

İMGELEM

IMAGINATION

Peer Reviewed Human Sciences Journal Semiannually

Altı Aylık Hakemli Beşeri Bilimler Dergisi

Volume: 6 / Cilt: 6

Issue: 11 / Sayı: 11

December 2022 / Aralık 2022

ARTICLES / MAKALELER

Review Articles / Derleme Makaleler

Social Generations: A Methodological Expansion in The Sociology of Generations331-350

Clinical Sociology as A Sociological Discipline.....365-392

New Media and Social Work: The Place of Social Media in Social Work Domain.....413-434

Colouring with the Same Brush: Revisiting Undocumented Migration in South Asia.....435-454

Generation Z: Media Consumption and MIL.....455-476

From Zen Thought to the Archetypes of Ozu Cinema.....477-500

Popular Culture Elements Used by Pop Surrealism.....501-516

The Importance of Outsourcing In The Production Process In The Globalizing World.....539-550

The Cinematic Adventure of Black Humor in Turkish Cinema: The Psychopathology of The Digital Age in The Azizler and Hey There Movies.....551-582

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches.....583-604

A Qualitative Research on the Periodical Evaluation of General Elections in Turkey through Political Parties and Their Typologies.....605-630

Questioning the Link of the Link Between Being a Woman and Migration and Migration Through a Sociological Screen.....699-714

Research Articles / Araştırma Makaleleri

Greek Educational System and The Formation of National Identity: A Two-Step Cluster Analysis Model on A Teachers' Sample.....351-364

Democracy, Crisis and Destabilization.....393-412

Illustrated Books for Children on Traumatic Topics Such as War and Migration.....517-538

The Impact of Foreign Ngo-S On Fostering English as The Opportunity Language: Challenges and Trends Among Young Adults.....631-650

Teaching-Learning and Assessment Plan for Children with Autism.....651-664

Examination of the Relations Between Depression, Anxiety and Stress Levels and Attitudes towards Vaccine in the Covid-19 Pandemic.....665-698

Book Review / Kitap Kritiği

Ideas, Ideologies and Norms: Deconstructing the Foundations of Turkish Foreign Policy.....715-719

İMGELEM

IMAGINATION

Altı Aylık Hakemli Beşeri Bilimler Dergisi

Peer Reviewed Human Sciences Journal Semiannually

Cilt: 6

Volume: 6

Sayı: 11

Issue: 11

Aralık 2022

December 2022

E-ISSN: 2602-4446

EDİTÖR/ Editor in Chief

Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN
(Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü)

Editör Yardımcısı/Associate Editor
Sümeyye YAZICI (Sosyolog),
(Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bil. Ens. Yüksek Lisans Öğrencisi)

ALAN EDİTÖRLERİ

Türkoloji Alan Editörleri

Prof. Dr. Amina SILJAK-JESENKOVIĆ (Institute Orient, BOSNIA-HERSEGOVINA)
Dr. Mirsad TURANOVIC (International Sarajevo Univ. BOSNA-HERSEGOVINA)

Sosyoloji Alan Editörü

Prof. Dr. Taner TATAR (İnönü Üniv. MALATYA)
Doç. Dr. Göknur EGE (Ege Üniv. İZMİR)
Doç. Dr. Zafer DURDU (Muğla Üniv. MUĞLA)
Dr. Idrees MUJTEBA (Aligarh Üniv. PAKİSTAN)

Türkçe Dil Editörü

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ (Kırıkkale Üniv. KIRIKKALE)
Prof. Dr. Hakan TAŞ (Marmara Üniv. İSTANBUL)

Tarih Alan Editörü

Prof. Dr. Zeki ÇEVİK (Balıkesir Üniv. BALIKESİR)

Rusça Dil Editörleri

Doç. Dr. Hanife SARAÇ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Dr. Eda H. TAN METREŞ (Akdeniz Üniversitesi)

İngilizce Dil Editörü

Dr. İrfan ARIK (İzmir Katip Çelebi Üniv. İZMİR)

İngiliz Dili ve Edebiyatı Alan Editörü

Dr. Hamdi Ali SERDAR (Recep Tayyip Erdoğan Üniv. RİZE)

İktisat Alan Editörü

Prof. Dr. Rahmi ÇETİN (Sütçü İmam Üniv. KAHRAMANMARAŞ)

Antropoloji Alan Editörü

Dr. Katerina MARINAKI (University of Macedonia, YUNANİSTAN)

İletişim Bilimleri Alan Editörü

Prof. Dr. Abbas Varji KHAZEMİ (Tahran Üniv. TAHRAN)
Doç. Dr. Cabir MAMMADLİ (Khazar Üniv. BAKÜ-AZERBAYCAN)

Doç. Dr. Fouad Bendifallah (Montreal Üniv. KANADA)

Doç. Dr. Ülhak ÇİMEN (Atatürk Üniv. ERZURUM)

Sosyal Hizmet Alan Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir YELER (Medeniyet Üniv. İSTANBUL)

Felsefe Alan Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Ali TEKİN (Trabzon Üniv. TRABZON)

Uluslararası İlişkiler Alan Editörü

Doç. Dr. Dilek LATİF (Uluslararası Kıbrıs Üniv. KIBRIS)
Dr. Serap YOLCU YAVUZ (Trakya Üniv. EDİRNE)
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ÇINAR (Bitlis Eren Üniv.)
Siyaset Bilimi Alan Editörü
Doç. Dr. Gül Pınar GÜLBOY (İstanbul Üniv. İSTANBUL)
Doç. Dr. Ateş USLU (İstanbul Üniv. İSTANBUL)
Dr. Oğuzhan ERDOĞAN (Mehmet Akif Ersoy Üniv. BURDUR)
Kamu Yönetimi Alan Editörü
Öğr. Gör. Hakan SAVAŞ (Aksaray Üniv. AKSARAY)
Turizm Alan Editörleri
Dr. Galina BERJOZKINA (City Unity College Nicosia, Güney KIBRIS)
Spor Sosyolojisi Alan Editörü
Doç. Dr. Ayhan DEVER (Ordu Üniv. ORDU)
Psikoloji Alan Editörleri
Dr. Bushra BIBI (University of Gujrat, PAKISTAN)
Dr. Aslı YAYAK (Bursa Teknik Üniv. BURSA)
Dr. Gökhan ŞAHİN (Karadeniz Teknik Üniv. TRABZON)

YAYIN KURULU / Editorial Board

Prof. Dr. Korkut TUNA (İst. Ticaret Üniv.)
Prof. Dr. Mustafa E. ERKAL (İst. Üniv.)
Prof. Dr. Valeriy KHAN (University of World Economy and Diplomacy-Uzbekistan)
Prof. Dr. Garifullin Vasil ZAGITOVICH (Kazan Federal University, Tataristan)
Prof. Dr. Musa TAŞDELEN (Sakarya Üniv.)
Prof. Dr. Mehmet F. GEZGİN (Beykent Üniv.)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniv.)
Prof. Dr. Nedzma DZANANOVIC (University of Sarajevo, Bosna Hersek)
Prof. Dr. Muhidin MULALIC (International University of Sarajevo, Bosna Hersek)
Prof. Dr. Yaşar ERJEM (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Ruza KARLOVIC (Hırvatistan Polis Koleji Dek. Yard., Hırvatistan)
Prof. Dr. Meki LOBJANIDZE (Open University, Gürcistan)
Prof. Dr. Muhammed Abdulkaki İBRAHİM (Selahaddin Üniversitesi, Irak)
Doç. Dr. Flavia GHANCEA (Ovidius University, Romania)
Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN (Karadeniz Teknik Üniv.)
Doç. Dr. Abbas Varij KAZEMI (Institute of Social and Cultural Studies, Iran)
Doç. Dr. Joanna KUROWKA-PYSZ (WSB University, Poland)
Doç. Dr. Sajjad SATTARI (Tehran University, Iran)
Doç. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER (Karadeniz Teknik Üniv.)
Doç. Dr. Jabir MAMMADLİ (Khazar University, Bakü/Azerbaycan)
Doç. Dr. Rohollah ESLAMI (Firdevs University, İran)
Dr. Katerina MARINAKI (University of Macedonia, Greece)
Dr. Alina ROMANOVSKA (Daugavpils University, Latvia)
Dr. Damir KAPIDZIC (Sarajevo University, Bosnia)
Dr. Immaculada COLOMINA (Carlos Üniversitesi, Madrid/İspanya)

Dr. Noemia Bessa VILELA (University of Portucalense, Portugal)
Dr. Kalina SOTIROSKA, (International Vision University, Gostivar/Macedonia)
Dr. Vladimir STERPU, (Moldova Devlet Üniversitesi, Moldova)
Dr. P. J. Mathew MARTIN, (University of Mumbai, India)
Dr. Ghodsi BAYAT, (Allameh Tabatabai University, İran)
Dr. Emir SULJAGIC (International University of Sarajevo, Bosna Hersek)
Dr. Öğr. Üy. Serdal FİDAN (Karadeniz Teknik Üniv.)
Dr. Öğr. Üy. Leyla AYDEMİR (Karadeniz Teknik Üniv.)
Dr. Öğr. Üy. Savaş TAŞ (Demokrasi Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üy. Hazım Burhan MUSTAFA (Selahaddin Üniversitesi, Irak)
Dr. Öğr. Gör. Selim KARYELİOĞLU (Karadeniz Teknik Üniv.)
Dr. Öğr. Üy. Elif BAŞ (Manisa Celal Bayar Üniv.)
Öğr. Gör. Azat MESHELOVA (El Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Kazakistan)
Öğr. Gör. Veysel USTA (Karadeniz Teknik Üniv.)
Öğr. Gör. Hakan SAVAŞ (Aksaray Üniv.)

DANIŞMA KURULU / Advisory Board

Prof. Dr. Mustafa E. ERKAL (İstanbul Üniv.)
Prof. Dr. Korkut TUNA (İstanbul Ticaret Üniv.)
Prof. Dr. Enver ÖZKALP (Anadolu Üniv.)
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (Karadeniz Teknik Üniv.)
Prof. Dr. H. Musa TAŞDELEN (Sakarya Üniv.)
Prof. Dr. Zeki ÇEVİK (Balıkesir Üniv.)

Prof. Dr. Edibe SÖZEN (Hasan Kalyoncu Üniv.)
Prof. Dr. Abbas Varji KHAZEMİ (Tahran Üniv.)
Prof. Dr. Yümni SEZEN (Marmara Üniv.)
Prof. Dr. Zeki ARSLANTÜRK (Marmara Üniv.)
Prof. Dr. Taner TATAR (İnönü Üniv.)
Prof. Dr. Mustafa DELİCAN (İstanbul Üniv.)

Kapak Tasarımı / Cover Designer

Okutman/Lecturar:

Gökçe YAĞCIOĞLU

Dizgi ve Mizanpaj / PageSetting

Sümeyye YAZICI (Sosyolog)

İletişim

Dr. Öğr. Üyesi Serdal FİDAN

Dr. Öğr. Gör. Selim KARYELİOĞLU

Yazışma Adresi

Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 61080 TRABZON.

İngelem Dergisi bir BİLGİTOY Derneği Yayınıdır

Journal of Imagination is published by BİLGİTOY Society

www.bilgitoysociety.org

Yasal Sorumluluk / Legal Responsibility

Dergide yayımlanan yazıların bilimsel ve hukukî sorumlulukları yazarlara aittir.

Scientific and legal responsibilities pertaining to the papers belong to the authors.

CONTENTS / İçindekiler

Review Articles / Derleme Makaleler

- SOSYAL KUŞAKLAR: KUŞAKLAR SOSYOLOJİSİNDE METODOLOJİK BİR AÇILIM.....331-350
Social Generations: A Methodological Expansion in The Sociology of Generations
Dr. Halil ÇAKIR ve Prof. Dr. Ayşe AZMAN
- SOSYOLOJİK BİR DİSİPLİN OLARAK KLİNİK SOSYOLOJİ.....365-392
Clinical Sociology as A Sociological Discipline
Doç. Dr. Ümmet ERKAN
- YENİ MEDYA VE SOSYAL HİZMET: SOSYAL MEDYANIN SOSYAL HİZMET ALANINDAKİ YERİ.....413-434
New Media and Social Work: The Place of Social Media in Social Work Domain
Doç. Dr. Ozan SELÇUK
- COLOURING WITH THE SAME BRUSH: REVISITING UNDOCUMENTED MIGRATION IN SOUTH ASIA.....435-454
Aynı Fırçayla Boyamak: Güney Asya'da Belgesiz Göçün Yeniden Değerlendirilmesi
Arya S. THAMBAN & Assoc. Prof. Dr. Sheik I. HUMAYUN
- ZEN DÜŞÜNCESİNDEN OZU SİNEMASININ ARKETİPLERİNE.....477-500
From Zen Thought to the Archetypes of Ozu Cinema
Dr. Bilal SERT
- POP SÜRREALİZM'İN KULLANDIĞI POPÜLER KÜLTÜR ÖĞELERİ.....501-516
Popular Culture Elements Used By Pop Surrealism
Araş. Gör. Eda UZUN ve Prof. Dr. Nadire Şule ATILGAN
- THE IMPORTANCE OF OUTSOURCING IN THE PRODUCTION PROCESS IN THE GLOBALIZING WORLD.....539-550
Küreselleşen Dünyada Üretim Sürecinde Dış Kaynak Kullanımının Önemi
Dr. Hasan ALPAGO
- TÜRK SİNEMASINDA KARA MİZAHIN SİNEMASAL SERÜVENİ: AZİZLER VE SENİ BULDUM YA FİLMLERİNDE DİJİTAL ÇAĞIN PSİKOPATOLOJİSİ.....551-582
The Cinematic Adventure of Black Humor in Turkish Cinema: The Psychopathology of The Digital Age in The Azizler and Hey There Movies
Cansu Kübra GÜNAYDIN ve Doç. Dr. Tuğba ELMACI
- RECONFIGURATIONS OF INTERNATIONAL ORDER MODELS: CONCEPTUAL AND STRUCTURAL-SYSTEMS APPROACHES.....583-604
Uluslararası Düzen Modellerinin Yeniden Yapılandırılması: Kavramsal ve Yapısal Sistem Yaklaşımları
Prof. Dr. Victor JUC

SİYASAL PARTİLER VE TİPOLOJİLERİ ÜZERİNDEN TÜRKİYE’DE GENEL SEÇİMLERİN DÖNEMSEL DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA.....605-630
A Qualitative Research On the Periodical Evaluation of General Elections in Turkey Through Political Parties and Their Typologies
Doç. Dr. Fatma OKUR ÇAKICI ve Dr. Taylan Can DOĞANAY

Araştırma Makaleleri / Research Articles

GREEK EDUCATIONAL SYSTEM AND THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY: A TWO-STEP CLUSTER ANALYSIS MODEL ON A TEACHERS’ SAMPLE.....351-364
Yunan Eğitim Sistemi ve Ulusal Kimlik Oluşumu: Öğretmen Örneklemi Üzerinde İki Aşamalı Bir Küme Analizi Modeli
Dr. Antonis PAPAIOKONOMOU

DEMOCRACY, CRISIS AND DESTABILIZATION.....393-412
Demokrasi, Kriz ve İstikrarsızlık
Lecturer Reina SHEHI & Dea ELMASLLARI

GENERATION Z: MEDIA CONSUMPTION AND MIL.....455-476
Z Kuşağı: Medya Tüketimi ve Medya Okuryazarlığı İndeksi (MOİ)
Assoc. Prof. Dr. Nikos PANAGIOTOU, Chrysoula LAZOU & Anthoula BALIOU

SAVAŞ VE GÖÇ GİBİ TRAVMATİK KONULARI ELE ALAN RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI.....517-538
Illustrated Books for Children on Traumatic Topics Such as War and Migration
Doç. Dr. Bora ÖZEN

THE IMPACT OF FOREIGN NGO-S ON FOSTERING ENGLISH AS THE OPPORTUNITY LANGUAGE: CHALLENGES AND TRENDS AMONG YOUNG ADULTS.....631-650
Yabancı STK'ların İngilizce'nin Fırsat Dili Olarak Geliştirilmesine Etkisi: Gençler Arasındaki Zorluklar ve Eğilimler
Assoc. Prof. Dr. Edita BEKTESHI

TEACHING-LEARNING AND ASSESSMENT PLAN FOR CHILDREN WITH AUTISM.....651-664
Otizmli Çocuklar İçin Öğretme-Öğrenme ve Değerlendirme Planı
Senior Researcher Nutan PANDEY

DEPRESYON, ANKSİYETE VE STRES DÜZEYLERİ İLE AŞIYA YÖNELİK TUTUMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE İNCELENMESİ.....665-698
Examination of the Relations Between Depression, Anxiety and Stress Levels and Attitudes towards Vaccine in the Covid-19 Pandemic
Doç. Dr. Ashi YAYAK, Dr. Özlem TOP & İpek KARAGÖZ

SOSYOLOJİK PERDEDEN KADIN OLMAK İLE GÖÇÜN BAĞINI
SORGULAMAK.....699-714
Questioning the Link of the Link Between Being a Woman and Migration and Migration
Through a Sociological Screen
Dr. Yonca ALTINDAL

Book Review / Kitap Kritiği

IDEAS, IDEOLOGIES AND NORMS: DECONSTRUCTING THE FOUNDATIONS OF
TURKISH FOREIGN POLICY.....715-719
Fikirler, İdeolojiler ve Normlar: Türk Dış Politikasının Temellerinin Yapısökümü
Res. Asst. Murat POYRAZ

ÖNSÖZ

İMGELEM Dergisinin Sayın Okurları;

On birinci sayıda sizlerle birlikte olmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Dergimizin 11. Sayısında biri Kitap Kritiği olmak üzere 19 makale bulunmaktadır. Bu makalelerin altısı yurtdışından, 13'ü yurtiçindedir. Benzer bir şekilde makalelerin sekizi İngilizce, 11'i Türkçedir. Katkısı için hakemlik yapan hocalarımıza, Yayın Kuruluna ve Editör Yardımcısı Sümeyye Yazıcı'ya çok teşekkür ederim. 12. Sayıda buluşmak dileğiyle, sağlıklı kalınız.

Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN
(KTÜ., Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü).

PREFACE

Dear Readers of Journal of IMAGINATION-JoI;

We are happy to be with you in the eleventh issue. In the 11th issue of our journal, there are 19 articles, one of which is Book Criticism. Six of these articles are from abroad and 13 of them are from Turkey. Similarly, eight of the articles are in English and 11 are in Turkish. I would like to thank our referees, Editorial Board and Deputy Editor Sümeyye Yazıcı for their contribution. Hope to meet you in the 12th issue, Stay safe.

Assoc. Prof. M. Yavuz ALPTEKİN
(KTÜ., Faculty of Letters, Department of Sociology).

SOSYAL KUŞAKLAR: KUŞAKLAR SOSYOLOJİSİNDE METODOLOJİK BİR AÇILIM*

Halil ÇAKIR**
Ayşe AZMAN***

ÖZ

Kuşaklar sosyolojisi, sosyolojinin görece yeni çalışma alanlarından biri olup, gelişmekte olan bir literatüre sahiptir. Uzunca bir süre farklı disiplinlerin gölgesinde kalmış olan kuşak sorunu, tarih felsefesi, zaman sosyolojisi ve toplumsal değişme gibi makro bağlamlar içinde incelenmiştir. Kuşak sorununa dair en kapsamlı teorik katkı, kuşakları tarihsel süreçte içsel olarak deneyimlenen kolektif bilincin oluşturduğu toplumsal konular olarak nitelendiren Alman sosyolog Karl Mannheim tarafından ortaya koyulmuştur. Ancak kuşak sorununun ampirik olarak incelenmesi, Mannheim'den sonra kuşaklar sosyolojisine katkı veren diğer yazarların çalışmaları çerçevesinde mümkün olmuştur. Kuşaklar sosyolojisine yönelik metodolojik girişimler, Mannheim'in tarihsel kuşak okumasına yapılan tadilatlarla birlikte bu alanın genişlemesini ve ayakları yere basan bir çalışma alanı haline gelmesini sağlamıştır. Kuşaklar sosyolojisinin gelişme süreci içinde ele alınması gereken en kapsamlı metodolojik girişim, sosyal kuşaklar yaklaşımıdır. Kuşak sorununu tarihsellikten kurtarmayı hedefleyen sosyal kuşaklar yaklaşımı, güncel sosyal problemlerin kuşak değişkeniyle birlikte analiz edilmesine yönelik bir açılım olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzün temel tartışma alanlarından biri olan kuşaklar arası farklılık olgusunun, sosyal kuşaklar çerçevesinde daha anlaşılır ve araştırılabilir hale geleceği açıktır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, güncel sorunlara ışık tutabilecek kuşaklar sosyolojisinin teorik zeminine metodolojik bir açılım getiren sosyal kuşaklar kavramını tartışmaktır. Bu hedefle öncelikle Mannheim'in teorisinin ana hatları ortaya koyulacak, ardından Mannheim'den sonra kuşaklar sosyolojisine katkı sunan yazarların çalışmalarına metodolojik göndermeleri bağlamında değinilecektir. Son olarak metodolojik sosyal kuşak kavramı, kuşaklar sosyolojisine getirmiş olduğu yenilikler çerçevesinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuşak, Sosyal Kuşaklar, Karl Mannheim, Pierre Bourdieu, Jane Pilcher.

SOCIAL GENERATIONS: A METHODOLOGICAL EXPANSION IN THE SOCIOLOGY OF GENERATIONS

ABSTRACT

The sociology of generations is one of the relatively new fields of study of sociology and has a developing literature. The problem of generation, which has been overshadowed by different disciplines for a long time, has been studied in macro contexts such as philosophy of history, sociology of time and social change. The most comprehensive theoretical contribution to the problem of generation was made by the German sociologist Karl Mannheim, who described generations as social positions formed by the collective consciousness experienced internally in the historical process. Methodological attempts at the sociology of generations, along with the modifications made to Mannheim's historical generational reading, have enabled this field to expand and become a grounded field of study. The most comprehensive methodological initiative that should be addressed in the development process of the sociology of generations is the social generations approach. The social generations approach, which aims to save the generational problem from historicity, emerges as an innovation to analyze current social problems together with the generational variable. It is clear that the phenomenon of difference between generations, which is one of the main discussion areas of today, will become more understandable and researchable within the framework of social generations. In this context, the aim of this study is to discuss the

* Bu çalışma, birinci yazarın Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırlanan "Mavi Yakalı ve Beyaz Yakalı Emekliliğin Kuşaklar Sosyolojisi Bağlamında Karşılaştırılması" başlıklı doktora tezinin teorik çerçevesinden üretilmiştir. Bu çalışma Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimince 2018-1-TP3-2802 Proje Numarası ile desteklenmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Reyhanlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Sosyal Güvenlik Programı, E-posta: halil.cakir@mku.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-0796-0907

*** Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-posta: aazman@mersin.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-7409-7816

concept of social generations, which brings a methodological perspective to the theoretical ground of the sociology of generations, which can shed light on current problems.

Keywords: Generation, Social Generations, Karl Mannheim, Pierre Bourdieu, Jane Pilcher.

Atf: ÇAKIR, H., AZMAN, A. (2022). “Sosyal Kuşaklar: Kuşaklar Sosyolojisinde Metodolojik Bir Açılım”, İMGELEM, 6 (11): 331-350.

Citation: ÇAKIR, H., AZMAN, A. (2022). “Social Generations: A Methodological Expansion in The Sociology of Generations”, İMGELEM, 6 (11): 331-350.

Başvuru / Received: 28 Temmuz 2022 / 28 July 2022

Kabul / Accepted: 12 Eylül 2022 / 12 September 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of generation points to an important problem that has existed in various forms from the birth of sociology to the present day. Separation of social groups according to the age factor corresponds to the concept of generation and it is ensured that the forms of social interaction are transferred over time through generations. In this sense, the concept of generation emerges as the basic condition for the survival of human societies throughout history. In terms of transferring social relations, the concept of generation has existed since the early days of human societies. The concept of generation, which appears especially as the notion of tradition, has a religious characteristic in that it is based on the sanctity of the ancient, that is, the one who lived before.

Today, the attention towards generations focuses mostly on how the new generations differ from the previous generations. In other words, generations are handled and analyzed within the framework of their differences. When this is the case, generational classifications, for example X, Y, Z, Alpha, etc. appear as the main goal in dealing with generations in general in social sciences. Generations defined with the names such as X or Y are seen as the expression of changing social patterns, mostly changes in behaviors and preferences are taken into account. Treating generations with such reductionism however makes it possible to study generations in many areas of social science, it obscures the meaning of generations as social actors. While avoiding the advocacy of a particular discipline, it is essential in this respect to consider generations within the framework of sociological knowledge at the point of examining the social structure. In other words, placing generations on a sociological basis will make it possible to make analyzes that serves to both understanding today's societies and examining the concept of generation in different disciplines. For a long time, it can be said that there was no field of study called "the sociology of generations" in the sociology literature. Generations that came to the fore in the intellectual atmosphere of the nineteenth century attracted the attention of German intellectuals and became a problem discussed by many disciplines, especially

philosophy. It should be noted here that generations are evaluated together with their intellectual movements, which have gained meaning within the framework of the Enlightenment. One of the distinguishing features of this period is the use of the concept of generation to explain the mobility brought by, for example, art movements, political theorists and, more generally, intellectuals to the social field. Especially the generation problem, which is overshadowed by class discussions, has managed to find a place for itself in the world of thought thanks to class discussions. Max Weber and his superstructuralist class approach, which began to dominate German sociology at the beginning of the twentieth century, played an important role in the articulation of the concept of generation into sociology. People who aim to present alternative theories to Karl Marx's economic-based class approach have chosen Weber as their theoretical basis. Karl Mannheim stands out among these people. Mannheim thought of generations as social classes and argued that generations consist of social positions. Generations, which show themselves with their reactions to the tragic events that interrupt the course of the historical process, shape certain social privileges and positions, and determine the course of social change with the choices they make. As can be seen, generations appear as social patterns with a collective identity. On the other hand, generations are not a monolithic whole in themselves, but are divided into different sub-units (generational units). Thus, the character of a generation is determined by the generation unit that competes with the others and prevails over the others in representing the generation. Mannheim's generational theory is based on historical comparison and often remains speculative. In other words, Mannheim's theory, despite all its sociological implications, is not a theory that can be proven empirically. This situation provides an explanation for the scarcity of generation studies. The most important piece missing in the sociology of generations is the empirical methods of studying generations. In this context, in this study, it is aimed to trace the methodological uncertainties that are an important dilemma in the sociology of generations. The study is methodologically designed as a literature review. After Mannheim, the sociology of generations, which expanded with the work of theorists such as Jose Ortega y Gasset, Pierre Bourdieu, Bryan Turner, witnessed important expansions towards the solution of methodological problems. For example, Bourdieu's concept of habitus has shown an important way of studying generations by pointing to the competition of generation members over social privileges. Bryan Turner, who added the Bourdieuan method to the generation problem, aimed to reveal the social closure strategies developed by the generations with the concept of generational habitus. Among the researchers who raise methodological problems in the sociology of generations, Jane Picher's discussion on the

concept of social generations seems to be quite important. Pilcher, who started to discuss generations at the conceptual level, provides a productive ground for the research of generations. First of all, Pilcher, who distinguishes generations as a generation in the sense of the continuous bond between parents and their children, and cohorts in the sense of classifying social groups according to any criteria, tries to find a solution to the problem of researching generations with the term social generations. Contrary to Mannheim's historical generations, social generations make it possible to evaluate currently existing social groups according to the generational phenomenon, not at a past moment in history. This is what makes this approach methodologically important. Based on this approach, a methodological category is obtained by bringing together the cohort method, which classifies social groups according to certain criteria, and the cultural (production and reproduction) practices of generations. So retirement, marriage, education, etc. Many social phenomena such as generation can be evaluated together with the generation variable. On the other hand, the opportunity to provide a comprehensive explanation of how these social phenomena are experienced in terms of social groups (as well as social strata or positions) comes to the fore, which is very important in terms of illuminating today's problems that can be associated with generations.

GİRİŞ

Kuşaklar, kuşkusuz, günümüzün en önde gelen tartışma konularından biridir. Toplumsal yaşamın zaman kavramı aracılığıyla ifade edilmesine karşılık gelen kuşak kavramı, yaygın tanımı itibariyle yaklaşık olarak aynı zamanda doğmuş ve olgunlaşmış olan insan gruplarını tanımlamaktadır. Ancak kuşaklara böylesi bir yaklaşım, indirgemecilikle itham edilebileceği gibi kuşakların toplumsal gruplar olarak hangi açılardan “özgün” karaktere sahip olduğunu da açıklamaktan uzaktır. Günümüzde indirgemeci bir biçimde gençlerin tutum ve davranışlarının, yaşlılardan farklılaştığını açıklamak için başvurulan kuşak kavramı, sosyolojik bir bakışla ele alındığında, güncel olan daha kapsamlı sorunların ve değişmelerin anlaşılmasında, kanımızca, oldukça açıklayıcı bir içeriğe sahiptir. Daha açık bir ifadeyle kuşak kavramının ya da genel bir başlıkta kuşaklarla ilişkili sorunların sosyolojik teori çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi günümüz koşullarında elzemdir.

Toplumsal grupların zamanın ilerleyişi boyunca aldığı biçimler, biyolojik ve sosyal olmak üzere iki farklı zaman türünü karşımıza çıkarmaktadır. Salt doğum ve ölüm arasında geçen süre olarak anlaşılabilen biyolojik zaman, insan yaşamının doğal süreçlerine vurgu yapmaktadır. Diğer yandan insan toplumlarının, yaşamın doğal süreçlerine verdikleri anlam

olarak sosyal zamanın öneminden de bahsetmek gerekir ki toplumların tarih, kültür gibi makro kavramlara yükledikleri anlamlar, sosyal zamanla ilişkilidir. Kuşak kavramı da sosyal zamanla doğrudan ilişkili bir kavram olarak, sosyal teorinin gelişiminin orta yerinde durmaktadır. Kuşakların sosyolojik düşüncenin ilgisini cezbetmesi de bu nedenledir. Söz konusu ilginin, sosyolojinin kendisini deneysel bir bilim olarak tanımlamasından ötürü sınırlı kaldığı, kuşakların oldukça geç sayılabilecek bir dönemde sosyolojik araştırmalara konu edinilebildiği iddia edilebilir. Buradan hareketle, kuşakların sosyolojik öneme kavuşmasındaki önemli engellerden birinin, kuşakların araştırılmasındaki zorluklar olduğunu söylemek mümkündür. Karl Mannheim'in temellerini attığı yirminci yüzyılın ilk yıllarından günümüze kuşaklar sosyolojisinin gelişiminde çözülmesi gereken en önemli sorun, metodolojik belirsizliklerdir. Bu bağlamda, bu çalışmada, kuşaklar sosyolojisinin metodolojik açıdan genişlemesinin izini sürmek amaçlanmıştır. Bunu yapabilmek için, öncelikle, kuşaklar sosyolojisinde Mannheim'in düşünceleri çerçevesinde şekillenen iki dönemi ayırt etmek gerekmektedir. Çalışmada öncelikle Mannheim'in kuşakları tarihsel olarak ifade ettiği ana dönem tartışılacak ve ardından Mannheim'den sonra kuşaklar üzerine fikirler geliştirmiş olan kuramcılarının çalışmalarıyla kendini gösteren ve metodolojik sorunların gündeme geldiği Mannheim sonrası dönem ele alınacaktır. Son olarak kuşakların araştırılmasında önemli bir metodolojik girişim olarak karşımıza çıkan ve İngiliz sosyolog Jane Pilcher'in gündeme getirmiş olduğu sosyal kuşaklar yaklaşımı, kuşaklar sosyolojisine getirmiş olduğu yenilikler çerçevesinde ele alınacaktır.

Kuşaklar Sosyolojisinde Ana Dönem: Mannheim Etkisi

Kuşak sorunu, sosyoloji teorisinde klasik dönemden günümüze kadar farklı görünümelerde ortaya çıkmıştır. Özellikle toplumsal değişme tartışmaları bağlamında, evrimci yaklaşımlar tarafından modern-öncesi toplum biçiminden modern toplum biçimine doğru yaşanan dönüşümü açıklamak amacıyla kuşak kavramına başvurulmaktadır. Bu yaklaşımlar arasında Auguste Comte'nin evrim modeli, kuşak kavramını, sosyolojinin toplumsal statik ve toplumsal dinamik arasında kalmışlığını ifade etmek üzere kullanır. Comte, toplumsal bilginin teolojik ve metafizik aşamadan geçerek pozitif aşamada nihayete ermesini¹, metodolojik anlamda kuşaklar arası farklılığa dayanarak açıklamaktadır: “Sosyal olaylara bakın: önce

¹ Comte, özellikle bilimlerin gelişimi anlamında en büyük sorunun, söz konusu üç düşünme biçiminin aynı anda kullanılması olduğunu söyler. Bu bağlamda teolojik, metafizik ve pozitif aşamalar arasında katı bir sınır ve sıralılık yoktur. Tam da bu nedenle kuşaklar tarafından aktarılan ve değişmeye karşı dirençli hale gelen toplumsal statığın unsurları Comte'un dikkatini çeker. Bilimlerin gelişimini ele alırken sosyal olayların (daha açık bir ifadeyle insanlığın gelişiminin) kaçınılmaz olarak hesaba katılması gerektiğine yaptığı vurgunun nedeni de kanımızca bu husustur Bkz. (Comte 1967: 234-236).

bireyin fizyolojik kanunlarının egemenliğini göreceksiniz. Sonra onları değiştiren ve bireylerin birbirleri üzerine olan eyleminden doğan bazı özel olaylar gelecek. Bireyin birey üzerindeki eylemi, insanlar arasında bir kuşağın kendisini izleyen kuşak üzerindeki son derece girift etkisidir” (Comte 1967: 250). Bir diğer öncü yaklaşımı ortaya koyan Durkheim, kendi formülasyonunda kuşakların sosyal zamanı kullanma biçimlerinde yaşanan değişimin modern-öncesi ve modern dönemi birbirinden ayıran temel faktör olduğunu iddia etmiştir. Yapısal-işlevselci yaklaşımın kuşaklara bakışını en belirgin biçimiyle ortaya koyan Durkheim için toplumsallığın sürekliliği, kuşakların ortaya koyduğu mirasın eseridir:

“Toplumsallık, bireyler arasında yinelenen, çünkü bireylere kendisini dayatan bir küme durumudur. Bütünde olduğu için her bir parçada da vardır; bütünde oluşu parçalarda olduğundan dolayı değildir. Özellikle önceki kuşaklarca yapıp bize bırakılmış olan inançlar ve adetlerde bunu açıkça görürüz; onları alıp benimsiyoruz, çünkü aynı zamanda hem ortaklaşa, hem de eğitimin bize tanımayı ve saygı duymayı öğrettiği özel bir yetkeyle donatılmış yüzlerce yıllık yapıtlardır” (Durkheim 2013: 44).

Durkheim (2005: 27), kuşakların kolektif hafızayı örgütlemeyi mümkün kılan sosyal zaman anlayışlarıyla toplumsallığın sürekliliğini sağladığını iddia eder. Böylece kuşak kavramının özgün kullanımını sosyolojik teorinin merkezine yerleştiren Durkheim, kuşak kavramını doğrudan kullanmadan zaman konusunda olduğu gibi kuşak konusunda da sosyolojik yöneme en çok yaklaşan düşünceleri ortaya koymuştur (Bergmann 1992).

Kuşak sorununun sosyolojik teoriye başlı başına bir alan olarak dâhil olması, sınıf tartışmaları çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi Karl Marx tarafından formüle edilmiş olan materyalist sınıf yaklaşımı, üretim ilişkilerinde edinilen konumlara dayalı alt-yapısalcı bir sınıf tanımı önermektedir. Diğer yandan Max Weber’in düşünceleriyle tanınan üst-yapısalcı sınıf yaklaşımı, üretim ilişkilerinde değil, pazarda sahip olunan statülere dayanan bir sınıf tanımı önermektedir. Weberci sınıf yaklaşımına göre sınıfların kaynağı, Marxçı sınıf yaklaşımının iddia ettiğinin aksine, yalnızca ekonomi alanında değildir. Sınıfların çoklu doğası gereği, konumların gücünü, ekonomik sahiplik değil, bu sahipliğin pazardaki, yani takastaki değeri (başka bir deyişle diğerleri tarafından tayin edilen değeri) belirler (Parsons 2015: 582). Her ikisi de Alman düşünce geleneğinden gelen, bu anlamda sınıf kavramına ilgisi ortak olan Marx’ın ve Weber’in, sınıfları tanımlama noktasında, yani metodolojik anlamda ayrı düştüğü söylenebilir (Lowith 1996: 124; Aron 1964: 48-51). Özellikle toplumsal değişimin açıklanmasına dair bu iki rakip yaklaşımın farklılaşan iddiaları, sınıf tartışmalarını çeşitlendirmekte, sınıfın yeni kavramlarla değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. İşte, kuşak sorununa dair temel sosyolojik açılım buradan temellenmektedir. Kuşak sorununun sosyoloji

teorisine başlı başına bir çalışma alanı olarak girmesi, Alman sosyolog Karl Mannheim'ın kuşak teorisiyle mümkün olmuştur. Wilhelm Dilthey'in öncüsü olduğu Alman tarihselci okulunun izinden giderek Mannheim, kuşakları, tarihsel süreçte ortaya çıkan özgün bir toplumsal gerçeklik olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısı, kuşakları kültürel bir bağlam içinde ele almaktadır. Kültürel bir kuşak okuması, Mannheim'e, kuşakları toplumsal sınıfların yerine ikame etme imkânını vermiştir. Daha açık bir ifadeyle Mannheim, Marksist sınıf yaklaşımını aşabilmek için kuşakların tarih boyunca devam eden hareketliliğine yönelir. Kuşaklar, toplumsal konumlara denk düşer. Nasıl ki bir sınıfın üyeleri, onları diğerlerinden ayırt eden prestijli konumları işgal ediyorsa, kuşakların üyeleri de benzer biçimde prestijli konumlara sahiptirler. Sınıfı belirleyen, ekonomik kaynaklara uzaklık-yakınlık ölçütüne göre ortaya çıkan konumlar iken, kuşaklar söz konusu olduğunda, belirleyici olan şey, ortak olarak sahip olunan deneyim ve bu deneyimin tarihsel sürecin içinden boylu boyuna geçerek aktarılması neticesinde oluşan konumlardır (Mannheim 1952: 291). Buradan yola çıkarak kuşakların, bir toplumsal grup olmadığı anlaşılacaktır. Nitekim sınıflar da toplumsal grupları değil, belirli konumları ifade eder. Bu ayrım, Alman sosyolojisinde bir gelenek olagelen *Kultur* düşüncesinin bir gerekliliğidir. *Kultur* düşüncesi, tarihsel sürecin gözlemlenemeyen içsel bir varoluş biçimi olarak deneyimlenmesine denk düşer (Hartog 1938: 320)². Başka bir deyişle, tarihsel süreçte paylaşılan ortak deneyimler, bu ortak deneyimi paylaşanların içsel bir deneyimle idrak ettiği gözlemlenemeyen, ölçülemeyen ancak yalnızca yorumlanabilen bir var olma biçimi olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda kuşaklara böylesi bir yaklaşım, Alman sosyolojisine hâkim olan Weberci yanı da yansıtmaktadır³.

² Geuss (1996: 153)'a göre *Kultur* düşüncesi, Anglo-sakson toplumlarının dünyayı dışsal bir biçimde anlamasına karşılık gelen "culture" ve "civilization" (uygarlık) kavramlarına Alman düşüncesinin verdiği yanıttır. *Kultur* (tinsel tarih), Bildung (ilerleme) ve Geist (tin) kavramlarıyla birlikte, bir toplumun mensupları tarafından kolektif bir biçimde sahip olunan a priori (deneyimlenmeden kabul edilen anlamında) bir varoluşsal temeli oluşturur. Politik bir içeriğe sahip olan bu düşünce, I. Dünya Savaşı'nda kendini göstermiş ve Almanya'nın sömürgecilik sahnesine geç çıkmasının bir telafisi olarak kullanılmıştır. Johann Gottfried Herder'in dil ve ulus düşüncesiyle, Georg Wilhelm Hegel'in idealizm düşüncesiyle, Immanuel Kant'ın akıl eleştirisiyle, Wilhelm Dilthey'in tarih görüşüyle irdelediği *Kultur* düşüncesi, dil, edebiyat ve özellikle sanat alanında karşılık bulmuştur. *Kultur* düşüncesinin kuşaklar sosyolojisi açısından önemi, kuşak sorununun tarihten bağımsız olarak ele alınamayacağı iddiasına kaynaklık etmesinden ileri gelmektedir.

³ Mannheim'in Weber sosyolojisinden devraldığı düşünceler, kuşak mensuplarının ortak deneyimlerinin bir toplumsal konum (location) oluşturmasına kaynaklık eder. Bu haliyle bir sınıf teorisi gibi görünen Mannheim'in kuşak yaklaşımı, deneyim kavramına Dilthey'in getirmiş olduğu yorumla birlikte ele alındığında çok daha girift bir tarih okumasına dönüşür. Dilthey'in *Erlebnis* (yaşanan deneyim) kavramıyla karşıladığı deneyim, Martin Jay'a göre, ne (Kantçı anlamda) saf *a priori* ne de (Ampiristlerin ifade ettiği gibi) saf *aposteriori* bir bağlamda görülebilir. Dilthey'in düşüncesinde, içsel kaynaklara sahip olan deneyim, diğerlerine dönük olması nedeniyle kolektif bir hal alır. Bu durumda deneyimin açıklanmak yerine (tam da yorumsamacı sosyolojiye mâl edildiği gibi) anlaşılması (*Verstehen*), "kendi ifadelerini yaratan" dışsallaşmış, ete kemiğe bürünmüş bir içsellik gözler önüne sürer. Yalnızca metodolojik boyutuna değinilen bu tartışmanın tamamı için bkz. Jay (2012).

Mannheim'e göre pozitivist kuşak formülasyonu, toplumsal grupların tarihsel süreç boyunca biriktirdikleri ortak deneyimi, ölçülebilir bir biçime indirger. Bu durum tarihe bir başlangıç noktası, bir sıfır noktası arayışını temsil eder ki, Fransız pozitivist geleneği modernlik için her zaman bir sıfır noktası arayışı içinde olmuştur. Ayrıca tarihin kesintiye uğramaksızın akıp gitmesi, bir kuşağın aralıksız olarak bir öncekini izlemesi anlamına gelir ki bu da Alman geleneğinde bulunan yorumsamacı yanı gözden kaçırır. Dolayısıyla pozitivist formülasyon da kuşak sorununu hakkında ele almaktan uzaktır (Mannheim 1952: 277).

Mannheim'in teorisi, kuşak sorununun hakkını verme görevini sosyolojiye yüklemektedir. Bu perspektifte sosyolojik yaklaşım, kuşak mensuplarının işgal ettiği toplumsal konumların biçimsel bir analizini mümkün kılar. Dahası böylesi bir yaklaşım, Mannheim'in kuşakları, toplumsal bilginin üretilmesi bağlamında tartışmasını da kolaylaştırır. Mannheim'e göre kuşaklar, tarihsel akışın kesintiye uğramasına neden olan trajik olaylar neticesinde oluşur. Her toplumsal grup, toplumun genelini ya da bir bölümünü etkileyen olaylara farklı tepkiler verir. Bu farklılık, kuşakları, basit toplumsal gruplardan ya da yoğun (konsantre) toplumsal gruplardan ayırır ve onlara toplumsal bilgiyi üretme ve yeniden üretme şansı verir. Benzer bir biçimde kuşaklar da yekpare bir görünüm arz etmemekle birlikte kendi içinde alt kuşak gruplarına, Mannheim (1952: 306)'in deyişiyle kuşak birimlerine (generation units) ayrılır. Kuşak birimleri, mensubu oldukları kuşak içinde birbiriyle rekabet halindedir. Bu rekabetin temel motivasyonu, kuşağın elde edeceği ya da kontrol edeceği toplumsal prestijlerdir. Sözgelimi, Beat kuşağı içinde sayısız öncü bulunmasına rağmen Beat Kuşağı, edebiyatçılar tarafından temsil edilir ve bu kuşağın ön kabulleri de bu kuşak birimi tarafından ortaya koyulur. Kuşaklar, kendi tarihlerini yazar ve bu tarihi topluma mal ederler. Tıpkı burjuvazi ve proletarya gibi kuşaklar da kendi kültürel pratiklerini üretir ve sonraki kuşaklara aktarırlar.

Kuşakların kültürel üretiminde trajik olayların kritik rolü, kuşağın kolektif kimliğinin oluşumunda da ortaya çıkar. Kuşakların kolektif kimliği, ritüel haline gelmiş kolektif eylemlerle, giyim-kuşam ve müzik tarzları gibi özgünleştirilmiş pratiklerin benimsenmesiyle, kuşağın doğuşuna tanıklık etmiş bir azınlığın bulunmasıyla inşa edilir. Kuşaklar, böylece inşa ettikleri kolektif kimliği kuşaklar arası aktarım yoluyla dolaşıma dâhil eder. Kuşaklara özgün bir çehre kazandıran faktör, tam da budur. Çünkü tarihin herhangi başka bir anında bir kuşağın sahip olduğu koşullara ve kimliğe sahip başka bir kuşak gelmemiştir ve gelmeyecektir.

Kuşak teorisinde modern toplumların işleyişi, kültürel olarak ele alınır ve Mannheim'in bilgi sosyolojisinin doğal bir ürünü olarak toplumsal bilginin kuşaklar arasında sürekli olarak

takas edilmesi söz konusu olur. Burada; (1) toplumsal grupların kültürel etkileşimine yeni üyelerin (gençlerin) katılımı düzenlilik gösterirken, (2) eski katılımcıların (yaşlıların) da aynı düzenlilik içinde toplumdaki çekilmesi gerekir. (3) Bu süreçte eski veya yeni fark etmeksizin bir kuşağın üyeleri, tarihsel süreci kısmen deneyimler. (4) Bu kısmi durum, kültürel mirasın aktarılması için önemli bir rol üstlenmeleri anlamına gelir. (5) Son olarak bu kültürel aktarım sürecinin kesin bir süreklilik göstermesi, modern toplumun temel karakteristiğidir (Parry ve Urwin 2017: 141). Bu kesin sürekliliği sağlayan şey, biyolojik yaşam döngüsüdür. Mannheim'in kuşak perspektifini diğer biyolojik kuşak açıklamalarından ayıran husus da budur. Mannheim, kendinden önceki ve hatta sonraki kuşak yaklaşımlarından farklı olarak biyolojik yaşam döngüsünün toplumsal açılımlarını tarihsel bir okumaya tabi tutar. Böylece yaklaşımını biyolojik determinizmden de kurtarmış olur (Bristow 2016: 22). Sözgelimi, günümüzün hâkim kuşak yaklaşımı olan –kuşakları X, Y, Z vb. biçimde sınıflandıran- sosyal-psikolojik kuşaklar yaklaşımı, kuşakları evrimci bir biçimde ele alır. Burada yeni doğan her kuşağın, kendinden önceki kuşaklardan kesin bir biçimde daha ileride olduğu iddia edilir. Kuşaklar, tıpkı Comte'un formüle ettiği gibi, değişimin her zaman daha iyi bir duruma doğru yöneldiği toplumsal zeminde ortaya çıkar. Diğer yandan kuşaklar, bütüncül bir biçimde tanımlanır. Mannheim'in yaklaşımında ise kuşaklar, tarihsel süreçteki kesintilerle ortaya çıktığı için modern toplumun daha önce sözü edilen karakteristiklerini de kesintiye uğratar. Tam da bu nedenle toplumsal değişimin temel dinamiği olarak karşımıza çıkarlar. Ayrıca tarihsel sürecin kuşakların mensupları tarafından kısmi olarak deneyimlenmesi, kuşakları yekpare bir bütün olarak ele almanın dezavantajlarını bertaraf eder (Nugin 2010: 344).

Kuşaklar Sosyolojisinde Mannheim Sonrası Dönem: Metodolojik Sorunların Ortaya Çıkışı

Mannheim'in temellerini attığı kuşaklar sosyolojisinin, Mannheim sonrası dönemdeki gelişimi, bu alanın başlı başına bir çalışma alanı haline gelmesi adına önemli girişimlere sahne olmuştur. Her şeyden önce kuşaklar sorununun Mannheim'in ortaya koyduğu tarihsel sınırlılıktan kurtarılması, başka bir deyişle, tarihsel kuşaklarla sınırlı olan kuşaklar sosyolojisinin sosyolojik kuşaklar üzerine çalışmalarla genişlemesi ihtiyacı gündeme gelmektedir. Bu ihtiyaç çerçevesinde, kuşaklar sosyolojisinde Mannheim sonrası dönemin metodolojik problemlerle kendini gösterdiği söylenebilir.

Jose Ortega y Gasset, kuşaklar sorunu üzerine yazmış bir düşünür olarak Mannheim'le birlikte kuşaklar sosyolojisi literatüründe öncüler arasında yer almaktadır. Bu tespitin arka

planında, Bontekoning (2017: 16)'in de belirttiği gibi, Ortega'nın kuşaklar üzerine Mannheim'den daha önce yazmış olması bulunmaktadır. Kuşaklar üzerine yazdıkları hakkında tereddüde düşen Ortega, kuşaklar sosyolojisinin kurucusu olma şansını Mannheim'e kaptırmıştır. Diğer yandan Ortega'nın kuşaklar hakkındaki düşünceleri, Mannheim'in düşünceleri gibi geniş bir izleyici kitlesi edinememiştir. Bu durum, büyük ihtimalle, yazarların içinde yer aldıkları entelektüel atmosferlerin farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. Esasen Ortega ve Mannheim'in kuşaklar üzerindeki düşünceleri, büyük oranda benzerlik göstermektedir. Ortega, tıpkı Mannheim gibi, kuşakları tarihsel bir okumaya tabi tutar. Ortega'nın kuşaklar üzerine düşüncelerine, Nietzsche'nin yaşam felsefesi hâkimdir. Modern toplumların bireyin çevresiyle kurmuş olduğu yaratıcı ilişkiyi bozduğunu, onu bir "kitle" içinde erittiğini söyleyen Ortega, toplum karşısında kesinlikle bireyi öncelemektedir. Bu anlamda toplumsallaşma kavramına olumsuz yaklaşan Ortega, bu yolla toplumun statikleştiğini savunur: "Toplum her zaman iki etmenin dinamik birliğidir: Azınlıklar ile kitleler. Azınlıklar özellikle nitelenmiş bireyler ya da birey gruplarıdır. Kitle ise özel nitelik kazanmamış kişilerin toplamıdır" (Ortega y Gasset 2010: 42). Bireyin kitle toplumu tarafından yutulmasını *herkesleşme* olarak değerlendiren Ortega'nın bu soruna çözümü ise kuşaklar biçiminde kendini gösteren ve kitlenin dışında düşünebilen bir seçkin azınlığın eylemleriyle kendini göstermektedir: "Kuşak, öne çıkan bir avuç insan ya da basitçe bir insan kütlesi değildir, seçilmiş azınlığı ve büyük çokluğuyla, önceden belirlenmiş bir yaşamsal eğri ile varoluşun yörüngesi üzerine fırlatan sosyal gövdenin yeni bir entegrasyonuna benzemektedir" (Ortega y Gasset 1961: 15). Burada Ortega, kuşaklara tarihsel bir misyon yüklemektedir. Ortega için kuşak, aydın bir kitleyi, zamanının ötesini görebilen vizyon sahibi kişilerin oluşturduğu ortak bilince sahip bir grubu ifade etmektedir. Bu düşünceleri nedeniyle "seçkincilik"le itham edilen Ortega, tarihsel ilerlemenin aktörleri olarak kuşakları görür. Kuşaklar, Ortega'ya göre de kolektif bir kimliğe sahiptir. Ayrıca kuşakların birbiriyle rekabet halinde olması, hatta birbiriyle çatışması, ortak birliğe ve kimliğe ulaşmanın yolunu sağlar. Ortega'ya göre kuşakların; eski kuşaklardan alınan mirası kabul etme ve yaratıcı aklın yeni değerler üretmek üzere özgür bırakılması gibi iki özel amacı vardır. Bu düşünceleri temelinde Ortega'nın kuşaklara tarihsel bir bakış sergilediği, Mannheim'in çizgisiyle benzer bir biçimde, deneysel olarak değil tarihsel olarak kanıtlanabilen iddialar ortaya koyduğu söylenebilir. Nitekim Ortega, düşüncelerine kanıt oluşturması için kendisinin de mensubu olduğu yazarlar kuşağını örnek olarak göstermektedir. Buna rağmen Jaeger (1985: 283), Ortega'nın kuşaklar üzerine düşüncelerini derleyip toparlayan öğrencisi Julian Marias'ın, kuşakların belirli entelektüel hareketlere indirgenmesine karşı

çıkarak kuşakların bütüncül bir bakışla kitleler-azınlıklar dikotomisi çerçevesinde “evrensel” bir bağlamında ele alınmasını savladığını kaydetmektedir. Buradan yola çıkarak, Ortega’nın kuşaklar sosyolojisine tarihsel bir zemin oluşturma çabalarına katkı verdiği; ancak metodolojik açıdan herhangi bir açılım getirmediği söylenebilir.

Kuşaklar sosyolojisine önemli metodolojik katkılar sunmuş isimlerin başında, kanımızca Pierre Bourdieu yer almaktadır. İlginç bir biçimde Bourdieu, kendi eserlerinde kuşaklardan çok az bahsetmiştir. Buna rağmen, onun eserlerinin geneline yayılmış olan metodolojisi, kuşakları araştırmak için verimli bir kavram seti sunmaktadır. Her şeyden önce Bourdieu da Marksist sınıf yaklaşımını reddetmiş, dolayısıyla Mannheim’in izlediği Weberci geleneğe dâhil olmuştur (Bourdieu 1995). Mannheim gibi sınıf yaklaşımına alternatif geliştirme çabasında olan Bourdieu, bunu bir adım ileriye götürerek sınıf yerine önerdiği formülasyonun nasıl işlediğini açıkça ortaya koymaya çalışmıştır. Bourdieu’nun kuşaklar sosyolojisine yapmış olduğu en önemli katkı, birey-yapı ikiliğini aşmaya yönelik *yapısal inşacılık* yaklaşımıdır (Çamlıbel 2010: 392). Teori ile pratiği barıştırmayı hedefleyen Bourdieu için bireylerin yapının devamını sağlayan pratikleri, çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınıf kavramının yerine alan kavramını ikame eden Bourdieu, toplumun alanlardan oluşan bir saha (uzam) olduğunu savunur. Bireylerin alana birtakım konumları ve bu konumların sağladığı kazançları elde etmek için girdiğini söyleyen Bourdieu, söz konusu konumları ve kazançları elde etmenin alanın kurallarına uymaktan geçtiğini savunur. Diğer yandan bireyler, alana belirli sermayelerle dâhil olup, sahip oldukları bu sermayelerle alanda konumlanmaktadır (Bourdieu ve Wacquant 2014: 82). Bireyin bunu öğrenmesi ve buna göre davranması ise *habitus* kavramına karşılık gelir. Habitus kavramı, Bourdieu’nun düşüncesini kuşaklar üzerinde uygulamanın anahtarını verir. İki boyuta sahip olan habitus, yapı açısından bireye sunulacak hazır bilgileri ifade ederken, birey açısından bu hazır bilgilerin içselleştirilmesi ve bireylere özgü bir biçimde kullanıma sokulmasını, başka bir deyişle yeniden üretilmesini ifade eder (Bourdieu 1995). Kuşaklar açısından bakıldığında habitus, kuşak mensuplarının, kuşağın ortak bilincini nasıl benimsediklerini açıklamaktadır⁴. Sözgelimi yaşlı ve genç kuşaklar arasında, toplumsal ayrıcalıklara erişim konusunda cereyan eden rekabet, Bourdieu’nun düşüncesinde eğitim, çalışma gibi pek çok alana sirayet etmekte, bu yolla Bourdieu’nun kavram seti,

⁴ Bourdieu’ya göre kuşaklar, toplumsal uzamdaki çeşitli alanlarda sahip oldukları avantajları, başka bir deyişle sermayeleri etkili bir biçimde işleyerek bir araya getirmeye çalışır ve toplumdaki örneğin “yaş ayrımcılığı” gibi olguların üretimine bizzat katkı verir. Dahası kuşakların bu pratikleri aracılığıyla toplumdaki konumların stabilizasyonu sağlanır; çünkü yaş ayrımı daima sınırlar koymak ve her bireyin uyması gereken bir düzen üretmek, bireyi kendi yerinde tutmak anlamına gelir (Bourdieu 1993: 94).

kuşakların araştırılması sorununa gerek örneklem gerekse veri toplama süreci bağlamında önemli açılımlar getirmektedir (Turner 2002: 22).

Bryan S. Turner'in çalışmaları, kuşaklar sosyolojisinde belirli dönemleri ayırt etme girişiminde değinilmesi gereken önemli isimlerden biridir. Turner, kuşaklar sosyolojisinde hâkim olan Weberci çizginin günümüze ulaşması açısından da önemli bir isimdir. Kuşaklara bakışın X, Y ve Z gibi kuşak sınıflandırmaları ile sınırlı olduğu bir dönemde Turner, kuşakların toplumsal değişimdeki rolünü yeniden hatırlatmış ve Mannheim'in ortaya koyduğu teorik zemini güncel tartışmalarla zenginleştirerek kuşakları kültürel açıdan yeniden ele almıştır. Turner'i böyle bir konuma getiren şey, kuşakların kendini yeniden üretme pratiklerini Bourdieu'nun kavram setiyle değerlendirmesidir. Mannheim, kuşakların toplumsal değişimde anahtar aktörler olduğunu iddia eder. Ancak bunun nasıl ve hangi yollarla mümkün olduğu sorusuna doyurucu bir yanıt vermez. Bu soruya bir yanıt bulma amacıyla Bourdieu'nun habitus kavramına başvuran Turner, Ron Eyerman'la beraber kaleme aldığı *Outline of a Theory of Generations* çalışmasında *kuşaksal habitus* adını verdiği, kuşakların toplumsal ayrıcalıklara erişimde birbiriyle rekabet ettiği, bu amaçla stratejiler geliştirdiği iddiasına ulaşır (Eyerman ve Turner 1998: 99). Burada dikkate değer olan nokta, kuşaksal habitus yaklaşımının metodolojik bir girişim olduğudur. Toplumsal ayrıcalıklar üzerindeki stratejilerin araştırılması yoluyla kuşakların kültürel pratiklerinin ortaya koyulabileceğini savunan Turner, June Edmunds'la birlikte kaleme aldığı başka bir çalışmasında kuşak teorisinin temel çerçevesine de bağlı kalır: "Kuşaklar; kültürel, entelektüel ve politik alanlarda yenilik yaratmak için kaynaklardan faydalandıklarında, pasif bir kohort [kendi içinde kuşak] olmaktan politik olarak aktif ve kendilik-bilincine sahip bir kohort [kendi için kuşak] olmaya yönelir" (Edmunds ve Turner 2005: 562).

Kuşakların Araştırılması Sorununun Sosyal Kuşaklar ile Çözümü

Kuşaklar sosyolojisinde Mannheim sonrası dönemde giderek genişleyen külliyata rağmen, kuşakların araştırılması sorunu, güncelliğini korumaya devam etmiştir. Bu çalışmada görüşlerine değinilen kuramcıların katkılarıyla, nispeten belirli bir yoğunluğa ulaşan teorik zemin üzerine, yakın dönemde, metodolojik belirsizliklere odaklanan ve bu belirsizlikleri çözüme ulaştırmayı hedefleyen çalışmaların varlığından az sayıda da olsa söz edilebilir. Bu girişimler arasında, İngiliz sosyolog Jane Pilcher tarafından, doğrudan Mannheim'in teorisini geliştirmek amacıyla tartışılan sosyal kuşaklar yaklaşımı öne çıkmaktadır. Sosyal kuşaklar

yaklaşımı, Mannheim'in teorik mirasını kullanan; ancak bu teorik mirası deney alanına taşımayı hedefleyen bir yaklaşımdır.

Jane Pilcher, kuşaklar sosyolojisinin İngiliz sosyolojisi içinde ivme kazandığı 1990'larda, kuşak sorununun temel hatlarını ortaya koymuş ve bu alanın artan önemine dikkat çekmiştir. Daha önceki sayfalarda belirtildiği gibi, kuşak sorununda üstesinden gelinmesi gereken temel nokta, kuşakların tarihsel olarak ele alınmasının sınırlılığıdır. Kuşakların somut bir araştırma nesnesi haline gelmesi, günümüzün toplumsal değişme dinamiklerini anlamak için oldukça kritik bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Pilcher'le birlikte Adam (1980), ve Eyerman ve Turner (1998) gibi yazarlar da kuşak sorununa eğilmiş, bu alanın çerçevesini çizmeye çalışmıştır. Pilcher'in katkısı, bizzat Mannheim'in kuşaklara dair tanımlamalarına getirdiği eleştirilerde ve önerilerde aranmalıdır.

Pilcher, *Mannheim's Sociology of Generations: An Undervalued Legacy* (1994) başlığını taşıyan çalışmasında, gündelik hayatta yaş grupları arasındaki farklılıklar temelinde ortaya çıkan kuşak sorununun kavramsal ve tarihsel kaynaklarına odaklanır. Pilcher'e göre çoğunlukla gündelik bir kullanıma sahip olsa da, sosyologların kuşak sorununa gösterdiği ilgi sınırlı kalmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni, kanımızca, sosyolojik çalışmaların ağırlıkla alana meyiletmesine karşılık kuşak sorununun tarihsel bir tartışma olagelmesidir. Bu nedenle Pilcher'in de temel kaygısı, kuşaklar sosyolojisinde alan araştırmasının nesnesini oluşturma sorununun üstesinden gelmektir. Kuşakların araştırılabilmesi ve bunun tarihsel örneklerle sınırlı olmaktan çıkarılması için Pilcher'in, Mannheim'in izlediği yoldan gitmesi, başka bir deyişle biyolojik ve sosyolojik süreçler arasındaki ayrımla işe başlaması gerekir. Toplumsal grupların biyolojik olarak sınıflandırılması, sosyolojinin mihenk taşlarını oluşturan teorisyenler tarafından görmezden gelinir; çünkü klasik dönem teorisyenlerinin (sözgelimi yapısal işlevselciler) başat kavramı olan sosyalizasyon, toplumsal gruplar arasındaki sürekliliği biyolojik süreçler (doğum ve ölüm arasında geçen süreden ibaret olan insan yaşamı) açısından da karşılamaktadır. Dahası, böyle bir anlayışla, sosyal süreçler, biyolojik sürece sıkıştırılmış, onun tarafından belirlenmiş gibi görünür (Pilcher 1994: 484). Ancak bu kavramla yola çıkıldığında evrimciliğin temel yanılması olan lineer tarih anlayışı, insan gruplarının doğum, yaşlanma ve ölüme dair kültürel kavrayışlarının arka planda bırakılmasına neden olur. Hâlbuki Weber'in de sözünü ettiği gibi, aktörlerin toplumsal eylemleri, toplumsal konumları tarafından (refleksif bir biçimde) motive edilir. Bu toplumsal konumlar, bireylerin pasif bir izleyici olmasını değil, aksine, bu konumlara yön vermesini sağlayan eylem kalıplarıyla inşa edilir (Aron 1964). Mannheim'in düşüncesine de yön veren bu düşünce, bireyleri aktörler haline

dönüştüren döngüsel tarih anlayışının temel taşıdır. Başka bir deyişle Mannheim'in pozitivistlere yönelttiği eleştiri, yani akıp giden tarihsel süreç karşısında bireylerin yalnızca taşıyıcılar olarak rol aldığı toplumsal evrim düşüncesi, herhangi bir toplumsal grubun toplumsal değişimin seyrinde etkili olmayacağı düşüncesi çerçevesinde anlamlıdır. İnsanlar arasında cereyan eden sosyal etkileşimin söz konusu olmadığı bir toplumsal dünyada, doğum ve ölüm gibi biyolojik süreçler anlamlı değildir (Mannheim 1952'den akt.: Pilcher 1994: 485). Böylece Mannheim'in, biyolojik ve sosyal süreçler arasındaki bir dikotomi olarak karşımıza çıkan bu durumun etrafından dolandığını iddia eden Pilcher, onun bu dikotomiye tamamen ortadan kaldırmadığını, ancak bu iki faktörü uzlaştırmaya çalıştığını belirtir (a.g.m.: 485).

Pilcher, Mannheim'in kuşakların farklı metodolojik gelenekler tarafından ele alınma biçimlerini değerlendirmesinin ardından ortaya koyduğu kendi kuşak formülasyonunda, kuşakların deneysel olarak incelenmesi sorununu sürüncemede bıraktığını savunmaktadır. Ona göre, "Sosyal kuşakların deneysel olarak araştırılmasındaki temel sorun, kavramın ölçülebilir hale getirilmesinin; kavramın niteliksel doğası (niteliksel olarak deneyimlerle ayrılan kuşaklar) ile onlara eşlik eden niceliksel özellikler (yaş ve sosyal birimlerle ölçülen zaman) arasındaki gerilimi kapsamasıdır" (Pilcher 1994: 487) (çeviri bize ait).

Kuşakların araştırılmasına yönelik girişimlerde, niceliksel ve niteliksel faktörlerden hangisinin öncelikli olduğu sorunu, araştırmaların seyrini belirleyen en önemli husustur. Aile, akraba grupları gibi kuşaksal olguların incelenmesinde, yaş ya da akrabalık düzeyi gibi niceliksel deneyimler ön plana çıkmaktadır. Burada zaman, sosyal birimlerle ölçülebilen bir değişken olarak örneklem seçiminde ve ölçüm araçlarının belirlenmesinde kayda değer bir avantaj sağlamaktadır. Sözgelimi, göç olgusunun kuşaksal açıdan incelenmesi, zamansal bir ayrımı mümkün kılacak ve araştırma örnekleminin birinci, ikinci ya da üçüncü kuşak biçiminde doğrudan tabakalanması mümkün hale gelecektir. Ancak entelektüel akımlar, politik hareketler ya da tarihsel kuşaksal grupların incelenmesi söz konusu olduğunda niceliksel faktörlerden daha çok niteliksel faktörler ön plana çıkmaktadır. Bu durumda ise sözü edilen kuşaksal grupların incelenmesinde, kolektif kimlikler ve pratikler temel değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle, kuşakların araştırılması sorununun sınırları, dinamiklidir.

Kuşaklar sosyolojisinde metodolojik açmazların bir diğer kaynağı, kuşakları tanımlamanın kavramsal zorluğudur. Mannheim'in teorisini geliştirmeyi amaçlayan Wohl (1979), Bloom (1986), Evens (1995) ve Wyatt (1993) gibi yazarların çalışmalarında kuşakları tanımlama biçimleri, birbirinden kayda değer biçimde farklıdır. Örneğin Wohl'un 1914

Kuşağı'nı ele alan araştırması, bir kuşağın kolektif kimliğini oluşturan “geride bırakılmış mutlu zamanlar” mitini Mannheim'in kuşak birimleri kavramı üzerinden irdelerken, Bloom'un araştırması Amerika'ya göç etmiş Yahudi entelektüellerin kuşaksal açıdan incelenmesi için aile arka planları ve kültür şoku kavramlarını öne çıkarır. Diğer yandan Evens'in kibbutz araştırması, kuşakları doğrudan doğruya yaş değişkeni çerçevesinde irdeler. Burada Evens, kibbutz yerleşimcileri arasında yaşa bağlı farklılaşmaları, kuşak çatışması kavramıyla analiz eder. Görüldüğü gibi, kuşaklar sosyolojisinde görece az sayıda olan ampirik çalışmanın, kavramsal ve kuramsal açıdan tutarlı olmadığı ortadadır. Pilcher'in kuşaklar sosyolojisindeki çalışmaların azlığına dair tespitine yakından bakmak gerekir:

“Çoğunlukla yaş gruplanmaları arasındaki süreklilik ve süreksizliklerle ilgilenen çalışmalar, kesitsel olarak dizayn edilmiştir. Yani, zamanın bir noktasındaki iki ya da daha fazla yaş grubunun karşılaştırılmasına odaklanırlar. Boylamsal çalışmalara bazen girilir fakat uzun zaman dönemleri boyunca farklı birey setlerinden veri toplamaya eşlik eden büyük problemler nedeniyle bunlar azdır. Boylamsal çalışmaların avantajı, bireyler yaşam sürelerinin farklı noktalarında örneklediği için, herhangi bir kuşaksal bilincin değerlendirilmesi, kesitsel araştırma desenlerinde olduğundan daha az problemlili hale gelir” (Pilcher 1994: 488) (çeviri bize ait).

Burada kesitsel ve boylamsal araştırma tasarımları arasındaki ayrıma, kuşaklar sosyolojisindeki temel kavramsal ayrımları eklemek gerekir. Böylece kuşaklar sosyolojisinin kendine özgü bir metodolojik çehreye kavuşmasına yönelik önemli bir adım atılmış olur. Bu kavramsal ayrımlar arasında bu çalışmanın da temel vurgusunu oluşturan nesil/sosyal kuşak ayrımı öne çıkmaktadır. Pilcher, ortaya koyduğu metodolojik açılımı geliştirmek üzere, kuşakların araştırma tasarımlarında ortaya çıkan iki boyutu birbirinden ayırır: “Kuşakların araştırma tasarımlarında gömülü olan iki boyutunun birbirine karıştırılmaması için, akrabalık ilişkilerine gönderme yapıldığında kuşak [kavramının] ve [belirli özellikleri aynı olan insan grubu olarak] kohortla ilgili herhangi bir olguya gönderme yapıldığında sosyal kuşaklar [kavramının] kullanımını savunuyorum” (Pilcher 1994: 483) (çeviri bize ait). Her iki kuşak kullanımının da Mannheim'in teorisinde ima edildiğini burada belirtmek gerekmektedir. Bu anlamda kuşak kavramının farklı göndermeleri, Mannheim'in teorisinin farklı okumaları çerçevesinde ortak bir teorik zemine sahiptir. Bu durum, kuşaklar sosyolojisinde çıkış noktası oluşturan tek bir kaynak teorisinin bulunduğu tespitine ulaşma imkânı verir (Nugin 2010: 345).

Kuşaklar ve sosyal kuşaklar arasında yapılan kavramsal ayrımın, temelde metodolojik bir ayrım olduğu açıktır. Burada sözü edilen metodolojik açılım, kuşakları araştırma nesnesi olarak tanımlamanın anahtarını verir. Böylece tarihin herhangi bir anında, aralarında akrabalık bağı olmasa da, “yalnızca aynı zamanda aynı toplumsal olayları deneyimliyor olmalarından

dolayı” bir grup insanı araştırma nesnesi haline getirmek mümkün hale gelir. Bu durumu kuşaklar sosyolojisi açısından yeni kılan şey, zamanın deneyimlenmesi temelinde elle tutulur gözle görülür bir araştırma örnekleme oluşturmayı sağlamasıdır (Adam 1980).

Sosyal kuşaklar yaklaşımı, kuşakların sosyo-tarihsel konumlanmalarını, gençlik-yaşlılık dönemleri arasındaki geçişlilik açısından da ele aldığı için, Mannheim’in teorisine önemli bir tadilat gerçekleştirir: “[i]nsanlar gençliklerinde önceden belirlenmiş bir sosyal tarihsel dünyanın içine yerleştirilir ve bunu hayatları boyunca taşırlar. Bu anlamda her sosyal kuşak, diğer sosyal kuşaklarla çağdaş olsalar da onları aynı sosyal kültürel olguları farklı bir biçimde deneyimlemeye sevk eden ayırıcı bir tarihsel bilince sahiptir” (Pilcher 1994: 488-9).

SONUÇ

Bu çalışmada kuşaklar sosyolojisinin gelişimine katkı sağlayan sosyal kuşaklar yaklaşımının metodolojik içerimleri tartışılmaya çalışılmıştır. Güncel bir sorun olan kuşakların sosyolojik çalışmalara konu edinilmesinde ortaya çıkan metodolojik problemler, bu alanın diğer sosyoloji alanları arasında geri planda kalmasına neden olmuştur. Hâlbuki bugün kuşak sorununa dair kapsamlı çalışmalara duyulan ihtiyaç, daha önceki dönemlere kıyasla oldukça yüksektir. Kuşakların toplumsal değişme sürecinde bir aktör olarak ortaya çıkışının somut göstergeleri, kuşakların salt doğum-ölüm süreçleri ile değil, kültürel, ekonomik ve politik süreçlerdeki rolleri ile birlikte değerlendirilmesiyle ortaya konabilir.

Kuşakların araştırılmasında ortaya çıkan metodolojik sorunların ilki, Mannheim’in ortaya koymuş olduğu tarihsel açıklamadır. Bu açıklama, kuşakları tarihsel olgular olarak değerlendirmekte, aktüel kuşakları araştırmada yetersiz kalmaktadır. Ayrıca kuşakların sosyolojik araştırmanın nesnesi olarak kurgulanması sorununa da tatmin edici bir yanıt vermemektedir. Bundan dolayı Mannheim’den sonra kuşaklar üzerine yazan araştırmacıların yanıtını aradığı temel soru, kuşakların araştırılmasının hangi koşullarda mümkün olduğudur. Bu nedenle işe temelden, kuşakların tanımlanmasından başlamak durumunda kalmışlardır. Jane Pilcher’in yaklaşımı da bu bağlamda değerlendirilebilecek bir yaklaşımdır. Pilcher, kuşaklar sosyolojisinin, Mannheim’in bıraktığı teorik miras üzerinden temellendirilmesi gerektiğini vurgulamakta; ancak metodolojik zorlukların üstesinden gelinmeden kuşaklar sosyolojisindeki belirsizliklerin giderilemeyeceğini belirtmektedir. Sosyal kuşaklar yaklaşımı, bu belirsizliği çözmeye yönelik önemli bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Mannheim’in tarihsel kuşaklarının aksine sosyal kuşaklar, tarihin geride bırakılmış bir anında değil, şu anda mevcut olan toplumsal grupları kuşak fenomenine göre değerlendirmeyi mümkün kılar. Bu yaklaşımı

metodolojik açıdan önemli kılan da budur. Bu yaklaşımdan hareket edilerek, toplumsal grupları belirli ölçütlere göre sınıflandıran *kohort* metodu ile kuşakların kültürel (üretim ve yeniden üretim) pratikleri bir araya getirilerek metodolojik bir kategori elde edilmiş olur. Böylece emeklilik, evlilik, eğitim, vb. gibi birçok toplumsal olgu kuşak değişkeni ile birlikte değerlendirilebilir. Diğer yandan söz konusu toplumsal olguların, toplumsal gruplar (aynı zamanda toplumsal tabakalar ya da konumlar) açısından nasıl deneyimlendiğine dair kapsamlı bir açıklama getirme imkânı da gündeme gelir ki bu da günümüzün kuşaklarla ilişkilendirilebilecek sorunlarının aydınlatılması açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (1980). *Time And Social Theory*, Cambridge ve Oxford: Polity.
- Aron, R. (1964). *German Sociology*, M. Bottomore ve T. Bottomore (Çev.), New York: The Free Press of Glencoe.
- Bergmann, W. (1992). The Problem of Time In Sociology: An Overview of The Literature on The State of Theory And Research on The “Sociology of Time”, 1900-82, *Time & Society*, 1(1), 81-134.
- Bloom, A. (1986). *The New York Intellectuals & Their World*, New York ve Oxford: Oxford University Press.
- Bontekoning, A. (2017). *The Power of Generations: How To Keep Aging Organizations Up To Date The Dutch Case*, Amsterdam: Warden.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*, H. Tufan (Çev.), İstanbul: Kesit.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, N. Ökten (Çev.), İstanbul: İletişim.
- Bristow, J. (2016). *The Sociology of Generations: New Directions And Challenges*, London: Palgrave Macmillan.
- Burnett, J. (2010). *Generations: The Time Machine In Theory and Practice*, Surrey ve Burlington: Ashgate.
- Comte, A. (1967). Pozitif Felsefe Dersleri, Ü. Meriç (Çev.), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2/19-20, 213-258.
- Çamlıbel, D. (2010). Pierre Bourdieu: Düşünümsellik/Habitus/Entelektüeller, H. Onur İnce (Ed.), *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar içinde* (387-428), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, F. Aydın (Çev.), İstanbul: Ataç Yayınları.
- Durkheim, E. (2013). *Toplumbilimin Yöntem Kuralları*, Ö. Ozankaya (Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Edmunds, J., Turner, B. S. (2005). Global Generations: Social Change In The Twentieth Century, *The British Journal of Sociology*, 56(4), 559-577.
- Evens, T. M. S. (1995). *Two Kinds of Rationality. Kibbutz Democracy and Generational Conflict*, Minneapolis ve London: University of Minnesota Press.

- Eyerman, R., Turner, B. S. (1998). Outline of A Theory of Generations, *European Journal of Social Theory*, 1(1), 91-106.
- Geuss, R. (1996). Kultur, Bildung, Geist, *History and Theory*, 35(2), 151-164.
- Hartog, P. (1938). "Kultur" as a Symbol in Peace and in War, *The Sociological Review*, a30 (4), 317-345.
- Jaeger, H. (1985). Generations In History: Reflections on A Controversial Concept, *History and Theory*, 24(3), 273-292.
- Jay, M. (2012). *Deneyim Şarkıları: Evrensel Bir Tema Üzerine Çeşitlemeler*, B. E. Aksoy (Çev.), İstanbul: Metis.
- Lowith, K. (1996). *Max Weber and Karl Marx*, H. Fantel (Çev.), London ve New York: Routledge.
- Mannheim, K. (1952). *Essays on The Sociology of Knowledge*, New York: Oxford University Press.
- Nugin, R. (2010). Social Time as The Basis of Generational Consciousness, *TRAMES*, 14 (64/59), 342-366.
- Ortega y Gasset, J. (1961). *The Modern Theme*, J. Cleugh, (Çev.), New York: Harper & Row.
- Ortega y Gasset, J. (2010). *Kitlelerin Ayaklanması*, N. G. Işık (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Parry, E., Urwin, P. (2017). The Evidence Base For Generational Differences: Where Do We Go From Here? *Work, Aging and Retirement*, 3(2), 140-148.
- Parsons, T. (2015). *Toplumsal Eylemin Yapısı: Yakın Tarihin Bir Grup Avrupalı Yazarına Özel Atıfla Toplumsal Teori Konusunda Bir İnceleme Cilt-2*, N. Nirven (Çev.), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Pilcher, J. (1994). Mannheim's Sociology of Generations: An Undervalued Legacy, *British Journal of Sociology*, 45(3), 481-495.
- Turner, B. S. (2002). Strategic Generations: Historical Change, Literary, Expression and Generational Politics, J. Edmunds ve B. S. Turner (Ed.), *Generational Consciousness, Narrative and Politics* içinde (13-30), Maryland: Rowman & Littlefield.
- Wohl, R. (1979). *The Generation of 1914*, Cambridge ve Massachusetts: Harvard University Press.
- Wyatt, D. (1993). *Out of Sixties: Storytelling and The Vietnam Generation*, Cambridge, New York ve Melbourne: Cambridge University Press.

GREEK EDUCATIONAL SYSTEM AND THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY: A TWO-STEP CLUSTER ANALYSIS MODEL ON A TEACHERS' SAMPLE

Antonis PAPAIOIKONOMOU*

ABSTRACT

Greek education system's development moved around the conflict between the use of a purist and a colloquial Greek. Specifically, Greece's approach differed from that pursued by other European countries, which followed a shift towards the spoken language, by fulfilling the demand for an education for all based on the national language. Such a scenario, however, has de facto been immobilizing the Greek educational policy, by making it less competitive and appealing internationally. This study tries to capture classical education teachers' view on ancient Greek as a subject in secondary education and its consequences for the country's educational system via a survey, completed by 424 teachers, conducted in 2020. The survey showed a disagreement among the teachers regarding the effectiveness of learning ancient Greek. They are generally dissatisfied with the comments of the textbooks and with the way the textbooks are written. They also do not support the widespread argument of strengthening modern Greek through learning ancient Greek. Moreover, different views were observed in relation to the strengthening of the national consciousness through the learning of ancient Greek, but also to the desire of increasing the teaching hours. Moreover, educational policy should make efforts to modernize the content of the curriculum.

Keywords: Ancient Greek, Philology, Educational System, Ethnocentrism, Archaeocentrism.

Citation: PAPAIOIKONOMOU, A. (2022). "Greek Educational System and The Formation of National Identity: A Two-Step Cluster Analysis Model On A Teachers' Sample", *İMGELEM*, 6 (11): 351-364.

Atıf: PAPAIOIKONOMOU, A. (2022). "Yunan Eğitim Sistemi ve Ulusal Kimlik Oluşumu: Öğretmen Örneklemi Üzerinde İki Aşamalı Bir Küme Analizi Modeli", *İMGELEM*, 6 (11): 351-364.

Received / Başvuru: 11 August 2022 / 11 Ağustos 2022

Accepted / Kabul: 30 November 2022 / 30 Kasım 2022

Research Article / Araştırma Makalesi.

INTRODUCTION

General education, from the founding of the modern Greek state up today, has been characterized by elements of ethnocentrism and archaeocentrism. With the term of archaeocentrism we mean the emphasis on the magnificent Greek past as a means of forming national identity (Tsoukalas 1992). Following this policy, the prevalence of teaching ancient Greek as a main subject in secondary education inevitably implied the degradation of other ones such as informatics and civic education. In fact, an integral part of the evolution of the Greek education has been the language issue. Concretely, it has developed around the conflict between the use of the purist Greek (katharevousa), the "higher value" and the official language of the state, and the marginalized Greek, or the colloquial and "lower value" language among the wider populace (Kelpandis 2009: 27). This policy is firmly related with the Greek language

* Dr. School of Political Sciences, Aristotle University of Thessaloniki, GREECE, E-mail: papaiko@sch.gr
ORCID Number: 0000-0001-9321-3635

issue which plagued the Greek society and the Greek education throughout the 19th and 20th centuries, until the “final – but very late – solution of 1976” (Kelpanidis 2009: 27).

It has preoccupied scientists, researchers, the Greek education system and the Greek society as a whole, before and after the liberation of the Greek nation and the establishment of the Greek state. Stavridi - Patrikiou (1999: 10) argues that “the persistent demand for a single form of language dominates the intellectual activity of the pre-revolutionary period”. In fact, everyone recognizes the need for a single language to promote national consciousness and homogenization of the “national ensemble”. In Greece, after the revolution of 1821, the idea for the establishment of the new Greek state and the pursuit of the “idea of the rebirth of classical Greece” led to the adoption of the purist Greek as the national language of the new nation-state, that is to a “modernized version of the ancient Greeks” (Michael 1992: 50-51).

Greece's approach differed from that of the other European nations that followed a “shift to a spoken language”, by fulfilling the demand for an “education for all based on the national language” (Stavridi - Patrikiou 1999, 10). At the same time, the historical past and the spirit of ancient Hellenism were idealized and functioned as a fundamental basis of modern Greek culture. These circumstances inevitably led to learning the ancient language as a means for “maintaining” the connection with the magnificent past and strengthening, one's own identity and consciousness as a Greek citizen. Such a combination of factors was not pursued in any other country (Varmazis 1992; Kelpanidis 2002). Thus, Greece would again become the center of cultural glory as in the past (Kelpanidis 2002: 408-411). Apart from the reasons mentioned above, Kelpanidis (2002) argues that three key issues determined the course of the Greek language's fate and strengthened the archaeocentric character of compulsory education:

a) the non-existence of a unified language during the founding of the modern Greek state – or even a dominant local dialect (Tsoukalas 1992: 533):

b) the neo-humanism that prevailed in Western Europe and its archaic-oriented path, that is the focus on the importance about the knowledge of an ancient language (i.e, Latin, Greek), and

c) Greek society's lack of industrialization, which consequently did not ask for a modern and technologically- oriented education sustained by a unified spoken language (mother tongue) (Kelpanidis 2002: 405-408).

Greek Educational System and The Formation of National Identity: A Two-Step Cluster Analysis Model On A Teachers' Sample

Greek society's desire for industrialization was never achieved from the founding of the new Greek state until recently. The combination of the language issue with the three problems here mentioned, led to “immobility” and regression in the Greek educational policy (Kelpandis 2002: 411). The teaching of ancient Greek was imposed on the educational system for about a century and a half. This archaeocentric ideology proved to be sociologically unfounded and detrimental to education as a whole. In the practice, the obsession with ancient standards functioned as a deterrent to modernization. In fact, modern Greek language was not recognized as a means of communication, expression and composition of the modern Greek identity. Also, the impression was that the teaching of ancient Greek in school would have had a positive effect on the students' ability to express themselves. It was believed that the study of ancient texts could contribute to the revival of ancient Greek's greatness.

In concrete, it exacerbated the degree of difficulty among “weak students”, while creating an obstructive environment towards language's and expression's further development. Moreover, it mainly victimized those students who grew up in areas, where ancient Greek was not spoken (Kelpandis and Xochellis 1990, op. cit. by Kelpandis 2002: 413). Practically, it deprived valuable time to other subjects such as foreign languages, physics, mathematics and technological sciences. Shortly, Greece did not follow the western European societies' path and its modernizing effect in the social sector (Kelpandis 2002: 415-417; Kelpandis 2009).

As far as education is concerned, Greece lags behind the Scandinavian countries, the top industrialized countries worldwide, for having recognized upon the introduction of English, as a core subject in the Curriculum, a marginal role (Kelpandis 2002: 417). Due to these circumstances, the side effects of the language issue are still present today. As an additional consequence of the obsession with the archaeocentric ideology, the focus on the teaching of ancient languages has led to a more formalistic approach. Briefly, attention has been shifted more on grammar than on communication (Birbili 2015; Tokatlidou 2003). In the meantime, outdated methods are also used for teaching foreign languages (Sifakis & Sougari 2005; Sifakis 2008) with negative consequences in both teaching and learning (Tokatlidou 2003).

Also, the reinstatement of Latin and the simultaneous abolition of the course of sociology in the Panhellenic examinations reflect outdated perceptions towards education, while at the same time neglecting social research and social behavior. Such a constellation favours on the one hand, those, either teachers and/or students, who are respectively keener to

use outdated methods and attending classical studies. On the other hand, it does not meet the requirements of a modern competitive environment asking for multicultural socialized young people.

The present work seeks to capture the position of philologists on ancient Greek. This group of teachers was preferred, because they teach ancient Greek as their main subject. Their everyday participation in the teaching procedure and their relationship with the students can be an important factor in elucidating the state-of-art as far as the educational policy and its actual implementation in the classroom is concerned.

Questionnaire and Research Methodology

To investigate the above issue the survey was considered the most appropriate tool, because it is viewed as being more advantageous than others for the large number of teachers who participated in the research. Concretely, teachers of classical education of all public schools (secondary education) have been the target of this research. Random proportional stratified sampling was used (Heller & Rosemann 1974). The questionnaire was based on research previously conducted by Michalis Kelpanidis on the archaeocentric orientation of the Greek educational system (Kelpanides & Vrinioti 2002). In all, 424 teachers completed the questionnaires, which were then collected, analyzed and registered into the SPSS system. The questions included the views of philologists regarding the current state of the course of ancient Greek in secondary education. In addition, they were asked about the usefulness of ancient Greek in students' daily lives. Besides that, their opinion on the degree of contribution of the course to the “cultivation” of national consciousness and the degree of satisfaction with the teaching method will also be mentioned. Concretely, 63.2% of the teachers in the sample consider that the course contributes little or not at all to the “cultivation” of the national consciousness of the students. This opinion, though, is intriguing as there is a prevailing view that one of the reasons for the existence of so many hours of ancient Greek in the schools is the glorification of the magnificent past of the ancient Greek culture.

Also, regarding the degree of satisfaction with the teaching of the course, the results are rather disappointing with a percentage of 67.9% not being satisfied, which clearly reflects the magnitude of the problem. Overall, there was a response rate of 44%, which is the final sample. This percentage can be considered, according to international data, quite satisfactory for “field research” questionnaires (Xochellis 1984; Papanauum 2003). This aspect is reinforced by the peculiar Greek conditions, i.e. the fact that Greek teachers have a feeling of distrust for any

Greek Educational System and The Formation of National Identity: A Two-Step Cluster Analysis Model On A Teachers' Sample

kind of research (Xochellis 1984). In general, however, it can be said that the sample is a random stratified sample (Kelpanidis 2011).

Descriptive Analysis

The independent variables used in the inductive analysis will be presented below. Regarding gender, as expected, the largest percentage (79.3%) were women while only 20.7% were men. Other researchers report that the majority of the educational philological courses (either Greek or foreign language literature) are attended by women, while men dominate in the natural sciences courses (i.e, mathematics, physics, etc.) (Argyropoulos 2009).

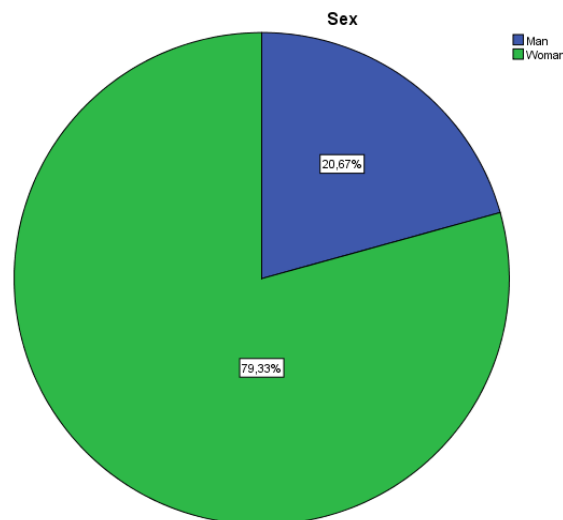

Figure 1. Teachers' sex of the sample of research

Classical education teachers, because of their satisfactory knowledge of ancient Greek, participated in the research. Concretely, the department of history and archaeology, Greek philology and philosophy, as well as pedagogy were target of our study. As shown in the graph below, 108 philologists from the departments of history and archaeology (27.48%), 214 from the departments of philology (54.45%) and 71 from the departments of philosophy and pedagogy (18.07%) participated in this research.

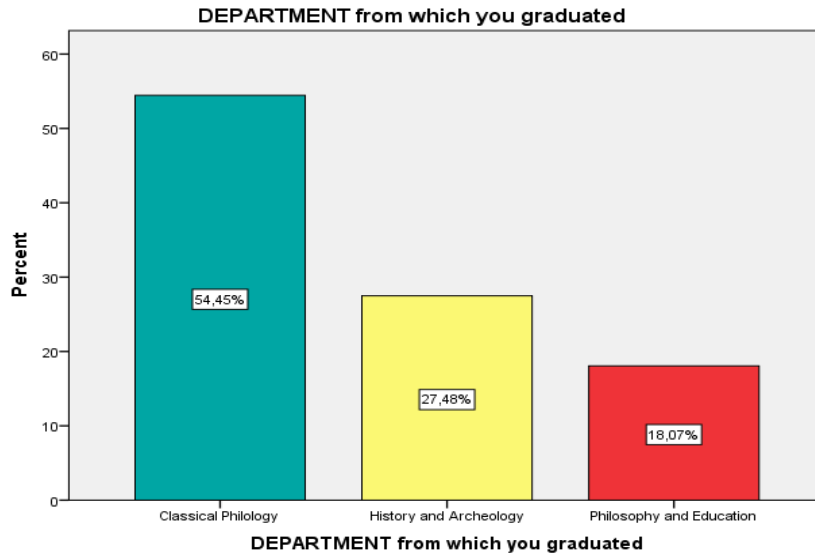

Figure 2. Department of sample teachers

Finally, the average age of the teachers in the sample, with a curve that resembled the normal distribution, was 41. The following graph illustrates the age dispersion of the sample teachers. Based on the data of the electronic information system, there is a slight differentiation from the population since the average age is 51 (Hellenic Statistical Authority 2019).

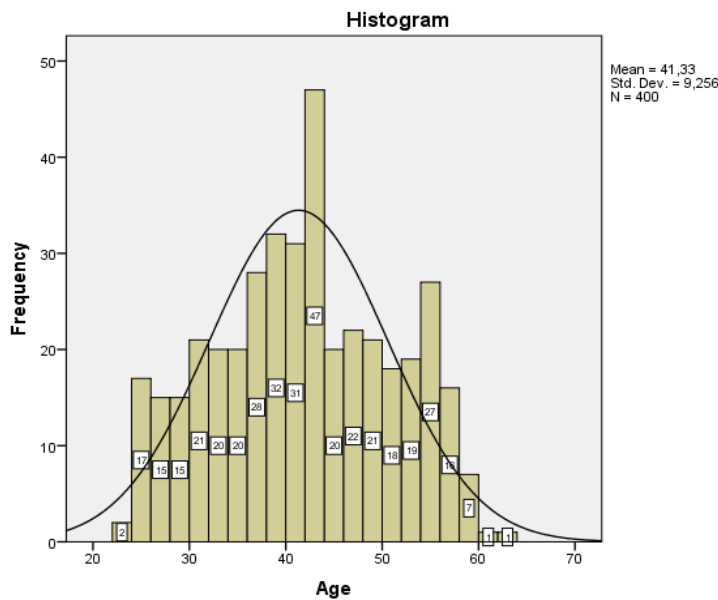

Figure 3. Age of sample teachers

A Two-Step Cluster Analysis Model

Cluster analysis is an exploratory analysis that tries to identify structures within data. It is also called segmentation analysis or taxonomy analysis. More specifically, it tries to identify homogenous groups of cases if the grouping is not previously known. Because it is exploratory,

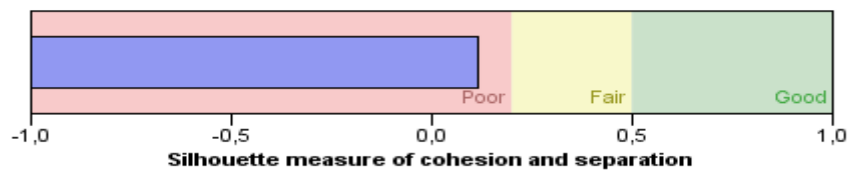
Greek Educational System and The Formation of National Identity: A Two-Step Cluster Analysis Model On A Teachers' Sample

it does not make any distinction between dependent and independent variables. The different cluster analysis methods that SPSS offers can handle binary, nominal, ordinal, and scale (interval or ratio) data. In our case, because of the existence of categorical and continuous variables, the two-step cluster analysis was used. Silhouette measure of cohesion and separation showed a poor fit of the cluster quality.

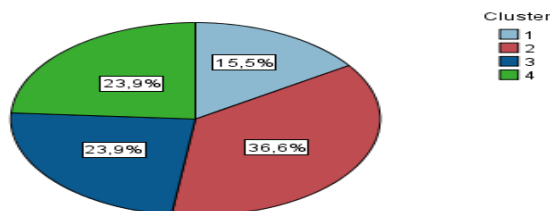
Model Summary

Algorithm	TwoStep
Inputs	21
Clusters	4

Cluster Quality

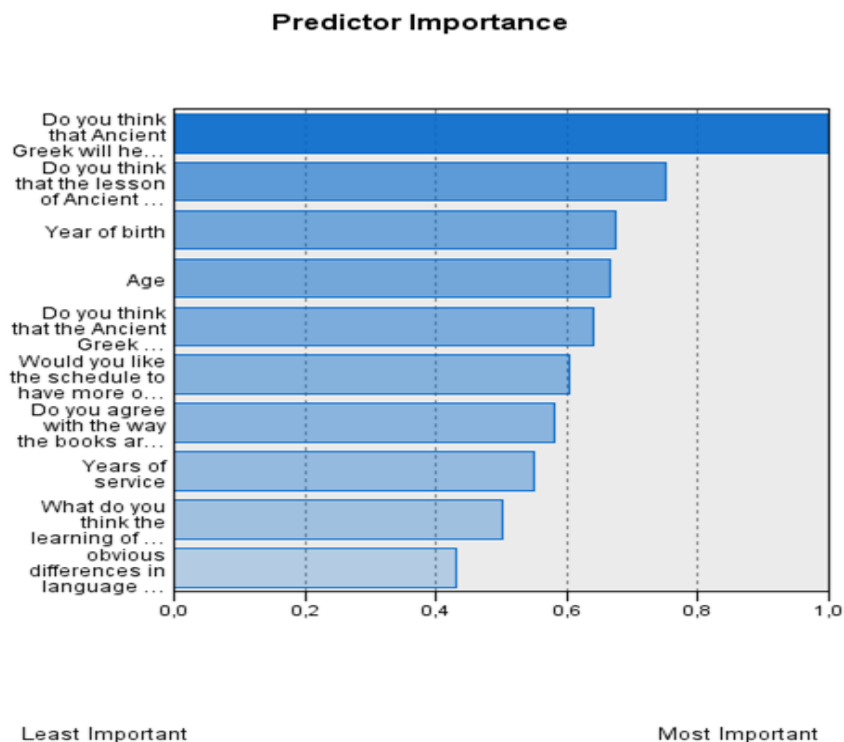

Cluster Sizes

Size of Smallest Cluster	37 (15,5%)
Size of Largest Cluster	87 (36,6%)
Ratio of Sizes: Largest Cluster to Smallest Cluster	2,35

As far as the prediction importance is concerned, as it is displayed in the chart below, the view that ancient Greek will help students improve their modern skills is the most important, whereas the students' specialization and the differences between them and the other courses is the least important.

The following table shows the centroids of the analysis. It can be observed that the first consists of teachers that are older than 40 with 15 years of service. The second is a cluster of younger teachers with 8 years of service. The third cluster is the group with the oldest teachers with the most years of service (19). The fourth cluster consists of quite old teachers with little experience.

		Centroids					
		Year of birth		Age		Years of service	
		Mean	Std. Deviation	Mean	Std. Deviation	Mean	Std. Deviation
Cluster	1	1965,65	6,647	43,35	6,647	15,32	7,590
	2	1974,00	7,664	35,00	7,664	8,64	6,893
	3	1961,40	7,043	47,42	6,824	19,84	8,468
	4	1971,93	8,315	37,07	8,315	10,00	7,382
	Combined	1969,19	9,106	39,77	9,031	12,69	8,772

The first cluster consists of teachers that do not believe that ancient Greek can help students better understand the modern language (70.3%). Similarly, they disagree with the view that ancient Greek contributes to the “cultivation” of national identity of students (51.4%). On the whole their average age is 44 and they have been serving in public schools for 15 years. The most frequent category of their department of origin is classical philology (59.5%). They mainly believe that ancient Greek is an educational tool and not something that will help students in their professional life. They generally would like fewer hours of ancient Greek in their time

Greek Educational System and The Formation of National Identity: A Two-Step Cluster Analysis Model On A Teachers' Sample

schedule (81.1%). What is striking is that they totally (97.3%) disagree with the way books are written as far as their purpose is concerned, and with the writers' comments that is their way of explaining the language phenomena. Also, 35.1% of them neither believe that ancient Greek enriches the modern Greek vocabulary, nor provides an awareness of the timelessness of the Greek language in general. Moreover, they disagree with the view that students who follow a specialization focusing on classical studies differ from students of other specializations (89.2%). Another striking finding is the fact that they are completely dissatisfied with the way the subject is dealt with in school (94.6%). They sometimes read translated works from ancient writers. Rarely, they read them in ancient Greek. But they frequently go to theatre to watch ancient tragedies, and 62.2% of them are women.

The two last features of this cluster are about teachers' view on what is needed in Greek public schools: more hours of modern language and literature and translated ancient Greek works (not in the original language). The second cluster consists of the youngest teachers of the sample with an average age of 35. 87.4% of them are women and they have 8,5 years, more or less, of service. For them (54%) ancient Greek helps learning the modern language. Also, they believe that ancient Greek contributes, to a certain extent, to the "cultivation" of national consciousness. They also consider it an educational tool and not a professional one. They do not ask for more ancient Greek hours in the time schedule, thus, agreeing with the previous group's view on the bad way books are written. 75.9% believe that ancient Greek can be a tool for developing the modern language. But, disagreeing with the previous group, they highlighted the differences within the group of classical studies students (57.5%) as far as their understanding of classical thought is concerned. They are also dissatisfied (77%) with the way the lesson is conducted (i.e., formal way of teaching, emphasis on translation and not on the meaning). Moreover, they sometimes read translated ancient Greek works, but rarely in the original language. Similarly, they watch ancient tragedies from time to time. Additionally, they prefer more hours of translated modern Greek and Greek ancient works.

The third cluster consists of the oldest teachers (average age 47) with the longest working experience (20 years). The majority of them graduated from the classical philology department (66%), and it is the group with the fewer women (56.1%). On the one hand, most of them believe (49.1%) that ancient Greek can help their students better understand modern Greek. On the other hand, they do not think that national identity can be "cultivated" through ancient Greek. They also believe that the classical language can only be an educational tool

(70.2%). As far as ancient Greek hours in the time schedule are concerned, they would like the situation remaining unchanged (61.4%). It is the only group of teachers, who agree with the way books and comments are written. They believe that ancient Greek can be both an educational and a professional tool (68.4%), whereas they have noticed differences among students of classical studies and students of other disciplines. Also, they are the only group of teachers who are satisfied with the way the lesson is conducted (63.2%). They sometimes read translated ancient works. Rarely, they read them in the original language and they frequently watch ancient tragedies (59.6%). Agreeing with the other groups, they support the view that more hours of modern Greek are needed (87.7%).

The last group of teachers are of medium age (38 years old) with 10 years working experience. They strongly believe that ancient Greek can help the students better understand modern Greek (82.5%). Also, they strongly support the view that ancient Greek contributes to the “cultivation” of a national identity (75.4%). They believe that ancient Greek can be both an educational and a professional tool for students. Probably, this is the reason why they would like to have more hours of ancient Greek in the school curriculum. They also disagree with the way school books and comments are written. They are aware of the obvious differences between students of classical studies and of other disciplines (91.2%). Still, they are dissatisfied with the way the lesson is carried out (68.4%). They frequently read translated ancient Greek works and sometimes in the original language. Also, they frequently watch ancient tragedies. Further, they believe that what is needed are more hours of modern Greek.

CONCLUSION

This paper displays a survey's analysis, conducted in the fall of 2020, concerned with the views of classical education teachers regarding the subject of ancient Greek and its place in the Greek public schools. The theoretical assumption of this work is that the character of the Greek educational system is, to a large extent, archaeocentric. In other words, it clings to outdated notions of glorifying the magnificent ancient Greek civilization through the learning of the ancient Greek language.

According to the results of the research, even the teachers themselves are divided regarding the effectiveness of learning ancient Greek. They are generally dissatisfied with the comments of the textbooks and with the way the textbooks are written. They also do not support the widespread argument of strengthening modern Greek through learning ancient Greek. Moreover, different views were observed in relation to the strengthening of the national

Greek Educational System and The Formation of National Identity: A Two-Step Cluster Analysis Model On A Teachers' Sample

consciousness through the learning of ancient Greek, but also to the desire of increasing the teaching hours. Teachers seem to agree with that ancient Greek, through the idealization of the ancient Greek culture, strengthens students' national consciousness. Additionally, graduates of the philosophical and pedagogical departments would like to have more teaching hours of this course.

We have to add this characteristic of the Greek educational system: classical education teachers in private and public education are selected from twenty distinct university departments, that is departments of philology, departments of philosophy and education, departments of history and archeology and departments of ethnology (Michalis 2018). Each department has its own curriculum and its distinct scientific field. It would be inappropriate for example a department specialized in philosophy to have subjects focused on grammar and syntax of ancient Greek language. The consequence is that, future teachers do not have an adequate knowledge of the subject that they are going to teach and they learn it during the teaching process. Maybe this is a reason for the diversified opinions of teachers. Additionally, younger teachers may be more open-minded in relation with national identity formation. Multicultural societies are not considered monolingual by them, and a strict connection between one language and one nation is supposed to be obsolete. This cacophony among different university departments that produce teachers which are by law focused on a specific scientific field in secondary education system, creates all these different opinions about the necessity of ancient Greek in Greek educational system (Nakas 2018).

In the meantime, some governmental policies, such as the Ministry of Education's abolition in 2020 of political education courses in the Lyceum, as well as of the course of sociology which was a major course at the University's admission exams, while reinstating the teaching of Latin, are in direct conflict with the effort to modernize the educational system. It has to be mentioned the fact that teachers' unions have a major contribution to the shaping of educational policy in Greece. In other words, matters that are related with classical education subjects in secondary education curriculum, sometimes are more important than school modernization. In order for politicians not to encroach the more numerous group of school teachers (classical education), they are reluctant to cut hours of classical education subjects and raise political education or ICT. Additionally, even though ancient Greek culture's and language's respective value is indisputable, the emphasis on grammar and the formalistic way of teaching the classical language raises doubts in terms of effectiveness and efficiency.

Concretely, students are taught a dead language, while being denied access to other key disciplines (i.e., foreign languages, political education, information technology, etc.). This scenario unavoidably deprives students of coping with a competitive international environment (Birbili 2015). Therefore, it is necessary to review the curricula and redefine educational policies' goals and objectives.

REFERENCES

- Argyropoulos, C. (2009). Woman in Education and she- teacher within literary texts, *Educational Review*, 11(11), 120-139.
- Birbili, M. (2015). *The Renewal of Foreign Language Teaching as A Dimension Of Educational Modernization*, Thessaloniki.: Doctoral Thesis (Unpublished).
- Demetrios, M. (1992). *Nation, Nationalism and National Consciousness: An Anthropological Approach*, Athens: Leviathan.
- Heller, K., Rosemann, R. (1974). *Planning and Experimentation of Empirical Undertakings*, Chicago: University of Chicago Press.
- Kelpanides, M., Vrinioti, K. (2008). *Forms and Functions of Framed language practices in Europe from 20th century*, Frankfurt: Peter Lang.
- Kelpanidis, M. (2002). *Sociology of education: Theories and reality*, Athens: Greek letters.
- Kelpanidis, M. (2009). The Views of Teachers and Students on The Subject of The Ancients: The Research on Teachers That Was Done, The Research On Students That Was Not Done and The Reasons For Its Torpedoing, *New Education*, 131, 21-70.
- Kelpanidis, M. (2011). The nation or the nation state? Which was the first? Thoughts on the subject of the historical sequence and the causal relationship between the two, In *Education, Society and Politics. Honorary volume for Professor Ioannis E. Pyrgiotakis. Pedio*, edited by Nikolaos. Papadakis, and Nikolaos. Haniotakis, 124-137. Athens: Pedio.
- Michalis, A. (2018). Role Of Ancient Greek Language in The Efficient Use Of Modern Greek: Language Ideology And Educational Practices, *Studies on Greek language*, 119-134.
- Nakas, A. (2018). First Modern Then Ancient Greek, *Studies on Greek language*, 119-134.
- Papanaum, Z. (2003). *The Profession of the Teacher: Theoretical and Empirical Approach*, Athens: Typothito-George Dardanos.
- Sifakis, N. (2008). Challenges in teaching ELF in the periphery: The Greek context, *ELT Journal-English Language Teaching*, 63(3), 230-237.
- Sifakis, N., Sougari, M. (2005). Pronunciation issues and EFL pedagogy in the periphery: A survey of Greek state school teachers' beliefs", *TESOL Quarterly*, 39(3), 467-488.
- Stavridi-Patrikiou, R. (1999). *Language, Education and Politics*, Athens: Metaichmio.
- Tokatlidou, B. (2003). *Language, Communication and Language Education*, Athens: Patakis.
- Tsoukalas, K. (1992). *Dependence and Reproduction: The Social Role of Educational Mechanisms in Greece*, Athens: Themelio.

**Greek Educational System and The Formation of National Identity: A Two-Step Cluster
Analysis Model On A Teachers' Sample**

Varmazis, N. (1992). *The Ancient Greek Language and Literature as A Problem of Modern Greek Education*, Thessaloniki: Kyriakidis.

Xochellis, P. (1984). *Educational Work as A Social Role*, Thessaloniki: Kyriakidis.

SOSYOLOJİK BİR DİSİPLİN OLARAK KLİNİK SOSYOLOJİ

Ümmet ERKAN*

ÖZ

Klinik sosyoloji 1900'lerin başından itibaren Amerika'da gelişme gösteren, uygulama ve teoriyi bütünleştiren sosyoloji disiplinlerinden biridir. Bireyi içinde yaşadığı sosyal sistem ve kültür çevresi içinde inceleyen klinik sosyoloji, görüşme, anket, vaka incelemesi, biyografi, odak grup görüşmeleri gibi çeşitli nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanır. Birey, küçük gruplar, iş ve meslek örgütleri, kültürel sistem gibi alanlarda mikro, mezo ve makro düzeyde çalışan, çeşitli sosyolojik yaklaşımlardan eklettik olarak yararlanan klinik sosyoloji, sorun çözme ve rehabilitasyona odaklanmıştır. 1980 sonrasında Amerika dışında da klinik sosyolojiye olan ilgi artmıştır. Özellikle pandemi süreci sağlık, rehabilitasyon ve klinik süreçlerin sosyal bilimlerle birlikte yürütülmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Türkiye'de klinik sosyoloji henüz emekleme aşamasındadır. Multidisipliner, hümanist ve değer odaklı bir yaklaşıma sahip klinik sosyoloji, klinik psikoloji, psikiyatri, sosyal hizmet gibi alanlarla yakın etkileşim içerisindedir. Aile terapileri, madde bağımlılığı, ergen sorunları, obezite, çocuk işçiliği, yoksulluk, sağlık uygulamaları gibi çeşitli konulara odaklanan klinik sosyoloji, sosyologlar için de yeni bir istihdam olanağı da yaratmaktadır. Bu çalışmada klinik sosyolojinin tanımı, amacı, gelişim süreci, kullanım alanları ve ilkeleri hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klinik Sosyoloji, Uygulamalı Sosyoloji, Sosyolojik Müdahale, Klinik, Amerikan Sosyolojisi.

CLINICAL SOCIOLOGY AS A SOCIOLOGICAL DISCIPLINE

ABSTRACT

Clinical sociology is one of the sociology disciplines that has developed in America since the early 1900s, integrates practice and theory. Clinical sociology, which examines the individual in the social system and cultural environment in which he/she lives, uses various qualitative and quantitative methods such as interviews, questionnaires, case studies, biography, and focus group interviews. Clinical sociology, which works at micro, mezo and macro levels in areas such as individuals, small groups, business and professional organizations, cultural system, and makes use of various sociological approaches eclectically, focuses on problem solving and rehabilitation. After 1980, the interest in clinical sociology increased outside the USA. Especially the pandemic process has revealed the necessity of carrying out health, rehabilitation and clinical processes together with social sciences. Clinical sociology is still in its infancy in Turkey. It is in close interaction with fields such as clinical sociology, clinical psychology, psychiatry, social work, which has a multidisciplinary, humanistic and value-oriented approach. Clinical sociology, focuses on various issues such as family therapies, substance abuse, adolescent problems, obesity, child labour, poverty, health practices, also creates new employment opportunities for sociologists. In this study, it is aimed to give information about the definition, purpose, development process, usage areas and principles of clinical sociology.

Keywords: Clinical Sociology, Applied Sociology, Sociological Intervention, Clinic, American Sociology.

Atf: ERKAN, Ü. (2022). "Sosyolojik Bir Disiplin Olarak Klinik Sosyoloji", İMGELEM, 6 (11): 365-392.

Citation: ERKAN, Ü. (2022). "Clinical Sociology as A Sociological Discipline", İMGELEM, 6 (11): 365-392.

Başvuru / Received: 20 Temmuz 2022 / 20 July 2022

Kabul / Accepted: 19 Eylül 2022 / 19 September 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED ABSTRACT

Clinical sociology, one of the application areas of sociology, has been successfully applied in America since the beginning of the 20th century. Clinical sociology is a therapeutic field focused on problems of the individual and society. It is a humanistic, creative discipline

* Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi. E-mail: u.erkana@alparslan.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-7806-4886

that aims to improve people's quality of life. It focuses on individual and community issues. Clinical sociology focuses on problem solving with psychiatrists, social work, and clinical psychologists. It provides rehabilitation and counseling services against the problems that the individual has difficulty in solving on his own. The clinical sociologist has the ability to develop alternative theoretical perspectives or integrate theoretical approaches; should have basic skills such as watching, listening, questioning, reporting and critical thinking and should be able to use these skills together with methods such as participatory observation, survey, interview, documentary analysis. Clinical sociology eclectically uses various approaches such as conflictism, functionalism, social constructivism, symbolic interactionism, and ecological approach. It helps in the treatment processes of various problems such as adolescent problems, mental illnesses, social conflict, poverty, deviation and inequality.

Sociology was born in France in the 19th century. The first sociologists aimed to direct the rapid social change in a way that would not disrupt the social order and progress. The idea of using sociological knowledge for the improvement of society was a thought shared by the early sociologists. For this reason, classical sociologists such as Comte, Durkheim, Marx and Weber can be considered the pioneers of clinical sociology. Sociology in Continental Europe was mostly based on a philosophical background and followed a strong speculative way.

Contrary to continental European sociology, empirical studies have gained importance in America. The social problems created by the rapid social transformation in America have been effective. Academics seeking solutions to these problems also expected sociology to mediate a social welfare program. Sociologists in the United States, known as the Chicago School of sociology, started with the first studies in which the city was used as a laboratory. Sociologists such as R. E. Park, E. Burgess, A. Small tried to base sociological knowledge on a certain methodology, unlike the first generation who acted as social practitioners.

In 1929, Winternitz had planned to establish a clinical sociology department at Yale medical school. The name clinical sociology was used in an article by L. Wirth in 1931. According to Wirth, clinical sociology considers the individual in the context of a broad social system and culture, rather than in isolation. In the following years, clinical sociology was mentioned in various academic studies. After World War II, the number of publications in the field of clinical sociology began to increase. Beginning in 1945, the work of A. M. Lee, A. Gouldner, M. Kargman, H. W. Dunham, H. Gardner, B. Glassner, and J. Freedman made significant contributions to the field. The Journal of Clinical Sociology, which started its

publication life in 1982, has been published as the publication of the Society of Clinical Sociology in 16 issues. Studies on theory, findings and methods are included in the journal.

Outside the United States, clinical sociology began to gain recognition in the post-1980 period. In countries such as France, Italy, Germany and Argentina, clinical sociology disciplines began to be established, and clinical sociology associations became operational. Clinical sociology began to be mentioned in France after the 1980s. In 1988, a workshop was held in Geneva with the participation of R. Sévigny, G. Houle, E. Enriquez and Gaulejac, within the body of the “Association Internationale des Sociologes de Langue Française”-AISLF (International Association of French Language Sociologists). The first clinical sociology conference in France was also held at Diderot University. In Italy, it was L. Benvenuti who introduced the discipline of clinical sociology. Benvenuti founded the Italian Sociotherapy Association in the 1990s. Benvenuti tried to apply the sociotherapy method to clinical events. Since the 1990s, Italian social scientists have started to take an interest in clinical sociology, which is a practical, humanist, sociological specialization area like in the United States. These names include Benvenuti, as well as sociologists such as M. Tosi, F. M. Battisti, and M. Corsale. In 2002 an initiative was started to establish the Italian Society of Clinical Sociology. In 2004, the “Federation of the Italian Sociological Association” was established. In Germany, medical sociology is used to include this field as well. “The German Society of Medical Sociology” was founded in 1972. The association aims to support studies and publications related to the field.

The Turkish sociology department, as the second sociology department in the world, has developed mainly under the influence of continental European sociology. The positivist and functionalist sociological approach of Comte and Durkheim was influential until the 1950s. The first field studies of Sabahattin Bey and his followers were the first examples of applied sociological approaches. With the influence of American sociology, interest in field studies has increased in Turkey. Clinical sociology and clinical intervention, which includes the application of sociological knowledge to human and social problems by combining theory and practice, are still in their infancy in Turkey. In sociological researches enriched with new disciplines after 1980 in Turkey, the name of clinical sociology is not mentioned except for one or two activities.

Clinical sociology provides an intervention and counseling service used in solving problems. It tries to help the tensions and strains experienced by the individual in his social and cultural environment. Using various materials, it determines the type of social therapy needed to reduce, change and control problem behaviors. The clinical counseling process is based on

an intervention and action plan. The process includes certain stages. These processes include identifying the problem, defining the processes that require change and intervention, implementing change, and evaluating the results of change. Clinical intervention, which is a dynamic process, may vary according to the patient and his/her problems. For a successful clinical intervention, the client's resources, concerns, and priorities must first be identified. The purpose of the intervention plan is to develop the client's opportunity structure. The intervention process, in which the client also participates, is based on certain ethical principles. Clinical sociology is humanistic, accepting that each person has an independent existence. It includes respect for the personal rights of the client. He believes in his decisions and fighting power. Believes that clients can solve their own problems with the right interventions. It is based on the principle of not harming the client.

The discipline of clinical sociology will contribute to the participation of sociology graduates, whose number is increasing every year in our country, in clinical intervention programs and social rehabilitation practices and to take part in the solution of problems. Clinical sociologists, who have the opportunity to work with psychiatrists, psychologists and social workers, can work as consultants in both the public and private sectors. This will create a new field of work for sociologists. As seen in the pandemic process, social problems are multi-layered and interact with each other. For this reason, looking at the problems from the perspective of a sociologist will help to analyze these problems correctly. Clinical sociologists differ from classical sociologists in their effort to combine theory with practice and their focus on problem solving. It would be beneficial to give clinical sociology graduate programs and elective clinical sociology courses, especially in health sciences faculties. Applied sociology departments can also be reorganized as applied and clinical sociology. Financial support to be provided for research or projects related to clinical sociology will also make this field more visible. A clinical sociology association in Turkey and a clinical sociology research journal in which the studies of academic publications will be published will also contribute to the development of the field.

GİRİŞ

Sosyoloji 19. Yüzyılla birlikte hız kazanan ekonomik, teknik, sosyal ve kültürel değişimlerin yarattığı büyük altüst oluşlara çözüm arayan bir bilim olarak doğdu. 18. Yüzyılda sosyal felsefe olarak başlayan toplum analizleri, 19. Yüzyılda pozitif temele dayanan bir bilim haline geldi. Sosyolojinin isim babası A. Comte'un amacı düzen ve ilerlemeyi eşgüdüm

içerisinde sürdürebilmektir. Sosyolojiyi bilimsel temellere dayanan, akademik bir disiplin haline getiren E. Durkheim'dır. Durkheim, mesleki iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayalı, pozitif bir bilim yaratma amacındaydı. Kıta Avrupası'nda sosyolojiye diğer bir katkı Marksizm'den geldi. Sosyal olguları tarihsel bir bağlamda ve ekonomik temele dayalı olarak analiz eden Marksizm, sosyolojik analizlere sınıf, çatışma, yabancılaşma gibi yeni kavramlar ekledi. Almanya'da ise sosyoloji Alman idealizmi ve fenomenolojinin etkisi altında gelişti. M. Weber'in anlama ve yorumlamaya dayalı sosyoloji anlayışı, anti-Marksist ve aynı zamanda anti-pozitivistti. Bireyi anlam inşa eden, sembol ve değer üreten bir özne olarak ele alan Weberyen yaklaşım din, ideoloji, kültür gibi sembollere odaklandı.

19. yüzyılın sonlarında Amerika'da da sosyoloji bilimi kurumsallaşma aşamasındaydı. Amerikan sosyolojisi ile kıta Avrupa Sosyolojisi arasında amaç, yönelim ve kullanılan yöntemler bakımından derin farklar vardı. H. Spencer'ın işlevselci ve evrimci bakış açısının egemen olduğu Amerikan sosyolojisi tarihsel analiz yerine sorun odaklı ve ampirik çalışmalara yönelmişti. Amerika'da sosyoloji kentleşme göç, gettolaşma, çeteler, ayrımcılık, kadın çalışmaları gibi konulara odaklanmıştı. Chicago kentinin laboratuvar olarak kullanıldığı ilk sosyoloji çalışmaları, şehir mimarisi, kent demografyası, kent bölgeleri üzerine yapılan uygulamalı çalışmalardı. E. Burgess, R. E. Park, A. Small gibi sosyologların başlattığı deneysel ve ampirik çalışmalar Amerika'da sosyolojinin gelişim sürecini hızlandırdı.

Amerika'da sosyal sorunlara odaklanan, uygulamaya dönük bir bilim olarak sosyoloji, II. Dünya Savaşı sonrasında yeni alt disiplinlere ayrılmaya başladı. 1931 yılında L. Wirth'ün "Clinical Sociology" (Klinik Sosyoloji) başlıklı makalesi ile sosyolojik bir disiplin olarak tanımlanan Klinik Sosyoloji zaman içerisinde kurumsallaşmaya başladı. Klinik sosyoloji, sosyolojinin bir alt disiplini olarak birey veya toplum sorunlarına odaklanan bir disiplindi. Bu alanda çalışan psikaytrist, psikolog, sosyal çalışmacılarla eş güdüm içerisinde bireysel sorunları toplumsal sistem ve kültür bağlamında ele almayı amaçlıyordu. Temel amacı bireyin kendi başına çözemediği sorunlara odaklanarak, sosyal rehabilitasyon yoluyla kişilerin, toplumun veya sosyal grupların iyileşme sürecine yardım etmektir. Çok geniş bir bağlama dayanan klinik sosyoloji bağımlılık, işyerinde çatışma, psikiyatrik hastalıkların tedavisi, ırk ve etnik ayrımcılık, savaş ve uluslararası arabuluculuk gibi geniş bir uygulama alanına sahiptir.

20. yüzyılın başlarında sosyoloji ile tanışan Türk aydınları, tıpkı kıta Avrupası'ndaki meslektaşları gibi ondan sosyal uyum, ilerleme, toplumsal mühendislik yardımı ile pozitif temele dayalı bir toplum yaratmasını beklemişti. Fransız ve Alman sosyoloji geleneğinin

egemen olduğu Türkiye’de İngiliz sosyolojisinin etkisi altında kalan Le Play’ci sosyolojiye dayalı bazı ampirik çalışmalar yapılırsa da Türk sosyolojisinin kuramsal yönü ağırlıktaydı. Sosyoloji Türkiye’de gelişip fakülte ve enstitülerin sayısı arttıkça yeni sosyoloji alt disiplinleri de ortaya çıkmaya başladı. Kırsal, kent, endüstri, aile, kültür gibi sosyolojik disiplinlere ilave olarak 1990’lardan itibaren tarihsel sosyoloji, etnik çalışmalar, sağlık sosyolojisi, askeri sosyoloji, nüfus ve göç, serbest zaman, çevre sosyolojisi, kadın çalışmaları gibi yeni alanlar eklenmeye başlandı. Bu yeni disiplinlerden biri de ülkemizde daha çok sosyal çalışmacı, sosyal psikolog, psikiyatrist gibi bilim insanlarının ilgilendiği klinik sosyolojidir.

Bu makalenin konusu sosyolojinin bir alt disiplini olan klinik sosyolojidir. Makalede klinik sosyolojinin tanımı, gelişim süreci ve uygulama alanları üzerinde durulmuştur. Klinik sosyolojinin tanımı, kullandığı yöntem ve teknikler, klinik sosyolojinin dünyada ve ülkemizde gelişim süreci, klinik müdahale ve klinik sosyolojinin kullanım alanları analiz edilmiştir. Bu çalışmanın sosyoloji bölümlerinde çok sık sorulan “İyi ama sosyoloji ne işe yarar?” sorusuna bir yanıt olması amaçlanmıştır. Sosyolojinin fildişi kulede bilim üreten, hayata dokunmayan, kuramsal tartışmalara boğulmuş bir alan olmadığı, insan ve sosyal gerçekliği analiz ederek, bu gerçekleri somut vakalara uygulayıp insanı ve toplumu geliştirmenin bir aracı olabileceği klinik sosyoloji disiplini çerçevesinde gösterilmeye çalışılmıştır. Bu alanda Türkçede neredeyse hiç yayın yoktur. Yapılan çalışmalar dolaylı bir makale ve iki etkinlikle sınırlıdır. Amerika dışında Avrupa’da da disiplinin gelişimi henüz emekleme aşamasındadır. Amerika’da yıllardır başarı ile uygulanan, Avrupa’da gelişen bu disiplinin Türkiye’deki sosyologlar için de ilgi çekici olacağı düşünülmektedir.

Klinik Sosyolojinin Konusu

Klinik sosyoloji genel sosyolojinin bir alt dalıdır. Sosyolojik incelemeler genişledikçe ortaya çıkan yeni ilgi alanlarından biridir. Amerika’da 19. Yüzyılın sonundan itibaren uygulanmaya başlanan sosyolojik müdahale, sosyal reform programlarının bir parçası olarak gelişmiştir. Bu alana çok değerli katkısı olanlardan biri Jan Marie Fritz’dir. Fritz’e göre klinik sosyoloji birey ve toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan yaratıcı ve disiplinlerarası bir uzmanlık alanıdır. Hak temelli bir yaklaşım olan klinik analiz ve müdahale tüm insanların asgari refah standardına ulaştırılmasını amaçlar. Klinik sosyologlar sorunları analiz ve ona yönelik müdahalenin bir kombinasyonu yoluyla durum değerlendirmesi yaparak sorunları önleme, azaltma veya ortadan kaldırmayı amaçlar. Klinik analiz koşulları iyileştirmeye ilgili inançların, politikaların veya uygulamaların eleştirel bir değerlendirmesidir

(Firtz ve Rhéaume 2014: 4). Klinik sosyoloji değişim odaklıdır. Birey, toplum ve uluslararası hedeflere odaklanır. Bunu da sosyolojik referans çerçevesi içerisinde yapar. Klinik sosyoloji bir yandan araştırma ile sosyal gerçekliğe nüfuz etmeye çalışırken öbür yandan da iyileştirici planlar hazırlar, bunların uygulamalarını yürütür. Genel sosyolojiden farklı olarak klinik sosyoloji uygulama ve müdahale merkezlidir.

Klinik sosyoloji insanı ve toplumu geliştirmeye odaklanmış bir disiplindir. Sorunları çözmek amacıyla çeşitli müdahale stratejileri kullanır. International Sociological Association (Uluslararası Sosyoloji Derneği)'na göre klinik sosyoloji insanların yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan yaratıcı, hümanist ve disiplinlerarası bir uzmanlık alanıdır. Klinik sosyologlar durum değerlendirme, analiz ve müdahale kombinasyonu yoluyla sorunları önleme, azaltma veya ortadan kaldırmak için danışan (client) sistemleriyle birlikte çalışır (Clinical Sociology 2022)

Klinik sosyoloji isminde geçen klinik kavramı tıp ve medikal süreçlere gönderme yapmaktadır. Fakat Wan – Wan (2020: 37)'a göre uzun zamandır klinik kavramı sadece tıbbi süreçleri ifade etmek için kullanılan bir kavram olmaktan çıkmıştır. Günlük dilde “araba bakım klinikleri”, “hukuki danışma klinikleri” kullanılmaya başlanmıştır. Britanya’da politikacılar yerel sorunları ve talepleri çözmek için seçmenleriyle haftalık veya aylık klinikler gerçekleştirir. Terim sözlüklerde genellikle nesnel ve gerçek gözleme dayalı bir faaliyette bulunmak için kullanılır. Özetle bir sosyolog klinik olarak değerlendirilebilecek ve bazı davranış değişiklikleri hedeflemek amacıyla bir sosyal olguya bilimsel, nesnel, gerçekçi ve analitik biçimde yaklaştığında bir klinisyen olarak kabul edilebilir. Bir aktivitenin klinik olabilmesi için bir sosyal durumu iyileştirme/geliştirmeyi amaçlamış olması gerekir.

Uluslararası Sosyoloji Derneği'nin 2006-2012 yılları arasında başkanlığını yürüten Fransız sosyolog M. Wieviorka (2008: v-vi)'ya göre klinik sosyoloji önemi gittikçe artan bir uzmanlık alanıdır. Güçlü yönlerinden biri bireylere, onların günlük yaşamlarına, tarihlerine, bilgilerine, umutlarına, korkularına odaklanması ve aynı zamanda onlara durumlarını anlama ve değiştirme olanağı sağlamasıdır. Kurt Lewin ile başlayan ve psikanalize derin ilgi duyan psikologların veya sosyal psikologların etkisi altında klinik sosyologların çoğu, kişilerin veya grupların kendi durumlarına dair eleştirel bir anlayış geliştirme kapasitelerini geliştirmeye çalışır. Klinik sosyoloji teori veya analiz ile eylem arasında yakın bir ilişki önerir. Klinik sosyoloji yalnızca sosyal bilimciler arasında değil, aynı zamanda sosyal çalışmacılar,

öğretmenler, psikologlar, danışmanlar ve bireylerle ilgili somut sosyal faaliyetlerde bulunan diğer uzmanlar için de önemli bir disiplindir.

Forsyth ve Schulte (1984: 111)'ye göre ise klinik sosyoloji bireyin yaşadığı toplumda karşı karşıya kaldığı çeşitli sorunlara toplum ve kültür odaklı bir yaklaşımla çözüm bulmayı amaçlayan bir uzmanlık alanıdır. Klinik sosyolog bir değerlendirmeci veya araştırmacıdan çok bir değişim ajanıdır. Sosyolojik bilgisini ve bakış açısını sorunu analiz etme ve soruna müdahale etme yönünde kullanır. Probleme çözüm bulmak için çeşitli stratejiler geliştirir. Danışmanlara sorunlarını anlama ve onlarla başa çıkma yollarını gösterir. Klinik sosyoloji bazen bireysel bazen de grup odaklıdır.

Klinik sosyolojinin diğer uygulama ve rehabilitasyon hizmetlerinden en önemli farkı bireyi, sosyal çevresi bağlamında ele almasıdır. Birey içinde yaşadığı toplum, sosyal çevre ve kültürün etkisi altında eylemde bulunur. Sosyal eylemleri, başa çıkma stratejileri çoğu kez toplumda öğrenilmiş rol modelleri veya grup normlarına bağlıdır. Bu nedenle bireyi sosyal çevre, grup veya kültürden bağımsız olarak ele almak sorunun eksik kodlanmasına yol açacaktır. Alkol veya sigara kullanan bir genç büyük ihtimalle akran gruplarının, okul/kolej kültürünün veya ait olduğu sosyal grupların etkisi altındadır. Bir sapma davranışını düzeltmek için bireyin sosyal çevresine ait geliştirmiş olduğu rolleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Klinik sosyolojinin bu yönünü vurgulayan Dunham, "Clinical Sociology: Its Nature and Function" (Klinik Sosyoloji: Doğası ve İşlevi) başlıklı makalesinde klinik sosyolojinin insan kişiliğini ekolojik yapı, tarih, kişilerarası ilişkiler ve kültürel kalıplarla ilişkisi temelinde analiz ettiğini vurgular. Bireyin kişiliği ve davranışları üzerinde sosyal çevrenin büyük etkisi vardır. Klinik sosyoloji en temel anlamıyla, sosyal sürecin insan deneyimi üzerindeki etkisi ve insan deneyiminin sosyal süreç üzerindeki etkisini değerlendirmeye yöneliktir (Dunham 1982: 24).

İçinde yaşadığımız toplumda pek çok sapma (deviant) veya patolojik davranışlar gerçekleşir. Sapma davranışlarını azaltmak, toplumsal sistemi güçlendirmek ve birey/toplumun iyilik halini sürdürmek için pek çok uzmanlık alanı doğmuştur. Bu uzmanlık alanları farklı disiplinler olarak birey veya topluma hizmet etmeye çalışır. Nitekim Freedman (1984: 54)'a göre bugün herkes kendisinin bir klinik sosyolog olduğunu iddia edebilir. Bireysel, grup, aile ve bağımlılık terapistleri, evlilik danışmanları, öğretmenler, gereontologlar, sosyometrisler, hipnotistler, kuruluş ve toplum danışmanları da bu unvanı kullanabilirler. Tüm bu hizmet alanları klinik sosyoloji gibi çalışırlar. Fakat klinik sosyolojiyi diğer disiplinlerden ayıran bazı temel özellikleri vardır. Freedman'a göre klinik sosyoloji, toplumsal grupların ve grup

üyelerinin sosyolojik tanı ve tedavisinde girişilen çeşitli eleştirel uygulamaları içerir. Klinik sürecin üç temel özelliği vardır:

1. Araştırmacının dikkati bir vakaya yani somut bir soruna/kişiye odaklanmıştır.

2. Bir dizi uzmanın birlikte çalışmasını gerektirir.

3. Katılımcıların teorik beklentileri ne olursa olsun klinik uygulamanın öncelikle terapötik bir amacı vardır ve bu nedenle sadece vaka üzerine odaklanma değil aynı zamanda bir uyum ve tedavi programının formüle edilmesini gerektirir.

Freedman'a göre klinik sosyoloji sorunları teşhis etme ve bu sorunlarla başa çıkmak için strateji, samimi ve gerçekçi araştırmaları içeren sosyolojik bir uygulama türüdür. Klinik sosyoloji, değişim için müdahale ve eyleme sosyolojik bir bakış açısı getirir. Danışan birey, grup veya kuruluşlar olabilir. Klinik sosyoloji değişimi kolaylaştırmak için çeşitli teknikler veya yöntemler kullanır. Alan hümanist, bütüncül ve multidisiplinerdir.

Freedman (1984: 55)'a göre klinik sosyoloji; a. Uygulama odaklıdır. b. Vaka çalışmalarına odaklanır. c. Birey, grup, kuruluşlar ve topluluklarla çalışır. d. Teşhis merkezlidir. e. Değişime odaklanır. f. Hümanisttir. g. Bireyin verimliliğini/etkili olmasını engelleyen toplumsal faktörleri anlamaya çalışır. h. Özellikle geniş sosyal eğilimler olmak üzere, işleyişi etkileyen diğer faktörleri göz önünde bulundurmak için danışanın sorunu formüle etmesinin ötesine geçebilir. i. Eleştirel sosyolojik geleneğe dayalı olarak içgörü ve sosyolojik hayal gücünü kullanır. j. Davranış değişikliği ve bireyi geliştirmeyi hedefler.

Klinik sosyolog alternatif teorik bakış açıları geliştirme veya teorik yaklaşımları entegre etme yeteneğine; izleme, dinleme, sorgulama, raporlama ve eleştirel düşünme gibi temel becerilere sahip olmalı ve bu becerilerini katılımlı gözlem, anket, görüşme, belgesel analiz gibi yöntemlerle birlikte kullanabilmelidir (Freedman 1984: 56). Freedman'a göre klinik sosyoloji sahip olduğu sosyolojik imgelemi, insan merkezli ve vaka odaklı bir biçimde kullanır. Sorunu analiz eder ve bir müdahale planı yapar. Danışanın ilgi ve beklentileri doğrultusunda sorunu çözmeye yönelik çaba gösterir. Süreci danışanla birlikte yönetir. Sonuç odaklıdır, bireyin, sosyal grupların veya toplumun gelişme ve ilerlemesine yardım eder. Hedef belirlerken danışanı işin içine katarak, onun kendine yönelik aktif bir bilinç geliştirmesini sağlar.

Klinik sosyoloji, yukarıda sözü edildiği gibi genel sosyolojiden uygulama ve uygulama sürecine verdiği önemle ayrışır. Sosyologlar çoğu kez sosyolojik araştırmalar yoluyla sosyal gerçekliğin farklı alanlarına temas eder. Bazı araştırmalar saha çalışmalarına dayandığı gibi

bazen de spekülâtif, kurgusal bir çerçevede sosyoloji yapılır. Rebach ve Bruhn (2001: 7-8)'a göre sosyoloji teorik çalışmalara gömülmüştür. Oysa klinik sosyoloji insan etkileşimine odaklanır. Klinik sosyologlar için toplum, yaşayan bir laboratuvardır. Dünya küçüldükçe sorunlar artmakta, iç içe geçmektedir. Bu da sorunlara yönelik öngörülebilirliği azaltmaktadır. Sosyoloji bir yandan teorik açıklamalar geliştirirken öbür yandan da bu kuram ve açıklamaları insan etkileşimine, sorunlara uygulamalı ve çözüm önerileri geliştirmelidir (Öztürk vd., 2022: 3). Sosyologlar uygulamaya da odaklanmalıdır. Sosyolojik bilgi salt profesörlerin veya bilgi seçkinlerinin elinde duran bir malzeme olmamalı, insan sorunlarına çözüm üretmek amacıyla kullanılmalıdır. Klinik sosyoloji de sosyolojidir. Klinik sosyologlar, diğer sosyologlar gibi teori geliştirir, kavramsallaştırır ve gözlem yapar, kuramları test eder, araştırma yapar ve toplum hizmetine dahil olurlar. Klinik sosyologlar diğer sosyologların müdahale etmediği konulara müdahil olur, pozitif sosyal değişim ilkesiyle sosyal sisteme aktif katılım sağlar. Bunu yaptıklarında diğer meslektaşları tarafından klinisyen olarak adlandırılır, psikologlar ve sosyal çalışmacılar tarafından terapist olarak görülürler. Gerçekten de bazı klinik sosyologların arabulucu, evlilik ve aile terapisti organizasyon veya yönetim danışmanı, politika uzmanı gibi farklı etiketleri de vardır. Onların bu ilave etiketleri sosyolog kimliğine ve sosyolojik eğilimine olan önemi azaltmaz. Klinik sosyologlar derinlemesine görüşme, odak grup teknikleri, vaka öyküleri, biyografi ve otobiyografi gibi tekniklerden yararlanır. Klinik sosyolog probleme ilk elden dahil olur fakat bu dahil olma durumunun sınırlarının da farkındadır. Problemlerin çoğu kez bir disiplinin bilgi tabanından daha karmaşık olduğunu bildiğinden diğer bilimlerden de yararlanmaya hazırdır. Klinik sosyologlar sosyolojik bilgi ve becerilerini eyleme geçirir, toplum sorunlarına uzman ve vatandaş olarak dahil olurlar.

Klinik sosyoloji uygulamaları Giorgino (2013: 107-108)'ya göre temellerini Weber'in anlama ve yorumlamaya dayalı sosyolojik yaklaşımından alır. Bu yaklaşım doğa bilimleri modelinden farklı olarak insanı ve onun kültürel dünyasını anlama esasına dayanır. Bu yaklaşım II. Dünya Savaşı sonrasında daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Klinik sosyoloji sosyoterapi, sağlığın geliştirilmesi, iletişim müdahaleleri, çatışmalarda arabuluculuk gibi çeşitli alanlarda başarılı sonuçlar üretmiştir. Klinik müdahaleler insanları yaşadıkları sosyal ve kültürel çerçeve aracılığıyla analiz etmesine izin veren bir yaklaşımdır.

Klinik sosyologlar genellikle nitel araştırma yöntemleri ve tanımlayıcı verilere odaklansa da klinik sosyoloji uygulamalarında bir dizi teorik yaklaşım birlikte kullanılır. Bunlar arasında sosyal inşacılık, sembolik etkileşimcilik, psikanaliz, çatışmacı, gömülü, çok disiplinli liberal teoriler gibi. Klinik sosyologlar müdahaleye başlamadan önce (mevcut durumu

değerlendirmek için), müdahale sürecinde (ne olduğunu takip etmek veya muhtemelen değişiklik yapmak için) ve müdahale tamamlandıktan sonra analizlerini sürdürür. Bazı klinik sosyologlar sadece araştırma yapar, bazıları da salt müdahaleye odaklanır. Bunun ikisini de yapan klinik sosyologlar da vardır (Rebach ve Bruhn 2001: 9). Klinik sosyolojinin çalışma alanı çok geniştir. Küçük ve odak gruplar, kuruluşların gelişim süreçleri, sağlık süreçlerinin geliştirilmesi, çatışmalara yönelik müdahaleler veya politik danışmanlık gibi farklı alanları kapsar. Müdahaleler makro, mezzo veya mikro düzeyde olabilir. Bazı klinik uzmanlar kampüste üniversite hocalarıdır. Diğerleri tam zamanlı veya yarı zamanlı danışman, sosyoterapistler, kanaat önderleri (community organizer), sosyal politika yapıcılar, eylem araştırmacıları veya yöneticiler olabilir. Klinik sosyologlar kamu sektöründe (hükümet ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar) hizmet verdiği gibi birey ve topluluklara ve kurumlara da yardımcı olur (Fritz 1989: 4).

Sonuç olarak klinik sosyoloji insanı geliştirmeye ve onun yaşadığı sorunları çözebilme becerisini geliştirmeye odaklanan bir sosyoloji disiplindir. Klinik sosyoloji temel danışmanlık becerilerini geliştirme, danışanlarla birlikte çalışma ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsar. Klinik sosyolog birey, sosyal grup, toplum veya uluslararası bağlamda sorunlara odaklanabilir. Sorun hakkında ayrıntılı bir bilgi edinir, danışanı da işin içerisine katar. Danışanın sosyal çevresi ile olan etkileşim sürecini inceler ve bir müdahale planı hazırlar. Hazırlanan bu müdahale planını uygular, notlar alır. En sonunda da bununla ilgili bir rapor hazırlar. Bu süreç farklı uzmanlık dalları ile birlikte çalışmayı gerektirir. Zaman zaman psikiyatri, sosyal hizmet, psikoloji gibi uzmanlıklardan yardım alır. Bu yönüyle klinik sosyoloji alandaki diğer uzmanlık dallarını tamamlar. Onun odak noktası sosyal çevre, sosyal yapı ve kültürdür. Sorunlu davranış, anomali veya sapma davranışını sosyal sistem çerçevesinde analiz etmeye çalışır. Hümanisttir, insan ve onun var oluşuna büyük değer verir. Her vakanın kendine özgü olduğunu bilir ve ona göre davranır. Anlamaya odaklanır. Nitel araştırma başta olmak üzere çeşitli sosyolojik araştırma yöntem ve tekniklerini kullanır. En önemli dayanağı da sosyoloğun sezgisidir. Bu alanda en çok dikkat edilmesi gereken ise nesnel yönelimden, bilimsellikten uzaklaşmamasıdır. Nitekim bazı danışanlar var olan sorunların örtülmesi veya göz ardı edilmesini isteyebilir. Verileri inceleme, sorunları tanımlama ve onun nedenlerine odaklanmada titizlikle takip edilecek bilimsel yöntem özneliği en aza indirmeye yardımcı olacaktır.

Klinik Sosyolojinin Tarihi

Sosyoloji Fransa’da doğdu. Bu bilim hem sosyal tanıma hem de iyileştirmeyi amaçlıyordu. Bu nedenle klasik sosyologlar bazı çalışmaları ile klinik sosyolojinin öncüleri sayılabilir. Sosyolojinin toplumun iyileştirilmesi için kullanılması fikrinin kökeni A. Comte hatta Tunuslu İbn Haldun’a kadar götürülebilir (Durling 2002: 9). Emile Durkheim’in çalışmaları herhangi bir sosyologdan daha fazla klinik sosyoloji ile ilgilidir. Durkheim işlevselci yaklaşımla modern toplumu bir arada tutabilecek toplumsal güçlerin mesleki iş bölümü ve uzmanlaşma olduğu sonucuna varmıştır. Onun intihar üzerine yaptığı araştırma sosyolojide ilk ampirik çalışmalardan biridir (Durkheim, 2013). Durkheim, sosyolojik bilgiyi bir sosyal sorunu çözme yönünde uygulayan ilk klinik sosyologlardan biri olarak görülebilir. Karl Marks ise toplumsal değişmeyi ekonomik nedenlere dayalı ele almıştır. Tarihsel diyalektığe dayanan Marksist analiz (Marks ve Engels 2011: 39) sosyolojide sınıf çatışması, ayrımcılık, eşitsizlik, devlet/iktidar gibi kavramların analiz edilmesinde kullanılmıştır. Marks modern hayatın meydana getirdiği sorunlara değinmiş tek bir işte uzmanlaşmaya dayanan kapitalist üretim biçimi ve hayatın maddileşmesinin bireyde yarattığı yabancılaşma duygusuna odaklanmıştır. Ayrıca eşitsizlik, sömürü, ayrımcılık gibi sorunları inceleyerek sosyal sorunların tespit ve çözümünde önemli bir teorik temel sağlamıştır. Alman sosyolog M. Weber kültüre odaklanarak, insan eylemlerinin altında yatan semboller ve kültürel sistemi analiz etmeye çalışmıştır. Weber, ideal tipler yoluyla din, sosyal yapı ve kültür analizleri yapmıştır. Onun klinik sosyolojiye en büyük katkısı insan eylemlerinin anlamı ve onun altında yatan kültürel sistem ve sembollerini incelemesi olmuştur.

Sosyoloji kıta Avrupa’ında Comte, Durkheim, Marks ve Weber bağlamında spekülasyon yönü güçlü iken Amerika’da bambaşka bir yol izlemiştir. Amerika’da ilk sosyologların çoğu, toplumun karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm bulma, sosyal gerilimi azaltma amacındaydı. Aslında onlar birer “akademik-pratisyenler”di. Amerika’da sosyoloji 1800’lerin sonu ve 1900’lerin başında ekonomik bunalım, demokrasi eksikliği, sosyal eşitsizlik gibi konulara odaklanmıştı. Bu dönemde Amerika’da kapitalist bir ekonomi doğmaya başlamıştı. Bunun sonucu olarak da artan bir kırsal ve kent yoksulluğu vardı, ekonomik güvene ihtiyaç duyuluyordu. Kadınlar hala oy kullanma hakkına sahip değildi ve ırk ayrımcılığı yaygın bir uygulamaydı.

Amerika 1800’lerin ikinci yarısından itibaren hızlı bir ekonomik dönüşüm sürecine girmişti. Kuzey Amerika’nın iç savaşı kazanıp köleliğin yasaklanmasıyla kapitalist üretim, köleci güney ekonomisini mağlup etmişti. Fakat hala önemli sorunlar yaşanıyordu. Ciddi bir

toplumsal reforma ihtiyaç duyuluyordu. Irk ayrımcılığı sürüyordu. Hızlı göç alan Amerikan şehirleri yeni gettolar ürettiyordu. Fritz (1989: 73-75)'e göre 1920'den önce Amerika'da sosyologların çoğu taşralı ve dini köklerden geliyordu ve teoloji okumuşlardı, etik konular ve sosyal reformlarla ilgiliydiler. Başta Chicago Okulu olmak üzere sosyolojik düşüncenin önde gelen isimleri H. Spencer'in sosyal evrimci görüşlerini reddederek Comte'un ilerlemenin rasyonel bir temele sahip olduğu ve bunun rasyonel müdahalelerle hızlanabileceği düşüncesini paylaşıyordu. Amerika'da sosyoloji öncelikli olarak sosyal gelişme, sosyal iyileştirme konularına odaklanmıştı. Chicago Üniversitesi Sosyoloji Lisansüstü Bölüm Başkanı, The American Journal of Sociology (Amerikan Sosyoloji Dergisi)'nin ve American Sociological Society (Amerikan Sosyoloji Derneği)'nin kurucu editörü olan A. Small (1854-1926) 1896 yılında yayınlamış olduğu "Scholarship and Social Agitation" (Öğrenme ve Sosyal Sorunlar) başlıklı makalesinde sosyolojinin amacını "toplumun iyileştirilmesine yönelik pratik bir uygulama" olarak belirlemiştir. Sosyoloji bu dönemde bilmenin sağlayacağı yarara odaklanmıştı. Amerikan Sosyoloji Derneği'nin ilk başkanı olan L. Ward (1841-1913) 1906 yılında "Applied Sociology: A Treatise on the Conscious Improvement of Society by Society" (Uygulamalı Sosyoloji: Toplumun Toplum Tarafından Bilinçli Gelişimi Üzerine Bir İnceleme) başlıklı bir kitap yayınlamıştı. Darling (2002: 9)'e göre Amerika'da erken dönemde sosyolojinin temel yaklaşımlarından biri "melioristic intervention" (daha iyi olana aracılık etme)'ydi. Bu yaklaşım sosyolojik bilgilerin sosyal reformları geliştirmek için kullanılmasıydı. Bazı sosyologlar bu görüşe karşı çıkmıştı. Onlara göre sosyoloji sadece akademik bir disiplin olarak kalmalı, sosyologlar görüşlerini hükümete empoze etmekten uzak durmalıydı. Bununla birlikte uygulamalı sosyoloji Amerikan sosyolojisinde varlığını sürdürmeye devam etti. Zaman içerisinde uygulamalı sosyoloji terimi, toplumu iyileştirmek için araştırma yapan sosyologların çalışmalarını tanımlamak için kullanılmaya başlandı. Başka bir sosyolog grubu ise insanların yaşamlarına bireysel, grup veya toplumsal düzeyde müdahale etmek için teori ve araştırmayı birlikte kullanmaya başladı. Bu ikinci grup sosyologlara klinik sosyologlar denildi. Klinik sosyoloji sosyolojinin perspektifleri, teorisi ve yöntemlerinde kök salan aktif müdahale stratejileri olan bir bilimdi.

1914 yılından itibaren Amerika'da sosyoloji yaklaşımında önemli değişiklikler görülmeye başlanmıştı. Teoloji okumuş ve taşra kökenli ilk akademisyen kuşağı reformistti. Sosyolojik verileri toplumsal reform politikaları için kullanma amacındaydı. Bu dönem sosyologların en büyük ütopyası insanın toplumsal yaşamını daha iyi anlayacak ve onu kontrol edebilecek yöntemler geliştirmektir. Savaşı takip eden on yılda başta Chicago Üniversitesi

Sosyoloji Bölümü olmak üzere yeni bir sosyoloji anlayışı gelişmeye başladı. Chicago Üniversitesi'nden A. Small, E. Park ve E. W. Burgess bu yeni sosyoloji anlayışının temsilcileriydi. Small, öğrencilerinin ilerleme düzeyini belgelemelerini talep ediyordu. Öğrencilerini daha titiz araştırma yapma, sonuçları netleştirmeye ve toplum tarihine ilişkin incelemelere yönlendirerek geçerli sonuçlara ulaşmalarını teşvik ediyordu. Park ve Burgess da deneysel çalışmalarla pek çok öğrencinin yetişmesine katkıda bulunmuştu. Öğrencilerini sorunların çözümü için yeterli ve geçerli bir metodoloji geliştirmenin gerekliliğine inandırmıştı. Chicago Okulu bireyin davranışlarını sosyal yönleriyle- birey ve grubun bir parçası olan tutumlar, toplumun bireyin davranışı üzerindeki etkisi, grubun eylemleri üzerinde bireylerin etkisi, etkileşim mekanizmaları gibi- ele almaya çalışıyordu. Sosyoloji ve psikoloji arasındaki bu sınır alanında pek çok araştırma yapıldı. Bu alanda çalışan birçok sosyolog, grup ve birey ilişkisine ait kavram ve hipotezlerin test edilebileceği, değiştirilebileceği ve doğrulanabileceği klinik sonuçlara ulaşma ihtiyacı hissetti. Ayrıca birçok sosyolog bireyin toplumsal yaşama yeniden uyum sağlamasında sosyolojinin önemli katkıları olduğunu anladı (Zorbaugh 1939: 344-347).

Sosyoloji Amerika'da uygulama, sosyal reform programları, ampirik ve deneysel çalışmalara ağırlık veren bir disiplin olarak gelişmişti. Amerika'da Chicago Okulu sosyologlarının öncülük ettiği deneysel çalışmalarla çok önemli verilere ulaşılmıştı. Var olan sorunları analiz ve sorunların ardından yatan nedenleri bulma noktasında elde edilen sonuçlar klinik sosyolojinin gelişmesine de olanak sağlamıştı. Klinik sosyolojiden henüz söz edilmediği dönemlerde İngiltere, Amerika gibi ülkelerde araştırma ile iyileştirmeyi bütünleştiren ilk çalışmalar yapılmaya başlanmıştı. Bu isimler arasında B. Webb ve kocası S. Webb vardır. B. Webb'in eğitimi ve iş deneyimi onun klinik sosyolog olarak nitelenmesini sağlıyordu. B. Webb'in çalışmalarında H. Spencer'ın öğrencisi olmanın etkileri olmuştu. O, Spencer sayesinde olguları araştırmak ve bunların toplum, insan ve hayvan davranışlarıyla ilişkilerini keşfetmek konusunda önemli başarılar göstermişti. Webb çifti London School of Economics ve Political Science (Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu)'ın kurulmasına öncülük etmişti. Webb profesyonel bir sosyolog değildi. Bu dönemde zengin ve varlıklı kesimler serbest zamanlarında kendi paralarıyla araştırmalar yapıyordu (Fritz 1991: 11). Aynı zamanda armatör olan C. Booth bir sosyal bilimci olarak sosyal koşulların bilimsel incelemesini yapan yetenekli bir iş insanıydı. Booth, İngiltere'de yoksulluk üzerine sosyal çalışmalar ve araştırmalar yapmış ve bu çalışmalarının sonuçlarını 1899 ve 1903 yılları arasında 17 cilt olarak yayınlamıştı. Chicago Üniversitesi'nde G. H. Mead (1863-1931) ve W. I. Thomas (1863-1947), klinik

sosyoloji tarihinin bir parçası olarak çalıştılar. Mead, 1894'te Chicago Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne atandı ve 1931'de ölümüne kadar orada kaldı. Mead, 1910 yılında Chicago'da 40.000 hazır giyim işçisi greve gittiğinde eylemin nedenleri, işçilerin şikayetleri ve çalışma koşullarını araştıran bir yurttaş komitesine başkanlık etmişti. Mead, kadın eğitiminin de destekçilerindendi. Kadınların eşit oy hakkı için konuşmalar yapmış ve yürüyüşlere katılmıştı. W. I. Thomas, Chicago Üniversitesi tarafından verilen ilk doktoralardan birini aldı ve 1918'e kadar orada sosyoloji bölümünde ders verdi. Amerikan Sosyoloji Derneği'nin Başkanı olan Thomas, Amerikan sosyolojisi üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Polonya köylülerini inceleyen akademik çalışmasında bilimin günlük hayata uygulanmasının gerekliliğini ele almıştı (Fritz 1989: 76-78).

Chicago Üniversitesi'nde sosyoloji bölümü kurulmadan üç yıl önce 1989'da J. Addams ve Ellen Starr "Hull House" (Hull Sosyal Yardım Merkezi)'ni kurdular. Hull House'un pek çok amacı vardı. Burada işçi hareketi, ulusal tüketici birliği ve genel oy hakkı gibi alanlarda çalışma yapılması planlanmıştı. 1892-1920 yılları arasında ABD'de sosyolojinin kuruluş yıllarında J. Addams önde gelen kadın sosyologlardan biriydi. J. Adams'ın Chicago şehrinin önemli sorunları olan fabrika denetimi, çocuk işçiliği, sosyal yardım prosedürlerindeki iyileştirmeler, işçi sendikalarının tanınması, zorunlu eğitim ve iş uyuşmazlıklarında hakem atanması gibi sosyal sorunlara katkı sağlaması onun ulusal çapta tanınmasının sağladığı (Fritz 1989: 78-80).

Bu çalışmalar klinik sosyolojinin henüz adından söz edilmediği dönemlerde gerçekleştirilmişti. Çeşitli programlar ve akademik çalışmalarla sosyal sorunların çözümüne ilişkin başarılı müdahale çalışmaları yapılmıştı. Amerika'da klinik sosyoloji ismini ilk defa kullanan Milton C. Winternitz'tur. Fritz ve Rhéaume (2014: 1-4)'ye göre 1929 gibi erken bir tarihte Winternitz, Yale tıp fakültesinde bir klinik sosyoloji bölümü kurmayı planlamıştı. 1931 yılında klinik sosyoloji adı L. Wirth'ün bir makalesinde kullanıldı. L. Wirth'in "Klinik Sosyoloji" (Clinical Sociology) başlıklı makalesi, dönemin en prestijli sosyoloji dergisi Amerikan Sosyoloji Dergisi'nde yayımlandı. Çocuk rehberliği kliniklerinde çalışan sosyologlar hakkında yazan Wirth, makalesinde klinik sosyolojiyi şöyle tanımlamıştı: "Sosyoloji biliminin bazı problemleriyle karşı karşıya kalan kişilerin anlaşılması ve tedavi edilmesine katkıda bulunabilecek içgörü, yaklaşım ve teknikler" (Wirth 1931). Ona göre klinik sosyoloji bireyi izole edilmiş bir biçimde ele almak yerine onu geniş bir sosyal sistem ve kültür bağlamında ele alır. Kişi bir dizi rolün bir parçası olarak algılanır.

1934 yılında, Illinois Eyalet Hapishanesi sınıflandırma kurulu üyesi ve sosyolog S. Alinsky Amerikan Hapishaneleri Birliği'nin Altmış Dördüncü Yıllık Kongresi Bildirilerinde "Klinik Kriminolojide Sosyolojik Bir Teknik" adlı bir makale yayınladı. Bu makalede hapishanede mahkumlarla görüşmek amacıyla geliştirdiği görüşme tekniğini tanıttı (Rebach ve Bruhn 2001a: 1-6). 1941 yılında W. W. Argow'un "Sosyolojinin Pratik Uygulaması" adlı makalesi "Amerikan Sosyolojik İnceleme" (American Sociological Review)'de yayınlandı. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk klinik sosyoloji dersi, Chicago Üniversitesi'nde E. Burgess tarafından verildi. 1928'de başlayan bur dersler 1931'den sonra düzenli derslere dönüştü. Tulane Üniversitesi kursu, öğrencilere davranış sorunları ve sosyal terapi hakkında bilgi edinme fırsatı vermek için tasarlanmıştı. H. W. Zorbaugh ve A. Conklin tarafından verilen klinik uygulama semineri, öğretmenlere, eğitim danışmanlarına, klinisyenlere, sosyal hizmet uzmanlarına ve okul rehberlik yöneticilerine okullardaki davranış sorunlarıyla başa çıkmak amacıyla tasarlanmıştı.

II. Dünya Savaşı sonrasında diğer uzmanlık alanları gibi klinik sosyolojinin gelişimi de hızlanmıştı. Alana ilişkin yayınlarda ciddi bir artış gözlenmişti. Fritz (1991: 15)'e göre Lee, 1945 yılında "Propaganda Analizi: Klinik Bir Özet" ve 1955 tarihli "Toplumun Klinik Araştırması" başlıklı iki makale yayınladı. 1956'da A. Gouldner'ın "Uygulamalı Sosyal Bilimlerde Keşifler" adlı kitabı yayınlandı. 1957'de M. Kargman'ın "Sosyal Sistem Kuramının Evlilik Danışmanlığında Klinik Kullanımı" adlı makalesi Marriage and Family Living (Evlilik ve Aile Yaşamı) dergisinin ağustos sayısında yayımlandı. Aralık 1957'de J. Schellenberg, Amerikan Sosyolojik İnceleme dergisinde "Genel Sosyoloji Bölümleri" adlı makalesinde klinik sosyoloji konusunu tartıştı. 1963'te J. Taylor ve W. Carton'un Sociological Inquiry (Sosyolojik Araştırma) dergisinde "Klinik Sosyolojide Yorumlama Sorunları" başlıklı makalesini yayınladı. Yazarlar, kuruluşlara danışman olarak çalışan klinik sosyoloğun karşılaştığı sorunlarla ilgilendi. 1964'te M. Clinard'ın "Anomi ve Sapkın Davranış" adlı kitabı çıktı. H. W. Dunham bu kitap için anomi ve mental bozukluk üzerine bir bölüm yazmıştı ve bu bölümün bir bölümü "Klinik Sosyoloji ve Kişilik Hassasiyeti" idi. 1978'de H. Gardner, Human Behavior (İnsan Davranışı) dergisinde klinik sosyoloji hakkında bir makale yayınladı ve 1979'da American Behavioral Scientist (Amerikalı Davranış Bilimcisi)'in özel bir sayısı klinik sosyolojiye ayrıldı. B. Glassner ve J. Freedman'ın "Klinik Sosyoloji" kitabı da aynı yıl yayınlandı.

Clinical Sociology Review (Klinik Sosyoloji Dergisi) 1982 yılında çıkmaya başladı. 1989 yılına kadar yayın hayatını sürdüren dergi, Klinik Sosyoloji Derneği'nin yayın organıydı

ve Sosyolojik Uygulama Derneği'nin himayesinde, yılda bir sayı olarak yayınlanmıştır. Dergi 16 sayı çıktı. Dergide teori, bulgu ve yöntemlerin klinik uygulamalarıyla ilgili bireysel, küçük grup ve sosyal sistem düzeyinde yapılan çalışmalara yer verilmiştir (Clinical Sociology Review 2022).

Klinik sosyoloji Amerika'da yayın, müdahale ve sertifikasyon alanında önemli mesafeler kat etmiştir. Klinik ve uygulamalı sosyoloji programları düzenlenmiş, akredite komisyonlar kurulmuştur. Bugün Amerika dışında bir dizi farklı ülke (Örneğin Fransa, Kanada, İtalya, Güney Afrika, İspanya ve Uruguay gibi) klinik sosyoloji çalışmalarına akredite olmuştur. Bu uzmanlar dünyada araştırma, yayın ve müdahale programları ile sosyal adalet, hümanizm ve haklar konusunda merkezi bir ilgiye sahiptir.

Amerika'da akademik bir disiplin olarak yaklaşık 90 yıllık bir geçmişi olan klinik sosyoloji disiplini Avrupa'da 1980'lerden sonra sosyoloji bölümlerinde yer almaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında askeri sosyoloji, sağlık sosyolojisi, ırk ve etnisite, suç ve toplumsal sapma, feminizm ve kadın çalışmaları, küreselleşme ve postmodernite, çevre sosyolojisi, hayvan sosyolojisi gibi yeni disiplinler oluşmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonunda üniversitelerde açılan yeni programlar, araştırmalara tahsis edilen bütçe ödeneklerinin artması ile sosyolojik araştırmalarda artış gözlenmiştir. Suç ve adalet, aile çalışmaları ve terapi gibi yeni uzmanlık alanları gelişmiştir.

Avrupa'da klinik sosyolojinin akademik bir disiplin olarak tartışılması 1980 sonrasına denk gelmektedir. Her ülkenin farklı sosyolojik gelenekleri, farklı gereksinimleri de bu ülkelerde klinik sosyolojinin farklı bir gelişme süreci takip etmesine neden olmuştur. Gaulejac (2008: 54)'a göre klinik sosyoloji Fransa'da 1980'lerde ortaya çıkmıştır. İlk defa Paris Diderot Üniversitesi'nde ele alınmıştır. 1988 yılında Cenevre'de 1988 Yılında Cenevre'de R. Sévigny, G. Houle, E. Enriquez ve Gaulejac'ın katılımıyla "Association Internationale des Sociologes de Langue Française"- AISLF (Uluslararası Fransız Dili Sosyologları Birliği) bünyesinde bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu üyeler 1992 yılında Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA) bünyesinde daimi bir araştırma komitesi kurmuştur. Fransa'da düzenlenen ilk klinik sosyoloji konferansı aynı yıl Paris Diderot Üniversitesi'nde yapılmıştır. AISLF ve ISA araştırma komiteleri tarafından ortaklaşa desteklenen bu konferans, on beş ülkeden 150'den fazla araştırmacıyı bir araya getirmiştir. 1999 yılında ise Paris'te "Institut International de Sociologie Clinique" (Uluslararası Klinik Sosyoloji Enstitüsü) ve 2004 yılında "Association Française de Sociologie" (Fransız Sosyoloji Derneği) bünyesinde bir komite oluşturulmuştur.

İtalya’da ise Gargano (2008: 154-155)’ya göre Bologna Üniversitesi siyaset bilimi profesörü olan L. Benvenuti klinik sosyolojinin öncülerindendir. Benvenuti 1990’larda İtalyan Sosyoterapi Derneği’ni kurmuştur. Benvenuti sosyoterapi yöntemini klinik olaylara uygulamaya çalışmıştır. 1990’lardan itibaren İtalyan sosyal bilimciler, Amerika’daki gibi pratik, hümanist, sosyolojik bir uzmanlı alanı olan klinik sosyolojiye ilgi duymaya başlamıştır. Bu isimler arasında Benvenuti’nin yanı sıra, M. Tosi, F. M. Battisti ve M. Corsale gibi sosyologlar sayılabilir. 2002 yılında İtalyan Klinik Sosyoloji Derneği kurmak için bir girişim başlatılmıştır. Buradaki amaç teorik bilginin yanı sıra sosyolojik hizmetleri geliştirmektir. 2003 yılında “Association of Italian Sociological Professionals” (İtalyan Profesyoneller Sosyoloji Derneği) kuruldu. Başkan L. Luison’un amacı, sosyologların mesleki yeterliliklerini hem siyasi hem de kültürel düzeyde belgelemektir. 2004 yılında ise “Federation of the Italian Sociological Association” (İtalya Sosyoloji Derneği Federasyonu)’nu kuruldu. Federasyon, farklı müdahale alanlarında sosyologların çalışmalarını teşvik etmeyi amaçlayan yeni bir siyasi ve kültürel rota belirlemiştir. İtalya klinik sosyolojide uluslararası konferanslara ev sahipliği yaptı. 2005 yılında, uluslararası uygulayıcıların yanı sıra üç derneğin de katkılarıyla ilk yüksek lisans programı açılmıştır.

Almanya’da ise klinik sosyoloji adına akademik yayınlarda rastlanmamıştır. Medikal sosyoloji, bu alanı da içine alacak şekilde kullanılmaktadır. “The German Society of Medical Sociology” (Alman Medikal Sosyoloji Topluluğu) 1972 yılında kurulmuştur. Dernek, alanla ilgili çalışma ve yayınları desteklemeyi amaçlamaktadır (GSMS-2022). Medikal sosyoloji halk sağlığı, sağlık politikaları, sağlıkla toplum arasındaki etkileşimi incelemektedir.

Türkiye’de klinik sosyoloji adı son 10 yıllık süreçte tanınır olmaya başlamıştır. Türk sosyolojisi kurulduğu günden bu yana kıta Avrupa sosyolojisi gibi kuramsal çalışmalara ağırlık vermiştir. Ziya Gökalp dünyanın ikinci sosyoloji kürsüsünü İstanbul’da kurmuştur. Durkheim’cı bir sosyoloji izleyen Gökalp’in çalışmaları bir ulus inşası yanında korporatist bir toplum hedeflemiştir (Parla 1993). İngiliz aile sistemini model alan Le Play sosyolojisinin ülkemizdeki takipçisi olan Sabahattin Bey, “teşebbüsü şahsi” (bireysel girişim) ve “ademi merkeziyet” (yerinden yönetim) fikri ile ayrı bir sosyoloji geleneği yaratmıştır. Uygulamalı çalışmalara önem veren Sabahattin Bey’in takipçilerinden M. Ali Şevki ilk köy monografisini gerçekleştirmiştir. Kurna Köyü monografisi Türkiye’de ilk uygulamalı çalışmadır (Sevündük 1968).

Türkiye’de saha araştırmaları son 50 yıl içerisinde önemli artış göstermiş, sosyoloji bölümleri çeşitli alt disiplinlere ayrılmıştır. Bu yeni disiplinler içerisinde klinik sosyoloji henüz emekleme aşamasındadır. Hatta neredeyse adı hiç anılmamaktadır. Alanyazında klinik sosyolojinin uygulama yöntemlerinden sosyoterapi üzerine bir makaleye rastlanmıştır. İnternette yapılan araştırmada ise iki niversitenin sosyoloji bölümünün etkinliğinde klinik sosyolojiden söz edilmiştir. Yüksek ğretim Kurulu (YÖK) tez sayfasında da klinik sosyoloji ile ilgili herhangi bir teze rastlanmamıştır. Klinik sosyoloji ile ilgili haberlerden ilki Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nün 7-9 Kasım 2017 tarihinde Fransa’da klinik sosyolojinin gelişiminde önemli bir isim olan Vincent de Gaulejac’ın sosyoloji ğrencilerine “Klinik Sosyolojiye Giriş” başlıklı bir sunum yapacağı belirtilmiştir (Klinik Sosyoloji ve Vincent de Gaulejac ile Buluşma 2022)

İkinci bir haber ise Acıbadem Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nn “Klinik Sosyoloji Ağı” (Rseau International de Sociologie Clinique - RISC) katılımıyla “Klinik Sosyoloji İçin Bir Giriş: Epistemolojik ve Metodolojik Temeller” başlıklı seminerin 28 Kasım2019 tarihinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Bölüm sayfasında yer aldığına göre RISC yesi ve sosyal psikolog İlal İncioğlu ve sosyoloji bölümü asistanlarından Metin Cevizci’nin klinik sosyoloji yaklaşımı, kuramsal arka planı ve metodolojik ilkeleri hakkında bilgi verdikleri belirtilmiştir (Sosyoloji Bölümü Semineri: Klinik Sosyoloji için Bir Giriş: Epistemolojik ve Metodolojik Temeller 2022)

Klinik sosyolojinin kullanmış olduğu tekniklerden sosyoterapi üzerine bir inceleme 2015 yılında Akman tarafından yayınlanmıştır. Akman (2015: 3-11) “ağdaş Sosyo-Psikolojik Sorunlara Bir Yanıt Olarak Sosyoterapi” başlıklı makalesinde günümüzde bireylerin yaşadığı sorunların derinleştiğini, gerçekliğin yerini sanal gerçekliklerin aldığını belirtmiş, dijital toplumda bireyin kendini daha fazla çaresiz hissettiğini söylemiştir. Yaşanan bu sorunlara alternatif bazı yaklaşımların gündeme geldiğini belirten Akman’a göre bunlardan biri de sosyoterapi tekniğidir. Ona göre sosyoterapi var olan tedavi ve sağaltım tekniklerine bir alternatif değil tam aksine onlarla aynı zemini paylaşan, sosyolojinin uygulamaya dönük veçhesi, terapötik bir yaklaşımdır. Yazar Amerika’da çok gelişmiş bir alan olan klinik sosyolojinin ülkemizde yeterli akademik ilgiyi görmediğini, ülkemizde halen sosyolojinin bir toplum mühendisliği olarak algılandığını belirterek, sosyoterapi alanında sosyologların geniş ve bakir bir alanla karşı karşıya olduğunu ifade etmiştir. Akman’a göre sosyoterapinin amacı bireyin sosyal yaşamda karşılaştığı zorlanma, engellenme ve sorunların zmne yardımcı olmaktır. Ona göre sosyoterapi ile psikoterapi arasında bazı farklar vardır. Sosyoterapi bireyin

sosyal durumu, bireyin sosyal sistemle etkileşimi üzerinde dururken psikoterapi bireyin kişisel sistemiyle ilgilidir. Sosyoterapinin ana eksenini bireyden gruba doğrudur. Akman Amerika başta olmak üzere bazı sosyoterapi gruplarının gösterdiği başarılı sonuçlardan söz etmiştir.

Klinik Sosyolojide Müdahale ve Klinik Sosyolojinin Kullanım Alanları

Klinik sosyoloji sorun odaklı, birey, grup veya toplumun iyilik halini güçlendirmeyi amaçlayan bir disiplindir. Kullanım alanı son derece geniştir. Bazen bireysel danışmanlık, küçük grup terapileri, mahalle veya kent yaşamını iyileştirme, örgütsel müdahale olabileceği gibi sosyal politika geliştirme, iç savaşta arabulucuk gibi daha geniş bir alanda hizmet görebilir. Dunham (1982: 31)'a göre klinik sosyolojinin ana kullanım alanı sorunlu insanlardır. Klinik sosyoloji insan deneyimiyle iç içe geçmiş kültürel ortamın rol gerilimi, rol marjinalliği, statü tutarsızlığı, grup çatışması, alt kültürlerle katılım, yetersiz sosyalleşme ile olan ilgisini göstermeye çalışır. Bu sosyal faktörlerin bir veya daha fazlasının ne ölçüde var olduğu ve mevcut tutum ve davranışlarla ilişkisini açıklamaya çalışır. Bu bulgular doğrultusunda sorunlu davranışları azaltma, değiştirme ve kontrol etmek için ihtiyaç duyulan sosyal terapi türünü belirler. Sorunun kaynağında fiziksel, psikolojik veya sosyolojik nedenlerin mi yattığına dayalı olarak bir müdahale planı hazırlar.

Klinik sosyoloji bir danışmanlık süreci, bir müdahale ve eylem planına dayanır. Bu eylem planı Fritz (1989: 7)'e göre R. Lippitt ve meslektaşları 1958'de ana hatlarıyla farklı aşamalara ayırmıştır. Bu aşamalar temel olarak sorunun belirlenmesi, değişim ve müdahale gerektiren süreçlerin tanımlanması, değişim uygulamaları, değişimin sonuçlarının değerlendirilmesini içerir. Dinamik bir süreç olan danışanla kurulan hizmet modeli soruna göre değişkenlik gösterebilir. Darling (2002: 8-11)'e göre danışma süreci uzmanın danışanın sosyoekonomik ve kültürel yapısı hakkında bilgi edinme süreci ile başlar. Bu öğrenme süreci danışanın kaynakları, endişeleri ve önceliklerinin belirlenmesine yardım eder. Tanımlama adı verilen ikinci aşama bir müdahale planının hazırlanmasıdır. Müdahale planı istenilen sonuca ulaşmayı sağlayacak bir dizi eylem içerir. Müdahale planının amacı danışanın fırsat yapısını geliştirmektir. Müdahale planı çoğu kez mikro düzeydedir. Fakat bazı durumlarda mezo düzeyde müdahale de gerekebilir. Müdahalede makro düzey genellikle sosyal yapılar, koşullar, politik örgütlenmeleri kapsar. Üçüncü aşama ise müdahalenin değerlendirilmesi sürecidir. Süreç döngüsel ve başladığı yerde yani müşterinin fırsat yapısıyla biter. Bu aşamalar seçim, süreç, sonuç ve takip olarak da adlandırılabilir.

Darling (2002: 4) “Ortaklık Modeli” (Partnership Model) adını verdiği makalesinde müdahale planının salt danışanın belirlediği bir süreç olmadığını, son yıllarda danışanın da işin içine katılarak, onu aktif hale getiren yaklaşımların önem kazandığını belirtmiştir. Bu modelde uzmanlar, danışanların bekledikleri sonuçlara ulaşmalarına, uygun araçlara erişimlerine ve fırsat yapılarına kaynaklar ekleyerek durumlarını değiştirmelerine yardım eder. Uzmanın kendi kişisel bakış açısını danışana dayatmasını reddeder.

Rebeach (2001 b: 15-17) müdahale planın öncelikle temel amacını saptamıştır. Ona göre müdahale, belirli bir sosyal sorunu incelemek için belirli bir sosyal sisteme dahil olma ve onlarla etkileşim kurma amacıyla yapılan bir etkinliktir. Uzmanlar sosyolojik bakış açıları, beceri ve bilgileriyle süreçte aktif rol oynar. Müdahale sürecinde klinik sosyologlar etkileşimci, işlevselci, sosyal inşacı veya çatışmacı yaklaşımları kullanabilir. Bazı durumlarda sosyolog eklektik bir tutum gösterir ve farklı yaklaşımları birlikte kullanır. Sorun odaklı bir yaklaşım gösteren klinik sosyoloji için önemli olan teorinin beklenen sonucu sağlayıp sağlamadığıdır. Kuram ampirik sorunları netleştirmeye yardım eder, ancak müdahale için önemli olan istenilen değişikliğin gerçekleşmesidir. Bu nedenle klinik sosyologlar belirli bir sosyal kuram veya yaklaşıma bağlı kalmak yerine sonuç odaklı bir yol izlerler. Aynı sorun farklı danışanlar için farklı bağlamlar yaratabilir ve bu nedenle de farklı biçimlerde ele alınabilir. Ona göre klinik bir müdahale sürecinin birleştirici ilkeleri şunlardır: a) Problemler sosyal problemler olarak tanımlanır. b) Müdahale için bilimsel yöntemlerden yararlanır. c) Sosyoloji bilgi ve beceri yol gösterir. d) Hümanist değerler uygulamaya rehberlik eder.

Fritz (1989: 7)’e göre müdahale sürecinde dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler vardır. Bunlar; hak temeline dayalı bir etik çerçeve, kapsayıcılık pratiği (practicing inclusiveness), insanlara çıkar ve fırsat sağlamaya çalışmak, farklı çözüm yolları ve alternatif bakış açılarının tanınmasını teşvik etmek, değişim sürecinde danışana destek olmak, danışanın kendini gerçekleştirmesini cesaretlendirmek, süreci yönetmek için gerekli bilgiye sahip olmak ve ilave bilgilere nasıl ulaşacağını bilmek, uzun erimli bir perspektife sahip olmak gibi. Rebeach (2001 b: 22-24)’a göre klinik sosyoloji hümanizm odaklıdır. Her insanın bağımsız bir varoluşa sahip olduğunu kabul eder. İnsanlar kendi sosyal çevreleri ile sorun yaşamaktadır. Bu sorunlara verdikleri tepkiler onları bir kısır döngü içerisine hapsedmiştir. Kendi kaynakları ile bir çözüm üretemeyen bu insanların profesyonel yardıma ihtiyaçları vardır. Klinik sosyologlar onların yeni strateji ve yeni eylemler geliştirmesine yardım eder. Bütün bu süreç klinik sosyolog ile danışan arasında karşılıklı iş birliği ile gerçekleştirilir. Müdahale süreci danışanın kişilik haklarına saygı ile başlar. Onun kararları ve mücadele etme gücüne inanç duyar. Danışanlara

uygun çözümler sunulursa bu yeni duruma bağlı olarak kendi gerçekliklerini yeniden inşa edebileceklerine olan inanca dayanır. Müdahale süreci danışanın maddi ve manevi sömürüsüne karşıdır. Danışana “zarar vermeme” ilkesini etik olarak baz alır. Danışanı etiklemeden uzak durma, onunla herhangi bir ilişkiye girmeme, ticari faaliyetten uzak durma ve sırlarını paylaşmama gibi etik değerlere dayanır. Gizlilik, mahremiyete saygı, olası riskler konusunda bilgilendirme ve bu riskleri en aza indirme klinik sosyoloğun uyması gereken etik değerlerdendir.

Rebeach (2001b: 21)’a göre klinik müdahale ideografiktir. Her sorunun kendine özgü ve eşsiz olduğu varsayımına dayanır. Fakat bunu yaparken de bilimsel yöntemleri kullanmaktan vazgeçmez. Kullanılan bilimsel yöntem, nomotetik bir yöntemden farklar taşır. İlk aşama dikkatli bir gözlemdir. Müdahaleye başlamadan önce klinik sosyolog problem hakkında net bir anlayış geliştirmelidir. İkinci aşamada veriler formüle edilir, belirli kavramlar etrafında sınıflandırılır. Bunu takip eden teori inşasıdır. Olaylara neden olan sebepler için mantıklı bir hipotez geliştirilir. Müdahale planı daha sonra test edilecek bir hipotez işlevi görür. Burada kilit değişkenler ve göstergelerin dikkatli bir biçimde belirlenmesi önemlidir. Yapılan müdahale eğer başarılı olmazsa yeniden başa dönülür ve süreç tekrarlanır.

Klinik sosyoloji bilimsel verilere dayalı, hümanist, danışanın kendini geliştirmesine odaklı, multidisipliner bir yaklaşımdır. Süreç tıpkı bir bilimsel araştırma süreci gibi titizlikle sınıflandırılır ve her aşama dikkatli biçimde takip edilir. Klinik sosyologlar çok farklı sorunlara odaklanabilir. Bu sorunlar obezite, alkol bağımlıları, evlilik sorunları, hasta ve yaralı ergenler, personel eğitimi, işyerinde yaşanan sorunlar vb. olabilir. 1937 yılında bir psikiyatrist Lowell Selling ve bir sosyolog Walter Reckless yaşam öyküsü yöntemini kullanarak multidisipliner bir klinik inceleme yapmıştır. Vaka bir sosyal yardım kuruluşu aracılığıyla seçilen 30 yaşlarında bir hayat kadını ele alıyordu. Eski hayatını terk eden Afro-Amerikalı kadın topluma yeniden uyum süreci içerisindeydi. Bir sosyolog ve psikiyatristin birlikte görev aldığı vaka incelemesi sonunda klinik sosyolog kadının yeni sosyal statüsüne uyum sağlamak amacıyla geliştirmiş olduğu tutumları ele alırken psikiyatrist ise daha çok bir kişilik envanteri, kişinin deneyimleri üzerine odaklanmıştı. Sosyolog kişiliğin nesnel bölümü üzerinde, psikiyatrist ise derinlere oturmuş duygulara, fantezilere, endişelere ve benzerlerine bağlı olan öznel kişiliğe ulaşıyor gibiydi. Bu araştırma iki bilimin aynı vakaya odaklandığı, multidisipliner çalışmalardan biriydi. (Dunham 1982: 26).

Forsyth ve Schulte (1984) kampüste kalan öğrencilerin alkol ve diğer yasaklı madde kullanımını azaltma, bununla başa çıkma stratejilerini geliştirmeyi amaçlayan bir çalışma yapmıştı. Alkol bağımlısı gençler sınavlarında başarısız olmakta, arkadaşlarına zarar vermekte ve okul kurallarını ihlal etmekteydi. Ayrıca daha ciddi suçlara da karışma eğilimindeydiler. Araştırmacılara göre bu davranışın altında yatan neden kolej kültürü, akran etkisiydi. Bu durumu sürüklenme (drift) kavramı ile açıklamışlardı. Akran kültürüne uyum sağlama davranışı ile başlayan alkol ve madde kullanımı radikal bir dönüşümle bağımlılığa evrilmekteydi. Bu soruna yönelik çözüm arayışına giren araştırmacılar bu öğrencileri bu kısır döngüden çıkarmak için onların yeni bir sosyal çevre oluşturmalarına yardım ettiler.

R. Sévigny ve S. Chen (2004) şizofreni hastaları ile bir çalışma yapmıştır. Araştırmacılar şizofreni tedavi sürecini salt farmakoloji ve psikiyatriye dayalı bir tedavi süreci yapmak yerine sosyal rehabilitasyona dayalı bir sürece odaklanmıştı. Hastalığını kriz ve nöbet dönemleri sonunda iyi olmalarını sağlayacak sosyal rehabilitasyon süreci ele alınmış, bunun için altı hastane personeline klinik sosyoloji modeli ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri hakkında kapsamlı eğitim verilmişti. Bu ekip, yirmi hastayla ve yakın sosyal çevrelerinden kişilerle, yani akrabalar, komşular, meslektaşlar ve çalışma birimi liderleri ve hastane personeli ile görüştü. Ana metodoloji, monografik bir tasarımla şizofreni deneyimi üzerine kişisel vaka çalışmalarıydı.

Klinik sosyoloji salt sorunlu durum veya kişileri inceleme konusu yapmamıştır. Bunun yanında çeşitli meslek grupları, sosyal gruplar, roller üzerine de incelemeler yapılmıştır. Dunham (1982)'e göre klinik sosyolojinin bir amacı da kültürel kalıpların kişilik ve çeşitli alışkanlıklar üzerine etkilerini gözlemlemektir. Donovan garsonluk, satış görevlisi ve öğretmenler gibi çeşitli mesleklere ilişkin çalışmaları klinik sosyolojinin araştırmalarda kullanımına ilişkin örnekler arasındadır. Bu çalışmalar, Donovan'ın kişisel deneyimlerin samimi hesaplarını kültür ve kurumsal yapıların beklentileriyle ilişkilendirmeye dayanması bakımından kliniklidir. Donovan bu sayede bu meslekleri yapan kişilerin davranışlarını ve kişiliklerini başkaları için anlaşılır kılmaya çalışmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye'de ilk sosyoloji bölümü 1914 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Bu süreç içerisinde ülkemizin temel sorunlarına sosyoloji bölümleri Batı sosyolojisi kılavuzluğunda çeşitli çözümler aramıştır. II. Dünya Savaşı sonlarına kadar ülkemizde kıta Avrupa sosyolojisi etkili olmuştur. Fransız ve Alman sosyoloji geleneğini sürdüren üniversitelerimiz başta Türk

modernleşmesi, kalkınma, Doğu-Batı karşıtlığı, sosyal bütünleşme, ilerleme, ulus inşası gibi çeşitli sorunlara çözüm aramıştır. II. Dünya Savaşı sonunda Amerika ile yakınlaşan ilişkiler sosyolojik bakış açısı ve sosyal çalışmaları da etkilemiştir. Nitekim 1938 yılında Ankara Sosyoloji Bölümü uygulamalı çalışmalara odaklanmıştır. Fakat okulun ömrü uzun olmamıştır. 1955 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve bunu takip eden Hacettepe, Boğaziçi gibi üniversitelerde sosyoloji bölümlerinin kurulması ile sosyolojimizde uygulama ağırlık kazanmaya başlamıştır.

1980 sonrası dünyada başlayan postmodernite tartışmaları, kültür, etnisite, ırk, kadın, cinsiyet gibi alanlara ilgiyi arttırmış, sosyoloji bilimi çeşitli alt disiplinlere odaklanmıştır. Amerika'da yaklaşık 90 yıllık bir geçmişi olan klinik sosyoloji, 1980 sonrası Avrupa üniversitelerinde de önem kazanmaya başlamıştır. Klinik sosyoloji teori ile uygulamayı birleştiren, sosyolojik teoriyi sorun merkezli ve çözüm odaklı kullanmayı amaçlayan, multidisipliner bir alandır. Birey, küçük gruplar veya makro bazda sistem analizleri yapan klinik sosyologlar bir müdahale planı çerçevesinde, hümanist, danışanı geliştirmeyi amaçlayan bir yöntem izlerler. Klinik sosyoloji sosyal hizmet, klinik psikoloji ve psikiyatriden farklı olarak bireyin sosyal sistem ve kültürle olan ilişkisini merkeze alır. Bireyin içine gömülü olduğu rol, norm ve kültürü analiz eder. Başarılı bir sosyal müdahalenin sosyal çevre gözeticilerden yapılamayacağını dile getirir.

Klinik sosyoloji Türkiye'de son 10 yılda akademide tanınmaya başlamıştır. Henüz ülkemizde emekleme aşamasındadır. Bu disiplinle ilgili ülkemizde hemen hiç akademik yayın yoktur. Her yıl binlerce sosyoloji öğrencisini mezun eden sosyoloji bölümleri için klinik sosyoloji yeni bir iş sahası yaratmaktadır. Özellikle pandemi döneminde artan sosyal sorunlar ancak çok boyutlu ve çeşitli disiplinlerin birlikte çalıştığı müdahalelerle çözülebilir. Bu yönüyle klinik sosyoloji hem ülkemizin yaşadığı çeşitli sorunlara yeni bir bakış açısı getirebilecek hem de sosyoloji öğrencilerine yeni bir istihdam kapısı açabilecektir. Özellikle sağlık bilimleri fakültelerinde klinik sosyoloji yüksek lisans programları, seçmeli klinik sosyoloji dersleri verilmesi yararlı olacaktır. Uygulamalı sosyoloji ana bilim dalları da uygulamalı ve klinik sosyoloji adıyla yeniden düzenlenebilir. Klinik sosyoloji ile ilgili yapılacak araştırma veya projelere sağlanacak finansman desteği de bu alanın daha geniş bir boyutta görünür olmasını sağlayabilecektir. Türkiye'de bir klinik sosyoloji derneği ve akademik yayınların çalışmalarının yayınlanacağı klinik sosyoloji araştırmaları dergisi de yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akman, M. K. (2015). Çağdaş Sosyo-Psikolojik Sorunlara Bir Yanıt Olarak Sosyoterapi, *International Journal of Humanities and Education*, 1(1), 1-14.
- Darling, R. B. (2002). *The Partnership Model in Human Services Sociological Foundations and Practices*, New York: Kluwer Academic Publishers.
- Dunham, H. W. (1982). Clinical Sociology: Its Nature and Function, *Clinical Sociology Review*, 7(1), 23-33.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*, Z. Z. İlkelen (Çev.), İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Forsyth, C. J., Schulte, N. M. (1984). The Alcohol Problem Drift In, Convert Out: Clinical Sociology to Treat College Alcoholics, *Free Inquiry In Creative Sociology*, 12(1), 111-116.
- Freedman, J. A. (1989). Defining Clinical Sociology, *Sociological Practice*, 7(1), 53-56.
- Fritz, J. M. (1989). The History of Clinical Sociology, *Sociological Practice*, 7(1), 72-95.
- Fritz, J. M. (1991). The Contributions of Clinical Sociology in Health Care Settings, *Sociological Practice*, 9(1), 15-29.
- Fritz, J. M. (1992). The Contributions Of Clinical Sociology in Addressing Social Problems, *Sociological Practice Review*, 3(2), 113-118.
- Fritz, J. M., Rhéaume, J. (2014). Introduction to the Volume, J. M. Fritz ve J. Rhéaume (Ed.), *Community Intervention* içinde, London: Springer.
- Gargano, G. (2008). Art and Science in Italian Clinical Sociology, J. M. Fritz (Ed.), *International Clinical Sociology* içinde (153-170), Springer Science+Business Media, LLC.
- Gaulejac, V. D. (1979). *Clinical Sociology*, New York: Longman.
- Gaulejac, V. D. (2008). On the Origins of Clinical Sociology in France: Some Milestones, J. M. Fritz (Ed.), *International Clinical Sociology* içinde (54-72), Springer Science+Business Media, LLC.
- Giorgino, V. M. B. (2013). A Contemplative Approach To Clinical Sociology, *Studies of Changing Societies: Comparative and Interdisciplinary Focus*, 3(7), 107-120.
- Marks, K., Engels, F. (2011). *Ekonomi Politîğın Eleştirisine Bir Katkı*, S. Belli (Çev.), İstanbul: Sol Yayınları.
- Öztürk, A., Savaş, H. B. ve Sözen, M. E. (2022). COVID-19 Pandemic and Precautions and Risks for Institutional Normalization (In the Example of ALKU Professional Opinion), *Electronic Journal of Medical and Educational Technologies*, 15(2), 1-11
- Parla, T. (1993). *Ziya Gökalp Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Preister, K., Kent, J. A. (1984). Clinical Sociological Perspectives on Social Impacts: From Assessment to Management, *Clinical Sociology Review*, 2(1), 120-132.
- Rebach, H. M. (2001b). Intervention in Clinical Sociology, H. M. Rebach ve J. G. Bruhn (Ed.), *Handbook of Clinical Sociology* içinde (15-37), New York: Springer Science+Business Media, LLC.

- Rebach, H. M., Bruhn, J. G. (2001a). Theory, Practice, and Sociology, H. M. Rebach ve J. G. Bruhn (Ed.), *Handbook of Clinical Sociology* içinde (3-15), New York: Springer Science+Business Media, LLC.
- Ritzer, G. (2010). *Sociological Theory*, 8. Baskı, New York: The McGraw-Hill Companies.
- Sévigny, R., Chen, S. (2014). Clinical Sociology: Social Rehabilitation of Schizophrenia in China and Implications For Aging Research, *Canadian Journal of Sociology*, 39(2), 181-210.
- Sevündük, M. A. Ş. (1968). *Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimlerle Açıklanması*, Nurettin Şazi Kösemihal (Haz.), İstanbul. Elif Yayınları.
- Wan, P. M., Wan, A. H. (2020). *Clinical Sociology Moving from Theory to Practice*, Springer Nature Switzerland AG.
- Wieviork, M. (2008). Foreword, J. M. Fritz (Ed.), *International Clinical Sociology* içinde (v-vi), New York: Springer Science+Business Media, LLC.
- Wirth, L. (1931). Clinical Sociology, *American Journal of Sociology*, 37(1), 49-66.
- Zorbaugh, H. (1939). Sociology in the Clinic, *The Journal of Educational Sociology*, 12(6), 344-351.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Clinic Sociology Review. (T. Y.). <https://digitalcommons.wayne.edu/csr/about.html> (Erişim: 24.06.2022).
- Clinical Sociology. (T. Y.). International Sociological Association <https://www.isa-sociology.org/en/research-networks/research-committees/rc46-clinical-sociology/> (Erişim: 10.06.2022).
- German Society of Medical Sociology, (T. Y.). <https://eupha.org/german-society-of-medical-sociology> (Erişim: 23.06.2022).
- Klinik Sosyoloji ve Vincent de Gaulejac ile Buluşma. (T. Y.). https://www.academia.edu/39137806/Klinik_Sosyoloji_ve_Vincent_de_Gaulejac_ile_Bulu%C5%9Fma (Erişim: 02.06.2022).
- Sosyoloji Bölümü Semineri: Klinik Sosyoloji için Bir Giriş: Epistemolojik ve Metodolojik Temeller. (T. Y.). <https://www.acibadem.edu.tr/haberler/sosyoloji-bolumu-semineri-klinik-sosyoloji-icin-bir-giris-epistemolojik-ve-metodolojik-temeller> (Erişim 01.06.2022).

DEMOCRACY, CRISIS AND DESTABILIZATION

Reina SHEHI*

Dea ELMASLLARI**

ABSTRACT

In the last decades, democracies have been in decline. They have suffered for a long time from the rise of populism and nationalism and are lately struggling with the consequences of the global pandemic, COVID-19. The pandemic has highlighted the importance of defending and preserving democracies under the threat of both external and internal destabilizing factors that can lead to regime changes. It has had a significant impact on democratic freedoms and rights. Moreover, it has also raised concerns in terms of countries' abilities to face the challenges that come as a result of the pandemic and which threaten the existence of liberal democracies. In this paper, we argue that when individual liberties are threatened and negatively impacted by a crisis, consolidated democracies which embody such liberties, may experience a shift back to semi-consolidated, autocratic regimes and so on. In addition to that, the presence of a crisis in the equation between individual liberties and collective good, will result in the latter outweighing the former, with the potential to trigger regime change.

Keywords: Democracy, COVID-19, Crisis, Individual Freedom, Regime Change.

Citation: SHEHI, R., ELMASLLARI, D. (2022). "Democracy, Crisis and Destabilization", İMGELEM, 6 (11): 393-412.

Atf: SHEHI, R., ELMASLLARI, D. (2022). "Demokrasi, Kriz ve İstikrarsızlık", İMGELEM, 6 (11): 393-412.

Received / Başvuru: 11 September 2022 / 11 Eylül 2022

Accepted / Kabul: 10 November 2022 / 10 Kasım 2022

Research Article / Araştırma Makalesi.

INTRODUCTION

In the last decades, democracy has been threatened and destabilized by external factors varying from nationalism, populism, to poverty, economic insecurity, distrust in institutions and lack of global cooperation in the face of global challenges. Democracy has proven to be a vulnerable system of governance, which in 2020 was faced, among others, with the challenge of a pandemic. The COVID-19 pandemic poses an unprecedented challenge for liberal and modern democracies and raises questions concerning the health and survival of democratic systems. In tackling the COVID-19 crisis and managing emergency situations and responses, governments were faced with critical choices and democratic dilemmas to be resolved, most importantly with the one of choosing over individual rights (freedoms) and collective good (health).

COVID- 19 has had a significant impact on democratic freedoms and rights. Moreover, it has also raised concerns in terms of countries' abilities to face the challenges that come as a

* Lecturer, Department of Political Science and International Relations, Epoka University, Tirana/Albania, E-mail: rzenelaj@epoka.edu.al ORCID Number: 0000-0002-3297-442X

** Independent Researcher, Communication Assistant at Regional Youth Cooperation Office, Tirana/Albania, E-mail: elmasllari.dea@gmail.com

result of the pandemic and which threaten the existence of liberal democracies. In this context, and in times when global indexes and data^[2] show that democracy is consistently backsliding in the last fourteen years (Freedom House 2020), then COVID-19 can act both as an added factor and a crisis that can hinder democratic progress globally.

Recent developments reflected also in data provided by Freedom House show a downgrade in democratic liberties and principles which has resulted in consolidated democracies experiencing a backslide. When democracy's basic freedoms are under siege, consolidated democracies can go steps backward and such is the case in some of the European countries. Poland, Bulgaria, Czech Republic, Slovakia and Latvia have shown a decline in their democracy's scores, which has then impacted and changed their status from consolidated to semi-consolidated democracies, even within a short time frame between 2019-2020.

Furthermore, the report of the International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA on *The Global State of Democracy 2019*, brought to the attention of scholars on the field that even older and well-built democracies have been and are struggling to preserve their democratic progress and development. The report also highlights that despite the highest and strongest cluster of democracies that can be found in Europe, the democratic performance in the region has experienced a critical decline in the last ten years, where more than 65 % of European democracies suffer from democratic erosion. (International IDEA 2019)

Did the COVID-19 pandemic weaken modern democracies? This question raises many concerns on the perseverance and stability of democracies as vulnerable systems of government. The pandemic revealed, in one way or another, the importance and demand for democratic solutions and responses when faced with external threats to collective goods and needs. This paper discusses particularly the democratic dilemma of individual rights over collective goods, focusing on how the choices made under such dilemma and crisis, can trigger democratic backsliding and regime change.

Among the aspects measured and explored that reveal the decline in democratic scores and status all over the world, key ones are those related to civil rights, liberties, and freedoms. These findings lead us to reflecting on how the controversial relation between individual liberties and the collective good in times of crisis. Furthermore, this paper will also build its theoretical implications upon the exploration of real and actual cases where the above mentioned threats to liberal democracies and their values have been and are resulting to be critically enhanced during the recent COVID- 19 crisis.

We argue that when individual liberties are threatened and negatively impacted by a crisis, consolidated democracies which embody such liberties, experience a shift back to semi-consolidated, autocratic regimes and so on. In addition to that, the presence of a crisis in the equation between individual liberties and collective good, will result in the latter outweighing the former, with the potential to trigger regime change.

Key Concepts in Democracy

Democracy is a social model produced historically and culturally to explain current problems in very different contexts. As a concept, it just reflects the evolution of a system for the organization of the exercise of political power in society, yet with diverse and contradictory meanings. What we know as democracy today is grounded in the development of two main concepts, *liberty* and *equality* (Dahl 1986; Dawood 2013; Kuehnelt-Leddihn 2007).

Liberty has evolved from the idea of no dependence and autonomy to the attainment of the social status and the exercise of collective power (Sartori 2016). On one hand, a proper conceptualization of liberty is possible only if it is based on equality among citizens. On the other hand, equality, itself, has never been absolute. For the leading philosophers of ancient democracy, equality would be achieved only when all men have equal right to demand political participation in common affairs. Noting the existing structural difference between rich and poor in society, democracy would be attained only when it reaches to distribute equality among both equals and unequals (Aristotle 1998).

If for the classicals, all men must be equal to participate in politics, modern democratic systems entailed the need of a political community that would represent all citizens equally. In light of the impossibility of direct democracy, representative democracy introduced a series of mechanisms and institutions that try to achieve a balance between the exercise and control of power. In democratic societies with multiple divisions of governance (e.g., among a legislative, executive, and judicial branch), an equal separation of powers sustains a system of checks and balances upon each branch of government, and, therefore, equality among those branches (O'Toole 1987).

What remained constant in both direct and representative democracies, is the need to ensure the connection of the citizen to the political community (Mouffe, 1992). Thus today, participation continues to be a point of polarization over the understanding of democracy. For some democratic participation meant direct public involvement as the Athenian ideal, today reflected in the form of E-democracy, while for others it is based on further strengthening of

the representative system. Participation then took two forms: 1) as an individual right and liberty to participate in politics not necessarily related to knowledge and property (Bollen, 1986) and 2) expression of political equality that went beyond participation in elections and trusting social and economic interests to delegates (Verba 1967).

A balanced relationship of liberty and equality has also served as indicators to analyze the quality of democracy which requires a shift from the minimum conditions of democracy (such as free, fair and meaningful elections, competitiveness and a diverse source of information) to deeper empirical analysis that detect the degree to which states meet the two main objectives of an ideal democracy: freedom and political equality (Morlino 2004).

In this way, under liberalism, a complete understanding of the conception of liberty and equality fundamentally preserves individual liberty and natural rights in relation to the state.

Challenges to Democracy

The relationship between liberty and equality construct the principal issues that build democracy regardless of different social, economic, political and institutional characteristics of each historical period. This shows that the central question for democracy today remains the same for direct democracy, representative democracy and for those that seek a wider democratic participation.

However, this relationship has not always been matured. One would easily recall the deviation of liberty and equality in the early historical stages of democratization such as the example of the French revolution when the understanding of equality overcomes that of liberty (Read 2015) and it is usually expected that a still unbalanced relationship of liberty and equality characterizes states while struggling to democratize .i.e during the transition phase. To avoid this, for many years, scholars of democracy researched and explained factors, contexts and structures that determine successful democratic transitions (Rustow 1970).

Moreover, the overwhelming expectation was that all transitioning countries will once consolidate, depending on many intervening variables such as incentives, economy, education, internal pressures or even globalization (Adler and Webster 1995).

However, Collier and Levitsky (1997) produced a very interesting model emphasizing that democratization is not a process that advances only, instead it may also deteriorate. According to them, liberal democracies may also experience a shift back to electoral democracy and electoral democracies can also go backward to authoritarianism. They are called

democracy's slow and quick deaths respectively. In these conditions, the research that inquires potential dangers to democracy, remains highly relevant.

Several standard explanations such as rising economic inequality, political polarization, globalization etc. offer a plausible account, yet they can hardly account for the surprising speed with which democratic decline has happened for many consolidated regimes (Carothers and O'Donohue 2019). Literature reveals that in the midst of long standing economic, political and social problems, crises act as strong catalysts with the potential to trigger regime changes (Gasiorowski 1995).

One first line of inquiry that emerges is whether voters simply let off steam, or do we see genuine threats to key democratic principles and practices? There is certainly a supporting literature to the argument that the success of democracy highly depends on its capability to deliver high quality public services (Fukuyama 2013:6). That would lead us to think that support for democracy would increase as long as democratic governments perform well in terms of citizens' needs and expectations. While these arguments remain highly relevant in the support to the process of democratic deepening or consolidation, they are incomplete in explaining the so-called process of "deconsolidation". Further evidence shows that problems in times of crisis can go deeper and may touch the foundations of a democratic political culture (Howe 2017).

We will focus particularly on how crises can destabilize the core relationships between the individual liberty and collective good that found the democratic political culture in liberal democracies.

Democracy in Times of The COVID-19 Pandemic

At the very beginning of the analysis stands the COVID-19 crisis management context where data produced from the Centre for Civic and Political Rights (2020) show that 79/134 tracked states across the world declared states of emergencies. Many other states have not declared states of emergencies, but have a *de facto* one in place.

On a theoretical basis, the concept of a state of emergency follows a rule of law logic: democracies can be under a state of emergency if duly justified. It is even more preferable to introducing a *de facto* state of emergency, simply taking measures that significantly restrict human rights, democracy and the rule of law without calling it officially a state of emergency. However, Lazar 2009 questions the possibility of a democratic regime to survive, when its rights and obligations are suspended under a state of emergency. As she would argue 'Given

that liberal democracy is essentially bound up with the division of powers and the preservation of rights and freedoms, how could emergency powers, which impose order through constraint of these features, ever be justly constituted and exercised?’ (ibid 2009: 2).

To emphasize her claim, Lazar notes that during times of emergency, as at all other times, the rule of law is never itself a sufficient democratic safeguard. Scholars urge the need of the democratic theory to produce new sites of power even in emergency settings (Honig 2009). Focus on the law, morality or politics to the exclusion of all other countervailing measures is dangerous and makes states of emergency perilous for democracy and its citizens (Lazar 2009: 161).

Following this line, this article argues that COVID 19 crisis can trigger a deviation of the dichotomy between individual freedom and collective interest in three forms if individual freedom is sacrificed for the sake of collective interest .

Table 1: Consolidated versus Destabilized Democratic Regimes

	Consolidated Societies	Destabilized Societies
Direct Democracy	E- democracy	Misinformation and biased information
Representative Democracy	Check and Balances	State of Emergency and Power Capture
Democratic Participation	Decentralization and Civic Society Integration	Centralization

1) Technological innovations have enabled the integration of direct democracy forms into modern representative systems. In consolidated societies, E- democracy, known otherwise as digital democracy or Internet democracy functions to engage a wide citizen involvement in political and governance processes. This mechanism ensures a balanced approach of liberty and equality concepts whereby each individual has an equal opportunity to freely engage and participate in the political public sphere.

2) In a scenario where E- democracy deviates, the use of technological tools during the COVID-19 situation in itself may stimulate an environment that would depict potential risks for democracy (Lindner and Aichholzer 2020). Digital tools would speed up discussion to a

superficial level; increase misinformation or information inequality instead of ensuring participation in decision making and accountability for the response to the pandemic.

3) The sound argument to representative democracy is that individuals can renounce their inherent equality and liberty to some representatives, only with the condition that there is a system of powers that check each other and avoid power capture (Montesquieu 1989). If the system of check and balance is destabilized, the de- facto state of emergency context under which COVID 19 is being managed, may cause a deviation of the representative system that results in power capture.

4) Democracy participation acts a positive sum game where institutions of direct democracy do not have to substitute representative democracy but gives space to institution building where citizens can and are free to add new issues or initiative to the political arena (Peters, 2016). In a consolidated society, democratic participation is ensured through decentralization and an active civil society involvement. In the context of COVID -19, the dimension of the pandemic and the time urgency may stimulate a top- down approach and pave the way to more centralized decision making processes.

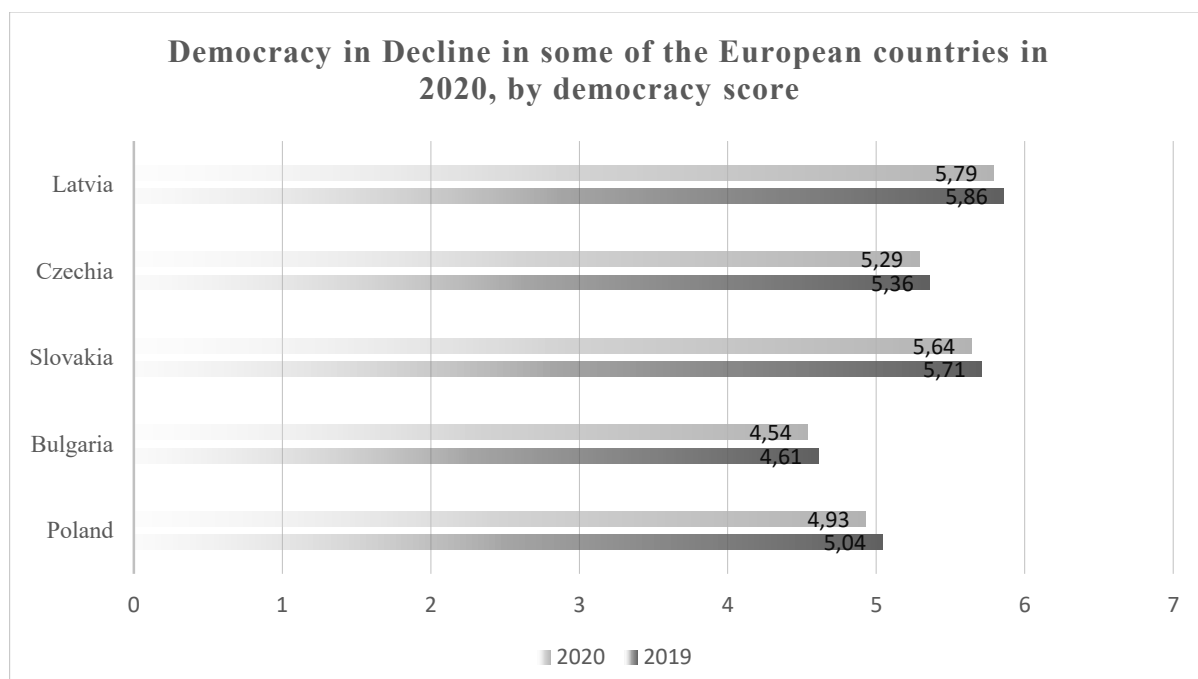
Analysis

The motivation to explore these key dimensions of liberal democracies stems first and foremost from the fact that most often quoted and debated criteria for liberal democracies to exist and preserve themselves are human freedoms and liberties. Governments that are known as liberal democracies are first and foremost made up of institutions that represent the citizens that elected them, are subject to the rule of law, emphasize the protection of individual rights and freedoms and place an importance on democratic participation of the citizens as well as on the limitations of the political power exercised by the leaders.

Therefore, a key concern is that in the recent developments of the COVID-19 pandemic, as an emerging global crisis, democracies might experience not simply a slight decline, but more of a regime change. We analyze this hypothesis by evaluating the implications of COVID-19 to liberal democracies in consolidated democratic societies through the exploration of destabilization of direct democracy, representative democracy and democratic participation. Due to the fact that this article focuses on liberal democracies, the selected countries that are used as a reference and example throughout the article are those that fall under the category of “consolidated democracies” and “free countries” by definition and indicators of Freedom House.

Data from Freedom House, suggest that overall, even open societies have undergone restrictions that have a negative effect on human rights and liberty. Even though most of these violations have occurred in governments with authoritarian and illiberal regimes, liberal democracies have also faced the consequences of these restrictions and limits to the democratic life (Freedom House 2020).

Table 2: Democracy in Decline in some of the European Countries, 2020

Source: Freedom House, 2020 (maximum democracy score = 7).

The table above shows the democratic backsliding of the listed European countries. Among countries recognized as free and with consolidated democratic regimes, the above-mentioned had experienced destabilization in their democratic governances. Thus, their democracies appear in decline and their democratic scores are lower than what they were a year ago. In 2019, most of the countries listed above had a democracy score above 5, whereas in 2020 their scores have fallen below 5 in a significant way. Such findings indicate that when democracies are in crisis, destabilizing factors such as those that can threaten individual rights and freedoms in liberal societies can have a huge impact in democratic backsliding and regime change.

While exploring more on the reasons that led to a democratic decline in Poland, Bulgaria, Czechia, Slovakia and Latvia, violations on medica freedom, lack of openness and transparency in electoral processes and judicial failures were among the key reasons.

Democracy, Crisis and Destabilization

Table 3: Reasons for Democracies in Decline in 2020, according to data gathered from Freedom House

Country	Democracy Score in 2020	Reasons for Democracy in Decline
Poland	4.93	Civil society, lack of strengthening of local democracy, and judicial framework failures.
Bulgaria	4.54	Violations on media freedom and independence, and lack of openness and transparency in electoral processes.
Czechia	5.64	Violations on media freedom and judicial framework failures.
Slovakia	5.29	Lack of openness and transparency on electoral processes and judicial framework failures.
Latvia	5.79	Judicial framework failures and corruption.

All of the above are important factors and part of the umbrella of individual rights and freedoms in a liberal democracy that when evaluated in the context of the COVID-19 pandemic can act as destabilizers with both short-term and long-term impacts on the decline of democracies.

On Direct Democracy and Misinformation

Under direct democracy where open and transparent information is key, misinformation and biased information can undermine basic individual rights and freedoms and destabilize liberal democracy in this way. Restrictions under media freedom have been among key types of events that have caused a democratic backsliding in the recent months of the pandemic.

Additional data from International Press Institute (IPI) indicates that over four hundred media freedom violations have occurred during the ongoing pandemic, with violations varying from the spread of fake news, misinformation, censorship, attack on media, restrictions on access to information. Out of 473 violations recorded from IPI, around 107 of them have occurred in well-established and consolidated democracies in Europe.

As table 3 showed, key reasons why some countries underscored and experienced a democratic backsliding during 2020 were found in violations of media freedom and independence.

Moreover, in the Freedom's House report on "Freedom on the Net 2020" key findings indicate that:

- Governments gained new ways to control information and even with most of the processes and procedures moving on the online space few or no consideration of human freedoms and liberties were taken into consideration.
- Over 50 countries have introduced online applications for tracing quarantine compliance with few or no protections against human rights abuse and violations.
- Internet freedom worsened in one of the most technologically advanced and libertarian societies in the world, United States of America (USA). Freedom House concluded that in the USA, the federal and local law enforcements produced during the pandemic, threatened constitutional freedoms, led to the punishment of several people who got criminally charged for their online activity related to demonstrations, particularly during the Black Lives Matter movement. Moreover, the online discourse in the USA, was flooded with inflammatory language and hate speech, biased information, polarized content and dangerous misinformation. All of the above findings, shake the well-established position of the USA as a leader on individual liberty, internet freedom and open societies.

COVID-19 pandemic, destabilized the USA, and challenged the presidential election which was also highly dominated by polarized discourse and misinformation, with little physical and online spaces for citizens to ensure the democratic use of their speech and vote. Whereas in Europe, key violations occurred due to limitations on protesting, police violence exercised during upheavals and citizens' protests and due to misinformation and limitations on media freedoms.

Direct democracy thrives when citizens are well-informed and have access to open, fair and safe information on the media. With the COVID-19 pandemic enabling the governments with the possibility to control information, its content and its flow, democracy is undermined when it is needed the most. Often, the United Nations (UN) addressed the situation as an infodemic. The UN urged countries to take action and tackle misinformation and stop spreading divisive content which polarized the discourse. In addition to that, despite polarization and divisions of thoughts and attitudes throughout the world, misinformation during the pandemic brought also the risk of individuals not being able to act collectively and preserve democracy in front of these divisions.

Democracy, Crisis and Destabilization

In this context, the USA was one of those countries that faced deep polarization and a divided political environment (Dimock and Wike, 2020). The 2020 USA presidential elections was faced with the struggle of maintaining democratic elections in the age of a pandemic and “infodemic”.

A report from Pew Research found out that this election was faced with social unrest, misinformation and divergent point of views that fueled uncertainty. The report concluded that voters’ attitudes were even more divided than when compared to 2016.

The lack of including citizens during election and other democratic processes, the challenge to acquire high-quality information and everything else in between which falls short under democratic ideals, proves that disinformation erodes democracy, and besides, in times of a pandemic which acts as a catalyst for democratic backslide, the dangers of democracy being under attack become more prominent and urgent.

On the other side, the European continent and most of its well-established democracies were being faced with the challenges of disinformation and lack of democratic participation. Governments of France and Germany tried to combat the spread of disinformation and divisions in their societies by adopting new laws against fake news (Iglhaut 2020; Boring 2019).

Meanwhile, democracy in Poland was suffering from governmental control of media’s freedom and independence. Election campaigns and political discourse was centered upon a single dominant political party and democratic participation and involvement from the citizens both online and offline was becoming a challenge (Beniuszys 2020).

In an article on the Center for a New American Security, Nina Jankowicz (2020) writes that the changes that the political and media climate in Poland, especially during 2020, represented a trend, now evident across several Western democracies, that governments are willing to employ tactics of disinformation for political purposes and advancement.

Disabling democratic deliberation and participation, even in times when security issues call for more focus on collective goods, is a threat in the long time to democratic values and individual liberty which at the end are part of the overall collective good for democracy to survive.

On Representative Democracy and Power Capture

To preserve liberal democratic processes, it is vital that the legislature and judicial continue their work representing citizens' interests, even in times where large gatherings, engagement and representation are harmful. Alternative solutions should always be sought.

For example, recently, the postponement of the elections became a necessity in order to safeguard the health and security of the citizens and to prevent the risk of weakened democracies due to the lack of several processes and procedures required for a well-functioning of electoral campaigns, voting, public discussions, and so on. Several European countries postponed their national or local elections, including here Spain, United Kingdom, and Italy.

The COVID-19 pandemic demonstrated that despite the choice over collective goods and individual liberties, the healthiest responses of a nation are built upon values of democracy and justice over which the nation operates (Jennifer Rygen and Amartya Sen, 2020).

Countries with stronger democratic and governance systems exhibited better responses to the management of the situation in coping with the pandemic through healthcare measures, however, in coping with the implications of the pandemic on the life and health of their citizens, these systems failed to maintain their democratic features and shifted towards state capture. Political and economic elites formulated new policies and exercised control over the new rules of the "game". The emergent situations throughout the pandemic undermined democratic freedoms and liberties.

In the Western Balkan countries and Hungary, levels of corruption and state capture rose and led to abuses of power and higher citizens' dissatisfaction with the political elites. (Freedom House 2020) Lack of the possibility from citizens to exercise power and to be represented in decision making deemphasized these countries commitment to democracy.

On the other hand, in Poland, and in a period of national elections, the leading government was dominating the discourse and control over the emergent situation, thus limiting also the possibility of citizens' participation and representation (Freedom House 2020).

In their COVID-19 Briefing Series The International Foundation for Electoral Systems (IFES) wrote that undermining democratic liberties and freedom during emergencies and immediate policies undertaken during the pandemic drives distrust in democratic institutions including both legislative and executive ones (IFES 2020).

One of the ways in which governments reacted in terms of emergency responses to the pandemic was imposing travel restrictions, lockdowns and prohibiting the freedom of

Democracy, Crisis and Destabilization

movement. Most of the liberal and consolidated democracies in Europe, imposed restrictions which prohibited individuals from moving freely, and in case of violations of the new emergency rules, punishments followed.

In the United Kingdom (UK) a new rule was introduced by the government, imposing restrictions on individual liberty, and was enforced as such by the police. These new rules became part of a Regulation enforced by the state and the police, without clearly defining what would fall under the category of personal freedom to move in case of personal needs, and the rights to do so (Thomson and Ip, 2020). France followed a rigorous and strict policy too, by ensuring lockdowns with no possibilities of individuals to leave their homes, unless respecting the one-hour permission granted by the new regulations of the state. The emergency responses accelerated restrictions also in the USA, which led to many Americans protesting against their states' decisions (Cornfield 2020).

Despite the issuing of new regulations and prohibitions as such, governments also underwent strict surveillance applications and tools to keep track and control of the situation. Most extreme cases in security measures and surveillance in Europe include Poland and the UK. In Poland, the government made mobile tracking devices mandatory, whereas in the UK drones acted as technological devices observing the situation and warning citizens to not go outside (Aljazeera 2020).

The question to be asked here is; is there a tradeoff between privacy and individual rights and health? Technology can be helpful during emergent and critical situations, however, governments need to balance between individual rights and overall crisis, by incorporating proper security standards and individual rights in their security measures.

All of the above happenings, policies and restrictions taken during the emergency measures, state capture, and policy responses to the pandemic, limited the individual sphere. Democracy and democratic representation was not at its strongest even before the pandemic hit (Rapeli and Saikkonen, 2020) However, the impact that the pandemic is having on democratic representation will be a long-lasting one. The COVID-19 pandemic acts as an external threat to democracy, when governments are forced with a decision to suspend individual rights and destabilize the relation between checks and balances. In terms of the long-lasting effects, democracies which are still experiencing democratic backsliding even prior to the pandemic, will have to cope with more challenges in order to not risk a shift to authoritarian regimes or any regime change as such.

On Democratic Participation and Centralization

Throughout developments of the COVID-19 pandemic, governments undertook emergency measures that restricted individual freedoms and movements by putting weight on lowering the curve of virus infections and deaths in their societies. With strong emergency measures in place, democratic participation during the pandemic was weakened, as individuals cannot influence government's decisions, cannot participate in public consultations, campaigns, protests and movements. Democratic participation in liberal democracies means that individuals of a collective group can exercise power and control over policies and procedures adopted in their respective society (William R. Schonfeld 2011).

The already made observations and analysis, throughout the article, on democratic representation and information, are intertwined and highly dependent on democratic participation and decentralization per se. Democratic participation as we know it refers to the active contribution of informed citizens in political decisions and policies that affect their lives (William R. Schonfeld 2011).

One of the pillars of democratic participation in liberal societies is the existence and work of non-governmental organizations and civil society actors. With governments' emergent responses to the pandemic and restrictions at place, as much as the individual space was limited, so was the civic space. Despite top-down dominating responses and actions, bottom-up responsibility and accountability is important for a healthy democracy.

Data from Transparency International shows that civil society was not active enough during the pandemic due to the limited civic spaces available. They identify these spaces as mostly narrowed, closed and repressed, and argue that the pandemic did not create the problems that civil society actors are facing during the pandemic, instead it deepened and worsened them (Transparency International 2020).

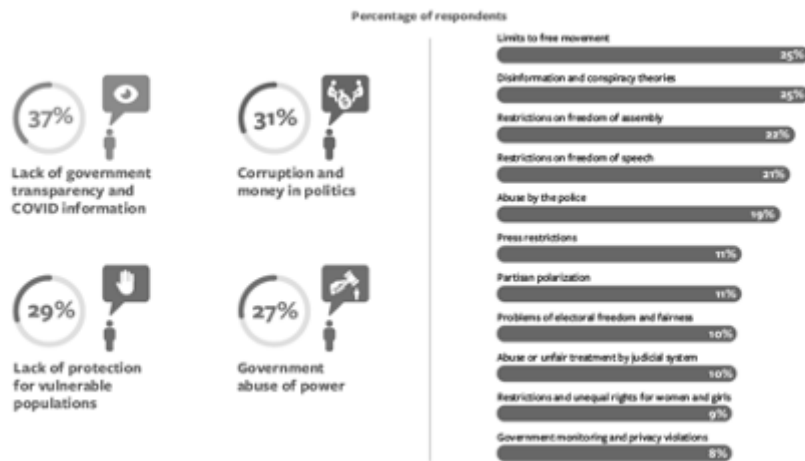
Moreover, experts from the European Economic and Social Committee argue that civil society was still active during the pandemic, despite the challenges faced, emphasizing that civil society actors are essential to COVID-19 recovery (European Economic and Social Committee 2020). Restrictions on movements, on public assemblies and on the freedom of expression and information influenced the civic space highly, by shrinking it down at three key levels: legal environment, political environment and practice (Spasovska 2020). These restrictions led also to the shrinking of the space for possible cooperation between the

Democracy, Crisis and Destabilization

government and civil society actors. The challenge remains, if no measures are taken to ensure the necessary civic spaces for civil society in times of the pandemic, as they are key actors of participatory democracy.

On the individual level, democratic participation of citizens was negatively impacted too. Even though the happenings and policies affected every individual, their influence and control over decision-making was restricted on many levels. The global survey launched by Freedom House “Democracy under Lockdown” found out that citizens perceived restrictions as violations to their basic liberties and rights, and felt unable to react and push governments on decisions needed to be made with these liberties and rights into consideration.

Table 4: Democracy under Lockdown, Freedom House Data

Source: Freedom House Global Survey, Democracy under Lockdown, 2020.

Being asked by the Freedom House global survey on the question “Which of the following areas of your life do you think has been the most affected by COVID-19 in your country”, the respondents answered that lack of government transparency, corruption and abuse of power were key concerning issues for them. Table 4 below shows the respondents’ answers and concerns in what affected them mostly during the pandemic, among these three concerns.

Overall, the current pandemic worsened democratic participation by limiting citizens power and increasing governments’ control over decision-making, emergent responses and policies. Leaders all over the world assumed greater political and institutional roles which shranked the open spaces for citizens’ interaction and participation.

Recommendations For The Way Forward:

Preserving Liberal Democracies in Times of a Pandemic

- The recent year has proven that making use of technologies in providing citizens with information is key. However, this information should be also transparent, fair, secure and safe. Various possibilities of the online space can make up for the impossibility of civic and individual engagement during times of a pandemic, with governments investing in and making use of technologies, as well as in providing citizens with innovative solutions to e-participation, online protesting, online campaigning and so on.
- Providing open data and open digital democratic spaces will enable democracies to balance between security and liberty in a way that human rights and freedoms are not undermined.
- Governments should consider the implications of the COVID-19 pandemic on the democracy crisis alongside dealing with the health crisis.
- There should be a better and strengthened cooperation between governments and civil society organizations, in order to ensure unified solutions and approaches to complex crises.
- Ensure that the crisis response and recovery programs do not undermine the essentials of democratic freedom and individual liberties in a community.
- There is a need for solid individual and civic spaces to be provided for democratic processes and procedures that concern the citizens of a society.
- The pandemic can act both as a crisis but as an opportunity as well, an opportunity to create bigger and stronger communities and networks, to open up and share concrete information, to enable digital and online spaces for action and interaction and to explore new platforms for individual and collective engagement in a democracy.

CONCLUSION

In this article, we have explored the democratic dilemma that countries in the world had to face over individual liberties and collective goods, during the time of the COVID-19 pandemic. The pandemic exposed many of the flaws of democracies we live in, as well as the vulnerabilities of a system that if not well-prepared for an emergent crisis, might experience a deepening of flaws and backsliding into authoritarian forms of governance that hinder human rights, freedoms and liberties.

While the choice to protect and safeguard health and collective good amid the pandemic in the short-term seems the most rational and safe choice, has negative consequences and implications to democratic societies unless standards that can ensure open and accountable governments are not at place or properly applied so. As we have emphasized throughout the paper, COVID-19 and the crisis that follow from it can act as destabilizing factors of democratic regimes and impact negatively on democratic participation, representation and information.

However, as states struggle to maintain and preserve their democracy under crisis and lockdowns, we agree that the COVID-19 crisis can act also as an opportunity to reflect on the gaps of our democratic systems and to work on ensuring the necessary spaces where accountability representation and inclusion can thrive. We have argued that it is important to ensure a healthy balance over individual freedoms and collective goods by taking into account the importance of freedoms and liberties, of human rights, and of citizens' empowerment and inclusion in emergent situations where everyone's life is influenced and impacted both by the situation at hand and the decisions that follow. Democracy is needed the most even in times of crisis where restrictions and limitations dominate.

REFERENCES

- Adler, G., Webster, E. (1995). Challenging Transition Theory: The Labor Movement, Radical Reform, and Transition to Democracy in South Africa, *Politics & Society*, 23(1), 75-106.
- Aljazeera. (2020) *Start Here*. [Online] Available at: <https://www.aljazeera.com/program/start-here/2020/5/10/has-surveillance-during-the-pandemic-gone-too-far-start-here/>.
- Beniuszys, P. (2020, October 9) Authoritarian Change, Public Broadcasters, and “Fake News” in Poland. Review#13. 4Liberty.eu. (Accessed: 13.12.2020).
- Bollen, K. A. (1986). Political rights and political liberties in nations: An evaluation of human rights measures, 1950 to 1984. *Hum. Rts. Q.*, 8, 567.
- Carothers, T., O'Donohue, A. (Eds.). (2019). *Democracies divided: The global challenge of political polarization*, Brookings Institution Press.
- Centre for Civil and Political Rights (2020). COVID- 19 State of Emergency Data. [Online] Available at: <https://datastudio.google.com/u/0/reporting/1sHT8quopdfavCvSDk7t-zvqKIS0Lju0/page/dHMKB> (Accessed: 09.10.2020).
- Collier, D., Levitsky, S. (1997). Democracy With Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research, *World politics*, 49(3), 430-451.
- Cornfield, M. (2020). The states we're in: can ‘laboratories of democracy’ conquer Covid-19?. [Online] Available at: <https://www.theguardian.com/us-news/2020/jul/11/us-states-laboratories-of-democracy-covid-19> (Accessed: 10.10.2020).
- Dahl, R. A. (1986). *Democracy, liberty, and equality*, Oxford University Press, USA.

- Dawood, Y. (2013). Democracy And the Freedom of Speech: Rethinking the Conflict Between Liberty and Equality, *Canadian Journal of Law & Jurisprudence*, 26(2), 293-311.
- Dimock, M., Wike, R. (2020, March 13). America is exceptional in the nature of its political divide. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/11/13/america-is-exceptional-in-the-nature-of-its-political-divide/> (Accessed: 20.11.2020).
- European Economic and Social Committee. (2020). Civil Society Against COVID-19. (Online). Available at: <https://www.eesc.europa.eu/en/initiatives/civil-society-against-covid-19>.
- Everson, S. (1988). Aristotle on the Foundations of the State, *Political studies*, 36(1), 89-101.
- Freedom House (2020). Freedom in the World 2020. (Online). Available at: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2020/leaderless-struggle-democracy> (Accessed: 10.09. 2020).
- Freedom House. (2020). *Nations in Transit*. (Online). Available at: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit> (Accessed: 10.10.2020).
- Gasiorowski, M. J. (1995). Economic Crisis and Political Regime Change: An Event History Analysis, *American political science review*, 89(4), 882-897.
- Honig, B. (2009). *Emergency politics: paradox, law, democracy*, Princeton University Press.
- Iglhaut, C. (2020, June 7). Facts for Democracy. <https://www.deutschland.de/en/topic/culture/combating-fake-news-about-coronavirus-how-germany-is-tackling-the-problem> (Accessed: 10.10.2020).
- International Foundation for Electoral Systems. (2020, August 25). IFES COVID-19 Briefing Series: Preventing Government Corruption in Crises. <https://www.ifes.org/publications/ifes-covid-19-briefing-series-preventing-government-corruption-crises> (Accessed: 02.11.2020).
- Jankwicz, N. (2020, August 18). The Growing Threat of Domestic Disinformation in Poland. <https://www.cnas.org/publications/commentary/the-growing-threat-of-domestic-disinformation-in-poland> (Accessed: 02.11.2020).
- Kuehnelt-Leddihn, E. (2007). *Liberty or Equality: The Challenge of Our Times*, Ludwig von Mises Institute.
- Lazar, N. C. (2009). *States of emergency in liberal democracies*, Cambridge University Press.
- Lindner, R. Aichholzer, G. (2020). E-Democracy: Conceptual Foundations And Recent Trends, in *European E-Democracy in Practice* (11-45), Springer, Cham.
- Merkel, W. (2018). *Democracy and Crisis Challenges in Turbulent Times*, Springer.
- Montesquieu. (1989). *The Spirit of the Laws*, New York: Cambridge University Press.
- Morlino, L. (2004). What is a 'good' democracy?, *Democratization*, 11(5), 10-32.
- Mouffe, C. (1992). Democratic Citizenship and The Political Community, *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community*, 225-239.
- O'Toole Jr, L. J. (1987). Doctrines and Developments: Separation of Powers, The Politics-Administration Dichotomy, and The Rise of The Administrative State, *Public Administration Review*, 17-25.

- Peters, Y. (2016). Zero-Sum Democracy? The Effects Of Direct Democracy On Representative Participation, *Political Studies*, 64(3), 593-613.
- Rapeli, L., Saikkonen, I. (2020). How Will the COVID-19 Pandemic Affect Democracy?, *Democratic Theory*, 7(2), 25-32.
- Read, H. (2015). *The politics of the unpolitical*, Routledge.
- Rustow, D. A. (1970). Transitions To Democracy: Toward A Dynamic Model, *Comparative Politics*, 2(3), 37-363.
- Sartori, G. (2016). The Theory of Democracy Revisited, in *Democracy (192-196)*, Columbia University Press.
- Spasovska, B. (2020, November 5). Civil Society Role in Participatory Democracy in Times of COVID-19 in The Balkans. <http://www.balkanccd.net/civil-society-role-in-participatory-democracy-in-times-of-covid-19-in-the-balkans/> (Accessed: 20.11.2020).
- Thomson, S., Ip, E. C. (2020). COVID-19 Emergency Measures and The Impending Pandemic, *Journal of Law and the Biosciences*.
- Transparency International. (2020, July 1). *Civil Society in the Post Pandemic World*. <https://www.transparency.org/en/blog/civil-society-in-the-post-pandemic-world-1#> (Accessed: 05.10.2020).
- Verba, S. (1967). Democratic participation, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 373(1), 53-78.
- Zhu, X., Yang, S., & Allen, S. (2022, January). A Comparison of False-Information Policies in Five Countries before and during the COVID-19 Pandemic, In *Proceedings of the 55th Hawaii International Conference on System Sciences*.

YENİ MEDYA VE SOSYAL HİZMET: SOSYAL MEDYANIN SOSYAL HİZMET ALANINDAKİ YERİ

Ozan SELÇUK*

ÖZ

Giderek artan dijitalleşme, sosyal hizmetin birçok alanında bilgi ve iletişim teknolojisinin (BİT) odak noktası haline gelmesine neden olmuştur. Sosyal hizmet uzmanları, dezavantajlı bireylerin gereksinimlerine uygun olarak en etkili dijital araçları kullanmaya karar verebilir. Bu çalışma, sosyal medyanın; bilgi, beceri ve değer temeline sahip sosyal hizmet alanına etkisini tartışmakta ve sosyal hizmet alanında kullanımı konusunda ne aşamada olduğumuzu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ek olarak, sosyal hizmet mesleği, eğitimi, etiği ve uygulaması özelinde sosyal medyanın olumlu katkıların yanı sıra risklerine ilişkin de eleştirel bir bakış sunulmaktadır. Bu çalışma ile sosyal hizmet alanındaki öğrencilerin ve uygulayıcıların dijital ve sosyal medya okuryazarlıklarının gelişiminin desteklenmesi hedeflenmektedir. Çalışmalar, sosyal hizmet uygulamalarında dijital araç kullanımı açısından geçiş sürecinde olduğumuzu ve geleneksel yöntemlerin devam ettiğini göstermektedir. Bu geçiş sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı etiği ve sosyal adalet başta olmak üzere mesleğin temel ilkelerini olumsuz etkileyecek riskler karşısında yüksek farkındalığa sahip olmaları tavsiye edilmektedir. Bu riskler ayrıca sosyal hizmet eğitimi müfredatlarında da yer verilerek öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Etik, Eğitim, Sosyal Hizmet Sosyal Medya, Uygulama.

NEW MEDIA AND SOCIAL WORK: THE PLACE OF SOCIAL MEDIA IN SOCIAL WORK DOMAIN

ABSTRACT

Increasing digitalization has brought information and communication technology (ICT) to the forefront in many areas of social work. Social workers may choose to use the most effective digital tools in accordance with the needs of disadvantaged people. This study discusses the impact of social media on the domain of social work based on knowledge, skills, and values, and highlights the stage we are at in its use. In addition, a critical overview of the risks as well as the positive contributions of social media related to social work profession, education, ethics, and practice is presented. The purpose of this study is to support the development of digital and social media literacy among social work students and practitioners. Studies show that we are in a transitional phase in the use of digital tools in social work practice and that traditional methods persist. In this transitional phase, social workers are advised to be aware of the risks that negatively impact the fundamental principles of the profession, especially client ethics and social justice. students' digital literacy skills are recommended to be developed by incorporating these risks into social work education curricula.

Keywords: Digitalization, Ethics, Education, Social Work, Social Media, Practice.

Atf: SELÇUK, O. (2022). "Yeni Medya ve Sosyal Hizmet: Sosyal Medyanın Sosyal Hizmet Alanındaki Yeri", İMGELEM, 6 (11): 413-434.

Citation: SELÇUK, O. (2022). "New Media and Social Work: The Place of Social Media in Social Work Domain", İMGELEM, 6 (11): 413-434.

Başvuru / Received: 16 Nisan 2022 / 16 April 2022

Kabul / Accepted: 09 Eylül 2022 / 09 September 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED ABSTRACT

The aim of this study is to discuss the place of social media, which has permanently penetrated people's lives with digitalization, in the discipline and profession of social work,

* Doç, Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, E-mail: ozan.selcuk@erdogan.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-2852-7491

which is based on knowledge, skills and values, and to show at what stage we are in terms of integration in social work. Thus, on the one hand, this study aims to support the development of digital and social media literacy among social work students and practitioners. On the other hand, it aims to provide an overview of the risks as well as the positive contributions of social media in relation to the profession, ethics, education, and social work practice.

If we are to live with social media occupying an important place in our lives, we must learn to use it and deal with its effects. In the social work profession, where communication skills are important, social workers used to use communication technologies such as the telephone, fax, and telegraph. Today, paperless, cloud-based data repositories are used instead of emails, online databases, and paper-based case notes, and this change has replaced archive rooms. These developments have made us digitally literate people.

Social media provides a virtual environment in which information about the social work profession and practice is shared. This environment provides an important space for social interaction by maximizing interpersonal relationship skills. Therefore, these environments created by social media provide opportunities for social work practitioners to socialize, build relationships, and intervene therapeutically. Of course, in addition to these opportunities, pain, stress, and trauma are also exposed in social environments. Therefore, how social work positions its professional values at this point is important.

Social media offer significant benefits to individuals, groups, organizations, and communities. Individuals can more easily build and maintain friendships in these environments; they can start a small business or follow current events to generate income (Boddy & Dominelli 2017). On the other hand, social media also allows adopted and institutionalized children to communicate with their biological parents (Greenhow 2015). Health care providers, fire departments, police departments, ambulance services, and other basic services can quickly publish a wide range of information and alerts through information technologies (Alexander 2014). Studies on this topic show that young men who talk to their friends online about their problems have better mental health than those who do not (Best et al. 2014). Social media also promotes collaborative thinking (Friesen & Lowe 2012), increases democratic and political participation (Bertot et al. 2012), and can foster open dialog.

However, social media has not only positive effects, but also various risks. While social media empowers individuals, it also mobilizes trolls, followers, predators, and pedophiles who use social media to target victims (Kim et al. 2010). Individuals who fit this profile are victimized online by children and youth (O'Keeffe & Clarke-Pearson 2011), bringing the issue

of child protection to the forefront. In particular, the speed at which social media shares spread virally can cause irreparable harm to the person or persons who are the subject of the spread (Fu et al. 2013).

Nowadays, the development of technology has changed the relationship between the expert and the client by affecting social work practice as well as all other fields (Mishna et al. 2012; Boddy & Dominelli 2017). Looking closely at what is happening in the world, one finds that social workers are using online, video, telephone therapy, text messaging, email, and social networking to connect with clients and colleagues (Reamer 2013). This shift in practice raises a number of ethical issues, particularly related to confidentiality, privacy, informed consent, conflicts of interest, bilateral relationships, violations of professional boundaries, termination of service, and research findings (Reamer 2013; Fange et al. 2014). In this context, for example, NASW and the Association of Social Service Boards (ASWB) in the United States in 2005 (ASWB 2005); the British Association of Social Work (BASW) in England in 2012 (Policy, Ethics and Human Rights Committee 2012); the Australian Association of Social Workers (AASW 2013) expanded practice standards to include ethical dimensions in online communication and social media use and published a "Guide to Online Ethical Principles" in 2013.

Social media has both positive contributions and risks and difficulties related to social work education. Evidence shows that Facebook, Twitter, podcasts, blogs, and wikis have impacts such as harmonizing professional education, enhancing faculty-student interaction, reviewing and practicing students' intervention skills, promoting analytical and reflective learning experiences, and deepening general learning (Hollinderbaeumer et al. 2013). Another study shows that social media can enhance the participatory learning process and become a resource for another peer of students (Casey 2013). In addition to the benefits of social media, there are also some challenges for social work instructors. Social media differs from face-to-face interaction in its lack of physical boundaries and structure. This absence leads to issues such as unlimited participation in online interactions, unconscious use, violation of privacy, and confidentiality (O'Keeffe et al. 2011). Therefore, these dimensions pose risks to students, educators, and social work professionals. Given the notion that social media promotes openness, dialog, and interaction, students, educators, and professionals should have no illusions about safety, privacy, and confidentiality and should consider the risks.

There are some concerns about integrating social media into social work practice. However, in recent years, the use of technology in social work practice has increased as more

studies and tools are available to integrate technology into practice and measures have been taken to address ethical concerns. In particular, increasing access to technology, increasing privacy and labeling cautions, and client interventions that extend beyond the boundaries of social service agencies are among the important evidence of the growth of technology in social work practice (Barak & Grohol 2011; Mohr et al. 2013). In practice, online counseling, Internet-based interventions, videoconferencing with clients, virtual reality applications, social networking, email, and text messaging are the methods used in social work (Reamer 2013).

Despite the historically cautious approach to the direct integration of technology into social work practice, research has begun to yield positive results about the use of innovative technologies in the practice of professional activities in a variety of populations, in a variety of settings, and with individuals with diverse needs. Although these studies show that there are some barriers to the effective use of technology, some evidence suggests that there are several benefits and that the use of technology-based interventions can lead to positive outcomes. Social work researchers and professionals need to pay more attention to the relevance, effectiveness, and practice of technology-based interventions and should consider ethical and practical issues in this context.

Social workers are responsible for helping their clients understand their ethics and realize their civil rights based on social justice (Dominelli 2014). These dimensions include the well-being of the individual, the right to be free from violence, bullying, and harassment, and to not be labeled. In this context, social workers are charged with various responsibilities to ensure that social media does not violate these rights of clients. In addition to the familiar traditional responsibilities, professionals must act as critical and reflective practitioners and develop social work policies that include online communications. In this context, it is necessary to develop social media guidelines. Given that the new generation is using traditional communication methods less and less, experts should be more proactive. When using innovative applications, experts should jointly evaluate the therapeutic and harmful properties of online conversations and act according to the principle of least harm to clients.

GİRİŞ

İnternet üzerinden bilginin yaygınlaştırılmasını ve paylaşılmasını kolaylaştıran bir teknoloji olarak tanımlanan sosyal medya, giderek hayatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Ailemizle ve arkadaşlarımızla bağlantı kurmamıza, düşüncelerimizi ve deneyimlerimizi paylaşmamıza ve en son haberlerden haberdar olmamıza olanak tanımaktadır. Bu elektronik haberleşme yöntemi sosyal hayatımızı, sosyal normlarımızı, toplum algımızı ve

dünyayı nasıl deneyimlediğimizi derin bir şekilde değiştirmiştir. Bu yüzden kabul etsek de etmesek de sosyal medya kalıcı olmak için hayatımıza girmiştir (Mishna vd. 2012). Dolayısıyla bizlerin yapması gereken sosyal medya ile yaşamayı; bunun için de sosyal medyanın nasıl kullanılacağını ve etkilerini nasıl yönetebileceğimizi öğrenmektir.

Sosyal medya, hayatın birçok alanını olduğu gibi son yıllarda insani yardım mesleklerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin sağlık eğitime ilişkin kaynakları, klinik deneyler için katılımcılara ulaşma, çevrim içi danışmanlık ve terapi olmak üzere birçok boyutta kullanılmaktadır (Eysenbach 2011; Morgan vd. 2013; Holmes vd. 2014). Müracaatçılarla çevrim içi görüşme yapılabilmesi; koruyucu ailedeki veya evlat edinilmiş çocuğun biyolojik ailesiyle görüşebilmesi (Greenhow 2015) gibi olanaklar müdahale sürecinin bir parçası olarak insani yardım mesleklerinden biri olan sosyal hizmette kullanılmaktadır.

Temel bakım verme, danışmanlık yapma, değerlendirme yapma, rapor yazma, savunuculuk yapma, hastane ve ceza adaleti gibi çok disiplinli alanlarda çalışma gibi mesleki faaliyetleri içeren sosyal hizmette etkili iletişim önemlidir. Müracaatçılarda kendine yardımı ve güçlendirmeyi teşvik etmek için sosyal hizmet uzmanları etkili iletişim becerilerine sahip olmalıdır (Lishman 2020). Sosyal hizmet uzmanları bir zamanlar telefon, belgegeçer ve telgraf gibi iletişim teknolojilerini kullanırken bugün elektronik posta (e-posta), çevrim içi veri tabanları ile kâğıt temelli vaka notları yerine kağıtsız bulut tabanlı veri depolama araçları¹ kullanılmaya başlanmıştır. Bu çevrim içi araçlar, fiziki arşiv odaklarının yerini almaya aday hale gelmiştir.

Öte yandan sosyal hizmet değer temelli bir meslek olup sosyal adalet, eşitsizliği azaltma, güçlendirme, savunuculuk yapma, muktedir kılma ve bireysel gelişimi teşvik etme felsefesi üzerine inşa edilmiştir. Sosyal hizmetin “kişisel sorunlar” ile “kamusal aksaklıklar”ın birbiriyle kesiştiği yerde konumlanmasından ötürü “iki ateş arasında” bulunduğu öne sürülmektedir (Thompson 2013). Bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumların saygınlığı ve onuru, güçlendirilmeleri konusunda sosyal hizmet mesleği tüm müracaatçı sistemlerinin faydası için çalışmaktadır. Bu noktada sosyal medya, müracaatçılarla çalışma ve onların katılımlarını artırma noktasında önemli bir kapı açmaktadır.

Sosyal medya, sosyal hizmet mesleğine ve uygulamasına yönelik bilgilerin paylaşıldığı sanal bir ortam sağlamaktadır. Bu ortam, bireyler arası ilişkiselliği en üst seviyeye çıkararak

¹ Bulut tabanlı veri depolama araçları; bilgi, belge, veri, yazılım ve uygulamaların internet ortamında sanal olarak depolanmasına imkân veren teknolojik araçlardır (Çelik 2021: 438). En bilinen örnekler Google Drive, Dropbox, vb. olarak sayılabilir.

sosyal etkileşim için önemli bir alan sağlamaktadır. Dolayısıyla sosyal medyada oluşturulan bu ortamlar sosyal hizmet mesleği açısından bağlantı kurma, ilişki oluşturma ve terapötik müdahalelerde bulunma noktasında fırsatlar sağlamaktadır. Tabii ki bu fırsatların yanında sosyal ortamlarda acı, stres ve travmaya da maruz kalınmaktadır. Dolayısıyla sosyal hizmetin bu noktada mesleki değerleri nasıl konumlandığı önemli hale gelmektedir.

Sosyal medyanın nasıl kullanıldığı ve sosyal hizmet uzmanları ile potansiyel müracaatçıların bu ortamları nasıl deneyimlediği önemli bir araştırma konusudur. Kimball ve Kim'e göre (2013) sosyal medya ortamlarında bireysel ve mesleki yaşantının kesişme ihtimali yüksektir. Bu kesişim, müracaatçılar ile sosyal hizmet uzmanları arasındaki ilişkiye yönelik etik sorunlara ve ihlallere yol açabilir. Bunlar arasında müracaatçı gizliliğinin ve bilgilendirilmiş onamın ihlali, çıkar çatışması gibi boyutlar bulunmaktadır (Boddy ve Dominelli 2017). Sosyal medyanın bireysel ve mesleki kullanımı arasında ayırım yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu bilgilerden hareketle bu çalışmanın amacı, sosyal medyanın bilgi, beceri ve değer temeline sahip sosyal hizmet disiplindeki ve mesleğindeki yerini tartışmak ve sosyal hizmete entegrasyonu konusunda literatür ışığında değerlendirme yapmaktır. Böylece bu çalışma ile sosyal hizmet öğrencilerinin ve uzmanlarının dijital ve sosyal medya okuryazarlıklarının gelişiminin desteklenmesi hedeflenmiştir. Diğer taraftan, sosyal hizmet mesleği, etiği, eğitimi ve uygulaması özelinde sosyal medyanın olumlu katkılarının yanı sıra risklerine de genel bir bakış sunulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda bu çalışmada tartışılan fenomen olan sosyal medyayı tanımlama girişiminin yanı sıra sırasıyla sosyal hizmet etiği, eğitimi ve uygulaması ile ilişkisi ele alınmıştır. Sosyal medya ile ilişkisi ele alınırken bir taraftan sosyal hizmet alanında ortaya çıkan zorluklar tartışılmış diğer taraftan da alana sunacağı potansiyel katkıya yer verilmiştir. Türkiye'de sosyal medyanın sosyal hizmetin bakım, uygulama, savunuculuk gibi mesleki etkinliklerinde kullanımına yönelik herhangi bir yasal düzenleme veya etik ilkeler rehberi bulunmadığından bu çalışmada ağırlıklı olarak uluslararası literatürdeki gelişmelere, uygulamalara ve bu bağlamdaki değerlendirmelere yer verilmiştir.

Yeni Medya Aracı Olarak Sosyal Medya

Sosyal hizmet uygulamasında sosyal medyayı keşfetmede başlangıç noktası kuşkusuz ki sosyal medyanın net bir şekilde tanımlanması ve doğru bir şekilde anlaşılmasıdır. Boyd ve Ellison'a (2007) göre, sosyal medya, bireylerin sınırlı bir sistem içinde herkese açık veya kısmi olarak açık bir profil oluşturmalarına, bağlantı ve bilgi paylaşabilmelerine, görüşlerini ifade edebilmelerine, diğer kullanıcıları listelerine eklemelerine ve sistem içerisinde başkaları

tarafından yapılan paylaşımlarla etkileşim içerisine girmeye olanak tanıyan internet tabanlı hizmetlerdir (2007: 10). Kimball ve Kim (2013: 185) ise sosyal medyayı "*çevrimiçi etkileşimi kolaylaştıran internet araçları*" olarak tanımlamaktadır. Sosyal medya, kullanıcılar arası etkinlikleri ve etkileşimleri içeren ve sosyal ağların oluşturulmasına olanak tanıyan çeşitli örnekler içermektedir. Facebook, Myspace ve Instagram gibi sosyal ağ siteleri, YouTube gibi video siteleri; Twitter gibi mikro internet günlüğü (blog) siteleri bu örneklerden bazılarıdır (O’Keeffe ve Clarke-Pearson 2011). Ancak başkalarıyla etkileşime ve küçük ölçekli paylaşımların yapılmasına olanak sağlayan sosyal medya, içerik yüklemek ve kişinin kendisini tanıtmaktan çok daha fazlasını içermektedir (Lovink 2012). Bu bağlamda, sosyal medya, geleneksel bilgisayar teknolojilerinden, kullanıcıların içerik oluşturması ve bu içeriğin değiş tokuşunun mümkün olması açısından ayırt edilebileceği ileri sürülmektedir (Chan 2015). Ayrıca sosyal medya görülebilir, araştırılabilir, incelenebilir ve düzenlenebilir özelliklere de sahiptir. Buradan hareketle tüm tanımlarda ortak olan sosyal medyanın temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (2015):

- Kullanıcılar arasında bağlantı kurma,
- İçerik oluşturma,
- Kullanıcılar tarafından paylaşımda bulunma,

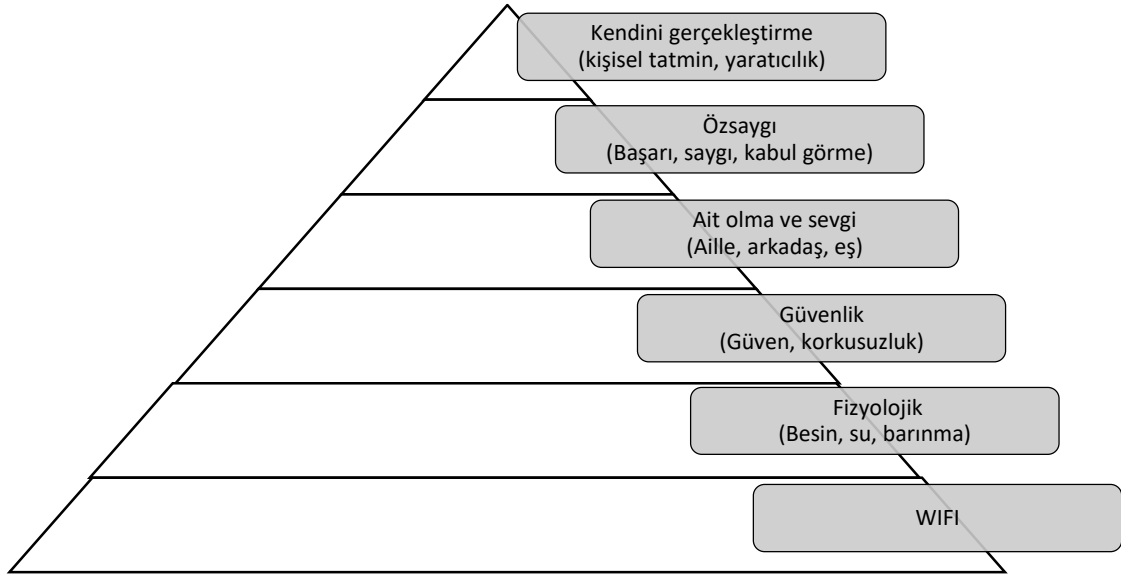
Sosyal medya, kullanıcıların dijital bir platform kullanarak kendileri hakkında bilgi paylaşmasına ve başkalarıyla bağlantı kurmasına olanak tanımaktadır. Bunlar, birçok biçimde olabilmektedir: deyim, atasözü, ünlü bir söz veya kişisel düşünce gibi nitelikte olan kelimeler; ses kaydı veya şarkı gibi sesler, resim, fotoğraf veya video gibi görüntüler veya bunların herhangi bir birleşimi. Bu sayede kullanıcılar, dünyanın herhangi bir yerinde veya etraflarında meydana gelen olayları veya durumları tespit edebilir. Söz konusu platformlar aracılığıyla da tespitlerini dünyayla veya en azından sosyal medyada kendilerini takip eden kullanıcılarla paylaşabilir. Dolayısıyla sosyal medya, kendisinden önce hiç alışık olmadığımız bir şekilde başka kullanıcılarla olan etkileşimi mümkün hale getirmekte, hızlandırmakta ve güçlendirmektedir.

Web 2.0 araçlarının² evrimi, kendimiz, diğer insanlar, onların davranışları, eylemleri, niyetleri, başarıları ve başarısızlıkları hakkında birçok iletişim, yaygınlaştırma ve bilgi almaya olanak sağlamaktadır. Hatta pazarlama şirketleri, sosyal medya iletişiminin sunduğu erişim ve yaygınlıktan uzun süredir faydalanmaktadır ve artık bir sosyal medya gönderisine kaç yorum

² Web 2.0 araçları; blog, viki, podcast, video paylaşım siteleri, anlık mesajlaşma hizmetleri ve sosyal paylaşım ağları gibi iki yönlü etkileşimli araçları içermektedir (Baran ve Ata 2013).

yapıldığı, kim tarafından ne zaman ve ne sıklıkta paylaşıldığı veya kaç beğeni aldığı gibi bilgilere ulaşılabilir. Söz konusu bu veriler, ise kuruluşlar tarafından iletişim, pazarlama ve tanıtım kampanyalarını planlamak, tahmin etmek ve programlamak için analizlerde kullanılan yöntemlerdir. Sosyal medyanın bağımlılık yapıcı bu özellikleri vardır ve sunduğu bu imkanlar ilişkisellik unsurlarının yanı sıra geleneksel anlamda mahremiyet, gizlilik ve anonimlik gibi kavramlara da meydan okumaktadır.

Sosyal medya, modern toplumlarda bireyleri çevrimiçi paylaşımları beğenmeye ve paylaşmaya teşvik etmektedir. Bu imkanlar, sosyal medyaya katılımımızı sürekli kılmak için tasarlanmış ve sosyal medya teknolojilerine dahil edilmiştir. Teknolojiyle geliştirilmiş sanal alanla ne kadar uzun süre meşgul olursak, paylaşılan içerikleri doğrudan reklam biçiminde özümseme ve bunlara yanıt verme olasılığımız o kadar yüksek olmaktadır (Westwood 2019). Kullanıcılar sınırsız, verimli ve hızlı bir kablosuz internet bağlantısına (WIFI) ihtiyaç duymaktalar ve bu konuda Maslow'un birkaç yıldır sosyal medya platformlarında dolaşan ihtiyaçlar hiyerarşisinin gözden geçirilmiş versiyonu bu ihtiyacı trajikomik bir biçimde göstermektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Maslow'un (1954) ihtiyaçlar hiyerarşisi (uyumlaştırılmıştır)

İnternet ihtiyacı artık birçok ihtiyacın temelinde yer alır hale gelmiş ve bu durum sosyal hizmet alanının da dikkatini çekmiştir. Bu noktada bundan sonraki bölümlerde sosyal medyanın sosyal hizmet alanına sunacağı katkılar genel olarak ele alınmış ve özeldede sosyal hizmet etiği, eğitimi ve uygulaması temelinde derinlemesine tartışılmıştır.

Şimdi ve Burada: Sosyal Hizmet İçin Çıkarımlar

2000 yılı ve öncesi doğumlu olan sosyal hizmet uzmanları not defterleri, ajandalar, sabit telefonlar, telefon rehberleri ve basılı kitapları mesleki etkinliklerini gerçekleştirmede temel araçlar olarak kullandıklarını hatırlayacaklardır. Ancak günümüzde bu alanda çalışmaya başlayan uzmanlar artık müracaatçılarına cep telefonu, tablet, sosyal ağ siteleri, sesli ve görüntülü görüşmeye olanak sağlayan araçlar ve görüşmeleri elektronik kayıtlar şeklinde bulutta saklama gibi birçok teknolojik imkanlara sahiplerdir. Bunun sonucunda uzmanlar sosyal ağ kurma, video görüşme, elektronik posta ve internet terapi gibi yenilikçi mesleki uygulamalar kullanabilmektedirler (Reamer 2013). Bu araçların çok uzun bir geçmişi olmadığı gibi hem küresel ölçekte hem de Türkiye özelinde çevrim içi araçlara geçiş süreci devam etmekte ve yasal zemin henüz tam anlamıyla olgunlaşmamıştır. Diğer taraftan da geleneksel uygulamaya alternatif olarak ortaya çıkan dijital ve elektronik uygulama yöntemleri beraberinde birçok etik sorun ve riskler getirmektedir. Bir yandan büyük faydalar sağlayan sosyal medya bir yandan da birçok risk barındırmaktadır.

Sosyal medya; bireyler, grup, kuruluşlar ve topluluklar için önemli faydalar sağlamaktadır. Bireyler, bu ortamlarda daha kolay arkadaşlıklar geliştirebilmekte ve sürdürülebilmekte; gelir elde etmek üzere küçük bir işletme kurabilmekte veya güncel olayları takip edebilmektedir (Boddy ve Dominelli 2017). Sosyal medya diğer taraftan evlat edinilmiş ve kurum bakımındaki çocukların biyolojik ebeveynleriyle iletişim kurmasına da olanak sağlamaktadır (Greenhow 2015). Sağlık kuruluşları, itfaiye, polis, ambulans ve diğer temel hizmetler, bilgi teknolojileri aracılığıyla hızlı bir şekilde geniş çapta bilgilendirmeler ve uyarılar yayımlayabilmektedirler (Alexander 2014). Bu konuda yapılan çalışmalar, sorunları hakkında arkadaşlarıyla çevrim içi konuşan genç erkeklerin, konuşmayanlara göre daha yüksek zihinsel sağlık düzeylerine sahip olduklarını göstermektedir (Best vd. 2014). Sosyal medya ayrıca işbirlikçi düşünceleri teşvik etmekte (Friesen ve Lowe 2012), demokratik ve siyasi katılımı artırmakta (Bertot vd. 2012) ve açık diyalogu teşvik edebilmektedir.

Ancak sosyal medyanın olumlu etkileri olduğu kadar çeşitli riskleri de bulunmaktadır. Sosyal medya bir taraftan bireyleri güçlendirirken diğer taraftan da mağdurlara erişmek için sosyal medyayı kullanan; yanlış yönlendiricileri, takipçileri ve pedofilleri de harekete geçirmektedir (Kim vd. 2010). Bu profildeki bireyler çocuklara ve gençlere çevrim içi ortam da zorbalık yapmakta (O’Keeffe ve Clarke-Pearson 2011) ve bunun sonucunda çocuk koruma

konusu gündeme gelmektedir. Özellikle sosyal medya paylaşımlarının viral³ hale gelme hızı, paylaşıma konu olan kişi ya da kişilere onarılamayacak şekilde zarar verebilmektedir (Fu vd. 2013). Bazı hükümetler bu yüzden muhalif siyasi olayları dizginleyebilmek adına sosyal medyanın kontrolünü sıkılaştırabilmektedir (Shirkey 2011). Sosyal medya, afet durumlarında terör eylemlerini ve asılsız söylentilerin yayılmasını teşvik edebilmektedir (Alexander 2014). İletişim araçlarının bu şekilde kötüye kullanılması, bireylerin ve çevrim içi iletişimin daha yakından ve sıkı bir şekilde izlenmesine yol açmıştır. Örneğin 2013 yılında Edward Snowden, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin özel iletişimi yaygın bir şekilde gözetlediğini ortaya çıkarmış ve Snowden ülkeler arasında krizin bir sembolü haline gelmiştir (BBC 2014). Sonuç olarak sosyal hizmet için ortaya çıkan en büyük zorluk, faydalarını ve zararlarını bir arada düşünerek sosyal medyayı müracaatçıya zarar vermeden kullanmak ve günlük uygulamalara entegre edilmesini eleştirel bir şekilde ele almaktır. Bu süreçte yansıtıcı düşünce becerilerini de kullanmak elzemdir.

Sosyal hizmet literatürü incelendiğinde, öğretimde sosyal medyayı kullanan eğitimcilerin sayısının artmasıyla birlikte sosyal medyayı (Robbins ve Singer 2014) kullanmada özellikle lisansüstü yetkinliğin olması gerektiği çağrısında bulunmaktadır (Kilpeläinen vd. 2011). Buna göre sosyal hizmet uzmanları, sosyal medyayı bir savunuculuk aracı (Sitter ve Curnew 2016), bir uygulayıcı akran desteği yöntemi (Gandy-Guedes vd. 2016) veya müracaatçı destek gruplarını kolaylaştırmak için (Parker Oliver vd. 2015) kullanması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu görüşlerin yanı sıra sosyal medyanın sosyal hizmette kullanımının eleştirel bir şekilde tartışması gerektiği uyarısı yapılmaktadır. Sosyal medya, sosyal hizmet uygulamasını daha karmaşık hale getirmekte ve etik sorunlara yol açabilmektedir. Örneğin, bir çocuğa 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca koruyucu destekleyici tedbirlerden bakım tedbiri verilmiş ve sosyal hizmet uzmanı tarafından bir çocuk evine yerleştirildiğini düşünelim. Bu noktada uzman, bu çocuğun çevrim içi tacizin (siber zorbalık) kurbanı olmayacağını kesinlikle varsaymamalıdır (Greenhow 2015).

Sosyal Hizmet Etiği Açısından Sosyal Medya

Sosyal hizmet, toplum içerisinde dezavantajlı hale getirilmiş bireylerin karşılan(a)mamış gereksinimleriyle ve karşılaştıkları zorluklarla çalışmayı içermektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamasının büyük bir bölümü, değerlere dayanan kararlar vermeyi

³ Batı kökenli bir kelime olarak dilimize geçen, tıbbi bir kelime olan ve virüslerin yayılması, çoğalması anlamına gelen viral kelimesi sosyal medya platformlarında bir içeriğin kontrolsüz bir şekilde internet ortamında paylaşılması ve yayılması anlamında kullanılmaktadır (Oxford University Press t.y.).

içerir (Zastrow 2004: 106). Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçısı sistemi açısından her an önemli kararlar almak durumundadır. En etkin ve müracaatçı için en uygun yaklaşım, müdahale yöntemi ve hizmet hakkında alması gereken kararlarla yüzleşmektedir (McDermott 1975; Varley 1968; Reamer 2006: 14). Durkheim, “*değerlerin simgesel olarak toplumda bireylerin tutunacakları kulplar ve toplumsal yapıyı ayakta tutan direklerin vazifesini gördüğünü*” ileri sürmektedir (Özensel 2003). Sosyal hizmet değerleri, mesleki uygulamaların özünü oluşturmakla birlikte sosyal hizmet uzmanlarının zor kararlarla baş etmelerinde yol gösterici işlev gösterdiğini söylemek mümkündür.

Tarihsel süreçte önemli aşamalar geçiren sosyal hizmet değer ve etiği dört dönemde ele alınmaktadır: (1) ahlaki, (2) değerler, (3) etik kuram ve karar verme, (4) etik standartlar ve risk yönetimi. Meslek için ilk adım olan ahlaki dönemde müracaatçıların ahlaki boyutlarıyla ilgilenilmiş amaç yoksulluğun bireyler üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmak olmuştur. 1960 yılında Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği'nin [NASW] ilk kez Mesleki Etik İlkeleri yayınlamasıyla değerleri dönemi yerini 1980'lerde etik ikilem ve karar verme sürecine bırakmıştır. Etik standartlar önemli ölçüde genişlemiş ve profesyonel sorumluluk ile ihmellere ilişki bilgi artmış; etik kodlar geliştirilmiş ve etik temelli meslek hataları ve sorumluluk risklerine odaklanan geniş literatür ortaya çıkmıştır. Ülkemizde de benzer şekilde NASW tarafından yayınlanan etik ilke rehberi bazı alt başlıkların çıkarılması suretiyle Türkçe diline tercüme edilmiş, uygulamaya konulmuş ve halen yürürlüktedir.

Ancak günümüzde teknolojinin gelişmesi her alanı etkilediği gibi sosyal hizmet uygulamasını da etkileyerek uzman ve müracaatçı ilişkisini dönüştürmüştür (Mishna vd. 2012; Boddy ve Dominelli 2017). Bu konuyla ilgili olarak dünyadaki gelişmeler yakından incelendiğinde sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçılar ve meslektaşları ile bağlantı kurmak için çevrimiçi, video ve telefon terapisi, kısa mesaj, e-posta ve sosyal ağ sitelerini kullandığı görülmektedir (Reamer 2013). Bu uygulama dönüşümü başta gizlilik, mahremiyet, bilgilendirilmiş onam, çıkar çatışmaları, ikili ilişkiler, mesleki sınır ihlalleri, hizmetin sonlandırılması ve araştırma kanıtları ile ilgili endişeler olmak üzere bir takım etik sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Reamer 2013; Fange vd. 2014). Örneğin ABD'de NASW ve Sosyal Hizmet Kurulları Birliği [ASWB] 2005 yılında (ASWB 2005); İngiltere'de Britanya Sosyal Hizmet Birliği [BASW] 2012 yılında (Policy, Ethics and Human Rights Committee 2012); Avustralya Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği ise 2013 yılında (AASW 2013) uygulama standartlarını çevrimiçi iletişim ve sosyal medya kullanımında etik boyutlar şeklinde genişleterek “çevrim içi etik ilkeler rehberi” yayınlamışlardır.

Boddy ve Dominelli (2017) çevrim içi etik sorunları çeşitli başlıklar halinde tartışmışlardır: (1) Somut ve soyut ilişki, (2) Planlı ve plansız sonuçlar, (3) profesyonellik ve amatörlük, (4) tekli ve çoklu yazarlık, (5) kamusal ve özel alanlar, (6) güç ve güçsüzleştirme, (7) süreklilik ve süreksizlik. Diğer taraftan, Reamer (2013: 166-169) ise etik sorunları şu başlıklar altında ele almaktadır:

- Uzmanın yetkinliği
- Müracaatçı mahremiyeti ve gizliliği
- Bilgilendirilmiş onam
- Çıkar çatışması
- Konsültasyon ve müracaatçının yönlendirilmesi
- Sınırlar ve ikili ilişki
- Hizmetlerin kesilmesi veya sonlandırılması
- Dokümantasyon
- Araştırma kanıtı

Sosyal medyaya ilişkin ele alınan etik sorun başlıkları, aşağıda sosyal hizmet eğitiminin son yılında olan bir öğrencinin yer aldığı bir vaka örneğiyle tartışılmaktadır.

Bu öğrenci haftanın iki günü alan çalışması yapmak üzere Sosyal Hizmet Merkezi'ne sınıfından üç arkadaşıyla birlikte gitmektedir. Bu öğrenci bir gün Twitter uygulamasında "Bugün ilk kez bir müracaatçıyla görüştim. Kendisiyle bağlantı kurmak için Karadeniz yemekleriyle ilgili konuştuk. Bir hayırlı olsununuzu alırım ☺" şeklinde paylaşımında bulunmuştur. Herkese açık profili olan bu öğrenciye yanıt olarak diğer Twitter kullanıcıları "en güzel yemeklerin hangisi olduğu," "müracaatçının en çok hangi yemeği sevdiği" vb. sorular sormuş ve öğrenci de heyecanla bu soruları yanıtlamıştır.

Yukarıdaki vakada öğrenci, müracaatçının Karadeniz kökenli olduğundan başlayarak sevdiği yemeğe kadar birçok konuda gizliliği ihlal ettiğinin farkında değildir. Dolayısıyla burada müracaatçının mahremiyet ve gizliliği önemli bir etik ihlal olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan öğrencilerin özel-genel hayat, kişisel-mesleki hayat arasındaki sınırın farkında olmaması sonucu daha fazla kişisel bilgi paylaşabilmektedir. Ayrıca bu öğrencinin Twitter'da hem özel hem de gelecekteki mesleki hayatından kişilerin oluşturduğu bir karma arkadaş grubuna sahip olması kişisel-mesleki hayat arasındaki sınırların bulanıklaşmasına yol açmaktadır (Boyd 2007). Sosyal medyanın günlük yaşamla ilgili hızlı paylaşımlar ve bu paylaşımlara hızlı yorumlar yapılabilmesini mümkün kılması ve bu paylaşımların özellikleri sonuçlarının düşünülmeden yapılması paylaşımı yapan öğrencinin mevcut uygulama sürecini etkileyeceği gibi gelecekteki mesleki hayatını da etkilemesi ihtimali

bulunmaktadır (Essary 2011). Sonuç itibariyle bu ve benzeri etik sorunların yaşanması oldukça yüksek ihtimal olduğundan öğrencilerin sosyal medya kullanımı bağlamında etik sorun, ihlal ve ikilemler konusunda bilgilendirilmesi son derece elzemdir.

Sosyal Hizmet Eğitimi Açısından Sosyal Medya

Günümüzde “dijital yerli” (Palfrey ve Gasser 2010; Prensky 2001) olarak tanımlanan yeni jenerasyonun bilgi sahibi olmak ve etkileşimde bulunmak amacıyla yoğun bir biçimde sosyal medyayı kullandığı gerçeği yaşamın birçok alanını değiştirdiği gibi eğitim alanını da etkilemiştir. Sosyal etkileşimler için kullandığımız bu bilgi ve iletişim teknolojileri sosyal ağ siteleri (Facebook, Instagram), mikro internet günlüğü (blog, Twitter) gibi ortamları içermektedir. Burada aktif katılımcılar paylaştıkları içeriklerle hem bilgi sunmakta hem de bu alandaki kullanıcılarla etkileşimde bulunmaktadır. Dünyada sosyal ağ sitelerini kullananların sayısının çok fazla olması ve günden güne artması bilimin de dikkatini çekmiş ve yüksek öğretimde sosyal medyanın potansiyeli araştırılmaya başlanmıştır. Sosyal medya eğitimcilere daha zengin akademik deneyim sağlamanın yanı sıra öğrencilerin katılımını ve ilgisini daha da artırmaktadır (Welch ve Bonnan-White 2012).

Bir araştırmaya göre; Facebook, Twitter, podcast'ler, bloglar ve wiki'lerin⁴ mesleki eğitime uyumlaştırılması, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki etkileşimi artırma, öğrencilerin uygulama becerileri gözden geçirme ve prova etme, analitik ve yansıtıcı öğrenme deneyimlerini teşvik etme ile genel öğrenmeyi derinleştirme gibi etkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Hollinderbaeumer vd. 2013). Yapılan bir başka çalışma ise sosyal medyanın katılımcı öğrenme sürecini teşvik ettiği ve öğrencilerin bir başka akranı için kaynak haline gelebildiğini göstermektedir (Casey 2013). Sosyal medyanın potansiyelini ortaya koyan bu pozitif çalışmaların yanı sıra sosyal medyanın bazı özellikleri de eğitime olumlu katkı sunmaktadır. Sosyal medya kullanımı öğrencilerin içerik, bilgi ve fikirlerini paylaşmalarına imkân sunarak çevrim içi tartışma gruplarının oluşmasına ve böylece öğrenmeyi desteklemesine katkı sağlamaktadır (Casey 2013; Giordano ve Giordano 2011). Bunun yanı sıra sosyal medyanın açık bir diyalog ve işbirlikçi öğrenme ve yansıtıcı düşünmeyi desteklemesi açısından da önemli yararları vardır (Friesen ve Lowe 2012).

Sosyal medyanın yararlarının yanı sıra sosyal hizmet eğitimcileri için bazı zorlukları da bulunmaktadır. Bunlardan ilki sosyal hizmet etiği açısından ortaya çıkan etik sorunlar ve

⁴ Wiki: Birden fazla yazarın katkısıyla oluşturulmuş ve herkesin istediği gibi düzenlemeler yapmasına izin veren bilgi sayfalarını içeren siteye verilen addır.

zorluklardır. Nitekim bir önceki bölümde bu konudaki tartışmalara yer verilmiştir. Bu etik tartışmaların yanında sosyal medyanın yüz yüze etkileşimden farklılaştığı dört boyut olduğu ifade edilmektedir: (1) süreklilik, (2) araştırılabilirlik, (3) tekrarlanabilirlik ve (4) ölçeklenebilirlik (Boyd 2010). Boyd, süreklilik boyutunda paylaşılan içeriklerin bu platformda kronolojik olarak kaydedildiğini; araştırılabilirlik boyutunda çevrim içi içeriklerin kolayca araştırılıp bulunabildiğini; tekrarlanabilirlik boyutunda içeriklerin tamamının ya da bir kısmının kopyalanarak tekrar edilebildiğini; ölçeklenebilirlik boyutunda ise içeriklerin sosyal ağ kullanıcıları tarafından büyük ölçüde görülebildiğini kastetmektedir. Sosyal medyanın bu özellikleri bir bakıma kullanıcıların “*dijital ayak izi*” (O’Keeffe vd. 2011) olarak sürekli ve araştırılabilir bir şekilde kaydedilmesi anlamına da gelmektedir. Diğer taraftan sosyal medyanın yüz yüze etkileşimden bir farkı da fiziksel sınırlar ve yapıların olmamasıdır. Bu yokluk çevrim içi etkileşimlerde sınırsız katılımcı, bilinçsiz kullanım, mahremiyet ve gizliliğin ihlal edilmesi gibi sorunlara gebe (2011). Dolayısıyla sosyal hizmet öğrencileri, eğitmenleri ve uzmanları için bu boyutlar riskler oluşturmaktadır. Bu noktada sosyal medyanın açıklığı, diyalogu ve etkileşimi artırdığı düşüncesi karşısında öğrenciler, eğitmenler ve uzmanlar güvenlik, mahremiyet ve gizlilik konusunda yanlış bir düşünceye kapılmamaları ve riskleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Söz konusu bu yaklaşım sosyal hizmet uzmanlarının hem müracaatçılarına karşı hem de uygulama ortamına karşı etik sorumlulukları olarak değerlendirilmelidir. Sosyal hizmet paydaşları potansiyel sonuçları göz önünde bulundurmadan bilgi paylaşımında bulunmamaları gerekmektedir.

Yükseköğretimde yapılan çalışmalarda sosyal hizmet uzmanı aday öğrencilerin çevrim içi platformda kişisel bilgilerini özel ve genellik açısından ayırt etmede ve sosyal ağlardaki davranışlarının mesleki etkinliklerini nasıl etkilediğini algılamada zorlandıkları ortaya çıkmıştır (Cain vd. 2009; Coe vd. 2011; Essary 2011). Dolayısıyla sosyal hizmet öğrencilerinin kuramsal ve uygulamalı eğitimleri sırasında sosyal medya ile ilgili bu ve benzeri zorluklar yaşaması kuvvetle muhtemel bir durumdur. Benzer şekilde sosyal hizmet eğitmenlerinin de benzer zorluklar yaşamaları yüksek ihtimaldir. Dolayısıyla eğitmenlerin sosyal medyanın bu çeşitli boyutlardaki etkisini öğrencilerin mesleki gelişimleri esnasında göz önünde tutması önemlidir. Bu noktada özellikle Reamer’ın (2013) sosyal hizmet eğitiminde sosyal medyanın kullanımı konusunda yaptığı çalışma oldukça dikkate değerdir.

Sosyal Hizmet Uygulaması Açısından Sosyal Medya

Sosyal hizmet alanı, müracaatçı merkezli ilişkileri vurgulayan bir meslek olarak tanımlanmış ve sosyal hizmet uzmanları, terapötik amaçlar için kullanılan teknoloji tabanlı

araçların ortaya çıkmasına nispeten dirençli olmuştur (Parker-Oliver ve Demiris 2006; Parrott ve Madoc-Jones 2008; Ramsey ve Montgomery 2014). Bunun nedenleri arasında teknolojinin uygulamaya entegre edilmesinde bazı endişelerin ortaya çıkması yer almaktadır. Bunlar arasında gizlilik, müracaatçı güveni ve kendine yabancılaşma gibi endişeler bulunmaktadır (Parker-Oliver ve Demiris 2006). Bu endişelerin bir sonucu olarak teknolojinin sosyal hizmet uygulamasına entegre edilmesi için uzun bir zaman geçmesi gerekmiştir. Ancak son yıllarda teknolojinin uygulamaya entegrasyonuna yönelik çalışmaların ve araçların artmasıyla, etik endişeleri ortadan kaldırmaya yönelik tedbirlerin alınmaya ve sosyal hizmet uygulamalarında artan bir şekilde teknoloji kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle teknolojiye erişimin artması, gizlilik ve etiketlenme konularında önlemlerin artması, müracaatçılara yönelik müdahalelerin sosyal hizmet kurumları sınırları dışına taşması sosyal hizmet uygulamasında teknolojinin arttığını gösteren önemli kanıtlar arasındadır (Barak ve Grohol 2011; Mohr vd. 2013). Uygulamaya yönelik olarak çevrim içi danışmanlık, internet tabanlı müdahaleler, müracaatçılar ile video konferans görüşmeler, sanal gerçeklik uygulamaları, sosyal ağlar, e-posta ve yazılı kısa mesajlar sosyal hizmet bağlamında kullanılan yöntemlerdir (Reamer 2013). Görüldüğü üzere müracaatçılarla iletişim kurmada çok çeşitli yöntemler ve bu yöntemlere ilişkin araçlar mevcuttur.

Bu yöntemler sosyal hizmet müdahalelerinin çeşitli aşamalarında kullanılabilir. Tanışma/bağlantı kurma aşamasında sosyal hizmet uzmanları hizmetlere erişim kısıtı bulunan veya ulaşamayan bireylere ulaşma imkânı sağlayabilir ve bunun sonucunda erişilebilirliği ve desteği artırabilir (Dombo vd. 2014). Bu aşamada müracaatçılara ayrıca anonimlik duygusu vermekte ve normalde yüz yüze iletişimde paylaşamayacağı bilgiyi açığa çıkarma fırsatı da sağlayabilir (Chan 2015). Ön değerlendirme aşamasında ise bulut temelli depolama araçlarının kullanılması uzmanlara müracaatçılar hakkında topladıkları bilgiye hızlı bir şekilde ulaşma ve bu bilgiyi güncelleme imkânı tanımaktadır (2015: 6). Uygulama aşamasında özellikle gruplarla çalışmada zaman ve kaynak açısından önemli kazanımlar sağlamaktadır (Ramsey ve Montgomery 2014).

Uygulama alanlarına bakıldığında sosyal medyanın alkol ve madde bağımlılığı, diyabet yönetimi, obsesif kompulsif bozukluk ve uykusuzluk gibi sorunlara müdahalelerde artan bir şekilde kullanıldığı görülmektedir (Lovell ve Bee 2011; Staton-Tindall vd. 2012). Bu bulgulardan hareketle teknoloji destekli müdahalelerin daha çok ruh sağlığı konularında daha yoğunluklu bir şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak teknoloji destekli sosyal hizmet müdahalelerinde daha çok gidilecek yol olduğu açıktır. Bu nokta sosyal medyanın kanıta dayalı

uygulama ve müdahalelerde kullanımına yönelik gerçekleştirilecek araştırmalarla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışıldığı üzere artan teknolojik gelişmelerle birlikte araçlar ve bu araçlara erişim artmaktadır. Teknoloji geliştikçe de meslekler de gelişmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmetin yüz yüze gerçekleştirdiği mesleki etkinliklere alternatif olarak dijital araçlar aracılığıyla çeşitli hizmetler de artık sunulabilir hale gelmiştir. Ancak dijital süreçlere geçiş henüz tamamlanmamıştır ve aynı zamanda Reamer'ın (2013) da ifade ettiği gibi geleneksel yöntemlerin tamamen terk edilmesini de tavsiye etmek hatalı bir girişim olacaktır. Çünkü teknoloji kullanımının faydaları olduğu kadar riskleri de bulunmaktadır.

Teknolojinin doğrudan sosyal hizmet uygulamasına entegrasyonuna yönelik tarihsel açıdan ihtiyatlı bir yaklaşım olmasına rağmen, yapılan araştırmalar çok çeşitli popölasyonlarda, farklı ortamlarda ve farklı gereksinimlere sahip bireylerle mesleki etkinlikler gerçekleştirmede yenilikçi teknolojilerin uygulanması hakkında pozitif sonuçlar sunmaya başlamıştır. Bu çalışmalarda etkili teknoloji kullanımının önündeki birtakım engeller olduğunu ortaya koysa da bazı kanıtlar ise çeşitli faydaların olduğunu ortaya koymakta ve teknoloji tabanlı müdahalelerin kullanımının pozitif sonuçlar verebileceğini göstermektedir. Sosyal hizmet araştırmacıları ve uzmanları teknoloji tabanlı müdahalelerin uygunluğuna, etkililiğine ve uygulanma biçimlerine daha fazla dikkat etmesi gerekmektedir ve bu bağlamda etik ve uygulama boyutlarını göz önünde bulundurmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların etik sorumluluklarını anlamalarına ve sosyal adalet temelinde haklarına erişmelerine yardımcı olmaktan sorumludur. Bu boyutlar bireylerin refahını, esenliğini, şiddet, zorbalık ve tacize maruz kalmama hakkını ve etiketlenmemesini içermektedir. Bu bağlamda sosyal medyanın müracaatçıların bu haklarını ihlal etmemesi için sosyal hizmet uzmanlarına çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. Bilinen geleneksel sorumlulukların yanı sıra uzmanlar eleştirel ve yansıtıcı uygulayıcılar olarak davranmalı ve çevrim içi iletişimi kapsayan sosyal hizmet yönergeleri geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de örneğin Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER) sosyal medya politikaları geliştirmeye dahil edilebilir. Yeni neslin geleneksel iletişim yöntemlerini azalan bir şekilde kullanması gerçeğinden hareketle uzmanlar daha proaktif olmalıdır. Yenilikçi uygulamaları kullanırken uzmanların çevrim içi görüşmelerin terapötik ve zarar verici özelliklerini bir arada değerlendirmeleri ve müracaatçılara en az zarar ilkesiyle hareket etmeleri gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının hızla değişen teknolojilere ayak uydurmalarına ve

iletişim teknolojilerinin olumlu kullanımları ile kötüye kullanımları hakkında bilgi sahibi olmalarına yardımcı olmak için sosyal medya hakkında daha fazla araştırmaya gereksinim duyulmaktadır. Bu amaçla gerçekleştirilecek sosyal hizmet araştırmaları, sosyal hizmet öğrencilerine çevrim içi kaynakları sosyal adaleti teşvik edecek şekilde nasıl kullanacaklarını öğretmek için bir temel sağlayabilir. Öğrencilere etik sosyal medya kullanımını öğretmek, sosyal hizmet müfredatında zorunlu hale getirilmeli, özellikle sosyal hizmet etiği derslerinin kapsamına alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- AASW. (2013). *AASW practice standards*. www.aasw.asn.au/document/item/4551
- Alexander, D. E. (2014). Social Media in Disaster Risk Reduction and Crisis Management, *Science and Engineering Ethics*, 20, 717-733.
- ASWB, N. (2005). *NASW and ASWB standards for technology and social work practice*. <https://www.socialworkers.org/practice/standards/NASWTechnologyStandards.pdf>
- Barak, A., Grohol, J. M. (2011). Current And Future Trends in Internet-Supported Mental Health Interventions, *Journal of Technology in Human Services*, 29(3), 155-196.
- Baran, B., Ata, F. (2013). University Students' Web 2.0 Technologies Usage, Skill Levels and Educational Usage, *Egitim ve Bilim*, 38(169), 192-208.
- BBC. (2014). *Edward Snowden: Leaks that exposed US spy program*. BBC News. <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-23123964>
- Bertot, J. C., Jaeger, P. T. ve Hansen, D. (2012). The Impact of Polices on Government Social Media Usage: Issues, Challenges, and Recommendations, *Government Information Quarterly*, 29, 30-40.
- Best, P., Manktelow, R. ve Taylor, B. J. (2014). Social Work and Social Media: Online Help-Seeking and The Mental Well-Being of Adolescent Males, *British Journal of Social Work*, 1-20.
- Boddy, J., Dominelli, L. (2017). Social Media and Social Work: The Challenges of a New Ethical Space, *Australian Social Work*, 70(2), 172-184.
- Boyd, D. (2007). Why youth (heart) social network sites: The role of networked publics in teenage social life. *Youth, Identity, and Digital Media*, David Buckingham, ed., The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning, The MIT Press, Cambridge, MA, 2007-16.
- Boyd, D. (2010). Social Network Sites as Networked Publics: Affordances, Dynamics, And Implications, in *A networked self* (47-66), Routledge.
- Cain, J., Scott, D. R., Tiemeier, A. M. vd. (2013). Social Media Use by Pharmacy Faculty: Student Friending, E-Professionalism, And Professional Use, *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, 5(1), 2-8.
- Casey, G. (2013). Social Media in The Classroom: A Simple Yet Complex Hybrid Environment for Students, *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 22(1), 5-24.
- Çelik, K. (2021). Bulut Bilişim Teknolojileri, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(24), 436-450.

- Chan, C. (2016). A Scoping Review of Social Media Use in Social Work Practice, *Journal of Evidence-Informed Social Work*, 13(3), 263-276.
- Coe, J. B., Weijs, C. A., Muise, A. vd. (2011). Teaching Veterinary Professionalism in The Face (Book) of Change, *Journal of Veterinary Medical Education*, 38(4), 353-359.
- Dombo, E. A., Kays, L. ve Weller, K. (2014). Clinical Social Work Practice and Technology: Personal, Practical, Regulatory, And Ethical Considerations for the 21st Century, *Social Work in Health Care*, 53(9), 900-919.
- Dominelli, L. (2014). Critical theories: Reflecting on citizenship status and practices, L. Dominelli, ve M. Moosa-Mitha (Eds.), *Reconfiguring citizenship: Citizenship and diversity within inclusive citizenship practices* içinde (253–267), Aldershot: Ashgate.
- Ellison, N. B., Steinfield, C. ve Lampe, C. (2007). The Benefits of Facebook “Friends”: Social Capital and College Students’ Use Of Online Social Network Sites, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Essary, A. C. (2011). The impact of social media and technology on professionalism in medical education, *The Journal of Physician Assistant Education*, 22(4), 50-53.
- Eysenbach, G. (2011). Infodemiology and Infoveillance: Tracking Online Health Information and Cyberbehavior for Public Health, *American Journal of Preventive Medicine*, 40(5), 154-158.
- Fange, L., Mishna, F., Zhang, V. F. vd. (2014). Social Media and Social Work Education: Understanding and Dealing with The New Digital World, *Social Work in Health Care*, 53, 800-814.
- Friesen, N., Lowe, S. (2012). The Questionable Promise of Social Media For Education: Connective Learning And The Commercial Imperative, *Journal of Computer Assisted Learning*, 28(3), 183-194.
- Fu, K. W., Cheng, Q., Wong, P. W. vd. (2013). Responses To a Self-Presented Suicide Attempt in Social Media, *Crisis*, 34(6), 1-7.
- Gandy-Guedes, M. E., Vance, M., Bridgewater, E. A. vd. (2016). Using Facebook as A Tool For Informal Peer Support: A Case Example, *Social Work Education*, 35(3), 1-10.
- Giordano, C., Giordano, C. (2011). Health Professions Students’ Use of Social Media, *Journal of Allied Health*, 40(2), 78-81.
- Greenhow, S. (2015). Chatting Online with My Other Mother: Adoptive Family Views and Experiences of The Use of Traditional and Technological Forms of Post-Adoption Contact (PhD Thesis), Durham University, Durham.
- Hollinderbäumer, A., Hartz, T. ve Ückert, F. (2013). Education 2.0—How Has Social Media And Web 2.0 Been Integrated Into Medical Education? A Systematical Literature Review, *German Journal for Medical Education*, 30(1), 7–12.
- Holmes, C., Hermann, K. ve Kozlowski, K. (2014). Integrating Web 2.0 Technologies in Educational and Clinical Settings: An Isomorphic Perspective, *Journal of Technology in Human Services*, 32(1–2), 65–80.
- Kilpeläinen, A., Päykkönen, K. ve Sankala, J. (2011). The Use of Social Media to Improve Social Work Education in Remote Areas, *Journal of Technology in Human Services*, 29(1), 1–12.

- Kim, W., Jeong, O. R. ve Lee, S.W. (2010). On Social Web Sites, *Information Systems*, 35, 215-236.
- Kimball, E., Kim, J. (2013). Virtual Boundaries: Ethical Considerations for Use Of Social Media in Social Work, *Social Work*, 58(2), 185-188.
- Lishman, J. (2020). *Communication in Social Work*, Bloomsbury Publishing.
- Lovell, K., Bee, P. (2011). Optimising Treatment Resources For OCD: A Review of The Evidence Base for Technology-Enhanced Delivery, *Journal of Mental Health*, 20(6), 525-542.
- Lovink, G. (2012). What is the Social in Social Media?, *E-flux Journal*, 40(12).
- Maslow, A. (1954). *Motivation and Personality*-New York-Hardper and Row.
- McDermott, F. E. (Ed.) (1975). *Self-Determination In Social Work: A Collection of Essays on Self-Determination and Related Concepts By Philosophers And Social Work Theorists*, Taylor & Francis.
- Menon, G. M., Rubin, M. (2011). A Survey of Online Practitioners: Implications For Education And Practice, *Journal of Technology in Human Services*, 29(2), 133-141.
- Mishna, F., Bogo, M., Root, J. vd. (2012). "It Just Crept In": The Digital Age and Implications For Social Work Practice, *Clinical Social Work Journal*, 40, 277-286.
- Mohr, D. C., Burns, M., Schueller, S. M. vd. (2013). Behavioral Intervention Technologies: Evidence Review And Recommendations For Future Research In Mental Health, *General Hospital Psychiatry*, 35(4), 332-338.
- Morgan, A. J., Jorm, A. F. ve Mackinnon, A. J. (2013). Internet-Based Recruitment to A Depression Prevention Intervention: Lessons from The Mood Memos Study, *Journal of Medical Internet Research*, 15(2), e31.
- Mukherjee, D., Clark, J. (2012). Students' Participation in Social Networking Sites: Implications for Social Work Education, *Journal of Teaching in Social Work*, 32, 161-173.
- O'Keeffe, G. S., Clarke-Pearson, K. (2011). The Impact of Social Media On Children, Adolescents and Families, *Pediatrics*, 127(4), 800-804.
- Oxford University Press. (t.y.). Viral. *Oxford Advanced Learner's Dictionary* içinde <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/us/definition/english/viral>
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Palfrey, J., Gasser, U. (2010). *Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives*, New York: Basic Books.
- Parker-Oliver, D., Demiris, G. (2006). Social Work Informatics: A New Specialty, *Social Work*, 51(2), 127-134.
- Parker-Oliver, D., Washington, K., Wittenberg-Lyles, E. vd. (2015). Lessons Learned from A Secret Facebook Support Group, *Health & Social Work*, 40(2), 125-133.
- Parrott, L., Madoc-Jones, I. (2008). Reclaiming Information and Communication Technologies for Empowering Social Work Practice, *Journal of Social Work*, 8(2), 181-197.
- Policy Ethics and Human Rights Committee. (2012). BASW social media policy. www.cdn.basw.co.uk/upload/basw_34634-1.pdf

- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants, Part 1, *On the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Ramsey, A. T., Montgomery, K. (2014). Technology-Based Interventions in Social Work Practice: A Systematic Review of Mental Health Interventions, *Social Work in Health Care*, 53(9), 883-899.
- Reamer, F. G. (2013). Social Work in A Digital Age: Ethical and Risk Management Challenges, *Social work*, 58(2), 163-172.
- Robbins, S. P., Singer, J. B. (2014). From The Editor—The Medium Is The Message: Integrating Social Media and Social Work Education, *Journal of Social Work Education*, 50(3), 387-390.
- Shirkey, C. (2011). The Political Power of Social Media: Technology, The Public Sphere, And Political Change, *Foreign Affairs*, 90(1), 28-41.
- Sitter, K. C., Curnew, A. H. (2016). The Application of Social Media In Social Work Community Practice, *Social Work Education*, 35(3), 271-283.
- Staton-Tindall, M., Wahler, E., Webster, J. M. vd. (2012). Telemedicine-Based Alcohol Services for Rural Offenders, *Psychological Services*, 9(3), 298-309.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Varley, B. K. (1968). Social Work Values: Changes in Value Commitments of Students From Admission To MSW Graduation, *Journal of Education for Social Work*, 4(2), 67-76.
- Welch, B. K., Bonnan-White, J. (2012). Twittering To Increase Student Engagement in The University Classroom, *Knowledge Management & E-Learning: An International Journal (KM&EL)*, 4(3), 325-345.
- Westwood, J. (2019). *Social Media in Social Work Practice*, Sage.
- Zastrow, C. H. (2004). *Introduction to social work and social welfare: Empowering people* (8th ed.), Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

COLOURING WITH THE SAME BRUSH: REVISITING UNDOCUMENTED MIGRATION IN SOUTH ASIA

Arya S. THAMBAN*
Sheik I. HUMAYUN**

ABSTRACT

Undocumented cross-border migration is an active agent of the state indeed. The inflow single-handedly affects the state policies and bilateral relations with the source country. In this process of interaction, these movements get altered reciprocally. In a heterogeneous society like South Asia, recurrent tension persists between groups and even the States. As a result, the region remains vibrant in territorial and communal disputes. South Asia witnessed mass exodus and constant illegal migrations across the borders that shaped the politics in the region. The paper is developed with two particular aims in design. Firstly, it intends to analyse the internal and external factors that respond to the inflow of people in South Asian countries. The analysis is contextualised within the affairs of the state and the historical experiences of South Asian countries. Secondly, it investigates the obscurity prevailing towards undocumented migrants and ambiguity towards specific refugee communities in India by evoking the country's rich and diverse refugee experience. The uncertainty regarding immigration and the absence of a proper legislative framework exclusive to South Asia results in administrative ad hocism.

Keywords: Illegal Migration, Refugee, South Asia, Cross-Border Migration, Undocumented People.

Citation: THAMBAN, A. S., HUMAYUN, S. I. (2022). "Colouring With The Same Brush: Revisiting Undocumented Migration In South Asia", İMGELEM, 6 (11): 435-454.

Atf: THAMBAN, A. S., HUMAYUN, S. I. (2022). "Aynı Fırçayla Boyamak: Güney Asya'da Belgesiz Göçün Yeniden Değerlendirilmesi", İMGELEM, 6 (11): 435-454.

Received / Başvuru: 11 September 2022 / 11 Eylül 2022

Accepted / Kabul: 03 December 2022 / 03 Aralık 2022

Review Article / Derleme Makale.

INTRODUCTION

The concern about the movement of people across national boundaries unauthorised extends beyond communities and states. Illegal migration becomes one of the trivial issues that redefines bilateral relationships between countries while being the point of debate in regional and international conventions. When the Maharashtra government decided to identify and deport undocumented migrants from Bangladesh, it urged discussions in the South East Asia Association for Regional Cooperation (SAARC). Such dialogue should be read concerning SAARC's tendency to detach from refugee issues, although all countries are either refugee-producing or receiving or both. This topic of discussion further blazed with the economic making of this region, characterised by scarce resources to rocketed population size. Hence, any influx from outside perceives as a potential threat to the local population and regional economy. The idea of immigrants as cancer carving resource base and labour market waters the

* Graduate Student, Dept of Sociology, Pondicherry University / India, E-mail: aryasthamban@gmail.com
ORCID Number: 0000-0001-6920-1087

** Dr. Associate Professor, Centre for South Asian Studies, Pondicherry University / India, E-mail: sheikhumayun@gmail.com ORCID Number: 0000-0001-5531-5307

fear of loss of economic monopoly of local. When mixed with religious, ethnic, historical and cultural sentiments, this angst could transform into the worst nightmare where rationality and apprehension of reality seldom motivate the host to commit to the protection regime (Murthy 1998).

Migration as a process is evident in all historical phases. However, the term acquired political meaning with the increased surfacing of the Nation-state ideal and its fixation on the boundaries that redefined its people. Hence migration is a more loaded term than mobility, associated with social and political controversies. A state with sovereign power is superintended to maintain its coherence in safeguarding the security of its citizen and itself, thus becoming paranoid about the presence of undocumented foreigners in its territory. As a result, the country strengthens its borders through various mechanisms such as militarization and surveillance to protect it from alien encroachment, which leaves destitute immigrants restricted from life choices even if there persecuted or escape from their own country. In general, the term refugee can instil a deep sense of inclusion, unlike 'illegal migrants', as the 1951 United Nations Convention relating to the status of refugees acknowledged that any person can seek refuge in another country if she or he has a fear of being persecuted. It also ensures the principle of non-refoulment, whereby a refugee should not deport back to the countries of their origin (Chaudhary & Gosh 2020).

National borders in South Asia are a product of the topographic diversity of the region and arbitrary demarcation undertaken by colonial Masters. Delineating boundaries had been executed without proper scrutiny of the pre-existing ethnic-religious, geographical, economic and linguistic circumstances. It has often manifested into territorial disputes and unauthorised cross-border activities along its borders. Hence, fencing of borders is the most accustomed mechanism by the government. The countries in the region are also known for cross-border drug trafficking, where neighbouring countries facilitate transit routes. Afghanistan remains the largest opium manufacturer while smuggling across Pakistan and Iran. Redundant in neighbouring countries, India has always been in a troubled position. This uneasiness had deepened by its Maritime boundaries with seven countries (Maldives, Sri Lanka, Bangladesh, Pakistan, Indonesia, Thailand and Myanmar) which India could not ratify with Pakistan and Bangladesh (Saddiki 2018).

This paper expounds on cross-border migrations in South Asia without proper documents or authorisation. The aim of the paper is twofold. Firstly, it intends to analyse the

internal and external factors that respond to the inflow of people in South Asian countries. These factors are explored within the historical and political context of South Asia. Secondly, it investigates the ambiguity prevailing towards undocumented migrants in India by evoking the country's rich and diverse refugee experience. Even though undocumented migration encompasses unauthorised economic migrations and infiltration, the paper focuses mainly on refugees/asylum seekers. The concern of the paper further extends to the differential treatment of refugee communities in India within its particular contexts. Primacy has been given to India because it is a single country with extensive experience in cross-border migrations. A relatively stable democracy in South Asia with socioeconomic supremacy makes India the region's most preferred destination for influxes. In its course, the paper scrutinises the prospect of India having a refugee policy and framework.

The U.N. Protocol against the smuggling of migrants by land, sea, and air describe illegal entry as crossing borders without necessary legal requirements prescribed by the receiving country. It is achieved through various means, such as concealing from the border police, evading border control, using falsified documents, and other illicit means (UNODC 2018). As a result, conceptual clarification is required to distinguish refugee movements, asylum seekers, illegal migration and infiltration, though all deem illegitimate under the criteria proposed by the country. Refugees and asylum seekers fled from their native land for fear of persecution and were incorporated into the humanitarian framework for protection and inclusion, though only the former was granted recognition. On the other hand, the notion of illegal migration contains an element of economic and social motives and is most probably voluntary. The treatment of these groups shows substantial inconsistencies in South Asia (Bhattacharjee 2008).

Literature Review

Donato and Massey (2016) postulate that illegal migration is a relatively novel phenomenon that emerged from the global economic change attributed to the capitalist economy and the globalisation of the market. In the contemporary world, the scope of such movements increased with immediate threats in one's own country and structural transformation in the economy worldwide. Donato and Massey argue it is a paradoxical situation where the inequality among immigrants around the globe widen when the new phenomenon of illegal migration imposes severe disadvantage on people. From a stance of the expected increase in 'illegal migrants', they analysed various empirical data emphasising the scope for studying the

irregular adaptation of the parties. Scheel and Squire (2014) provide different insights into 'forced migrants as illegal migrants since labelling actively influences migration and related politics. One such perspective involves rendering forced and voluntary migration as two ends of a continuum rather than treating it as two exclusive categories. Secondly, the criminalisation of migrants and assigning illegal status to them can be observed as the product of the migration policy shift. These two perspectives lead to the third standpoint, where displaced people are actively reproduced as illegal migrants through problematisation and the tendencies of targeting and framing.

Karen Jacobsen (1996) broadly details the factors that affect the host country's attitude towards the inflow of people, especially towards refugees/asylum seekers. He covers almost every factor concerned and emphasises security concerns, analysis of the costs and benefits of accepting international assistance, bilateral relations with the country of origin of movement and calculations about the local community's absorption capacity. Among them, the prime driver of attitude towards refugee policies is security threats. An increased security threat grants more authorisation and command to the army in functions of the state, whose preference is national safety over human welfare. He further talked about factors such as Bureaucratic choices, International Relations, intervention and influence of the International refugee regime, conditions in refugee-sending countries, ethnicity and kinship and historical experiences with the immigrant communities in determining such behaviours. Murthy (1998) has provided a clear picture of cross-border migration in South Asia, drawing from colonial realities to contemporary territorial disputes of countries in the region. She attributes recurrent illegal cross-border migration to the historical process of nation-state building, which assumed fixation since the arbitrary demarcation of territorial boundaries without considering the ethnic, cultural and geographic linkages. Similar arguments are also evident in the paper by Chaudhary and Gosh (2020), which claims illegal migration is a result of the nation-state formation within a previously united region as devised by the colonial power. As a part of that legacy, the countries in this region actively compete for the claim in certain territories and perpetuate border disputes. They further argued, "securitisation off borders is not equivalent to the securitisation of migration".

Research Statement

South Asia is well known for its vibrancy in interstate conflicts and border disputes. It is also well known for the mass influx of undocumented people across national borders.

However, most countries in this region neither define nor differentiate between illegal migrants and refugees. Hence, they were often treated with inconsistent and arbitrary measures. Consequently, they were assigned with 'illegal infiltration and illicit activities in this region. This paper tries to identify significant implications of the cross-border influxes in South Asia, which are labelled across various categories such as illegal immigration and refugee. The enquiry is extended to the recurrent and unsettling nature of these movements in this region. Furthermore, it tries to explain why the host country's government imposes ad hoc measures to treat them rather than ensure the needy's protection. The states can no longer linger away from the responsibility under any justification. The global climate crisis is more likely to bring a drastic escalation of population inflows in the immediate future that requires transnational coordination in this region.

Discussion

Migration can be either voluntary or forced, triggered by numerous socio-political conditions. However, the prime question regarding cross-border movements revolves around their legality. Those deemed illegal migrants to a nation do not secure the benefit of protection yet suffer from the labelling. Hence they are ostracised from rights and opportunities and excruciated by the struggle for economic opportunities and identity. Therefore cross-border migration, as far as a nation is concerned, is an issue of antagonist forces of national security and humanity at large (Chaudhary & Gosh 2020). The state-approved migration, especially those that transcend national boundaries, proceeded with the political transition of South Asia during the 1950s with the advent of newly independent States. The demarcation of borders and the introduction of the passport system have led to a more profound concern for state security. As an outcome, undocumented migrants get marked illegal outsiders or encroachers (Chaudhary & Gosh 2020).

On the contrary, the legitimacy of border demarcation is disputed because the process has entirely avoided the cultural identities, extended natural landmarks and social linkages between communities. Therefore, the tendency to claim and concretize the borders is conspicuous among the south Asian States. Every boundary in this region is artificially-built and unequivocally results from ignorant territory building of colonial power.

India shares an enormous border with various countries in the Indian subcontinent. The geographical terrain of these borders positions it in a highly complex position. These borders are vulnerable to smuggling, refugee influx, smuggling and insurgencies. The deadliest attack

on Indian soil occurred in the Pulwama attack in 2019 imposed severe pressure on these borders to detect illegal infiltration. Given the complexity of the terrain with the sea, marshes, glaciers, deserts and lands, patrolling the borders can be challenging (Saddiki 2018). By considering the ethnic ties of migrants with the native population, it is tough to measure illegal migration in India. Hence, it is uncontrollable (Chaudhary & Gosh 2020).

South Asia became the fertile ground for constant turmoils since the bilateral relationship between the countries is the product of historical experiences and nation-state building. This has inevitably made the region prone to the issues of the undefined status of social groups, unresolved border disputes and even terrorist insurgencies and separatist movements. The Cold war and the involvement of two global superpowers- the U.S. and the USSR- have accentuated the rivalry prevailing between India and Pakistan, thus creating enduring ripples in the entire South Asian region. Though the Soviet Union collapsed, the persistent external influence of the U.S. stirred permanent turbulence. The exceptional capacity for interstate conflicts within the region, coupled with the rise of religious fundamentalism, sectarian militancy and Ethnic antagonism nurtured by its inherent legacies, persuaded or forced people to move. In the context of tenuous democratic experiences between countries, recurrent tensions can result from the struggle to assert power in this region (Mohanty 2009). Such circumstances invariably invite people's mobility across the border, regardless of the motives. On the one hand, the same reason equips the state to be cautious enough to defend the inflow, while on the other hand, it upholds ambiguous responses towards refugees and illegal migrants (Bhattacharjee 2008).

Though the region is rich in its migrant/ refugee flow, no South Asian States except Afghanistan are signatories of international treaties such as the 1951 U.N. convention, 1967 U.N. protocol, 1954 convention relating to the status of stateless persons, and Cartagena declaration on refugees 1984. It contributes to a severe controversy that refuses stateless persons and illegal immigrants to be treated alike and subjected to the same vulnerabilities. Refugees in India are still under the darkness of rootlessness and deprivation, which has not been tackled due to the lack of uniform law (Chaudhary & Gosh 2020). In India, Refugees have been administered under an antiquated Foreigners Act 1946 equivocally encompassing tourists, refugees, and unauthorised migrants under the cover- of 'foreigner'. Besides, statutory documents neither define refugees nor distinguish them from illegal immigrants. Colouring all these conceptually different categories same is thus frequent in countries in this region (Bhattacharjee 2008).

Rejecting the Refugee convention (1951) and protocol (1967), the government of India defended by giving eight reasons that can be categorized into three. Firstly, both instruments did not sufficiently consider the mass influxes situations, thus only representing a partial regime. India was always hospitable to mass influxes from neighbouring countries and concurrently allowed the cases of individual entry of asylum seekers under the wings of UNHCR. It maintained an impression that the state's approach to the issue corresponded with international standards and humanitarian values despite being a signatory but kindling the ancient Indian philosophy and cultural prototypes. Secondly, the Refugee Convention and the protocol were largely criticized for not addressing the issues and conditions faced by developing countries, instead being essentially eurocentric. Developing countries, particularly in South Asia, experience an active economic migration which unequivocally comes under the same Indian laws that treat asylum seekers and illegal migrants. The third reason is that both instruments we discussed are ineffective on international burden sharing, state responsibility not to produce refugees and the rights and obligation of refugee-producing and refugee-receiving countries (Sarkar 2017).

In the contemporary political atmosphere, security is increasingly comprehended by social-cultural, environmental, demographic, ecological and technological aspects of the Trans-border influx that Chaudhary and Gosh identified as the 'monumental security threat'. Often the receiving country is concerned about whether movements are coercively engineered by the source country or impose severe pressure on foreign policy. Adding impoverished masses to the already deprived population of the host country can invite devastating effects. The abundance of undocumented immigrants leads to controversies since demographic strength is the driving force of democracy. Simultaneously, it is complicated to determine the sentiments of the population and officials towards refugees or immigrants since emotions like hostility or empathy constantly fluctuate (Chaudhary & Gosh 2020). Hence, the selling point of the Non/anti-refugee/asylum/undocumented immigrant perception is the fear of political insecurity that spread across India. The dread is attributable to the country's geopolitical location, vast porous borders, distress over the presence and infiltration of extremist groups, and past terrorist strikes. Under this scenario, national security is held as a topmost priority which the refugee stream can interrupt. According to Mahendra P Lama, the stream can threaten National security in South Asia in three ways.

- Strategic-level security (refugees are armed, and the government face challenges in controlling them)

- Structural-level security (Higher demands on resources and associated conflicts)
- Regime-level security (Refugee's access to domestic political processes pressurise the government) (Nair 2007).

Similar points are apparent in Jacobsen's (1996) work 'Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes';

- Strategic dimension (Defensive power of military towards external threats)
- Regime dimension (government capacity to protect from internal threats.)
- Structural dimension (balance between a state's population and its resource)

However, from a different perspective, a unified refugee protection framework and allocation of refugee status can remedy the existing anomalies to a certain extent. The inflow of ethnically connected refugees created great turmoil in India, especially after former Prime Minister Rajiv Gandhi's assassination, where the people indicted were recorded as asylum seekers from Srilanka. The ethnic connection between Tamils in India and Srilanka compelled the state to accept the stream of people and simultaneously made it prone to militancy and terrorism. Furthermore, the absence of distinction between illegal immigrants and refugees often creates resentment among the local population due to the addition of masses in enhancing cheap labour with a low wage rate, affecting the local economy. The discontent worsens when both secure humanitarian treatment from the government, even leading to civil strife (Nair 2007).

Ever since colonial rule ended, South Asia has witnessed the movement of people impacted by political instability, religious persecution, ethnic proximity and socio-economic opportunities. The decision to migrate is also susceptible to complex networks of ascribed identities such as caste, religion, ethnicity, and kinship that repeatedly redefine the borders. It is evident in history's vibrant attempts to reconstruct state boundaries based on communal ties. Since no South Asian state ratified international agreements, their act of granting refugee status often equates with generosity from a domestic perspective. The current making of this region and its politics is undeniably the result of two political partitions in history that divided its people and entirely rewritten the fabric of South Asia in every aspect. In 1947, the bifurcation of India and Pakistan violently parted the eastern and western territories of South Asia. With the outbreak of civil war in 1971 in initially East Pakistan-today's Bangladesh, people fled towards eastern and north-eastern India. The sudden rupturing of regional configuration and

political stability has resulted in the exodus of uprooted masses, making citizenship a breeding ground for distrust and suspicion (Chaudhary & Gosh 2020).

India's 4097 kilometres of border with Bangladesh is fenced only for a small portion leaving the remaining border porous for illegal migration to Assam and West Bengal. Most migrants cross the border as youth and spend a substantial lifetime in the host country. In the same way, India and Nepal share a 1900 km porous border by increasing accessibility to Uttar Pradesh, Bihar, West Bengal, and Sikkim. Strong familial links between its people shape the linkage between India and Nepal. As a result, both parties signed a bilateral peace and friendship treaty in 1950 that allowed free mobility across the open border for travel and employment. Such kind of authorisation is not available to any other border states.

During the last decades, Bangladeshi immigrants were perceived as a potential threat in the Northeast due to their overwhelming engagement in physical infrastructure. A large amount of Bangladesh immigrants forced India to form illegal migration determination by the tribunal act 1983, particularly applicable to Assam. As a result, those who settled before 1971 March 25 were given citizenship. However, the Supreme Court in 2005 ruled it unconstitutional to force them to prove their descentance (Sharma, Saraswati, Das & Sarna 2015). History repeated itself in 2019 when the government introduced National Citizenship Register (NRC), where immigrants' barriers and marginalisation were far from being addressed.

The ethnoreligious panorama of South Asia profoundly conditions the electoral politics and external-internal policies of the countries in this region. In Assam, the massive illegal influx and settlement built long-lasting tension that often manifests into ethnic conflicts. Fear of the dissolution of the ethnic-cultural identity of the local population and dread of the emergence of new pressure groups in politics creates a situation of paranoia. The winning parties in the recent Assembly election have succeeded in consolidating the ethnic groups in Assam against the immigrants, specifically against Muslims from Bangladesh. This approach being part of Assam's electoral politics since 1979. Both central and state governments had stood preaching cautiousness to illegal migration yet showed no spirit to implement the Assam Accord. The discontent from natives evident in the Illegal Migrants (Determination by Tribunal) Act (IMDT Act), 1983, with its puzzling provisions. Though brought by Congress Party, the act transformed immigrants into vote banks for the same party. Because of this favourable nature of the scenario, the prevailing government restrain itself from altering the status quo. This political agenda has been altered by the outstrip of the right wing in the political hegemony of

Assam. BJP upheld commitments to illegal migration and infiltration through claims for permanent border fencing, mass support, the National Citizenship Register (NRC), provisions of photo identity cards, and others. They attribute infiltration to acute poverty, more importantly, to planned population invasion. The religious composition of migrants and hosts polarised the political interests on such lines.

On the contrary, the Trinamool Congress and CPM in West Bengal have supported these migrants and mobilized the migrants' votes in the election. General S. K. Sinha Report, 1998, recognizes the function of economic factors and ethnic, religious and linguistic affinities in determining the illegal migration from Bangladesh by seldom avoiding the role played by political parties. The change in demographic composition concerning the resource base and the rise of Islamic fundamentalism in Bangladesh remains a significant concern (Ragi 2016). The disinterest in supporting a refugee law is associated with political actors' affinity to minority politics. Political parties exploit illegal immigrants' vulnerability into captive vote banks (Nair 2007).

Refugees and illegal migrants in South Asia include inflow from neighbouring countries and African and Middle Eastern regions. These refugees were either repatriated or accommodated into the country. In some cases, they have several decades of stay or get assimilated entirely into local communities. Pakistan witnessed a serious Afgan refugee inflow since the 1979 Soviet Union invasion, while Nepal has encountered Tibetans, Burmese, and Bhutanese refugees. Before 1989, Nepal refused entry of Tibetan Refugees and then modified its stance to provide for their smooth migration to India. The 1947 partition and subsequent bloodshed were the greatest refugee crisis in the history of the subcontinent, by which people were divided on communal lines into two separate nations. Bangladesh hosted 'Urdu Speaking Biharis refugees earlier but was challenged substantially by the Rohingya issue in Myanmar. India's position in the region;- democratic ideal, vast size, secularism, federal constitutional structure, porous borders, and better economic opportunities reinforce its reputation as a preferred choice of migration. At the same time, India's commitment to refugees or asylum seekers has been a political puppet show that favours some communities over the rest. India owns the most diversified host experience, including Tibetans accompanied by Dalai Lama 1959, Sri Lankan Tamils, Afghan Sikhs, Pakistan Hindus and Christians, Chakmas from Bangladesh, Rohingya Muslims, African and Middle Eastern refugees, Chin refugees and so on (Louie Albert 2020). Apart from the migration in South Asia, there are increased reports on the smuggling of people outside the region. Pakistan is the front-runner in smuggling migrants

Colouring With The Same Brush: Revisiting Undocumented Migration In South Asia

to Europe and gulf countries. The borders have infamy for human trafficking, especially targeting illegal women migrants (UNODC 2018).

India's geopolitical location with the expanded territory and several neighbouring countries, relative political stability and economic resurgence have posited it as the most preferred destination of these masses. Nevertheless, the enduring hostility of Indo-Pak has a limiting effect on people's movement across its border. On the other hand, India had a more amicable relationship with its eastern neighbours; Bangladesh, Bhutan, Nepal and Myanmar. The diverse characteristics of South Asia can perpetrate violence-induced migration, where the majority constantly targets the minority. The hostile Islamist fundamentalists in Bangladesh and Pakistan, Buddhists in Myanmar, and Bengali nationalists in Bangladesh have made minorities run for life. The partition along the religious lines still feeds into people's minds so that they are instilled with suspicions and prejudices long after the independence. Incidents of construction of the Kaptai Dam, religious persecution, and eviction of Buddhist Chakmas and Hindu Hajongs from the Chittagong Hill Tracts (CHT) in erstwhile eastern Pakistan in 1964 resulted in the subsequent most significant influx. Masses were displaced and rehabilitated in India. Settlement facilities have been provided in today's Arunachal Pradesh, whose state formation in 1987, tensions between indigenous populations have increased.

The native population perceives refugees as a mechanism to be marginalized politically and economically from their motherland. Even though the Indian state was accommodating towards the 1971 great exodus, the prolonged entry of undocumented migrants through eastern borders has reversed these tendencies. From 1978 onwards, strong anti-immigrant movements against Bangladeshi emerged, especially from native Assamese. These psychological divides, many years later, reshaped into a National Citizenship register NRC which unequivocally targeted Bangladeshi immigrants. It has resulted in disputes and tension in the Northeast, provoking nationwide political campaigns. The world's most persecuted minorities, Rohingyas, also sought refuge in India. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHRC) confirms that over 6,324 Rohingya Muslims entered India between 1988 and 2001, out of which only 1,245 were granted UNHRC refugee status. Later, the Myanmar government was concerned about a rebel group, the Karen National Union (KNU) of Myanmar, among refugees in India who managed to cross the border. However, the Indian government started to dismiss its initial encouragement for Myanmarers to cross the boundaries. Two different notions nurtured this attitude change; fear of China's growing proximity with Myanmar and doubts about Myanmar's support to the North-East insurgency. Insurgencies in India's Northeast are

permanently assigned to cross-border linkages and redeemed to be complicated. Even though things have improved after the 1990s, the initial sentiments were not settled (Chaudhary & Gosh 2020).

Whether enough resources are available to support and sustain the added masses to a vast population base in the country forms a primary concern. The question of local absorption capacity, the willingness of the local community to assimilate, is equally important, like the balance between demand and supply of physical infrastructure and resources. Social receptiveness is highly doubtful while assimilating large masses into a country, considering the lingering sentiments, politics and historical experiences. The host populations' beliefs and attitudes towards outsiders and the potential permanence of migrants in the region can complicate and culminate in adverse outcomes (Jacobsen 1996). Apart from the bilateral relationships with the source country, international events were also crucial in impacting policy outcomes directly or indirectly.

In contemporary South Asia, cross-border migration is one of the significant sources of interstate conflicts, and governments often attempt to influence the exit policies of their neighbours to control the migration streams. Instances of diplomatic pressurising on the sending country, armed intervention, border clashes, and violent attacks by the local elites of the receiving country are thus conspicuous (Raj 2020).

UNHCR is the single institutionalised body committed to facilitating all refugee assistance in South Asia. Neither the regional mechanism at SAARC nor the states' policy account for such influxes. Instead, refugee issues were dealt with archaic Acts and political ad hocism without commitment to international treaties and conventions. In this state of ambivalence and with no distinction between different categories of non-citizens, a refugee is detained as an illegal migrant until his/her status is determined officially (Louie Albert 2020). While India possesses a stellar record of uprooted people in its territory, it was held inadequate to form a refugee policy in India. Over the last decade, the debate on asylum/refugee law has been a tug-of-war between humanitarian interests and political agendas. However, serious advancement has yet to be delivered towards a uniform law serving the refugee population in India, except for the Asylum bill introduced in the parliament in 2015 (Bhattacharjee 2008). The lack of a consolidated legal framework in India, notwithstanding the massive perpetual influx, has been justified by the cultural prototypes as a host/ welcoming nation over the years. The Indian state continues to attract stateless people with minor legal procedures in South Asia.

Colouring With The Same Brush: Revisiting Undocumented Migration In South Asia

Hence, the state could not ignore the responsibility towards the stateless and those who settled in India for a prolonged period, even if it hesitates (Nair 2007).

The Model National Law on Refugees (MNL), drafted in 1997, is closest to India's first attempt towards refugee protection. It was only in 2015 that the three consecutive attempts, namely the Asylum Bill, the National Asylum Bill, and the Protection of Refugees and Asylum Seekers Bill, were introduced in Lok Sabha, yet effaced before the blaze. All three bills were private members' bills, introduced by Members of Parliament Dr Shashi Tharoor, Feroze Varun Gandhi, and Rabindra Kumar Jena, respectively, with no involvement of the ministry concerned. As mentioned earlier, the eighteen years from MNL to the three bills were completely inert in catering commitment to the refugee framework. Though the bills deal with different provisions, the basic structure includes the principle of non-refoulement, a status determination procedure, an appeal procedure, rights and obligations of refugees and the mass influx situation. India requires a consistent and non-discriminatory legal framework corresponding to evolving international protection standards (Sarkar 2017).

India has been dubiously placed amidst international communities since it deviated from acknowledging the U.N. regulations about refugee protection, especially the 1951 Refugee convention and 1967 Refugee protocol. It has been discarded, insisting that those conventions were Eurocentric, hardly incorporating the status of developing countries. In India, an initial effort towards defining refugees was the Justice P N Bhagwati Commission in 1997 which endeavoured to perceive the term on a criterion with modern law (Bhattacharjee 2008). As against these criticisms, the absence of a refugee policy is often justified on the premise that India's approach hitherto corresponds with international standards. The spirit of the Indian constitution protects the human rights of any person residing within the territory of India, whether a refugee, migrant, or citizen. All fundamental rights, including the Right to Equality-Article 14, the Right to Life and Dignity-Article 21, the Right to practice and propagate religion-Article 25, and the principle of non-refoulement were guaranteed and protected with an extensive judicial interpretation of the constitution.

At the same time, inspecting an asylum seeker or the community in the light of the Foreigners Act 1939, the Foreigners Act 1946, and the Foreigners Order 1948 is not appreciable or compatible either. Instead, it invites contrasting outcomes where the government derives immense authority to restrict opportunities and refoul any non-citizen entering India without the proper authorisation. Though the Refugee Convention inhibited those

tendencies, the empirical realities show a different picture. Conferring the rights and privileges of refugees is a group-specific affair that attacks the Constitution's pillars. Tibetan, Chin, Jumma and Chakma, Sri Lankan-Tamil refugees, were granted special treatment from the state, putting India's secular face into question (Nair 2007).

Following the Delhi High Court's judicial decision in 2010, the Election Commission of India, in 2013, enthusiastically declared that Tibetan refugees born in India between January 26, 1950, and July 1, 1987, could cast their vote in India. This decision is exclusively enjoyed by Tibetan refugees, not a single other community. Similarly, a person from a minority community from Pakistan and Bangladesh who entered India on or before December 31, 2014, was exempted from various provisions and rules of the Foreigners Act, 1946 and the Passport (Entry into India) Act, 1920 (Sarkar 2017).

As a commitment to numerous other global treaties such as the U.N. Deceleration on Territorial Asylum (1967), the Universal Declaration of Human Rights, membership in the Executive Committee (ExCom) of the UNHCR, two parallel agencies manage to issue refugee status in India; the Indian government and UNHCR. The government inclined more towards certain refugees from specific countries, leaving a considerable responsibility to assist other refugees (Burmese, Afghan, Iranian, Somalian, Sudanese and Iraqi) to UNHCR, which has only restricted access. Since the authority of decision-making vested in the Indian government may not correspond with the interests of international organisations and donor countries, the government control over administrative arrangements can often restrict the UNHCR's role and trouble their purposes. A UNHCR cardholder is not acknowledged by the Indian government as a refugee and hence denied national and regional assistance. Possession of a UNHCR refugee status card may help access the benefit of UNHCR services, yet, in the lens of the nation, they are undocumented immigrants staying in the territory without any refugee status. This ambiguity has resulted in extreme disparities in assistance and protection for refugees, and without a common law, non-citizens are subjected to arbitrary government policies.

Furthermore, the inconsistencies in the treatment of refugees restrain them from work permits and subsistence opportunities. It would force them to the bottom of the informal sector, where they encounter constant abuses. These communities and individuals were handled more along the lines of illegal immigrants. Alternatively, specific groups which are well-assimilated to local communities, for instance, Chin refugees in Mizoram, due to their ethnic and cultural similarities, are often left out of interventions of UNHCR and the Indian government

Colouring With The Same Brush: Revisiting Undocumented Migration In South Asia

(Bhattacharjee, 2008). The policymakers in India should exploit UNHCR's role in pursuing a national legal framework for refugees as a remedy to the existing cleavage. Such a fabric should include these multiple scenarios and must recognise the interplay of ad hoc administrative practices with legal frameworks. The National Human Rights Commission (NHRC) has launched several ventures to support this course yet has yet to succeed in reassuring it.

Bilateral relations with the source country and national defence concerns simultaneously determine the treatment of asylum seekers. Likewise, the inflow of people can still redefine these mutual relations between India and the country of origin. Amidst these considerations and diverse agreements with neighbouring countries, the state acts reluctant to aim for a uniform refugee law promulgated as politically nonviable. The judicial system should govern refugee status and protection rather than sporadic political-administrative gestures, and the latter could aid the former. Without a law, full autonomy is granted to the government, and India cannot further manage the situation without legislation since its non-citizen base has enlarged considerably. Therefore, the people must be safeguarded from hesitancy and inconclusiveness with respect to humanitarian values and international standards (Nair 2007).

Amidst these concerns, India was appraised of handling matters with the principle enshrined in the constitution. Nevertheless, how far they were met is a serious question. Supreme Court verdict on *De Raedt vs Union of India and State of Arunachal Pradesh vs Khudiram Chakma* ensure foreigners' protection of rights entitled in article 21. In several cases, India has protected non-refoulement and non-deportation principles and advised them to have UNHCR status. Guwahati High court has given this right to those asylum seekers who entered illegally in *Myat Kayew and Nayzan vs State of Manipur Civil Rule No. 516 of 1991*.

Similarly, the judicial system also acknowledges the right to leave the country and the right to have an exit permit for those whose cases are pending illegal entry (*Nuang Maung My Nyant vs government of India 1998*) (Bhattacharjee 2008). Until recently, the refugees were protected under the principle of non-refoulement, and now it is not the case. After Rohingya Muslims were added to the population, India witnessed fierce panic; multiple reports surfaced on the arrest and detention of over 300 Rohingyas. The most persecuted and impoverished minority in the world was detained for violation of legislation such as the Foreigners Act 1946 and the Passports (Entry into India) Act 1929. In the recent judgment, the *Mohammed Salimullah v. Union of India* case, the Supreme court ordered deportation in defiance of the principle of non-refoulement (Nair & Chinnappa 2021).

The fastest enactment of the Citizenship (Amendment) Act (CAA), 2019 after 1955, was another slap in the face of refugee protection. As a result, India assured citizenship to minority communities fleeing from Bangladesh, Afghanistan, and Pakistan. It is conspicuous that it is not applied to neighbouring countries that have Muslims as minorities in the population. Citizenship was offered to Hindus, Parsis, Buddhists, Sikhs, Jains, and Christians but ignored minority Muslim sects within Muslim-majority countries who have been facing religious persecution for a prolonged time. Subsequently, North-eastern states implemented the National Citizenship register, a related election proclamation of the current ruling party. Despite nationwide protests and campaigns, it instructs people to prove their descendants based on printed evidence. It has rendered a considerable portion of the population stateless and increased the risk of abuse and persecution, where UNHCR has restricted access (Raj 2020).

India must adopt a more effective channel of communication with source countries considering the eventual return of refugees and foster a trust-based approach. Promoting cross-border kinship and community ties would be an excellent stand to maintain border ties. South Asia is known for its vibrant labour migration too. Economic aspects of migration do not fall under the current purview of international refugee protection. This could lead to added disadvantages for those who transcend the border. The host country could perceive such movements as voluntary, routine and even "unnecessary" and take necessary actions (Chaudhary & Gosh 2020). Efficiency can regulate cross-border migration with a standard protocol, secure database, and refugee management system. An effective security database enables the system in two ways. Firstly, it would check the insurgencies and infiltration on the border. Secondly, it will prevent non-eligible individuals from acquiring refugee status (Nair 2007).

CONCLUSION

The movement of people across South Asia has a rich history which acquired political meaning after the development of nations with rigid boundaries. Considering the interwoven histories and tension between countries, migrations that transcend boundaries in South Asia are abundant in their scope for enquiry. Over the last half-century, the region has witnessed massive refugee crises owing to various religious causes and political processes. At the same time, past ties of ethnicity, kinship and cultural ties in this region, once united before the emergence of sovereign states, have naturalized these movements across the border for a prolonged period. Even if the influx of people is a recurrent issue, governments treat people without a proper legal

Colouring With The Same Brush: Revisiting Undocumented Migration In South Asia

framework. Without a legal framework, the people cut across national boundaries without authorization, subjected to suspicions and violence alike.

The ambiguity regarding the undocumented migrants that necessitate the state to treat all categories of cross-border migration to be treated alike is neither an enduring solution nor pertinent. The borders are the active grounds of refugee streams, economic migration, infiltrations and smuggling, for which South Asia has a peculiar vibrancy. Thus, not distinguishing between the types of inflows is to do more harm than being dormant. One thing to be sure about is that the internal and external factors that shaped the state's current approach to undocumented migrants are undoubtedly derived from historical experiences and the region's politics.

Nonetheless, contemporary India requires an active commitment to refugee protection, from which the state can no longer linger away. Firstly, as a focal point of mass influxes in South Asia, India already possesses a substantial portion of refugees in its population. The nation will continue to attract new streams of migrants due to its geographical, economic and political charm in the region. The state cannot ignore the welfare of people added to it in the shades of security concerns. Secondly, the condition of refugees in the country is unpleasant and substandard. The refugee experiences itself ambivalent since they are subjected to ad hoc administrative and political measures. Any nation dedicated to the modern welfare state ideals and striving to reposition as a global player must handle the issue with utmost seriousness. At this point, no South Asian country has a system or the spirit to address the dilemma of refugee protection. The best way to encourage India to achieve this goal is to provide it with the prospects of transforming the nation in its approach to refugees. As geopolitical power in South Asia, India can negotiate its relationship with neighbouring countries without compromising its ties with the countries and the well-being of asylum seekers. In this way, the nation can also transform the concerned population as a country's resource.

While Envisioning a refugee law in India should incorporate the instances of mass influx situations and individual entries into consideration. The first step is to distinguish the categories of cross-border migration and undocumented migrants instead of homogenizing all. It would help the country efficiently monitor security concerns with a coherent refugee identification system. The role of NHRC and UNHCR must sufficiently be explored to ensure the goals. The provision of law must identify discrimination towards different refugee communities and

consider the exceptionality of India's refugee experiences. In short, the state must review its conduct and stand over the years to gain new insights into the topic.

REFERENCES

- Bhattacharjee, S. (2008). India Needs A Refugee Law, *Economic and Political Weekly*, 43(9), 71-75.
- Chaudhury, A. B., Ghosh, A. K. (2020, April 26). Trans-Border Migration: Bridging the Gap between State and Human Security. Retrieved from Observe Research Foundation: <https://www.orfonline.org/research/trans-border-migration-bridging-the-gap-between-state-and-human-security/>
- Donato, K. M., Massey, D. S. (2016). Twenty-First-Century Globalization and Illegal Migration, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 666, 7-26.
- Jacobsen, K. (1996). Factors Influencing The Policy Responses Of Host Governments To Mass Refugee Influxes, *The International Migration Review*, 30(3), 655-78.
- Louie Albert, S. J. (2020). Asia Refugees: In South Asia: Issues And Concerns, In S. J. Alberto Ares Mateos, S. J. Mauricio García Durán, C. E., & J. I., *Migratory Flows At The Border Of Our World* (275-298), Bogota.
- Mohanty, S. K. (2009). South Asian Conflicts: Potential Sources and Their Significance, *The Indian Journal of Political Science*, 70(4), 1201-1211.
- Murthy, P. (1998). Illegal Movement of People Across Borders In South Asia, *Strategic Analysis*, 22(8), 1243-1246.
- Nair, A. (2007). National Refugee Law For India: Benefits And Roadblocks, New Delhi, India: Institute of Peace and Conflict Studies.
- Nair, D., Chinnappa, S. (2021, April 07). Refoulement, Rohingya and a refugee Policy for India. <https://thewire.in/government/refoulement-rohingya-and-a-refugee-policy-for-india>
- Ragi, S. K. (2016). Infiltration of Illegal Immigrants And Electoral Politics in Assam, *Indian Journal of Public Administration*, 62(3), 559-571.
- Raj, P. (2020). Understanding Citizenship and Refugees' Status in India, *Economic & Political Weekly*, 55(23), 31-34.
- Saddiki, S. (2018). Border Fencing in India, in *World of walls: The Structure, Roles and Effectiveness of Separation Barriers* (37-56), Cambridge: Open Book Publishers.
- Sarkar, S. P. (2017). The Call For A New Law, in *Refugee Law in India The Road from Ambiguity to Protection* (185-187), Palgrave Macmillan, Singapore.
- Sarkar, S. P. (2017). Visualization of A Refugee Law For India, in *Refugee Law in India The Road from Ambiguity to Protection* (185-187), Palgrave Macmillan, Singapore.
- Scheel, S., Vicki Squire (2014). Forced Migrants as Illegal Migrants, E. Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long and N. Sigona (Ed.), in *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies* (188-199), Oxford: Oxford University Press.
- Sharma, V., Saraswati, L. R., Das, S. et al. (2015). *Migration in South Asia: A Review*, Newdelhi: Population Council.

Colouring With The Same Brush: Revisiting Undocumented Migration In South Asia

UNODC. (2018). Migrant Smuggling in Asia and the Pacific: Current trends and challenges. Bangkok: Regional Office for Southeast Asia and the Pacific, United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC).

Weiner, M. (1993). Rejected Peoples and Unwanted Migrants in South Asia, *Economic and Political Weekly*, 28(34), 1737-1746.

GENERATION Z: MEDIA CONSUMPTION AND MIL

Nikos PANAGIOTOU*

Chrysoula LAZOU**

Anthoula BALIOU***

ABSTRACT

The aim of this paper is to analyse and discuss Generation Z (the generation of people born in the late 1990s and early 2000s) media consumption patterns and their understanding and adoption of MIL. Digital and media literacy are recognized as tools of particular importance in strengthening young people's civic participation and understanding of the news. This element has become increasingly important with the proliferation of mis/disinformation especially on digital platforms. Generation Z, like Millennials before them, spend considerable screen time. They are native technophiles that have had touchscreen devices and smart features from their very early years. That is a critical factor in their media consumption as they reach adulthood. Yet, while they swipe, tap, like, and share, they're aware of how much attention their tech is getting. Through a study regarding media and information literacy among Generation Z (those who are 26 or younger) we provide data about the youngest generation in Greece (Generation Z) regarding their media and information consumption, and their relationship with MIL, Disinformation in relation with a critical factor that of reliability and trust in news sources and institutions.

Keywords: Generation Z, Media Literacy, Trust, Media Use, News Consumption.

Citation: PANAGIOTOU, N., LAZOU, C., BALIOU, A. (2022). "Generation Z: Media Consumption and MIL", *İMGELEM*, 6 (11): 455-476.

Atıf: PANAGIOTOU, N., LAZOU, C., BALIOU, A. (2022). "Z Kuşağı: Medya Tüketimi ve MOİ (Medya Okuryazarlığı İndeksi)", *İMGELEM*, 6 (11): 455-476.

Received / Başvuru: 11 Ekim 2022 / 11 October 2022

Accepted / Kabul: 19 Aralık 2022 / 19 December 2022

Research Article / Araştırma Makalesi.

INTRODUCTION

Generation Z, the so-called "zoomers", iGeneration, or digital natives, that is the generation that was born between mid-1990s and 2010, have grown up within an Internet-connected environment since they were born. To add to this, the pervasiveness of the ever-evolving portable handheld devices defines this generation's characteristics, stances, and attitudes as they have replaced to a large extent traditional means of human communication, interaction, and access to information. Despite living in diverse contexts from a cultural, social, economic, or political perspective, they tend to bear common characteristics and striking similarities due to the globalization and technologicalization impact. They navigate from formal to non-formal and informal online environments interacting with peers in a globally connected

* Associate Professor, School of Journalism and Mass Media Communications, Aristotle University of Thessaloniki, E-mail: npanagiotou@gapps.auth.gr ORCID Number: 0000-0002-2902-858X

** PhD. Candidate, International Hellenic University, E-mail: chrlazo@cs.ihu.gr, ORCID Number: 0000-0003-2956-9762

*** PhD. Candidate, School of Journalism and Mass Media Communications, Aristotle University of Thessaloniki E-mail: anthi@uom.edu.gr, ORCID Number: 0000-0003-1107-7751

world. In light of this, their values and norms of conduct are more than ever before less dictated by place of origin and social position, willing to adopt new trends, converging to a new cultural imprint that distinctively differentiates them at large from previous generations (Harber 2011; Valkenburg; Piotowski 2017; Radut 2021). Generation Z has the following characteristics: i) they are highly adept at using new media, ii) while they do spend large amounts of time consuming both new and traditional media they are not necessarily content producers, iii) they primarily use media for entertainment, connecting with their social circles, to complete schoolwork, but less often for civic engagement. Nevertheless, despite this generation claiming competency in the field of technology, it may not come with a deep understanding of how technology works and the effects it may entail. Wada (2019) posits that while digital technology gave birth to new media and access to a wide variety of resources, “it has failed to moderate an invasion of bloggers and novice writers armed only with a cheap technology, most out just to express themselves and their ‘opinions’ without any supporting facts to back it up” (p. 59), without considering the consequences of their irresponsible or even illegal writing. He contends that youth is a vulnerable generation that may not bear critical thinking skills to discern quality information and tends to digest any information available. Considering the ‘infodemic’ era this generation is experiencing, with no spatial limits, it is apparent that there is a need to investigate the extent of their exposure to disinformation, fake news, or even low quality information that may shape a generation that will lack fundamental skills for the sustainability of democratic values.

In relation with the previous generations according to Reuters 2021 Digital News Report, we find that Baby Boomers, Traditionalists, and, almost to the same extent, Generation X consume news a lot; they access it daily, and most of them even do so multiple times per day. Millennials and Generation Z also score relatively high on news consumption but access news less frequently, and a sizeable group (about one-fifth) consume news only once a week or less frequently. In terms of news interest, Millennials and members of Generation Z are typically ‘somewhat interested’ in news, while older generations are very to extremely interested in news. These news consumption patterns and in general communication ones, for Generation Z takes place through mostly social media. As Hadiza Isa Wada argues (2019) there is an increased use from generation Z of new media and social media as news sources, even as they revealed that they cannot guarantee their sources’ reliability. In addition to this element we should take into account are the two major shifts that Generation Z is witnessing. The rapidly changing technology, as well as the slow speed or inability of culture to adjust quick enough to

Generation Z: Media Consumption and MIL

accommodate such changes (Neufeld & Mate 2006). Gen Z is more technologically driven than any other generation, while they are systematic users of social media. According to the Edelman survey, trust is an important factor that determines media use for Generation Z. The number one trusted media source is YouTube, while TikTok trails in fifth place. They trust content on search engines significantly (58 percent) as a main search tool (Edelman 2021).

Generation Z or Zer's?

The Brosdahl and Carpenter's (2011) classification of generations using the birth year category for each cohort: Generation X (1961-1980), Generation Y (1981-1990) and Generation Z (1991 and after) is followed. Gen Z is the first to have Internet technology so readily available and they have been exposed to an unprecedented amount of technology in their upbringing, due to the web revolution that occurred throughout the 1990s. They are the largest generation on earth, making up 42% of the global population. They have a strong sense of social duty, are socially inclusive, and are globally connected. Young people around the world are motivated to improve the world; 67% of them think that having a greater impact on society than just themselves is important (Pew Research Center 2021). Despite the confusion and catastrophe that social institutions are experiencing, people still have mistrust for them, so instead of trying to get the system to change or pay attention, they are coming up with their own repairs, answers, and life plans. They are doing more than just fixing faulty systems; rather, they are inventing and creating an entirely new universe. They are driven by an insatiable urge to travel, experiment, and learn new things—both virtually and physically. They are 'researchers' who invest time in online self-education. Generation Z in comparison with other generations enduringly share a similar outlook and as they mature, they build up certain distinctiveness that differentiates them from the older generations: behavioural qualities, work ethics, attitudes, learning capability and motivational skills (Yadav & Rai 2017). Members of Generation Z are true "digital natives", being small accustomed to manipulating devices, i.e. smartphones and tablets. They have unprecedented access to the Internet, watch posts on YouTube and are the first to grow up with social media. Members of this generation report to the computer as boomers report to television.

What is unique for Generation Z is that all of the above have been part of their lives from the start. The oldest members of Generation Z were 10 when the iPhone first debuted. By the time they were in their teens, mobile devices, WiFi, and high-bandwidth cellular service were the main ways that young Americans connected to the internet. Millennials were

accustomed to technological advancements like social media, constant connectivity, and on-demand entertainment and communication as they reached adulthood. According to Pew Research Center survey (2018) regarding social media consumption and Generation Z “YouTube, Instagram and Snapchat are among their favorite online destinations. Some 85% say they use YouTube, 72% use Instagram and 69% use Snapchat. Facebook is less popular with teens – 51%. 45% of the respondents suggest they are online “almost constantly”. A percentage of 40% of kids who believe social media has had a generally positive impact on their lives cite this as a major reason why they feel this way about it: it keeps them in touch with friends and family. The most frequent justification given by those who believe social media has a largely negative impact on youth is that it encourages bullying and rumor-mongering (27% of them). Every year the number of people using at least one social platform increases. The analysis presented by the international agency “We Are Social” in 2021, indicates useful data for understanding the general context. Out of the total population of 7.83 billion inhabitants, the social media use around the world amounts to 66% of the total population are unique mobile phone users, 59% are Internet users and 53,6% are active social media users. EU Kids Online 2020 (Smahel 2020) analysis on children and the Internet, conducted in 19 countries, highlights a new perspective on virtual activity. As a result, most kids use their smartphones virtually constantly, which increased their time online compared to a poll done by EU Kids Online in 2010. Although in some countries children’s daily time in the online environment has doubled, they have not been informed about existing risks, such as the use of personal data, fraud, exposure to harmful and violent content, but also virtual harassment. Compared to the data from 2020, in terms of the digital world, Kemp shows that the percentages are increasing in each area, namely: mobile phone use, internet access and connection to social networks. Therefore, the data show that over half of the world’s population uses a mobile phone. Available information, fast communication, videos and many other opportunities have also contributed to the increase in the number of those connected to the internet.

Methodology

Study Design: Variables of Study and Instrument

For our study we use a quantitative, descriptive, and exploratory approach. The questionnaire was considered as the most appropriate ad hoc design-adapted tool to collect the necessary study variables. The definition of the study variables was based on three research constructs related to research questions and according to a previous study by Couldry,

Livingstone, and Markha (2007): (1) media consumption habits (2) use of social networks, and (3) approaches/stances in relation with disinformation and fake news. The final questionnaire was the result of a twofold process: (1) first, the team designed an adapted questionnaire in which four different blocks were established: (a) sociodemographic variables, (b) variables related to media consumption, (c) variables related to social network consumption, and (d) variables related to disinformation and fake news.

Sample

Our sample, conceived as the set of elements of the population that are asked to participate in the investigation, corresponded to pupils and undergraduate students from different parts of Greece. We have focused in Greece due to the low resilience to disinformation rank in the country, and more specifically, rank 4 with rank 5 indicated at the lowest level Media Literacy Index 2021 (OSIS 2021) In order to achieve the most representative sample, we posted the questionnaire to nation-wide social media groups asking members of the desired age group to respond anonymously. To reach out to populations of younger ages that may not have a social media account, we asked members to pass the questionnaires to this age group and respond anonymously and according to willingness. This may included parents or acquaintances that could be based on the snowball effect method. We gathered responses from a total sample of 115 young people students aged between 12 and 24 years old. The sample composition was as follows: 45,2% of the sample (N = 52) was male, and 54,8% (N = 63) was female. Regarding the age distribution 12-15 31% (n=35) 16-19 33%(n=38)/ 20-24 36% (n=42)

In our survey, we examine and present media literacy, how young people (generation Z) evaluate media consumption patterns and their understanding and adoption of Media and Information Literacy.

The following research questions are examined :

1)What are their primary uses of media, entertainment, connecting with their social circles, or civic engagement?

2) What type of media do they trust and to what extent it affects their media consumption patterns?

3) To what extent, due to the technophile factor, Generation Z has the capacity to analyze, and authenticate information found online, in print, or any media format?

4) To what extent they can spot, flag disinformation in relation with other generations

5) How can MIL be applied in a generation that has extended technological capabilities and consumption patterns?

Our research has been conducted through an online questionnaire (quantitative). The questionnaire was designed so as to respond to the research questions posted and identify key elements of Gen Z trends and stances towards information consumption and creation throughout the country. Our participants group was between 12-24 years old, from different areas of North Greece, especially areas of Thrace and South Macedonia. Northern Greece has been selected due to the fact that in these schools we have conducted various programs for media literacy and thus it would help evaluate the role and impact of MIL in media consumptions patterns in comparison to schools of the same area where we have not applied MIL. The survey was conducted from November to December 2021.

Research Findings

The questionnaire includes 27 questions. We had 115 answers from pupils and students during November - December 2021. The first questions were regarding their demographic profile. It was observed that there was a balance on the numbers of age group responses as further examined categorized on three levels, i.e. early/junior high school students $n=35$ (12-15 years old), senior high school students $n=38$ (16-19 years old), and university undergraduates or early career participants $n=42$ (20-24 years old). Applying a correlation investigation among “Age” and other factors, there was no correlation significance found. For instance, with regard to privacy issues, when examining Age – Device location permissions, Figure 1 illustrates that $p=0.541$, that is, $p>0.05$.

Figure 1: Correlation Age – Device location permissions

Chi-Square Tests			
	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	46.342 ^a	48	.541

Generation Z: Media Consumption and MIL

Likelihood Ratio	50.563	48	.373
Linear-by-Linear Association	.968	1	.325
Number of Valid	115		

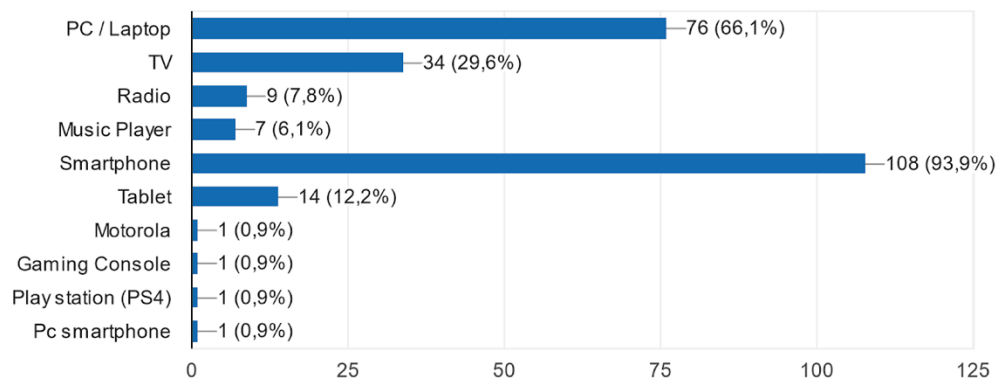
a. 64 cells (94,1%) have expected count less than 5.

The minimum expected count is .03.

Figure 2: Electronic devices used on a daily basis

3. Which electronic devices do you use on a daily basis?

115 απαντήσεις

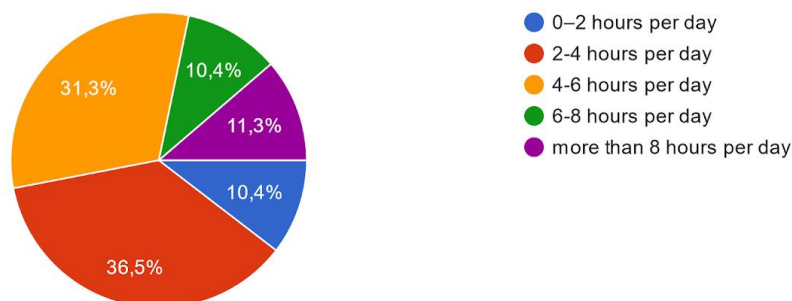

Most of the respondents (36.5%) answered that they spend 2-4 hours on a daily basis for different purposes, including being informed about the news.

Figure 3: Daily Time Spent Online

4. How much time do you spend online on a daily basis?

115 απαντήσεις

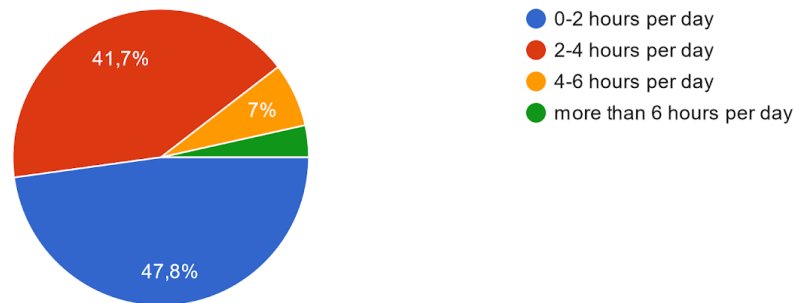
The majority of the respondents (87%) watch television on a daily basis 0-2 hours and less than 10% of them watch television 2-4 hours. Regarding listening to the radio, 91% of the respondents spend 0-2 hours per day, unlike less than 10% of the respondents who listen to the radio less than 2 hours daily. When the respondents were asked how much time they spend posting on blogs and sending private messages on social networking sites, almost half of them (47.8%) answered that they spend 0-2 hours per day, almost the other half (41,7%) spend 2-4 hours on a daily basis and less than 10% spend more than 4 hours a day online for posting on blogs and private messages. Also, most of the respondents (51,3%) watch television or listen to the radio when they are online, which constitutes an important finding regarding their media consumption trends. Despite an assumption that this generation mostly consumes online content, we have found that TV through various means, TV set, tablet, laptop etc continues to attract their interest and be among their favorable media. The rise of subscription-based streaming services such as Netflix, AppleTV etc contributed a lot in this finding while it resulted in promoting an engagement with television as a medium and content delivery.

Generation Z: Media Consumption and MIL

Figure 4: Daily Time Spent on Social Networks

7. How much time do you spend on blogging, posting to blogs and sending private messages on social networking sites on a daily basis?

115 απαντήσεις

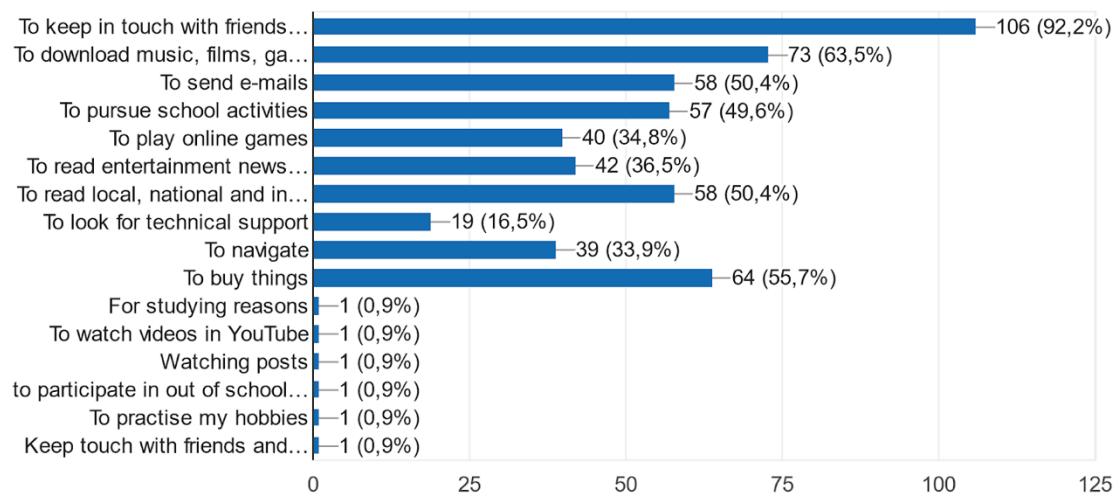

For 92,2% being online is related to being in touch with their peers and their community in general. 65,3% use it for entertainment (downloading music etc) 55,7% of the users for online shopping. The last has been a tendency before but due to Covid-19 it has been accelerated and reached new heights. To that extent that complemented Generation Z tendency for continuous connectivity and reliance on being online.

Figure 5: Main Uses of Internet

9. What do you use the Internet for? Check all that apply.

115 απαντήσεις

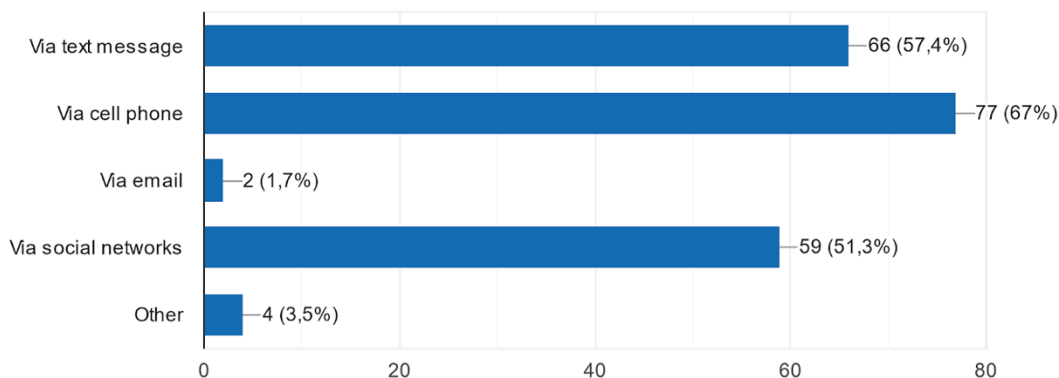
Most of the respondents (80%) answered that the primary device they use for internet access is their smartphone, while 19% of them use their pc and laptops. The medium they use

to arrange meetings with their friends is mostly the cellphone (67%), text messages (57.4%) and via social networks (51,3%).

Figure 6: Means of Online Communication

11. How do you arrange meeting friends - choose the two most important items?

115 απαντήσεις

A critical element to examine was the awareness that Generation Z has regarding the protection of personal data. Responses to the question about what kind of information they publish on the internet in public revealed that the majority of the participants (82.6%) publish their name, 58,3% publish their personal picture (profile), 28,7% publish their email, 6,1% their phone number, and only 4,3% their address. Those who are owners of a smartphone were asked if they enable location services on their mobile phones regarding their positions. Almost half of the respondents (48,7%) answered that they enable this kind of service sometimes, 26,1% of the people never enable this feature and 21,7% usually enable the navigation service.

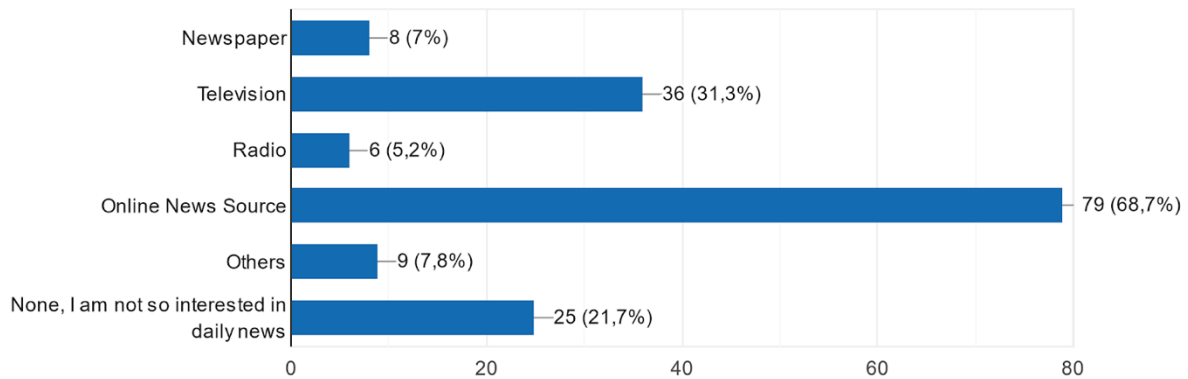
Participants are informed daily through mostly online news sources (68,7%), from television 31,3% while 21,7% answered they are not interested in the daily news. These findings are in line with other research findings (Pew Research Center, Digital News Survey 2021 etc). Online sources are the most preferred ones since being online and continuously connected is a major element of their identity.

Generation Z: Media Consumption and MIL

Figure 7: Sources of News Consumption

14. Where do you get the daily news from?

115 απαντήσεις

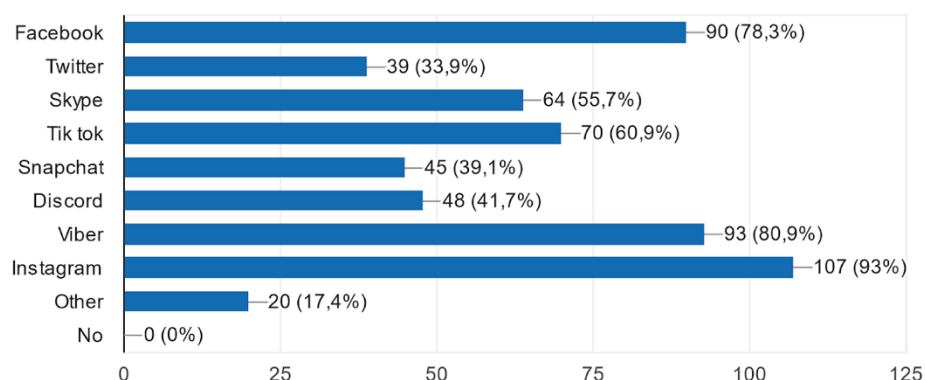

The most popular social media among the participants is Instagram where 93% of the respondents have accounts, 80,9% have viber, 78,3% have a facebook account and 60,9% tik tok as depicted in Figure 7. It is a general tendency that reflects both the need to be connected, communicate and share. It reflects a generation that it using social media as an integral part of their online and offline activity.

Figure 8: Gen Z and Social Media Accounts Preferences

15. Are you a member of any of these sites and social networks

115 απαντήσεις

Most of the participants in this survey (63,5%) agreed that accessing news online means there's less need for them to buy and read a newspaper because it's quicker and cheaper to get the latest news. When they were asked if the users of electronic devices meet fewer friends in real life" since they meet them in the virtual world, almost half of them (46,1%) responded in a

negative way, while 27% they are not sure and 27% agreed with that statement. These responses undermine a wide shared belief that the online presence of Generation Z tends to substitute real life relations.

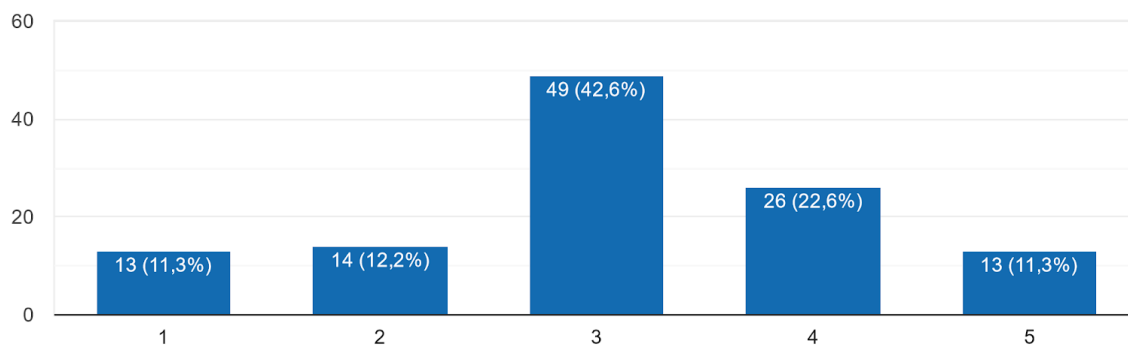
The next questions were about the revolution of new modern media. In the question how this will affect education, the majority (87%) agreed with the statement and the rest (13%) disagreed. In the same mood they felt about answering the question “if this new media will revolutionize the political participation of the citizens. 73% of them agreed and 27% disagreed.

Also, the participants were asked about the extent of digital access to information and how this has enhanced their civic engagement and political awareness. Their response varied from 42,6% as neutral, with a slight difference of participants’ positive attitude (39%), while 27% are little or very little engaged in political discourse in the media (Figure 8). This last percentage reflects the same number of responses of those who disagreed with the previous research question on the same topic but focusing on their beliefs rather than practices.

Figure 9: Social Media and Civic Engagement

20. To what extent has digital access to information enhanced your civic engagement and political awareness?

115 απαντήσεις

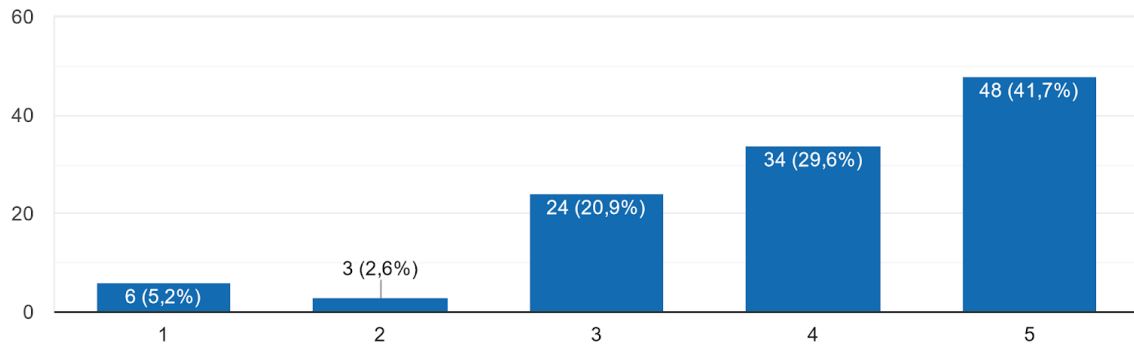

The next question was about the importance of the mobile phone to them and almost half (41.7%) of them answered extremely important, 29.6% replied important, while only (7,9%) consider their mobile phones of little importance in their daily life (Figure 9).

Figure 10: Importance of Mobile Phone ownership for Gen Z

21. How important is your mobile phone / smart phone for you?

115 απαντήσεις

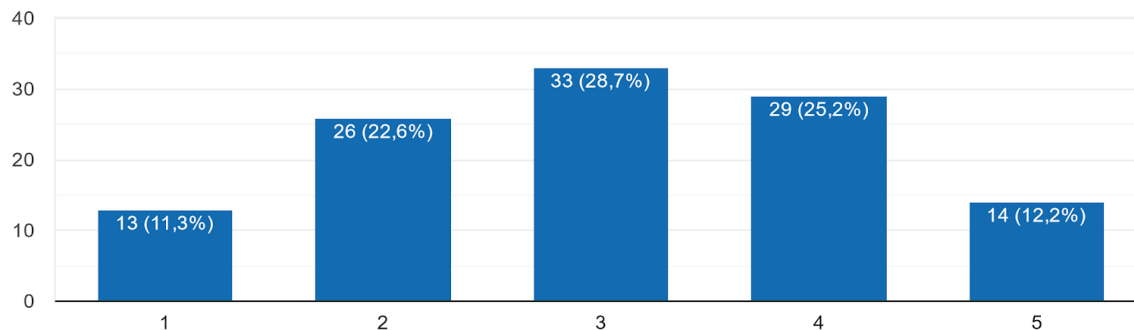

Generation Z despite being digital competent they lack media and news literacy competences. This is shown by the fact that 58,3% stated that they have been influenced by disinformation. For those who answered positively, they were asked about their reactions and 67,1% said they ignored the false news feed while only 20,7% reported it and 12,2% commented on it. An important element on MIL projects regarding Generation Z should be on how to tackle the spread of disinformation and more specifically on tools that can contribute in recognising but also referring to disinformation. The percentages regarding the frequency they encounter fake news are the following: 28,7% answered not very often, 25,2% answered often and 22,6% answered rarely (Figure 10). These findings are in line with similar findings regarding the general population.

Figure 11: Frequency of Fake News Feed Spotted by Gen Zers

25. How frequently do you encounter disinformation/fake news?

115 απαντήσεις

Connectivity and globalisation influence their tolerance, multicultural understanding and respect for diversity as it results from the fact that 72% answered positively. With regard to what extent have their attitudes to access to online information changed during COVID-19 or after, 40 participants responded neutral, 52 of them answered much/very much, and the rest answered very little/little.

Discussion

The present study involved participants that belong to the so-called Generation Z, aged from 12 to 24, which means that the age range comes from early secondary school students to early graduate career seekers. In an increasingly polarized and chaotic media environment, young people must be adequately prepared to discern fact from fiction when consuming news, especially on the internet. (Pérez-Escoda, et al 2021). With the changing media landscape creating new patterns of information consumption and opportunities for a great number of actors to express themselves and reach others in ways that were previously impossible, understanding the effects of exposure to media content is critical for our societies. Our study provides insightful elements on the issue of MIL in a generation well acquainted with digital media. More specifically we emphasise upon generation's trends and preferences in their media consumption and creation. The discussion that follows is in correlation with the research questions set that explores four aspects of Gen Zeners' everyday activities and practices, namely, (a) their primary uses of media; (b) their digital and media competences; (c) their resilience to disinformation and their reactions upon identifying it; and (d) their trust in the media.

Primary Uses of Media

Our survey findings suggest that the pervasiveness of handheld devices play a crucial role in Gen Zers online activity for a variety of purposes. Out of the 115 survey participants, 108 participants (93,9%) use their smartphones for their updates. This percentage, as displayed in Figure 4, is very close to their main reason for being online, that is, keeping in touch with their friends. Similarly, the same percentage appears to the respondents that have an Instagram account, followed by Viber, Facebook, and Tik Tok among their primary choices of social media platforms.

Following their use of media for socialization purposes, downloading music, films and other entertainment means is their second most popular online activity. This is a very interesting finding as the internet seems to have replaced to a large extent long lasting traditional means of entertainment, such as television and radio. Traditional means of information and entertainment seem to be on the decline in most of the aspects raised in the present study. As a consequence, the connectivity engagement has an impact on other everyday activities, such as online purchases of products and services. This finding, as the third Gen Zers' primary use of the internet, has a close correlation with their aforementioned top uses. They have an insatiable desire to explore and mostly experience through the use of new technologies. While navigating online, personal data or preferences are shared via Artificial Intelligence (AI) that companies make good use of to advertise products that respond to the user's profile.

Digital and Media Competences

According to DigComp 2.1 Framework (Carretero et al. 2017), 21st century digital citizens need to develop a skillset that involves eight proficiency levels of digital and media competences, ranging from the basic level of identification of one's information needs to the most advanced and proficient level of creating solutions to solve complex problems taking meaningful action, either individual or in collaborative processes related to browsing, searching and filtering data, information and digital content, and proposing new ideas and processes to the field. The last level involves the creativity aspect of developing apps and creating new artifacts that respond to the digital age and the market needs. The framework suggests five competence areas as of ultimate importance in developing a digital citizen identity, namely, information and data literacy; communication and collaboration; digital content creation; safety; and problem solving.

Our findings suggest that Gen Z has developed a set of digital skills on a primary level namely, on navigation and accessing digital content in order to satisfy everyday needs and preferences. For Generation Z digital Media is a more appealing gateway to political information which may, in turn, affect their political engagement and participation accordingly. The different nature of political information on social media is especially appealing to this generation in comparison with traditional media (Briggs 2017; Moeller Kühne & de Vreese 2018). The easy and ubiquitous access on social media, given the connectivity affordances, provides the new field for personal relevance to what matters this age group, diversity in opinion, and directedness and engagement, as identifying factors for their preference for social media platforms for political information use among the participants. As Prensky (2001) contends, Generation Z are better prepared to use social media in political information contexts and therefore benefit more from it than older generations. As for the safety aspect, our findings reveal that the majority of the survey participants are aware of some basic privacy concerns, regarding personal information such as their email, address, and phone number. Low percentages on the two last personal information sharing show that they bear some digital competence characteristics, as they are more skeptical to share them in relation to their name and profile picture. Nevertheless, close to half of them do not hesitate to share further information, mainly location-based, in order to enjoy further online services. The need for connectivity surpasses their concerns regarding personal data protection.

Resilience to Fake News

One of the major issues that has brought about a hot debate in our era, especially after the propaganda and pseudoscience spread of infodemic as a consequence of the COVID-19 pandemic is the spread of fake news and low levels of resilience according to the Media Literacy Index 2021. Despite the so far initiatives and efforts made, Greece has been found to be among the lowest ranks of resilience to fake news, being on Cluster 4 out of 5, among other Balkan countries (rank 27 out of 35 countries).

With regard to the question of the participants' being deceived by news that has later proven to be fake, 58,3% (n=67) responded positively, which is an important finding in our survey for two main reasons. The first reason reveals the need for action to fight disinformation as a new plague in our era that may have a negative impact and cause harm in democratic and everyday practices and decisions with a view to the sustainability of digital citizenship. The second reason lies in the response of participants' further actions upon recognition and

realization of being deceived and misinformed. In the survey question that followed on whether they took action on being deceived, a large percentage (67,1%) confessed that they just ignored it, taking no further action to either report or comment on the falsity of information consumption. This finding suggests that there is no extensive practice of media literacy skills and responsible citizenship engagement. The unfavorable percentages of participants that reported the misleading information (20,7%) or commented on its inappropriateness (12,2%) call for further action to be taken if today's education and political stakeholders aspire to promote Gen Zers' critical thinking and civic engagement. Digital and media literacy should be recognized as tools of particular importance in strengthening young people's civic participation and understanding of the news. The lack of media literacy skills is very disconcerting in this age where misinformation and disinformation are proliferating. This resonates with findings from ours as well as previous studies where Generation Z was found to generally lack the ability to question, analyze, and authenticate information found online, in print, or any media format.

Trust

Today's youth has been appraised to have a considerable higher level of multicultural understanding and diversity tolerance given the globalization and technologicalization impact that diminishes spatial constraints and promotes connectivity (Harber 2011). Valkenburg and Piotrowski (2018) contend that this important characteristic has led to their developing a new cultural imprint, with their "values and norms of conduct less dictated by place of origin and social position" (p. 284). In view of this, one may assume a consequent engagement and active participation in global issues on all facets of social and political discourse.

With regard to their beliefs on how modern media can affect education, the very high percentage (87%) reveals the impact of the shift to online learning that the COVID-19 pandemic to all educational settings. On the premise that the survey participants' age range covered early secondary school students to higher education graduates and early career seekers, trust on new trends in modes of learning are acceptable and maybe pursued. This finding is very promising on the perspectives of how Generation Z levels up standards of quality education beyond the traditional brick-and-mortar mode of communication, collaboration, and content delivery. While there is a general distrust in social institutions and media Generation Z are moving beyond repairing broken systems; instead, they are imagining and building a world with the opportunities offered from technology both physically and virtually. Thus, they have the tools to investigate, evaluate, self-educate and find the information they want and need. Nevertheless,

statistics reveal that they tend to display disengagement in political and democratic dialogue due to their loss of trust. More specifically, while 73% of the participants agreed on the dynamic role the media may have as an actuator that will revolutionize the political participation of the citizens, responding to the question that followed on their actual engagement, there was a 42,6% that stated a neutral attitude with a 39% that stated a positive stance. This finding, given the insignificant difference, may be further interpreted as an ever-evolving new attitude towards media as a means to civic engagement that future research could shed more light.

Conclusions and Recommendations

Generation Z was born within a digital ecosystem where Internet and handheld devices were well-established technologies that previous generations were less familiar with. This generation has a broader definition of news, meaning they consider social media, YouTube videos, memes etc to be accurate sources of information. Given the prominence of the Internet and growing technology, Generation Z was raised within the digital information bombarded ecosystem. With a larger pool of information available to students than other parts of the population, it is even more critical that students can discern what is truthful online. The promotion of media literacy will encourage checking sources, asking questions, and being critical information consumers. We need to know how to examine biases and understand if, and how, they may impact the information presented.

The present study was conducted with the intent to shed light on this generation's views, stances, and practices in four correlated issues, namely, (a) their primary uses of new technologies and media, (b) their digital and media literacy competences, (c) their resilience to fake news, and (d) their trust in the media. The survey findings revealed some crucial issues that enhance previous literature findings but also provide valuable new data to be taken into consideration due to the impact of the COVID-19 pandemic in a variety of domains. The ubiquity and pervasiveness of handheld devices, and mainly their smartphones reveal the high percentage of their round-the-clock engagement with online activity, mainly for communication and entertainment, and online purchases followed by study purposes. Media as a means of getting their news feed is also on a high level related to other traditional means of information, with an additional tendency of showing trust to alternative, online modes and preferences from the education perspective. As a consequence, the technologicalization and globalization characteristics of this generation show a considerable new cultural imprint with a high rate of multicultural understanding, tolerance, and global common trends that diminish socio-cultural,

Generation Z: Media Consumption and MIL

religious and economic disparities. Nevertheless, the survey findings revealed that Gen Z's digital and media literacy skills and competences in Greece do not correlate with their extensive exposure and use of media in the digital world. Their resilience to fake news is still at a low level, they confess being deceived by fake news and disinformation, while a considerable percentage states not taking action upon discovering it. With regard to their civic engagement, while there is a percentage that believes that media can enhance their political discourse, the majority is disengaged, taking no active participation in public social and political discourse. Generation Z despite being digital competent lacks necessary skills to critically engage with the online content and thus having competences of Media literacy.

All the above mentioned findings set considerations and allow for recommendations and measures to be taken. Our recommendations converge into six main aspects, as follows:

-Applying MIL should take into account changes that occurred in the media consumption and use habits among different generations.

-There is a need to enhance Gen Z MIL skills by taking into account the following elements: i) deeper understanding of media ii) using and sharing content iii) trust mostly online sources

-We have to move beyond the traditional places of teaching MIL and emphasize in new techniques

-MIL skills enhancement should be incorporated in the formal education curricula.

-Experts in education, communication and instructional design should be part of the process to ensure quality in an interdisciplinary approach.

-New technologies and their use in the media industry bring about an ever-evolving need for further research and update of future action.

REFERENCES

- Arke, E. T., Primack, B. A. (2009). Quantifying Media Literacy: Development, Reliability, And Validity of A New Measure, *Educational Media International*, 46(1), 53-65.
- Briggs, J. (2017). *Young People and Political Participation*, London: Palgrave Macmillan.
- Brosdahl, D. J. C., Carpenter, J. M. (2011). Shopping orientations of US males: A generational cohort comparison, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 18(6), 548-554.
- Buckingham, D. (2019). Teaching Media In A 'Post-Truth' Age: Fake News, Media Bias And The Challenge For Media/Digital Literacy Education, *Cultura y Educacion*, 31(2), 213-231.

- Carretero, S., Vuorikari, R. & Punie, Y. (2017). The Digital Competence Framework For Citizens, *Publications Office of the European Union*.
- Couldry, N., Livingstone, S., Markham, T. (2007). *Media Consumption and Media Engagement*, London: Palgrave Macmillan.
- Edelman report: The power of Gen Z. Trust and the Future Consumer. <https://www.edelman.com/future-consumer>
- Harber, J. G. (2011). Generations in the Workplace: Similarities and Differences, Electronic Theses and Dissertations, East Tennessee State University.
- Jones, K. (2021). How Covid-19 Has Impacted Media Consumption, by Generation, Visual Capitalist.
- Kozinsky, S. (2017). How Generation Z Is Shaping the Change in Education, Forbes.
- Marten, H. (2010). Evaluating media literacy education: Concepts, theories and future Direction, *Journal of Media Literacy Education*, 2(1), 1-22.
- Mathur, M., Hameed, S. (2016). A Study on Behavioural Competencies of the Z Generation. Proceedings of International Conference on Management and Information Systems, Bangkok.
- Moeller, J., Kühne, R., de Vreese, C. (2018). Mobilizing Youth in the 21st Century: How Digital Media Use Fosters Civic Duty, Information Efficacy, And Political Participation, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 62(3), 445-460.
- Nielsen, R., Fletcher, R., Newman, N. et al. (2020). Navigating the ‘infodemic’: How people in six countries access and rate news and information about coronavirus, *Reuters Institute for the Study of Journalism*.
- Ozkana, M., Solmaz, B. (2015). Mobile Addiction of Generation and Its Effects On Their Social Lives, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 205, 92-98.
- Pérez-Escoda, A., Pedrero-Esteban, L. M., Rubio-Romero, J. et al. (2021). Fake News Reaching Young People on Social Networks: Distrust Challenging Media Literacy, *Publications*, 9(2), 24.
- Pérez-Escoda, A., Pedrero-Esteban, L. M., Rubio-Romero, J. et al. (2021). Fake News Reaching Young People on Social Networks: Distrust Challenging, *Media Literacy Publications*, 9(24).
- Pew Research Center: On the Cusp of Adulthood and Facing an Uncertain Future: What We Know About Gen Z So Far.
- Prakash Y., G., Rai, J. (2017). The Generation Z and Their Social Media Usage: A Review and a Research Outline, *Global Journal of Enterprise Information System*, 9(2), 110.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants, Part 1, *On the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Smahel, D., Hasebrink, U., Livingstone, S. et al. (2020). EU Kids Online 2020 - London School of Economics.
- Valkenburg, M., Piotrowski, J.T. (2018). Digital Generation and Media Addiction, Niculescu Publishing House, Bucharest.
- Wada, H. (2019). Media Consumption Trends: Comparing Millennials and Generation Z. RAIS Conference Proceedings, November 6-7.

ZEN DÜŞÜNCESİNDEN OZU SİNEMASININ ARKETİPLERİNE

Bilal SERT*

ÖZ

Doğunun klasik mirasının esinleriyle yüklü olan Yasujiro Ozu sineması, geleneksel Japon düşüncesi ve estetiğini sinemanın araçlarını kullanarak yeniden üretir. Ozu'nun film yapma biçimi Doğu düşüncesinden, daha özel olarak da Zen kültürü ve sanatından beslenmiştir. Zen düşüncesi, son derece yüksek felsefi-estetik üretimlerinden sıradan gündelik yaşam pratiklerine kadar bütün bir Japon kültürüne sirayet etmiş ve ona belirli bir biçim vermiştir. Geleneksel Japon sanatının özünü oluşturan Zen düşüncesi, Ozu'nun filmlerine, hiçbir zorlama olmaksızın, kendiliğinden bir akışla nüfuz eder. Bu bakımdan Zen, Ozu'nun sürekli eksiltmeler yoluyla ulaştığı stilistik sadeliğinin; sabırlı, sakin ve zarif üslubunun; daima saygılı bir mesafeyi gözetken kamerasının ve sıradan hikayeleri, boş mekanları ve değişmeyen kareleri ile bize zamanın doğasını hissettiren sinemasının arketiplerini oluşturur. Bu sebeple bu çalışmada Zen düşüncesi ve sanatı, Ozu'nun filmlerine de etki eden temel nitelikleri bakımından ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ozu, Sinema, Zen Felsefesi, Japon Sineması, Geleneksel Sanat.

FROM ZEN THOUGHT TO THE ARCHETYPES OF OZU CINEMA

ABSTRACT

Imbued with the inspiration of the classical heritage of the East, Yasujiro Ozu cinema reproduces traditional Japanese thought and aesthetics using the tools of cinema. Ozu's way of making films was inspired by Eastern thought, more specifically Zen culture and art. Zen thought permeated and gave it a certain form, from its extremely high philosophical-aesthetic productions to ordinary daily life practices, to an entire Japanese culture. Zen thought, which forms the essence of traditional Japanese art, permeates Ozu's films in a spontaneous flow, without any compulsion. In this respect, Zen argues that Ozu's stylistic simplicity, which he achieves through constant subtractions; patient, calm and elegant style; It is the archetype of its camera, which always respects a respectful distance, and its cinema, which makes us feel the nature of time with its ordinary stories, empty spaces and unchanging frames. For this reason, in this study, Zen thought and art are discussed in terms of the basic qualities that also influenced Ozu's films.

Keywords: Ozu, Cinema, Zen Philosophy, Japanese Cinema, Traditional Art.

Atf: SERT, B. (2022). "Zen Düşüncesinden Ozu Sinemasının Arketiplerine", İMGELEM, 6 (11): 477-500.

Citation: SERT, B. (2022). "From Zen Thought to the Archetypes of Ozu Cinema", İMGELEM, 6 (11): 477-500.

Başvuru / Received: 02 Kasım 2022 / 02 November 2022

Kabul / Accepted: 30 Kasım 2022 / 30 November 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED ABSTRACT

To be able to sense existence does not allow us to distinguish one thing from another in essence, to look at it from the outside; nothing is separate or alien from each other. Time in Zen thought and art; free from the passion for speed, progress, and change; beginning and end flow with a cyclical rhythm that connects the changing and the unchanging.

To penetrate Zen art, it is necessary to mention another concept that is at least as important: "*mono no aware*". Mono no aware, like all principles of Zen philosophy, is an

* Öğr. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, E-mail: bilalsert@cumhuriyet.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0003-2343-2829

expression of an emotion that appeals to aesthetic sensibility and becomes almost tangible in Zen art. *Mono no aware*; derived from the word "aware," which means awareness, sensitivity, and sadness (Schrader 2008: 45).

Tracing the aesthetic qualities that persist in all its traditional forms of Japanese Zen art is essential to understanding Ozu's cinematographic genius. This aesthetic sensitivity to an entire being finds expression in Zen art through various formal and thematic elements. The most important of these are the elements of lack, emptiness, and desolation, which introduce us to the concept of "*mu*", another main principle of Zen art. However, the elements such as absence or emptiness discussed here do not express negativity in any way. All Zen principles are projections of a flawed, incomplete, diminished, reduced, and almost impoverished conception of beauty.

A Japanese artist tends to express his feelings with the least brush strokes, fewer lines, fewer colors, or the least words. The systematic and continuous reduction of technique, form, and narrative in Ozu films reflects the same tendency. These "artless" films, filled with appearances, flow, and rhythm of daily life and do not include any dramatic events outside of ordinary situations, offer us the most competent examples of Zen art.

With all these aesthetic choices it offers, the world of Zen makes possible an experience that transcends optical boundaries between the work and its receiver. Both the artist and the viewer find the possibility of transcending their own existence in the time-world of the work, of sensing the infinite (*mono no aware*) through the images of impermanence. Thus, Zen art rises to the dimension of temporality desired by all the arts; it gives us the freedom to slow down, repeat, deepen, and think calmly. With all these qualities, the world of Zen is the world that fills Ozu's films with its own emptiness.

It is possible to see that the aesthetic codes that determine traditional arts paint the artistic productions of modern times with their colors. But astonishingly, the traditional style can be combined with the cinematographer, a completely modern and technical device, and imposes a completely different regime of vision, in such a peaceful harmony. In this respect, Ozu both encompasses tradition and transcends it by reproducing it.

Inspired by Zen thought, Ozu tends not to see anything as an element external to man, but to establish a kind of equality between things. The film's characters come and go through a never-changing temporal cycle and an infinitely expanded now. Ozu's gaze, therefore, wanders over empty spaces.

The element of repetition, used to create a deepening and ritual effect in Zen art, encompasses not only Ozu's technique but also his highly unpretentious thematic choices. A simple excerpt of the life of an ordinary Japanese middle-class family has been the basis of many of Ozu's films since the beginning of his career. But in none of Ozu's films, conflict is not a dominant element of the narrative. In him, conflict is the ground for reconciliation. Ozu's films appear to be completely contrary to the narrative structure of the Western tradition of tragedy and drama, both thematically and formally. For Ozu, kneaded with Zen aesthetics, originality or difference is not a value.

Like a typical Zen artist, Ozu undergoes ceremonial rigor. So much so that before proceeding to the shooting stage, every detail was arranged in such a way as not to allow any randomness. He went into seclusion for months with the screenwriter Kogo Node, with whom he worked on thirteen of his fifteen post-war films, and after identifying each frame and every word of the film, he mechanically records the movie without any changes.

The question of modernization is one of Ozu's dominant themes, especially in terms of its profound effects on post-war Japanese society. However, various representations of traditional culture; tea ceremonies, Japanese paintings, and Zen gardens; are displayed again and again with the same passionate commitment as aesthetic references to everyday life.

Ozu does not take a conservative stance in the clash of tradition and modernity. The impact of Westernization is clear, tradition is unraveling, and the sadness of loss fills Ozu's frame. But the look of his camera is never judgmental. It offers neither a solution nor a prescription, persistently avoiding a didactic effect. Ozu aestheticizes the problem of modernization.

Ozu tells us a story, but his goal is not to tell a story. In his stories, separation, loneliness, death, and their consent to their inevitable cycle, which fits into the rhythm of time, surround the work with *mono no aware* sense as a kind of sanctioned unhappiness. These stories accumulate time to drop by drop in space.

GİRİŞ

Sinema; tekniğin, endüstrinin ve kitleliliğin egemen olduğu yirminci yüzyılın en karakteristik sanatsal formudur. Başlangıçta yalnızca teknik bir buluş, basit bir kitlesele eğlence aracı olarak görülen sinematografin özgün bir sanatsal ifade aracı olarak itibar kazanması, sanatla endüstrinin çelişik doğasını uzlaştırmayı başaran pek çok öncü ismin dehasının ürünüdür. Japon yönetmen Yasujiro Ozu, bu isimler arasında son derece ayrıcalıklı bir yere

sahiptir. O, sinemanın bağımsız bir sanatsal form olarak saygınlık kazanmasına destek olmakla kalmaz; onu saflaştırmak, onun içkin imkânlarını ortaya çıkarmak ister. Üstelik bunu sinemaya yabancı bir kültürün, kendi kültürünün kodlarını referans alarak yapar. Batılı bir görme rejiminin ürünü olan sinema, Ozu'nun ellerinde Doğulu bir bakışa bürünür.

Yasujiro Ozu (12 Aralık 1903-12 Aralık 1963), 1927'de başladığı yönetmenlik kariyerine tam elli üç film sığdırmıştır; ancak 1940'lı yıllardan sonra çektiği filmler onun üslubunun en olgun örneklerini sunmaktadır. Bilhassa II. Dünya Savaşı sonrası çektiği filmlerin her biri, onun tarzını karakterize eden örneklerdir. Bununla birlikte, çağdaşı olan Akira Kurosava ve Kenji Migozuçi gibi Japon yönetmenlerin aksine, 1960'lı yıllara kadar filmleri Batılı izleyiciye neredeyse hiç ulaşmamıştır; zira bu filmler, Batıda anlaşılamayacak ve takdir edilemeyecek kadar yerel bulunur; bir başka ifade ile Ozu fazlasıyla "Japon"dur (Kiju 2003: xiii). Pek çok sinema eleştirmeni için de Ozu, "tüm yönetmenler içinde en Japon" olanıdır; onun üslubu "gerçek Japon tadına" sahiptir (Kiju 2003: xiii; Richie 1977: xi; URL-1). Ancak 70'lerden itibaren Ozu'nun filmleri, sinema izleyicisinden çok yönetmenler arasında büyük etki yaratmaya başlar. Özellikle başyapıtı sayılan *Tokyo Hikâyesi* (*Tokyo Monogatari*, 1953), sinema tarihinin en iyi filmleri arasında gösterilir.¹

Ozu'ya sinemanın en Japon yönetmeni payesini kazandıran şey, onun tutkulu bir ısrarla kendi kültürünün arketiplerine yoğunlaşması, sinemasını bütün bir Japon sanatına istikamet veren Zen estetiğinin ilkeleri ile yoğurmasıdır. Bu ilkeler, neredeyse sanatın bütün Doğulu formlarını kuşatan ve Batının mimetik bakışının dışında kalan çok daha farklı bir görme biçimine dayanır. Burada söz konusu olan, -Batılı sanatın aksine- özgünlük, çeşitlilik ve yayılma tutkusu değil; tekrarın, tek biçimliliğin ve derinleşmenin arayışı; bir iç aleme dalış, bir ritüel, bir sonsuzluk etkisidir. Schrader (2008: 46), bütün geleneksel Doğulu sanatlarda biçimin "sonsuz şimdi'yi oluşturan bir ritüel" olduğunu söyler. Ozu da Zen estetiğinden aldığı ilhamla, sonsuzun betimlemesine ulaşmak için eserini zamansallığa, sonsuza dek genişlemiş bir

¹ 1932 yılında *British Film Institute* tarafından kurulan *Sight & Sound* dergisi, 1992 ve 2012'de olmak üzere iki kez, *Tokyo Story*'yi "tüm zamanların en büyük üç filminden biri" olarak nitelendirir. Derginin 2012'deki sıralamasında *Tokyo Story*, listenin ilk sırasında yer alır (<https://www.imdb.com/list/ls008166033/>). 2000 yılında, film eleştirmeni Derek Malcolm, *Century of Films*'de *Tokyo Story*'yi sinema tarihinin en iyi filmi olarak gösterir. 2005'te *Halliwel's Film Guide*, *Tokyo Story*'yi "En İyi 1000 Film" listesinde bir numaraya yerleştirir. *Tokyo Story*, her on yılda bir film yönetmenlerinin oylarıyla belirlenen *Sight & Sound*'un en iyi filmler listesinde ilk sıralarda yer almaya devam etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Yoshida Kiju, *Ozu's Anti-Cinema*, University of Michigan, Ann Arbor 2003.

şimdi'ye açar. Bu, “*Sanatsal güzellik, sonlu bir şeyde betimlenen sonsuzdur*” diyen Hegel'in tanımıyla oldukça uyumlu bir seçimdir (akt.: Farago 2006: 133).

Ozu'nun bütün eserleri, gelip geçici olanın imgeleri aracılığı ile hiç değişmeyen zamanın sonsuzluğunu duyumsatır. Bunun için teknik, biçim ve anlatı sistematik ve sürekli olarak eksiltir; eser çatışma ve trajedi unsurlarından arındırılarak günlük hayatın sıradan akışına uydurulur; olay örgüsünün gerektirmediği ara görüntülerle, boş mekanlar ve sessiz planlarla insan odaklı olmayan bir yapı inşa edilir. Böylece yalnız zamanın ve onun sonsuz çevrimlerinin bilinçli bir ifadesine ulaşır. Bütün bunlar, -şağıda etraflıca açıklanacak olan- Zen estetiğinin temel yasalarının sinematik bir tezahürüdür. Ozu'nun kadrajı, Zen'in özniteliği olan boşluk ve sessizlikle doludur. Yakaladığı o zarif dinginlik sayesinde, karakterler gibi izleyiciler de sonsuza dek genişlemiş bir şimdi'nin içinden sonlu varoluşlarının hüznü ile gelip geçerler.

Ozu, gelenekten aldığı ilhamla, eser ve alıcısı arasında optik sınırların ötesinde bir deneyimi mümkün kılar. Kendi kültürünün en yerel unsurlarından hareketle son derece evrensel bir duyuşa ulaşmaya muktedir olur. Kant'ın estetik yargının doğasıyla ilgili terimlerinden istifade ederek, Ozu'nun hem “öznel” hem de “evrensel” bir yargıyı tetiklediğini söylemek mümkündür (Bolla 2006: 21). Ozu bu yönüyle geleneği hem kapsamakta hem de -bambaşka bir tarihsel-estetik bağlam içinde yeniden üreterek- onu aşmaktadır.

Ozu sineması ve Zen estetiği arasındaki bu derin ilişkiyi ortaya koymak, bu çalışmanın temel amacıdır. Çalışmanın ilk bölümünde Zen düşüncesi ve sanatı “Zen Düşüncesinin Estetik Kodları” başlığı altında müstakil olarak değerlendirilmiş; ilk bölümde ele alınan temel Zen ilkelerinin Ozu sinemasındaki tematik ve biçimsel karşılıklarının incelenmesi, “Ozu Sinemasında Zen Estetiğinin İz Düşümleri” başlıklı daha sonraki bölüme bırakılmıştır. İlk bölümde Ozu sineması ile Zen ilkeleri arasındaki spesifik bağlantıların derinleştirilmesi yerine, ana konuyu hatırlatan küçük temaslarla yetinilmiş ve bu bağlantıların her biri diğer bölümlerde etraflıca değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Zen düşüncesi ve Ozu sineması arasındaki ilişkinin Ozu'nun çeşitli filmlerinden örneklerle açıklanması da yine ilk bölümün kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu bakımdan Zen düşüncesi ve sanatının değerlendirildiği ilk bölümün, çalışmanın temel argümanının işlendiği sonraki bölümler için bir referans değeri taşıması hedeflenmiştir. Ayrıca çalışmada esas olarak, üslubunun en gelişkin örneklerini sunması bakımından, Ozu'nun 1940'lardan sonra çektiği filmlere odaklanılmıştır.

Zen Düşüncesinin Estetik Kodları

Genellikle Doğu medeniyetlerinin estetik kavrayışını karakterize eden ve farklı tonlarda da olsa bu medeniyet dairesi içindeki pek çok kültürde devamlılık gösteren birtakım temel kodların varlığından bahsetmek mümkündür. Şüphesiz Doğu ve Batının estetik geleneklerini karakterize eden ayrımlar mutlak değildir, her iki dünya görüşünün kesişip birleştiği estetik temas noktaları bulmak mümkündür. Yine de bu ayrımların varlığı ve bilhassa geleneksel zamanlardaki devamlılığı göz ardı edilemez. Dahası, -bir parça indirgemeci bir üslubu göze almak pahasına- bunlara odaklanmadan, yani bambaşka bir gerçeklik ve varlık tasavvurunun şekillendirdiği bir dünyaya adım atmakta olduğumuzu kabul etmeden Zen sanatı -ya da herhangi bir başka kadim Doğu estetiği- hakkında varacağımız yargılar yanıltıcı olabilir.² Doğu toplumlarını karakterize eden düşünme biçimi, bu toplumların Batı'dan oldukça farklı bir gerçeklik tasavvuru geliştirmesine neden olmuştur. Gerçekliğin kavranışı ile ilgili bu kökensel farklılıkları dolayısıyla Doğu ve Batı, kendilerine has estetik örüntüler geliştirmiştir. Bakışın, görmenin ve temsilin Batılı olmayan biçim ve ilkeleri Zen düşüncesinde adeta kristalize olmuş haldedir. Bu bağlamda Zen, Güvenç'in de (1979: 165) belirttiği gibi, dini ya da ahlaki bir öğreti olmaktan çok, dini ya da ahlaki öğretilerin sanatlaşması olarak da görülebilir.

Zen düşüncesi, varlığı bir bütünlük içerisinde ele alır. Gerçekliği ikili karşıtlıklar halinde ve parçalı bir biçimde kavrayan Batılı düalist ve analitik düşünme biçiminin aksine Zen, bütün varlığı aynı müşterek özden yansıyan bir "birlik" düşüncesi ile açıklar. Suzuki'ye (1997: 15) göre Zen yolu, "*ikiciliğin somut gerçeğin bir niteliği olmayıp tümüyle kavramsal bir nitelik olduğunu ve gerçeği bölmeden, sınıflamadan, yargılara vurmadan bütünlüğü içinde kavramayı öğretir*". Bu yol, analitik aklın imkanlarının dışında sezgisel bir akletme ile varlabilecek içsel

² Doğu estetiğini şekillendiren düşünce biçimi, örneğin Doğu kilisesi ikonalarını Roma üslubundan ayırırken Osmanlı minyatürlerine yaklaştıracak (Sayın 2007: 29) kadar güçlü bir genelleştirmeye imkân tanır ve bölgesel farklılıklarına rağmen klasik Batı sanatını doğuran düşünce ile belirgin bir karşıtlık sergiler. En genel hatlarıyla ifade etmek gerekirse, "geleneksel Doğu üslubu"ndan bahsettiğimizde, Batılı sanatın idealize edilmiş bir gerçeklik yanılması yaratmaya dönük mimetik ve figüratif karakterinden, merkezi perspektif yasaları ile şekillendirilmiş matematiksel dünyasından, özellikle de klasik Aristo dramının neden-sonuç bağlantısına dayalı ilerlemeci yapısından ve trajik çatışma unsurlarından oldukça uzak bir estetik evrene açılmaktayızdır. Geleneksel Doğuda sanat daha soyutlamacı, non-figüratif (hatta kimi zaman anikonik) bir eğilimden ve gerçekliği sabit bir form olarak tespit etmekten kaçan, varlığı sonsuz bir oluş olarak kavrayan bir zamansallıktan beslenir; ayrıca çatışmadan çok, varoluşu bir bütünlük olarak kavrayan düşünme biçiminin sonucu olarak uyumu öne çıkarmaya çalışır. Bu estetik evrenin Zen düşüncesi bağlamında kısa bir değerlendirmesi metnin devamında yer almaktadır. Ancak Doğu ve Batının klasik üsluplarına yönelik ayrımlar hakkında etraflıca bir değerlendirmeye girişmek bu çalışmanın sınırlarını aşacaktır. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz.: Hans Belting, *Floransa ve Bağdat: Doğu'da ve Batı'da Bakışın Tarihi*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012; France Farago, *Sanat*, Ankara: Doğu-Batı Yayınları, 2006; Titus Burckhardt, *Doğu'da ve Batı'da Kutsal Sanat*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2019; Pavel Florenski, *Tersten Perspektif*, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2007; Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2016; Banu Çakmak Duman, *Resimden Tiyatroya Doğu Sanatı Ve Batı Sanatı Arasındaki Farklılığı Toplumların Gerçekliğe Bakışı Üzerinden Okumak*, Journal Of Interdisciplinary and Intercultural Art (3/6: 11-30), 2018.

bir aydınlanma önerir. Zen yolcuları, bu aydınlanmaya *satori* adını verirler. Suzuki'nin (1997: 46) tanımıyla “*Satori, mantıksal ve çözümsel (analytic) kavrayışın tam karşıtı olan, konuların ve şeylerin özüne sezgi yoluyla bakış olarak tanımlanabilir. Daha açıkçası satoriyle ikici (dualist) olarak eğitilmiş zihnimizin bulanıklığı, karmaşası yüzünden şimdiye dek algılayamadığımız bir dünya ortaya çıkıp gözlerimizin önüne seriliverir*”.

Bu birlik düşüncesi Batının klasik düalizmine yabancı olduğu için, insanla tabiat, kültürle doğa arasında karşıtlık kuran çatışmacı/trajik bir görünüm arz etmekten de uzaktır. Bu sebeple Doğuda sanat, doğayı bir muhalif olarak gören ve insanı tabiat karşısındaki mücadelesi ile kahramanlaştıran Batılı dram, trajedi ve çatışma unsurlarından arınmıştır. Aynı birlik prensibi Zen sanatını, çatışma değil uyum üzerine inşa edecek estetik örüntüler geliştirmeye sevk etmiştir. Bu sanatın bütün geleneksel formlarına hâkim olan çatışmasızlık, modern zamanlara kadar uzanarak Ozu'nun filmlerine trajedi ve dramdan yoksunluk olarak sirayet edecektir.

Varlığı bir bütünlük halinde duyumsayabilmek, bir şeyi yekdiğerinden özsel olarak ayırmaya, ona dışardan bakmaya imkân vermez; dolayısıyla hiçbir şey birbirinden ayrı ya da birbirine yabancı değildir. Zen sanatı, her şeyin bir arada ve aynı anda, “sonsuz bir şimdi”nin içinde var olduğu kabulüne dayanan bu inancın estetik tezahürlerinden oluşur. Bu tavır, Batının düalist ve analitik gerçeklik algısıyla çeliştiği kadar, onun çizgisel ve ilerlemeci zaman telakkisi ile de uyumsuzdur. Çizgisel ve ilerlemeci zaman telakkisinin yokluğu, Zen sanatını neden-sonuç bağlantısına ve belli bir erekselliğe sıkışmış anlatı yapısından özgürleştirmiştir. Zen düşüncesi ve sanatında zaman; hız, ilerleme ve değişim tutkusundan azadedir; başlangıcı ve sonu, değişeni ve değişmeyi birbirine bağlayan çevrimsel bir ritimle akar. Antonioni'nin ifadesi ile Japonlar için “*kozmetik ile gündeliği, süren ile değişeni birbirine bağlayan tek bir ufuk, değişenin değişmeyen biçimi olarak tek ve aynı bir zaman söz konusudur*” (Antonioni 1978'den akt.: Deleuze 2021: 29). Aynı zaman algısıdır ki Ozu'nun bütün eserlerinde bize, gelip geçici olanın imgeleri aracılığı ile hiç değişmeyen zamanın sonsuzluğunu duyumsatır.

Zen sanatının özünü oluşturan bu varlık ve zaman anlayışı, ona son derece estetik bir sadelik, sabırlı ve sakin bir ritim, derin bir duyarlılık kazandırmıştır. Bu sonsuzluk duyarlılığını “*yalnızlık duygusu*” gibi bir ruhsal durumla tanımlayan Suzuki'ye (1997: 73) göre “*Bu duygu daha çok Japon'dur. Bu ruhsal durumla ya da eğer böyle denebilirse bu sanatsal öğeyle anlatmak istediğim şey Japonya'da herkesçe 'Sabi' ya da 'Wabi' diye bilinen şeydir*”. Sonsuzluğun uyandırdığı yalnızlık duygusu (*sabi*), Zen ruhunu tam anlamıyla yansıtan

kavramlardan biridir; fakat bu ruhtan yansıyan Zen sanatına nüfuz edebilmek için en az onun kadar önemli bir başka kavramdan daha bahsetmek gerekir: “*mono no aware*”.

Mono no aware; farkındalık, duyarlılık, üzüntü ya da hüznün anlamına gelen “aware” sözcüğünden türetilmiş (Schrader 2008: 45), Türkçeye “şeylerin hüznü” olarak çevrilebilecek, son derece Doğulu nüanslarla dolu bir kavramdır. Sonsuz bir döngü halinde akan zamana ve onun çevrimlerinde salınan “şeylerin” /varlığın yalnızlığına ve geçiciliğine karşı sanki bir iç çekiştir. Değişimin ve geçiciliğin kaçınılmazlığının verdiği “hüzün” ile bu duruma razı gelmenin sağladığı “huzur” hissini bir arada duyumsamayı ima eder. *Mono no aware*, bütün Zen felsefesi ilkeleri gibi, estetik duyarlılığa hitap eden ve Zen sanatında neredeyse elle tutulur hale gelen bir duygunun ifadesidir. “Sonsuzluk ve gelip geçicilik” duyarlılığının uyandırdığı “yalnızlık ve hüznü” duygusu; geleneksel Japon resminden çay törenine, şiirden çiçek düzenlemesine, *no* dansından bahçe mimarisine, müzikten günlük yaşam pratiklerine varana değin, bütün bir geleneksel hayata sanatsal bir yansıma katar. Japon Zen sanatının bütün geleneksel biçimlerinde devamlılık gösteren bu temel estetik niteliklerin izini sürmek, “bütün yönetmenler içinde en Japon olan” Ozu’nun sinematografik dehasını anlamak için zaruridir.

Bütün bir varlığa yönelen bu estetik duyarlılık, Zen sanatında çeşitli biçimsel ve tematik öğelerle ifadesini bulur. Bunların en önemlileri yokluk, boşluk ve ıssızlık unsurlarıdır ki bu unsurlar bizi Zen sanatının bir başka temel ilkesi olan “*mu*” kavramı ile tanıştır. Ancak burada ele alınan yokluk ya da boşluk gibi unsurlar hiçbir şekilde olumsuzluk ifade etmez; bunlar, zıddını mümkün kılacak bir estetik duyuş ile stilize edilir ve aynı duyuş ile alımlanır. Yani “*mu*” ile söz konusu edilen yokluk varlığı temsil eder ve burada boşluk tükenmez bir bollukla doludur. “*Mu, bir çiçek düzenlemesinin dalları arasındaki boşluktur, boşluk biçimin ayrılmaz bir parçasıdır*” (Schrader 2008: 39). Aynı şekilde boşluk, bütün bir Uzak Doğu resminin de asli unsurudur. Evrensel bir boşluk ve yokluk fikrinin belirlenimsiz ve suretsiz bıraktığı geleneksel manzara resimleri (Burckhardt 2019: 190) ya da kısacık *haiku* dizelerinin sessizliği gibi, Ozu’nun adeta eylemsizliği yönettiği filmleri de bu boşluk sanatının gücü ile doludur.

Son derece Doğulu bir görme biçiminin sonucu olarak Japon sanatının estetik mükemmellik anlayışı; boşluklar, eksikler ve kusurlarla doludur. Burckhardt (2019: 187), bir Japon ressamın alemi asla bitmiş bir kozmos olarak tasvir etmeyeceğini belirtir ve ekler: “*En büyük mükemmellik kusurlu görünmelidir, işte o zaman tesiri bakımından sonsuz olacaktır*”. Bambaşka bir görme biçimine sahip olan ve gerçekliği sonsuz bir oluş, bitimsiz bir döngü olarak kavrayan Doğunun sanatsal formlarına göre güzel olan, asla tam ve kusursuz değildir.

Bütün Zen ilkeleri kusurlu, eksik, eksiltilmiş, indirgenmiş ve neredeyse yoksul bir güzellik anlayışının iz düşümleridir. Suzuki'nin (1997: 70) Japon resminin bir kolu olan *sumiye* ile ilgili ifadeleri bu güzellik anlayışını olanca açıklığı ile dile getirmektedir: “*Bir Sumiye çiziktirmesi yoksulluğun ta kendisidir. Biçimde yoksul, içerikte yoksul, yapımda yoksul, gereçte yoksul. Ama biz Doğulular onun çeşit çeşit biçimlerdeki çizgileri, benekleri, açıklıklar ve koyuluklar oluşturan lekelerinde gizemli, yaşayan bir şeyin kıpırdadığını duyuyoruz.*” Aynı tercih edilmiş eksiklik, *haiku* dizelerinde de sözcüklerden ısrarlı bir kaçış olarak kendisini gösterir. Bir Japon sanatçısı duygularını mümkün olan en az fırça vuruşuyla, az çizgi ve daha az renkle ya da en az sözcükle anlatma temayülündedir. Ozu filmlerinde tekniğin, biçimin ve anlatının sistematik ve sürekli olarak eksiltilmesi, aynı temayülün bir yansımasıdır.

Doğu sanatında teknik mükemmelliğin bir eksiltme, sadeleştirme meselesi oluşu, sanatçıyı daha az araçla daha derin bir etki yaratma yolunda zorlamaktadır. Teknikten tasarruf etmek, eserin maddi bağlarını gevşeterek onu ruhsallığa daha da yaklaştırır ki bu, *sabi-wabi*, *mono no aware* ya da *mu* gibi ilkelere hayatıyet kazandıran gerçek bir ustalık meselesidir. Sanatçı bu ustalığa sürekli tekrarlar ve temrinler yoluyla ulaşır. Zen sanatı Batılı bir bakışın anlamsız bulacağı bir yığın tekrardan ve bitimsiz yinelemelerden oluşmuş gibidir. Geleneksel Doğu sanatında sanatçı “*tüm yaşamını aynı manzarayı boyayarak ve yeniden boyayarak belirli fırça vuruşlarını mükemmelleştirmek için harcayacaktır*” (Schrader 2008: 45). Batıda sanat eserinin mükemmelliği bir yenilik, özgünlük ve çeşitlilik meselesi iken Doğulu bir sanatçı, yüzlerce yıldır değişmeyen bir üslup ile bağlıdır; alanda genişlemek ve çeşitlenmek değil anlamda derinleşmek ister.

Tekrar unsuru, sanatsal süreklilik aracılığı ile bir derinleşme ve ritüel etkisi oluşturur. Bununla birlikte ritüelin neredeyse meditatif denilebilecek etkisi, daha çok yaratım sürecine hazırlık aşamasında kendini gösterir: “*Zen şakirdi, kendi eserine, daha doğrusu kendi imgesiz özüne yoğunlaşmadan önce, araçlarını belli bir şekilde hazırlamalı ve belli bir ayın için düzenlemelidir*” (Burckhardt 2019: 191). Bütün bu törensel düzen aynı zamanda bir gelenekleştirmedir. Son derece yalın ve doğal ilkelerle belirlenmiş olmakla birlikte bu sanatta gelişigüzeelliğe yer yoktur (Güvenç 1979: 231). Süreklilik ve tekrarın törensel etkisi, yaratıcı doğaçlamayı tinsel bir çerçeve içinde sınırlandırarak eserin yüzeyde yayılmasına engel olmakta, böylece ona dikey bir derinleşme imkânı tanımaktadır.

Aynı törensel yasalar, “*herhangi bir bireyselci dürtünün müdahalesine peşinen engel olur. Yaratıcı doğaçlama böylece, kutsallaştırılmış bir çerçeve içinde gerçekleştirilir.*”

(Burckhardt 2019: 191). Eser yaratıcısının bireysel tutkularından özgürleşmeli, her zaman gayri şahsi olmalı, bilincin katılığından ve anlık izlenimlerin nüfuzundan sakınılmalıdır. Zen sanatı; bilhassa Batı sanatının modern dönemini yansıtan ve yaratıcı dehanın zihnî, duygusal ve psişik izlenimlerini kanonlaştıran eğilimlerden uzaktır. Şahsi niteliklerin ve bilincin baskısının bertaraf edilmesi ile sezginin bilinçsiz/bilinç-üstü gücünün açığa çıkacağına (satori) ve böylece ruh ile onu çevreleyen kozmik atmosfer arasında bir ünsiyet kurulacağına inanılır. Bu tavır, Zen sanatında yaratıcı özelliğin dışlanması değil, sanatçının içindeki yaratıcı esini serbest bırakmadan evvel onu ustalıklarla inceltmesi zorunluluğunu ifade eder ve ona belli bir spontanelik kazandırır. Çinli bir sanatçının öğrencilerine resim yapmanın sırrını anlattığı sözleri, bu bakımdan oldukça anlamlıdır: "*On yıl boyunca durup dinlenmeden bambu [ağacı] çiz, bambu ol, sonra bambu çizerken bambuları unut. Kusursuz bir tekniğe ulaştıktan sonra da bırak kendini içindeki esinin akışına*" (Güvenç 1979: 261). Bu sözler; bize sürekli aynı öyküleri, aynı karakterleri ve aynı biçimsel tercihleri ile tek bir filmin hafif varyasyonlarını sunan Ozu sineması için de son derece açıklayıcıdır.

Sistemantik bir biçimde eksiltelen arındırılmış tekniği, indirgenmiş biçimi, kusurlu estetiği ve bitimsiz yinlemeleri ile kendi sanatını boşluk ve hiçlikle (mu) dolduran Zen, son derece "sanatsız" bir görünüm arz etmektedir. Aslını aratmayan kopya imgelerden, gerçeği parçalayan kavramlardan, çizgiden, renkten, sözcüklerden ve laf kalabalığından ısrarla kaçan bu sanat, nihai olarak sanatsız bir sanata ulaşmayı arar. Zen öğretisinin ana hedefi olan kutsal satori tecrübesi bile belirgin bir cezbeden, aşırı bir coşkunluktan uzaktır; bilakis, son derece gündelik bir akışa ihtiyaç duyar. Suzuki'nin (1997: 63) ifadeleri ile "*Burada ne bir aşk serüveni var ne Kutsal-Ruh (Ruhül- Kudüs) var ne Tanrısal bir kayırma var, ne de ululanmanın herhangi bir türlü var. Öyle parlak renklere boyanmış hiçbir şey yok burada. Her şey boz rengi, her türlü abartıdan, ilgi toplayıcı özelliklerden yoksun*"dur. Zen'in ihtişamı basitliğinden gelir. Capra'nın (1991: 172-173) ifadeleri ile Zen, özel bir öğretiye, felsefeye ya da herhangi bir biçimsel dogmaya ya da kalıba sahip değildir. O entelektüel değil sezgiseldir ve fenomenleri hiç yorumlamadan, olanca basitliği içinde gözler önüne sermeyi sever. Zen ustaları, kelimelerle gerçekliği açıklamanın kabil olmadığına inanırlar, örneğin satoriye nasıl ulaşılacağı konusunda hiç konuşmazlar, "*söz çokluğunu kabul etmezler, kuramsallaştırmayı ve spekülasyonları reddederler*", "*doğrudan gerçeğe işaret edecek olan ani ve spontane hareketler ve buna uygun kelimeler*" geliştirirler, dikkati soyut kavramlardan somut ve gündelik olana çevirirler. Günlük hayat yalnızca aydınlanmaya giden yol değil, aydınlanmanın bizatihi kendisidir (Capra 1991: 175). Bu anlayışın tezahürleri, geleneksel *sumiye* karalamasında, *haiku* dizisinde ya da *no*

dansında ne kadar belirginse bir Ozu filminde de en az o kadar belirgindir. Günlük hayatın görünüşleri, akışı ve ritmi ile dolu olan, sıradan durumların dışında hiçbir dramatik olaya yer vermeyen bu “sanatsız” filmler, bize Zen sanatının en yetkin örneklerini sunar.

Zen’in görünürdeki sanatsızlığı, primitif sanat yapma biçimine doğru bir yolculuktur. Üzerinde biriken binlerce yıllık cilayı sıyrarak sanatı özüne yaklaştırmaya çalışan, kökenlere, geriye doğru bir ilerleyiştir. Bu yüzdendir ki Zen sanatçısı ustalaştıkça tekniği eksilir, biçimi saydamlaşır, üslubu seyrelir, sanatsal yüzey boşlukla dolar ve eser maddi bağlarından özgürleşerek saf düşünce formuna ulaşır. Gombrich’in de (1992: 108) belirttiği gibi, Doğu dinlerine göre hiçbir şey derinlemesine düşünceye dalmaktan daha önemli değildir ve bunun sanatlardaki etkisi son derece belirgindir. Burada sanat, bir bakıma, “*maddeden düşünceye sıçrama*” çabasıdır (Yılmaz 2013: 99).

Burada “düşünce” ile kastedilen şey, akılcılığı ya da rasyonel düşünme biçimini ima etmekten uzaktır. Bu sanatta eser; rasyonel, analitik, düalist düşünme biçiminden de hümanist insan merkezlikten de soyunmuştur. Bütün varlığın bir ve aynı ortak kökenden sudur ettiği kabulü, insan ve nesnelere arasında bir tür eşitlik, hiç değilse bir geçişlilik imkânı sağlamaktadır. “*Zen, sanat nesnesinin içine girmeyi, onun ruhunu (özünü) anlatmayı amaçlar*” (Güvenç 1979: 265). Eseri oluşturan her bir parça, kendi özgül varlığını korumakla birlikte hiçbirinin eser içinde merkezi bir konumu yoktur. Nesnelere sanat eseri içindeki konumları bir zaman-mekân sentezi kurar; “şeyler”, varoluşlarının sessizliği ile sürekliliğin ve geçiciliğin imgeleri olurlar. Zaman ve mekânın düzenlenişi ile ilgili ilkeler, eserin sunumunu ve onun gözlemcisine göre konumunu da düzenler. Bir Japon resmi, eğer rulo olarak muhafaza edilen yatay bir resimse “*bir uçtan diğer uca açılıp serilir ve göz bu hareketi izler*”; dikey bir resimse geleneksel Japon tarzına uygun biçimde yerde oturmuş vaziyetteki bir gözlemcinin boyunda duvara asılır ve bu “*resme bakarken göz, deyim yerindeyse, aşağıdan yukarıya uzaklığın basamaklarını tırmanır*” (Burckhardt 2019: 187). Bilhassa dikey resmin gözlemcisine göre konumu, bize Ozu’nun neredeyse hiç değişmeyen kamera yüksekliğini hatırlatır. Ozu, kamerasını daima tatamide³ oturan bir gözlemcinin seviyesine göre yerden birkaç karış yukarıda sabitlemiş ve bu çekim tekniği, yönetmenin sinemasal imzası haline gelmiştir.

Zen’in dünyası, sunduğu bütün bu estetik tercihlerle, eser ve alıcısı arasında optik sınırların ötesinde bir deneyimi mümkün kılar. Hem sanatçı hem de alıcı, eserin zaman-

³ Tatami, geleneksel Japon evlerinde zemin döşemesi olarak kullanılan bir minder türüdür. Bütün bir geleneksel Japon mimarisinde ölçekler, tatami ölçülerine referansla belirlenir.

dünyasında kendi varlığını aşmanın, gelip geçiciliğin imgeleri aracılığıyla sonsuzu duyumsamanın (*mono no aware*) imkanını bulur. Böylece Zen sanatı, bütün sanatların arzuladığı zamansallık boyutuna yükselir; bize yavaşlama, tekrar etme, derinleşme, sakince düşünceye dalma hürriyeti sunar. Bütün bu nitelikleri ile Zen'in dünyası, Ozu'nun filmlerini kendi boşluğu ile dolduran dünyadır.

Ozu Sinemasında Zen Estetiğinin İz Düşümleri

Geleneksel sanatları belirleyen estetik kodların, zamanlarından taşarak, modern zamanların sanatsal üretimlerini de kendi renkleri ile boyadıklarını görmek pek de şaşırtıcı bir durum sayılmaz. Fakat geleneksel üslubun tamamen modern ve teknik bir aygıt olan ve bambaşka bir görme rejimini dayatan sinematografla, üstelik bu denli barışçıl bir uyum içinde bir araya getirilebilmesi son derece hayrete şayandır. Bu yönüyle Ozu, geleneği hem kapsamakta hem de onu -bambaşka bir tarihsel-estetik bağlam içinde yeniden üreterek-aşmaktadır.

Ozu, tıpkı geleneksel bir Zen sanatçısı gibi, “sessizliği ve ıssızlığı yönetir” (Schrader 2008: 39). Deleuze'un tabiriyle, onun yapıtlarında her şey son derece sıradan ve aleladedir; bununla birlikte Deleuze onu “*optik göstergelerin ve ses göstergelerinin mucidi*” olarak takdim eder (Deleuze 2021: 24-25). Ozu bu payeye, sıradan bir Japon orta sınıf ailesinin günlük hayatını, üstelik son derece eksiltmiş ve sürekli olarak da nadirleştirdiği bir teknikle, tekrar ve tekrar kaydetmek suretiyle ulaşmıştır. Fakat görünürdeki bu “sanatsızlığı” ardında, imgelerin ve seslerin zamanda açıldığı bir seyre dalma deneyimi gizlidir. Bu bölümde Ozu sinemasını karakterize eden bu estetik deneyim, biçim ve içerik yönünden ayrı ayrı ele alınacak ve Zen geleneğinin temel kodları ile bağlantısı bakımından değerlendirilecektir.

Ozu Sinemasında Biçim

Ozu'da biçim, adeta tözsel bir nitelik kazanır. Schrader'in deyişi ile “*Ozu, sinemanın tam formalistidir*” (Schrader 2008: 32). Ancak onun biçimciliği, Godard sineması gibi yapı-bozumcu bir karakter göstermez. Onun tavrı, açık bir meydan okumadan çok, görmezden gelme tavrıdır. Klasik sinemanın teamüllerine aldırış etmeden kendi bildiği dili konuşmaya ve o dilde mükemmelleşmeye çalışır. Nitekim Batılı sanatçıların ancak bir yapı-bozum süreci ile elde edebilecekleri olanaklar, Zen estetiği ile yoğrulmuş olan Ozu için konvansiyoneldir.

Onun tekniği, sürekli bir mükemmelleştirmeye dayalıdır ve elbette bu mükemmellik anlayışı, Zen düşüncesi ile mütenasip şekilde, boşluklar, eksiltmeler ve kusurlarla doludur. Onda biçim; tekniğin, aracın ve anlatının sürekli ve sistemli bir şekilde sadeleştirilmesinden

ibarettir: “Tekniğinin nadirleştirilmesi ilk filminden son filmine dek bütün hayatı boyunca devam etmiştir. Nitekim yaşlandığında artık yapmadığı çok şey vardır” (Schrader 2008: 33).

Tarzını tanımlayan sınırlamaların başında, geleneksel Japon oturma biçimine, yani tatamide oturan bir gözlemcinin seviyesine göre düzenlenmiş ve neredeyse hiç değişmeyen kamera yüksekliği gelir. Bordwell’in (2003: 479) ifadesiyle “... yaklaşık kırk yıl boyunca tek bir basit biçimsel tercihin sonsuz kompozisyon ve derinlik dereceleri üretebileceğini göstermeyi amaçlamışçasına, ünlü alçak kamera yüksekliği -yere oturmuş bir insanın bakış düzeyinde- inatla varlığını sürdürür”. Literatüre “tatami shot” olarak geçen bu teknik, ilk bölümde değinilen geleneksel Japon resminin sergilenişiyle ilgili ilkenin sinematik bir tezahürü gibidir. Kameranın bu şekilde konumlandırılması, izleyiciyi, çoğunlukla daire şeklinde ve tatamide oturur halde vakit geçiren karakterlerin uzay-zamanına dahil olması yönünde teşvik eder. Ozu bununla da yetinmez; konvansiyonel sinemanın en temel ilkelerinden biri olan 180 derece kuralına aykırı bir biçimde, kamerasını karakterler arasında 360 derece döndürerek izleyicinin oryantasyonunu yitirmesini ve karakterlerin arasında adeta kaybolmasını sağlar. Diyalog sahnelerinde tipik omuz üstü çekimleri kullanmak yerine, cephe açılarıyla kamerayı doğrudan oyuncuların yüzüne çevirir ve karakterlerle göz göze getirdiği izleyiciyi sahnenin ortasına yerleştirir. Ayrıca insan gözüne en yakın açığa tekabül eden 50 mm’lik lens kullanımı konusundaki tutucu ısrarı ile bu etkiyi daha da perçinler. Ozu, alternatif lenslerle ya da herhangi bir optik efektle ilgilenmediği gibi, kaydırma ya da izleme gibi kamera hareketlerine de hemen hiç yer vermez. Kariyeri ilerledikçe kamerayı giderek daha az hareket ettirir ve son dönem filmlerinde izleme çekimlerini kullanmayı tamamen bırakır. “Kamera hareketleri giderek seyrekleşir: kaydırmalı çekimler yavaş ve alçak ‘hareket blokları’ olur; daima alçak olan kamera genellikle sabittir, cepheden veya sabit bir açıdan çeker, açılma-kararmalar yerine basitçe kesmeler kullanılır” (Deleuze 2021: 24).

Kesme, Schrader’in de (2008: 33) belirttiği gibi, Ozu’nun tek sinemasal noktalama işaretidir ve bu kesmeler “imgeler arasında saf optik bir geçiş veya noktalamadır ve dolaysızca çalışarak bütün sentetik efektleri feda eder” (Deleuze 2021: 24). Ozu ayrıca, açılma ve kararma gibi tipik geçişler yerine, belirli statik nesnelere, manzaraların veya boş iç mekânların geçişlerini, sahneler arasında veya doğrudan bir sahneden diğerine geçiş olarak kullanır. Olay örgüsünün gerektirmediği çeşitli ara görüntülerle filmin hem dramatik hem biçimsel yapısını parçalı bir bütünlükle doldurur. Bu ara görüntüler, Bazin’in (2011: 53) tarifıyla uyumlu şekilde, varlığın ve şeylerin gizli anlamını onların doğal birliğini bozmadan, küçük parçalar halinde betimlemeye imkân verir. Ozu, ara görüntünün en büyük ustasıdır: “Filmleri ana temaya

doğrudan gönderme yapmaksızın ama yine de organik bir bütünlük izlenimi yaratan görüntülerle doludur. (...) Ozu şaşmaz bir birlik duygusu veren araştırmacı ve düşündürücü bir atmosfer yaratır” (Biro 2011: 92). Bu görüntüler, Zen estetiğinin ilkeleri uyarınca, kendilerinden fazlasını temsil ettikleri için bütüne yönelimli olmakla birlikte “*kendi özerkliklerini kurar ve kendilerini özgün öyküden muaf tutarlar. Bu onlara derin bir melankoli hissi veren şeydir*” (Biro 2011: 93). İşte bu, bütün bir geleneksel Japon sanatının ulaşmak istediği ve Ozu’nun da iyice kısıtlanmış statik bir kamera ile aradığı “*mono no aware*” duygusudur.

Ozu’nun statik kamerası, belirli bir uzay-zamanı sessizce izlemekle yetinir. Klasik Batı sinemasındaki gibi kahraman odaklı değildir; karakterleri takip etmek gibi bir zorunluluğu yoktur. *Banshun (Geç Gelen Bahar, 1949)*, *Bakushû (Erken Gelen Yaz, 1951)* ya da *Kohayagawa-ke No Aki (Yazın Sonu, 1961)* gibi pek çok filmde sıklıkla, kameranın birkaç saniye boyunca boş bir odayı ya da bir koridoru gösterdiğini, birden kadrāja bir insanın girdiğini, bir süre sahnede herhangi bir şeyle meşgul olduktan sonra kadrājdan çıktığını, buna rağmen kameranın bir süre daha boş odayı göstermeye devam ettiğini görürüz. Klasik film gramerine göre apaçık bir hata olan bütün bu tercihler, sinemanın Batılı görme biçimlerinin dışında sayısız imkanlar barındırdığını gösteren eşsiz bir etki yaratmıştır. Her şeyden önce burada söz konusu olan, bakışın ve görmenin insan merkezli olmayan biçimidir. Ozu’nun kamerası, Zen düşüncesinden aldığı ilhamla, hiçbir şeyi insana dışsal bir öge olarak görmemeye, şeyler arasında bir tür eşitlik kurmaya eğilimlidir. Filmin karakterleri, hiç değişmeyen bir zamansal çevrimin ve sonsuza dek genişlemiş bir şimdi’nin içinden sonlu varoluşlarının hüznü ile gelip geçerler.

Ozu’nun bakışı bu sebeple boş mekanların üzerinde dolaşıp durur. Deleuze’e (2021: 27-28) göre boş mekân, (“*sakinlerinden arındırılmış iç mekânlar, ıssız dış mekânlar ve doğa manzaraları*”) Ozu’nun yapıtlarında güçlü bir özerklik kazanmıştır. İçerikten arındırılmış bu sahnelerde nesnelere varlığı yalnızca bir zaman belirtecidir ve saf, rüyavari temaşa anları sunarak eseri tinsel olarak tamamlar. *Geç Gelen Bahar*’ın sonlarındaki “vazo uzak plan”, bunun en iyi örneğidir: Evlenmek üzere olan Noriko, babasıyla son gecesini geçirmektedir. Uyumaya hazırlanırken aralarında tatlı bir sohbet başlar. Noriko babasına bir şey sorar fakat babasının uykuya daldığını fark eder. Yüzünde hafif bir gülümseme belirir. Kamera odalarında bulunan vazoya beş saniyelik bir kesme yapar. Kamera tekrar Noriko’ya döndüğünde gülümsemesi kaybolmuştur. Kamera vazoya on saniyelik bir kesme daha yapar. Deleuze’ün (2021, 28) ifadesiyle “*vazo, kızın yarım gülümsemesi ile gözlerinin yaşla dolması arasına yerleşir. Burada*

bir oluş, değişim, geçiş vardır. Fakat değişenin biçimi değişmez, geçmez. Bu zamandır; zamanın ta kendisidir, 'saf haldeki biraz zaman': değişen şeye değişimin meydana geldiği değişmez biçimi veren, dolaysız bir zaman-imge." Zamanın saf ve dolaysız imgelerine ulaşmak Ozu'nun olağan dışı estetik tercihlerinin nihai amacıdır.⁴

Ozu'nun tarzını tanımlayan bütün bu estetik sınırlamalar, ilk bölümdeki değinilerden hatırlanacağı üzere, güzeli kusursuz bir ideal olarak imgeleştirmeye dönük Batılı bakış için hatalı, kusurlu ve eksiktir. Nitekim Ozu filmlerinde *"bakış, yön, hatta nesnelere konumuyla ilgili devamlılık hataları [faux raccord] sürekli ve sistemattir"* (Deleuze 2021: 27). Deleuze gibi pek çok Batılı sinema teorisyeni tarafından hayranlıkla karşılanan şey, onun ana-akım sinemanın doğrularını bilinçli bir tercihle dışarda bırakıp "hata" olarak kabul edilen tekniklere yönelmeye cüret edışıdır. Burada tekraren, bütün Zen ilkelerinin kusurlu, eksik, eksiltilmiş, indirgenmiş ve neredeyse yoksul bir güzellik anlayışının iz düşümleri olduğu hatırlanmalıdır. Ozu'nun yöntemi, tıpkı hayatı boyunca daha az çizgi ve renk kullanmaya çalışarak kendini tek bir bambu resmi çizmeye adanmış Zen ustası gibi, ustalaştıkça eksilen bir teknikle, aynı filmi mükemmelen çekmeye çalışmaktır. *"O yaşamını küçük bir çekim repertuarını mükemmelleştirerek aynı hikâyeyi çekmek ve yeniden çekmek için geçirmiştir"* (Schrader 2008: 45). Bu durum onun "tahmin edilebilir" bir yönetmen olarak görülmesine neden olan bir yanılgıya yol açabilir. Ancak söz konusu olan bir *"orijinallik ya da yaratıcılık eksikliği değil, tekrarın tercih edildiği ilkel ritüel anlayışı"*dır (Schrader 2008: 33). Ozu'nun tekrarlarının Zen düşüncesi ile bağlantılı bir ritüel etkisi taşıdığı açıktır. Bununla birlikte, bir filmde diğere ya da aynı film içinde tekrarlayıp duran motifler, yinelemenin yenilemeye, benzerliğin farklılığa açıldığı bir aralık sunar. Bresson (2012: 44) *Notlar*'ında *"daha fazla farklılık elde edebilmek için, daha fazla benzerlik sunmak"*tan bahsetmişti. Biro da (2011: 148) Ozu'nun filmlerinin yaşamın gündelik sıradanlıkları ve bitimsiz rutinleri ile örülü doğasını sorgular: *"bu görüntüler, çok açık bir biçimde önemsiz olduklarında hangi amaca hizmet ederler?"* Biro bu soruyu,

⁴ Deleuze'e göre zaman-imge kavramsallaştırması, klasik sinemanın asli bir niteliği olan hareket-imgeyle kurduğu karşıtlıkla modern sinemayı temellendirir. Hareket imgenin bir krizi olarak klasik ve modern sinema arasındaki kopuş, sinemasal imgeler arasındaki nedensel zinciri kırar; kendi sonsuz varoluşu ile diğelerinden ayrılan her bir imge; geçmiş, şimdi ve gelecekte oluşan tek bir zamansallıkta bir araya gelir. Elbette Deleuze bu kavramsallaştırmayı çoğunlukla Avrupa merkezli modern sinemacılar üzerinden açıklamaktadır ancak sinemanın zamansallaşan imgesine ulaşmak için bu yönetmenlerin kendi geleneklerinin klasik formlarına yönelik şiddetli bir yapı-bozum sürecine girişmeleri gerekmiştir. Oysa Ozu, zamansal imgeyi kendi kültürünün arketiplerinden kolayca çıkarır. Zen sanatının boşluk, yokluk, sadelik, durağanlık, zamansallık gibi pek çok unsuru, Ozu sinemasında görsel imgenin zamanda açıldığı bir temaşa deneyimi sunar. Bu bakımdan Deleuze'e göre (2020: 301) Ozu modern sinemanın öyle önündedir ki; *"daha sessiz sinemada görsel imgenin katmanlarını ortaya çıkarmış ... boş ve bağlantısız mekanlar ve hatta natürlere icat etmiştir..."*

Kierkegaard'ın “yinelemenin diyalektiği” ile ilgili düşünceleri üzerinden cevaplar: “Tekrarlanan olmuştur -aksi halde tekrarlanamazdı- ama tam da onun olmuş olduğu olgusu yinelemeyi yeni bir şeye dönüştürür”. Dolayısıyla yineleme zamanın içinde bir harekettir. “Yineleme sürekli olarak bir ‘tekrar meydana gelme’dir. Yineleme önce ve sonranın zamansal sıralamasını askıya alır. Yinelenmenin meydana geldiği ‘an’ zamanın ilerleyişinde bir bölünme, olmuş ve olmaya hazırlanan arasında bir duraktır” (Yaman 2018: 510). Bu yaklaşımın, varoluşun sürekliliği ve zamanın çevrimselliği ile ilgili Zen ilkeleri ile belirgin bir uyum içinde olduğu açıktır. Diğer taraftan hayatın gündelik görünüşleri ve sıradan tekrarlarının Zen düşüncesinde son derece sıra dışı bir değerle yüklü oldukları da hatırlanmalıdır. Zen’e göre günlük hayat yalnızca aydınlanmaya giden yol değil, aydınlanmanın bizatihi kendisidir. Bu sebeple Ozu’nun filmlerinde her şey, gündeliğin törenselsel bir şekilde tekrarına tabidir.

Zen’in görünürdeki sanatsızlığı, bütün ihtişamıyla Ozu’nun kadrajını doldurmaktadır. Ancak Deleuze’ün de (2021: 24) söylediği gibi “*ilkel sinemaya dönüş gibi görünebilecek olan şey, aynı zamanda şaşırtıcı bir biçimde ölçülü olan modern bir tarzın geliştirilmesidir*”. Ozu’nun ilksel ilkeler üzerinden moderni belirleyen paradoksal etkisi, görüldüğü üzere, bir dizi katı ve tutucu kısıtlamaya dayanır ve Ozu, tıpkı kamera hareketleri ya da lens ölççekleri gibi temalarını da ısrarla sınırlandırma eğiliminde olmuştur.

Ozu Sinemasının Tematik Özellikleri

Zen sanatında bir derinleşme ve ritüel etkisi yaratmak için kullanılan tekrar unsuru, Ozu’nun yalnız tekniğini değil, son derece iddiasız olan tematik seçimlerini de kuşatmıştır. Sıradan bir Japon orta sınıf ailesinin yaşamını anlatan basit bir kesit, kariyerinin başından itibaren, Ozu’nun pek çok filmine dayanak olur. Richie’nin ifadesiyle Ozu’nun filmlerinde “*tüm dünya bir ailede yaşamaktadır*” (Richie 1961’den akt.: Schrader 2008: 29). Bu aile, genellikle ebeveyn ile çocuklar arasındaki küçük karşıtıklardan, kuşak farklılıklarından ya da gelenek ile modernleşme arasındaki gerilimden kaynaklanan hafif bir çatışma ile sınırlanmıştır. Fakat Ozu’nun hiçbir filminde çatışma, anlatıyı domine eden bir unsur değildir. Onda çatışma, uzlaşmanın zeminidir. Bu noktada Doğu düşüncesinin düalist bir karakter taşımayan, varlığı bir bütünlük halinde kavrayan düşünme biçimini ve bunun Zen sanatında trajedi ve çatışma unsurlarının yokluğu olarak tezahür edişini hatırlamak gerekir. Nitekim Ozu’nun filmleri hem tematik hem de biçimsel olarak Batılı trajedi ve dram geleneğinin anlatı yapısına tamamıyla aykırı bir görünüm arz eder. Elbette bu, Ozu’nun anlatıyı tamamen yok

saydığı anlamına gelmez; ancak klasik Aristocu dramanın temel unsurları kasıtlı bir ihmale uğramıştır: hikayelerinin bir başlangıcı ve sonu olmadığı gibi olay örgüsü de neden-sonuç bağlantısından özgürleşmiştir. Bu hikayeler biçimleri, konuları, oyuncularını, mekanlarını, filmin bağlamından özerkleşmiş ara görüntüleri hatta isimleri itibarıyla birbirini hatırlatan benzerliklerle dolu görünür. Ancak Zen estetiği ile yoğrulmuş olan Ozu için özgünlük ya da farklılık başlı başına bir değer değildir. O bu sebeple özgün ve farklıdır; benzerliği farklılığa açar.

Tipik bir Zen sanatçısı gibi Ozu için de eserin hazırlık aşaması, törensel bir titizlik içinde yürütülür. Öyle ki set aşamasına geçmeden evvel her detay, hiçbir gelişigüzeleme fırsat vermeyecek biçimde düzenlenmiştir. Savaş sonrası çektiği on beş filmin on üçünde birlikte çalıştığı Kogo Noda ile aylar boyu inzivaya çekilerek filmin her bir karesini, her bir sözcüğünü tespit ettikten sonra, hiçbir değişikliğe gerek duymaksızın filmi mekanik şekilde kaydeder (URL-1). Ozu, daima bir çekirdek oyuncu grubu ile çalışır ve onları yeteneklerine ya da tanınırlıklarına göre değil, “özel niteliklerine” göre seçer (Schrader 2008: 31). Bu bakımdan, oyuncu seçiminde Bresson’un “model oyunculuk” ilkesine oldukça yakın bir görüşü benimsediği söylenebilir. Ozu’nun oyuncuları, herhangi bir farkın ya da inceliğin öne çıkması engellenip tamamıyla mekanik hareketler haline getirilene kadar, onun aynı sahneyi 20-30 kez tekrarlattığını ve ancak ondan sonra final çekimi için onay verdiğini söylerler. “*Oyuncuların, eğer bu Ozu’nun kompozisyonunu bozuyorsa, doğal hareketlerini yapmaları bile yasaklanmıştır*” (Schrader 2008: 38). Böylece o, tıpkı bir Zen ustası gibi, eserini bireysel dürtülerden özgürleştirmek, ona geçici izlenimlerden uzak, gayri şahsi ve tinsel bir nitelik katmak ister. Törensel bir ciddiyet ve sayısız tekrarla eserine hazırlandıktan sonra, onu tek seferde en az fırça darbesiyle meydana getirmeye çalışan bir *sumiye* ustasına benzemektedir. Yüzeysel bir yayılma ve çeşitlilikten kaçınarak filmsel ifadeyi derinleştirmek için kendisini kesin bir çerçeve içinde sınırlandırır ve eseri şahsi niteliklerden arındırır. Zaten filmlerinde ele aldığı hikayelerin -aile hayatı, evlilik ilişkileri, ev-ofis hayatı- onun kendi hayat tecrübeleri ile pek de bir ilgisi yoktur. Hiç evlenmemiş ve çocuk sahibi olmamıştır. İlhamını kişisel deneyimlerinden aldığını söylemek zordur.

İlk sesli filmi *Tek Oğul*’da (Hitori Musuko 1936) taşradan Tokyo’daki oğlunun yanına gelen bir anne ile oğlunun, başyapıtı sayılan *Tokyo Hikayesi*’nde (Tokyo Monogatari 1953) yine taşradan Tokyo’daki çocuklarını ziyarete gelen yaşlı bir çift ile çocuklarının hikayesini anlatır. *Geç Gelen Bahar*’da (Banshun 1949) baba ve kız arasında, *Geç Gelen Sonbahar*’da (Akibiyori 1960) anne ve kız arasında, *Bir Güz Öğleden Sonrası*’nda (Sama No Aji 1962) tekrar

baba ve kız arasındaki küçük çatışmaya odaklanır. Ozu'nun "ailesi" aynı oyuncuların pek çok filmde benzer rolleri canlandığı son derece tanıdık bir ailedir. Tarzının en gelişkin örnekleri olarak görülen ve "Noriko üçlemesi" olarak adlandırılan *Geç Gelen Bahar*, *Bakushû* (Early Summer 1951) ve *Tokyo Hikayesi* filmlerinin tamamında, diğer pek çok filmde olduğu gibi, aynı senarist ve aynı oyuncu kadrosu ile çalışır. Her üç filmde de Setsuko Hara'nın canlandığı Noriko karakteri, farklı bir ailenin farklı bir üyesidir; fakat her üç Noriko'dan da "artık evlenmesi" beklenmektedir. Ancak bu beklenti kıyıcı bir zorlamaya dönüşmez, zarif ve saygılı bir talep olarak kalır, her dile getirilişinde de Noriko'nun o tatlı, utangaç gülümsemesiyle karşılık bulur. Bununla birlikte bazı karakterler, hikâyede belirleyici bir rol oynamalarına rağmen, sıklıkla kadraj dışında bırakılmıştır; *Geç gelen Bahar*'da da *Bir Güz Öğleden Sonrası*'nda da müstakbel kocayı göremeyiz. Hikâyenin ölüm ya da düğün gibi dramatik dönüm noktaları ise tamamıyla kadraj dışıdır.

Bu hikayeler genellikle ev ve ofis arasında geçer ve iç mekân diyalogları ile ilerler. "Senaryonun esasını oluşturan tamamıyla sıradan doğa ve karşılıklı konuşmadır, bundan dolayı önemli olan yalnızca aktörlerin fiziksel ve manevi görünüşleri uyarınca seçilmeleri ve görünürde belirli bir konusu olmayan herhangi bir diyalogun belirlenmesidir" (Deleuze 2021: 24). Diyaloglar, dramatik ya da açıklayıcı değildir; aksine karakterlerin kişisel trajedilerini perdeleyici niteliktedir. İnsan ilişkilerinin azaltılmış olması da aynı etkiyi yaratmaya matuftur. Nitekim Ozu'nun karakterleri, başarılı ilişkilerinde dahi yoğun bir duygusal iletişim kurmazlar (Schrader 2008: 30), çok zaman Japon diline has küçük ünlemlerle yetinirler. Bu bakımdan diyaloglar bir Japon haikusundaki gibi kısa, kesik ve boşluklarla doludur; tıpkı görüntüler gibi onlar da özellikle dağınık bırakılan parçalardan oluşur. Ozu için mükemmelliğin en önemli kriteri olan eksiltme, diyalogların hem azaltılması hem de bağlamın zayıflatılması yoluyla içeriği de belirlemektedir. Bir sahnede içerik yoğunlaştıkça süre kısalmış, sahne içerikten arındırıldığında ise sonsuzcasına uzayıp gider. Onun görüntüleri boşluğa, sözcükleri daha ziyade sessizliğe değer katar; ailenin üyeleri sustukları ya da küçük ünlemlerle yetindiklerinde çok daha fazla şey anlatırlar.

Ozu filmlerinin geniş ailesi kadraja pek çok karakter taşır. Fakat bu karakterlerin ne belirgin bir tarihleri ne de göz alıcı nitelikleri vardır. Ozu'nun dünyasında, geleneksel sinemanın kötü karakterine de modern filmin anti-kahramanına da rastlanmaz. Aile, açık ya da örtülü bir yoksunluğun gerilimi altındadır, fakat sadece vakti gelince kurulması gereken yeni aile eskiyi parçalayabilir. Oysa yuvanın ve ailenin yokluğu modern filmin bağlantısız öznesini kurar ve "bir şeylerden yoksun aile, kara film komplolarının en olası yeridir" (Orr 1997: 201).

Ozu'nun dünyasında anne bildiğimiz anne, baba bildiğimiz babadır. Figürlerin çıldırması ya da rollerin ters yüz edilmesi söz konusu değildir. Özellikle modern filmin toplumsal çevrelerine, eş ve sevgililerine karşı duyarsız marjinal orta sınıf kadınının (Orr 1997: 34) aksine Ozu'nun kadın karakterleri, ister geleneksel isterse modern bir görünüm arz etsin, son derece zarif bir duyarlılık, vefa ve bağlılıkla doludur. *Geç Gelen Bahar*'ın Noriko'su, çalışan, sosyal ilişkilerinde özgür, kendi odasında yerde değil sandalyede oturan, pek de geleneksel sayılmayacak bir kadındır. Fakat gelenekten uzaklaştığı, başına buyruk bir hayat yaşamak istediği için değil; babasından ve onunla paylaştığı huzurlu hayattan kopamadığı, onu yalnızlığa terk etme düşüncesine dayanamadığı, hayatı boyunca ona hizmet etmek istediği için evlenme fikrine ısrarla direnmektedir. *Erken Gelen Yaz*'ın Noriko'su da benzer bir profil çizmektedir; etrafındaki herkes ondan kendisine yöneltilen son derece cazip evlenme teklifini kabul etmesini beklerken, ani ve tesadüfi bir aydınlanma ile dul ve çocuklu, üstelik kendisine hiç de “modern” bir hayat yaşatamayacak olan çocukluk arkadaşı ile evlenmeye karar verir. Ozu filmlerinde değişim ya da süreklilik, gelenek ya da modernlik ayrıştırılmış kategoriler değildir.

Modernleşme sorunu, bilhassa savaş sonrası Japon toplumu üzerindeki derin etkileri bakımından, Ozu'nun hâkim temalarından biridir. Sıklıkla anlatının akışında derin yarıklar açarak bize devasa fabrika bacalarını, tren istasyonlarını, Amerikan ürünlerinin logoları ile dolu reklam panolarını gösterir. Gündelik hayatın çeşitli kültürel yansımaları; yeme içme, giyim kuşam ya da eğlenme alışkanlıklarının gittikçe değişen rutinleri, Ozu'nun olay örgüsündeki herhangi bir gelişmeden daha fazla önem verdiği ve tutkulu bir bağlılıkla tekrar tekrar işlediği detaylardandır. Bununla birlikte geleneksel kültürün çeşitli temsilleri; çay törenleri, Japon resimleri, noh oyunları, Zen bahçeleri; gündelik hayatın estetik referansları olarak aynı tutkulu bağlılıkla sergilenir. Karakterler bu iki dünya arasındaki zamansal yarıta gidip gelirler. Ev ile ofis arasında, modern Tokyo ile onun kenar mahalleleri arasında geleneksel roller ve modern ilişki biçimleri eş zamanlı olarak varlığını sürdürür.

Ozu, gelenek ve modernlik çatışmasında muhafazakâr bir tavır takınmaz. Batılılaşmanın etkisi açıktır, gelenek çözülmekte ve kayıpların hüznü Ozu'nun kadrajını doldurmaktadır. Fakat kamerasının bakışı hiçbir zaman yargılayıcı değildir. Ne bir çözüm ne de reçete sunar, didaktik bir etkiden ısrarla kaçınır. Ozu modernleşme sorununu estetize eder. Sürekli değişen hayatın hiç değişmeyen formuna ulaşmak için eserini zamansallığa açar. Schrader'in (2008: 46) deyişi ile “*Ozu'nun filmlerinde, bütün geleneksel Doğulu sanatlarda olduğu gibi, biçimin kendisi sonsuz şimdikiyi oluşturan ritüeldir*”. Doğulu bir sanatçı olarak Ozu, biçimin sularına çekilir.

SONUÇ

Zen estetiği bütün tonal nitelikleri ile Ozu'nun eserlerinde adeta kristalize olmuş ve onun filmlerini kendi boşluğu ile doldurmuştur. Fakat Bonitzer'in de (2011: 204) dediği gibi, “*Boş alan boş değildir: Pusla, uçucu yüzlerle, silinmekte olan mevcudiyetlerle ya da rasgele hareketlerle doludur; sonuçta tasarıların, tutkuların, insan varoluşunun olumsuzluğundan kurtulmuş varlığın o uç noktasını temsil eder*”.

Batılı sanatın “boş alanın boş olmadığını” anlaması için Aydınlanma idealinin sonuçları ile yüzleşmesi gerekmişti. “Sürekli ilerleme” düşüncesi ile kendi formlarının sınırına dayanan Batılı bakışın aksine Ozu'nun bakışı, primitif sanatın tinselliğiyle dolu, geriye doğru bir bakıştır. Bonitzer'in tarif ettiği boşluğa ulaşması için onu keşfetmesi gerekmez, gereken “*mu*”yu hatırlaması ve onu sinemasına uyarlamasıdır. Nitekim Ozu ustalaştıkça tekniği eksilir, biçimi saydamlaşır, anlatımı seyrelir, filmsel yüzey boşlukla dolar ve eser maddi bağlarından özgürleşerek saf düşünce formuna, “*mu*”ya ulaşır. “*Mu*”, onun mezar taşında yazan tek karakterdir.

Bonitzer'in modern sinemayı anlama çabasının ürünü olan yukarıdaki ifadesi, bu ifadeyi oluşturan her bir vurgu; Batının figüratif akademizmine ve benzerlik tutkusuna uzak olduğu ölçüde Doğunun bir sonsuzluk etkisi yaratmaya dönük sanatsal arayışına yakındır. Onun filmlerinde “*pusla, uçucu yüzlerle, silinmekte olan mevcudiyetlerle*” dolu olan boşluk, *mono no aware*'nin hüznünü taşır. Zamanın sonsuz çevrimi karşısında görünür dünya saydamlaşır, gündelik sesler ve ihtişamdıan yoksun imgeler zamanda açılır, sahne bizi kendisine hayran bırakan o ince atmosferle dolar. “*Rasgele hareketler*”, içerikten yoksun konuşmalar, dramatik eylem zincirini kıran bağlamsız ara görüntülerle, katartik anlamıyla eylem hükümsüz bırakılır. Sıra dışı derecede düşük kamera açısı ve ısrarla kullandığı 50 mm'lik objektifin yardımıyla Ozu, karakterlerin kişisel trajedilerini önemsizleştirir. Böylece, bir Zen ustası gibi, eserini bireysel ilhamlardan, dürtülerden özgürleştirir; ona anlık izlenimlerden uzak, gayri şahsi ve tinsel bir nitelik katar; nihayet onu “*tasarıların, tutkuların, insan varoluşunun olumsuzluğundan kurtulmuş varlığın o uç noktası*”na dek yükseltir.

Ozu bize bir hikâye anlatır ama amacı bir hikâye anlatmak değildir. Onun öykülerinde ayrılık, yalnızlık, ölüm ve bunların zamanın ritmine uyan kaçınılmaz döngüsüne gösterilen rıza, bir çeşit onaylanmış mutsuzluk olarak eseri bir *mono no aware* duygusu ile kuşatır. Bu öyküler, zamanı mekânda damla damla biriktirir. Onda mekân, Bachelard'ın (1996: 36) tarif ettiği mekandır: “*Mekân, peteklerinin binlerce gözünde, zamanı sıkıştırılmış olarak tutar. Mekân bu*

işe yarar.” Boş mekânlar, sessiz, durağan yaşamlar, anlamı bir muammanın ardına gizleyen nesnelere; zamanın bilinçli bir ifadesidir. Zaman bağımsız ve etkin bir oyuncu olarak bizden yavaşlama, tekrar etme ve rafine bir bakış talep eder ve bize bir temaşa etme, tefekküre dalma hürriyeti sunar. Bütün bunlar, Ozu’da adeta elle tutulur hale gelen Zen estetiğinin ilkeleridir. Ozu ve Zen arasında öyle güçlü bir illiyet vardır ki, Zen’den yola çıkıp Ozu’yu anlamak kadar, Ozu’dan hareketle Zen’i okumak mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ayvazoğlu, B. (2016). *Aşk Estetiği*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bachelard, G. (1996). *Mekanın Poetikası*, İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bazin, A. (2011). *Sinema Nedir?*, İ. Şener (Çev.), İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Belting, H. (2012). *Floransa ve Bağdat: Doğu’da ve Batı’da Bakışın Tarihi*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Biro, Y. (2011). *Sinemada Zaman*, İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Bolla, P. (2006). *Sanat ve Estetik*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bonitzer, P. (2011). *Kör Alan ve Dekadrajlar*, İ. Yaşar (Çev), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bordwell, D. (2003). Yasujiro Ozu, *Dünya Sinema Tarihi* içinde (478-479), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Burckhardt, T. (2019). *Doğu’da ve Batı’da Kutsal Sanat*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Capra, F. (1991). *Fiziğin Tao’su*, İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Çakmak Duman, B. (2018). Resimden Tiyatroya Doğu Sanatı ve Batı Sanatı Arasındaki Farklılığı Toplumların Gerçekliğe Bakışı Üzerinden Okumak, *Banu Çakmak Duman, Resimden Tiyatroya Doğu Sanatı Ve Batı Sanatı Arasındaki Journal Of Interdisciplinary and Intercultural Art* .
- Deleuze, G. (2021). *Sinema II Zaman İmge*, İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- France, F. (2006). *Sanat*, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Güvenç, B. (Güz, 1979). "Buruk Acı/Hurma Tadı" Japon Sanatı, *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 5(2), 227-268.
- Kiju, Y. (2003). *Ozu's Anti-Cinema*, Ann Arbor: University Of Michigan.
- Orr, J. (1997). *Sinema ve Modernlik*, A. Bahçivan (Çev.), Ankara: Ark Yayınları.
- Pavel, F. (2007). *Tersten Perspektif*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Richie, D. (1977). *Ozu*, London: University Of California Press.
- Sayın, Z. (2017). Sunuş, *Tersten Perspektif* içinde (7-36), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Schrader, P. (2008). *Kutsalın Görüntüsü*, İstanbul: Es Yayınları.
- Sert, H. (2020). Doğu’da ve Batı’da Sanatın Geleneksel Kodları ve Sinema Sanatına Etkileri: Yeni İran Sineması Örneği. *Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı*.

Suzuki, D. T. (1997). *Zen Budizm D.T Suzuki' Den Seçme Yazılar*, İstanbul: Yol Yayınları.

URL-1: "Yasujirō Ozu". (2020, 14 Ekim).
https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Yasujir%C5%8D_Ozu (Erişim: 29.10.2022).

Yılmaz, M. (2013). *Modern Postmodern Sanat*, Ankara: Ütopya Yayınevi.

POP SÜRREALİZM’İN KULLANDIĞI POPÜLER KÜLTÜR ÖĞELERİ

Eda UZUN*

Nadire Şule ATILGAN**

ÖZ

Pop Sürrealizm (Lowbrow Sanat), 1970’larda Los Angeles’in Batı Kıyısında ortaya çıkmış ve 21. yüzyılda yaygınlaşmıştır. Hot Rod (Kustom Kulture), Punk, çizgi roman, karikatür, grafiti, anime, psychedelic sanat gibi birçok kaynaktan beslenmektedir. Bu sanat hareketi, popüler kültür öğelerinin mizahi bir anlayışla gerçeküstü bir ortama taşındığı bir anlayışı ifade etmektedir. Bu ortam, pop görüntülerle dolu bir bilinçaltı derinliği ya da bir rüya sahnesine benzemektedir. Sanatçılar fizik kurallarını alt üst ederek, tarihten, reklamlardan veya filmlerden tanıdığı karakterleri tuhaf ve eğlenceli bir ortama taşımaktadır. Bu çalışmada, Pop Sürrealizm sanat hareketi tarafından 21. yüzyılda içerik haline getirilen popüler kültür öğelerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Pop Sürrealizm’in içeriğe dönüştürdüğü popüler kültür öğelerinin en önemlileri arasında; film ve çizgi filmler, televizyon dizileri, çizgi roman ve karikatürler, reklam görüntüleri ve retro grafikler, tanınmış kişi ve eserler, dijital oyunlar ve oyuncaklar bulunmaktadır. Pop Sürrealist sanatçıların farklı birçok güncel popüler kültür öğesinden ilham aldığı bu çalışmanın sonuçları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Grafik Tasarım, Pop Sürrealizm, Lowbrow Sanat, Popüler Kültür, Reklam.

POPULAR CULTURE ELEMENTS USED BY POP SURREALISM

ABSTRACT

Pop Surrealism (Lowbrow Art) emerged on the West Coast of Los Angeles in the 1970’s and has become widespread in the 21st century. It is influenced by many sources such as Hot Rod (Kustom Kulture), punk, comics, cartoons, graffiti, anime, psychedelic art. This art movement expresses an understanding in which the elements of popular culture are carried into a surreal environment with a humorous understanding. This setting resembles a subconscious depth or a dream scene filled with pop images. By overturning the laws of physics, the artists bring the characters they know from history, advertisements or movies to this strange and entertaining environment. In this study, it is aimed to examine the popular culture elements that have been brought into content by the Pop Surrealism art movement in the twenty-first century. Among the most important elements of popular culture transformed into content by Pop Surrealism; movies and cartoons, tv series, comics and cartoons, advertising images and retro graphics, public figures and artifacts, digital games and toys. It is among the results of this study that Pop Surrealist artists are inspired by many different contemporary popular culture elements.

Keywords: Graphic Design, Pop Surrealism, Lowbrow Art, Popular Culture, Advertising.

Atf: UZUN, E., ATILGAN, N. Ş. (2022). “Pop Sürrealizm’in Kullandığı Popüler Kültür Öğeleri”, İMGELEM, 6 (11): 501-516.

Citation: UZUN, E., ATILGAN, N. (2022). “Popular Culture Elements Used By Pop Surrealism”, İMGELEM, 6 (11): 501-516.

Başvuru / Received: 11 Mart 2022 / 11 March 2022

Kabul / Accepted: 04 Nisan 2022 / 04 April 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED ABSTRACT

Pop Surrealism (Lowbrow Art) emerged on the West Coast of Los Angeles, California in the 1970s and has become widespread in the 21st century. 20th century underground,

* Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, MGSTF, Grafik Sanatlar Bölümü, E-mail: edauzun@hotmail.com
ORCID Numarası: 0000-0002-0767-9154

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, E-mail: natilgan@hacettepe.edu.tr
ORCID Numarası: 0000-0002-7375-7480

suburban, retro and foreign subcultures have been influential on this art movement. Cultural movements such as Hot Rod (Kustom Kulture), surfing and skateboarding culture, tiki culture, underground comics and cartoon art, Punk music movement, Pop Art, Psychedelic Art have shaped Pop Surrealism. In addition, tattoos, graffiti, manga and Japanese toys, old board games, low-budget movies and horror movies, 1960s TV series and pulp fiction are sources of Pop Surrealist art. Simple advertising images of the 1950s, roadside signs, carnival and fair advertisements, and retro graphics also have important effects on this art movement (Lowey & Prince 2014: 190; Jordan 2005: 12). Today, this art movement shows itself in many fields such as painting, illustration and designer toys.

As the name suggests, Pop Surrealism has a pop and surreal leaning. It draws on the aesthetic tendencies of popular visual culture to tell the story to the audience. This art movement embraces the elements of popular culture and brings them into a surreal environment with a humorous understanding. This setting resembles a subconscious depth or a dream scene filled with pop images. Artists bring characters they know from history, advertisements or movies into a strange and entertaining environment. In this respect, the works are mostly figurative and artists create such scenes using traditional techniques (oil, acrylic, etc.). The realistic environment created with high technical skill in Pop Surrealism becomes a tool used to strengthen the narrative. This realistic approach is generally seen in most contemporary artist approaches of Pop Surrealism.

Pop Surrealism uses or appropriates all kinds of stale, shallow, cartoony elements from popular culture. Among the most important elements of popular culture transformed into content by Pop Surrealism are; movies and cartoons, TV series, comics and cartoons, advertising images and retro graphics, public figures and artifacts, digital games and toys. Pop Surrealist artists use popular culture products (Mickey Mouse, Super Man, Michael Jackson, Frankenstein, etc.) that they were influenced by during their childhood or later. A contemporary comic book hero Super Man, the long-time popular movie character Harry Potter, or the child-shaped robot mascot of Squid Game, one of the recently popular TV series, can be given as examples of visual elements transformed into content by Pop Surrealism. In addition, many other items such as brand identities and products, retro graphics, toys, digital game scenes, famous people can be transformed into content. Even a popular antidepressant drug brand can be the subject of these pictures. In this sense, Pop Surrealist works differ from other paintings and illustrations with this feature.

Pop Sürrealizm'in Kullandığı Popüler Kültür Öğeleri

The cartoon has shaped Pop Surrealism formally and philosophically. Pop Surrealism, which has a sense of conveying a humorous and satirical story, transforms visuals such as comics and cartoons into content and uses their narrative properties. Comics and cartoons have been the fastest way to convey the story to people who have grown up with the influence of these fields. Caricature's aspect of exaggerating reality and making it more striking is combined with the storytelling of Pop Surrealism. The point to be understood here is that the artists carry not only the characters of the comics, but also the formal features of the comics into their works. Many artists such as Kim Jung Gi, Robert Williams, Mitch O'Connell, Jim Woodring, Gary Panter, XNO, The Pizz, Mark Todd, Elif Varol Ergen produce works on the basis of this understanding.

Pop Surrealism adds to its world many elements that became popular among the public after being shown in cinema and television (Gass 2021). Artists conveyed the message they wanted to convey in their works by using popular movie figures and scenes. At the same time, they filled the paintings that have an important place in the history of art with movie characters and made parodies of these paintings. Artists can create a haunting remake of a memorable movie scene, or combine in an anachronistic setting a familiar 20th-century movie character who escaped an alien invasion in the 15th century. Today, cartoon characters such as Mickey Mouse (Mickey Mouse), Scooby-Doo, Betty Boop, Snow White (Snow White), Dracula, Frankenstein etc. movie characters are transformed into content by artists to become primary art. Among the artists who use cartoon, film and TV characters in their works; There are many artists such as Isabel Samaras, Alex Gross, Dani Tull, Eric White, Sergio Mora, Bob Dob, Murat Palta, Josh Agle, Jonathan Bergeron, Grégoire Guillemin, Edward Walton Wilcox, Mab Graves, Thomas Ascott.

Graphic traditions (Anderson 2004) and advertising images are seen as one of the most important sources and inspiring elements of Pop Surrealism. Artists reconsidered graphic traditions and transferred this retro awakening to their works. Old signs, packaging, book and magazine covers, old lettering, etc. Sources were used by artists as a means of expression. Among the artists who use retro graphics in their works; There are many artists such as Jason D'aquino, Kalynn Campbell, Derek Yaniger, Daniel Martin Diaz, Eric White, Femke Hiemstra, Mark Ryden, Jason Limon. Brand identities and popular branded products also found their place in the works of artists. Artists transfer advertisement images and products directly into their paintings. Popular logos and emblems used on a large scale, shopping bags with these logos, product packaging, food and beverages, and technological products come to the fore. Among

the artists who use advertisement images in their works, there are important artists such as Todd Schorr, Bob Dob, Ron English, Ali Elmacı, Alex Gross, Tony Rubino and Masakatsu Sashie.

Popular culture is the culture that is widespread and accessible, as well as loved and supported by many, and today this culture has become a visual language in which every generation grows up. People who grew up with this popular iconography make meaningful connections with these popular Pop Surrealist works that they will encounter as audiences in the future. For this reason, most of the Pop Surrealist works can be easily understood by individuals who mingled with popular culture, watched cartoons and low-budget movies in their childhood, read comics and consumed a little branded product.

The constant change in popular culture also changes the elements that artists acquire from popular culture. Therefore, Pop Surrealism has also differentiated in content in the 21st century. The movement expanded its sphere of life from its first and limited issues to more universal issues. In contemporary works, it is clearly seen that the contents differ according to the popular products of the time. For example, hygienic masks, which became popular among the public after the 2020 Covid-19 pandemic, began to be seen frequently in the works of artists. Another thing to mention here is that artists have unlimited content freedom in connection with pop culture's constant production of new elements. Popular elements increase their popularity as they become primary art. Researching and analyzing pop elements, which are the building blocks of Pop Surrealism, is important for a better understanding of this new movement. As a result, this study, which examines these popular culture elements that have been transformed into content in the twenty-first century by the Pop Surrealism art movement, shows that Pop Surrealist artists are inspired by many different contemporary popular culture elements. In this study, content analyzes of the documents reached by using the document analysis method were made.

GİRİŞ

Pop Sürrealizm (Lowbrow Art) sanat hareketi ismi son zamanlarda sık sık karşımıza çıkmaktadır. İsminden de anlaşılacağı üzere Pop Sürrealizm bir pop ve gerçeküstü eğilime sahiptir. Hareket, kısaca izleyiciyi bir anlatı ile irtibatlandırmak için popüler görsel kültürün estetik eğilimlerinden yararlanan ve geleneksel araçlarla icra edilen bir figüratif sanat olarak tanımlanmaktadır (Givens 2013: 41).

Pop Sürrealizm, popüler kültür öğelerini sahiplenmekte ve onları mizahi bir anlayışla gerçeküstü bir ortama taşımaktadır. Bu ortam, pop görüntülerle dolu bir bilinçaltı derinliği ya

Pop Sürrealizm'in Kullandığı Popüler Kültür Öğeleri

da bir rüya sahnesine benzemektedir. Sanatçılar tarihten, reklamlardan veya filmlerden tanıdığı karakterleri tuhaf ve eğlenceli ortamlara taşımaktadır. Dolayısıyla eserler çoğunlukla figüratifdir ve sanatçılar bu tür sahneleri geleneksel teknikler (yağlıboya, akrilik vb.) kullanarak yaratmaktadır. Pop Sürrealizm'de yüksek teknik beceriyle yaratılan gerçekçi ortam, anlatımı güçlendirmek için kullanılan bir araca dönüşmüştür. Bu gerçekçi yaklaşım genel olarak Pop Sürrealizm'in günümüzdeki sanatçı yaklaşımlarının çoğunda görülmektedir.

Pop Sürrealist sanatçılar, Dadaizm'den aldıkları temellere dayanarak popüler kültür içinde var olan her türden bayat, sığ, karikatürümsü hazır öğeyi kullanmaktadır. Hareketin yapı taşı olan pop öğelerinin araştırılarak analiz edilmesi bu yeni hareketin daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Pop Sürrealist sanatçılar çocukluk döneminde ya da daha sonradan etkilendikleri popüler kültür ürünlerini (Mickey Mouse, Super Man, Michael Jackson, Frankenstein vb.) içeriğe dönüştürmektedir. Çalışmanın amacı, Pop Sürrealizm sanat hareketi tarafından 21. yüzyılda içerik haline getirilen popüler kültür öğelerinin incelenmesidir. Çalışmada, doküman incelemesi yöntemi kullanılarak ulaşılan belgelerin içerik analizleri yapılmıştır.

Pop Sürrealizm

Pop Sürrealizm, 1970'lerin sonlarında Los Angeles bölgesinde ortaya çıkmıştır. Özellikle 20. yüzyıl yeraltı, varoş, retro ve yabancı alt kültürleri bu sanat hareketini etkilemiştir. Hot Rod (Kustom Kulture), sörf ve kayak kültürü, tiki kültürü, yeraltı çizgi roman ve karikatür sanatı, Punk müzik hareketi, Pop Sanat, Psychedelic Sanat gibi kültürel hareketler Pop Sürrealizm'i şekillendirmiştir. Ayrıca dövme, graffiti, manga, Japon oyuncakları, eski masa oyunları, düşük bütçeli filmler ve korku filmleri, 1960'ların televizyon dizileri ve ucuz romanlardan etkiler görülmektedir. 1950'lerin basit reklam görüntüleri, yol kenarındaki tabelalar, karnaval ve panayır reklamları, retro grafikler de bu sanat hareketi üzerinde önemli etkilere sahiptir (Lowey ve Prince 2014: 190; Jordan 2005: 12).

Pop Sürrealizm, fizik kurallarını esnetmek ve izleyicilerin çizgi filmlerden, tarihten ve kurgudan tanıyacağı karakterleri karıştırarak tuhaf ve eğlenceli görüntüler yaratmakla ilgili olmuştur (D'Errico 2016: 7). Pop art, gazete, çizgi romanlar ve reklam panoları gibi ana akım popüler kültürden görüntüler ödünç alırken, Pop Sürrealizm ise yeraltı ve ucuz pop kültürü sahiplenmekte fakat bunları gerçeküstü bir ortamda mizahla birleştirmektedir. Her türden bayat, sığ, karikatürümsü pop kültür öğesi, doğrudan bilinçaltı derinliği ve rüya benzeri yaklaşımlarla bir araya gelmektedir. Bu pop görüntüler sanki Salvador Dali'nin bir rüya sahnesinde dolaşan

bir çizgi filmi karakterine benzemektedir (Jordan 2010: 12). Bu yaklaşım genel olarak Pop Sürrealizm'in günümüzdeki sanatçı yaklaşımlarının çoğunda görülmektedir (Görüntü 1). Pop Sürrealizm'de yüksek teknik beceriyle yaratılan gerçekçi ortam, anlatımı güçlendirmek için kullanılan bir araca dönüşmüştür. Temsili anlatım, bu sanat hareketi için ana özellik haline gelmiştir.

Görüntü 1. Todd Schorr, Disney-Dali Ülkesinde Saat Beş Gölgeleeri, 1996.

Pop Sürrealizm'de resim ve illüstrasyonun yanı sıra tasarımcı oyuncakları, tekstil, heykel, seramik ve mekan enstalasyonları gibi alanlarda da eserler verilmektedir. Konularını daha çok popüler kültür elemanları, grotesk biçimler, animatik karakterler ve sarkastik yaklaşımlar oluşturmaktadır. 1990'larda akım Amerika'dan sonra Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerinde de yer bulmuş ve başta illüstrasyon sanatçıları olmak üzere çok çeşitli disiplinlerde üreten pek çok kişiyi etkisi altına almıştır. 2000'li yıllarda bu Pop Sürrealist yaklaşımların reklam filmlerinden, animasyona, basılı tasarım işlerinden üç boyutlu yapıtlara kadar her alanda yer aldığı görülebilir. Varol Ergen'e göre 2000'den sonrası bu sanat hareketinin altın çağı olmuştur (Varol Ergen 2015: 176). Pop Sürrealizm, Pop Sanat hareketinden bu yana sanat alanında görülmüş belki de en erişilebilir ve belirgin gelişmedir (Anderson 2004: 6).

Pop Sürrealizm, dövmeden yeraltı çizgi romanlarına, modifiye arabalardan cam gibi cilalanmış yağlıboya tablolara kadar dışarıda bırakılmış görsel kültürün serbest bir karışımına dönüşmüştür. Los Angeles merkezli derme çatma yeraltı dünyası yükselmeye ve sonunda arzuladığı saygıyı ederken müzeler, ciddiyetle Pop Sürrealizm programları yapmaya başlamıştır (Harvey 2005). Pop Sürrealist Sanat güzel sanatlar dünyası için daha anlaşılır

Pop Sürrealizm'in Kullandığı Popüler Kültür Öğeleri

olduğundan, sanatçılar daha büyük sanat galerilerinde çalışma fırsatları elde etmektedir (Lowey ve Prince, 2014: 213). La Luz de Jesus Galeri, Corey Helford, The Ayden Galleri, Thinkspace, Merry Karnowsky, Jonathan LeVine, Surrealism Today, Dorothy Circus ve Fousion gibi galeriler özellikle Pop Sürrealist sanatçılar için sergilemeler yapmaktadır. Bu galeriler ayrıca, yeni sergileme alanları olan çevrimiçi platformlarda da eserleri sergilemektedir.

Öncü sanatçılarından biri olan Robert Williams, günümüzde Pop Sürrealist sanatın kendi temellerinden aldığı orijinal yıkıcı niteliğinin kaybolduğunu düşünmektedir. 1970'lerde ilk ortaya çıktığı zamana göre sıradanlaşmış olduğunu, eserlerin kronik olarak daha sevimli ve politik olarak daha doğru hale geldiğini düşünmektedir. Ona göre bu sanat artık evcilleşmiştir (Jordan 2005: 27). Burada evcilleşmekten kasıt güzel sanatlar dünyasına yani yüksek sanata karşı çıkışın kaybolması anlamındadır. Çünkü artık sanatçılar müze ve galeriler tarafından kabul edilmeye başlanmıştır.

21. yüzyılda Pop Sürrealizm içerik ve estetik olarak da farklılaşmıştır. Popüler kültürün sürekli değişmesine bağlı olarak sanatçıların kullandıkları pop öğelerin de değiştiği görülmüştür. Hareket, Hot Rod (Kustom Kulture) gibi ilk ve sınırlı konularına ek olarak popüler ve evrensel konuları da içine alarak yaşam alanını genişletmiştir (Jordan 2005: 27). Güncel eserlerde, zamanın popüler ürünlerine göre içeriklerin de farklılaştığı açıkça görülmektedir. Örneğin, 2020 Covid-19 salgını sonrasında halk arasında popülerleşen hijyenik maske sanatçıların eserlerinde de sık sık görülmeye başlanmıştır (Görüntü 2). Sonuç olarak sanatçılar farklı birçok güncel popüler kültür öğesinden ilham alabilmektedir.

Görüntü 2. Ertan Atay, Vincent Van Gogh, Frida Kahlo, Salvador Dali, 2020.

Pop Sürrealizm'in Kullandığı Popüler Kültür Öğeleri

Pop Sürrealizmin tanımlayıcı yönlerinden biri, anlatı kalitesidir. Hareket mizahi ve hicivli bir anlatı kalitesine sahiptir. Aynı zamanda temsili olma eğilimindedir. Bu sebeple eserlerin çoğunun bir hikayesi bulunur. Bu hikayeler, filmlerden sahneler, çizgi filmlerden alınmış el çizimi animasyonlar veya çizgi romanlardaki kareler olabilir. Çizgi roman ve karikatür, görüntü yüklü medyanın görsel kültüründe yetişmiş olan bir nesile fikir ve görüntüleri hızlı bir şekilde iletmenin uygun maliyetli bir yolu olmuştur. Karikatür görüntülerini sanat eserine aktaran Robert Williams, 1970'lerden beri çizgi romanlardan ilham alan bir resim biçimini savunmaktadır. Williams'a göre, sanat dünyasından dışlanan bir kültür faktörü olan karikatür imgesi 21. yüzyılın en güçlü grafik biçimidir (Jordan 2005: 12-26).

Karikatürün her şeyi gerçekte olandan daha büyük, daha ihtişamlı, daha renkli ya da daha az gerçek hale getirebilmesi onu etkili kılmaktadır (Lowey ve Prince 2014: 201). Sanatçı, giyim tasarımcısı ve çizgi roman yaratıcısı Alex Pardee, karikatür görüntülerine dayanan eserleriyle ön plana çıkmaktadır. Spoke Art, Corey Helford ve Upper Playground gibi önemli galerilerde çalışmalarını sergileyen sanatçının eserleri, bir çizgi roman dergisi için yapılmış gibidir. Sanatçı çizgi roman ve karikatürün sunduğu kişisel ve yaratıcı ifade biçimlerini resimlerine ve diğer çalışmalarına aktarmaktadır (Görüntü 3).

Görüntü 3. Alex Pardee, **Solda:** Öcüler 2021,

Ortada: Maske Tasarımı, 2021 **Sağda:** “Otis” 2021.

Karikatür, Pop Sürrealizm'i biçimsel ve felsefi olarak şekillendirmiştir. Burada anlaşılması gereken nokta ise, sanatçıların sadece çizgi roman karakterlerini değil çizgi

Pop Sürrealizm'in Kullandığı Popüler Kültür Öğeleri

romanların biçimsel özelliklerini de eserlerine taşımalarıdır. Kim Jung Gi, Robert Williams, Mitch O'Connell, Jim Woodring, Gary Panter, Burak Şentürk, XNO, The Pizz, Mark Todd, Elif Varol Ergen gibi birçok sanatçı bu anlayış temelinde eser üretmektedir.

Pop Sürrealizm, sinema ve televizyonla gösterildikten sonra halk arasında popülerleşen birçok öğeyi kendi dünyasına katmaktadır. Günümüzde Miki Fare (Mickey Mouse), Scooby-Doo, Betty Boop, Pamuk Prenses (Snow White) gibi çizgi film karakterleri sanatçılar tarafından birincil sanat olma yolunda içeriğe dönüştürülmektedir. Bu karakterler arasında en çok kullanılanı, çizgi animasyonların ilk örneklerinden birisi Miki Fare'dir. *Akılda kalıcı görüntüsü (üç yuvarlaktan oluşması), komik ve sevimli olması, çok yönlü, her ortama uygulanabilir olması, uzun süredir pazarlanıyor olması ve çağa ayak uydurabilmesi gibi faktörler onu sevilen bir popüler ürün haline getirmiştir* (Gass 2021). İlk olarak 1928 yılında ortaya çıkan karakter, günümüzde unutulmayan kültürel bir simge haline dönüşmüştür.

Görüntü 4. Solda: Kaws, Dört Ayak Parçalı Arkadaş, 2009,

Ortada: Takashi Murakami, Tan Tan Bo, 2016 **Sağda:** Jeff Koons, Popeye, 2009.

Popüler bir çizgi film kahramanı olan Miki Fare, pop eğilim gösteren Takashi Murakami, Jeff Koons ve Kaws gibi güncel eserler üreten sanatçılar tarafından kullanılmıştır (Görüntü 4). Murakami, Walt Disney'in Miki Fare'si gibi ünlü karakterlerin dünya çapındaki çekiciliğini araştırdıktan sonra animeleri ve Miki Fare'den ilham alarak ürettiği "Mr. Dob" maskotunu yarattığını ifade etmiştir. Sanatçı; *"Mickey Mouse, Sonic the Hedgehog, Doraemon, Miffy, Hello Kitty gibi karakterlerin ve Hong Kong'da üretilen sahte ürünlerin evrenselliğini, pazarda hayatta kalma sırlarını araştırarak yola çıktım."* ifadelerini kullanmıştır. "Mr. Dob"u ilk kez 1996'da eserlerinde kullanan Murakami, takip eden sonraki yıllarda da aynı karakterinin tanınabilir varyasyonlarını üretmiştir. Murakami eserleri arasında en çok rağbet gören "Mr. Dob" bir popüler kültür fenomenine dönüşmüştür (Estiler 2019).

Görüntü 5. Solda: Todd Schorr, Çizgi Film Çağrısının Hayaleti, 2000

Ortada: N. Şule Atılgan, Mrlymaran II, 2016, **Sağda:** Gary Baseman, Mickey, 2004.

Miki Fare gibi popüler çizgi film karakterleri, Murakami için olduğu kadar Pop Sürrealist sanatçılar için de önemli bir kaynaktır. Buradaki fark, sanatçıların Miki Fare'yi Pop Sürrealist anlatım biçimleriyle (hikayesel, karnavalesk, sarkastik vb.) yorumlamalarından kaynaklanır. Miki Fare, sanatçının vurgulamak istediği anlatıya uygun olarak, bir Buda heykeli veya mitolojik bir karaktere dönüşebilir. Sanatçı N. Şule Atılgan, Miki Fare'nin biçimsel özelliklerini Türk mitolojik bir karaktere aktarmıştır (Görüntü 5). Gary Baseman ise bir imge veya sembol haline getirdiği Miki Fare hakkında; " *Miki Fare'nin bir kişiliği yok. O sadece bir kurumsal kimlik. Farenin hikayesini anlatmak istiyorsanız, onun güçlü ve zayıf yönlerini ve insanlığını bulmanız gerekiyor*" (Baseman 2004) ifadelerini kullanmıştır. Akımın önde gelen sanatçısı Todd Schorr'un resimleri, Miki Fare ve arkadaşları için adeta bir aile albümüne dönüşmüştür. Sanatçı karnavalesk kompozisyonlarıyla gerçeküstü bir çizgi film atmosferi oluşturmaktadır. Schorr, çocukluk deneyiminin bir sentezi ve onu şekillendiren yaygın görsel kültür aracılığıyla iletişim kurmaktadır. Bod Dob, Mark Bryan, Greg Simkins, Jeff Soto, Giacomina Spazio, Sergio Morda, Ron English gibi daha birçok sanatçı Miki Fare'yi eserlerine aktarmıştır.

Amerika'da televizyon dizileri ve arabalı sinemalarda gösterilen z sınıfı sevimsiz bilim kurgu, canavar, suç, motorcu ve Rock'n Roll filmleri, Pop Sürrealizm'in diğer önemli kaynaklarından (Jordan 2005: 17). Sanatçılar çalışmalarında vermek istedikleri mesajı, popüler film simalarını ve sahnelerini kullanarak iletilmişlerdir. Aynı zamanda sanat tarihinde önemli yere sahip tabloları, film karakterleriyle doldurarak bu tabloların parodilerini yapmışlardır. Akıllara kazınan bir film sahnesinin ilginç yaratıklarla dolu bir versiyonu ya da 15. yüzyılda uzaylı istilasından kaçan tanıdık bir film karakteri bu parodilere örnek gösterilebilir.

Görüntü 6. Solda: Isabel Samaras, Doğumun Şarkısı: Üç Magi, 2010,

Ortada: Murat Palta, Matrix, 2020, **Sağda:** Sergio Mora, Cin, 2010.

Sanatçılar, film ve dizilerden seçtikleri karakterleri farklı anlayışlarla eserlerine yansıtmaktadır (Görüntü 6). Sanatçı Isabel Samaras, The Munsters ve Gilligan's Island dizi karakterlerine ve 1930'larda Universal Studios filmlerinde görülen klasik canavarlara yeni ve mizahi bir yorum getirmiştir. Sanatçı, özellikle televizyon karakterlerini ve eski ünlü tabloları harmanlamaktadır. 1960'ların ve 1970'lerin komedileri ve televizyon dizilerinden etkilenen Samaras, resimlerinin çoğunu bu karakterlerin yorumlarıyla doldurmaktadır. Bilim kurguyla şekillenen imkansızın gerçekleşebileceği alternatif gerçeklikler, yerler ve zamanlar üzerine odaklanmaktadır (Jordan 2005). İspanyol Pop Sürrealist sanatçı Sergio Mora ise popüler film karakterleriyle birlikte nostaljik, sevimli ve fantastik ortamlar yaratmaktadır. Ülkemizde ise bunun bir örneği olarak Murat Palta gösterilebilir. Minyatürleriyle eski dönemlerden kalma hissi yaratan sanatçı, eserlerinde popüler film karakterleri gibi konuları yorumlayarak güncel grafik bir dil oluşturmuştur. Film-TV karakterlerini ve sahnelerini çalışmalarında kullanan sanatçılar arasında; Alex Gross, Dani Tull, Eric White, Bob Dob, Josh Agle, Jonathan Bergeron, Grégoire Guillemain, Edward Walton Wilcox, Mab Graves, Thomas Ascott gibi birçok sanatçı bulunmaktadır.

Grafik gelenekler, Pop Sürrealizm'in en önemli kaynaklarından ve ilham verici unsurlarından biri olarak görülmektedir (Anderson 2004). 1950'lerde karton kapaklı kitap yayıncılığının patlamasıyla, parlak ve çekici hale gelen dergi kapakları, Pop Sürrealist sanatçıların stilini şekillendirmiştir (Jordan 2005: 15). Erken dönem Rock ve 1950'lerin kültür Punk'ından stil ipuçlarını toplamak, Ortaçağ Amerikan kültürüne olan ilgiyi canlandırmış ve 1990'ların retro uyanışın habercisi olmuştur (Jordan 2005: 2). Sanatçılar, retro uyanışı eserlerine

aktarıırken eski tabelalar, ambalajlar, kitap ve dergi kapakları, eski harf karakterleri eserlerin ana malzemesi haline gelmiştir.

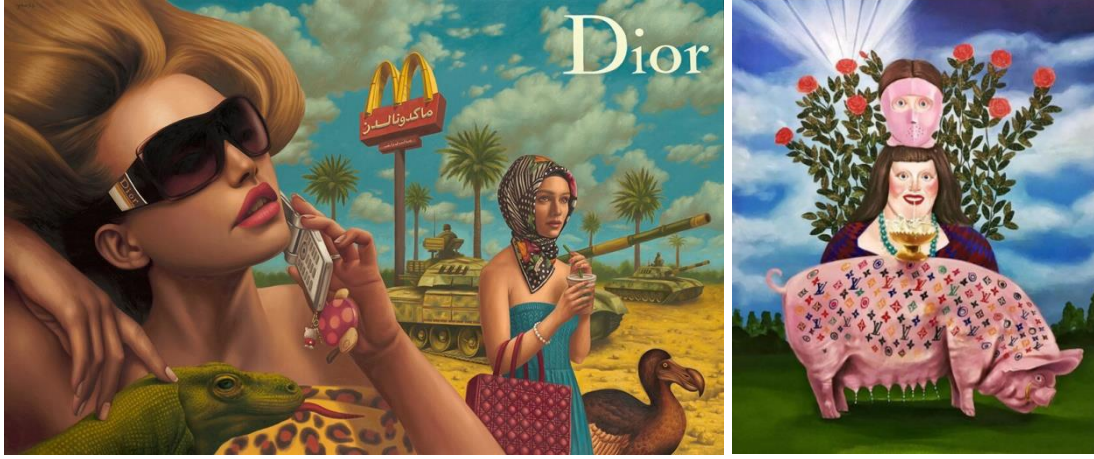
Retro grafikleri çalışmalarında kullanan sanatçılar arasında; Jason D'aquino, Kalynn Campbell, Derek Yaniger, Daniel Martin Diaz, Eric White, Femke Hiemstra, Mark Ryden, Jason Limon gibi birçok sanatçı bulunmaktadır. Dan Kennedy, bu alanda belirgin örneklerdendir. Sanatçı farklı tipte retro harf karakterleriyle yüklü kompozisyonlar oluşturmaktadır. Kennedy, kolaj tekniğinin ve çizgi romanlardaki yan yana dizilişlerin biçimsel özelliklerini kullanarak figür ve harfleri derinliksiz bir yüzeye aktarmaktadır (Görüntü 7).

Görüntü 7. Solda: Dan Kennedy, James H. Stratigrafisi,

Sağda: 2014, Gary Taxali, Günlük Saçmalık, 2014.

Retro yazı tipleriyle ilgili kitaplardan, reklam ve ambalajlardan ilham alan Gary Taxali ise retro grafik öğeleri karikatür tarzında çizimlerle birleştirmektedir. Sanatçı, konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır; “Yazı karakterleri, benim küçük bir saplantım ve işimin ayrılmaz bir parçası. Çalışmalarımda oluşturduğum yazılar çoğunlukla elle çizilmiş ve rastgele. Bununla birlikte, çalışmalarımda oldukça sık görünen “Chumpy” isimli kendi yazı tipimi yarattım. Benim için yazı tipi, yarattığım orijinal karakterler kadar önemlidir. Çünkü yazı ve karakterlerin birbirlerine ihtiyaçları var” (Roalf 2014). Taxali, kendine özgü yazı tipiyle anlatımını güçlendirip zenginleştirirken, eserleri için önemli olan bir noktaya vurgu yapmaktadır. Sanatçı, eski ambalaj ve kitap kapakları ve zarf gibi buluntu malzemelerin üzerine yaptığı serigrafik baskılarla kendi retro grafik stilini yaratmıştır.

Görüntü 8. Solda: Alex Gross, Dior, 2011,

Sağda: Ali Elmacı, Yedikçe Daha Çok Acıkırım II, 2016.

Reklam görselleri, marka kimlikleri ve popüler markalı ürünler de sanatçıların eserlerinde kendilerine yer bulmuştur. Bu anlamda Alex Gross'un çalışmaları en belirgin örneklerdendir (Görüntü 8). Sanatçı, reklam görsellerini ve ürünleri dolaysız olarak tablolarına aktarmaktadır. Büyük ölçekte kullanılan popüler logo ve amblemler, bu logolarının olduğu alışveriş poşetleri, ürün ambalajları, yiyecek ve içecekler, teknolojik ürünler ön plana çıkmaktadır. Küreselleşen ve teknolojikleşen dünyanın tüketim kültürünü, yüzeysel hale gelen ortamın rahatsız ediciliğini konu edinen sanatçı, izleyicinin etrafını saran reklamlara bakış açısını şekillendirmektedir. Gross'un çalışmaları, kalabalık ve düzenli kompozisyonlar içinde titizlikle işlenmiş gerçekçi figürler ve popüler reklam görselleriyle adeta gerçeküstü bir reklam afişini andırmaktadır. Eserlerinde marka kimliklerini ön plana çıkartan Ali Elmacı ise popüler kültür eleştirisi yapmaktadır. Reklam görsellerini çalışmalarında kullanan sanatçılar arasında, Todd Schorr, Bob Dob, Ron English, Tony Rubino ve Masakatsu Sashie gibi önemli sanatçılar bulunmaktadır.

SONUÇ

Pop Sürrealizm, popüler kültür öğelerinin gerçeküstü bir ortama taşındığı bir anlayışı ifade eder. Pop Sürrealizm isminin yaratıcısı kabul edilen Kennny Sharf; *“Sürrealizm bilinçaltıyla ilgilidir ve işimin bilinçaltıyla ilgili olduğunu hissediyorum. Görüntüler bilinçdışımdan geliyor. Tek fark bilinç dışımın pop görüntüleriyle dolu olması. Bilinçaltım pop, bu yüzden sanatım da Pop Sürrealizm oluyor”* (Gerakiti 2020) ifadeleriyle kendi sanat anlayışına açıklık getirmiş ve hareketin kaynağı olan pop kültüre vurgu yapmıştır.

Popüler kültür, birçok kişi tarafından yaygın olarak sevilen ve tercih edilen kültürdür (Storey 2006: 4; Bennett 1980: 20). Yaygın ve erişilebilir olmanın yanı sıra sıradan insanlar tarafından da desteklenmelidir (Ashby 2012). Todd Schorr, pop kültür olarak kabul edilen şeyin 20. yüzyıl icadı olduğunu ve o zamandan beri her neslin içinde büyüdüğü bir görsel dil haline geldiğini belirtmiştir (Honosky 2018). Popüler ikonografiyle büyüyen bireyler, ileride izleyici olarak karşısına geçtiği bu popüler ürün yüklü eserler karşısında anlamlı bağlantılar kurmaktadır. Bu nedenle Pop Sürrealist eserlerin çoğu, popüler kültürle sarmaş dolaş olmuş, çocukluğunda çizgi film ve düşük bütçeli filmler izlemiş, çizgi roman okumuş ve az da olsa markalı bir ürün tüketmiş bireyler tarafından rahatlıkla anlaşılabilir.

Hareketin sanatçıları çocukluk döneminde ya da daha sonradan etkilendikleri popüler kültür öğelerini (karikatür, çizgi roman, film vb.), ürünlerini (Mickey Mouse, Super Man, Michael Jackson, Frankenstein vb.) kullanmaktadır. Güncel Pop Sürrealist eserlerde, çizgi roman ve karikatür, film ve dizi karakterleri, reklam görselleri ve grafiklerin içeriğe dönüştürüldüğü ve bu öğelerin biçimsel anlayışının de eserlere aktarıldığı görülmektedir. Bir çizgi roman kahramanı Süper Man, uzun zamandır popülerliğini koruyan film karakteri Harry Potter ya da son dönem popüler dizilerinden olan Squid Game'in çocuk şeklindeki robot maskotu, sanatçıların içeriğe dönüştürdüğü görsel öğelere örnek gösterilebilir. Ayrıca marka kimlikleri ve ürünler, retro grafikler, oyuncaklar, dijital oyun sahneleri, ünlü kişiler gibi daha birçok öğe içeriğe dönüşebilmektedir. Hatta popüler bir antidepresan ilaç markası bile bu resimlere konu olabilmektedir. Bu anlamda, Pop Sürrealist eserler diğer resim ve illüstrasyonlardan bu özelliğiyle ayrılmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir durum ise pop kültürün sürekli yeni öğeler üretmesiyle bağlantılı olarak sanatçıların sınırsız içerik özgürlüğüne sahip olmalarıdır. Sanatçılar sayesinde popüler ürünler, birincil sanata dönüşürken popülerliklerini de arttırmaktadır. Bu doğrultuda, hareketin Dadaizm'den aldığı temellere vurgu yapılabilir. Dadaist'lerin günlük hayattan seçtiği hazır nesnelere sanat nesnelere dönüştürmesiyle, Pop Sürrealist sanatçıların popüler ürünleri sanata dönüştürmesi aynı mantığa dayanmaktadır. Sonuçta her iki hareketin sanatçıları da hazır olanı kullanmıştır.

KAYNAKÇA

- Anderson, K. (2004). *Pop Surrealism: The Rise of Underground Art*, California: Ignitio Publishing.
- Ashby, L. (2012). *With Amusement for All: A History of American Popular Culture Since 1830*, Kentucky: The University Press of Kentucky.

Pop Sürrealizm'in Kullandığı Popüler Kültür Öğeleri

- Baseman, G. (2022, 8 Mart). Gary Baseman. http://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/slideshow/2004/04/18/movies/20040418_MICKEY_SLIDESHOW_3.html (Erişim: 08.03.2022).
- Bennett, T. (1980). Popular Culture: A Teaching Object, *Screen Education*, (34), 17-30.
- Circus, D. (2010). *Pop Surrealism What a Wonderfool World*, Italy: Drago.
- D'Errico, C. (2016). *Pop Painting: Inspiration and Techniques from the Pop Surrealism Art Phenomenon*, New York: Watson-Guption.
- Estiler, K. (2019, 18 Nisan) Mr. Dob: Takashi Murakami's Most Famous Character Explained. <https://hypebeast.com/2019/4/takashi-murakami-mr-dob-character-history> (Erişim: 08.03.2022).
- Gass, Z. (2021, 11 Temmuz). 10 Reasons Mickey Will Always Be Disney's Most Famous Character. <https://screenrant.com/mickey-disneys-famous-character/> (Erişim: 05.03.2022).
- Gerakiti, E. (2020, 21 Nisan). Lowbrow Art, Subcultural Movement or Legitimate Art Generation?. <https://www.dailyartmagazine.com/lowbrow-art-subcultural-movement-or-legitimate-art-generation/> (Erişim: 03.03.2022).
- Givens, J. R. (2013). Lowbrow Art: The Unlikely Defender Of Art History's Tradition, Masters Theses, Louisiana State University, Lsu Digital Commons.
- Harvey, D. (2005, 27 Ekim). Pictures From The Unibrow Revolution, <https://www.laweekly.com/pictures-from-the-unibrow-revolution/> (Erişim: 01.03.2022).
- Honosky, S. (2018). Atomic Cocktail: The Psychedelic Synthesis of Pop Culture. <https://rvamag.com/art/atomic-cocktail-the-psychedelic-synthesis-of-pop-culture.html> (Erişim: 02.03.2022).
- Jordan, M. D. (2005). *Weirdo Deluxe: The Wild World of Pop Surrealism & Lowbrow Art*, San Francisco: Chronicle Books.
- Jordan, M. D. (2010). *Weirdo Noir: Gothic and Dark Lowbrow Art*, San Francisco: Chronicle Books.
- Lowey, I., Prince, S. (2014). *The Graphic Art of the Underground: A Countercultural History*, London: Bloomsbury Visual Arts.
- Roalf, P. (2014). Gary Taxali at Jonathan LeVine. <https://www.ai-ap.com/publications/article/9511/gary-taxali-at-jonathan-levine.html> (Erişim: 02.03.2022).
- Storey, J. (2006). *Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction*, Athens: University of Georgia Press.
- Varol Ergen, E. (2015). Yeni ve Bağımsız Bir Sanat Deneyimi Olarak Pop Sürrealizm, *Art-Sanat Dergisi*, (3), 173-180.

SAVAŞ VE GÖÇ GİBİ TRAVMATİK KONULARI ELE ALAN RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI

Bora ÖZEN*

ÖZ

Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından birisi olan göç ve mültecilik konularındaki karnesinin çok da iyi olmadığı ortadadır. Dünyanın hemen hemen bütün kıtalarında görülen göç ve mültecilik olgusu ve toplumların ve devletlerin bunlara verdiği tepkiler bu sorunun ne derece önemli olduğunu bize göstermektedir. Göç ve mülteci konularını işleyen çocuk kitaplarının sayısı son yıllarda hem ülkemizde hem de dünyada artış göstermiştir. Global bir sorun olan bu konuya dikkat çekmek ve çocuk dünyasına bu konuyu aktarabilmek özel bir önem taşımaktadır. Bu makale kapsamında Türkiye’de yayınlanmış göç ve mültecilik konularını işleyen resimli çocuk kitapları ele alınmış, incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Savaş, Mülteci, Kitap, Çocuk Kitabı, Resimleme.

ILLUSTRATED BOOKS FOR CHILDREN ON TRAUMATIC TOPICS SUCH AS WAR AND MIGRATION

ABSTRACT

It is clear that his report on migration and refugee issues, which is one of the most important problems of today's world, is not very good. The phenomenon of migration and refugee observed in almost all continents of the world and the reactions of societies and states to them show us how important this problem is. The number of children's books on migration and refugee issues has increased both in our country and in the world in recent years. It is of special importance to draw attention to this global problem and to be able to convey this issue to the children's world. This article discussed the scope of illustrated children's books published that handles immigration and asylum issues in Turkey, examined and evaluated.

Keywords: Migration, War, Refugee, Book, Children’s Book, Illustration.

Atıf: ÖZEN, B. (2022). “Göç ve Mültecilik Konularını İşleyen Resimli Çocuk Kitapları” İMGELEM, 6 (11): 517-538.

Citation: ÖZEN, B. (2022). “Illustrated Children’s Books on Migration and Refugees” İMGELEM, 6 (11): 517-538.

Başvuru / Received: 13 Mayıs 2022 / 13 May 2022

Kabul / Accepted: 17 Haziran 2022 / 17 June 2022

Araştırma Makalesi / Research Article.

EXTENDED ABSTRACT

Children's books have a very important role in child cognitive development. Children's books are the first to introduce the child to reading. Children meet books before the reading period. It's just that the kid looks at pictures and dreams and talks about the book's story and reads the book. That's how the kid starts reading and meets reading. Kids like to spend time with books on their own, just as their parents like to read to him. While spending time with her parents, the bond between children and parents is also strengthens by talking about the book, talking about the pictures or talking about the story. Talking about the book also allows the child to express his own feelings and thoughts.

* Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, E-posta: ozen.bora@gmail.com ORCID Numarası: 0000-0002-4991-5442

Art books allow kids to connect what they see and what they know, so they can improve their visual thinking skills. A good picture child makes the book visible by visualizing emotions and thoughts. This allows the child to learn to think and think about abstract concepts. This allows the child to think about concepts and events that are so new in his own mind world. The children's books, which are esthetically, artistic and literary, are also important to them.

Children's books have a significant impact on the child's personality and behavior. It's a much more natural way for him to bring into his life what he sees, learns and internalizes at a young age. Therefore, the impact of children's books should not be discontinued in the child's conscious, sensitive and empathetic individual. The child needs to feel that he is part of this world and be aware of global and social problems. Children's books prepared for this purpose are important to avoid prejudices and empathize.

Migratory movements have influenced human communities in many ways throughout history. Children are the most affected by this migration movement because they have yet to complete their spiritual, physical and social development. The physical and psychological challenges of people who have to leave their land because of the war, and the disacceptance of the countries they go to, as well as the physical and psychological challenges of their journey, are one of the factors that increase the challenge of this situation.

One of the most important problems in today's world is that it is not very well-placed in immigration and refugee issues. The phenomenon of migration and refugee, seen on almost all continents of the world, and the reactions of societies and states to them, show us how important this problem is.

14 of the Universal Declaration of Human Rights. The article states that "everyone has the right to seek refuge in other countries under persecution". "Because of the race, religion, nature, belonging to a certain social group, or political opinions, the refugee is outside the country where he is a citizen because he is afraid of persecution for justified reasons, and is unable to take advantage of the protection of this country, or because of the fear of such fear," the Geneva Convention, published in 1951. if he does not wish to take advantage or has no nature and is not in the position of such events, he has been identified as the person outside his previously inhabited country, who cannot return there, or who does not wish to return because of the fear in question".

Due to its geographic location and historical background, Turkey is not far from concepts such as migration, migrants, refugees and asylum seekers. Throughout history, these

lands have been a bridge. Anatolian lands have always migrated through the historical process. The wars in countries around this land have always faced immigration and refugee issues due to economic and political problems.

In terms of immigration content, it does not only contain the physical meaning of displacement. It is the move of culture, life, social features and experiences with human beings. This move affects not only migrants, but also the cultural, economic and political dynamics of people in the emigrated area (Zafer 2016).

In this respect, migration is not only about migrating people, but also about communities living in migratory places. It is necessary to empathize with people who are unable to meet their basic needs, such as safety, health, shelter, nutrition and education, to perform migration in order to protect their life rights. The best and most natural way to communicate this empathy to children from a young age is by drawing children's books, which is part of the solution. The mission of children's literature from this view is very important. Despite all that, inoculation is the way to overcome problems, and we can do that through the best literature.

After the child is born, he interacts with the voice channel, listens to the language structure of his own culture from his family, and when he is sufficiently capable of making similar sounds, he starts to use the language. The first literary works the child listens to are lullabies, stories and stories. Children first communicate with literature through adult. As the picture books enter the child's life, the child begins to look at their pictures, listen to the story, or embody the story in his mind. So the child has created the story that he listens to in his brain and added it to his life (Bilgin 2011) creativity education is not a ditiotic education, but a form of education that must be approached on a broad surface, from the beginning of life to the first childhood and youth (Erdoğan 1987).

Art books introduce the boy to reading. The first printed work to appear before the child is magazines, newspapers and photo books. The child searches for pictures of interest as he travels through the pages of a picture book, and when he finds it, he can look at the pictures for minutes. That's what reading is really about for a child before the reading period. Adults are not aware of how important this action is, but this is what happens when the child first meets the reading action. Even if a child can't read and write a book with a picture, if the pictures have attracted her attention and attention, she can spend minutes by herself with a book and she enjoys the action. They like their parents reading to them as much as spending time with books on their own. And here, they get into a listening act. These special moments shared with parents

also help strengthen communication and connection with the child. These conversations about the book will strengthen the relationship between the parent and child. The ability to comment is strengthened, creating an opportunity to use creativity.

GİRİŞ

Çocuk kitaplarının çocuğun bilişsel gelişiminde çok önemli bir görevi vardır. Çocuğu okumayla tanıştıran ilk eserler çocuk kitaplarıdır. Çocuklar kitaplarla okuma yazma dönemi öncesinde tanışırlar. Çocuğun sadece resimlemelere bakıp hayal kurması ve kitabın hikayesi hakkında konuşması bile kitabı okumasıdır. Çocuğun okumaya başlaması ve okumayla tanışması bu yolla olur. Çocuklar anne ya da babasının ona kitap okumasından hoşlandığı gibi kendi başlarına da kitaplarla vakit geçirmekten hoşlanırlar. Anne ve babasıyla birlikte vakit geçirirken kitap hakkında konuşmak, resimlemeler ya da hikâye hakkında sohbet etmek suretiyle çocuk ve ebeveyn arasındaki bağ da kuvvetlenir. Kitap hakkında konuşmak çocuğun kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmesine de fırsat tanır.

Resimli kitaplar çocukların gördükleriyle bildiklerinin arasında bağ kurmasını sağlarlar yani bu sayede görsel düşünme becerisini geliştirirler. İyi bir resimli çocuk kitabı duygu ve düşünceleri görselleştirerek görünür hale getirirler. Çocuk bu sayede soyut kavramlar üzerinde düşünme ve fikir üretebilmeyi öğrenir. Bu sayede çocuk kendi zihin dünyasında çok yeni olan kavramlar ve olaylar üzerine düşünme fırsatı bulur. Estetik, sanatsal ve edebi açıdan yetkin çocuk kitapları bu yönleriyle de önemli bir görev üstlenmektedirler.

Çocuk kitapları çocuğun kişiliğinin oluşmasında ve davranışlarında önemli etkilere sahiptir. Küçük yaşta gördüğü, öğrendiği ve içselleştirdiği şeyleri hayatına katması çok daha doğal bir yolla gerçekleşir. Bu sebeple çocuğun bilinçli, duyarlı ve empati sahibi bir birey olmasında çocuk kitaplarının etkisi yadsınmamalıdır. Çocuğun bu dünyanın bir parçası olduğunu hissetmesi, küresel ve toplumsal sorunların da farkında olması gerekmektedir. Önyargılarından kurtulması ve empati kurabilmesi için bu amaçla hazırlanmış çocuk kitapları önem kazanmaktadır. Bu bakımdan çocukların erken yaşta nitelikli çocuk kitaplarıyla tanışması eleştirel düşünme becerilerini erken yaşta kazanmalarını sağlayacaktır (Karatay 2011).

Savaş, Göç ve Mültecilik

Göç hareketleri tarih boyunca insan topluluklarını birçok yönden etkilemiştir. Bu göç hareketinden en çok etkilenenler çocuklardır çünkü ruhsal, fiziki ve sosyal gelişimlerini henüz tamamlayamamışlardır. Yaşadığı toprakları savaş yüzünden terk etmek zorunda kalan insanların temel yaşam haklarına ulaşabilmek adına yaptıkları yolculuğun fiziki ve psikolojik

zorluklarının yanında gittikleri ülkelerde de dışlanma ve kabul görmemeye karşılaşmaları bu durumun zorluğunu arttıran faktörlerdendir.

Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından birisi olan göç ve mültecilik konularındaki karnesinin çok da iyi olmadığı ortadadır. Dünyanın hemen hemen bütün kıtalarında görülen göç ve mültecilik olgusu ve toplumların ve devletlerin bunlara verdiği tepkiler bu sorunun ne derece önemli olduğunu bize göstermektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021) tarafından yayınlanan istatistiklere göre ülkemizdeki geçici koruma kapsamında Suriyeli toplam mülteci sayısının 3.681.531 ve 0-9 yaş aralığında 1.066.203 mülteci çocuğun bulunduğu bildirilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 14. Maddesinde “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma olanaklarından yararlanma hakkı” olduğu belirtilmiştir. 1951 yılında yayınlanan Cenevre Sözleşmesi’nde mülteci, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen” kişi olarak tanımlanmıştır.

Türkiye coğrafi konumu ve tarihsel arka planı nedeniyle göç, göçmen, mülteci ve sığınmacı gibi kavramlara uzak değildir. Tarih boyunca bu topraklar bir köprü görevi görmüştür. Anadolu toprakları tarihsel süreç içinde hep göç almıştır. Bu topraklar etrafındaki ülkelerde yaşanan savaşlar, ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle her zaman göç ve mültecilik konularıyla yüz yüze gelmiştir.

Göç içeriği bakımından sadece fiziki olarak yer değişikliği anlamını barındırmamaktadır. İnsanla birlikte kültürün, yaşayışın, sosyal özellik ve deneyimlerin de taşınmasıdır. Bu taşınma, yalnız göç edenleri değil göç edilen yerdeki insanların kültürel, ekonomik ve siyasi dinamiklerini de bir bakıma etkiler (Zafer 2016). Mülteci çocuklara yönelik kapsayıcı koruma planlarının içinde eğitime erişimin kolaylaştırılması da yer almalıdır (Uğur 2019).

Bu açıdan göç sadece göç eden insanları değil göç edilen yerde yaşayan toplulukları da ilgilendiren bir konudur. Güvenlik, sağlık, barınma, beslenme ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan insanların yaşam haklarını korumak adına göç eylemini gerçekleştirmelerine empati ile yaklaşmak gereklidir. Bu empatiyi çocuklara küçük yaşlardan itibaren iletebilmenin

en güzel ve doğal yolu da resimli çocuk kitaplarıdır, çözümün bir parçası da budur. Çocuk edebiyatının bu bakımdan üstlendiği misyon çok önemlidir. Her şeye rağmen umut aşılacak problemlerin üstesinden gelmenin yoludur, bunu da en iyi edebiyat aracılığı ile yapabiliriz.

Çocuk Kitapları

Çocuk doğduktan sonra sesler kanalıyla etkileşime girer, kendi kültürünün dil yapısını ailesinden dinler, benzer sesler çıkararak yeterli seviyeye geldiğinde ise dili kullanmaya başlar. Çocuğun dinlediği ilk edebi eserler ninniler, öyküler ve masallardır. Çocuk edebiyatla iletişimi önce yetişkin aracılığıyla yapar. Okul öncesi dönemde çocuğun ilk tanıştığı kitaplar resimli kitaplardır (Gönen 2013). Resimli kitapların çocuğun hayatına girmesiyle çocuk öyküyü dinlerken resimlerine bakmaya, dinlediği öyküyü ya da masalı aklında somutlaştırmaya başlar. Böylece çocuk dinlediği öyküyü beyninde oluşturmuş ve yaşantısına katmış olur (Bilgin 2011). Yaratıcılık eğitimi didaktik bir eğitim değil, yaşamın başlangıcından ilk çocukluk ve gençlik dönemine kadar süren, geniş bir zeminde yaklaşılması gereken eğitim biçimidir (Erdoğan 1987).

Nitelikli çocuk kitapları, işlenen temanın üzerine düşünülmesine ve yorumlanmasına izin verir (Karagöz 2018). Resimli kitaplar çocuğu okumayla tanıştırlar. Çocuğun karşısına çıkan ilk basılı işler dergiler, gazeteler ve resimli kitaplarıdır. Çocuk resimli bir kitabın sayfalarında dolaşırken ilgisini çeken resimler arar ve onu bulduğunda da resimlere dakikalarca bakabilir. Okuma yazma dönemi öncesi bir çocuk için okuma eylemi bundan ibarettir aslında. Yetişkinlerin bu eylemin ne kadar önemli olduğunun farkında değillerdir fakat çocuğun okuma eylemiyle ilk tanışması böyle olur. Bir çocuk resimli bir kitabı eline aldığı anda okuma yazma bilmiyorsa bile eğer resimler onun ilgi ve dikkatini cezbettiyse dakikalarca kendi başına kitapla vakit geçirebilir ve bu eylemden büyük zevk de alır. Kendi başlarına kitapla vakit geçirmek kadar anne babalarının onlara kitap okumasından da hoşlanırlar. Burada da dinleme eylemi içine girerler. Anne babayla paylaşılan bu özel anlar çocukla olan iletişim ve bağın kuvvetlenmesini de sağlar. Kitapla ilgili yapılan bu sohbetler sayesinde ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki kuvvetlenir. Yorum yapma yetisi güçlenir, yaratıcılığını kullanma fırsatı yaratır.

Sorun merkezli olarak adlandırılan kitaplar; kişilerin hem bireysel hem de toplumsal becerileri üzerinde olumlu etkilere sahiptir ve kişinin hayatında karşılaştığı problem durumlarını sorgulamasını kolaylaştırır (Şirin 2012). Işıtan'a göre de özel amaçla yazılmış çocuk kitapları savaş, göç, mültecilik gibi zor konuları ele alan kitaplardır (Işıtan 2013).

Edebiyatın kurmaca dünyası, dış gerçekliği aynen yansıtmasa da ondan bağımsız değildir. Öykü ve romanlarda rastlanan olay veya davranışların, yaşanan hislerin gerçek hayattaki deneyimlerle örtüşmesi veya çatışması, roman içi gerçeklik ile hayatın felsefi, bireysel veya evrensel gerçekleri arasında bağlantı sağlar (Çıkla 2002).

Çocuk kitapları aracılığıyla göç ve mültecilik konularının ele alınmasının ana amacı bu konuları masalsi anlatmak, gerçeklikten koparmak ya da düşsel bir dünya ile sunmak değildir. Asıl amaç çocuğun kitaptaki karakterle empati kurabilmesini sağlamak böylece hem karşındakini hem de kendi duygu ve düşüncelerini anlamlandırabilmektir. Sorun odaklı çocuk edebiyatı sayesinde çocukta farkındalık sağlanabilir (Yılmaz ve Yakar 2018).

Çocuklara okuma alışkanlığı ve kitap sevgisi kazandırmak çocuk edebiyatının temel görevlerinden biridir. Çocuk kitapları çocuğa okuma alışkanlığı ve kültürünü ancak nitelikli kitaplar yoluyla kazandırabilir. Yani çocuklar için üretilen nitelikli yayınlar sayesinde çocuk edebiyat ve sanatla etkileşim halinde olur. Bu amaçla yazılmış kitaplar sayesinde savaş ve göç gibi anlatılması zor konularla karşılaşan çocuklar hayatın gerçekleriyle ilgili farkındalık ve bilinç sahibi olabilirler (Bulut 2018). Bu yüzden kitaplarda bu tür konuların ele alınması çocuk için zorlayıcı gibi görünse de faydalıdır (Aslan 2014).

Çocuklara yazınsal metinlerin ve resmin iletilerini tanıma ve anlamaya dayalı bilişsel ve duyuşsal boyutlu davranışlarını uygulayabileceği, sınavabileceği olanaklar sunmalıdır (Sever 2010). Resimli kitapların değerlendirilmesiyle ilgili 21 maddeden oluşan bir ölçek çalışması da yapılmıştır (Deniz ve Gönen 2020).

Savaş, göç ve mültecilik gibi özel konular çocuk kitaplarında konu edilmesi ve çocuklara anlatılması güç ve hassasiyetle yaklaşılması gereken konulardır. Son yıllarda yurt dışındaki ve ülkemizdeki yayın evlerinin göç ve mültecilik konusundaki çocuk kitabı ürünlerini daha sıklıkla yayınladıklarını görmekteyiz. Bu konudaki yayınların fazlalaşmasının nedeni böylesine hassas bir konunun çocuklara ve gençlere açıklama ihtiyacının sonucudur. Toplumun tüm katmanlarını ilgilendiren bu konuyla ilgili çocuk edebiyatı yazarları birbirinden farklı öykü ve hikayeler kaleme almaktadırlar. Bu sayede çocuklar böylesine hassas bir konuda derinlikli bir görüş ve düşünceye sahip olurlar. Çocuk kitapları sayesinde farkındalıkları artan çocuklar kendi fikir ve bakış açılarının da farkına varırlar. Bu sayede çocuklar kitaplardaki karakterlerle empati kurabilecekler hem bireysel hem de toplumsal bakış açılarını değiştirmede de etkili olacaktır.

Çocuk edebiyatı ürünleri de edebiyatın diğer türleri gibi içinde buldukları toplumdan izler taşırlar. Çocuk edebiyatı ve resimli çocuk kitaplarını da toplumdan bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü edebiyat, içinde bulunduğu toplum, zaman ve coğrafyadan beslenir. Resimli çocuk kitaplarının bir amacı da çocuğun hayal dünyasını genişletmek ona yeni kişiler ve olaylarla tanıştırmaktır. Böylece çocuk içinde bulunduğu toplum ve dünya ile ilgili temel fikirlere sahip olmaya başlar. Merak duygusu oluşur ve bu sayede ilgi alanlarını belirlemeye başlar.

Savaş ve Göç Gibi Travmatik Konularını İşleyen Resimli Çocuk Kitapları

Göç; “Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi.” olarak; Mülteci ise, “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak tanımlanmıştır (Göç Terimleri Sözlüğü 2013: 35). Savaş, göç ve mültecilik konularını işleyen çocuk kitaplarının sayısı son yıllarda hem ülkemizde hem de dünyada artış göstermiştir. Global bir sorun olan bu konuya dikkat çekmek ve çocuk dünyasına bu konuyu aktarabilmek özel bir önem taşımaktadır. Toplumla uyum sağlamak ve onu anlayabilmek için toplumun içindeki farklılıkları fark etmek ve bu farklılıklara saygı duyan bir eğitim önemlidir. Bu eğitimin ilk adımları da resimli çocuk kitaplarıyla atılır.

Çocuklar kitaplarla içi içe oldukça hem kendi kültür ve kimlik özelliklerini tanır hem de başka kültür ve medeniyetler hakkında bilgi sahibi olurlar. İnsan haklarına saygılı, duyarlı ve empati sahibi insanlar yetiştirmenin başlangıcı resimli çocuk kitaplarıdır. Bu yönüyle toplumlar ve kültürler arasındaki ön yargıların kaldırılması açısından da resimli çocuk kitapları çok önemlidir. Çocuklardaki ön yargı ve kalıp yargılar aile içinden başlayarak diğer yetişkinlerden duyup gördükleriyle oluşur. Ön yargılar genetik miras değildir, bu davranış biçimleri öğrenilir ve öğretilir. Çocuklarda oluşabilecek olumsuz davranış ve düşünce biçimlerini kitaplar yoluyla değiştirmek ve ortadan kaldırmak mümkündür. Bu kitapların ortak yönleri farklı olanı anlamak ve anlatmaktır (Balta 2018).

Çocuklara hangi meseleyi sunuyor olduğunuzun bir önemi yok... Dürüstlük hakkında bir öykü yazıyor olabilirsiniz. Veya kıskançlık ya da sağlıklı beslenme. Çocuğa yazıyorsanız, her halükârda empati en güçlü dostunuz. Hatta çocuklara yazarken empati işin olmazsa olmazı. Çocuğun bakış açısını yakalayamayan, öyküsünde "çocuğa görelilik" kavramını dikkate almayan hiçbir yazarın çocuk okuru yakalaması mümkün olamaz kanımca. Çocuğun yerine kendimizi

koymayıp, üstten bakan, çocuğa yukarıdan konuşan metinler yazdığımızda maalesef okuru sadece kendi kitabımızdan değil, aynı zamanda kitap okuma alışkanlığından uzaklaştırmış oluyoruz. Dolayısıyla biz çocuk kitabı yazarlarının en büyük sorumluluğu "çocuğa görelilik" kavramını ciddiye almak olduğunu düşünüyorum. Bunun da tek yolu empati (Kozikoğlu 2020).

Empati bir çocuk kitabında olması gereken en önemli kavramlardan birisi, çocuğa anlatılmak istenen konu ne olursa olsun empati kavramı ile ona aktarılmalıdır. Bu konular insanla, hayvanla, doğayla ya da göç gibi hassas bir konuyla ilgili de olabilir, hatta kitap metinlere sahip olmayan bir sessiz kitap da olabilir. Önemli olan kitabın anlatım dili ve çatısının empati ile kurulmuş olmasıdır. Aşağılama ve ötekileştirmeden uzak, acıma ve duygu istismarına yöneltmeden, olay ve olguları tarafsız bir biçimde aktarmak, yorum ve çıkarımları okuyucuya, çocuğa bırakmak önemlidir.

Sıra dışı olaylar yaşasalar da mülteciler sıra dışı insanlar değildir. Onların da benim gibi sadece insan olduğunu anlamak ve anlatmanın en iyi yolu bu yüzden çocuk kitaplarıdır.

Farklılıkların zenginliğini, çok kültürlülüğü, eşitliği ve paylaşımı savunan, zor durumda olanlarla dayanışmayı özendiren, ayrımcı değil kucaklayıcı, sınırlara değil insanlara güvenen çocuklar yetiştirmenin en güzel ve güvenilir yolu çocuk kitaplarıdır (Korkmaz 2017).

Çocuklar yaşadığımız bu dünyanın bir parçasıdır ve yaşanan her türlü olayı tam olarak anlayıp anlamlandıramıyor olsalar bile hissedip etkilenmektedirler. İşte çocuk kitapları bunun gibi hassas konularda çocuğa didaktik olmadan bir şeyleri açıklamak ve anlatabilmek için en güzel yol ve yöntemlerden birisidir. Karşındakini anlayabilmek için onu tanıman gerekir, tanıyıp tanımlayamadığın hakkında bilgi sahibi olamazsın. İşte kitaplar aracılığıyla bu tanışmanın bu tanışıklığın ilk adımı atılır. Savaş ve göç konularıyla ilgili kitapları inceleyen Melanoğlu'nun saptamalarına göre bu konu üzerine yazılıp resimlenmiş kitaplardaki ana konu başlıkları kültürel farklılıklar, aile, sevgi, temel ihtiyaçlar ve yardımlaşma olarak sıralanmıştır. (Melanoğlu 2020).

Bazı özel konular vardır ki çocuk kitaplarında yer alması çok da sık uygun görülmez, tabu olarak bakılır ve risklidir. Bunlar ölüm, cinsellik ve din gibi konulardır. Bu konuları ele alacak olan eserler dikkatle ve alanında uzman kişilerle yapılan ortaklıklarla ortaya çıkarılmalıdır. Günümüz dünyasının en büyük problemlerinden biri olan göç ve mültecilik konusu da bunlara dahildir. Yanlış bir bakış açısıyla ele alınması ya da yanlış anlaşılması çok müsait ve hassas bir konudur.

Bu hassasiyeti ele alırken sadece mülteci çocukları düşünmek de yeterli değildir. Göç ettikleri toplumun çocuklarını da ele almak, konuya her iki bakış açısıyla empati kurarak yaklaşmak önemlidir. Burada resimli çocuk kitaplarının önemi ve değeri bir kez daha devreye girer. Konuyu hem saygı, eşitlik, kardeşlik kavramlarıyla ele alıp bunu sanatsal ve estetik görsellerle ortaya koyabilmek bu alanda düşünsel ve pratik yetkinliklere sahip olmayı gerektirir. Bu konuları ele alan nitelikli çocuk kitaplarının artması gelecek kuşaklar için ümit vaat etmektedir. Ayrıca bu konulardaki kitaplarda boşanma, yeniden evlenme, evlat edinme gibi konulara değinilmediği ve eksiklik olduğu da belirtilmiştir (Gök ve Mülayim 2021).

Çocuk kitaplarında ele alınan göç ve mültecilik konularının ötekileştirme ve ayrıştırmadan uzak bir anlayışla yansıtılması gerekmektedir. Bu konuları ele alan kitaplarda dayanışmayı, eşitliği, farklılıklara saygıyı ve paylaşmayı özendirmek ana amaçlardan biri olmalıdır. Resimli çocuk kitapları bu olumlu atmosferi yansıtmalıdır (Temur 2019). Çünkü çocuklar kitap karakterlerinden etkilenirler (Yılmaz ve Destegüloğlu 2021).

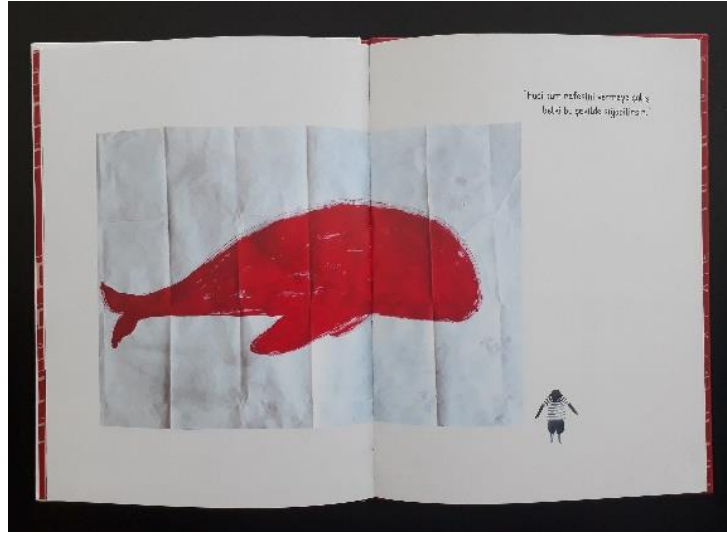
Çocuk kitapları bu farkındalığı sağlamak için en uygun ve önemli araçlardan birisidir. Hem göç eden hem de göç alan toplumların çocuklarının gerçekliklerinin sanatçı duyarlılığı ile yansıtıldığı kitaplar bu farkındalığın artmasına katkı sağlar. Çocuk kitapları yoluyla mültecilik ve göç gibi hassas konular ele alınabilir ve kitaplarda verilen mesajlarla dayanışma, sevgi, paylaşım, eşitlik ve farklılıklara saygı konuları ele alınıp bunlarla ilgili farkındalık oluşturulabilir. Göç ve mültecilik konularını çocuklara en doğru ve yalın biçimde anlatabilmenin yolu çocuk kitaplarıdır. Önyargılardan uzak empatiyle kurgulanmış bir hikâyede çocuk kendisini bulabilir. Kitap çocuğa öğüt verir gibi değil hayatın içinden ve doğal bir şeyler paylaşıyor gibi olmalıdır. İçinde kendisini ve çevresindeki hayattan örnekler bulabileceği hikayeleri ona anlatmak ancak çocuk edebiyatı yoluyla sağlanabilir.

Ülkemiz topraklarında sayıları milyonlara varan mülteci ve sığınmacılar bulunmaktadır. Çeşitli tehditlerden kaçarak Türkiye'ye göç etmiş olan bu sığınmacılara ilgili gerek çevremizden gerekse medyadan hemen her gün bir haber duymakta izlemekteyiz. Bu haber ve bilgilerin büyük çoğunluğu olumsuzluk içermekte. Bu bilgilerin birçoğu ayrımcılığı, nefreti ve şiddeti körükleyen nitelikte olup birlikte yaşamaya ve empatiye yönelik olanlarının sayısı ise çok az. İnsanlar arasındaki farklılıkların ayrımcı bir şekilde yorumlanması tamamen yetişkinlerin dünyasına ait bir davranış biçimidir. Çocuklar bu tür davranış biçimleriyle doğmazlar, bu tür davranış ve düşünüş biçimlerini çevrelerinden şahit olma yoluyla öğrenirler ve hayatlarına katarlar. Çevrelerinde rol model kabul ettikleri yetişkinlerin davranış ve düşünüş

Savaş ve Göç Gibi Travmatik Konuları Ele Alan Resimli Çocuk Kitapları

biçimleri çocuklar için belirleyicidir. İçselleştirme genelde bu farkında olmadan öğretim dediğimiz aktarım yoluyla olur.

Aşağıda örneklerini göreceğimiz resimli çocuk kitapları Türkiye’de basılmış, göç ve mültecilik konularını ele almış eserlerdir. Bu makale kapsamında 17 adet resimli çocuk kitabı incelenmiştir.

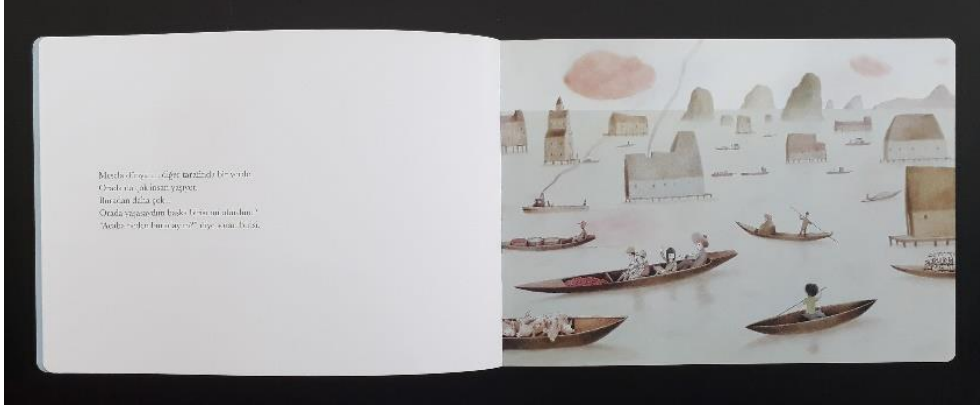
Resim 1: Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar

Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar, yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan bir insanın bavuluna neler alabileceğiyle ilgili bizi düşünmeye iten ve o bavula neleri sığdırabileceğimize dair hayal gücümüzün sınırlarını zorlayan hem eğlenceli ama aynı zamanda hüzünlü bir kitap.

Resim 2: Uzak

Uzak, Shaun Tan'ın yazıp resimlediği bir sessiz kitap. İçinde metin olmayan kitap sadece resimlemelerden oluşmakta. Uzak, göç gibi anlatılması zor bir konuyu sözcüklere ihtiyaç duymadan masalsı bir atmosferde anlatıyor bizlere.

Resim 3: Başka Bir Yerde Yaşasaydım

Başka Bir Yerde Yaşasaydım, küçük bir çocuğun “Ya başka bir yerde yaşasaydım?” diye kendine sorması ve devamında “Ya gitmek zorunda kalsaydık” diye sormasıyla dünyanın farklı yerlerinde yaşasaydı acaba nasıl bir hayatı olurdu sorusunun cevabını arama hikayesi.

Resim 4: Mervan'ın Yolculuğu

Mervan'ın Yolculuğu, babasıyla birlikte savaştan kaçan küçük bir çocuğun yolculuk hikayesi. Özgürlüğe doğru adım adım gidilen bir öykü.

Resim 5: Yolculuk

Yolculuk, küçük bir kız çocuğunun annesi ve erkek kardeşiyle beraber bir göç yolculuğuna çıkma hikayesidir. Kitap “Society of Illustrators” tarafından altın madalyaya layık görülmüş çok güzel illüstrasyonlara sahiptir. Görsellerle masalsı bir atmosfer yaratılarak konunun dramatikliğini hafifletilmek değil dengelemek istenmiştir. Resimlemeler masalsı da olsa konu ve hissettirdiği duygular oldukça gerçek ve hayatın içindedir. Yaratılan bu atmosfer sizi kolaylıkla kitabın içine çeker ve karakterlerle daha doğal bir şekilde empati kurmanızı sağlar. Konunun karamsarlığına rağmen “Yolculuk” hikayesinde ve resimlemelerinde umut ve espri içeren ifadeler de yer verir.

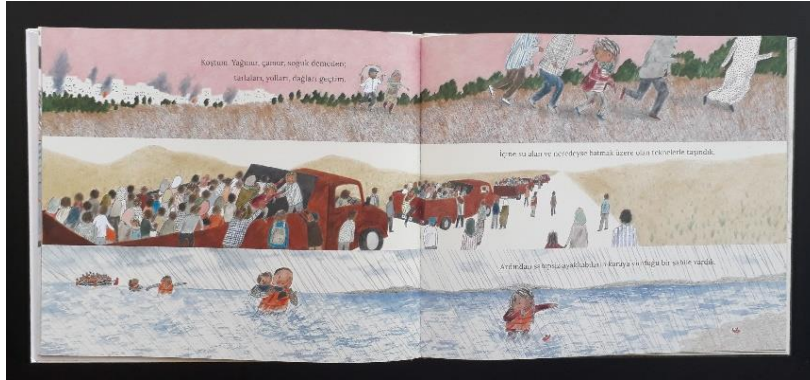
Resim 6: Dönme Dolap

Dönme Dolap, Tülin Kozikoğlu'nun hikayesini yazdığı kitap dünyanın iki farklı şehriden iki ailenin aynılıkları ve farklılıklarını bize gösteriyor. Savaş ve göç hakkında konuşmak için şiirsel bir okuma yolculuğuna çıkarıyor bizi.

Resim 7: Benim Adım Mülteci Değil

Benim Adım Mülteci Değil, Kate Milner’ın kendi yazıp resimlediği bir kitaptır. Ülkesini ve yaşadığı toprakları savaş yüzünden terk etmek zorunda kalan çocukların hikayesidir bu. Bu çocukların sadece göç eden birer mülteci olmadıklarını, onların da bizim gibi birer çocuk olduğunu, aslında ne kadar farklı kültürlerden olsalar da özünde bütün insanların aynı olduklarını anlatıyor bizlere.

Resim 8: Savaşın Başladığı Gün

Savaşın Başladığı Gün, sıradan bir günde bir çocuğun okuldayken birden savaşın patlak vermesiyle birlikte değişen hayatı ve çıktığı tehlikeli yolculuğu anlatıyor. Gittiği yerde ise kimsenin hoş geldin demediği, her şeyini ve umutlarını tükettiği bir anda yeşeren ümitlerini ve nezaketin gücünü bizlere hatırlatıyor.

Resim 9: Halepli Zeynep

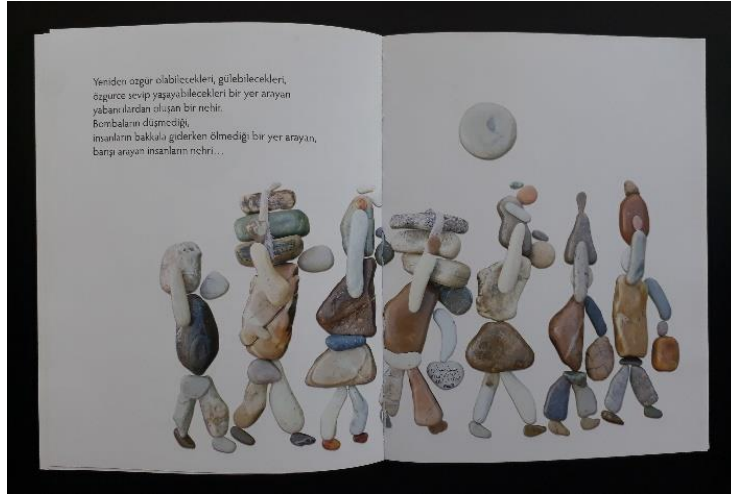
Halepli Zeynep, Suriye'den savaştan kaçan küçük Zeynep'in yolculuğunu anlatıyor bize. Küçük kız, başına gelen anlam veremediği olayları yanındaki hayvanlarıyla ve hayal dünyasıyla aşmaya çalışıyor. Savaştan kaçarken yanına aldığı beyaz tavşanı ve beyaz tavuğu da onun masumiyetini ve barış isteğini sembolize eder. Savaş ve göçle ilgili birçok kitapta görmediğimiz bir yaklaşım bu kitapta vardır. Bu da bir siyasi karaktere kitabın içinde yer verilmesidir. Suriye, Amerika, Rusya ve Türkiye başkanlarıyla Zeynep tek tek konuşuyor. Kitap Suriye Halep'ten Türkiye Gaziantep'e gelen küçük Zeynep'in zorlu hikayesini anlatıyor.

Resim 10: Bot Hikayesi

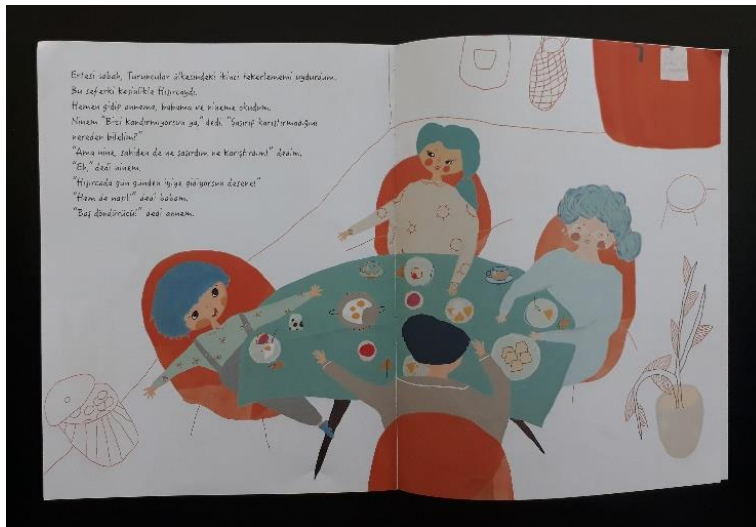
Bot Hikayesi, bir sabah uyandıklarında evlerini ve yaşadıkları yerleri bırakıp gitmek zorunda kalan iki kardeşin hikayesini anlatıyor bizlere. Sonraki her gün yeni, farklı ve tehlikeli maceralar yaşayan bu çocuklar her yeni günle birlikte yeni belirsizliklere de uyanıyorlar. Belirsizlik ve aidiyetsizlik kavramları kitabın genel yapısını oluşturuyor. Her gün yer değiştiren ve farklı bir yerde uyanan çocuk yersizlik ve geçicilik duygusunu kitabın okuyucularına

aktarıyor. Kitap aynı zamanda böylesi yıkıcı ve yıpratıcı bir yolculuğa çıkan bu çocukların her şeye rağmen yeni bir ev hayalini kurlmalarını da anlatıyor bizlere.

Resim 11: Taştan Adımlar

Taştan Adımlar, mülteci bir ailenin yolculuğundan bahsediyor. Kitabın resimlemeleri renkli doğal taşların kullanılmasıyla yapılmış. Göç eden insan figürlerinin taşlardan oluşturulması hikâyenin konusu içinde bir ironi içermektedir. Taşların hareketsiz, durağan ve kıpırdamaz yapısı ile göç eden, bir ülkeden başka bir ülkeye zorunlu haller yüzünden giden insanların zıtlığını aynı anlam içinde buluşturuyor. Suriyeli sanatçı Nizar Ali Badr'ın çakıl taşlarıyla yarattığı güçlü imgelerle bize umuda doğru çıkılan bu öyküyü anlatıyor. İnsanlar neden doğdukları yerleri bırakıp başka yerlere giderler, yanlarında birkaç çantadan başka bir şey almadan neden yollara dökülürler, yaşadığı evi, mahalleyi, kenti, ülkeyi belki de bir daha dönmek üzere terk etmek ne demektir bu soruların cevaplarını arıyor ve gösteriyor bize bu kitap.

Resim 12: Galiba Hışırđıyorum!

Galiba Hışırđıyorum, savaş yüzünden başka bir ülkeye ailesiyle beraber göç etmek zorunda kalan küçük bir çocuğun gittiği ülkede yaşadığı dil problemini ve bunu nasıl aştığını anlatıyor. Yeni bir yer, yeni bir yaşamla birlikte yeni bir dille de karşılaşan çocuğun yaşadıklarını onun gözünden ve duygularından aktarmış yazar bizlere. Kitap göç ve mülteciliğin önemli bir sorununu dile getiriyor, dil problemi. Savaş sırasında ülkesini terk etmek zorunda kalan bir ailenin küçük çocuğunun yaşadığı dilsel farklılık problemini ve uyum sürecini esprili ve eğlenceli bir şekilde anlatmaktadır.

Resim 13: Bavulumdaki Kırık Fincan

Bavulumdaki Kırık Fincan, hikayesini bize hayvan karakterlerle anlatan bir kitap. Bir yabancınnın bavuluyla hiç bilmediği bir kasabaya gelmesi ve kasaba sakinlerinin onun bavulunun içinde ne olduğunu merak etmesini anlatan bir göç hikayesi. Fabllar aslında böylesi zor konuları anlatmak için en uygun yöntemlerdendir. Hayvan karakterlerin çocuk kitaplarında yer almasının en önemli özelliklerinden birisi de cinsiyet ya da ırk ayrımı yapmadan konuyu aktarabilmesidir. Böylece çocuk hikâyede sadece kahramanların yaşadığı olaylara ve duygu durumlarına odaklanır. Küçük yaşta bir çocuğa göç gibi hassas bir konuyu didaktik olmadan aktarabilmek önemlidir. Bavulumdaki Kırık Fincan sevimli karakterler aracılığıyla çocuğun konuya ilgisini çekebilmeyi başarıyor.

SONUÇ

Göç ve mültecilik günümüz dünyasının ve bizim topraklarımızın en büyük sorunlarından birisi. Sorunların kaynağı savaş, politika ve siyaset olsa da bundan en çok etkilenenler çocuklar. Bu yüzden bu konuların çocuk kitaplarında yer alması çok önemli bir

olgu. Zorunlu olarak bu göç yolculuğuna çıkmış ve tanımadığı bilmediği topraklara gelmiş olan insanlarla empati kurmanın en güzel yolu kitaplardır. Özellikle çocuk kitapları çocukların psikolojik gelişimlerinde ve davranışlarında önemli rol oynar. Ötekileştirme yapmadan karşısındakiyle empati kurabilmesinin bir yoludur çocuk kitapları. Ülkemizde son yıllarda göç ve mültecilik konularını ele alan çocuk kitaplarının sayısında gözle görülür sayıda artış vardır. Bu sorun sadece bizim topraklarımıza has olmamakla birlikte Türkiye, dünyada göçten en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Bu bağlamda bu küresel sorunu çocuklara anlatmak özel bir önem kazanmaktadır. Resimli çocuk kitapları burada anahtar rol oynamaktadır. Anlatılması zor konuları çocuğa bir hikâye örgüsüyle ve sanatsal resimlemelerle anlatmak çocuklarda oluşabilecek önyargı ve ötekileştirme gibi duyguları ortadan kaldıracaktır. Çocukların toplumsal konulara farkındalığını geliştirmenin en önemli yollarından biri de nitelikli çocuk kitaplarıdır. Çocuk bu tarz nitelikli kitaplarla ne kadar erken yaşta tanışırsa farkındalığı da o kadar erken gelişecektir.

Empati bir çocuk kitabının olmazsa olmaz bir unsurudur. Çocukta empati duygusunun oluşmasını istiyorsak yazılan ve resimlenen kitaplar da empati kavramı göz önünde tutularak hazırlanmalıdır. Çocuklar yaşadığımız bu dünyanın en önemli parçalarıdır. Günümüzde yaşanan her türlü olumsuz olayı tam olarak anlayıp anlamlandıramıyor olsalar da bütün bu olup bitenleri hissedip etkilenmektedirler. İşte tam da bu amaçla çocuk kitapları bunun gibi hassas konularda çocuğa didaktik olmadan açıklamak ve anlatabilmek için en güzel yol ve yöntemlerden birisidir. Çocuk kitaplarında göç ve mültecilik konularının ele alınması hem göç eden bireyler hem de göç alan toplumlar arasındaki dayanışma ve paylaşımı destekleyecek çok önemli bir unsurdur. Bu konuların çocuk kitaplarında ele alınması küçük yaştan itibaren çocukta bir farkındalık oluşmasına neden olur. Bu sayede çocuk eşitlik ve farklılıklara saygı gibi konularda bilinçlenir. Toplumlarda ırkçılık, ötekileştirme, zenofobi ve ayrıştırmanın ortadan kalkması için atılacak en güzel adımlardan birisi bu alanda üretilmiş nitelikli çocuk kitaplarıdır. Bu kitaplar saygıyı, eşitliği, paylaşmayı ve dayanışmayı özendiren bir yaklaşımla ele almalıdır. Bu sayede toplumda göç ve mültecilikle ilgili oluşan olumsuz duygu, düşünce ve davranışlar da ortadan kalkacaktır.

KAYNAKÇA

- Aslan, C. (2014). Türkiye’de Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Duyarlı Konuların Ele Alınışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, *Eleştirel Pedagoji*, 6(32), 51-56.
- Balta, E. E. (2018). Çocuk Kitaplarında Mülteciler ve Kültürleşme Stratejileri, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 487-498.

- Bilgin, H. (2011). 5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik 1990-2010 Yılları Arasında Basılan Resimli Kitapların Çocuğa Görelik Kavramına Göre İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Bulut, S. (2018). Çocuk Edebiyatına Sığınanlar: Zorunlu Göç Öyküleri, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 383-410.
- Çıkla, S. (2002). Romanda Kurmaca ve Gerçeklik, *Hece*, Türk Romanı Özel Sayısı, 111-129.
- Deniz, A., Gönen, M. (2020). Resimli Öykü Kitaplarını Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 88-116.
- Erdoğan, F. (1987). Çocuk Kitapları Nasıl Resimlenmeli, *Pembe Bağcık Dergisi*, 8.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021, 25 Nisan). Geçici koruma. T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Gök, N., F., Mülayim, B. (2021). Resimli Çocuk Kitaplarında Kapsayıcı Eğitim Öğelerinin İncelenmesi, *Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 63- 78.
- Gönen, M. (2013). *Çocuk Edebiyatı*, Eğiten Kitap Yayınevi.
- Işıtan, S. (2013). Özel Amaçla Yazılmış Çocuk Kitapları: Çocuk Kitaplarında Engelli Kavramı, Gönen, M. (Ed.), *Çocuk Edebiyatı içinde* (159-175), Eğiten Kitap Yayınevi.
- Karagöz, B. (2018). Resimli Çocuk Kitaplarında Gözden Kaçan Bir Alan: İletişim Sorunsalı, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1765-1787.
- Karatay, H. (2011). Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler, T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı içinde* (78-122), Ankara.
- Korkmaz, S. (2017). İyi Kitap, *Çocuk ve Gençlik Kitapları Dergisi*, 95.
- Kozikoğlu, (2020, 5 Eylül). Savaş, Göç ve Dünyanın Farklı Şehirlerinde İki Çocuk. <https://bianet.org/biamag/kitap/230292-savas-goc-ve-dunyanin-farkli-sehirlerinde-iki-cocuk>
- Melanlıoğlu, D. (2020). Kardeş veya Yük: Mülteci Çocuk Kahramanların Bakış Açısıyla Kültürlerarası Etkileşim, *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 95-115.
- Savur, S. (2019). Günümüz Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Mülteci Sorunu. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sever, S. (2010) *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem Yayınları, İzmir
- Şirin, M. R. (2012). Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Ders Notları, s:75-78. (Marmara Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü 2008-2012, (www.cocukvakfi.org.tr; Çocuk Edebiyatı Okulu Bölümü).
- Temur, A. G. (2019). Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 9(2), 451-466.
- Uğur, N. (2019). Kapsayıcı eğitim ve mülteci çocukların eğitimi, Taneri, P. O. (Edt), Kuramdan Uygulamaya Kapsayıcı Eğitim içinde (197-225), Pegem Akademi Yayınları
- Ural, S. (2013). Okulöncesi Çocuk Kitaplarının Tanımı, Eğiten Kitap, Ankara, 33-55
- Uzmen, S. (1993). Türkçe ve İngilizce Basılmış Resimli Çocuk Kitaplarının Konu Yönünden İncelenmesi, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

- Yılmaz, O., Yakar, Y. M. (2018). Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım. *Çocuk ve Medeniyet*, 3(6), 29-42.
- Yılmaz, O., Destegüloğlu, B. (2021). Çocuk Kitaplarında Akran Zorbalığı, *Millî Eğitim*, 50(230), 241-257.
- Zafer, A. B. (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak “Kültürleşme” Kavramı, *Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19.

RESİMLERİN KAYNAKÇASI

- Resim 1: Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2020
- Resim 2: Uzak, Tudem Yayınları, İzmir, 2017
- Resim 3: Başka Bir Yerde Yaşasaydım, Abm Yayınevi, İstanbul, 2017
- Resim 4: Mervan'ın Yolculuğu, Edam Yayınevi, İstanbul, 2018
- Resim 5: Yolculuk, Taze Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016
- Resim 6: Dönme Dolap, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2020
- Resim 7: Benim Adım Mülteci Değil, Arden Yayıncılık, İstanbul, 2019
- Resim 8: Savaşın Başladığı Gün, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2020
- Resim 9: Halepli Zeynep, Vak Vak Yayınları, İstanbul, 2017
- Resim 10: Bot Hikayesi, Al Baraka Yayınları, İstanbul, 2020
- Resim 11: Taştan Adımlar, Nesin Yayınevi, İstanbul, 2020
- Resim 12: Galiba Hışırđıyorum!, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020
- Resim:13: Bavulumdaki Kırık Fincan, Pearson Yayınevi, İstanbul, 2019

THE IMPORTANCE OF OUTSOURCING IN THE PRODUCTION PROCESS IN THE GLOBALIZING WORLD

Hasan ALPAGO*

ABSTRACT

In the globalizing world market, there are conditions of global cooperation and integration where competition and transformation are more demanding than ever before. In this respect, the fate of companies is determined by their ability to act and adapt. In this respect, it is necessary to act quickly, think creatively and adapt to changing conditions in a timely manner in order to survive in the conditions of high competition. For this reason, more and more companies in the public and private sectors are choosing to outsource their non-core business. Due to this basic fact, especially multinational companies are increasingly turning to outsourcing. The main reason why this strategy dominates, especially in the pharmaceutical industry, is that companies and governments sometimes have to cooperate to protect human health. Cooperation in the field of expertise and know-how in this sector and mutual exchange of knowledge and experience are of great importance. Outsourcing in the fields of production, distribution and consumption in the sense of global sharing of resources is becoming more and more common. This concept is gaining popularity especially in the healthcare industry. However, outsourcing has both advantages and disadvantages. In this respect, it is important to evaluate the outsourcing strategy with a holistic approach. In this study, outsourcing is examined with a pluralistic approach in this context. In this study, as an example of the increasing importance of outsourcing on a global basis, the pharmaceutical industry is considered as a basic example.

Keywords: Global Production Process, Outsourcing, Production, Costs, Know How, Globalization.

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA ÜRETİM SÜRECİNDE DIŞ KAYNAK KULLANIMININ ÖNEMİ

ÖZ

Küreselleşen dünya pazarında, rekabetin ve dönüşümün hiç olmadığı kadar talepkâr olduğu küresel iş birliği ve entegrasyon koşulları var. Bu açıdan şirketlerin kaderi, hareket etme ve uyum sağlama yetenekleriyle belirlenir. Bu açıdan yüksek rekabet koşullarında ayakta kalabilmek için hızlı hareket etmek, yaratıcı düşünmek ve değişen koşullara zamanında uyum sağlamak gerekmektedir. Bu nedenle, kamu ve özel sektörde giderek daha fazla şirket, temel olmayan işlerini dış kaynaklardan temin etmeyi seçiyor. Bu temel gerçek nedeniyle özellikle çok uluslu şirketler giderek daha fazla dış kaynak kullanımına yönelmektedir. Bu stratejinin özellikle ilaç endüstrisinde hâkim olmasının temel nedeni, şirketlerin ve hükümetlerin bazen insan sağlığını korumak için iş birliği yapmak zorunda kalmasıdır. Bu sektörde uzmanlık ve know-how alanında iş birliği ve karşılıklı bilgi ve deneyim alışverişi büyük önem taşımaktadır. Kaynakların küresel paylaşımı anlamında üretim, dağıtım ve tüketim alanlarında dış kaynak kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Bu kavram özellikle sağlık sektöründe popülerlik kazanmaktadır. Ancak, dış kaynak kullanımının hem avantajları hem de dezavantajları vardır. Bu açıdan dış kaynak kullanımı stratejisinin bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi önemlidir. Bu çalışmada dış kaynak kullanımı bu bağlamda çoğulcu bir yaklaşımla incelenmektedir. Bu çalışmada dış kaynak kullanımının küresel bazda artan önemine bir örnek olarak ilaç endüstrisi temel bir örnek olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Üretim Süreci, Dış Kaynak Kullanımı, Üretim, Maliyetler, Know How, Küreselleşme.

Citation: ALPAGO, H. (2022). "The Importance of Outsourcing In The Production Process In The Globalizing World", İMGELEM, 6 (11): 539-550.

Atıf: ALPAGO, H. (2022). "Küreselleşen Dünyada Üretim Sürecinde Dış Kaynak Kullanımının Önemi", İMGELEM, 6 (11): 539-550.

Received / Başvuru: 24 May 2022 / 24 Mayıs 2022

Accepted / Kabul: 14 September 2022 / 14 Eylül 2022

Review Article / Derleme Makale.

* Dr Öğretim Üyesi, Nişantaşı University, Department of Economics, E-posta: hasan.alpago@nisantasi.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0001-7695-2794

INTRODUCTION

Global markets require competitiveness at all levels. In this process, especially supply chain structuring has a significant impact on business performance and the continuation of commercial activities. The supply chain is understood as an integrated system that synchronizes business processes. Its ultimate goal is to increase the operational efficiency, profitability and competitiveness of the company, including its supply chain partners. This fact is especially important for companies to use outsourcing.

Outsourcing is one of the most common business models used by companies to reduce costs or increase efficiency. It is the exclusion of some activities and operations of an organization that are not of strategic importance, that is, leaving some activities to those who need to do it faster, better and cheaper. The main reason for outsourcing the production process to a third party, partially or completely, in a particular region or country is to reduce costs, while at the same time transferring the work to more skilled and flexible firms for the process at hand and making it the core business. Overall, outsourcing is increasingly sought after as an increasingly popular business model for many companies, organizations, and institutions as part of a successful business strategy.

In the globalizing world, foreign trade has now become an integral part of economies. The cooperation of local and global companies and stakeholders, especially FDI and Outsourcing, is gaining importance in order for foreign trade to function better. Thus, delays such as long distance and timing, especially legal obstacles, are quickly resolved through local partners. Thus, Ricardo, Heckscher-Ohlin theories and Leontief model approaches are more meaningful. Outsourcing is especially popular in the pharmaceutical industry. Because this sector not only expresses the health status of a country or region, but also produces drugs that are in demand worldwide.

Theoretical and Conceptual Framework

Outsourcing is seen as an opportunity to overcome the difficulties faced by companies in goods and services markets where globalization has peaked, uncertainty has increased and most importantly, competition has spread to all areas. Therefore, all business processes are increasingly delegated to an external value-added partner. As a result, company boundaries are disappearing, and new forms of organization are emerging. In an outsourcing project, it is important to find suitable partners, strategies, procedures and forms of cooperation for the company involved. However, there are also risks associated with outsourcing. A company and

The Importance of Outsourcing In The Production Process In The Globalizing World

its corporate resources are exposed to numerous threats, such as floods, natural disasters such as earthquakes, major risks that arise unexpectedly such as war or pandemic (Aron, Clemons & Reddi 2005).

The occurrence of such an event can result, for example, in the failure of employees, IT systems, buildings, operations or suppliers, and the company being no longer able to perform some of its business processes. The collapse of business processes can cause significant harm to the company, such as financial losses, damage to image and related legal consequences. In particularly serious cases, the occurrence of such an event can lead to the bankruptcy of companies. The potential benefits of outsourcing come from not only increasing the company's profitability, but also securing the company's long-term viability. In the best case, a failure in business processes can be prevented, or at least business impacts can be mitigated, by taking appropriate countermeasures.

In the globalizing world, developments in business, politics, science and technology, social and cultural values, demographic, and ecological structures force all companies to make a radical change. The trend of change means that the old facts in the understanding of production and sales management have lost their importance and new approaches have been dominant in the field of management. The developments in the last 20 years have radically changed the importance and scope of the production and distribution phenomenon, especially in the pharmaceutical industry. While considering the idea of outsourcing in this context, it is important to systematically evaluate the idea of outsourcing and its place in the business world.

Outsourcing encompasses many activities and applications. Some carry fragmentary and small opportunistic strategic characters. The main reason for the increasing importance of outsourcing is that it is the fastest way to provide competent service in increasingly complex and rapidly changing markets. Considering the rapid development of information and communication technology, outsourcing offers great advantages especially for routine work.

This article aims to examine the benefits and risks of outsourcing and to offer solutions to the problems arising from outsourcing. The research questions of the study are:

- What is the relationship between outsourcing and globalization?
- What are the advantages and opportunities associated with outsourcing?

Outsourcing and Globalization

Outsourcing is the use of third-party companies to focus more on their core activities, reduce their costs, make their fixed costs variable, benefit from the investment and creativity of the relevant supplier, and accelerate time to market. In other words, using one or more related assets of an existing business is the act of transferring them to a business. For outsourcing deals to be successful, the partnership must be based on mutual trust and respect. If there is no such understanding in the relationship, it usually ends in failure. The success of outsourcing depends on the actions of both the service provider and the service provider. In other words, outsourcing is the procurement of a product or service that was previously produced in-house from another company. In outsourcing, some of the company's ongoing internal activities and decision-making rights may be transferred to one or more external suppliers, depending on an agreement (Çiçek & Özer 2011).

In direct proportion to the flexibility offered by outsourcing, which is rapidly spreading in parallel with globalization, companies can now reduce or completely eliminate the factors that cause problems on a global basis. Today, 65 percent of companies in the United States outsource their HR departments. Outsourcing has many benefits for human resources. The first of these is to reduce the workload. For example, if a training program is implemented for company employees, the HR department is responsible for researching and identifying the most suitable training companies, deciding and arranging the training place. However, if the job is done by a consultancy firm, possible mistakes are prevented, and time is saved (Efendioğlu 2007).

Outsourcing is a resource management tool. In the new global world of the 21st century, it is seen that there is no one-size-fits-all business model and new management methods, and approaches are constantly evolving. In the context of international competition, companies follow new management strategies to increase their competitiveness. It can achieve more efficient and profitable results by focusing on its fields of activity and transferring the remaining functions to other companies, namely supplier companies. Thus, outsourcing has become one of the most important production and resource management practices in the globalizing world (Yarlıkas 2010).

Outsourcing is actually based on Ricardo's theory of absolute and comparative advantage. Accordingly, in order to be more efficient and effective on a local or global basis, companies transfer some of their less efficient activities in the production of goods or services

The Importance of Outsourcing In The Production Process In The Globalizing World

to another company that is more active in this field. Thus, while the company concentrates on its main field of activity, it can be more competitive in the global market by cooperating with outsourcing suppliers. Thus, companies can obtain more profitable results by using outsourcing in order to reduce their deficiencies in areas such as lack of resources, know-how and management. This also allows companies to offer more goods and services at a lower cost. In addition, outsourcing in the pharmaceutical industry is very important in terms of the production and sales processes of drugs (Knoke 2003).

As outsourcing relationships mature, companies are shifting their outsourcing strategies entirely from supplier-buyer relationships to business alliances. This often increases the likelihood of establishing successful and stable business relationships, improving outsourcing processes and internal resource planning, and reducing overall business risks. In the global competitive environment, companies benefit from many new strategies in order to survive and gain competitive advantage. Outsourcing is one of the strategies companies take advantage of. The basis of outsourcing, which forms the basis of outsourcing, is that beneficiary companies focus on their core competencies and are supported by outsourcing suppliers in activities other than their core competencies. In addition to the objectives of focusing on the core competencies of the companies that benefit from outsourcing, there are also objectives related to the realization of the other, such as reducing costs, increasing flexibility, reducing risks, following technological innovations, belonging to successful companies, renewing processes, reducing capital expenditures, increasing quality and gaining momentum (Kroes 2009).

Taking advantage of outsourcing strategy provides great advantages for companies and if not managed well, this time there are also negative consequences such as loss of flexibility, loss of control, negative impact on personnel, loss of skills, loss of confidential documents and information kept by competitors. In this case, situations that put the company in a very difficult situation may arise, for example, results such as loss of quality, increase in cost, dependence on the supplier company may occur. Eliminating or minimizing these potential risks that companies may be exposed to is possible with the best management of supplier selection processes and then the business relationship to be established with the supplier company (Zeynep 2000).

Table 2. Comparison of Traditional Procurement vs. Outsourcing

Traditional	Outsourcing
Standard	Specially for customers

Hasan ALPAGO

Mostly one-dimensional, just transport or just storage	Multidimensional transport, storage, warehouse management that complement each other, an integrated system approach
The aim is to minimize shipping costs	Reduction of the total cost of ownership to the optimum, taking into account service quality and flexibility requirements
1–2-year contracts	Longer discussion at senior/middle management temporary contracts
Need for expertise in a restricted area	Broader logistics know-how and analytics qualification requirement
Contract negotiations are short	Contract negotiations take a long time
The bond between companies is weaker, service easier to change provider business	The bond between the companies is stronger, it is more difficult and more expensive to change the service provider business

Source: Bettis, Bradley & Hamel (1992) “Outsourcing and industrial decline.”

Academy of Management Executiv

Additionally, cost reduction is a priority in the outsourcing method of business, but there are various other reasons as well. These reasons include flexibility, quick decision-making and risk mitigation. The liberalization process of global markets requires competitiveness at all levels. Supply chain configuration has a significant impact on business performance. The supply chain is understood as an integrated system that synchronizes business processes. Its ultimate goal is to increase the operational efficiency, profitability and competitiveness of the company, including its supply chain partners. Outsourcing is one of the most common business models used by companies to reduce costs or increase efficiency. It is the process of excluding some activities and operations of an organization that are not of strategic importance, that is, leaving certain activities to those who need to do it faster, better and cheaper, and consuming all the resources of the company. available resources, from which the main business is managed. The main reason for outsourcing the process to a third party is to reduce costs, while at the same time handing over the work to more skilled and flexible personnel for the process at hand and making it the core business. Overall, outsourcing appears to be an increasingly common business model for many companies, organizations and institutions as part of a successful business strategy (Sen & MacPherson 2009).

The basic principle here is: "Do what you do best and outsource the rest." This basic motto is the main reason why companies prefer outsourcing. The desire to focus on core competencies. It allows companies and institutions to devolve their non-core activities by focusing on strategic issues that serve their vision. Effective and targeted use of resources such as finance, human resources and management creates an important competitive advantage (Vintar & Stanimirovic 2011).

Outsourcing and Technology

Another issue that should not be ignored in the field of outsourcing is technological developments. Indeed, technological developments have had an impact on their ability to reshape economic theories. In this context, technology is the most important factor that cannot be ignored in the increasing globalization trend and the competitive environment that develops accordingly. Especially the developments in information processing and communication technology require companies to analyze their environment well and act accordingly. Companies that want to gain competitive advantage and evaluate their aspects in a strong and weak way embark on the path of redefining themselves. For this purpose, it is believed that companies that focus on core competencies and outsource other supporting functions will gain competitive advantage. In this respect, outsourcing is a strategy to increase competitiveness by providing activities called core competencies within the company and non-core activities from outside the company. With outsourcing, companies increase service quality, use time effectively, gain cost advantage and benefit from advanced technologies. In this way, companies operating in a constantly changing environment gain a competitive advantage over their competitors (Berberoğlu 2000).

Outsourcing, which takes the form of subcontracting and contracting, is a tool that companies resort to in their struggle with changing environmental conditions and increasing competition. Today, the number of companies outsourcing their core competencies rather than providing their core competencies in-house is increasing. It is worth noting that among the functions, there are also some strategically important functions for companies. In other words, outsourcing has been used in many business functions in recent years. Today, companies also use outsourcing in the field of human resources management. Outsourcing in human resources management means benefiting from suppliers who have undertaken this task as a core competency (Karluk 1998).

Outsourcing in the Pharmaceutical Industry

The effect of globalization, market changes and increasing competition make it necessary for companies to rethink their costs. It is inevitable to reduce the costs of logistics activities such as international transportation, warehousing, warehouse management, packaging, labeling, insurance, customs clearance and internal distribution without sacrificing quality. This situation requires effective management of logistics and supply chain in every sector without discrimination. Logistics and supply chain management should also be managed

effectively, accurately and healthily in maintaining and developing an innovative, manufacturer and value-added pharmaceutical industry. Because institutions around the world that finance healthcare and medicines are seeking austerity measures. Undoubtedly, the implementation of saving measures that directly affect human life in health and drug distribution without sacrificing quality is of great importance for human health and social welfare. In this respect, the pharmaceutical industry attaches great importance to the use of outsourcing, both due to the principle of social responsibility and thanks to government incentives (Tutar, İnaç & Güner 2006).

Business models in the pharmaceutical industry are also changing, driven by a growing market, tighter budgets, and an increased need for staff and innovative work. In the past, the demand for outsourcing is increasing day by day for many activities in the fields of sales, marketing, education, clinical research, licensing, production and human resources. Working with solution partners who are experts in their fields not only contributes to the efficiency of pharmaceutical companies, but also enables them to focus on the strategic and basic business priorities of the company. For this reason, pharmaceutical companies increasingly prefer the strategic cooperation model with third-party solution partners (Acartürk & Keskin 2012).

At this point, decision makers in pharmaceutical companies are looking for the right solution partners that will give the most return on their investments and contribute the most to the increase of company performance. Pharmaceutical companies understand outsourcing as innovative solutions that increase the performance of pharmaceutical companies with the products and services they develop together with their solution partners, and projects that make a difference in competition despite limited resources in the pharmaceutical industry. The proportion of drugs demanded today has changed. Along with the increasing level of welfare in industrial societies, health problems also change dimensions. As cardiovascular diseases, diabetes and psychological diseases increase, the demand for drugs in these areas also increases. Industrialized countries rely on outsourcing to cover drug shortages or to procure needed drugs on time. Especially China and India stand out as important outsourcing partners for many countries (Özbay 2004).

Increasing efficiency in the global pharmaceutical outsourcing market, reducing costs, ensuring business continuity, better access to expertise, reducing staff, focusing employees on core competencies, reducing risk through the use of experts are just some of the driving forces associated with the global pharmaceutical outsourcing market (Şahin & Berberoğlu 2011).

Table I. Global Outsourcing in the Pharmaceutical Industry

Based on products	<ul style="list-style-type: none">• Raw material procurement• Active substance• Finished drugs
Based on services	<ul style="list-style-type: none">• Drug Discovery• Clinical Trials• Preclinical Development• Biology Research

Source: (Acartürk and Keskin 2012), (Aron, R. & Clemons and Reddi 2005).

As shown in the table, the global pharmaceutical outsourcing market is segmented by product, service and geography. The pharma outsourcing trend began with the outsourcing of non-core support functions such as HR finance and IT. In the pharmaceutical industry, outsourced contract research and manufacturing has become standard for several pharmaceutical companies (Ambrosio 1991).

In an environment of declining research and development (R&D) productivity, increasing price pressure and changing regulatory requirements, global pharmaceutical and life science companies face increasing challenges to stay profitable and grow. In this respect, outsourcing on a global basis offers important opportunities for the pharmaceutical industry (Applegate & Montealegre 1991).

Global pharmaceutical outsourcing offers companies the opportunity to meet these challenges. By building strategic relationships with outsourcing partners, companies can focus on their core competencies, gain access to specialized expertise, save costs and reduce burn rates that directly translates into greater shareholder value. The importance of outsourcing of R&D and production processes in the field of outsourcing in the pharmaceutical industry has increased and currently has a great trend in the pharmaceutical industry. The main driving forces behind this trend are efforts to reduce time to market, reduce drug development time, reduce costs, and create common solutions against diseases such as cancer that threaten society. In addition, the importance of cooperation and outsourcing in the field of the pharmaceutical sector has increased even more during the COVID 19 pandemic period (Kayar & Bulur 2019).

Outsourcing is especially effective in the development of effective drugs, while at the same time reducing costs. Indeed, sometimes the fact that the cost of drugs is at an affordable level as well as being a cure for the disease is of great importance for a successful treatment. In this respect, countries such as India and China are becoming popular destinations for pharmaceutical outsourcing, which offers robust services at lower costs. By outsourcing, companies also avoid or delay significant capital investments, thereby reducing drug development costs. Developing new drugs carries more risks and is more expensive than ever before. Many leading pharmaceutical companies are entering risk-sharing outsourcing partnerships to reduce their operational risks by sharing management and financing (Koçel 1999).

CONCLUSION

The tough competitive conditions surrounding companies in the globalizing world economies force them to trade forms based on cooperation and partnership. Outsourcing is one of the most important strategies of this process. When a crisis hits the current business models of companies in the global business ecosystem, they will not be able to generate value as before, as the environment will change dramatically. For this reason, companies do not see outsourcing only as a way of growth and opening up, but also aim to reduce risks against possible global crises.

Here, it is important for companies to compete in the long run and to develop the necessary added value. Companies can also achieve this in the form of outsourcing.

In addition, companies in the pharmaceutical sector are interdependent, as in every field in the globalizing world economy, and outsourcing stands out as a basic strategy and commercial method in terms of producing common solutions in this case.

From this point of view, the following conclusion can be reached: In fact, companies must take steps to encourage innovation by outsourcing and sharing their knowledge and resources, both in terms of competition and reducing risks in globalizing world markets. While innovation is key to keeping companies competitive, they can certainly innovate and do so more effectively in the form of outsourcing.

REFERENCES

Acartürk, E., Keskin, S. (2012). Türkiye’de Sağlık Sektöründe Dış Kaynak Kullanımı, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (574), 109-109.

The Importance of Outsourcing In The Production Process In The Globalizing World

- Ambrosio, J. (1991). Outsourcing at Southland: Best of Times, Worst of Times, *Computerworld*, 25.
- Applegate, L., Montealegre, R. (1991). Eastman Kodak Co: Managing Information Systems Through Strategic Alliances, Harvard Business School Case 9-192-030.
- Aron, R., Clemons, E. & Reddi, S. (2005). Just Right Outsourcing: Understanding and Managing Risk, *Journal of Management Information Systems*, 22(2), 37-55.
- Berberoğlu, N. C. (2000). *Makro Ekonomi Teorisi*, Eskişehir: Birlik Ofset Yayıncılık.
- Çiçek, İ., Özer, B. (2011). The Effect of Outsourcing Human Resource on Organizational Performance: The Role of Organizational Culture, *International Journal of Business and Management Studies*, 3(2), 131-144.
- Efendioğlu, A. (2007). Globalization Through Offshored Outsourcing: Benefits & Consequences, *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 9(1), 19-35.
- Karlık, R. (1998). *Uluslararası Ekonomi*, 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kayar, M., Bulur, Ö. C. (2019). An Investigation of the Problems with Outsourcing Implementation for Apparel Companies, *International Journal of Innovative Research and Reviews*, 3(1), 11-15.
- Knoke, David (2003). Mapping the Dynamics of Strategic Alliance Networks in the Global Information Sector Paper Presented in a Power Point Presentation in a Workshop on Clusters, Networks & Alliances in the Telecommunication Sector, University of Surrey: School of Management.
- Koçel, T. (1999). *İşletme Yöneticiliği*, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kroes, J. (2009). Firm Value Impacts of Offshore Business Services Outsourcing, 2009 Northeast Decision Sciences Institute Proceedings, 302-307.
- Özbay, T. (2004). Sorularla Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing), İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- Şahin, A. G., Berberoğlu, N. (2011). Lojistik Outsourcing Karar Süreci ve 3PL Firma Seçim Kriterleri, *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 2(5), 33-50.
- Sen, A., MacPherson, A. (2009). Outsourcing, External Collaboration, and Innovation among U.S. Firms in the Biopharmaceutical Industry, *The Industrial Geographer*, 6(1), 20-36.
- Tutar, A. E., İnaç, H. & Güner, Ü. (2006). Dış Kaynak Kullanımının (Outsourcing) Makroekonomik Etkileri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 279-296.
- Vintar, M., Stanimirovic, D. (2011). Evaluation Of Impact of Outsourcing on Efficiency of Public Sector Organisations, *International Journal of Business and Management Studies*, 3(2), 211-225.
- Yarlıkas, S. (2010). An Investigation About Information Systems Outsourcing and Outsourcing Decision, *International Journal of Business and Management Studies*, 2 (2), 73-79.
- Yavuz, Ö., Alpagu, H. (2022). Analysing Ethereum Crypto Currency by Applying Data Mining Algorithms, in book: Contemporary Research Practices in Engineering In 21st Century: An Interdisciplinary Approach Publisher: Orion Publishing Co, Ankara.
- Zeynep D. (2000). *2000'li Yıllarında Yönetim*, İstanbul: Alfa.

TÜRK SİNEMASINDA KARA MİZAHIN SİNEMASAL SERÜVENİ: AZİZLER VE SENİ BULDUM YA FİMLERİNDE DİJİTAL ÇAĞIN PSİKOPATOLOJİSİ*

Cansu Kübra GÜNAYDIN**

Tuğba ELMACI***

ÖZ

Komedi ve trajedi antik Yunan'dan beri en fazla işlenen iki tür olmuştur. Özellikle komedi türü her coğrafyada kendisine özgü biçim ve temalara bürünen en genel geçer tür olarak sanatın her formunda yerini almıştır. Antik Yunan'dan itibaren de hem trajik hem de komik olan unsurların bir aradalığı söz konusu olmuş ve trajikomik olarak nitelendirilmiştir. Modernizm ile birlikte trajikomik unsurlar; modern dünyanın saçmalığı, duyarsızlığı, hayatın anlamsızlığı, acı ve şiddetin olağan akışı ile mutlu son vadetmeyen bir dünya kurgusunu içerir. Kendi coğrafyamızda ise trajikomiği türsel bir anlatı yöntemi ile ele alan yazın ve film anlatılarından kara mizah olarak bahsedilmiştir. Nasreddin Hoca'dan Aziz Nesin'e kadar Türk mizahı aslında karamizah ekseninde günümüze kadar gelmiş ve en ilişkili alan olan sinemayı da etkilemiştir. Bu anlamda bu çalışma ile karamizah türünün Türk sinemasında hangi temel motifler üzerine inşa edildiği, kara mizahı ortaya çıkaran toplumsal koşulların neler olduğu noktası kavramsal ve tarihsel perspektiften irdelenmiştir. Modern dünyanın saçmalığı ve duyarsızlığı, hayatın anlamsızlığı üzerine kurulan kara mizah anlatılarının çağdaş örneklerinin merkezinde ise; sosyal medyanın esiri olmuş dijital öznelere karşılaşılmıştır. Bu çalışmada pandemi sürecinde üretilmiş ve pandemi koşullarında dijital platformlarda izleyicisi ile buluşmuş Azizler ve Seni Buldum Ya filmleri üzerinden kara mizahın çağdaş Türk sinemasındaki yükselişi dijital teknolojilerin insanları dönüştürdüğü trajikomik süreç psikanalitik ve tür eleştirisi metodolojisi ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Sineması, Kara Mizah, Azizler Filmi, Seni Buldum Ya Filmi.

THE CINEMATIC ADVENTURE OF BLACK HUMOR IN TURKISH CINEMA:

THE PSYCHOPATHOLOGY OF THE DIGITAL AGE IN THE AZİZLER AND HEY THERE MOVIES

ABSTRACT

Comedy and tragedy have been the two most popular genres since ancient Greece. In particular, the comedy genre has taken its place in every form of art as the most common genre that takes on its own unique forms and themes in every geography. Since ancient Greece, the combination of both tragic and comedy elements has been in question and has been described as tragicomic. Tragicomic elements together with modernism; It contains the absurdity, insensitivity of the modern world, the meaninglessness of life, the usual flow of pain and violence, and a world fiction that does not promise a happy ending. In our own geography, literature and film narratives that deal with tragicomies with a generic narrative method are referred to as black humor. From Nasreddin Hodja to Aziz Nesin, Turkish humor has actually survived on the axis of dark humor and has also influenced the most relevant field, cinema. In this sense, in this study, the basic motifs of the dark humor genre in Turkish cinema and the social conditions that reveal the dark humor were examined from a conceptual and historical perspective. The absurdity and insensitivity of the modern world are at the center of contemporary examples of dark humor narratives based on the meaninglessness of life; digital subjects who have become captives of social media are encountered. In this study, the rise of black humor in contemporary Turkish cinema through the films Azizler and Hey There!, which were produced during the pandemic and met with the audience

* Bu makale Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, LEE, Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı'nda yapılan "Çağdaş Türk Sinemasında Kara Mizah Filmlerindeki Karakterlerin Psikopatolojisi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir (2022).

** Bağımsız araştırmacı, Çanakkale-Türkiye, E-posta: cansukubragunaydin@gmail.com ORCID Numarası: 0000-0001-7715-4911

*** Doç Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, tv ve Sinema Bölümü, Çanakkale-Türkiye, E-posta: tugbaelmaci@comu.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-8545-2836

on digital platforms under pandemic conditions, were tried to be explained with the psychoanalytic and genre criticism methodology, the tragicomic process in which digital technologies transform people.

Keywords: Turkish Cinema, Black Humor, Azizler Movie, Hey There Movie.

Atf: GÜNAYDIN, C. K., ELMACI, T. (2022). "Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi", İMGELEM, 6 (11): 551-582.

Citation: GÜNAYDIN, C. K., ELMACI, T. (2022). "The Cinematic Adventure of Black Humor in Turkish Cinema: The Psychopathology of The Digital Age in The Azizler and Hey There Movies", İMGELEM, 6 (11): 551-582.

Başvuru / Received: 22 Haziran 2022 / 22 June 2022

Kabul / Accepted: 05 Eylül 2022 / 05 September 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED ABSTRACT

In Turkish Cinema, which is the cultural representation area in the main focus of this study, the two main types of melodramas and comedies have been at the forefront. In fact, although melodramatic narration and comedy narrative are two diametrically opposite genres in terms of their spiritual worlds, they have been the two most loved genres by the people of this geography. In fact, comedy or humor in local words is a genre that has always been developed in this geography from Nasreddin Hodja jokes to Hacivat Karagöz. This study proceeds on the path left by the situation "we laugh, we will cry" in the melodramatic worlds rather than the adventure of comedy or humor in Turkish Cinema. We have entered a period in which it is possible to observe quantitatively, especially in the last ten years, that black humor narratives have increased cyclically in parallel with the increase in comedy films, especially in Turkish Cinema, with the 2000s. It is seen that the economic and Syrian civil war, the coup attempt and the recent pandemic tragedy that our country has experienced with the whole world have brought a serious increase in the quantity of these narratives. Although "crying to the point of laughter", which we call black humor, constitutes an important genre of our literature, it has not received as much attention as the main genres in our cinema. Studies on what the concept of black humor, which is often confused with humor, corresponds to in our cinema, is very limited. There are no studies on dark humor narratives, especially in New Turkish Cinema. In this sense, this study reveals the possibilities of a new and original study in terms of black humor sub-genre in New Turkish Cinema research. As of 2022, when this study was completed, the use of digital channels and social media, which has increased during the pandemic process, and the addictions developed by modern people regarding these channels have turned into one of the main motifs of black humor.

This study focuses on the adventure of black humor in the new cinema since 1996, which is accepted as the beginning of the new Turkish Cinema, and two films from the recent period;

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

Azizler (2021), shot for the digital platform by Yağmur-Durul Taylan brothers and also shot for the digital platform; Reha Erdem, who has a very experimental style, Hey There! (2021) aims to make a new discussion on the films. While making this discussion, the humanity that is swept away by the absurdity and insensitivity of the modern world; It also aims to psychoanalytically evaluate the projections of neurotic and psychotic states that determine their existence in digital platforms and social media, or question their own existence, miss the meaning of life, and moreover, do not care. Black humor is a deep field that best describes human psychology with its story that brings these depersonalized, disorganized, incompatible and unhappy aspects of human psychology to the center, and perhaps offers the opportunity to think about it. The sample films of this study were selected according to both the films that are located in black humor in terms of genre convention and the coexistence of characters with neurotic or psychotic problems in terms of character selection. Every black humor example in the New Turkish Cinema could not be included in the sampling area of this study.

If the difficulties of this study are mentioned; The reason is that the concept of black humor is often confused with different forms of comedy and is used casually as a term. It has also been seen in the literature reviews that the definition of black humor is black comedy, humor, absurd comedy, etc. It has been seen that it is used together with many different subspecies such as The same genre confusion continued in filmographies, and films were categorized according to the general genre tendencies of the actor or director. In this sense, in the filmography screening, the films were watched again and it was examined whether they comply with the generic and formal codes of black humor.

In this study, genre criticism and psychoanalytic criticism, which are classical film criticism methods, were used in the analysis of films. As explained, in the examination of a subgenre, which is already quite confused and often mistaken in classification, the visual and thematic conventions of the genre are the most basic components that make up the genre. The thematic and visual conventions of the genre are examined and explained in detail in the films. In order to explain the neurotic states, obsessions and maladaptive worlds of the characters, the terminology and methodology of the psychoanalytic method to explain neuroses and psychoses have been very useful. It has also been used as an important method in terms of understanding the fixations of

neurotic characters in adult life, which is also the main focus of attention in psychoanalysis, and their unconscious reflections in the story universe.

With this study, the cinematic journey of the dark humor genre was focused on within the framework of New Turkish Cinema and it was seen that the dark humor narratives gained a significant momentum in this journey. The most basic reason for this is that dark humor focuses on individuals who find their unhappy life meaningless and become desensitized, struggling with the troubles of modernism. Especially in the last 20 years in our country, many crisis environments have been passed in both economic and social life, and digital platforms and social media have turned into the most important meaning generator in the middle of our lives. It is seen that the chaotic human of modernism is now in a tragicomic phase with his new addiction as a digital human.

This study showed that; New Turkish Cinema clings to the stories of those who cannot adapt to the chaotic lives encountered in daily life, in other words, those who cannot hold on. Terminologically, the situation of laughing to the point of crying in everyday language literally corresponds to black humor. Unfortunately, like the whole world, it has been seen that the digital human being at the center of the tragicomic situations that emerged with the daily life wars, migration and the pandemic, which is a strange experience, has been brought back to the focus of artistic narratives through black humor.

GİRİŞ

Son iki yıldır dünya gündeminin bir numaralı maddesi savaşlar, ekonomik sıkıntılar, açlık, depresyon ve daha nice büyük sorunu öteleyen korona virüs salgını olmuştur. Böylece insanlık, sürekli savaşlar ve ekonomik sıkıntılarla ilerleyen entropik halinden başka bir entropinin içine dahil olmuştur. Salgın insan sağlığını Orta Çağ vebasından daha kitlesel halde tehdit ederken ekonomik sıkıntıları daha da büyük ve baş edilmez bir noktaya taşımıştır. İnsanlık için tarihin bazı dönemlerinde kendisini ve varlığını sorgulayacağı buhran dönemleri hep var olagelmıştır. Örneğin ikinci dünya savaşı ardılı yıllarda eski dünya düzeninin yıkıldığı söylenirken soğuk savaş gibi iki kutuplu paranoyak bir dünyaya uyanıldı. Demir perdenin ardından gelen küreselleşme dünyayı küçük bir köye indirgedi. Özgürlükler insanın dolaşımındaki hız baş döndürücü bir hale geldi. Fakat bir ay içinde insanlar ölümcül bir salgının varlığı ile evlerine hapsedildi dahası devletler maharetiyle ev hapsine zorlandı. Michel Ryan ve Douglas Kellner'ın deyişiyle tüm bu toplumsal

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

dönüşüm anlarının varlığı her daim kültürel temsile mihmandarlık etmiş, toplumsal temsiller kültürel temsilleri de belirlemiştir (Ryan ve Kellner 1997). Türkiye’de hem eski hem de yeni dünyanın merkezinde bir ülke olarak tarihinin her döneminde dünyada etkilenen pek çok şeyi bizzat deneyimleyen bir coğrafyanın öznesi olmuştur.

Bu çalışmanın ana odağındaki kültürel temsil alanı olan Türk Sineması’nda da en başat iki tür melodram ve güldürü ön planda olmuştur. Aslına bakıldığında melodramatik anlatım ile güldürü anlatısı ruhsal dünyaları açısından taban tabana zıt iki tür olmalarına karşın bu coğrafyanın insanları tarafından en sevilen iki tür olagelmıştır. Aslında komedi ya da yerli deyişle mizah bu coğrafyada Nasreddin Hoca fıkralarından Hacivat Karagöz’e kadar hep var olmuş bir türdür. Bu çalışma Türk Sineması’ndaki mizahın serüveninden çok melodramatik dünyaları içerisinde “gülüyoruz ağlanacak halimize” durumunun bıraktığı yolda ilerlemektedir. Özellikle Türk Sineması’nın 2000’li yıllarla birlikte artan güldürü türündeki film artışına paralel kara mizah anlatılarının da konjonktürel olarak arttığı, bunu özellikle son on yılda niceliksel olarak da gözlemlemenin mümkün olduğu bir döneme girmiş bulunmaktayız. Ülkemizin gerek ekonomik gerek Suriye iç savaşı, gerek darbe girişimi ve en son tüm dünya ile deneyimlediği pandemi trajedisi bu anlatıların da niceliğinde ciddi bir artış getirdiği görülmektedir. Kara mizah olarak adlandırdığımız “gülünecek hale ağlama” durumu edebiyatımızın önemli bir türünü oluşturmakla birlikte sinemamızda ana türler kadar gereken ilgiyi görememiştir. Çoğunlukla mizah yani güldürü ile karıştırılan kara mizah kavramının sinemamızda neye tekabül etiğine ilişkin çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle Yeni Türk Sinemasında kara mizah anlatıları üzerine çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma bu anlamda Yeni Türk Sineması araştırmalarında kara mizah alt türü açısından yeni ve özgün bir çalışmanın da olanaklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın tamamlandığı 2022 yılı itibariyle gerek dünya gerekse Türkiye’de hala pandeminin yaralayıcı etkileri, maddi manevi sorunlarıyla baş edebilme argümanları geliştirilememiştir. İnsanlık önünü göremediği bir sürecin sonuna yaklaşırken henüz yan etkileri üzerine tam bir öngörü geliştirememiştir. Pandemi sürecinde iyice artan dijital mecraların ve sosyal medyanın kullanımı, bu mecralara ilişkin modern insanın geliştirdiği bağımlılıklar kara mizahın da ana motiflerinden birine dönüşmüştür.

Bu çalışma yeni Türk Sineması'nın başlangıcı kabul edilen 1996 yılından günümüze kadar yeni sinema içerisinde kara mizahın serüvenine odaklanmak ve yakın döneme ait iki film; Yağmur-Durul Taylan kardeşlerin dijital platform için çektikleri Azizler (2021) ve yine dijital platform için çekilen; oldukça deneysel bir üslubu olan Reha Erdem'in Seni Buldum Ya! (2021) filmleri üzerinden yeni bir tartışma yapmayı amaçlamaktadır. Bu tartışmayı yaparken de modern dünyanın saçmalığı ve duyarsızlığı ile savrulan insanlığın; dijital platformlar ve sosyal medya içerisinde varoluşunu belirleyen ya da kendi varoluşunu sorgulayan, hayatın anlamını kaçıran dahası umursamayan nevrotik ve psikotik durumlarının izdüşümlerini de psikanalitik açıdan değerlendirmeyi hedefler. Kara mizah insan psikolojisini duyarsızlaşan, dağılan, uyumsuz ve mutsuz yanlarını merkeze taşıyan hikayesiyle, dijitalleşen insanı en iyi anlatan belki de üzerinde düşündürme imkânı sunan derinlikli bir alandır. Bu çalışmanın örneklem filmleri de hem türsel uyulşım bakımından kara mizahın içerisinde konumlanan filmlere, hem de karakter seçkisi açısından nevrotik ya da psikotik sorunları olan karakterlerin biraradalığına göre seçilmiştir. Yeni Türk Sineması içerisindeki her kara mizah örneği de bu gerekçe ile çalışmanın örneklem alanına girememiştir.

Bu çalışmanın zorluklarından bahsedilecek olunursa; çoğunlukla kara mizah kavramının farklı güldürü formlarıyla karıştırılıyor ve terim olarak gelişigüzel olarak kullanılıyor olmasıdır. Yapılan literatür taramalarında da görölmüştür ki kara mizah tanımının kara komedi, mizah, absürt komedi v.b. gibi pek çok farklı alt tür ile bir arada kullanıldığı görölmüştür. Filmografilerde de aynı tür karmaşası devam etmiş, oyuncu ya da yönetmenin genel tür eğilimlerine göre filmler kategorize edilmiştir. Bu anlamda filmografi taramasında da filmlerin tekrardan izlenerek kara mizahın türsel ve biçimsel kodlarına uyup uymadıkları incelenmiştir.

Bu çalışmada filmler çözümlenirken iki temel film eleştirisi metodu olan tür eleştirisi ve psikanalitik eleştirisi metodolojisine sadık kalınmıştır. Yukarıda da açıklandığı gibi zaten oldukça karıştırılan ve tasniflendirmede genellikle hataya düşülen bir alt türün incelenmesinde türün görsel ve tematik uyulşımının türü meydana getiren en temel bileşenler olması noktasına sadık kalınmıştır. Filmlerde türün tematik ve görsel uyulşımları tek tek bakılarak türün içerisine girip girmediği değerlendirilmiştir. Karakterlerin nevrotik durumları, saplantıları ve uyumsuz dünyalarını açıklamak için psikanalitik yöntemin nevroz ve psikozları açıklayan terminolojisi ve metodolojisi oldukça aydınlatıcı bir analize yardımcı olmuştur. Özellikle nevrotik karakterlerin

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

yetişkinlik yaşamına ilişkin fiksasyonların öykü evrenindeki bilinçdışı yansımalarının anlaşılması açısından önemli bir metod olarak faydalanılmıştır.

Bu çalışma boyunca aşağıdaki soruların yanıtları aranmaya çalışılmıştır.

-Sinemada kara mizahı komediden ayıran unsurlar tarihsel bağlamı içerisinde nasıl gelişmiştir?

-Türk sinemasında kara mizahın sinemasal serüveni nasıl gelişmiştir?

-Yeni Türk sineması içerisinde kara mizahın sinemasal yolculuğu nasıl ilerlemiştir?

-Azizler filminde kara mizah türü bağlamında karakterlerin nevrotik davranışlarının psikanalitik açıdan çözümlenmesi nasıldır?

-Seni Buldum Ya! filminde kara mizah türü bağlamında karakterlerin nevrotik davranışlarının psikanalitik açıdan çözümlenmesi nasıldır?

Sinemada Kara Mizah Nedir? Komediden Nasıl Ayırır?

Kara mizah, edebiyatta, dramada ve filmde, modern dünyanın saçmalığını, duyarsızlığını, paradoksunu ve zulmünü ifade etmek için kullanılan garip veya hastalıklı mizah olarak tanımlanır. (Infloplease 2021). Kara mizah ya da kara komedi, hayatın anlamsızlığını ya da boşunalığını vurgulamak için hastalıklı ya da dehşetli unsurları komik ile yan yana getiren eser olarak da açıklanabilir (Gökçek 2011'den akt.; Oluk Ersümer 2014).

Kara mizahın, yukarıda alıntılanan tanımlama çeşitliliğinden de anlaşılacağı gibi aslında sınırları çok keskin bir şekilde çizilememekle birlikte; komediden farklı olarak acı, dehşet, trajedi özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Kara mizah, mizah gibi mutlu son vaat etmez. Absürtlükler ve abartılar içerebilir fakat absürt komedi gibi türlerden kolayca ayırt edilebilir. Hiciv, nükte gibi kavramlardan ayrılması çok zordur çünkü bu kavramlarla iç içe geçmiş bir şekilde hareket eder. Kara mizah “gülme” yaratacak öğeler ile de harmanlanır fakat bu gülme komedi içeren bir gülme değildir, mizahi gülmedir. Sinemada çoğunlukla kara komedi (dark comedy) olarak adlandırılan fakat bu çalışmada kara mizah (black humour) olarak bahsedilen bu tür, komedi türünün bir alt türüdür. Alt tür tiyatro, edebiyat, müzik, sinema gibi sanat dallarında tür olarak adlandırılan, kesin, net çizgileri olan kategorize edilmiş eserlerin alt kategorisini ifade eder.

Kara mizah terimi, film ve tiyatrodaki en sık görülen alt tür tanımıdır. Bu terim filmde oldukça yaygındır ve birçok ve çeşitli film uygulayıcıları tarafından kullanılır. Acı çekmekten, kutsal olan ciddi konulara kadar, özellikle ölümle ilgili tabuların çığnemesinden mizah yaratır. Eleştirmenler kara mizah konusunda kesin bir fikir birliğine varamamışlardır fakat iki tanımlayıcı unsur konusunda anlaşmaya varmışlardır: İlk olarak kara mizah grotesk, hastalıklı veya ürkütücü olanın mizahi bir şekilde ele alınmasını içerir. İkinci olarak ise kurumlarla, değer sistemleriyle ve geleneklerle, şiddetle alay ederken acı vereni iyileştirmek veya değiştirmek için ne açık ne de kapalı öneriler sunar (Connard 2005). Kara mizah, öneri sunmak yerine olanı olduğu gibi anlatmakla yetinir. Amacı izleyene ders vermek değildir, tüm gerçekliği ile olanı göstermektir. Kara mizah bireysel bir kurtuluş hikayesi ya da toplumsal bir kurtuluş hikayesi anlatmayı gözetmez, mutlu son barındırmaz. Filmdeki karakterler dünya ile uyumsuzdur ve bu uyumsuzluk yıkıcı hatta ölümcül sonuçlara varabilir. Karakterlerin toplumla uyumlanması beklenemez hatta bu durumu reddeder.

Kara mizah alt türü komedinin içinde bulunan öğeleri kendisine göre değiştirerek farklı şekillerde kullanır. Komedi türünde ana karakterin kendine has bir dünya görüşü vardır ve bu görüş standart olarak algılanan görüşlerden daha farklıdır. Bazen de karakterin içinde bulunduğu dünya standart olarak algılanan dünyadan farklı olur ve karakter çok normal olabilir. İşte bu zıtlığın verdiği gülünçlükten komedi doğar. Komedinin kökünde dengesizlik, bozma, gereğinden fazla ya da gereğinden az gösterme ve sürpriz vardır. Komedi hayatın daha hafif yönüyle ilgilenir (Seyler ve Haggard 1964). Kara mizah ise yukarıda bahsi geçen durumlardan ve standart olarak algılanan görüşten farklı olarak gerçekleşen yani absürt olan dünyayı ya da karakteri kullanarak komediden beslenebilir. Genellemek gerekirse komedi ve kara mizah kendi farklı sonuçlarına varmak için aynı ya da benzer yolları kullanabilir. Kahkaha tehlikeye ya da kedere sinirsel bir tepki olabilir. Sadece gülmek, kahkaha atmak bir filmi komedi filmi yapmaz.

Ayşen Oluk Ersümer, kara mizahı kabaca dönemlerine ayırmıştır. 60'lı yıllar öncesi kara mizah filmleri için klasik anlatı sineması içine dahil edip, 60-80 yılları arasındaki kara mizah filmlerini modernist kara mizah filmleri olarak niteler. Daha sonraki yıllarda ise satir açısından dönüşüme uğramış modernist kara mizahın toplumsal satirik saldırıyı ortadan kaldırmasıyla beraber post modernist denilebilecek -örneğin Tarantino kara mizahı gibi- kara mizah filmlerinin ortaya çıktığını söyler (Ersümer 2014: 152). Kara mizah filmlerinde kahkaha şartı aranmaz. Daha

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

önce de mizahın tanımı yapılırken belirtildiği gibi mizah kahkaha ile var olmaz daha çok gülümsemeyle ilişkilidir. Bu gülümseme sırtmaktan kahkaha atmaya kadar uzanan bir durumdur.

Kara mizah kısaca modern dünyanın saçmalığı, duyarsızlığı üzerine oturtularak öyküsünü birey merkezinde ilerletir. Birey; mutsuz, uyumsuz, intihara meyilli, bedensel ve ruhsal hastalıkları olan biridir. Kara mizahta umut veren sonlar olmaz dahası sinemanın en önemli özelliği olan izleyicisine katarsis yaşatmaz. Tüm film boyunca acıları duygusuzca ortaya koyar. Ölümün varlığı bile her zaman trajik değildir, hatta mizahi bile olabilir. Acıları duygusuzca ortaya koymak kara mizahın en önemli gücüdür; mizahtan farklı olarak acı, dehşet, trajedi ön plandadır, mutlu son vaadi yoktur, dahası absürtlük ve abartı içerebilir.

Sinemada kara mizah türü, büyük yönetmenlerin filmografisinde yer alan bir türdür. Sessiz sinema döneminden beri ilgi gören bir türdür, bunun en büyük örneği Charlie Chaplin'in "The Great Dictator" filmidir. Kubrick, Coen Kardeşler, Hitchcock, Charlie Chaplin, Truffaut, Ken Loach, François Ozon, Tarantino gibi yönetmenler kara mizah türünden yararlanarak eser üretmişlerdir. Tam olarak kara mizah filmi kavramını karşılayan filmler 60'lı yıllardan itibaren yapılmaya başlansa da bu yıllardan önce yapılan filmlerde kara mizahı görmek mümkündür. Yıllar içerisinde kara mizahın popülerleşmesi, televizyon dizileri, sitcomlar, reklamlar, animasyonlar - çizgi filmler- gibi türlerde de yaygınlaşmasıyla birlikte içeriğinde çeşitli değişimler yaşamıştır. Kara mizahın amaçlarından biri olan sarsma, şok etme gibi özellikleri daha az kullanılmaya başlamış, değişip dönüşmüştür. Her tür gibi zaman içerisinde modernist anlatı, post modernist anlatı şeklinde ilerleyen ve değişen anlatı türleriyle birlikte içerikte çeşitli değişimler yaşanmış ama temel olan kavramlarını her zaman korumuştur. Özellikle 80'li yıllar sonrasında 'kara' kısmına daha çok odaklanılmış, mizahi olan, kahkaha attıran ya da gülümseten kısımlar yok olmaya başlamıştır. Modernizm ile birlikte yalnızlık, mutsuzluk, büyük şehir sıkıntıları gibi durumları yaşayan karakterler ve bu karakterlerin psikolojilerini, içinde yaşadıkları ortamı anlatmak üzere filmler daha fazla üretilmeye başlanmıştır.

Türk Sinemasında Kara Mizahın Serüveni

Türk sinemasında komedi (güldürü) filmleri ve melodram filmleri iki başat tür olmuştur. Melodram, popüleritesini yitirip çeşitli türlerle melezleşirken, komedi filmleri ise Yeni Türk Sinemasının popüler kanadı içerisinde en fazla üretim yapılan tür olmaya devam etmektedir.

Birbiri ardına üretilen bu film türleri değişip dönüşerek alt türlerini oluşturmuştur ve bu alt türler konular, konuların işlenişleri, ortak özellikler bakımından farklılık göstermektedir. Komedinin alt türü olan kara mizah türü ise Türk sinemasında kendine bir yer edinmiş ve yıllar içerisinde çeşitli şekillerde üretilmiştir. Fakat filmlere kara mizah olarak kategorilendirebileceğimiz çok fazla film üretilmemiştir. Filmlerde taşlama, hiciv gibi mizah öğeleri yoğunlukla bulunmasına rağmen sadece bu öğeler bir filmi kara mizah olarak nitelendirmek için yeterli olmadığından Türk sinemasında sınırlı sayıda üretilen bu tür yeni Türk sineması döneminde yoğunlaşmaya başlamış ve izleyici tarafından ilgi görmüştür. Hiciv, bir mizah ögesi olduğu için filmler içerisinde kullanıldığında mizah ögesi olarak nitelendirip filmde mizahi bir yaklaşım vardır denilebilir. Fakat içerisinde her mizah ögesi bulunduran film kara mizah olamaz çünkü kara mizah, mizahi öğeler dışında da yukarıda sıralanan niteliklere sahiptir.

Türk sineması 80’li yıllarda zor zamanlar yaşamış, dönemin ekonomik problemleri sinemaya da yansımıştır. Dönemin değişen siyasi yapısıyla beraber gelen ekonomik değişiklikler de halkı zorlamaya başlamıştır. 80’li yıllarda özellikle darbe ardılı ilk hükümet olan Turgut Özal’ın kontrolsüz neoliberal politikalarıyla orta ve alt ekonomik sınıflar büyük bir ekonomik daralmaya girmiştir. Bu durum hem sinemanın üretim kanadını hem de tematik yanını etkilemiştir. Bu dönemde Yeşilçam’a göre çok daha az film üretilmiş olmakla birlikte yukarıda özetlenen sosyo-ekonomik sıkıntılar filmlerde yansıtılmıştır. Bu dönem filmlerinde siyasi ve ekonomik hiciv teması görülmektedir. Örneğin kara mizah ustası Aziz Nesin’in ünlü Zübük romanından Kartal Tibet’in uyarladığı Zübük filmi 1980 yılında izleyicinin karşısına çıkmıştır. Zübük filminde kâtip olarak çalışan Zübük, rüşvet alarak zengin olmuştur. Rüşvet aldığı açığa çıkınca da işten kovulmuştur. Siyasete atılır. Film boyunca anti kahraman Zübük, her kötü olaydan sıyrılmış halkı bir şekilde ikna ederek dürüst bir siyasetçi gibi gözükmiştir. Kâtip olarak başladığı meslek hayatında milletvekilliğine kadar yükselmiştir. Bu yükselişte halkın çok büyük bir katkısı vardır, halka zorlama ve baskı yapmadan merite atlar. Belediye başkanı olması için neredeyse yalvarılır ve Zübük “Siz çok ısrar ediyorsunuz madem, olalım.” der. Filmin sonunda Hayatını yazan bir

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

gazetecinin bile saatini çalan Zübük, film evreni içerisinde cezalandırılmaz, halk cezalandırılır. Düzen değişmez. Dönemin siyasi durumunu mizahi öğelerle ele alan bu film Türk kara mizah filmleri arasında önemli bir yere sahiptir.

Burada şunu da açıklamak gerekmektedir: Genellikle kara mizah olarak dillendirilse de Kemal Sunal'ın 80'li yıllarda rol aldığı diğer filmlerde dönemin sosyo-ekonomik koşulları nedeniyle mizahi öge barındıran, mizahın bir ögesi olan hicvi içeren filmler olmuştur. Kıracı, Orta Direk Şaban, Katma Değer Şaban gibi filmlerinde dönemin içinde bulunduğu durumunu eleştiren filmlerde oynayan Sunal'ın, bu yıllardaki filmleri hiciv öğeleriyle bezelidir. Ama sadece içerisinde hiciv bulunması kara mizah olarak değerlendirilemeyeceği (mutlu sonla bitmesi) için bu çalışmanın konusu olmamıştır.

Ekonomi temelli eleştiriler 80'li yıllarda ülke gündemi açısından önemli bir yere sahip olduğu için filmlere de yansımıştır 1985 yılında yapılan Nesli Çölgeçen yönetmenliğindeki 'Züğürt Ağa' filminde ise feodalizmin çöküşü ve köyden şehre olan göçün etkileri anlatılmaktadır. Haraptar köyünde bir türlü yağış olmaması nedeniyle kuraklık başlar ve halkın geçinmesi, hayatını idame ettirmesi güçleşir. Köyün ağasının ürünlerini çalıp satan köylüler şehre göç ederler. Çaresiz kalan köy ağası da köyünü satarak İstanbul'a göç eder fakat şehir hayatına uyum sağlamakta çok zorlanır. Yoksulluğa alışamayan ailesi ve hizmetçileri ağayı bir bir terk eder. Ağa, köyün en güçlü insanı, köylüsüne maddi yardım yapanı ve toplum üzerinde söz sahibiyken birdenbire bu durum tersine döner. Şehirde yaşamak için çığköfte yoğuran, geçimini başkalarına hizmet ederek sağlayamaya çalışan birine dönüşür. Toplumsal statüsünde çok ciddi bir değişim olur. Film hiçbir umut vermez, ders vermez, olanı olduğu gibi anlatır. Bu anlamda kara mizahın stil özelliklerini bünyesinde bulundurmuş olur.

Ertem Eğilmez'in 1989 yapımı 'Arabesk' filminde toplumda yaşanan 1980'lerin darbe nedeniyle apolitikleşen kültürel ikliminde yoğunlaşan 'arabesk' hava hicvedilir ve absürtlüklerle seyirciye sunulur. Filmde birbirini çok seven Müjde ve Şener artık evlenmek isterler fakat Müjde'nin köy ağası olan babası bu duruma karşı çıkmaktadır. Ağa, Şener'i yanına çağırarak ona para teklif eder. Şener bu parayı kabul etmez ama Müjde gördüğü şeyi yanlış anlayarak Şener'in parayı kabul ettiğini düşünür. Bu yanlış anlaşılma yüzünden Müjde bir mektup ile Şener'den ayrılır. Bu mektubu okurken Şener'in saçları birdenbire beyazlar. Bu sahne filmin absürt öğelerine

örnek verilebilecek bir sahnedir. Film boyunca absürtlükler birbirini izler. Müjde'yi başka biriyle evlendirmeye çalışırlar. Düğünden kaçan Müjde, İstanbul'a gitmeye çalışır fakat yol boyunca tecavüze uğrar, daha sonra da seks işçiliği yapmaya başlar. Köyde başlayıp İstanbul'a uzanan imkânsız aşk arabesk filmlerinin temel öğelerinden biridir. Hem Şener hem de Müjde İstanbul'da gazinocularla tanışıp şarkıcı olurlar. Müjde, kendisine zengin bir koca bulur, daha sonra Şener ile yolları kesişir. Film boyunca absürtlükler birbirini takip eder, ikisi birden farklı zamanlarda kör olurlar. Kısacası Şener ve Müjde bir türlü kavuşamazlar. Film boyunca 'arabesk' yaşam tarzı hicvedilir ve bu absürt olaylarla bezenir. Filmin sonunda ise Şener ve Müjde ölür fakat cennette kavuşma hayali kurarlarken Müjde'ye takıntılı olan kötü adam, zebani olarak onları karşılar. Talihsizliklerle çevrelenmiş bir aşk hikayesi kötü bir şekilde sona erer.

Sinemada anlatılan hikayeler, toplumu ve toplumun yaşayışını yansıtan hikayelerdir. Sinema ile toplum kol kola yürür, birbirlerinden beslenir. Sinemada olan hikayeler toplumu şekillendirebilirken, toplumda yaşanan olaylar da sinemayı şekillendirebilir. Sinema bunu yaparken birçok yöntem kullanabilir, hikayeleri farklı şekillerde anlatabilir. Önemli olan filmleri iyi okumak ve kodlarını çözmektir. Toplumdaki aksaklıkları dile getirmek, eleştirmek için filmlerden yararlanılabilir. 1993 yapımı Ersin Pertan'ın yönetmenliğini yaptığı 'Tersine Dünya' filminde de Türk sinemasında nadir görülen ataerkil düzene ilişkin bir eleştiri söz konusudur. Film ataerkil düzeni eleştirir, cinsiyet rollerini tersine çevirerek seyirciye mizahi bir anlatım sunar. Toplum içerisinde kalıp olarak belirlenen kadın-erkek rollerinin yerini değiştirerek yeni bir dünya düzeni kuran 'Tersine Dünya' filminde toplumsal rollerin bu kadar katı oluşu ve cinsiyetler üzerine atfedilen yükleri hicveden bir yapısı vardır. Film bu yanı sıra aslında bir alternatif evren kurarak içerisinde yaşadığımız toplum düzenine eleştiri getirir. Film dünyadaki cinsiyet rolleri ters çevrilse de kavganın ve dünya düzeninin değişmeyeceğini gözler önüne serer. Değişmesi gereken ataerkil düzendir.

Bu bölümde bahsedilmesi gereken önemli filmlerden birisi de Muharrem Gülmez ve Sıtkı Süreyya Önder'in 2007 yılında çektikleri politik hiciv de dense tam bir kara mizah örneği olan Beynelmilel filmidir. Trajikomik bir film olan Beynelmilel'de yerel düğün çalgıcıları ve pavyon şarkıcılarından bir bando oluşturulmasının absürdlüğü ile başlayıp, devrimci bir çocuğun onlara marş olarak enternasyonal adlı komünist marşın bu bandoya çaldırılması ve bu karmaşa sonunda üniversiteli devrimci bir gencin ölümü ile noktalanır. Film 1980 darbesi sonrası yıllarda gündelik

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

hayatın asker baskısı ile rasyonelliğini yitirmesi, duyarsızlaşan toplum ve hayatın anlamsızlaşması gibi kara mizah içeren öğelerle donatılmıştır. Bu anlamda 2000 sonrası Türk sinemasında çok da görülmeyen, politik açmazların sıradan insanı sürüklediği mutsuzlukların mizahi yolla ama düşündürerek aktarıldığı nadir örneklerdendir.

Toplumsal yaşama taşradan bakan ve kadınlık-erkeklik durumuna yeni ve farklı bir bakış açısı getiren 2009 yapımı Yağmur ve Durul Taylan kardeşlerin yönetmenliğini üslendiği ‘Vavien’ filmi kara mizah türündeki filmler arasında yerini almaktadır. Celal, karısı Sevilay ve çocuğu ile bir kasabada sıradan bir hayat sürmektedir. Abisi Cemal ile bir elektrik dükkanında ortak olarak çalışıyorlardır. Sevilay, Almanya’daki babasının gönderdiği paraları Celal’den gizli bir şekilde biriktiriyordur. Fakat Celal bu durumun farkındadır ve Celal, bütün paraları alıp pavyonda tanıştığı konsomatris Sibel ile beraber kaçmak ister. Karısını öldürmeye karar verir ve bir gün piknikten dönerken uçurumlu bir yolda arabanın otomatik kapısını açarak uçurumdan aşağı düşmesini sağlar. Bu şekilde karısından kurtulabileceğini düşünür fakat bir süre sonra karısı sağ salim şekilde eve geri döner. Film boyunca Celal’in yaptığı davranışlar ne olumlu ne de olumsuz bir şekilde yansıtılır. Olaylar tarafsız bir şekilde anlatılır. Burada kara mizahın etkisi büyüktür. Kara mizah ders vermeye, yanlış öğretmeye çalışmaz. Olanı olduğu gibi aktarır, korku yaratır. Film izleyicisi Celal karakterinin sergilediği davranışları bir gün kendisine de yapılacağını düşünmeye başlarsa kara mizah amacına ulaşmış demektir. ‘Vavien’ filmi için bu durum mümkündür. Kötü olanı sıradanlaştıran bir film olmasıyla kara mizah temasına çok uygun bir alt yapı hazırlayan filmin son sahnesinde aslında hiç beraber olmayı hiç istemediği hatta tiksindiği ailesiyle birlikte hayatına devam eden Celal görülür. Karısı Sevilay ise onu öldürmeye çalışan kocası ve hayatından çok memnundur. Filmin en büyük ironisi ise buradadır.

Kara mizah filmlerinde yer alan mizahi öğeler her zaman kahkahalar ile seyirciyi güldürmek zorunda değildir. Kara mizah filmlerinde yeni başlayan gülme bastırılır. Gülme durumu daha önce bahsedildiği gibi sadece ‘komik’ olan öğelere sınırlanmak ya da kahkaha atmak değildir. Birden fazla duruma gülünebilir, şok edici ani durumlara da gülünebilir. Örneğin, bir arkadaşının yolda yürürken ayağının takılıp düşmesi gibi. Yolda yürürken birinin düşmesi her an sizin tetikte beklediğiniz bir durum olmadığı için bu durum ani ve şok edicidir. Bunun yanında şok edici durumlar sadece aniden gelişen durumlar değildir. Planlanmış cinayetler de gerçekleştiği

durumlarda insanı şok edebilir. Burada beklenmedik olanın değil kötü olanın şok ediciliği yaşanır. Mizahın içerisinde şok edicilik olduğu için bu öğeler ile bezenmiş filmlerde mizahi öğelerden bahsetmek mümkün olacaktır. 2010 yapımı Sinan Çetin'in yönettiği 'Kâğıt' filminde ise tasarlanmış bir şok edicilik vardır. Filmde Emrah rejisör olmak isteyen bir gençtir. Çekmek istediği film işçi hareketleri üzerine olduğu için devletten filmi çekmek için izin alması gerekmektedir. Fakat filme çoktan başlamış olduğu için Sansür Kurulu Başkanlığı'ndan izin almaya gittiğinde orada çalışan memur Müzeyyen'den filmin çoktan çekilmeye başlanması nedeniyle onay alamaz. Emrah borçlardan hapse düşer ve bürokraside bu kadar süründürülmüş olmasının intikamını dolandırıcılık ve sahtekarlıkla almaya çalışırken bürokrasiyi yine aşamaz. Kötü talihini değiştiremeyen bir anti-kahraman olan Emrah ve onun kurtulamadığı sonu seyircide şok etkisi yaratır. Çünkü klasik anlatı içerisinde Emrah'ın intikamını alması ya da istediğine ulaşması gerekir. Kara mizah söz konusu olunca bu durumların hiçbiri gerçekleşmez. Emrah'ın başına gelenler kâbus gibidir. Kara mizah, kâbusu sinemada beyaz perdeye yansıtır. Devlet, bürokrasi ve sistem eleştirisi içeren bir filmidir.

Kara mizah, eleştirinin yanında trajikomik hikayelerin de anlatıldığı yapılardan oluşur. Trajik olan komik olarak anlatılmaya başladığında ironi gibi öğelerle zenginleştirilerek hicivsel filmlere yeni bir boyut katılabilir. 2014 yapımı Atıl İnanç'ın yönettiği 'Daire' filminde trajikomik öykülere, ironilere, absürt öğelere bolca rastlanır. Filmde Feramus ve Betül'ün gittikçe kaybolan umutlarına tanıklık edilir. Feramus, öğretim görevlisi olduğu fakültesinden ayrılarak kaybettiği babasından kalan arsa işlerini halletmek için kasabasına döner. Bu süreçte bulduğu tek iş, işlemeyen bir havaalanında çalışmaktır. Burası absürtlüklerle dolu bir çalışma sahasıdır. Hiç yolcusu olmayan, hiç uçak gelmeyecek bir havaalanında çalışanlar her gün işe gidip gelmekte, yolcu gelmesine karşın tatbikat yapmaktadırlar. Betül'ün ise çalıştığı tiyatro kapanır, kendisine iş aramaya başlar. Ama bulabildiği tek iş gassallıktır. Aynı zamanda kızının hastalığı ile savaşılmaktadır. Bu trajik süreçte Feramus ile tanışır ve birbirlerine destek olmaya çalışırlar. Fakat Feramus'un duygusal savaşları ve Betül'ün yaşadığı trajik olaylar derinleşir. Betül gassal olmaya karar verdiği gün kızını kaybeder. Feramus ise daha önceleri kasabalıların bahis için oynadıkları kendilerini asma oyununu birkaç defa deneyimler, en son deneyimlemesinde daha önce kurduğu hayallere geri döner. Hiç sevgi bağı kuramadığı oğlunun peşinden koşar. Betül ise ilk gassallık deneyimini kızında yaşar. Daire filminde devlet-birey ilişkisi sorgulanırken aynı zamanda Feramus üzerinden kent ve kent buhranı gösterilir.

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

Kara mizah sadece olağan, olması gereken, hali hazırda var olan hikâyelerin yanı sıra distopik hikâyelerden de beslenir. Distopya, karanlık gelecek ve kıyamet fikri kara mizahın dehşetli yanını ortaya koymak için kaçınılmaz temalardır. Aynı zamanda toplumsal, politik, teknolojik konuları hicveder ve bunu yaparken kendine en iyi anlatım şekli olarak karanlık gelecek tasvirini kullanır. Kara mizahın niteliklerinden biri olan izleyiciyi karanlık olana sürükleme hissiyatını çok iyi bir şekilde kullanır. Türk sinemasında kara mizah kategorisinde değerlendirilebilecek distopik filmler de vardır. Bunlardan biri 2011 yapımı Ramin Matin'in yönettiği 'Canavarlar Sofrası' diğeri ise 2017 yapımı Tayfun Pirselimoglu'nun yönettiği 'Yol Kenarı' filmidir. Canavarlar Sofrası filminde zaman ve mekânın belli olmadığı yakın gelecekte geçen bir hikâyeye vardır. Tek mekân olan filmde fütüristtik bir mekân ya da kostüm yoktur. J ve M çiftinin evlerine misafir bekliyorlardır. Misafirler gelir, hediyeler verilir. Sıradan, şu an yaşanan bir hayattan farklı olarak konuşulan dil İngilizce, verilen hediye de bir erkek çocuğudur. Film, seyircinin bağ kurmasını engellemek adına öncelikle dili kullanmıştır. Filmin geçtiği evrende sanat, sigara ve alkol yasaklanmıştır. Hatta toz şeker bile gizli ve önemli bir aperiatif olarak ikram ediliyordu.

Düşünmenin toplum tarafından dışlanmaya sebep olan bir yapısı vardır. Kitap okumak küçümseniyordur. Nefret, kibir gibi kötü hissiyatlar normal karşılanmakta hatta polislin rastgele evleri basıp insanları dövmesi olağan karşılanıyordu. Dört arkadaşın bir gecesini anlatan hikâyede sevgi ve dostluktan eser yoktur, sadece haz ve tüketim vardır. Yedikleri yemekleri kusuyor ve üzerine tekrardan yemek yiyorlardır. J, eve gelen misafirler ile yüksek bir libido ile ilgilenmekte ve açıkça gelen misafir kadına cinsel ilişki teklif etmektedir. Bu teklif ise herkes tarafından makul karşılanmaktadır. Eve hediye olarak gelen erkek çocuğuna şiddet uyguluyorlar ve bundan haz duyuyorlardır. Şiddet uygulanan çocuğun burnu kanamaya başladığında ise "bu kadar çabuk akıtmaması lazım" diyerek aldıkları marketi suçlarlar. Filmde çarpık ilişkiler ve tüketim kültürüne hicivsel bir yaklaşım söz konusudur. 'Yol Kenarı' filminde ise kıyamet fikriyle yola çıkan bir hikâyesi vardır. Mekân ve zaman belirsizdir. Kıyıya demir atmış bir yolcu gemisi kasabalıda kıyamet fikri oluşturur, belirsizliklerle dolu olan kasabada panik havası vardır. Ormanda yanarak koşan adamlar, fırtınalı bir denizde hareketsiz olarak bekleyen yolcu gemisi, gemiden çıkan düdük sesi, tehlikeli olduğu söylenen bir orman, belirsizlikler içerisindeki kasaba, gelmeyecek bir gemiyi bekleyen ve kıyametin çok yakında olduğuna inanan kasabalılar filmin kara mizah öğelerinden birkaçıdır. Kasabalıda bunalım ve paranoya çok yüksektir. Sürekli olarak gelmeyecek bir gemi ve

kıyamet beklentisi vardır. Bu sırada cinayet işlenir, ölen kadınlar dirilir ve yeniden öldürülür. Absürtlük ve paranoyanın tekinsiz bir ortamda birleşmesinin hikâyesini anlatan kıyamet filminde kasabalı bir kurtarıcı bekler. Kasabaya gelen yabancıнын Mehdi olduğu söylentisi bütün kasabalıların kulağına gider. Mehdi'ye sürekli ölümden sonra ne olduğu, kıyametin ne zaman kopacağı gibi sorular sorulur ama cevap alınmaz. Deccal gibi tasvir edilen kötü karakter halk arasında dolaşır ve Mehdi tarafından öldürülür. Fakat bir süre sonra canlanarak tekrar yoluna devam eder. Film bu absürtlükleri ile de kara mizah öğelerini içerisinde bulunduğunu gösterir. Filmin sonunda hiçbir umut olmaması da kara mizahın en önemli ayrıntılarından biridir. Filmde toplumsal paranoya durumu hicvedilmiş, distopik ve gerçek dışı, abartılı özellikleriyle bir toplum yaratarak toplum içerisinde yaşanan paranoyanın bir tasviri yapılmış ve bu durum hicvedilmiştir.

Azizler Filmi

Yönetmen: Yağmur Taylan-Durul Taylan

Senaryo: Berkun Oya

Yapım yılı: 2021

Gösterim platformu: Netflix

Film genel olarak Aziz karakterinin hikayesini anlatmaktadır. Aziz 30'lu yaşlarının sonunda yanına taşınan ablası, eniştesi ve yaramaz yeğeniyle yaşayan bir görsel efekt uzmanıdır. Yanında çalıştığı patronu ve iş arkadaşı Erbil'in yoğun arkadaşlık ilgisinden, dahası kız arkadaşından da sıkılmış, yalnız kalma üzerine oturduğu bir yaşantısı vardır. Reklam ajansında sosyal medya işleri yapsa da böyle bir hayattan hoşlanmayan biridir. Şirket arkadaşı Erbil abisinin hastalıklarına zorunlu olarak yardımcı olan, evde terör estiren yeğeninden ve ablasından kurtulmaya çalışan Aziz'in kurtuluşu, filmin sonunda kendisini öbür dünyada aldattığını düşündüğü karısının yanına göç etmek isteyen ve intihar eden Erbil'in kendisine bıraktığı evle gerçekleşir. Fakat filmin sonunda kendisi de tesadüfi bir şekilde sosyal medya fenomeni olur. O çok istediği yalnızlık maalesef ona nasip olmaz.

Yağmur Durul Taylan kardeşlerin Vavien filmi ile uzak olmadıkları kara film temasına mizahi öğeler ekleyerek çektikleri "Azizler" filmi çoğunlukla mizahın ayrılmaz bir parçası olan absürtlük sınırlarında gezerken; dijital çağın içine doğan yeni kuşaktan, arada kalmış eski kuşağa

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

kadar tüm patolojik karakterleri ile kara mizahın türsel uyuşmalarına sadık kalır. Film için kara mizahın daha önceki bölümlerde açıklandığı gibi modern dünyanın saçmalığı ve duyarsızlığını merkeze alan hayatı anlamsız ve boşuna bir çaba olarak gören durumunun en tipik örneği saymak hiç de abartılı bir durum olmayacaktır. Kara mizahın özellikle de bireyi merkeze alan anlatılar olduğu gerçeğinden yola çıkarsak filmin çözümlemesine patolojik karakterlerden başlanması daha sağlıklı olacaktır.

Filmin karakterlerine genel olarak bakıldığında; tam da kara mizahın modernizm ile ortaya çıkan yalnızlaşan ve içe dönen insanının en temel karakterini ortaya koyan filmin genelinde henüz tam olarak bizi nereye götürdüğünü bilemediğimiz dijital çağın insanı sürüklediği açmazlar ya da insani olma durumunun dijital bir evrende neye dönüşeceğini ilişkin belirsizliğin bir mikrokozmosunu sunar. Bu anlamda filmdeki temel karakterlerin dijital bir ajans merkezinde toplanmasına ek olarak sosyal medya fenomeni olmaya çalışan çocuk ve ailesinden dijital çağın içinde zehirlenmiş küçük yeğene kadar herkes bu dijital belirsizliğin birer özetidir. Film izleyiciyi karakterlerin hiçbirinden özdeşleşim ya da olay örgüsü içerisinde herhangi bir katarsis sağlamasına izin vermez. Ayrıca tüm karakterler yalnızlıktan bir şekilde muzdariptir, ironik olan ise Aziz karakterinin tüm film boyunca yalnızlığa obsesif bir şekilde bağlılık göstermesidir.

Filmin ana merkezindeki karakter olan Aziz; bir metazori ile yanına taşınan ablası onun kocası ve yedi yaşındaki yaramaz yeğeniyle aynı evde kalan, sıkıldığı nişanlısından ayrılmaya çabalayan orta yaşlarda animasyon ve efekt uzmanı bir adamdır. Aziz karakteri diğer tüm karakterlerin aksine normal görünen tüm olayların bir parça absürt olduğunun da farkında olan biridir. Aziz; diğer karakterlerin anksiyetelerinin dışında otizme yakın duygusal körlük göstermesi açısından sosyopatik bir vaka olarak görmek daha doğru olacaktır. Örneğin ablasına ya da yeğenine, iş yerinde onu çok seven Erbil abisine, kız arkadaşına ve de bağımlı kişilik bozukluğundan muzdarip patronu Alp Bey'e karşı oldukça robotik ve ruhsuz bir ilişki geliştirmesi en önemli göstergelerdir.

Yalnızlığın paradoksları ya da başka bir deyişle yalnızlığın tasarımılandırılmasındaki güçlükler birkaç nedenden kaynaklanmaktadır. Bunlardan ilki yalnızlığın fiili yani nesnel gerçekliğe endeksli olarak yaşanan bir durumdan çok hayali yani ruhsal gerçeklik düzeyinde yaşanan bir durum olmasıdır. (Ki bu filmde Erbil'de gözlemlenen yalnızlık korkusu eşini

kanserden kaybetmesi ile gerçekleşmektedir. Belki de öykü evrenindeki yalnızlığı ile baş edemeyen ama bu durumun kültürel olarak anlaşılır olduğu tek karakter Erbil'dir). Yalnızlığın kavramsallaştırmasındaki güçlüklerin ikinci nedeni de yalnızlığın çoğunlukla ayrılık terk edilme yani nesne kaybı bağlamında ele alınmasıdır ancak Freud'un anksiyete kuramına dönülürse nesne kaybı anksiyetesini de doğuran medetsizliğin temel tehlike olarak tüm anksiyeteleri kaynaklık ettiği görülür (akt.; Kayaalp 2016: 19).

Aziz'de gözlemlenen en önemli sorun (Akdeniz ve doğulu toplumlara özgü kültürel olarak anlaşılabilen) aslında patolojik düzeyde bir yalnızlık saplantısıdır. Freud yalnızlığı, tıpkı karanlık gibi, bir fobi olarak görme eğilimindeydi. Fobilerin nedeni bilinçdışı dürtülerin yarattığı çatışmadır; fobik nesnelere (karanlık, kapalı alan, yükseklik, hayvanlar) bilinçdışı korkuyu gizleyen ikamelerdir. Yani yalnızlık da dış dünyayla (ötekilerle) değil, içerisi ile ilgilidir. Kendi kuramının tutarlılığı için erişkinlerdeki yalnızlık ve riskleri üzerinde durmaz Freud, zaten kendi yalnızlığına bile "muhteşem tecrit" diyecektir. Freud'a yönelik eleştirilerden biri de çocukluktaki çatışmalara verdiği ağırlık nedeniyle zaman zaman yetişkin yaşamının ihtiyaç ve risklerini gözden kaçırabilmesiydi (Ersoy 2021).

Aziz'in yalnızlığının da Freud'un ki gibi muhteşem tecrit denilebilecek kadar değerli bir yanı vardır. Yalnızlık yetişkin Aziz için fobik bir öge değil aksine arzulanmış bir şeydir. Burada J. M. Quinodoz'un "Ehlileştirilmediğinde yalnızlık kötü bir danışman olabilir ama ehlileştirildiğinde son derece değerli bir dost da olabilir (ehlileştirmek sadece evcilleştirmek anlamında değil aynı zamanda özelleştirmek anlamı da içerir)" (akt.; Kayaalp 2016: 19). Önermesinin vücut bulmuş hali gibidir. Aziz için ablasının gelişimiyle birlikte kaybettiği bu değerli yalnızlığı tüm film boyunca aradığı görülmektedir ki öykü evreninin sonundaki Aziz için biçilen mutlu son Erbil abinin Aziz'e bıraktığı boş evdir. Yani filmin ödülü de bir nevi yalnızlıktır. Apriori olarak insanların yalnızlıktan mutsuz olacağı, bir aradılığın insanları mutlu edeceğine ilişkin çalışmanın tam da karşısına oturmuştur. Bu anlamda filmin modern hayatların içerisinde yalnızlıktan mutsuz olan insanlar sergisi yerini bir anda bir yalnızlık güzellemesine bırakır. Ama zalim modern çağ Aziz'i evinde bulunduğu huzura karşılık sosyal medya fenomenine dönüştürerek yine de cezasız bırakmaz.

Metnin bu kısmında Winnicott kendi başına olma kapasitesi teriminden bahsetmek gerekir. "Kendi başına olma kapasitesi duygusal olgunluk ile yakından ilişkilidir kendi başına olma kapasitesini temeli başka birinin yanında kendi başına olma yaşantısıdır. Bu yolla zayıf benlik

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni:
Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

organizasyonu olan bir bebek güvenilir benlik desteğinden dolayı kendi başına olabilir” (Winnicott 2001:28). Yani yalnızlık, ya da yalnız kalma korkusu modern çağ öğretileri ya da psikanalitik literatürün aksine bireyi güçlendiren, başkaldıran bir yön çizer. Winnicot teorisinde kendi başına olma kapasitesini olumlar ve bunun geç kalınmış bir tartışma alanı olduğunun altını çizer. Levent Kayaalp’de yalnızlık üzerine yazdığı “Yalnızlık kader, yaşam heder midir?” adlı makalesinde Winnicott’un kendi başına olma kapasitesi terimini çocuğun birinin yanında kendi başına olabilme kapasitesinden çok birinin yanında yalnız hissedebilme kapasitesi olarak anlaşılması gerektiğinden bahseder. Kayaalp; Zaten çocuk için ben kelimesi devreye girdiği andan yani ötekenden farklı oluşunu fark ettiği andan itibaren egonun çekirdeğinin oluşmasının koşullarını yaratan şey yalnızlıktır diye de ekler (Kayaalp 2016: 18-19). Benliğin olgunlaşması kendi başına olmayı mümkün kılar. Aksi bir durumda ise kendi başına olma kapasitesi oldukça sınırlıdır. Melenie Klein’in iyi iç meme dediği yani anneye ilişkin ilk nesneyi olumlayarak içe atması, anneden gelen destek benin de içe alınması eğer düzgün gerçekleşmiş ise birey kendi başına olabilmeyi gerçekleştirebilir. Benlik oluşumunun bu önemli aşaması sorunlu geçen birey için patolojik bir yetişkinlik yaşamı oluşması kaçınılmazdır. Aziz karakterinin yalnızlığı olumlayan tavrı kendi başına olma kapasitesini gerçekleştirmiş bir birey olma durumunda ise bazı pürüzler vardır. Aziz karakteri diğer karakterler ne kadar çok yalnız kalma kaygısı yaşıyorsa onların tam aksine otistik bir duygusal körlük içerisinde yalnızlıkla obsesif bir ilişki kurar. Onun yalnızlığa karşı geliştirdiği obsesif bağlanmanın kökeninde salt bir alt ben (id) organizasyonu vardır. Dolayısıyla da benliğin oluşumundan ziyade egonun denetleyemediği bir alt ben kontrolü vardır.

Aziz karakterini norm dışı yapan şeylerden biri de aslında işle ilgili gördüğü absürt rüyalarla anlamaktayız. Zaten anksiyete nevrozunun en önemli belirtisi ve daha pek çok rahatsızlığın temelini oluşturan uykusuzluk ya da bölüklü uyku durumu olduğundan bahseder. Aziz’de de sürekli gözlenen patolojik bir durumdur. Dahası Aziz yalnız kalacağı bir mekânda huzurla uyuyacağı uykunun ona iyi gelecek tek reçete olduğunu da bilir.

Erbil abi ve Alp’in Freud’un yalnızlığı anksiyete olarak tanımladığı noktada durdukları su götürmez bir gerçekliktir. İkisinde de ciddi bir yalnızlık anksiyetesi yani fobisi vardır. Erbil abinin eşinin kaybindan sonra geliştirdiği anksiyetesi kültürel olarak anlaşılrsa da patron Alp Bey’in parasıyla alabileceği sosyalliği Aziz’den beklediği daha farklı bir fiksasyonu vardır. Parasıyla satın

alabildikleri onu tamin etmemekte aslında toplumsal olarak onanan kalabalıklardan pek de hoşlanmamaktadır. Bu iki karakter için de yalnız kalma kapasitesindeki problemler benlik oluşumu, bağlanma problemlerinin bıraktığı travmatik bir sonuç olarak eyleme dökülmektedir. Özellikle Erbil ve Patron Alp'te görülen kaygılı bağlanmadır. Bu iki karaktere bakıldığında kendi başına olma kapasiteleri açısından benliğin gelişiminde ciddi problemleri olduğu açıktır. Burada bu nedenle Winnicot'un kendi başına olma kapasitesine ek olarak bebeğin ebeveyni ile geliştirdiği ilişki üzerinden bağlanma kuramı tartışmasına bakmak yararlı olacaktır. Bağlanma kuramının kurucularından İngiliz çocuk psikiyatristi John Bowlby'e göre çocukların hayatta kalabilmek için kendilerine ilk bakım veren ebeveynler ile kurdukları ilişki yaşam boyu etkileri devam eden bağlanma ihtiyacını oluşturur. Bağlanmanın evrimsel bir zorunluluk olduğunu söyler. Yaşamın ilk yıllarında özellikle ilk yılında ebeveyni güvenli bağlanabilen bebek ileriki yıllarda çevresindeki insanlar ve dünya ile ayrılık kaygılarının yön vermedi ilişkilere girebilir bu ilişkilerde yakınlaşma, uzaklaşmaların yarattığı kaygıları güvende güvenlik duygularıyla tahammül edebilir güvenli bağlanma ebeveyniyle olmaması zamanlarda bebekle birlikte kalan koruyucu gibidir. Güvensiz ve kaygılı bağlanan bebekler ebeveyninden ayrıldığı büyük bir kaygı ile yaşarlar bu durumu protesto ederler. Bu bir isyandır bir süre sonra umutsuzluğa dönüşür çevrelerini ilgisiz yaşarlar ebeveynin gidişinden bu derece etkilenen bebek dönüşünde ona da ilgisiz kalabilir (Erten 2016: 29). Örneğin filme ilişkin en önemli eleştirilerden biri de özellikle Alp ve Erbil karakterinin yalnızlığı aşmak için neden Aziz gibi otizme yakın bir duygusal körlük ve empati yoksunluğu taşıyan birine yönelmiş olmalarıdır. Burada ilk çocukluk yaşantılarını bilmesek de Erbil'in ölmüş karısının ardından ayrılık ve yalnızlık travmasını aşamadığı aşıkardır. Kaygılı bağlanan kişiliklerde en fazla gelişen sorun sevdikleri kişinin kendisini terk edeceği korkusu ya da aldatılmadır. Erbil'de öbür dünyada olan karısı ile sürekli konuşmakta ve onun kendisini öbür dünyada da olsa aldattığından şüphelenerek intihar etmek istemektedir. Nitekim filmin sonunda da kendisini öldürerek karısının yanına bir nevi taşınmış olur.

Filmin gerçek anlamda psikopatolojik boyutta sorunu olduğu gözlemlenen karakteri yeğen Caner'dir. Çocukta ciddi bir narsistik kişilik bozukluğu vardır. Lacancı okumada Caner, ayna evresindeki pür narsisme takılıp kalmış durumdadır (Özmen 2002: 51). Aziz'in önerisiyle altı yaşında daha okula bile başlamamış bir çocuk olan Caner, ailesi tarafından psikiyatriste götürülür. Psikiyatrist Caner'e "denyo" teşhisi koyar. Normalde ergenlikten önce başlamaması gereken bir hastalık olan denyoluk psikiyatriste göre okul çağlarında sinyal verir. Fakat kişinin popüler kültüre

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

maruz kalmasıyla da karakterine yerleşir. Doktorun Caner’de tespit ettiği iki önemli bulgu vardır: yersiz şive kullanımı ve sahte bilgelik. Bu iki özellik günümüzde tiktok fenomenlerinin en önemli özelliği olarak sosyal medya platformlarında çokça karşılaşılan popüler çocuk özelliğidir. Bu anlamda film hem modern ebeveynliği hem de dijital çağın sosyal medyanın içine doğan çocuklarını bu absürt doktor aracılığıyla hicveder. “Modern dijital aile” hicvini fenomen kızın sosyal medya yönetimi için Aziz’in ofisine gelen aile üzerinden de açıkça yapmaktadır. Birbirlerini dinlemeyen, aile olma, sağlıklı çocuk yetiştirme kavramından ziyade nasıl daha fazla rezillik çıkararak takipçi kazanabilirizin muhasebesindeki kavgacı çift kara mizahın hiciv gücü ile öykü evreninin türsel uyuşmasına katkı sağlar.

Film, kimi yerlerde kara film parodisi yaparak kara mizah anlatısı oluşturur. Örneğin Alp beyin Aziz’i eve yerleştirdiği kameralarda incelerken jaluzi perdenin gölgesinde purosunu içerken ki hali tam bir kara film estetiğine gönderme yapar. Dahası Erbil abinin koltuğunun arkasındaki palmyeli duvar kâğıdı düşsel ve absürttür. Hafif sisli çekilen ev mekânı da kara film estetiğinin bir başka göndermesi olarak kullanılır. Ofiste Erbil’in aklını çelen, odipal rüyalarını süsleyen femme fatal kişilik Vildan da tematik kara film organizasyonunu tamamlar (Tura 2012). Bu sahnelerin varlığı absürt yani saçmalık üzerine oturtulmuş görünse de kendi içerisinde bir tutarlılığa sahiptir. Daha önce de aktarıldığı gibi mizahın bir açıklaması da saçmanın (absürt ile eşanlamlı kullanılır) mantığı üzerine kurulu olduğu kuramıdır. Hiç kuşkusuz, gülünç olan, başkalarına da gülünç görünen, ama gülünç olduğunu kendisi bilmeyen kişinin de kendine özgü bir mantığı vardır. Bu mantık, kendi dışındakilere saçma gelse de gülünç olduğunu kendisi bilmeyen kişi için, saçma değildir (Nesin 1973: 26). Kara film parodileri de bir nevi kara film yani diğer bir deyişle erkek melodramının absürtlüğü yani paraodisi üzerine kuruludur. Öykü evrenindeki “Denyo Çocuk Caner” de dahil olmak üzere tüm erkekler kötü talihle ilerlemektedir.

Filme ilişkin çözümlemeyi burada sonlandırırken; filmin dijital çağın olanaklarıyla yalnızlık kavramının farklılaşan anlamları ile şekillenen gündelik hayat içerisinde bireyleri sevk ettiği psikopatolojik davranışları merkezine alması çok da şaşırtıcı değildir. Film pandemi tecrübesi yaşanması öncesi ile pandemi ardılı bir dönemde gösterilmesi arasındaki izleyicinin alımlaması üzerinden de farklılık göstermektedir. Çünkü pandemi döneminde evinde yalnızlık hasretine tutuşan bir izleyici kitlesi tarafından izlenebilmiş bir filmidir. Doğal olarak da film ironik bir şekilde

evinden çıkmayan dahası yasal maharetle (pandemi dönemi sokağa çıkma yasağı ile) evine hapsedilen bir kitlenin en az Aziz kadar yalnızlığa hasret kaldığı bir ev içi gündelik hayat tecrübesi ile farklılaşan bir anlamlandırma sürecine girmiştir. Muhtemelen yönetmenlerinin bile öngörmediği kadar anlaşılır bir anti kahraman ile özdeşleşme fırsatı bile doğabileceği iddiasında bulunmak çok da abartılı olmayacaktır. Ablasının tuhaf ailesi ve baskıcı yeğeniyle kendi evindeki yalnız hayatına özlem çeken Aziz ile evinde ailesi ile 24 saat bir arada yaşamak zorunda olan izleyici benzer deneyimlerden geçmektedir. Aziz'den tek farkları evlerinde arzuladıkları yalnızlık toplumsal hayata kalabalığa karşı geliştirilen insani bir açlığa dönüşürken; Aziz için her anlamda sadeleşmek, yalnızlaşmak -ki kız arkadaşından ayrılmaya çalışması- gibi patolojik bir hale evrilmiştir.

Film öykü evreni düzeyinde yalnızlığın psikopatolojisine odaklanırken, diğer taraftan da pek çok eleştirmence; senaryo boşlukları, ilerlemeyen amaçsız karakterler ve eklektik anlatım gerekçeleriyle de oldukça eksik bulunmaktadır. Fakat türsel uyuşumunu açısından bakıldığında Taylan Kardeşler, kara mizahın absürtlük sınırlarında dolaşan, modern dünyanın saçmalıklarını (ailesinin kavgalarını videoya çekip fenomen olan küçük kız ve onun bu davranışlarından oldukça memnun ailesi, psikiyatristin Caner'e koyduğu oldukça bilimsel hastalık yorumu ile her gün yeni bir modern çağ sendromu belirleyen çağdaş psikoloji hicvi vb.) trajikomik bir şekilde anlatması gerçeği filme daha bütüncül bir okuma yapılmasını gerekli kılar. Film apriori olarak oyuncu kadrosunun popülerliği üzerinden farklı bir anlatı metodolojisi içereceği düşünülmendiğinden yapısal sıkıntılarla eleştirilmektedir. Bu çalışma boyunca kara mizahın Türk Sineması içerisindeki yolculuğuna titiz bir şekilde bakılmaya çalışıldığında çok nadir rastlanan bir alt tür olmasının en temel gerekçesi de güldürü gibi oldukça popüler bir türün izleyicisinin ilgisini çekerken, bu izleyici için genelde hayal kırıklığına uğramış olması yatmaktadır. Mizah bu coğrafyada Nasrettin Hoca kıssalarından Karadeniz fıkralarına kadar geçen güçlü bir alandır. Türk sinemasının melodram ile basat giden iki türünden biridir fakat kara mizah sinemada daha sınırlı ilerleyebilmiştir. Film bu anlamda Taylan Kardeşler'in Vavien filmi ile (kara filmin hem türsel hem de tematik kodlarını mükemmel bir şekilde uygulayarak) Türk sineması içerisinde başarılı bir kara film anlatısı üretmiş olmalarının ardından iyi denilebilecek bir kara mizah ürettikleri gerçeği sinema tarihçileri tarafından bugün olmasa da gelecekte anlaşılacaktır.

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni:
Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

Seni Buldum Ya Filmi

Yönetmen: Reha Erdem

Senaryo: Reha Erdem

Yapım yılı: 2021

Gösterim platformu: Mubi

Film tamamı ‘Zoom’ uygulaması üzerinden Korona Virüs karantinası sırasında kaydedilerek üretilmiştir. Bu anlamda oldukça farklı deneysel bir çalışmadır. Fakat film tüm bu dezavantajına rağmen sürükleyici bir mizahi anlatıma ulaşmayı başarmıştır.

Filmin konusu karantina İstanbul’unda geçmektedir. Felek ve Kerim, bu dönemde akla gelebilecek en güzel vurgun yolunu bulur. İnsanların bilgisayarına erişip kendilerini 4. Daire adında uydurma bir devlet kurumunun yetkilisi olarak tanıtır, karşısındaki kişilere işledikleri suçları itiraf ettirerek şantaj yapmaktadırlar. Bunun karşılığında da onlardan şantajla para almaya çalışmaktadır. Suçluların paraları ile mağdurların yaralarının sarılacağına ilişkin bir motto uydururlar. Hatta buna BSMOY -Büyük Suç Mağdurlarını Onarma ve Yenileme- fonu adını da vermişlerdir. Buna da bir nevi vicdani af kampanyası diyorlar. Filmde görülen karakterler gündelik hayatta defalarca karşılaştığımız sıradan tiplerdir: Zimmetine tapu geçiren eski bir tapu memuru adam, tezinde intihal yapan kadın akademisyen Tuğba, zimmetine para geçiren bankacı kadın Seçkin, Felek’i dolandıran Nurperi; tarihi yerlerde usulsüz kazı yapan gömücü Rifat; libidosunu sadece cinselliğe hapsetmiş ergen Ceren. Fakat banka hesabına erişimi olan Kerim, Felek’e bir türlü bu toplanan paraları ulaştırmaz. Felek de dolandırmaya çalıştığı insanlarla kurduğu bu diyalogdan keyif almaya onlarla arkadaş olmaya hatta flört etmeye çalışır. Filmin sonunda da sevgili olduğuna inandığı Nurperi tarafından ona yönlendirdiği dolandırıcılık paralarını kaptırarak dolandırılır.

Filmin tüm karakterleri hayatlarının bir döneminde suça karışmış olsalar da bu durum olanlar için münferit bir olay değildir. Örneğin Bankacı kadın bankasını dolandırırken hem suçu başkasına atar hem de öz ablasının nişanlısı ile kendisi nişanlanır. Tüm bu durumları da hayatın akışı içerisinde olağan değerlendirilir. Bu anlamda oldukça bireyci tiplerdir.

Filmin ana karakteri Felek aslında bir antikahramandır. Bu anlamda kara mizah anlatısının da merkezinde yer almaktadır. Felek; sözlük olarak hem dünya hem de bu dünyada yaşanan haram, kötülük ve günahlar anlamına gelir. Feleğin çemberinden geçmek deyimi filmde metaforik olarak bu anlamıyla kurgulanmıştır. Felek'in çalıştığı 4.Daire'nin aslında gerçek göndermesi sinematografik bir illüzyon göndermesinden ziyade tematik bir kültürel göndermeyi daha fazla kapsamaktadır. Filmdeki tüm karakterler bu anlamda Felek'in çemberinden fazlasıyla geçmişlerdir. Ayrıca dolandırıcı Felek'in çemberinden geçmelerine çok da gerek yoktur. Hatta öykü evreninin sonunda tüm bu feleğin çemberinden geçmiş yani hayatta tüm kötülükleri deneyimlemiş ve bizzat üretmiş insanlar için Felek bu çarkta öğütecekleri bir buğday tanesine dönüşüvermiştir. Felek film başında filmin anti kahramanı olarak öykü evreninin merkezinde yer alırken dolandırmaya çalıştığı insanların ondan daha kötü olduğu gerçeği ile yüzleşmektedir. Örneğin; Felek yaptıkları işi bir nevi vicdani af kampanyası olarak pazarlamaktadır. Tam da burada filmi kara mizaha dönüştüren şey gerçekleşir. Hiç kimse vicdani olarak affedilmek istemez.

Yaptıklarını kendilerinin dışında herkesin hakkettiğine ilişkin inançları oldukça sağlamdır. Tüm kahramanların benlikleri alt benin hizmetindedir. Onları bu süreçte üzecek tek şey yine kendilerine dönecek bir cezalandırma metodudur. Filmin sonunda da Felek sahte Cerrah tarafından hem duygusal hem de parasal olarak dolandırılmaktadır.

Tüm film aslında insanların bilinçdışının derinliklerinde bir yerde sıkışmış üst benliklerinin arayışı üzerine bir yolculuk sunmaktadır. Felek ve Kerimin kurdukları dolandırıcılık işi insanları üstü kapalı bir tehdit yolu ile vicdanlarına da hitap ederek kolayca para almaktır. Onları mafyatik para sömürme ilişkisinden ayıran da budur. Fakat Felek'in karşılaştığı hiçbir karakter üst ben tarafından rahatsız edilemeyecek kadar bencildir. Örneğin tapu memuru adama, “Açıkça biz sizden aldığımızı BSMOY (Büyük Suç Mağdurlarını Onarma ve Yenileme) fonu aracılığıyla bütün gelirleri mağdurlara aktarıyoruz” der. Belki bir parça vicdani sağaltma gerçekleştirmeye gönüllü olurlar da kendilerini kaba güç tehdidi ile ikna etmeye gerek kalmaz diye düşünürler. Felek tapu memuru dolandırıcı adama “Beni vicdanınızın yerine koyun lütfen rahatlayacaksınız.” der. Adam karşılık olarak “Vicdan mı?” diye sorar. Felek ısrarla karşısındaki adamın derinlerde bir yerde vicdanı olabileceğine ilişkin romantik bir söylemle; “Biliyor musunuz hala vicdanı olan insanlar şiirin bütün insanları daha iyi bir insan yapacağına inanıyor.” Cümlesini kurar kurmaz adam geçin

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

bunları canım diyerek vicdan muhasebesini Felek'in ağzına tıkar. Felek bu kanaldan yürüyemeyeceğini anlayınca zorlayıcı aygıtlar tehdidi ile şantajına devam eder.

Bir diğer patolojik karakter bankacı Seçkin'dir. Ablasının eski nişanlısı ile nişanlanmış bir karakterdir. Hatta Felek, "Sizin hayatta gerçekten sevdiğiniz birileri var mı?" diye ironik bir soru sorar. Oldukça makyavelist ve pragmatik bir tiptir. Hatta kendi güvensizlik ve kötülüklerinin kaynağı olarak da annesini görür. Kendisine yaptığı bir psikanalizde annesinin kendisini küçükken kucağından düşürmesini güvensiz bağlanmaya bağlayacak kadar işi ileri götürür. Ayrıca annesinin adının Seçil, kendisininkini ise Seçkin yani sonunun vurgulayınca kin olmasından bile şüphe duyup annesinin kendisinden hep kin duyduğuna kadar vardığı bir tuhaf psikanalize devam eder. Bu bağlamda benlik oluşumunda arzunun ilk nesnesi olan anne ya da iyi nesne içe kötü aktarıldığı için kendisini hep dışlanmış hissetmiştir. Bu anlamda bankacının kendi psikanalizinde belirttiği gibi annenin yokluğu ile baş edemediği ya da annenin güven vermeyen varlığı ile kaygılı bir bağlanma yaşadığı öne sürülebilir. Filmin tüm karakterlerinin ciddi bir süper ego problemi olduğu gerçeği bankacı kadın için de geçerlidir. Filmin tüm ana ekseni 4. Dairenin teorize ettiği gibi vicdani sağaltmanın yakınından bile geçmemektedir. Karakterlerin hepsinde Felek'in bilinçdışının bir yerlerinde belki bir kırıntısı bulunur ümidiyle süper ego arayışına yönelik sorularının hepsi hayal kırıklığı üretir. Özellikle bankacı Seçkin'in toplumsal normlar ve vicdani olarak yapması gerekenleri normalize etmesi, dahası kendi psikanalizini yapacak kadar bunların farkında olması hümanizmadan nasibini almayan bir karakter olarak oldukça iyi kurgulanmıştır. Bu anlamda tam bir kara mizah ögesidir. Filmin anti kahramanlar geçidi olduğu düşünülürse Seçkin bu sıralamada üst sıralarda yer alacaktır.

Bir diğer karakter akademisyen Tuğba'nın filmin ilk evresinde sadece akademik hırsızlık (intihal) yaptığına ilişkin mesleki etik problemi ile zayıf bir nevrotik vaka olduğu imajı filmin ikinci evresindeki günahları ile yıkılmaktadır. Hem de kendi itiraflarını dinlemeye başlayınca hangi karakterin birbirinden daha ahlaksız olduğu noktası oldukça karmaşık hale gelmektedir. Eski kocasını üniversiteden attırmak için kız öğrencileri taciz ediyor diye rektörlüğe şikâyet etmesi vardığı kötücüllüğün sınırları konusunda herkesi hayrete düşürmektedir.

Ergen kız Ceren de aynı Azizler filminin denyo hastalığına tutulmuş çocuk karakteri kadar patolojik bir vakadır. Hatta Ceren'i diğerlerinden ayıran en önemli özelliği ergenlere özgü bir

hormonal patlamayla yansıttığı yüksek libidodur. Hatta dijital çağı o kadar adaptedir ki ekran üzerinden kocaman bir adamı cinsellik söylemleriyle utandırabilmektedir. Kadın olma durumunu fazlasıyla yanlış anlamakta, yaşının getirdiği içi boş özgüvenle dişil yanı üzerinden istediğini yapabileceğini düşünmektedir. Tabi onun psikolojisini nevrotik kılan şey bilinçdışı tarafından yönetiliyor gibi görünmesidir. Ceren için ego, alt ben (id)'in hakimiyetindedir. Bu çalışmanın pek çok nevrotik karakteri gibi benlik problemi yaşamaktadır. Özellikle Ceren'de süperego bilincin çok derinliklerinde bastırılmış durumdadır. Bu nedenle ego salt alt benin hizmetinde kontrolünü yitirmiş durumdadır. Azizler filmindeki “denyo çocuk Caner” de alt benin hakimiyetindedir. Odipal dönemin sonuna ulaşmasına karşın babayı yani Lacancı öğretiyi de yasayı tanımaz. Bizzat yasanın kendisi gibi davranır. Ceren kadın olarak tam da tersi bir konumda babanın diliyle konuşur. Fallosantrik dünyayı kendi kastre edilmiş bedeni ile tehdit eder. Halbuki Caner'deki tavır bizzat fallosantrik dünyanın merkezine yerleşmek vardır (Lacan 2013). Caner için baba öldürülmüş fallus ele geçirilmiş ya da fallusunun iktidarı tüm ev halkı tarafından onaylanmıştır. Ceren ise eksik bir özne olmayı, karşı silaha çevirmiş durumdadır. Felek üzerinden kurduğu baskı, Felek'in banyoda havlusunu düşürmesi üzerine onunla cinsel organı yani fallusu üzerinden geliştirdiği alay hep kastrasyon anksiyetesini, nesne kaybı anksiyetesini tetikler. O kadar güçlüdür ki Felek'in kandıramadığı dahası rahatsız olduğu hatta sonrasında kendisine şantaj yapan tek karakterdir. Burada Azizler filmindeki gibi dijital çağın içerisine doğmuş fakat bu yeni enstrümanlarla ne yapacağını tam kestiremeyen Z Kuşağının hicivsel bir hali görülür.

Film kara mizah'ın toplumsal kriz anlarına tekabül eden anlatısına oldukça uygundur. Hatta soğuk savaş deneyimleri, nükleer korkular, büyük ekonomik buhranlar gibi dönemlerin sosyal norm ve kabulleri ihlal eden anlatılarıyla insanlara bir kaçış alanı, stresle başa çıkma alanı sağlar. Bu filmde de dünya tarihinde nadir görülen ve de ilerleyen tıp ve bilimin ışığında yaşanılması bile düşünülmemeyen bir pandemi (kitlese salgın) tecrübesinin yansıması görülmektedir. Film bu anlamda sinemanın gerçeklik illüzyonunu kıran 4. Duvar (4. Daire ile göndermede bulunduğu) göndermesi ile de “Pandemi koşullarında film üretilebilir mi?” sorusunun cevabını aramaktadır. Tüm oyuncuların kameraya bakması üzerine kurulan gerçekmiş gibilik tam tersine bizzat bilgisayar kamerasına bakılarak yaratılmaktadır. Oyuncularla yapılan röportajda da özellikle Nihal Yalçın oyunculuğun karşıdaki oyuncunun tepkileriyle ilerleyen mekanizmasının ortadan kalkması ile farklı ve zorlayıcı bir deneyime yol açtığından bahseder. Hatta bir ara Reha Erdem ekran başındaki Nihal Yalçın'a daha fazla bilgisayar ekranına bakamayacaksın biraz dinlen der. Nihal Yalçın karşısında

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni: Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

bir oyuncu değil yönetmenle tüm rolünü tamamladığını ve bunun ilginç bir tecrübe olduğundan bahseder (Küçüktepepınar 2021). Aslında filmin sadece karakterleri değil toplumsal bir kriz eşliğinde farklı bir film yapım deneyimi açısından da absürt sayılabilecek bir çekim deneyimi ile film hem stilistik absürtlük hem de tematik absürtlükler ile kara mizah ile içli dışlıdır. Filmin üslupsal absürtlüklerinden biri de her bölümün sonunda karakterlerin kendi açmazlarına uygun olsun olmasın bir şarkı söylemeye ve dans etmeye başlamasıdır.

Kara mizahta olmazsa olmaz koşul olan (karakterin çok da üzerinde durmasa da) mutsuz son bu filmde de gerçekleşir. Felek Kerim'den paralarını alamayınca dolandırdığı insanlara Nurperi'nin hesap numarasını verir. Ona o kadar çok güvenir ki hayatının aşkını bulduğunu düşünür. Ta ki filmin sonunda Nurperi bir daha görüşmeyeceklerini ve de gönderdiği paralarla hayalini kurdu güzellik salonunu açacağını açıkladığı ana kadar her şey mutlu sona bağlanacak gibidir. Felek'in beklediği mutlu son gerçekleşmez; Nurperi kötü mü oluyor böyle bir son diye Felek'e sorar. Felek belki de kendi çemberine takılan onca korkunç hikâyenin arasında kısa süre de olsa hissettiği güzel duyguların hatırına "Boş ver Seni Buldum Ya! "Diyerek mutsuz sonuna ağıt yakmaz.

Çözümlemeyi burada noktalarken; film, popüler alanda komedi olarak pazarlansa da tam bir kara mizah örneği olduğu aşıkardır. Gerek Felek ve Kerim'in yaptıkları dolandırıcılık -ki öykü evreninin sonunda bizzat kendileri de dolandırılıyor- gerekse dolandırmaya çalıştıkları insanların diğer insanlara ya da canlılara saçtıkları kötülüklerin tamamı absürtlükler de içeren trajikomik hikayelerdir. Seçkin'in ablasının eski nişanlısı ile nişanlanması ya da akademisyen Tuğba'nın kocasından intikam için tacizci iftirası ile üniversiteden attırmasının trajik yanları izleyiciye geçmez. Yönetmen tüm suçu kadere, feleğe (kötü dünya) yükleyen bir toplumun mikrokozmozunu yaratırken; katarsis yaratma zahmetine bile girmez. Çünkü dünyadaki insanlar kendilerini dolandırmaya çalışanlardan daha kötü bir talihin organizatörleridir. Yaşadıkları dünyanın saçmalığı ve duyarsızlığı en az Azizler filmindeki kadar altı çizili bir çağdaş kara mizah anlatısını olanaklı kılar.

SONUÇ

Bu çalışmayla, Türk Sineması çerçevesinde kara mizah türünün sinemasal yolculuğuna odaklanılmış ve bu yolculukta kara mizah anlatılarının nicelik olarak önemli bir ivme kazandığı görülmüştür. Bunun en temel gerekçesi ise kara mizahın modernizmin getirdiği sıkıntılarla boğuşan, mutsuz, hayatı anlamsız bulan fakat buna karşın dijital teknolojiler ve sosyal medya ile duyarsızlaşan bireyleri merkezine almasıdır. Özellikle ülkemizde son 20 yılda gerek ekonomik gerek sosyal hayatta pek çok kriz ortamından geçilmiştir. Dahası tüm dünya Koronavirüs Salgını ile birlikte pandemi sürecine girmiştir. Neoliberal politikalarla birlikte tüketim çılgınlığına sürüklenen fakat tüketme ile mutluluk satın alamayan kitleler için anlık oyalayıcı mekanizmalar bu pandemi sürecinde çökmüştür. Evlerine hapsolan insanlar için kendi varoluşlarını daha da kötüsü varoluşlarının sonuna gelme endişesini bu kadar yakından deneyimleme durumu, farklı anksiyetelerin önünü açmıştır. Dijital ortamlarda mutluluk arayışına girerken aynı zamanda dijital ortamın kötücüllüğüne de bizzat tanıklık etmiştir.

Sinemanın kültürel bir temsil aracı olarak sosyal hayattan ve onu oluşturan bireylerin konjonktürel gündeminden uzak olması düşünülemez. Bu çalışma göstermiştir ki; Yeni Türk Sineması, gündelik hayat içerisinde karşılaşılan kaotik hayatlara uyum sağlayamayanlar, başka bir deyişle tutunamayanların hikayelerine çok daha fazla tutunmuştur.

Toplumsal kriz ve kaos dönemlerinin yükselen türü olan kara mizah Koronavirüs pandemi deneyimi ile yan etkileri belirsiz bir geleceğe doğru ilerlerken bu çalışma sonlandırılmaktadır. Azizler ve pandemi koşullarında konvansiyonel sinemanın çok uzağında çekilen Seni Buldum Ya gibi film örnekleri henüz oldukça yolun başında olduğunu göstermektedir. Özellikle dijital ortamlar ve sosyal medyanın insanlık hallerini ortaya koyan bu iki film anlatısı dijital insanın psikolojik olarak sürüklendiği yeni insanlık hallerinin kara mizah olarak karşımıza çıkmasının hiç de yadırgatıcı bir durum olmadığını göstermektedir. Örneğin bu yılki İstanbul film festivalinde pandemi koşullarının metazori dayatması ile tek mekana sıkıştırılan filmlerin sayısı hiç de küçümsenecek gibi değildir. Dahası ulusal yarışma kategorisinde görülen filmlerin çoğunun temasının da kara komedi türü olarak ilan edilmesi de oldukça manidardır.

Kara mizahın Türk Sineması'ndaki yolculuğunda, dijital çağın modern insanın varoluş sorunlarını daha fazla tetiklemesi ile kalabalıklar içerisindeki yalnızlığı, duyarsızlığı, sosyal normlardan uzaklaşmayı anlatı merkezine koyan bir tür olarak, pandemi ile birlikte bu varoluşun

Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni:
Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi

sonu üzerine de yeni anksiyetelerle tematik şablonunu genişletecek ve bu yolculuğu çoğalarak devam ettirecektir.

KAYNAKÇA

- Connard, S. (2005). *The Comedic Base Of Black Comedy An Analysis of Black Comedy As a Unique Contemporary Film Genre*, Australia: University Of New South Wales Australia MFA.
- Ersoy, B. (2022) Yalnızlık. <https://bilalersoy.com/psikanaliz/yalnizlik/> (Erişim: 10.01.2022).
- Erten, Y. (2016). Yalnızlık, Yanlışlık, *Psikanaliz Yazıları*, 3, 29-35.
- Infoplease Free Ancylopedia. (2022). Black Humor. <https://www.infoplease.com/search/balack+humor> (Erişim: 14.01.2022).
- Kayaalp, L. (2016). Yalnızlık, Kader, Yaşam, Heder, *Psikanaliz Yazıları*, 3, 11-17.
- Küçüktepepınar, E. (2022). Reha Erdem Röportajı. <https://mubi.com/tr/films/hey-there-2021/player> (Erişim: 14.12.2022).
- Lacan, J. (2013). *Fallus'un Anlamı*, S. M. Tura (Çev.), İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Nesin, A. (1974). *Cumhuriyet Döneminde Türk Mizah*, İstanbul: Akbaba Yayınları.
- Oluk Ersümer, A. (2014). *Bir Alt Tür Olarak Sinemada Kara Mizah*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Özmen, E. (2002). Lacan Ayna Evresi ve Marx, *Birikim Dergisi*, 12(4), 51-67.
- Ryan M., Kellner D. (1997). *Politik Kamera / Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası*, E. Özsayar (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seyler, A., Haggard S. (1964). *Komedi Sanatı*, S. Taşer (Çev.), İstanbul: Ataç Kitabevi.
- Tura, S. M. (2012). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*, 5. Basım, İstanbul: Kanat Yayınevi.
- Winnicott, D.W. (2016). Kendi Başına Olma Kapasitesi, R. Tükel (Çev.), *Psikanaliz Yazıları*, 3, 21-28.

Filmografi

- Arabesk*, Yönetmen: Ertem Eğilmez, Senaryo: Gani Müjde, Yapımcı: Arzu Film,1989.
- Azizler*, Yönetmen: Yağmur Durul Taylan, Senaryo: Berkun Oya, Yapımcı: Yağmur Durul Taylan, Müge Kolat, 2021.
- Beynelmilel*, Yönetmen: Sıtkı Süreyya Önder, Muharrem Gülmez, Senaryo: Sıtkı Süreyya Önder, Yapımcı: Necati Akpınar, 2006
- Canavarlar Sofrası*, Yönetmen: Ramin Matin, Senaryo: Kamdine Khosrowkhavar, Yapımcı: Ramin Matin, 2012.
- Daire*, Yönetmen: Atıl İnaç, Senaryo: Atıl İnaç, Yapımcı: Derya Tarım Tolga Avcıl, Atıl İnaç, 2014.

Cansu Kübra GÜNAYDIN- Tuğba ELMACI

Kâğıt, Yönetmen: Sinan Çetin, Senaryo: Sinan Çetin, Yapımcı: Plato Film, 2010.

Seni Buldum Ya, Yönetmen ve Senarist: Reha Erdem, Yapımcı: Ömer Atay, Serra Ciliv, 2021.

Tersine Dünya, Yönetmen ve Senarist: Ersin Pertan, Yapımcı: Enver Özer, 1993.

Vavien, Yönetman: Yağmur-Durul Taylan, Senaryo: Engin Günaydın, Yapımcı: Yağmur Durul Taylan, Müge Kolat, 2009.

Yol Kenarı, Yönetmen ve Senarist: Tayfun Pirselimoglu, Yapımcı: Tayfun Pirselimoglu, Nikos Moustakas, Vildan Ersen, Nancy Kokolaki, 2018.

Zübük, Yönetmen: Kartal Tibet, Hikâye Aziz Nesin, Yapımcı: Erler Film, 1981.

Züğürt Ağa, Yönetmen: Nesli Çölgeçen, Senaryo: Yavuz Turgul, Yapımcı: Mine Film, 1985.

**Türk Sinemasında Kara Mizahın Sinemasal Serüveni:
Azizler ve Seni Buldum Ya Filmlerinde Dijital Çağın Psikopatolojisi**

RECONFIGURATIONS OF INTERNATIONAL ORDER MODELS: CONCEPTUAL AND STRUCTURAL-SYSTEMS APPROACHES

Victor JUC*

ABSTRACT

In this article, two blocks of problems were highlighted: the definition of the categorical-ideational apparatus and the conceptual-theoretical foundations of structural-systemic research of international relations and the analysis of the evolution of international systems in the conditions of structural transformations and international order in the context of changing configuration types after the end of the Cold War. International relations in the post-Cold War period have two stages in their evolution, through the alternation of stages of cooperation and conflict, and the structure of the post-bipolar international system until the events of September 11, 2001 was uni-polycentric, later becoming polycentric.

Keywords: International Relations, International/World Order, International System, The Post-War Period, Conflict.

Citation: JUC, V. (2022). "Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches", İMGELEM, 6 (11): 583-604.

Atıf: JUC, V. (2022). "Uluslararası Düzen Modellerinin Yeniden Yapılandırılması: Kavramsal ve Yapısal Sistem Yaklaşımları", İMGELEM, 6 (11): 583-604.

Received / Başvuru: 07 Ekim 2022 / 07 October 2022

Accepted / Kabul: 09 Aralık 2022 / 09 December 2022

Review Article / Derleme Makale.

INTRODUCTION

The actuality of the topics approached is determined by the need to elucidate the structural-systemic foundations of research of the international relations approached systemically and to analyze the changes that occurred after the end of the Cold War with an impact on the world order model and the structure of the international system in the process of reconfiguration.

The methodology of scientific investigations is based on interdisciplinary research in proper methodological and multidisciplinary epistemological aspects, including some praxiological valences, by non-contradictory application of the agent-structure binomial, both component parts being system-forming.

We have scientifically substantiated the research methodology of international systems through the "agent-system structure" binomial. This methodology assumes that in the process of building a new type of international system, the determining factor rests both the structure, approached in a neorealist sense, and international actors, especially the great powers and, eventually, the overpowers.

* Professor, The Institute of Legal, Political and Sociological Research, MD-2001, Chişinău, Republic of Moldova, E-mail: juc.victor@gmail.com ORCID Number: 0000-0002-4413-2940

Working Hypotheses

The scientific hypothesis we substantiate is that international relations, including in the post–Cold War period, evolve through the alternation of conflict (total or relative) and cooperation (relative): in the post-Cold War conditions the cooperation period was between 1989/1991-2014/2015, and the conflict period started in 2014/2015.

The Cold War ended peacefully, without a generally accepted winner, who could set the conditions for the building of the international/world order model. This situation generated difficulties in researching and understanding the processes on the world stage.

Approaches of The International Order and World Order Concepts

International relations are expressed in the alternation of periods of conflict and cooperation, they do not essentially present a "natural state" or a "state of war", but contain a certain minimum of unity and organization, which indicates the existence of a higher or lower level of order in the international arena. Referring, in general, to the order in social life, H. Bull calls it "a model that leads to a particular result, an arrangement that promotes certain goals or values" (Bull 1998: 2), whereas St. Hoffmann proposes another definition of the social order, including the norms, principles, and processes that ensure the satisfaction of the fundamental needs of social groups" (Hoffmann 1999: 75).

In this context of ideas, we determine that two approaches to the concepts of order and World Order have been outlined, even if the differences are little noticeable, especially in the context of the use of several notions in genetic connection: H. Bull treats order in world politics as a state of affairs, being pursued the confirmation of the fundamental characteristics of the grotian tradition in the research of International Relations, in the sense of identifying the ideas of strengthening the elements of "international society" within each international system. According to St. Hoffmann, the world order represents, rather, a value and a goal, but with little chance of achievement because of the defining features of the international environment. We do not share H. Bull's views, regarded the international society as built on "common interests and values coming from a common culture or civilization" because we consider the idea of J.-J. Rousseau founded on the impossibility of the existence of a "general society" of mankind: the historical examples proposed as arguments prove to be, rather, tendencies to establish empires on some territories that contain homogeneous elements of some civilizations, while the contemporary world, even despite the deepening of the cultural-social dimension of globalization, is still characterized, according to A. Torkunov, through cultural pluralism, not to mention S. Huntington's predictions on the "clash

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

of civilizations". International society, according to H. Bull's assumptions, by its essence, presents an attempt by states to regulate conflicts and cooperate without a government to lead them, and it is not at all groundless the idea of S. Guzzini, who likens the international system described by the English analyst to a singular society in its own way, "comparable rather to some primitive societies explored by anthropologists" (Guzzini 2000: 95). Although H. Bull dissociated himself from political realism, R. Little argues, a little convincingly in our opinion, because the arguments are not enough, that both the English School in the field and classical realism accepted the idea of international society, both steps recognizing that there are constant regulations of international behavior by a predetermined body of norms, given that in the conditions of the Cold War a "new balance of power" appears. The value of international society, according to A. Vincent lies in introducing order into the anarchic world by directing international behavior towards compliance with normative principles, and H. Morgenthau proposes the balance of power as a way of correcting and controlling the behavior of actors, in which the force of moral norms coexists and the defeat of destructive, violent tendencies by coercive means, given that domestic morality cannot be elevated to the international norm. We specify, however, that "international society" remains a concept that is not accepted in academic environments other than the English one, even if A. Linklater attempted to accommodate him to postwar conditions by relating to the principles of state sovereignty, aiming to identify new forms of "postwar citizenship" that are becoming more evident in contemporary world politics.

With the title of theoretical-methodological specification we note that we will approach the concept of order in world politics in the sense of *state of affairs, including and reflecting different types and levels of relations between international and transnational actors in their totality*. It is important to note also that in particular the theoretical constructions substantiated by H. Bull, but also to a lesser extent those proposed by St. Hoffmann, who highly appreciated the scientific relevance of the results obtained by the English researcher, are considered reference, although none of them, but no other specialists in the field have succeeded or have not set out to carry out an explicit and all-encompassing analysis of the connection between the concepts of order in social life and order in international/world politics approached both in general aspect and in concrete-historical plan. Even in the post-Cold War period, based on this background of ideas, scientific elaborations turn out to be nothing but developments, diversification. P. de Senarclens referring exclusively to the international order, it gives primacy to the common diplomatic and legal culture, given that "in order to realize their ambitions, states do not resort exclusively to aggression, but

accept negotiations and undergo procedures for the settlement of disputes, seek to identify mutually acceptable means of valuing common objectives and assume different obligations arising from custom, treaties and recommendations of international fora" (de Senarclens 1992: 105). We consider that the relationship between "order in social life" and "order in world politics", in the latter case taking into account the spatial-temporal limits, is expressed through the common goals of both people organized in society of different character, as well as of states and other non-state actors towards survival and security, welfare and development.

It should be noted that "order in World Politics" finds expression through two phrases: H. Bull, followed by St. Hoffmann distinguishes between the "international order", associated with the interstate order, and the "world order", which is of broader content, includes the former and refers, in the English researcher's view, to "humanity as a whole". Other scholars are less concerned with academic rigors and randomly use the terms either "international order" (P. de Senarclens) or "world order" (T. Knutsen, J. Ruggie), meaning "Interstate order" in both cases. The phrase "international order", in our opinion, no longer adequately corresponds to the complex realities of post-Cold War international relations, because other actors than states are present, not as mere extras, and some features of medievalism or using other terms, of the prewestphalic system are increasingly evident. A. Bogaturov expresses the opinion that the "world order" in the contemporary world is not of universal character, being narrower than the "international order", but, at the same time, he admits the prospects of planetary expansion of new actors. He defines three approaches in the interpretation of order - *realistic*: which emphasizes the correlation between the potentials of the main actors within the system; *social constructivist*: which shows interest in the rules of behavior of states and rulers, conceived in the dynamics of development and interactions; *institutionalist*: rely on regulatory instruments, whose basis is built by international institutions, designed as mechanisms for ensuring international cooperation, having an impact on the behavior of states in the interest of the international community.

R. Gilpin notes that the systemic order in international relations is determined, above all, by the presence of rules of behavior, the change of which can cause the modification of one type of order with another. J. Ikenberry, like L. Miller conceives order not as a "state", but in the spirit of the "mode of action" in the adoption of decisions within the existing hierarchy in international relations, the hierarchy itself embodies a certain level of order. He proposes a binary analytical model, which implies the correlation of two elements, ideas, and institutions, on the one hand, and on the other, the potential of the state-hegemon, and on its basis defines three types (of international order in the history of international relations) - balanced, hegemonic and constitutional. J. Ikenberry

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

credits the idea that it is essential the presence of generally accepted rules and principles by which actors lead in mutual relations, the order founded exclusively on the ratio of force is considered "unconstitutional", while "constitutionality" is expressed in the activity of organizations and other interstate institutions whose major objectives consist in "ensuring more equitable representation of the interests of less powerful countries in the adoption of international decisions of significance". N. Kosolapov argues that "the world order is nothing more than a period well identified in time and positioned in the physical and international-political spaces during which the composition of the system-forming subjects, the configuration of the relations and interdependence they establish, the limits and possibilities established for the other participants in the system of international relations remain unchanged (Kosolapov 1998: 1-84). The analytical superiority of this definition, considers F. Voytolovsky, consists in the possibility of treating the world order as "a stage that is characterized by a relative state of stabilization within the system of international relations, on the duration of which the system itself has not yet stabilized" (Voytolovsky).

With the title of definition of the phrase "world order" we propose the following: the world order is expressed by *the totality of models of economic, social and demographic, political, geopolitical and military, cultural-civilizational, ecological and information-technological interaction and interdependence between actors of international and transnational relations within the framework of the global international system*. By the phrase "world politics" we mean *the work of actors of international and Transnational Relations on the world arena*. L. Jensen and L. Miller rightly believes that world politics focuses on the contemporary global situation, given that not only nation-states, but also other actors prove to be able to influence communication on the world arena, and international politics refers exclusively to Interstate realities (Jensen & Miller 1997: 5-6). Concept world order practically lost its philosophical, ethical-legal significance and became operational for the description of international relations, which went beyond the strict "state-centrist" framework.

We will specify that the post-Cold War world order was formed in a decentralized, linear, and synergetic environment, because the expansion of the number of participants in the collective decision-making process at the international level, even in conditions of polarity, undermined to a certain extent the traditional hierarchical structure of governance, with national States and international governmental organizations retaining the status of the most important international actors, being followed by transnational corporations and international non-governmental organizations.

A preliminary conclusion demonstrates that the world order is associated with "a model" of interactions within international systems that occur in a time frame, the ways of structuring the relations between international/transnational actors and the processes that take place determining both their defining features and peculiarities. According to T. Knutsen's assumption, the dynamics of competitions and rivalries attribute to the world order "a fluid and changeable character" because "in the system capabilities are unevenly distributed". It is important to note that the notion of system or, in terms used by St. Hoffmann, the "idea of systems" has been extensively explored in the theoretical-methodological, historical and typological plan, but in the vast majority of cases the relationship between world order and international systems is not defined and investigated, the cause being, we consider, other content imprinted on the concept of world order than the one we advance. We specify lapidary that D. Easton is one of the researchers who has subjected the fundamental analysis of the political system, Ph. Braillard investigated the connection between social systems and international systems, G. Modelski and, R. Rosecrance studied the history of international systems, K. Waltz and M. Kaplan elaborated on the concept of structure, and system changes are elucidated by R. Aron and R. Gilpin (Juc 2011: 75). B. Buzan and R. Little is of another opinion, noting that "the international system remains a vague concept and almost invariably described, in one-dimensional terms, the theoretical concerns being channeled on the wesfalic model" (Buzan & Little 2009: 19).

Types of The International System Structures

The dimensions of the world order relative to international systems are expressed by two types of structures:

1. Polarity - associating with the horizontal dimension, defines the relationships between the main actors within the system, regimenting both the classical types of structures (unipolarity, bipolarity, and multipolarity), as well as the hybrid ones;

2. Stratification - refers to the vertical functionality of the relations between the actors and the heterogeneous character of the asymmetric relations, especially between the great powers, which form the "center" of the system, and the other states, positioned at the "semi-periphery" and at its "periphery".

K. Waltz believes that "a structural change practically turns out to be a revolution" produced in the ordering principle of the system or "a change in the distribution of capabilities between its units" (Waltz 2006: 108, 141). Referring to these assumptions, J. Ruggie is of the opinion that the theory of K. Waltz ignores the differences between systems made up of different

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

types of units, and R. Keohane rates it as "so general that it hardly passes the difficult tests that she herself sets" for such a theoretical construction. M. Kaplan, on the contrary, argued that the changes are driven by the behavior of actors, with states being "disruptive sources outside the system". R. Rosecrance also called states "a disruptive source" either "to a greater extent, if their elites are revolutionary and have no secure control over a large number of available resources" or "to a lesser extent if their elites are conservative and possess secure control over a limited amount of resources".

In an attempt to explain the change in international systems of states, R. Gilpin elaborated on The Theory of rational choice, based on some hypotheses of the microeconomic theory of rational choice, by which he defines three types of changes: interaction – which refers to the change of interstate relations within a certain framework of the balance of power; systemic-refers to the general governance of the system, the number of great powers and the change in the identity of the dominant powers, changes occur through a war within the system, erupted as a result of challenges to the existing power distribution or attempts to maintain IT; system change – provides for the fundamental transformation of the actors and nature of the system. Cyclical change within the international system is determined by Five Principles: an international system is stable, that is, it is in equilibrium, if no state considers the change profitable; a state will seek to change the international system if the expected benefits outweigh the supposed costs; a state will seek to change the international system through territorial expansion, political expansion, or economic expansion until the marginal costs of future change are equal to or greater than the expected benefits; once a balance is reached between the costs and benefits of future change and expansion is achieved, the economic costs of maintaining the status quo tend to increase faster than the economic capacity to support it; if the imbalance within the international system is not overcome, the system will change and a New Balance will be established, which will reflect the redistribution of power (Griffiths 2003: 35-36). R. Gilpin argues that historically international systems have been structured in three ways: an imperial or hegemonic control structure, in which a single state dominates the system; a bipolar control structure, in which the international system is controlled by two powerful states; a balance of power structure, in which three or more states regulate each other's activities.

Therefore, according to the theoretical construction of R. Gilpin, the international system being centered since 1648 on nation states, is practically subject to systemic change, its stability or instability depending on the existence of a political and economic hegemon, such as Britain was in the nineteenth century or turn out to be the United States of America after 1945. The main mechanism for achieving change was the "hegemonic war", or in terms of R. Aron's "general war",

ultimately determines the state or states that will dominate and govern the system, the motivational factors of change being a territorial, social-demographic or technological-military character. The authority of the power-hegemon is decreasing as the costs of domination begin to outweigh the advantages, and opponents will not hesitate to challenge it, causing instability and imbalance, which are remedied by war. Referring from a security perspective to the same subject of the decline of hegemonic powers, especially in the contemporary period, order that reflects on stability, B. Buzan mentions that they are eroding due to "long-term economic self-exhaustion through export inflation, transfer of capital and technologies, increasing structural rigidity in the economic plan as a result of sociopolitical demands from the experience of power and success, as well as disproportionate costs, especially of a military character, which burden the hegemon's economy in relations with its rivals" (Buzan 1984: 621).

St. Hoffmann evaluating the theory of R. Gilpin, who argued that for a certain type of international economic order to function, the hegemon state must stabilize monetary relations and International Trade, ensure the redistribution of capital through external assistance, and have a mechanism for sanctioning actors who abuse the system (Miroiu 2006: 274-275), concludes that this "provides a better exposure of the international economic system than of the political one", whereas in R. Keohane, the theory "does not reflect well the rise of hegemonic unity and does not clarify why some opponents rather than others arise". At the same time, aiming to contribute to the elaboration of a theory of hegemonic stability, R. Keohane points out that "the hegemonic structures of power, dominated by a single country, contribute to a large extent to the development of strong international regimes, the rules of which are relatively precise and well assimilated. It is to be expected, in the sense elucidated by the ideas, stated the American researcher in the early 80s of the twentieth century, that the decline of hegemonic power structures foreshadows the decline of the strength of the corresponding international economic regimes" (Guzzini 2000: 271). In turn, trying to define the novelty of content in the theory of R. Keohane, but is marked by the realities of Cold War conditions, d. Snidal expresses the opinion that this is not limited to the statement, according to which "the main actors can impose a regime in international politics, but to the meaning that it imprints on collective action and the conclusion that hegemony is beneficial in a broad sense".

R. Cox approaches hegemony in a neo-Marxist spirit, in the sense grounded by A. Gramsci, as a unit of structure and superstructure, that is, power based on domination overproduction is expressed through an ideology that incorporates the compromise, or consensus between the dominant groups and the dominant groups. R. Cox believes that hegemony at global level cannot be realistically equated with simple domination, because realism only perpetuates the supremacy of

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

the two major players over the rest of the world, but, at the same time, it cannot be treated either in neoliberal terms, as a public good to pursue, since neoliberal institutionalism only proclaims the interests of hegemonies, proposing to the whole world that it is in the interests of everyone, although in the case of poorly developed states the find out to their detriment. Both theories are aimed at legitimizing the domination of the powerful, and its annihilation can be achieved only by a joint effort of the actors located in the periphery of the world system, having high chances of success in the conditions of the inevitable crises of capitalism (Griffiths 2003: 196).

I. Wallerstein, as opposed to R. Gilpin or G. Modelski believes that structural changes occur not horizontally, but vertically, especially through the expansion of the capitalist market, considering not "a single power that dominates the system in a certain period of time, but a structure in the form of three concentric circles, determined by the fundamental economic connections that give way to the control exercised over the system by a power-hegemon" (Miroiu 2006: 17). The triadic structure defined by J. Wallerstein, which turns out to be a rather complex one, comprises: the center – includes two categories of major powers: states that manifest interests on a global scale and have the necessary potential to support them and states that hold great influence on the formation and compliance with the rules of functioning of international systems, through certain economic arrangements; the semi – districts-consist of three categories of states: the former Central Powers, which are in a clearly descending situation, but continue to hold an important share in the system, the emerging powers, which aim above all to increase their share in international relations and sub-regional, whose interests and capacities do not go beyond the sub-regional framework, aiming to—and strengthen the weight and presence of the sub-region; the peripheries-encompass states with underdeveloped economies and very low military capabilities, their security depending, to a large extent, on the international arrangements of the major powers.

We will briefly emphasize that the sharing of "center", "semi-series" and "periphery" is defined on the basis of the periodization of the evolution of the world system, the trends of sovereign states towards a certain type of structure are traced. B. Buzan and R. Little believes that I. Wallerstein developed a solid theoretical model, but it unfounded ignores the politico-military sector of a world system, the costs of eliminating this sector being very high. We note that the historical periodization of the world system elaborated by J. Wallerstein is a member of the board of trustees of the University of California, Berkeley, and the board of trustees of the University of California, Berkeley. Hoffmann, "a schema developed based on particular analyses of events".

An important aspect regarding polarity is to determine the influence of power distribution within the international system on its stability, the opinions of researchers varying according to the number of Poles, approached in part or in combinations. Since the systemic stabilization of international relations present the foundation for the edification of the world order, investigations are focused on determining which structures most effectively ensure balance and stability, whether they are identical or different. It is important to note that the vast majority of scientific elaborations are anchored on quantitativist typologies, even if some researchers, such as A. Wendt generally rejects this methodology, considering it, in a constructivist spirit, to be unfounded because attempts to infer models of stability and peace by analyzing the different distribution of power between state entities prove to be inadequate in historical aspect in the absence of theoretical examination of the way in which some state actors understand the nature and identity of threats from other entities of the same type, because "they act on the socially constituted meanings that objects have for them" (Griffiths 2003: 329). However, although they consider that the best mechanism for studying international stability is not the variable number of great powers because such static analysis proves to be an obstacle to focusing attention on more significant processes of interaction between states, the modernists K. Deutsch and D. Singer by applying sophisticated mathematical techniques comes to the conclusion that the multipolar system composed of at least five great powers is historically more stable than systems that include fewer major actors (Griffiths 2003: 290). Within the multipolar order, a relatively equal distribution of power among the major actors is attested, and therefore, it is impossible for one to prevail over the others, orders that should narrow the range of violent options and guarantee the stability of the international system. At the same time, K. Deutsch believes that this type of international system proves to be prone to internal structural instability, driven by the concentration of forces in the format of a coalition in the ratio not of three to two, but of four to one.

M. Haas believes that mono polarity is distinguished by the highest degree of stability, bipolarity is associated with long wars, given that some actors try to change the "distribution of resources", and within multipolarity there are a large number of conflicts, but which most of the time do not cause cardinal changes in the system. Multipolarity is more stable than bipolarity, "stability" being conceived as preserving the number of centers of force, and "instability" is determined by the number of wars that take place within the international system. P. Hassner, on the contrary, believes that a large number of centers of force risk becoming, rather, a source of unpredictable events and uncontrolled disorder than of restraint, stressing in the bipolar world the nuclear balance between superpowers has been established. E. Mansfield and J. Ikenberry,

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

especially the latter, also believes that the unipolar order proves to be the most effective form of ensuring stability in the international system due to the power -hegemon's ability to prevail over any coalition and intervene in conflicts generating instability by inhibiting bellicose moods (Ikenberry 2001: 22-24). In the same order of ideas D. Wilkinson argues that "the unipolar system most effectively ensures internal stability and can last for many decades, the unipolar configuration has internal factors that regulate themselves" (Wilkinson 1999: 141).

Change and Stability of International Systems.

Arguing that "smaller" is more preferable than "small", K. Waltz expresses the belief that smaller international systems are more stable and their members prove to be able to a greater extent to manage affairs for their mutual benefit, stable systems being "self-reinforcing because understanding the behavior of others, concluding agreements with them and keeping in check their compliance becomes much easier to achieve through continuous experience". In the conditions of the bipolar system the interdependence is low, the alliance leaders make up the strategies starting from their own calculations regarding the interests, being free to follow the strategic line drawn, which is directed, with predilection, towards facing the main adversary. The superpowers must face each other, the main constraints being caused not so much by the actions of their own associates, but by the actions of the global adversary. In the multipolar world, dangers are diffusely distributed, responsibilities are unclear, and interdependence is high because states often pool resources to serve their interests. Within the multipolar system the powers depend on each other, "difficulties arise especially when some states threaten others, while the alignments prove to be uncertain" (Waltz 2006: 225).

J. Mearsheimer argues that in the conditions of Anarchy and security dilemma the major actors seek to maximize their relative power in relation to their competitors, aiming to establish their hegemony. He defines the international structure by two criteria: the distribution of capacities, present either in sight or latent from the system, and the gap between the first two states. Based on the first criterion, multipolar and bipolar international systems are distinguished, and according to the second – balanced and unbalanced systems. As a result of combining these criteria, the researcher identified four types of systems: balanced multipolar, unbalanced multipolar, balanced bipolar and unbalanced bipolar, stating that only the first three meet correspondingly in reality. Multipolar systems turn out to be more unstable and therefore more prone to war than bipolar ones, the causes being the following: the greater number of important actors increases the opportunities

for war, as more conflict situations arise; power asymmetries, giving priority to transferring responsibility over counterbalance, which makes it difficult to prevent war; increases the risk of miscalculations regarding relative power, but also the determination of states to realize their interests. The unbalanced multipolarity is much more prone to war than the balanced one, given that there is a tendency of the potential hegemon to force the obtaining of regional hegemony and, respectively, the increased degree of fear at the level of the other states, which can inspire them to adopt the policies of the regional riskier (Guzzini 2000: 132-133). Ch. Kupchan submitted the analysis of the construction of J. Mearsheimer, identified some contradictions between theoretical prescriptions, such as the United States ' acquisition of continental hegemony for the nineteenth purpose, which was not achieved either by war or by the lack of counterbalance from other states in the "new world".

Researching exclusively only interstate relations in the strategic-diplomatic field, R. Aron defines by the phrase "configuration of force ratios" two types of systems, and the binomial "homogeneity/heterogeneity" is applied to determine the ways to ensure their balance and stability. The system of multipolar equilibrium is the result of the compromise between the natural state and the domination of laws: states recognize the mutual right to existence, tend to keep the balance, and show a certain degree of solidarity. The bipolar equilibrium system is distinguished by a higher level of heterogeneity, states are divided into three groups: Alliance leaders, States affiliated in coalitions, and states not engaged in conflicts. In this sense, the bipolar system does not prove to be more unstable and affected by wars than the multipolar system, but rather it can provoke a global war because each local conflict shakes the international system. Still, R. Aron deliberately does not specify the type of system that would be more stable: making use of the category of the balance of forces as a defining instrument of scientific investigation and unjustifiably overestimating, in our opinion, the share of local conflicts in international relations in the bipolar world (international relations are characterized as "multiplicity of decision centers and, on this basis, the increasing risk of war" (Aron 1984: 28). The researcher considers, like M. Kaplan or St. Hoffmann, that the type of bipolar structure turns out to be more unstable compared to multipolarity. "Within bipolar systems, mentions St. Hoffmann, (compared to the multipolar structure – n. n.) rather prevails the dialectic of hostility (Hoffmann 1999: 81). The common idea shared by these three leading researchers is that it is not so much the numerical aspect in ensuring the stability of the system that matters as the relations between the poles, although naturally, there cannot be any differences that come from defining the role of the structure: according to R. Aron, the way of establishing the poles of the international system turns out to be much more relevant than their number, while M. Kaplan

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

argues that international politics, in general, is dominated by subsystems, which erode easily. Consider that R. Aron exaggerated to a certain extent the disruptive influence of subregional conflicts on the stability of bipolar systems, this estimate being relevant in the case of bipolarity described by Thucydides. Actually, K. Waltz noted quite correctly that in the contemporary bipolar world, third parties, including with the status of great powers, have not been able to "disastrously distort the balance" between superpowers, the low global weight of the Non-Alignment Movement confirming the rightness of this idea.

Neither St. Hoffmann did not openly nominate the most stable type of international system, alongside R. Aron pointed to the multipolar equilibrium, which "effectively worked" following the Treaties of Westphalia, even though it was "troubled... by numerous limited wars, but these rarely affected the civilian population". The contemporary bipolar system was characterized by heterogeneity in values and several levels of competition and rivalry, being composed of the center that included the camps of superpowers and the inhomogeneous periphery, fragmented into subsystems according to the degree of presence and influence of the two major actors. The change of international systems was succeeded by "the intercession of General wars, which... were not always inevitable" (Hoffmann 1999: 111). Elaborating the concept of the stakes of conflict as an analysis tool that includes the structure of the system and the state of the technology of conflict, he distinguishes between stable systems and revolutionary systems: the stakes of conflict in a stable system are limited, and the relations between actors are characterized by moderation in scale and means, while the revolutionary system is extremely unstable because moderation disappears and in addition, there is a revolution in the technology of conflict or a transformation of the structure of the world. The distinctions between stable systems and revolutionary systems are determined by the impact of the binomial "acceptance and agreement/non-acceptance and disagreement" on the values and rules of competition between actors, especially between the main protagonists. Stable or "moderate" systems are characterized by multipolarity in the distribution of power and homogeneity in the purposes and means used by states, while revolutionary systems prove to be bipolar in the distribution of power and heterogeneous in the qualities of actors. In an attempt to identify the peculiarities of the "bipolar world political system", St. Hoffmann considers it to be both "revolutionary and moderate", citing the possibility of "assured mutual destruction". This "inconsistency" was called by K. Waltz is a "disheartening blur" of position, but it is no less true that he himself believed that "nuclear weaponry makes the bipolar world moderate, "even though,

according to H. Mouritzen, who makes several comments on waltzing theory, considers it important in the context of his theory, although secondary in relation to the distribution of capabilities.

According to H. Kissinger, the international system is composed of elements in interconnection and, at the same time, in uninterrupted motion, but its trajectories are determined only by the characteristics of the basic units. Although "the world order reflects trends towards permanence", the type of this depends on the aspirations of the actors "who configure it" and as the components of the international system transform their character, "the period of upheavals inevitably occurs" (Kissinger 1997: 734-735). The researcher and the politician distinguish between the legitimate international order and the revolutionary international order, in the first case this arrangement is accepted by all the great powers and tends to stability and peace, while in the second, one or more major actors reject it, in the sense that they refuse to deal with other states according to the pre-established rules and the aspirations to instability and war become apparent. "The legitimate order does not at all cancel the possibility of conflicts, but essentially reduces their proportions, wars occur only if they are carried out in the name of maintaining the existing structure", while the revolutionary order arises in circumstances in which one or more major actors seek to modify the structure of the international system as a whole: "the distinguishing feature of revolutionary power is that nothing can appease it except absolute security, that is, the destruction of the opponent, which is considered to be satisfactory guarantee: the desire of one power to be in absolute security means for the others absolute insecurity".

Reflecting, according to H. Kissinger, the tradition of Wilsonian internationalism in dealing with international relations and disarmament, H. Morgenthau argues that "a lasting peace established on the basis of a stable balance of power is built in relation to a common moral framework, which expresses the commitment of all interested nations to respect some elementary moral principles, among which is the preservation of the balance of power": disarmament contributes to the establishment of the international order and the defense of World Peace by improving the political situation, by easing tensions and the resulting mutual trust in the interests of the states involved (Morgenthau 2007: 435-438).

Being a process and a state, the world order is limited to certain arrangements within the international system, determined by the structure of the system and by the features of the international environment: it is a process because it manifests itself through the historical succession of different configurations of international relations; it is a state, because it is expressed in the form of common interests and values, encompassing the totality of the actors who through their actions

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

and interactions form the structure. The "international order" reflected the character of international relations under the conditions of "State-centrism", being synonymous with interstate relations, while the "world order" is an expression of increasing their degree of complexity, expressed through decentralization and multiplication of the number of actors, through the expansion of processes arising from the amplification of globalization and informatization. The end of the bipolar world has called into question several theoretical assertions considered axiomatic in the past, such as "system change occurs through the war" and has caused controversy regarding the type of structure of the international system and the configuration of the world order in the process of rebuilding. We consider it necessary to specify that the hybrid system structures gradually gained ground, replacing the classical ones, of strict and rigid character, being applied, with a predilection, in order to shed light on the features of the post-Cold War international system.

The Post-Cold War International System (1989/1991-2002)

Conclusion bipolar conflagration and the transition to the new configuration of the world order occurred peacefully and were not institutionalized by treaties. Thus, if the Westphalia arrangements basically totaled the 30 Years ' War and traced the parameters of the multipolar international order model, and after the Second World War favorable circumstances were created for the institutionalization and consolidation of bipolarity due to the genetic conflict between the two systems, the post-Cold War situation began absolutely in another framework and in other conditions. In the post-bipolar period, the decentralization of International Relations takes place through the emergence or updating of some factors generating conflict, the presence of rebel states (asystemic or failed), the expansion of the "nuclear club", the increase of the share of non-state actors, with a predilection of international governmental organizations and terrorist movements, the expansion, deepening and diversification of globalization, the appearance on the political map of several state entities. The difficulties derived from the novelty and complexity of the announced problems were amplified by epistemological and methodological deficiencies, in the sense that due to the horizontal structural-systemic asymmetry, the balance of forces principle did not work, the anarchy of the international environment became more pronounced, and the Pole "left" the Strictly geopolitical framework, an increasing share returning to the geoeconomic dimension. Globalization and computerization favored the erosion of state sovereignty, demolishing to some extent the "state-centrism" of international relations, the political-ideological basis of the global conflict was collapsed and gave way to theoretical constructions.

Therefore, the end of the Cold War deeply disturbed the environments of politicians and circles of specialists in the field of international relations, the bullying was conditioned by several factors, including: some aspects of international relations that were considered to have remained nothing but the object of history, returned unannounced to the World arena in New conditions, updating their potential and marking their character and evolution; some new problems and circumstances appeared, Unknown or little known in the past, but which amplified, complicating the explanation and understanding of policies and processes on the world arena due to its impact.

The formation of the world order after the end of the Cold War turned out to be a complex and multi-faceted process, which found expression in several elaborations and global scenarios proposed by different scientific schools, opinion leaders, and representatives of various cultures and religions. Even if the opportunity is expressed to identify more constructive and less violent forms of interaction of international actors, many models bear the imprint of the conflicting logic between the poles, the latter receiving, along with the traditional treatment, in a realistic spirit, another dimension, drawn either from the reflection of new realities or from intellectual speculation. The fact is that polarity remains the basic problem of the configuration of the world order and the structure of the international system, the pole being approached in a geopolitical sense, but also from a broader perspective, including geoeconomic, geo-religious and other aspects, which in their entirety or in part, impresses this concept a new content. We will mention that the "pole" interpreted in a narrow, geopolitical sense only fully reflects the realities of the contemporary world, especially since it has a much higher conceptual and organizational status in attempts to explain and understand the content of post-Cold War international relations.

We consider that the world order and, implicitly, the post - Cold War international system of the first period (1989/1991-2014/2015) was not by its configuration and, respectively, by structure, neither monopolar, bipolar, nor multipolar char, because the pole, through its character, represents a distinct and determining point, towards which other actors, with less weight, gravitate for different reasons: Interest, fear, imposition, tradition, conviction or authority. The world in the last decade of the twentieth century and at the beginning of the Twenty-First Century gradually became a polycentric one, in the sense that several power centers (North American Free Trade Association, Asian - Pacific Economic Cooperation, European Union) were crystallized and present, each including a certain number of states brought together in different forms. These arrangements do not exclude, but on the contrary, presuppose the existence of different structural hierarchies within the international system, all the more so that depending on the changing force

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

ratios, different positions are constantly produced, roles redistribution, and reconfiguration of spheres of influence. The structure could not be of a unipolar type because not all states recognized the American hegemony, challenging it frequently and with varying intensity, such as the BRICS group (Brazil, Russia, China, India, South African Republic) or the declared asystemic States (Iran, Iraq, Libya, North Korea) and therefore, not all actors gravitated towards the United States of America, which, despite the world supremacy held and the status of the main power, rather proved to be the first among equals in a select club, the applied degree of influence, even if sometimes exaggerated, it was in line with the assumed responsibilities and announced exigencies. The structure was not bipolar because there was no second pole, although we admit the presence of the first and in addition, we did not attest to the multi-factual conflict between superpowers, rivalries between major powers being expressed also through economic competition, and by competition in the field of top technologies. The type of structure was not multipolar, because several distinct poles were not formed that would have counterbalanced each other, there was no involvement in capturing adherents and expanding spheres of influence, and the relations between major powers were anchored on different forms and mechanisms of cooperation and conflict. Although it can still be applied as a tool for scientific research and description of World processes in full swing, polarity in its classical form did not correspond to the realities founded on hierarchies of the postwar Cold War period above invoked.

In our view, at least in a future environment, no great power will be able to individually become a distinct pole because it will not meet all the parameters that would ensure its status, except for the United States, which, broadly speaking, meets all the requirements. However, the events of September 11, 2001, demonstrated the vulnerability of the United States of America and thus the relatively increased degree of insecurity, especially since under the conditions of bipolarity the superpowers were not subjected to attacks in such a direct manner. The other major powers, actually or potentially nominated in this capacity, face different handicaps that they will not be able to overcome progressively, but only alleviate, in the best case, these being political-military and cultural-civilizational (Japan), social and political-ideological (China), geo religious and social (India), geo linguistic and socio-economic (Brazil), geopolitical, cultural-civilizational and economic (Russian Federation), institutional-integrationist within the European Union (Germany and France) (Juc 2010: 187), and the situation of Great Britain are to be clarified in a medium-term after leaving the European Union.

The complex processes of reconfiguring the world order model and transforming the structure of the post-Cold War international system were broadly completed by 2014 and so the first period has practically ended. The time that has elapsed since the end of the Cold War spanned only two decades and did not include the average lifetime of a generation, an indicator used as a conventional chronological unit for researching the development of international processes, a priority for the analysis of international politics.

The reorganization of the international system turned out to be a rather dynamic process, resulting in the re-establishment of world power structures and the formation of major centers, conceived as actors or institutions that by their behavior and will shape and direct power to multiple sectors of the international system. The major centers of power practically became, using the term used by S. Strange, "non-territorial Empires" due to the Constitution of the "civilization of world affairs", international relations remained, according to R. Cline, an arena of "hegemonism of the great powers". Under the conditions of polycentrism, the hierarchy was gradually attenuated, but the balance of power was not returned: international relations being a space of cooperation and conflict, is characterized by a relatively high degree of heterogeneity due to diversification through decentralization and expansion of the list of international actors and global interdependence, amplified by Trans nationalization and the information revolution. The post-Cold War world order was formed in a decentralized, linear, and synergetic environment, given the expansion of the number of participants in the collective decision-making process at the international level, even in conditions of polarity and stratification. The National States and international governmental organizations continue to hold the status of the most important and influential international actors, while in the list of transnational actors the positions of leaders belong to transnational corporations and terrorist movements.

Alternation of Periods of Cooperation And Conflict in The Post-Bipolar Period

In the context of the events in Ukraine (2014 and 2022) and in Syria (starting in 2015) the world order model is subject to attempts to be changed, given that a major player in international relations, the Russian Federation, a system-trainer, questions the configuration established (by World Order) and consolidated at the beginning of the XXI century. The structure of the international system in the last decade of the twentieth century was eminently uni-polycentric, while after the events of September 11, 2001, when the superpower practically openly acknowledged its vulnerability, it appealed to solidarity, including by reference to art. V of The Washington Treaty of April 4, 1949, on the formation of the North Atlantic Treaty Organization, expressly called for

Reconfigurations of International Order Models: Conceptual and Structural-Systems Approaches

expanding the number of those responsible for the fate of the world. This reasoning, but also because of the strengthening of the potential of major players in the World arena, fully justifies us to support the structure received polycentric format. The relations between the major international actors are carried out horizontally not on the basis of the principle of balance of forces, this being realized at the level of subsystems, but of the relative hierarchy, which turns out to be much more pronounced vertically, in the relations between the "center" and the "periphery", since the sharing on the North-South global axis remained only a metaphor, becoming history, and giving way to the division on the South-South coordinate. Both the "center" and the "periphery" of the international system practically "diluted" in geopolitical, geoeconomic, and institutional aspects, the eventuality of the global conflict theoretically substantiated by K. Ohmae or by A. and H. Toffler were substantially reduced. The "geometric configuration of the international system has undergone substantial transformations, changes determined by the resizing of the positions of certain elements of the structure since the agent-structure relations are interrelated.

CONCLUSIONS

We note that under the conditions of the global hierarchy, the management of the world order is ensured by the major players, in the context that sectoral hegemony is carried out not only by the states but, mainly, by their commercial-economic associations, multinational corporations, and global financial markets, with the specification that the first two occupy only certain segments of the economy, while the influence of the latter is truly global. Ensuring international security and maintaining peace continues to be the cause of major actors and political-military alliances: contrary to several assumptions, the role of the political-military factor has not lost relevance, but on the contrary, it has revived. Currently, we return mostly to the classical foundations of the approach of international relations, but which are applied in the context of new realities.

Scientific Research Perspectives of the World Order

The post-Cold War period was largely completed by the Russian Federation's act of aggression against Ukraine. After the end of the active phase of the armed conflict in Ukraine, humanity will enter in the second edition of the cold war, and the ideas supported in this article will serve as a source of reference and comparative analysis for new scientific developments.

REFERENCES

Aron, R. (1984). *Paix et guerre entre les nations*, Paris: Calmann-Levy, 2-me ed, 873.

- Bull, H. (1998). Societatea anarhică, Un studiu asupra ordinii în politica mondială (in romanian), Chişinău: Ştiinţa, 317.
- Buzan, B. (1984). Economic Structure and International Security: The Limits of The Liberal Case, *International Organisation*, 38(4), 597-624.
- Buzan, B. (2009). Little Richard, Sisteme internaţionale în istoria lumii (in romanian), Iaşi: Polirom, 469.
- Griffiths, M. (2003). Relaţii Internaţionale: şcoli, curente, gânditori (in romanian), Bucureşti: Ziua, 439.
- Guzzini, S. (2000). Realism şi relaţii internaţionale (in romanian), Iaşi: Institutul European, 472.
- Hoffmann, S. (1999). Ianus şi Minerva. Eseuri asupra teoriei şi practicii politicii internaţionale (in romanian), Chişinău: Ştiinţa, 418.
- Ikenberry, J. (2001). Getting Hegemony Right. În: *The National Interest*, nr.63, spring,17-24.
- Jensen, L. (1997). Miller Lynn, Global Challenge, Orlando: Harcourt Brace College Publishers, 454.
- Juc, V. (2010). Formarea ordinii mondiale policentriste după încheierea războiului rece (in romanian), În: *Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice*, nr.1, 83-90.
- Juc, V. (2011). Edificarea relaţiilor internaţionale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice şi replieri geostrategice (in romanian), Chişinău: Sirius SRL.248.
- Miroiu, A. (2006). Evoluţia sistemului internaţional până la 1914 (in romanian). În: *Manual de relaţii internaţionale/ coord.:Miroiu Andrei.Ungureanu Radu-Sebastian*, Iaşi: Polirom. 15-30.
- Morgenthau, H. (2007). Politica între naţiuni. Lupta pentru putere şi lupta pentru pace (in romanian), Iaşi: Polirom. 735.
- Senarclens, D. P. (1992). *La Politice Internaţionale*. Paris: Armand Colin, 185.
- Waltz, K. (2006). Teoria politicii internaţionale (in romanian), Iaşi: Polirom, 325.
- Wilkinson D. (1999). Unipolarity Without Hegemony, *International Studies Review*, 135-159.
- Войтоловский Федор. Нестабильность в мировой системею (in russian). <http://www.intertrends.ru> (Access: 20.10.2018).
- Киссинджер Генри. (1997). *Дипломатия* (in russian). Москва. Центр Ладомир, 848.
- Косолапов Николай. (1998). Теоретические исследования международных отношений (in russian). В: *Мировая Экономика и Международные Отношения*, nr.1, 82-93.

**Reconfigurations of International Order Models: Conceptual
and Structural-Systems Approaches**

SİYASAL PARTİLER VE TİPOLOJİLERİ ÜZERİNDEN TÜRKİYE’DE GENEL SEÇİMLERİN DÖNEMSEL DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Fatma OKUR ÇAKICI*
Taylan Can DOĞANAY**

ÖZ

Bu çalışma ortaya çıkış koşulları itibarıyla siyasi partiler ve tipolojileri arasındaki nedensel ilişkiyi konu edinmektedir. Tipolojilerine göre siyasi partilerin ortaya çıkış koşulları ve seçim dönemlerindeki konjonktürel gelişmeleri arasında benzerlik ve/veya farklılık değişimleri araştırmanın temel sorusudur. Böylece demokratik siyasal sistemlerin temel kurumları arasında yer alan siyasi partilerin tipolojik özelliklerinin seçimlerdeki sonuçlarla ilişkisi incelenmektedir. Araştırmanın birincil bulgusu Türkiye’de siyasi partilerin parlamento içerisinden ve olağan üstü koşullardan ortaya çıktığıdır. Olağan üstü koşulların siyasi partileri ideolojik bir çatı altında birleştirdiği ifade edilebilmektedir. Ancak çok sayıda genel seçimlerin gerçekleştirilmesi ve istikrarlı olmayan hükümetlerin kurulması diğer bir sorunsal olarak belirmektedir. Bu durum dikkate alındığında ise siyasi partilerin alternatif ideolojilerden ziyade ekarte edici seçim süreci yürüttüğü ve siyasi parti tipolojilerinin zaman içerisinde seçmen davranışları tarafından etkilendiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Partiler, Genel Seçim, Parti Tipolojileri.

A QUALITATIVE RESEARCH ON THE PERIODICAL EVALUTAION OF GENERAL ELECTIONS IN TURKEY THROUGH POLITICAL PARTIES AND THEIR TYPOLOGIES

ABSTRACT

This study focus on the issue of the relationship between political parties and their typologies in terms of emergence conditions. In this context, the main question of the research is the similarity or difference changes between the emergence conditions of political parties according to their typologies and their cyclical developments during election periods. The first case of the study is that political parties in Turkey emerged from within the parliament and from extraordinary conditions such as national war of freedom. Thus, it can be stated that extraordinary conditions unite political parties under an ideological roof which is the national state ideology. However, the holding of many general elections and the establishment of unstable governments appear as another problem. When this situation is taken into consideration, it is understood that political parties carry out electoral processes rather than alvernative ideologies, and political party typologies are affected by voter behaviors over time.

Keywords: Political Parties, General Elections, Party Typologies.

Atf: OKUR ÇAKICI, F., DOĞANAY, T. C. (2022). “Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma”, İMGELEM, 6 (11): 605-630.

Citation: OKUR ÇAKICI, F., DOĞANAY, T. C. (2022). “A Qualitative Research On The Periodical Evalutaion Of General Elections In Turkey Through Political Parties and Their Typologies”, İMGELEM, 6 (11): 605-630.

Başvuru / Received: 07 Ekim 2022 / 07 October 2022

Kabul / Accepted: 07 Kasım 2022 / 07 November 2022

Araştırma Makalesi / Research Article.

EXTENDED ABSTRACT

The main difference that distinguishes democratic political systems from anti-democratic political systems is the institutionalization of political power by political parties and

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-posta: fatmaokurcakici@kmu.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0003-3708-399X

** Arş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-posta: taylancandoganay@gmail.com ORCID Numarası: 0000-0002-9660-1542

the equality of participation as a right of citizenship through political parties. The concretization of representation as a right to participate through political parties is an indicator of the functioning of the democratic system. As such, political parties have a central place in the functioning of democratic political systems.

Political parties are defined as a political community that defines itself with a political label and tries to seize and retain the control of the state mechanism by providing the support of the voters through a permanent and stable organization through legal and legitimate means. The development process of political parties has paralleled the rationalization of ideas about the source of sovereignty. Narrow power patterns have disappeared, with participation and representation replacing traditional ideas based on God's grace. Thus, the idea that those with similar interests and tendencies could gain power through their representatives has been one of the basic ideas in the emergence of political parties.

Although the formation of political groups in order to gain power can be taken back considerably, a political organization beyond being a "faction" in accordance with the concept of party could not be achieved until the end of the 19th century. In this respect, the qualities of political parties today have been remarkable in the 20th century. The fact that political systems without modern political parties, which are accepted to have settled with the expansion of equal and universal suffrage, are not seen among democratic political systems has begun to be considered as a criterion. Because political parties have main functions in democratic political systems. Ensuring political stability and thus legitimacy and socialization; training of managers; meeting the interests and expectations of society; Fulfillment of management and control duties are among the functions specified. These functions are also separated within themselves. Gaining identity, political socialization, mediating political participation are functions related to society. Determining the political cadres, forming the government, making the opposition are among the functions related to the functioning of the political system. Activities aimed at increasing the membership base and income of the party are among the activities carried out by the parties themselves.

Political parties first emerged in the UK in the form of "parliamentary groups" towards the end of the 17th century, in the form of Tory and Whigh. Duverger distinguishes between "parties born in parliament" and "parties born outside parliament" in terms of the origin of parties. Accordingly, parties born within the parliament go through certain stages. First, parliamentary groups emerge, then local election committees are formed, and then a link is

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

established between these two elements. Thus, parties emerge with the establishment of organic relations between the groups formed within the parliament and the local committees they developed to organize the electorate and regulate the electoral affairs. Parties formed outside the parliament are generally based on social forces and classes that could not find representation in the parliament. These form the core of the party formed from outside. Duverger divides parties typologically into two main categories with the concepts of "cadre and mass".

The cadre parties are the first party type seen in the power struggle in western democracy. The cadre parties that emerged in the early stages of the struggle for democracy attracted the attention of wealthy groups when the right to elect was limited. With the development of democracies in 19th century Western Europe, it emerged with the conflicts of interest between the city-nobility (bourgeoisie) and the land-nobles (aristocracy) as a result of the groupings that emerged between political tendencies and parliamentary representatives. The cadre parties, which had few founders, were composed of well-known, wealthy and highly respected people. The organic bond between members emerges as a mere electoral imperative. Relations between party leaders are weak, discipline is low, and ties are loose.

Mass parties emerged after the cadre parties as a result of the adoption of the universal suffrage principle in the 20th century and the greater participation of the masses in politics. The most important feature is that it is based on large masses and strives to integrate with its members. It was formed to defend new views and interests in the period when large masses of people had the right to vote and labor unions were established. The mass parties that emerged to protect the rights of the social forces, classes and trade unions trying to prove their legitimacy had to develop their organizational form as they were not composed of elite and wealthy people as in the cadre party.

Sigmund Neuman made a classification according to the functions of the parties and according to this classification, the parties; It is divided into Individual Representation Parties and Social Integration Parties. Individual Representation parties aim to win as many seats as possible in the elections. Only individuals are represented. Integration parties are divided into two as Democratic and Totalitarian. Unlike Individual Representation Parties, these aim to change public opinion and there is a consolidation around ideology. With the decline of ideological differences after the Second World War, CatchAll parties emerged, which aimed to appeal to almost all segments of society, developed by Otto Kirchheimer, and professionalized

party organization to appeal to a wider electorate from the original classes or religious social bases. These parties are far from intense ideologies and aim to appeal to all segments of the society and aim to collect votes from everyone.

As a result, the conditions of the emergence of political parties are suitable for the etymology of the concept. The existence of schism process until the end of the 19th century draws attention. The opposition to the rule of power, rather than the issue of representation, is seen as the main factor of partying, taking the character of a political organization. However, its current qualities and functionality were acquired in the 20th century. Adopting the principle of universal suffrage and equality has brought political organizations to the status of a party. As of this recent history, when representation also appeared, the criterion parameters of democratic political systems have been related to the existence and functions of parties in political life.

GİRİŞ

Siyasal Partiler ve Tipolojik Sınıflandırmaları

Demokratik siyasi sistemleri, anti-demokratik siyasi sistemlerden ayıran başlıca farklılık iktidartemsiliyetinin siyasi partiler tarafından kurumsallaştırılabilmesi ve siyasi partiler aracılığıyla vatandaşlık hakkı olarak katılım eşitliğidir. Temsiliyetin katılma hakkı olarak siyasi partiler aracılığıyla somutlaşması demokratik sistemin işleyişinin bir göstergesidir (Beriş 2015: 133). Bu durum itibariyle siyasi partiler demokratik siyasi sistemlerin işleyişinde merkezi bir yere sahiptir (İba 2015: 17).

Sarıbay (2001: 6), siyasi partileri “kendini politik bir etiketle tanımlayan, yasal ve meşru yollardan sürekli ve istikrarlı bir örgüt aracılığıyla seçmenlerin desteğini sağlayarak devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye ve elde tutmaya çalışan politik bir topluluk” olarak tanımlamaktadır. Siyasi partilerin gelişim süreci egemenliğin kaynağına dair düşüncelerin rasyonelleşmesiyle paralellik göstermiştir. Tanrı'nın bir lütfu olarak temellendirilen geleneksel düşüncelerin yerine katılım ve temsiliyetin yerleşmesiyle dar iktidar kalıpları ortadan kalkmıştır. Böylece benzer çıkar ve eğilimde olanların iktidarı, temsilcileri aracılığıyla elde edebilecekleri düşüncesi siyasi partilerin doğuşunda temel düşüncelerden biri olmuştur (Turan 1996: 99).

İktidarın elde edilebilmesi amacıyla siyasi grupların/toplulukların oluşması oldukça geri götürülebilse de 19. Yüzyıl'ın sonuna kadar parti kavramına uygun bir biçimde “hizip” olmanın ötesinde bir siyasi örgütlenme sağlanılamamıştır. Bu açıdan siyasi partilerin günümüzde taşıdığı nitelikler 20. Yüzyıl itibariyle dikkate değer olmuştur. Eşit ve genel oy

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

hakkının genişlemesiyle yerleşikleştiği kabul edilen (Çam 2011: 418; İba 2015: 21-22) modern siyasi partilerin olmadığı siyasal sistemlerin, demokratik siyasal sistemler arasında görülmemesi bir kıstas olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Kalaycıoğlu 1984: 328). Çünkü demokratik siyasal sistemler içerisinde siyasi partilerin başlıca işlevleri bulunmaktadır. Siyasi istikrarın böylece meşruiyetin ve toplumsallaşmanın sağlanması; yöneticilerin yetiştirilmesi; toplumun çıkar ve beklentilerinin karşılanması; yönetim ve denetim görevlerinin yerine getirilmesi belirtilen işlevler arasındadır (Bülbül 2020: 510-511). Bu işlevler de kendi içerisinde ayrılmaktadır. Kimlik kazandırma, siyasal toplumsallaşma, siyasal katılıma aracılık etme toplumla ilgili işlevlerdir. Siyasi kadroların belirlenmesi, hükümeti kurmak, muhalefet yapmak siyasal sistemin işleyişine ilişkin işlevlerdendir. Partinin üye tabanını ve gelirinin artırılmasına yönelik faaliyetler ise partilerin kendilerine ilişkin olarak gerçekleştirdikleri faaliyetler arasında yer almaktadır (Turan 1996: 100-107).

Siyasi partiler ilk kez “parlamento grupları” şeklinde İngiltere’de 17. yüzyılın sonlarına doğru Tory ve Whigh şeklinde parlamento içinde ortaya çıkmıştır (Küçük 2005: 432). Duverger partilerin kökeni bakımında “parlamentoda doğan partiler” ve “parlamento dışında doğan partiler” olarak ayırım yapmaktadır. Buna göre parlamento içinde doğan partiler belirli aşamalar geçirmektedir (Kapani 2009: 178): Önce parlamento grupları ortaya çıkar, sonra yerel seçim komiteleri oluşturulur, sonrasında ise bu iki unsur arasında bir bağlantı kurulur. Böylece parlamento içinde oluşan gruplarla, bunların seçmen kitlelerini örgütlemek ve seçim işlerini düzenlemek için geliştirdikleri yerel komiteler arasında organik ilişkilerin kurulmasıyla partiler ortaya çıkar. Parlamento dışında kurulan partiler ise, genellikle parlamentoda temsil imkânı bulamamış sosyal güçler ve sınıflara dayanmaktadır. Bunlar dışardan kurulan partinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Duverger, partileri tipolojik olarak “kadro ve kitle” kavramlarıyla iki ana kategoriye ayırmaktadır. Kadro partileri batı demokrasisinde iktidar mücadelesinde ilk görülen parti tipidir (Kızılloluk 2011: 220). Demokrasi mücadelesinin ilk dönemlerinde ortaya çıkan kadro partileri seçme hakkının kısıtlı olduğu dönemlerde varlıklı grupların dikkatini çekmiştir (Çam 2011: 440). 19. Yüzyıl Batı Avrupa’ında demokrasilerin gelişmesiyle birlikte siyasal eğilimler ve parlamento temsilcileri arasında ortaya çıkan gruplaşmalar neticesinde kent-soyluların (burjuvazi), ve toprak-soyluların (aristokrasi) arasındaki çıkar çatışmalarıyla ortaya çıkmıştır (Tokgöz 1999: 38). Az sayıda kurucusu bulunan kadro partileri tanınmış, varlıklı ve saygınlığı yüksek kişilerden oluşmuştur. Üyeler arası organik bağ salt bir seçim

zorunluluğu olarak ortaya çıkmaktadır. Parti yöneticileri arasındaki ilişkiler zayıf, disiplin az ve bağlar gevşektir (Çam 2011: 440).

Kitle partileri, kadro partilerinden sonra 20. yüzyılda genel oy ilkesinin kabulüyle kitlelerin siyasette daha fazla yer almaları sonucu ortaya çıkmışlardır (Kızılloluk 2011: 220). En önemli özelliği geniş kitlelere dayanması ve üyeleriyle bütünleşme çabası içinde olmasıdır (Tokgöz 1999: 39-40). Geniş halk kitlelerinin oy hakkına sahip olduğu, işçi sendikalarının kurulduğu dönemde yeni görüş ve çıkarların savunulması için oluşturulmuştur (Çam 2011: 442). Meşruiyetlerini ispatlamaya çalışan sosyal güçler, sınıflar ve sendikaların haklarını korumak için ortaya çıkan kitle partileri, kadro partisindeki gibi seçkin ve zengin kişilerden oluşmadığı için örgütlenme biçimini geliştirmek zorunda kalmışlardır (Yücekök 1987: 92).

Sigmund Neuman partilerin işlevlerine göre bir tasnif yapmış ve bu tasnife göre partileri; Bireysel Temsil Partileri ve Sosyal Bütünleşme Partileri olarak ayırmıştır. Bireysel Temsil partilerinde, seçimlerde olabildiğince fazla sandalye kazanmak amaçlanır. Sadece bireyler temsil edilir. Bütünleşme partileri ise Demokratik ve Totaliter olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlar Bireysel Temsil Partilerinin aksine kamuoyunu değiştirmeyi amaçlar ve ideoloji etrafında kenetlenme söz konusudur (İba 2015: 27). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ideolojik farklılıkların da azalmasıyla birlikte OttoKircheimer tarafından geliştirilen toplumun neredeyse bütün kesimine hitap etmeyi amaçlayan, orjinal sınıflardan veya dini sosyal tabanlardan daha geniş bir seçmen kitlesine hitap etmek için parti örgütlenmesini profesyonelleştiren CatchAll (Toparlayıcı, Hepsini Yakala) partileri ortaya çıkmıştır (Krouwel 2006: 250). Bu partiler yoğun ideolojilerden uzak ve toplumun her kesimine hitap etmeyi amaçlayarak herkesten oy toplamayı hedeflemektedir.

Siyasal Parti Sistemleri

Parti sistemleri, pek çok etken neticesinde ülkenin kendine özgü veya genel nitelik taşıyan gelenek, tarih, dinsel inanç, etnik yapı, ulusal rekabet gibi pekçok faktör neticesinde ortaya çıkmışlardır (Duverger 1974: 272-273). Siyasal parti tasnifleri içinde en çok kullanılan ve partilerin sayısını esas alan Duverger'e ait tasniftir. Duverger, sistemdeki partilere göre Tek Parti Sistemi, İki Parti Sistemi ve Çok Parti Sistemi olarak üçlü bir ayrıma gitmiştir (Özbudun 1977: 111).

Sartori ise dört başlık altında toplamıştır:

“İlki, bellir bir partinin sürekli olarak çoğunluk elde ettiği egemen parti sistemidir. İkincisi, mevcut iki partiden birinin dönüşümlü olarak çoğunluk sağladığı iki parti

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

sistemidir. Üçüncüsü, üç veya beş parti arasında değişebilen aralarında ılımlı ideolojik farklılıkların bulunduğu partilerden oluşan ılımlı çok partili sistemdir. Dördüncüsü ise en az beş partinin bulunduğu ve aralarında büyük ideolojik farklılaşmaların görüldüğü kutuplaşmış çoğulculuk sistemidir” (Akgün 2002: 37).

Tek partili sistem ilk bakışta açık bir kavram gibi görünse de bazı ülkelerde tek partinin varlığına rağmen partisiz sistemden ya da birden çok partinin varlığına rağmen tek parti sisteminden bahsedilebilir (Özbudun 1977: 111). Tek parti sistemi de 3’e ayrılmaktadır:

“İlki, hakim tek partili sistemdir. Bu sistemde hâkim partinin yanında meşru ve bağımsız partiler bulunmasına rağmen gerçekleştirilen seçimlerde sürekli aynı parti seçimi kazanmaktadır. İkincisi, hegemonyacı tek partili sistemdir; bu sistemde iktidar mücadelesi gerçek anlamda bulunmamaktadır. Hegemonyacı partilerin dışındakiler uydu partileri konumundadır. İktidarın el değiştirmesi görülmemektedir. Üçüncüsü ise gerçek tek partili sistemdir. Birden çok parti hukuken ve fiilen bulunmamaktadır” (Özbudun 1977: 115-116).

Tek partili sistem türleri ideolojik olarak da kategorize edilmektedir. Totaliter Tek Partili Sistem; kapsayıcı ve zorlayıcı bir ideoloji bulunur ve başka partiye izin verilmez. Otoriter Tek Partili Sistem; tüm toplumu kapsayan bir ideoloji yoktur ancak otoriter bir yönetim uygulanır, Pragmatik Tek Partili Sistem; katı bir ideolojik yönetimden ziyade pragmatic politik uygulamalara dayanan bir partinin rol oynadığı sistemdir (Sarıbay 2001: 28).

Bazı ülkelerde tek parti sistemi bulunmakla birlikte bu durum yanıltıcı olabilmektedir. “Uydu parti” olarak adlandırılan bu diğer partilerin rekabet etme ve iktidara gelme potansiyelleri bulunmadığı gibi, görevi; esas partinin politikalarının desteklenmesi ve daha fazla benimsenmesini sağlamaktır (Bülbül 2020: 515).

İki partili sistemde siyasi tercihler genellikle iki alternative arasından seçimi gerektirir. İki partiden fazla parti tercihinden ziyade genellikle iki eğilim arasındaki tercih söz konusudur (Duverger 1974: 287). İki partili sistemin varlığı siyasal rekabetin yumuşamasına ve ılımlı hale gelmesine sebep olur. Çünkü her iki parti de iktidara gelebilmek için geniş kesimlerin desteğine ihtiyaç duyacağından ideolojik veya radikal tutumlardan kaçınırlar (Bülbül 2020: 515). Bununla birlikte, temelde iki partinin iktidar şansı artacağından toplumun farklı kesimlerinin kendilerini ifade edebilecek parti bulmaları ve destekleme ihtimalleri azalmaktadır. İki partili ve çok partili sistem zaman içinde gelişen sosyal olaylara bağlı olabilmektedir. Her ülkenin toplumsal yapısına ve sosyal sınıfların farklılıklarına göre partilerin sayısı ve kuvvet dengeleri

de buna bağılı olarak değişebilmektedir (Atasever 2010: 25). Çok partili sistem ikiden fazla partinin siyasal rekabette birbirlerini az-çok yakından izledikleri ve iktidar dengesini izleme gücüne sahip oldukları sistem olarak tanımlanabilir (Aydın 2015: 168). Çok partili sistemde tek partinin iktidar olma ihtimali aza ineder, koalisyon hükümetleri oluşması durumu artmaktadır (Heywood 2014: 338). Sistemdeki parti sayısına göre “Aşırı” ve “İlimli” olmak üzere 2’ye ayrılır.

Aşırı çok partili sistemde en az 5 partinin varlığı gerekmektedir. Ancak bunun yanında sistem dışı amaçlara yönelmiş partilerin bulunması, merkezde bir partinin varlığı, partiler arasında derin ideolojik farklar ve bölünmüşlüğün bulunması, siyasal rejimin meşruluğunun tartışılması, muhalefetin sorumsuz davranışlar göstermesi, rejimde pazarlık sisteminin hatta şantajın belirgin olması, parti davranışlarını belirlemede ideolojik kaygıların bulunması, siyasal yelpazenin uçlarına doğru bir yayılımın görülmesi gerekir (Sarıbay 2001: 29-30).

İlimli çok partili sistemde iki odak veya merkezde oluşan birbirleriyle yarışan koalisyonlar bulunur (Gümüş 2011: 186). Partiler arasındaki ideolojik mesafe küçüktür ve siyaset siyasal yelpazenin merkezi etrafında şekillenmektedir (Sarıbay 2001: 29). Partilerin birbirleriyle rekabet içinde olduğu çok partili siyasal sistemlerde katılma oranı daha yüksek görülmektedir. Bunun sebebi ise rekabet içinde olan partilerin seçmenleri sandık başına gitmeleri için gayretlendirmeleri ve seçmenlerde seçim sonucunu etkileyebileceklerine dair inancın bulunmasıdır (Kızıloluk 2011: 193). Bir ülkede uygulanan parti sisteminde, o ülkenin siyasal özellikleri, tarihsel birikimi ve sosyo-kültürel bileşenlerinin etkileri görülmektedir. Her sistem, belli özellikleri barındırdığı için, ülkeler de kendilerin uygun sistemi ortaya çıkarmaktadırlar.

Siyasal Seçimler ve Seçim Sistemleri

Seçimler, demokrasilerde yönetenlerle yönetilenler arasında bir köprü görevi görmektedir. Ayrıca düzenli aralıklarla gerçekleştirilen seçimler aracılığıyla toplum nezdinde yeterli görülmeyen yöneticiler değiştirilerek, yönetim başkalarına devredilmektedir. Bu sayede seçimler aracılığıyla iktidarın denetlenmesi durumu ortaya çıkmaktadır (Beriş 2015: 117-118). Seçimler, demokrasinin vazgeçilmez özelliği olmakla birlikte, demokrasilerde uygulanan seçim sistemleri de farklılık göstermektedir. Bu farklılık ülkenin siyasal yapısı, parti yapısı ve sosyo-ekonomik durumu ile ortaya çıkabilir.

Seçmen tercihlerinin değerlendirilmesini içeren seçim sistemleri, seçmenlerin nasıl oy kullanacağı, kimlerin seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu, oyların değerlendirme

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

yöntemleri gibi konularını düzenleyen hukuksal yapı, seçim sonuçlarının dolayısıyla bir ülkenin siyasal yaşamının belirlenmesinde en önemli noktaları oluşturmaktadır. Seçim sistemlerinin ülke siyasetinde büyük önemi bulunmaktadır. Çünkü uygulanan seçim sistemine göre halkın parlamentoda temsil edilmesinin içeriği yani seçim sonuçları değişmektedir (Güvenir 1982: 219). Ülkenin seçim sistemini belirleyen faktörler arasında ülke tecrübeleri, farklı toplumsal, siyasal kültür türleri, siyasal iktidarların iktidarını sürdürme arzusu konuları sayılabilir (Bülbül 2020: 488). Bazı ülkelerde seçmenlerin doğrudan aday seçmeleri söz konusu iken, bazılarında ise iki dereceli bir seçimle seçmenler delegeleri belirlerler. Ayrıca parlamento üyelerinin nasıl belirleneceğine ilişkin olarak çoğunluk ve nispi sistemler kullanılır (Beriş 2015: 120). Seçim sistemleri, kullanılan oylara göre yapılan seçimlerin sonuçlarını belirlemek için uygulanan yöntemlerdir (Gündoğmuş 2014: 34). Seçim sistemleri belirlenirken genellikle “temsilde adalet” veya “yönetimde istikrar” ilkelerinden herhangi birisinin tercih edilmesi söz konusudur. Çoğunluk seçim sistemi, istikrarlı bir hükümetin oluşmasını sağlarken, toplumdaki farklı görüşlerin parlamentoda temsil edilmesini engellemektedir. Bu temsile imkân veren nisbi temsil sistemi ise zaman zaman istikrarlı hükümetler kurulmasını engelleyebilmektedir (Güvenir 1982: 247). Dünyada genellikle 2 temel seçim sistemini oluşturan Çoğunluk ve Nispi temsil sistemi uygulanmaktadır. Çoğunluk sisteminde oyların çoğunluğunu alan parti veya aday kazanır. Bu sistemin sakıncaları, nispi temsil sistemini ortaya çıkarmıştır. Ya da aksine nispi sistemin sakıncaları, çoğunluk sisteminin faydalarını oluşturur (Kuzu 2005: 519). Çoğunluk sistemi iki partili sistemi teşvik ederken, nisbi temsil sistemi çok sayıda partinin varlığına sebep olmaktadır. Çünkü çoğunluk sistemi büyük partilerin, nispi sistem ise küçük partilerin avantajıdır (Kuzu 2005: 520). Çoğunluk sisteminde oylama biçimi kolay ve basittir. Halk seçeceği temsilciyi yakından tanır ve kolay temas kurar. Adayların saptanmasında partilerin etkisi bir miktar azalır. Güçsüz partileri ortadan kaldırarak genellikle iki partili sistemi ortaya çıkarabilir (Çam 2011: 492-493). Çoğunluk sisteminin basit (adi), salt ve nitelikli çoğunluk türü bulunmaktadır. Basit ve mutlak çoğunluk genel, yerel ve başkanlık seçimlerinde, nitelikli çoğunluk ise halkın doğrudan yer aldığı parlamento ve yerel yönetimlerde oldukça sınırlı, daha çok kurum içi seçimlerde uygulanır (Buran 2005: 55). Nispi temsil sisteminde her siyasal parti aldığı oy oranında parlamentoda sandalye kazanmakta ve seçimde oyunun boşa gitmediği düşüncesi oluşarak katılım artmaktadır (Kızılloluk 2011: 195). Her parti veya grup siyasal gücü oranında temsil edilerek, temsilde adalet sağlanır. Çeşitli siyasal güçlere programını yerel çıkardan çok ülke çapında düzenleme imkânı verir, dürüst bir oylama biçimidir (Çam 2011:

497). Olumsuz yönleri ise; hükümet istikrarı azalabilir, siyasal parti sayısının artmasını ve parti bölünmelerini teşvik eder (Buran 2005: 74). Nispi seçim sisteminin; devredilebilen tek oy, değişmez tek sayı, milli seçim sayısı, çevre seçim sayısı, geliştirilmiş seçim sayısı, d'Hondt yöntemi, Klasik Saint Lague yöntemi gibi farklı yöntemleri bulunmaktadır (Buran 2005: 74-85). Nihai olarak her iki sistemin kendine özgü olumlu tarafları bulunmaktadır.

Seçmen Davranışı ve Başlıca Teorik Yaklaşımlar

Oy vermek suretiyle seçime katılan, seçme hakkına sahip olan, belli bir yaş sınırının üstünde bulunan ve kanunen yasaklı olmayanlara seçmen denilmektedir (Yozgat ve Zabun 2009: 77). Günümüzde seçim hem bir hak hem de bir görev olduğu görüşü bulunmakla birlikte, gelişim açısından genel oy hakkının yaygınlaştırılmasından önce seçmenlerin servete, eğitime, cinsiyete, ırka bağlı çeşitli kısıtlılıklar yaşadığı bilinmektedir (Çam 2011: 485-486). Seçmenler, ülkenin siyasal kaderinin belirlenmesinde en önemli rolü üstlenen grubu oluşturmaktadırlar. Çünkü seçmenlerin oy vermek suretiyle gösterdikleri siyasal katılım, bir sonraki seçim döneminde belirlenecek olan siyasal kadroların ve bu kadroların ortaya koyacakları politikaların belirlenmesi anlamına gelmektedir.

Bireylerdeki siyasal tutum ve davranışların oluşum ve gelişimleri çağdaş siyaset biliminin önde gelen araştırmalarından birisidir. Ancak, bireylerin siyasal tutum ve davranışlarına etki yapan unsular incelenirken en önemli noktalardan birisi de bireyin gerçekten seçme ve hareket özgürlüğüne sahip olup olmadığıdır. Bireylerin sahip oldukları tutumlarla seçimlere yön verirler. Tutumlar hem seçmeyi kolaylaştırır hem de kendi kendini güçlendirir (Kışlalı 1987: 115-120). Seçmen davranışlarının seçimleri ne yönde etkilediğine yönelik araştırmalar, ABD'de başlayarak dünyaya yayılmıştır. Günümüzde siyasal partilerin önem verdikleri konulardan biri de seçmen davranışlarını sayısal verilere göre analiz etmek ve bu analizlere göre politika geliştirmektir (Bülbül 2020: 496-497). Çünkü seçmenler, karar verme süreçlerinde pekçok faktörün etkisi altında kalabilmektedir. Bu etkiler kişiden kişiye değişebileceği gibi, bireylerin kendilerinden veya dışsal faktörlerden dolayı ortaya çıkabilmektedir. Bireylerin seçimlerde gösterdiği tutumlar, sonraları siyasal davranışa dönüşebilir. Siyasal davranışların ise siyasetçiler tarafından tahmin edilebilir olması, vaatlerin, icraatlerin ve politikaların ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir.

İnsanların siyasal davranışlarını yönlendiren, siyasal tercihlerine etki eden faktörlerin neler olduğuna dikkat etmek gerekmektedir. Seçmenleri siyasal davranışa yönelten faktörlerin, motivasyonların ortaya konulup, bununla ilgili süreçlerin tanımlanması gerekmektedir (Anık

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

2000: 160). Aynı çevresel etkenler bulunsa bile bireylerin siyasi davranışları değişebilmektedir. Çünkü bu noktada bireysel etkenler ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla aynı etkenlere maruz kalanlarda standartlaşan bir davranış gösterme tarzı beklemek mümkün olmamaktadır.

Seçmenlerin hangi kriterlere göre oy verme işlemini gerçekleştirdiklerine yönelik alan araştırmaları diğer seçim süreçlerine yönelik araştırmalar gibi İkinci Dünya Savaşı sonrası hız kazanmıştır. Bu araştırmalara göre seçmen eğilimlerine yönelik teorik yaklaşımlar ortaya çıkarılmıştır (Gündoğmuş 2014: 42). Araştırmalarda vatandaşların demokrasiden ne anladığı ve ondan beklentileri, vatandaşların demokrasi içinde nasıl davrandıkları, bu davranışlarının siyasi sonuçları ve vatandaşların belli varsayımsal koşullar altında hangi siyasi eylemleri gerçekleştirebilecekleri gibi konular araştırılmıştır (McAllister 2018: 9). Tarihsel gelişimlerine göre seçmen davranışı ile ilgili çalışmalar 3 ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar, sosyolojik, sosyo-psikolojik ve ekonomik yaklaşımlar olarak açıklanabilmektedir.

Sosyolojik Yaklaşım (Columbia Ekolü)

Modern akademik oylama araştırmalarının tarihi, Paul Lazarsfeld tarafından biraraya getirilen sosyal bilimcilerden oluşan bir ekibin seçim davranışı çalışmalarına anket araştırmasının öncülük ettiği Columbia Üniversitesi’nde 1940’da başladı (Bartels 2010: 240). Bu yaklaşım seçmen davranışlarının temelde toplumdaki sosyal bölünmüşlük tarafından belirlendiğini iddia eder (Akgün 2002: 25). Grup üyeliğini, seçmenlerin mensubu olduğu grubun sahip olduğu sosyo-ekonomik durumunu yansıtan bir oy verme biçimi geliştirmeye eğilimli olduklarını ileri sürer (Heywood 2014: 312). Bu yaklaşıma göre siyasi tercihlerin ortaya çıkmasında sosyal özellikler belirleyicidir. Seçmenlerin dinsel, etnik ve mesleki farklılıkları sosyal bölünmelerin temel kaynağını oluşturur (Çinko 2006: 109). Bu yaklaşım ağırlıklı olarak 1940 ve 50’li yıllarda rağbet görmekteyken, yapılan araştırmalara göre modern toplumlarda, sosyolojik faktörler ile parti desteği arasındaki bağın zayıfladığı ortaya çıkmıştır (Gündoğmuş 2014: 44).

Sosyo-Psikolojik Yaklaşım (Michigan Ekolü)

Columbia Ekolü’nün oy verme davranışına bakış açısı etkili görülse de yeterince dinamik olmaması sebebiyle alternatif oylama modelinin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Michigan Üniversitesi bilim adamları tarafından önerilen bu yeni model, seçmenlerin sosyal özelliklerini vurgulayan Columbia modelinden farklı olarak, seçmenlerin bireysel tutumları ve

büyük siyasi partilerden biriyle özdeşleşmelerine odaklanmıştır (Hutchings ve Jefferson 2018: 22). Seçmen davranışlarına yönelik olarak artan araştırmaların ve bununla birlikte bireysel düzeye yönelik verilerin artmasıyla bu yaklaşım ağırlık kazanmıştır (Akgün 2002: 26). Adaylar, konular, grup etkileri gibi konulara yoğunlaşan bu yaklaşım, psikolojik etkenleri modeline temel almıştır (Polat 2010: 132).

Michigan ekolü tarafından sunulan oy verme davranışı 3 boyutta açıklanmaktadır (Hutchings ve Jefferson 2018: 24). İnsanlar tıpkı dini, sınıfsal, ırksal ve etnik grup kimlikleriyle olduğu gibi siyasi partilerle de özdeşleşirler. Siyasi partilerle özdeşleşme, insanlar kimliklerine aykırı oy kullandıklarında bile devam eden siyasi sistemin uzun vadeli bir bileşeni olarak görülmelidir ve son olarak partizanlık, yalnızca oy seçimi üzerindeki doğrudan etkisinden dolayı değil, aynı zamanda oylamayla ilgili tutumlar üzerindeki etkisinden dolayı da güçlüdür. İlâveten “Parti Kimliği” kavramı bu yaklaşımla literature kazandırılmıştır (Akgün 2002: 26). Parti kimliği, insanların partilere olan psikolojik bağımlılık duygusu esasına dayanır. Seçmenler, partiyi kendi partileri olarak nitelendirir, daimi destekçileridir. Kendilerini partiyle tanımlarlar ve oy verme partizanlığın ifadesidir (Heywood 2014: 312).

Ekonomik Yaklaşım (Rasyonel Seçim Ekolü)

Bu yaklaşımın temel varsayımı, seçmenin kendi çıkarlarını iyi bilmesi, bu çıkarlara en iyi şekilde hizmet edecek bir aday veya partiyi değerlendirmesi ve bunun neticesinde en uygun aday ya da parti lehine oy kullanmasıdır (Kalender 2000: 61). Bu yaklaşıma göre, seçmenler her seçimde kendi amaçlarını gerçekleştirmelerine imkân verecek partiye oy vermektedir (Akgün 2002: 27). Toplumsal grup davranışları ve sosyalleşmeden ziyade, bireye dikkat çeken yaklaşıma göre, seçmenler kendi çıkarlarına göre oy vermekte ve parti seçimi yapmaktadır. Oy kullanma bağlılık veya sadakatten ziyade bir hedefe ulaşmak için araç olarak görülmektedir (Heywood 2014: 313). Bu yaklaşıma göre seçmenler gelecekteki ziyade geçmişini sağduyu ile değerlendirerek oy kullanırlar (Özkan 2010: 218).

Bunlara ek olarak ayrıca “Hâkim İdeoloji Modeli”nden de söz edilebilmektedir. Bu model, seçmen davranışlarında ideolojinin etkili olduğunu ve bu davranışların ideoloji tarafından şekillendirildiğini öne sürerken, devlet yönetimindeki hâkim ideolojinin hem sosyalleşme sürecine hem de medya aracılığıyla siyasal davranış sürecine etki ettiğini varsayar (Doğan 2017: 87).

Eklenmesi gereken bir diğer model ise “Konuya Oy Verme Modeli”dir. Bu model, rasyonel tercihten etkilenmekle birlikte, seçmenlerin gündemdeki konuları değerlendirerek bu

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

doğrultuda rasyonel oy kullanması olarak ifade edilmektedir (Kalender 2000: 68). Siyasal davranış kapsamında ele alınan seçmen davranışlarının oluşumunda etkili olan unsurlar sosyal, siyasal, kültürel, psikolojik, çevresel ve ekonomik boyutlarda değerlendirilebilir. Sosyal faktörler arasında aile, yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, eğitim, kitle iletişim araçları, örgüt üyeliği gibi unsurlar yer almaktadır. Psikolojik faktörler arasında, etkenlik duygusu, yurttaşlık görevi duygusu, sosyal girişkenlik gibi bireyi güdüleyen unsurlar yer alırken, siyasal katılmayı engelleyen yabancılaşma, anomi, apati gibi olumsuz psikolojik faktörler de bulunmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, din, etnisite, gelir düzeyi, meslek, ekonomik yapı gibi pek çok faktör de bireylerin siyasal katılmasında ve davranışlarının ortaya çıkmasında etkili olan kriterler olarak ortaya çıkmaktadır (Gündoğmuş 2014: 49-84).

Türkiye’de Genel Seçimlere Göre Seçmen Davranışlarının Değerlendirilmesi

1923-1946 arası dönem, ara ara muhalefet oluşumları olsa da bu dönem, Tek Parti Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde gerçekleştirilen 1923, 1927, 1931, 1935, 1939 ve 1943 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi)’nin iktidarı dönemidir. Bu dönem neredeyse modernleşmenin kurucu hamlelerinin gerçekleştiği dönemdir (Kahraman 2010:188). 1923 yılında gerçekleştirilen seçimler öncesinde seçim kanunu değiştirildi. 50.000 erkek başına bir mebus seçilmesi kararı, 20.000 erkek başına bir mebus olarak değiştirildi. Seçmen yaşı ise 18’e indirildi. Seçme ve seçilme için vergi verme zorunluluğu kaldırıldı (Alkan 1999: 51). Gerçekleştirilen seçimlerin ardından, Birinci Grup’un oluşturduğu meclis, yasama ve yürütme faaliyetlerine başladı (Börklüoğlu 2017: 108).

1927 Seçimleri 1 Eylül’de gerçekleştirildi. Seçimden önce yapılan 16 Haziran 1927 tarihli yasa değişikliği ile ordu mensuplarının adaylıklarını koymadan önce ordudan istifa etmeleri veya emekliliklerini istemeleri şart koşulduğu için seçimden önce Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ve Kazım Karabekir Paşa askerlikten emekli oldular (Alkan 1999: 52). Seçimlere katılım oranı %10 civarında gerçekleşmiştir.

1927 ve 1931 seçimleri CHP tarafından hazırlanan bir liste seçmenler tarafından onaylanarak seçimler gerçekleştirilmiştir. 1935 seçimleri öncesi önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bunların başında seçme hakkının genişletilmesi gelmektedir. 1934 yılında yapılan değişiklikle kadınlara seçme hakkı verilmiştir. 40.000 nüfusa bir milletvekili seçme hakkı verilmiş, seçme yaşı 22’ye çıkarılmıştır. Dolayısıyla seçimlerdeki cinsiyete bağlı kısıtlılık kalkarken, milletvekili sayısı azaltılmış ve seçme yaşı arttırılmıştır. Ancak yine muhalefetsiz bir yapı görülmektedir (Dursun 2006: 372).

1939 seçimlerinde ilk kez propaganda plakları hoparlörden dinletilmiş, hatipler kamyonetler üzerinden nutuklarını söylemiş, sinemalarda film aralarında seçim propaganda metinleri gösterilmiştir (Mahmutoğlu 2016: 45). 1943 seçimleri ise CHP'nin tek parti olarak katıldığı son seçimlerdir. Bundan sonra seçimlerde muhalif ve rakip partiler de yer almıştır (Dursun 2006: 372).

1924 ve 1930 yıllarında çok partili hayat denemeleri yapılsa da çeşitli sorunların ortaya çıkmasından dolayı başarı sağlanamamıştır. Bu dönemde cinsiyet kısıtlılığının aşılması önemli bir gelişmedir. Sistemde tek parti bulunmasından dolayı seçmen tercihlerinin ve yönelimlerinin belli kriterlere göre değerlendirilmesi mümkün görülmemektedir. Bu dönemde gerçekleştirilen seçimler, dört yılda bir ve iki dereceli olarak yapılmıştır. Seçim bölgeleri il olarak belirlenmiştir. Seçimler, siyasal kültürün önemli bir boyutu olarak görülmüş, yaygınlaştırılmaya ve kurumsallaştırılmaya çalışılmıştır. Hemen her seçimden sonra “sandık alayı” denilen bir tören düzenlenerek, oy sandıkları süslenmiştir. Kamyonlara konulan sandıklar konvoy eşliğinde “Hâkimiyet Milletindir” dövizleriyle taşınmıştır (Alkan 1999: 53).

Bu dönemde her ne kadar tek parti olarak seçimlere girilse ve yönetimde tek parti bulunsa da, seçim sonrasında ortaya konulan “Hâkimiyet Milletindir” ifadesi seçimlerin meşru olduğunun vurgulanması adına önemlidir. Çünkü millet iradesiyle partinin iktidara geldiğinin vurgusu yapılmaya çalışılmıştır denilebilir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrası meydana gelen iç ve dış gelişmeler ile kurulan yenedünya düzeni, Türkiye’de çok partili hayata geçilmesini ortaya çıkaran temel etmenler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte 1945 yılında mecliste tartışılan Çiftçiye Topraklandırma Kanunu çerçevesinde görüş ayrılıkları yaşanmış, ardından bazı vekiller CHP’den istifa etmiştir. Bunun üzerine Demokrat Parti Dörtlü Takrir’in hazırlayıcıları olan Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve Celal Bayar tarafından 7 Ocak 1946’da kurulmuştur (Börklüoğlu 2017: 113). Partinin kurulmasıyla birlikte tek parti dönemi boyunca kendilerini siyasal alanda meşru bir biçimde temsil imkânı bulamayan muhalefet akımları, hem uzun zamandır yönetime karşı oluşan birikimlerden hem de İkinci Dünya Savaşı yıllarında izlenen ekonomik politikaların ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal sorunlardan dolayı kendilerine geniş bir toplumsal taban bulma imkanına sahip oldular (Koçak 2005:179).

Bu dönemde 1946, 1950, 1954 ve 1957 yılları arasında genel seçimler gerçekleştirilmiştir.1946 seçimleri çok partili dönemin ilk seçimidir. Seçimlerden önce 6 Haziran 1946’da hazırlanan seçim kanunu gereği seçimler tek dereceli ama yine çoğunluk esasına göre yapılmıştır (Alkan 1999: 53). Seçim tarihi öne alınmış, Akandere’ye göre (2009:

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

460) CHP, teşkilatlanmasını tamamlayamamış muhalefeti anti-demokratik seçim kanunu ile seçimlere gitmeye zorlamıştır. CHP, demokratik bir rejim idealinden daha çok, dışarıdan “birden fazla parti arasında seçim yapılıyor” görüntüsünün sağlanmasına önem vermiştir.

1946 seçimlerin CHP, DP, MKP ile yeni kurulmuş küçük partiler katılmıştır. 465 sandalyeden 395’ini CHP, 66’sını DP,4’ünü de bağımsızlar kazanmıştır. Seçimlerde usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle itirazlar edilse de seçim sonuçları değişmemiş ve bu seçimler “Usulsüz Seçim” olarak anılmaya başlanmıştır. Bu seçimlerle CHP, 4 yıl daha iktidarda kalmayı başarmıştır (Koçak 2005: 183). 1946 seçimleri açık oy gizli sayım ilkesine göre gerçekleştiği ve zaten seçimlerde usulsüzlük şüphesinin olduğu gerekçesiyle seçmen tercihinin net yansıtıldığı seçimler olarak değerlendirilememektedir.

1946 ve 1950 yılları arasında iktidar ve muhalefetin yoğun gerilimleri, İnönü’nün 12 Temmuz Beyannamesi’ni yayınlamasına sebep olmuştur. Bu beyanname ile İnönü demokratik ortamın gelişmesine katkı sağlamıştır (Börklüoğlu 2017: 114). 1950 Seçimlerinden önce seçim yasası değiştirildi. Buna göre tek dereceli, genel, eşit ve gizli oyla serbest seçim yapılması, sandık kurullarında siyasi parti temsilcilerinin bulunması, gizli oy açık sayım ilkesinin getirilmesi ve seçimlerin adli denetim altında yapılması sağlanmış oldu (Koçak 2005: 192). Yeni Seçim Kanunu’na göre gerçekleştirilen seçimlere katılım oranı %89,3’tür. DP oyların %53,3’ünü, CHP %39,9’unu almış ve 14 Mayıs günü yapılan seçimlerle iktidar değişmiştir. DP’ni iktidara gelmesinde iç ve dış koşulların etkili olduğu söylenebilir. Bunlar iç koşulları belirleyen sınıfsal yapı ve dış koşulları belirleyen konjonktürdür (Kahraman 2010b: 159).

CHP’nin 27 yıllık iktidarı döneminde yaşanan sıkıntılar, DP’nin iktidara gelmesinde önemli rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı ile daha da artan hoşnutsuzluk, Toprak Mahsulleri Vergisi, Varlık Vergisi, Milli Koruma Kanunu ve güvenlik güçlerinin bazı görevlilerinin halka karşı uyguladıkları baskılar, CHP’ye karşı muhalefeti güçlendiren unsurlar olmuştur. Öte yandan, DP’nin yurt çapında oluşturduğu örgütlenme, halkla bütünleşmesini sağlamış, ayrıca basının önemli bir bölümü DP’yi desteklemiştir (Keskin 2012: 111). Bununla birlikte, partinin iktidara gelmesinde din konusundaki tutumu da etkili olmuştur (Tekin ve Okutan 2019: 139).

1954 Seçimlerinde DP, ekonomik bolluk ve refahın geniş kitlelerde ortaya çıkardığı memnuniyet sonurcu oy ve meclisteki temsil oranının arttırmıştır. DP %58.4 oyla 503 milletvekilliği kazanırken, CHP %35.1 oyla 31 milletvekilliği kazanmıştır. Ancak seçimlerden sonra birçoğu siyaset amaçlı, rastgele yapılan yatırımlar, dağıtılan krediler enflasyona, döviz

darboğazına, mal kıtlığına yol açtı. Hükümet buna rağmen ekonomik planlama düşüncesini reddediyor hatta alaya alıyordu (Akşin 1996: 222). DP'nin uyguladığı ekonomik politikalara ve muhaliflere karşı izlediği sert politikalar ve tutumlar karşısında liberal karakterli parti içi muhalefet ortaya çıkmış ve bunlar Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır (Börklüoğlu 2019: 65).

1957 seçimlerine gelindiğinde DP'nin tek başına iktidarı devam etmiş olsa da, oylarında düşüş görülmüştür. DP %48,6 ile 424 milletvekilliği, CHP %41,4 oyla 178 milletvekilliği kazanmıştır. DP'den ayrılan HP, CHP'ye katılma kararı almıştır. Bu dönemde ordu içinde orta/alt kademe subayları arasında hükümet karşıtı hareketlenmeler gözlenmiştir (Börklüoğlu 2017: 118). Bununla birlikte, iktidar partisinin muhalefetin önünü kesmek için gerçekleştirdiği engellemelere rağmen oyunun düşmesi ve muhalefetin oyunun artmış olmasının temel sebeplerinden birisi; seçmenin bu tür iktidar aracılığıyla demokratik olmayan baskıları onaylamaması olarak ortaya çıkmaktadır (Dursun 2006: 378). Yaşanan olaylar neticesinde 27 Mayıs 1960 tarihinde ordu yönetime el koymuştur. DP iktidarının ilk 7 yılında dini politikaları sayesinde de oy toplamış hatta “dinsiz” CHP'ye oy verilmemesini istemiştir. Ancak, Türkiye’de ortalama seçmen, din propagandasına karşı geçmişe oranla daha az hassas davranmaktaydı. Böylece din propagandası gittikçe önemini yitirmeye başlamıştı. Oyunu kullanırken artık başka yaşamsal kaygılarını ön planda tutmaktaydı (Karpas 2015: 103-105).

“Yeter, Söz Milletindir” ifadesi ilk iki dönemde etkili olsa da, son döneminde seçmenler nezdinde önemini yitirdiği görülmektedir. DP, iktidar olduğu günden iktidarda kaldığı son güne kadar kendisini destekleyen tüm siyasal, ekonomik ve toplumsal unsurlarla bağıni neredeyse koparmıştır. Ayakta kalan tek bağı kendisinin devamı olduğu söyleyecek ve 1965'te iktidara gelecek olan AP'ni destekleyecek olan “köylülük”tü (Kahraman 2010b: 334-337). Bu dönemde çok partili hayata geçilmiştir. Çok partili hayatta ilk genel seçim 1946 yılında gerçekleşmesine rağmen, seçim sisteminin değiştirilmesinden sonra gerçekleştirilen 1950 seçimlerinden sonra iktidar değişikliği ortaya çıkmıştır. DP iktidarı, 10 yıllık bir iktidarın ardından 27 Mayıs 1960 Darbesiyle son bulmuştur.

Bu dönemde bir askeri müdahale ve yeni anayasa hazırlanması sürecinden sonra 1961, 1965, 1969, 1973 ve 1977 yıllarında gerçekleşen genel seçimler bulunmaktadır. Yine bu dönemde meclis yapısında bir değişim ortaya çıkmış, çift meclis sistemi uygulanmaya başlanmıştır.

1961 yılında gerçekleştirilen seçimlerden önce yapılan değişikliklerle seçmen yaşı 21 olarak belirlenmiş ve yargı denetimi korunmuştur. Bununla birlikte seçimlerin adil biçimde

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

yapılması amacıyla seçimlerden önce adalet, içişleri ve ulaştırma bakanlarının istafa etmeleri hükmü getirilmiştir. Getirilen yeniliklerden biri de önceki döneme tepki niteliğinde olan oransal (nispi) temsil; D’Hondt seçim sisteminin benimsenmesiydi. 15 Ekim 1961’de gerçekleştirilen seçimlerde AP 158, CHP 173, YTP 65, CKMP 54 milletvekilliği kazanmıştır. Sonuçlara göre hiçbir parti tek başına iktidar elde edemiyor ve Türkiye koalisyonlarla tanışıyordu. 1961-1965 yılları arasında dört koalisyon kuruldu (Alkan 1999: 56). Bu dönemde yeni kurulmuş olan AP, kendisini DP’nin devamı olarak göstermiş ve DP tabanının oylarına talip olduğunu ifade etmiştir.

1965 Seçimleri Türkiye’de uygulanan seçim sistemleri açısından önemli bir yere sahiptir. Seçimlerden önce yapılan değişiklikle nispi temsile uygun “milli bakiye” sistemi Kabul edilmiştir. Ayrıca birleşik oy pusulası uygulamasına geçilmiştir. Altı partinin yarıştığı 1965 seçimlerinde bir öncesine göre katılım oranları gerilemiş ve %71 oranında gerçekleşmiştir (Dursun 2006: 384). AP %52.8, CHP %28.7 oy alırken TİP Milli Bakiye sistemi sayesinde meclise 14 milletvekili göndermiştir.

DP’nin mirasçısı AP, tek başına hükümet kuracak çoğunluğu elde etmiş, ülkede koalisyon döneminde yaşanan siyasal sorunların tekrarlanmayacağı umulmuştur. Ancak ülkede aynı zamanlarda toplumsal huzursuzluklar ve ideolojik kamplaşmalar da oluşmaya başlamıştır (Tekin ve Okutan 2019: 162-163). Sağ kanatta AP’nin tek başına iktidarına karşı, CHP’de “Ortanın Solu” söylemleri ile merkez solda yer almaya çalışmıştır (Özdemir 2005: 255). Başbakan Süleyman Demirel öncülüğündeki AP iktidarı Türk Silahlı Kuvvetleri ile ters düşmemeye büyük önem göstermiş, ordu ile olan ilişkilerini mümkün olduğunca iyi tutmaya çalışmıştır (Börklüoğlu 2017: 126).

1969 seçimlerinde AP’nin oyları önceki seçime göre düşmesine rağmen, iktidarını korumayı başarmıştır. Bu durumun en önemli sebeplerinden bir tanesi, parlamento içi muhalefetten ziyade, üniversitedeki öğrenci liderlerinin öncülüğünde gerçekleşen toplumsal protesto ve gösteriler olmuştur (Börklüoğlu 2017: 126). 1969 seçimleri öncesinde din teması ön plana çıkmış, AP, CHP’yi dinsizlikle, CHP ise AP’ni din istismarı yapmakla suçlarken, MHP din karşıtı olmakla itham edilmiştir (Alkan 1999: 57).

12 Mart Muhtırasından sonra yapılan ilk seçimler olan 1973 Genel Seçimlerini 1965’ten sonra geliştirdiği stratejiler ve 1972’de yenilediği parti liderliği ile CHP kazanmıştır. Bu, genç lider Ecevit ve ekibinin seçmenlerce umut olarak görülmesi şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca,

sağ kanattaki oyların bölünmüşlüğü de bu durumda etkili olan bir diğer unsurdur (Özdemir 2005: 269).

Seçim yapılmış olmasına rağmen, siyasal istikrarsızlıklar sona ermemiş, aksine daha da çok artmış ve hükümet kurma konusunda başarısız deneyimler yaşanmıştır (Tekin ve Okutan 2019: 184). CHP, oldukça farklı bir kültürel ve siyasal iklimden beslenmelerine rağmen, Batı'nın sömürgeci anlayışı karşısında kalkınmacı bir ekonomi anlayışı üzerinde uzlaştıkları MSP ile koalisyon kurmuştur. Ayrıca, iki partiyi destekleyen sosyal ve ekonomik sınıfların da benzer özellik taşımaları bu koalisyonu ortaya çıkarmıştır (Börklüoğlu 2019: 130). Koalisyon hükümetinin çeşitli konularda uzlaşmaması neticesinde hükümet dağılmış, 1975-77 yılları arasında faaliyet gösteren Birinci Milliyetçi Cephe hükümeti sağ partiler tarafından kurulmuştur. Bu dönemde küresel ölçekte yaşanan petrol krizinin etkisiyle ekonomik sıkıntılar oldukça artmıştır. Ayrıca, üniversitelerde ve sokaklarda ideolojik tabanlı çatışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır (Börklüoğlu 2017: 133).

1977 seçimlerinde CHP %41,4 oy oranı ile, çok partili dönemdeki en yüksek oyunu almasına rağmen tek başına iktidar olma şansını yakalayamamıştır. 1973'ten itibaren yaşanan hükümet kurma sorunu devam etmiştir. Nispi temsil sisteminden kaynaklı "yönetimde istikrar" sorunu iyice derinleşmiştir (Dursun 2006: 389). Ecevit'in kurduğu azınlık hükümeti güvenoyu alamamış ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti kurulmuştur (Tekin ve Okutan 2019: 185).

1960 sonrası ortaya çıkan çalkantılı siyasal hayatın pek çok nedeni olmuştur. Görece özgürlükçü bir ortam tesis edilmiş ve bunun paralelinde ideolojik duruşlar siyasallaşmıştır. Halkın siyasete ilgisi yaşanan askeri müdahale neticesinde azalmış olsa da, hızlı ideolojik kamplaşmayla tekrar artmıştır. İdeolojik kamplaşmalar, TİP, MHP, MNP gibi partilerin de ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Tekin ve Okutan 2019: 164). Bölünmüşlük ve parçalanmışlığın daha da belirginleştiği yıllar olan 70'ler de yapılan seçimlerde katılım oranları düşük seviyede gerçekleşmiştir. Türk seçmeninin yaşanan siyasal kaos ve kargaşadan kaynaklı olarak sandığa gitmediği söylenmektedir (Dursun 2006: 387).

12 Mart muhtırası ve 12 Eylül Darbesi arasındaki süre zarfında 9 hükümet işbaşına gelmiş ve istikrarsız hükümetler kurulmuştur. Hem siyasal hem de toplumsal kaos çok yükselmiştir. Bu dönemde yaşanan en önemli iki gelişme Kıbrıs Barış Harekâtı ve 24 Ocak Kararları'dır (Tekin ve Okutan 2019: 185).

Bu dönemde siyasi partilerin sayısının artması oyların bölünmesine sebep olurken, siyasette yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Seçim sisteminden kaynaklanan sorunlar da tek partinin

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

iktidarını azaltmıştır. Ayrıca toplumsal ve siyasal olayların artmasına paralel olarak gelişen siyasal kaos ortamı, bölünmüşlük ve parçalanmışları daha da belirgin hale getirmiş ve bu durum seçmen tercihlerine de yansımıştır.

12 Eylül darbesinden sonra bu dönemde 5 tane genel seçim gerçekleştirilmiştir. 1983 seçimlerine gerekli şartları sağlayan üç parti girebilmiştir. Kendisine şans tanınmayan ANAP % 45.14 oyla tek başına iktidar olabilecek çoğunluğu sağlamıştı. HP %30.46, MDP %23.27 oy almıştır. Seçimlerden hemen önce Evren, ANAP aleyhine sözler söylemiş ve halkı bu partiye oy vermemeye çağırmıştı (Özçelik 2011: 171). Cunta MDP’yi desteklemekteydi (Dursun 2018: 297). Buna rağmen ANAP’a hükümet kurma görevi verilmesi kamuoyunu rahatlatmıştı (Özçelik 2011: 171). 1987 seçimlerinden önce gerçekleştirilen siyasi yasakların kaldırılması ilişkin referandum kabul edilmiştir. Yine bu seçimlerden önce seçim sistemine yönelik düzenlemeler yapılmış, kontenjan adaylığı, seçim çevresinden çıkabilecek milletvekili sayıları, seçim çevresi barajıdır Tekin ve Okutan 2019: 207). Seçimlerde ANAP %36 oy oranıyla birinci parti olmuş, RP ve DSP %10 seçim barajını geçememişlerdir. 1991 seçimlerinden önce 1989 yılında Özal Cumhurbaşkanı seçilmişti. Demirel’li DYP %27 oy alarak birinci parti olmasına rağmen tek başına iktidarı kuracak çoğunluğu elde edemedi. Sekiz yıllık ANAP iktidarı sona ermişti (Özçelik 2011: 175).

1995 seçimlerinde sağdaki ve soldaki bölünmüşlük net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Siyasetin merkezi olarak ifade edilen ana kitlede bir parçalanma ve erozyon gözlenmiş, oylar partiler arasında büyük farklar olmadan dağılmıştır (Dursun 2006: 399). “Adil Düzen” sloganıyla yola çıkarak, ekonomik krizlerden kötü etkilenen sabit gelirli ve yoksul kesimlerin klasik düzen partilerine olan tepkisini kullanan RP, elde ettiği başarıyla toplumsal arayışın da göstergesi olmuştur (Börklüoğlu 2017: 144).

1999 seçimlerinden önce yükselen terörün sorumlusu olarak gösterilen bir kişiyi yakalamış olmanın DSP’ye sağladığı olumlu etki seçimlerde kendini göstermiştir (Tekin ve Okutan 2019: 228).

1983 seçimlerinde seçmen emekli bir generalin başkanlık ettiği merkez sağın ve merkez solun partisini reddederek, ANAP’ın iktidar olmasını istemiştir. Özal’ın formülü ise ekonomik politik liberalizm ve kültürel muhafazakârlığın bileşimidir (Üste 2016: 110).

Özal’a ve partisine olan desteğin azalma nedenlerinden en önemlisi yüksek enflasyon ve bunun satınalmagünücünde sebep olduğu aşınmadır (Zürcher 1995: 417). Ayrıca siyaset

yaşadığının kaldırılmasından sonra siyasete dönen Demirel'in sert muhalefeti de ekonomik sorunlarla birleşince iktidarın daha da yıpranmasına sebep olmuştur (Börklüoğlu 2019: 149). Ayrıca lider değişiminin partinin oylarını da azalttığı söylenilebilir. Bu dönemde sürekli olarak erken seçimler düzenlenmiş ve ANAP iktidarından sonra süreli koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Ülkedeki ekonomik sorunlara ek olarak iktidar muhalefet gerginlikleri, terör olaylarının artması, askeri balans ayarı, değişen parti liderleri, istikrarsız hükümetler, uluslararası sorunlar ülkedeki iç karışıklığı ve bunun yansıması olarak oyların farklı dağılmasını ortaya çıkarmıştır.

2002 seçimlerine çok sayıda parti katılmıştır. Türk siyasetindeki bölünmüşlük ve dağınıklık bu durumun göstergesidir (Dursun 2006: 404). Seçimler sonucu AKParti %34 oy alarak tek başına iktidar şansı yakalamış ve 1980 sonrası Türk siyasetine damgasını vuran partiler baraj altı kalmıştır (Tekin ve Okutan 2019: 232).

2007 seçimlerinde AK Parti oyların %46, 54 'ünü alarak tekrar tek başına iktidar olmuştur. Bu seçimlerle beklediği toplumsal desteği elde eden AK Parti, tasarladığı yapısal reformları hayata geçirmek için önceki döneme göre daha güvenli hareket etmiştir. Seçim kanunu ve pek çok alanda yasal değişiklikler yapılmıştır (Börklüoğlu 2017: 153-154). Dursun (2018: 356)'a göre AKParti'nin oylarının artmasında üç önemli etken bulunmaktadır. Bunlar; AKParti iktidarının takip ettiği ekonomi ve sosyal politikalar, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan kaosa seçmenin tepkisi, muhalefet partilerinin seçmene güven vermemesidir.

2011 genel seçimlerinde AK Parti oylarını %49.5'e çıkartarak iktidarını pekiştirmiştir. 2008'de ortaya çıkan küresel ekonomik krizden etkilenilmemesi, hükümetin inanç alanında yaptığı düzenlemeler halkın ilgisini daha da arttırmıştır (Börklüoğlu 2019: 197).

2015 yılında 7 Haziran ve 1 Kasım'da olmak üzere 2 genel seçim yaşanmıştır. 7 Haziran seçimlerinde AK Parti kurulduğu günden itibaren ilk defa bir genel seçimde oy kaybı yaşadı. Bununla birlikte kurucu genel başkanı olmadan girdiği ilk seçimlerdi ve uzun bir süreden sonra Türkiye koalisyon hükümetleri riskiyle karşı karşıya kaldı (Tekin ve Okutan 2019: 256). 1 Kasım 2015 seçimlerinde AK Parti kaybettiği oyları geri almayı başarmış ve %49.5 oy oranına sahip olmuştur. İki seçim arasında yaşanan IŞİD ve PKK kaynaklı terör saldırıları, hükümetin kurulamaması sorunu, koalisyonların getireceği istikrarsızlık endişesi halkı yeniden bir partinin iktidarına yönlendirmiştir (Börklüoğlu 2019: 202).

24 Haziran 2018 seçimleriyle 16 Nisan referandumuyla kabul edilen Cumhurbaşkanlığı sistemine fiilen geçilmiştir. Partilerin yasal bir zeminde ittifak yapabilmelerini sağlayan seçim

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

ittifakı düzenlemesi de ilk kez denenmiştir. MHP ile birlikte Cumhur İttifakı çatısında seçimlere giren AK Parti oyların yüzde 42,6’sını almıştır (Miş ve Duran 2018: 28). Bu dönem AK Parti’nin kesintisiz iktidar dönemidir. Ülkenin daha önceleri deneyimlemek zorunda kaldığı koalisyonlar son bulmuş, istikrarlı bir hükümet dönemi ortaya çıkmıştır. Merkez sağ partilerinin ekonomik ve siyasal sorunlara çözüm getirememesi ve bunun halkta yarattığı olumsuz tepki, cılız muhalefet, iktisadi ve siyasal anlamda istikrara duyulan özlem, sorunlar itibarıyla ortak paydada buluşan grupların varlığı yeni kurulmuş olan partinin tek başına iktidara gelmesinde etkili unsurlar olarak sıralanabilir (Börklüoğlu 2019: 187-188). Hükümet-asker arasında kimi zaman yaşanan gerilimler, darbe girişimi, ekonomik ve siyasi koşulların seçmen nezdinde istikrarlı hükümet arayışlarını ortaya çıkartarak, partinin iktidarını pekiştiren unsurlar olarak sıralanabilir. Diğer yandan merkez merkez solda ciddi bir boşluk ve gerileme ortaya çıkmış, etnik temelli politikalar beklenen sonuçları vermemiştir (Dursun 2018: 360). Ancak, 1990’lardan itibaren sol partilerle birlikte hareket eden Kürt siyasetçilerin 2015 yılında parti olarak meclise girmesi söz konusu olmuştur.

SONUÇ

Siyasal partilerin ortaya çıkış koşulları kavramın etimolojisine pek tabi yakışmaktadır. 19. Yüzyıl sonuna kadar bir hizipleşme sürecinin varlığı dikkat çekmektedir. Temsil meselesinden ziyade iktidarın yönetimine karşı durma hali bir siyasal örgütlenme niteliği olarak partileşmenin ana etmeni olarak görülmektedir. Ancak günümüzdeki nitelikleri ve işlevsellikleri 20. Yüzyıl’da kazanılmıştır. Genel oy hakkı ve eşitlik ilkesinin prensip edinilmesi siyasi örgütlenmeleri birer parti statüsüne taşımıştır. Temsiliyetin de belirlediği bu yakın tarih itibarıyla demokratik siyasal sistemlerin ölçüt parametreleri siyasal hayatta partilerin varlıkları ve işlevleriyle ilişkili olmuştur. Türk siyasal hayatında 1939 ve 1943 seçimleri incelendiğinde bir geçiş döneminin yaşandığı anlaşılmaktadır. Fakat siyasi partilerin ortaya çıkış koşullarıyla paralellik görülmektedir. 19. Yüzyıl hizipleşme ve monarşilerin meşrutiyet rejimleriyle mutlakiyetlerinin sınırlandırılması II. Mahmut Dönemi Sened-i İttifak’ı dikkate alındığında Türk siyasi tarihinde de benzerlik faktörü olarak öne çıkmaktadır. Cumhuriyet idaresinin genel seçimleri ile ise genel oy hakkı ve eşitlik ilkesinin siyasi partilerin ortaya çıkış koşullarını dünyada görülen müteakip periyodların bir yansıması haline getirmiştir. 1939 ve 1943 seçimlerinde seçim kanunu değiştirilmiştir. İlâveten 1934 tarihinde kadınlara seçme hakkı verilmiştir. Seçmen yaşının düşürülmesi ve temsil sayısının arttırılmasını içeren yeni değişiklikler günümüz siyasi partilerinin gelişim evrelerinin bir sonucu olarak

ilişkilendirilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin mutlak monarşi rejiminin ardından ve olağanüstü koşullar içerisinde kurucu bir siyasi örgütlenme kökleri dikkate alındığında kabul gören tipolojiler içerisinde tartışmalı bir yerdedir. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi'nin yasal ve siyasal uygulamaları ise partiyi kadro partileri kategorisine yaklaştırmaktadır.

Cumhuriyet tarihinde çok partili siyasal hayata geçiş ile birlikte parlamento içerisinde doğan partiler görülmüştür. Fakat Duverger'in tipolojileri ve partilerin ortaya çıkış koşulları arasında kurduğu ilişki çerçevesinde parlamento içinde doğan partilerin salt kadro; parlamento dışında doğan partilerin ise kitle partisi tanımı Türkiye'de siyasi partilere tam olarak tanımlanamamaktadır. Demokrat Parti'nin Cumhuriyet Halk Partisi vekilleri içerisindeki kadrolardan oluşması parlamento içerisinde doğan partiye yakınlaştırmaktayken; Demokrat Parti'nin seçim sonuçları dikkate alındığında ise kitle partisi tanımı yakınlaşmaktadır. Ancak Demokrat Parti'nin bir kitle partisi olduğunu belirtmek de pek mümkün değildir. Burada diğer bir unsur ise genel seçimlerin anokranizmadan uzak kendi koşulları içerisinde incelenmesidir. Araştırmada görülen bulgulardan biri bu bağlamda ana akım ideolojik bir merkez alanının varlığıdır. Tüm seçim dönemlerinde merkez çekim alanı kendini hissettirmektedir. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi neticesinde siyasal hayatta ve kurumlarda yasal değişiklikler görülmüştür. Bir önceki siyasi parti Demokrat Parti'nin mirasçısı olarak görülen Adalet Partisi dikkate alındığında siyasi partiler tipolojisi içerisinde temsili yüksek siyasi partinin kitle partisi tipolojisine yakınlaştığı ifade edilebilmektedir. Burada merkezi iktidarın dışında bir siyasal örgütlenmenin varlığından pek ala yine de bahsedilebilmesi güçtür. Dolayısıyla Demokrat Parti'nin doğuşu itibariyle kadro partisi; seçim söylemleri itibariyle kitle partisi yakıştırılması Adalet Partisi için de geçerli görülmektedir. Genel itibariyle 1970'li yıllardan günümüze siyasi parti sayılarında artma görülse de ana akım temsil çizgilerinin pek değişmediği düşünülmektedir. Bu durum Türkiye'de siyasi partilerin seçimi kazanma arzularının seçmenlere göre belirlenebileceği düşüncesine kaydılarıyla ilişkilendirilmektedir. Askeri müdahale dönemlerinde yönetimlerin oyları etkileme maksadı taşıyan telkinlerinin dahi pek bir sonuç getirmemesinde belirtilen faktörlerin yakın bir etkiye sahip olduğu belirtilebilir.

KAYNAKÇA

- Akandere, O. (2009). 1946 Genel Seçimleri ve Sonuçları Üzerinde İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar, *I. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (25/75), 437-464.
- Akgün, B. (2002). *Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Akşin, S. (1996). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Ankara: İmaj Yayınevi.

Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma

- Alkan, M. Ö. (1999). *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Seçimlerin Kısa Tarihi*, İstanbul: Tüsiad Yayınları.
- Anık, C. (2000). *Siyasal İkna*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Atasever, G. (2010). Siyasal Parti Tipolojisi, T. Uzun (Ed.), *İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler* içinde (15-30), Ankara: Orion Kitabevi.
- Aydın, M. (2015). *Siyasetin Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.
- Bartels, L. M. (2010). The Study of Electoral Behavior, J. E. Leighley (Ed.), *The Oxford Handbook of American Elections and Political Behavior* içinde (239-261), New York: Oxford University Press.
- Beriş, H. E. (2015). *Siyasal Düzenin Sınırları*, İstanbul: Tezkire Yayınevi.
- Börklüoğlu, L. (2017). Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Türkiye’de Siyaset: Değişim Dinamikleri, Aktörler ve Gelişmeler, M. Zencirkıran (Ed.), *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı* içinde (101-160), Bursa: Dora Yayıncılık.
- Börklüoğlu, L. (2019). *Tanzimat’tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı*, Bursa: Dora Kitabevi.
- Buran, H. (2005). *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bülbül, K. (2020). *Siyaset Bilimi Sözlüğü*, Ankara: Adres Yayınları.
- Çam, E. (2011). *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları.
- Çinko, L. (2006). Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *Ankara Üni. SBF Dergisi* (62/01), 103-116.
- Doğan, A. (2017). *Türkiye’de Siyasal İletişim ve Siyasal Davranış*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Dursun, D. (2006). *Siyaset Bilimi*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Dursun, D. (2018). *Türkiye’nin Siyasal Hayatı*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Duverger, M. (1974). *Siyasal Partiler*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Gümüş, B. (2011). Siyasal Güçler, B. Dural (Ed.), *Siyaset Bilimi’nde Kuram, Yöntem ve Güncel Yaklaşımlar* içinde (168-210), İstanbul: Kriter Yayınları.
- Gündoğmuş, B. (2014). *Siyasal Tercihler*, İstanbul: İlbey Matbaa.
- Güvenir, M. (1985). Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulamaları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (37/1), 215-250.
- Heywood, A. (2014). *Siyaset*, Ankara: Adres Yayınları.
- Hutchings, V. L., Jefferson, H. J. (2018). The Sociological and Social-Psychological Approaches, J. Fisher vd. (Ed.), *The Routledge Handbook of Elections, Voting and Public Opinion* içinde (21-29), Oxon.
- İba, Ş. (2015). *Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kahraman, H. B. (2010a). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-I*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kahraman, H. B. (2010b). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-II 1920-1960*, İstanbul: Agora Kitaplığı.

- Kalender, A. (2000). *Siyasal İletişim*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Karpat, K. H. (2015). *Türk Siyasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keskin, Y. Z. (2012). Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları, *Erzincan Üni. SBE Dergisi*, (5/1), 107-130.
- Kışlalı, A. T. (1987). *Siyaset Bilimi*, Ankara: A.Ü. Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları No: 9.
- Kışlalı, A. T. (1995). *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kızılloluk, H. (2011). *Seçim Kanunları ve Siyasal Temsil*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koçak, C. (2005). Siyasal Tarih, S. Akşin (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980 4. Cilt* içinde (127-211), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Krouwel, A. (2006). Party Organizations, R. S. Katz ve W. J. Crotty (Ed.), *Handbook of Party Politics* içinde (249-269), London: Sage Publications.
- Kuzu, B. (2005). Bugünkü Seçim Sistemimiz ve Bazı Öneriler, A. Küçük, S. Bakan, A. Karadağ (Ed.), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat C.1* içinde (519-552), İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Küçük, A. (2005). Siyasi Partilerin Yasaklanması Meselesi ve Türkiye’de Siyasal Partilere İlişkin Yasaklamalar Rejimi, A. Küçük, S. Bakan, A. Karadağ (Ed.), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat C.1* içinde (431-492), İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Mahmutoğlu, T. B. (2016). Atatürk’süz İlk Seçimler-1939 Genel Seçimlerinde CHP’nin Çalışma ve Propagandalar, *Atatürk Dergisi* (5/1), 38-64.
- Mcallistar, I. (2018). Democratic Theory and Electoral Behavior, J. Fisher vd. (Edt), *The Routledge Handbook of Elections, Voting and Public Opinion* içinde (9-20). Oxon.
- Miş, N. ve HalazD. (2018). 24 Haziran Seçim Sonuçları Analizi. https://setav.org/assets/uploads/2018/07/Analiz_250-24-Haziran-Se%C3%A7im-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-Analizi.pdf, (Erişim: 25.12.2020).
- Özbudun, E. (1977). *Siyasal Partiler*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Özçelik, A. (2011). 1960’tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı, S. İnan ve E. Haytoğlu (Ed.), *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi* içinde (147-184). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, H. (2005). Siyasal Tarih, S. Akşin (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980 4. Cilt* içinde (227-293). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özkan, A. (2010). Türkiye’de Seçmenlerin Oy Verme Davranışının Siyasal İletişim Perspektifinden İncelenmesi, E. İnan (Ed.), *Seçenlere ve Seçilenlere Politik Dünya* içinde (211-228), İstanbul: Referans Akademi Yayınları.
- Polat, F. (2010). *Din Siyaset Seçmen*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sarıbay, A. Y. (2001). *Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tekin, Y., Okutan, Ç. (2019). *Türk Siyasal Hayatı*, Ankara: Orion Kitabevi.
- Tokgöz, Z. (1999). *Demokratikleşme Sürecinde Siyasal Partiler*, Ankara: Günce Yayıncılık.
- Turan, İ. (1996). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: Der Yayınları.
- Üste, R. B. (2016). *Türkiye’de Siyaset*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yozgat, F., Zabun, S. (2009). Seçim Sistemleri ve Uygulamaları, *C. Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, (10/2), 73-91.

**Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel
Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma**

Yücekök, A. N. (1987). *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, Ankara: Ankara Üni. SBF Yayınları.
Zürcher E. J. (1995). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

THE IMPACT OF FOREIGN NGO-S ON FOSTERING ENGLISH AS THE OPPORTUNITY LANGUAGE: CHALLENGES AND TRENDS AMONG YOUNG ADULTS

Edita BEKTESHI*

ABSTRACT

In the last decade, many studies have focused their attention on the status of English in different countries, world English(es), and the usage of English. Nevertheless, none of the studies were conducted via a Kosovar context in the Balkans, although the usage of English in Kosovo is extremely important. Therefore, this paper aims to review other studies and to shed light on the abovementioned issue by discussing and reflecting on national, historical, social, political, educational, cultural, and economic issues that contribute to the use of English language in everyday Kosovar lives. In taking into consideration historical points of views, the English-speaking countries' impact in Kosovo's independence, the high level of penetration of English loanwords, and Kosovars' aspiration to accept and integrate these loanwords, one can come to understand the high regard for the English language among Albanian/Kosovar society which has affected the everyday communication and lexis in different fields, as evident among different age groups, especially young adults. However, educational factors play the most important role in English learning. The institutional support in enhancing pedagogical practices, continuous teacher training programs, provision of desired books, and native teacher mobility are considered to be the main factors that contribute to authentic English language acquisition.

Keywords: Kosovo, English Language, Loanwords, Education.

Citation: BEKTESHI, E. (2022). "The Impact of Foreign NGO-S On Fostering English as The Opportunity Language: Challenges and Trends Among Young Adults", *İMGELEM*, 6 (11): 631-650.

Atıf: BEKTESHI, E. (2022). "Yabancı STK'ların İngilizce'nin Fırsat Dili Olarak Geliştirilmesine Etkisi: Gençler Arasındaki Zorluklar ve Eğilimler", *İMGELEM*, 6 (11): 631-650.

Received / Başvuru: 09 September 2022 / 09 Eylül 2022

Accepted / Kabul: 15 November 2022 / 15 Kasım 2022

Research Article / Araştırma Makalesi.

INTRODUCTION

Being aware that language shapes consciousness, enables thoughts and attitudes, and makes people, events and phenomena more visible, then, it is obvious that English words are appearing in everyday communication in non-English languages (USAID 2015). However, there is a need to look at different linguists' points of view regarding world English(es), because various viewpoints debate whether English is considered a localized, international or globalized language. Likewise, English with its varieties (Bolton 2013), plays a considerably significant part in triggering discussions on how English words are tucked within a language. As such, it is of benefit to also begin similar discussions regarding the position of English in Kosovo as well.

* Assoc. Professor, University Isa Boletini in Mitrovica, Republic of Kosovo, E-mail: Edita.bekteshi@umib.net
ORCID Number: 0000-0002-4384-2932

Proshina (2007) explains the meaning of the concept of world English(es) and international English, pointing out that they are close. However, international English focuses on the single core of all Englishes, whereas world Englishes highlight English language varieties and pluralities considering them as equal. That is, the variety of English usage, discussed under the umbrella term “world Englishes”, has often been investigated within the context of English variations in postcolonial context. Additionally, when discussing English around the world, Kraus (2005) comments that the establishment of English language as the European lingua franca has less to do with European developments and more with the developments at the global level. Precisely, “European English as a regional variant of global English”, (Kraus 2005: 25) which will become the generalized form of Eurospeak, while Coleman (2006) considers English as a global lingua franca.

At the global level, Kachru (1985) has divided the usage of English in three concentric circles. The Inner Circle includes English varieties of the USA, United Kingdom, Australia, Canada, and New Zealand. The Outer Circle includes countries such as Bangladesh, Malaysia, Nigeria, Sri Lanka, Kenya, Singapore, Tanzania, Zambia, Philippines. These are countries where English is considered a second language (ESL varieties). The third circle, the Expanding Circle, includes countries where English is considered a foreign language, that is EFL varieties: China, Egypt, Indonesia, Israel, Japan, Korea, Nepal, Saudi Arabia, Taiwan, Russia, Zimbabwe. Other countries such as Poland and Spain noted by Reichelt (2005, 2006), or Turkey (Selvi 2011), Argentina (Porto 2014), Albania (Kapo 2011), Kosovo (Belegu-Caka & Caka 2011; Munishi 2013; Sejdiu & Alla 2015) are also countries that belong to the Expanding Circle. Likewise, based on the Kachruvian model, there is a need to discuss the nature of English(es) in the Expanding Circle, specifically where English is considered a foreign language (Proshina & Nelson 2020).

Based on three factors: (1) the voices from different countries, from all three zones that have been heard, (2) following Kachru’s model (1985) - The Expanding Circle, and (3) following Selvi’s (2011) model regarding world Englishes in Turkey, this paper aims to present specific sociolinguistic characteristics of Kosovo. More specifically, it is a country that belongs to a group of not ex-colonies (Coleman 2006; Selvi 2011), and it has never been colonized by an English-speaking country, nor borders them. In fact, to be more precise, the variety of English usage, discussed under the umbrella term ‘world Englishes’ has often been investigated within the context of English variations in a postcolonial context. Kosovo in that sense is different as Kosovo is not

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

a postcolonial country that has been dominated by an English-speaking country. Yet, the processes of adopting English as the main foreign language (in legal documents, as the first foreign language option by many students in the schools, and the spread of loan words) parallels the process of globalization and the adoption of English as lingua franca across many countries. As such, this paper points out twofold reasons for English language developments in Kosovo: (1) sociopolitical changes: a historical overview – the social and political reasons of English language learning in Kosovo, as the first section, and (2) the most recent English linguistic influences among Kosovar Albanian speaking nation (i.e., current-day English language and its sociolinguistic factors among Kosovar Albanians) – in line with Selvi (2011) who points out that different historical, social, educational and linguistic perspectives need to be incorporated in the language usage in order to better explain the occurrence of English language context.

Located in the southwestern Balkan, the Republic of Kosovo is the newest European country. The term ‘Kosovo’ is “the form used in the English language” (The Kosovo Report 2000: 24), though it is Kosova among Albanians. Its population is 1,739,825 (see General Statistics, Kosovo in Figures, 2019), in which 93% are ethnic Albanians and the rest are considered Bosnians 1.6%, Serbs 1.5%, Turk 1.1%, Ashkali 0.9%, Egyptian 0.7%, Gorani 0.6%, Romani 0.5%, and other/unspecified 0.2%. As a nation, the official languages are Albanian and Serbian, whereas Turkish is considered an additional official language in the city of Prizren (Canaj 2020). However, as 93% of Kosovar population are Albanians, this paper is focused on Albanian speaking Kosovars, that is, how Albanian speaking population in Kosovo learn and use English.

For this reason, it is necessary to focus on the Albanian alphabet that provides important conditions in the nation’s foreign language learning ability (based on intonation, accent, and sounds). As such, the Kosovar Albanian language uses the standardized Albanian Alphabet “as the unified literary language of Albania and of Albanian speakers” (Rrapaj & Kolasi 2013: 225). With its thirty-six letters of the Latin alphabet which correspond to 36 sounds, it is easy for Kosovar Albanians (and other Albanians) to pronounce sounds that English language has, such as: ‘th- ‘θ “ the same in Albanian: “th.’ For example: thika (θika) - knife; Or the word: “this’ – ‘ðis,’ dhoma (ðoma)-room ; that is ‘dh’ in Albanian, or ‘ə ‘- ‘ë’ in Albanian: n ë (n ə) – in. For example, the letter ‘t’- tavolinë (tavolinə)- table, or the letter ‘h’- hëna (həna) -moon – whereas a conjoined

‘t’ and ‘h’ in Albanian is one letter (th) with ‘θ’ sound, as is similar with the letters ‘rr’ (strong r), ‘xh’ – (strong dʒ), ‘gj’-(soft dʒ), and ‘nj’ (ʎ), or vowel/letter ‘y’-y).

Additionally, when discussing commercials and advertisements, English language words are seen in almost all malls and shops: Grand Store, Ring Mall, Little Big, Cool; Travel agencies: Four Seasons, My Travel, Travel Plus, Max Travel, Go Travel; or cafeterias, such as: Big Scoop, Vintage, Lounge, Balcony, Sunshine, Star Sun, Prince Coffee Shop, Friends Avenue, Rings, and other coffee shops that offer ‘self -service’ or ‘free delivery’ written in English at the entrance. Additionally, the positive attitude towards English-speaking nations are also evidenced in many Kosovar street names: St. Edith Durham, St. William Walker, St. Wesley Clark, St. Tom Lantos, St. Tony Blair, St. Madeline Albright, St. Richard Holbrook, St. George Bush, St. Robert Doll, Blvd. Bill Clinton, St. Hillary Clinton, the national road Joseph R. Beau Biden III. Furthermore, there are also many statues of the abovementioned personalities, or modern residential streets named after the US states: St. Florida, St. Arkansas, St. California, St. Washington.

Following Proshina (2007) regarding the controversies of world English(es), there is no media in the English language in Kosovo: In the audiovisual media sector in Kosovo, there are global channels broadcasted in English such as CNN, BBC, and other networks, but there is no Kosovar channel in English, and no Kosovo media that reports regularly in English. There are also no English radio services, newspapers, or magazines published in English. However, there are bookshops that sell books in the English language. These books are published in the US, the UK, or in Kosovo, with foreign authors or Kosovar-Albanian ones.

Historical Development of Kosovo

As a smaller country in the Balkan Peninsula, much of Kosovo’s surviving documented historical data as a region was understandably affected by the widespread reach and influence of The Ottoman Empire throughout the Balkans in the 15th century. Additionally, during this rising Empire “there were no bidirectional language exchanges between Western states and the Ottoman Empire” (Selvi 2011: 184). Which means that if we turn to the historical context of English in Kosovo until the 20th century, there is little to no evidence of English among Kosovar-Albanian speaking people.

The written work in English about Kosovar-Albanians appeared in 1863-1944, written by the British artist, anthropologist, and writer, Edith Durham. As an Albanophile, she presented the

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

Albanian lifestyle and the native Albanian language, (Kosovar Albanians included). However, there is no evidence that Kosovar-Albanians could speak English at that time.

Only with the establishment of the University of Prishtina in the early 1970s as the first university in Kosovo, and the opening of their English Language Department, was there an enhancement of English language among Kosovar-Albanian society: resulting in the matriculation of English language teachers and their involvement in English language teaching. This generation of teachers started to dominate the other two foreign languages taught until then (Russian and French). The Russian language, which had been taught as a foreign language, completely vanished, whereas learning French as a foreign language continued only in rural areas. Only in the nineties the English language became the leading foreign language in Kosovo. After the consolidation of English teachers in every part of Kosovo, in every elementary and secondary school, the status of English in Kosovar schools' curriculum in primary and secondary school became obligatory. However, in university levels during this period, it was offered as an optional course, and this English language teaching was all oriented towards British-English. Particularly, the education reform in Kosovo in 1992 made English the primary foreign language (instead of Serbo-Croatian), with French or German as the second foreign languages (Canaj 2020; Nuhiu 2013; Nuhiu 2008).

Between 1993–1997, Non-Governmental Organizations (NGOs) in Kosovo played a significant role regarding the English language. As the political and social situation became tense, NGOs such as 'Human Rights Watch, Mercy Corps, and Amnesty International, as well as human rights groups in Kosovo (the Humanitarian Law Foundation and the Yugoslav Red Cross)' (The Kosovo Report 2000: 60), communicated in English and needed Kosovar translators, therefore drastically raising the importance of English in Kosovo.

The History of Kosovo as an Independent State

As this paper is a review of studies on English language growth and development in Kosovo, to provide additional context for the region, Kosovo was one of the two Provinces of the Federal Republic of Yugoslavia (FRY) (Kim & Woehrel 2008). Precisely, Kosovo is a state that emerged after the disintegration of former-Yugoslavia in early 1990s, with Slovenia and Croatia proclaiming independence in 1991, and Bosnia and Herzegovina in 1992.

Conflicts, tensions, violence, and political changes that occurred before (and during) 1999 in FRY, affected Kosovo through geopolitical, national, cultural, and educational changes (Latawski & Martin 2003). Eventually, Kosovo proclaimed independence in 2008, and their decade-long struggle for independence was supported by individual countries and the United Nations Security Council. Kosovo's independence has been recognized by 97 countries (although still not by Serbia at this time). Within this context, not only has the geopolitical situation of Kosovo changed, but so has the role and status of different languages, especially English.

Other English-speaking countries: the USA, the UK, Canada, together with 'Germany, France, and Italy, played a dominant role as diplomatic agents of the international community with respect to the deepening Kosovo crisis' (The Kosovo Report 2000: 137). Each of these crises urged the deployment of different international organizations in Kosovo, such as the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), the North Atlantic Treaty Organization (NATO), United Nation's Mission in Kosovo (UNMIK), USAID, The Kosovo Force (KFOR- international peacekeeping force in Kosovo led by NATO) (Nuhiu 2008; Nuhiu 2013; The Kosovo Report 2000; Kim and Woehrel 2008). Additionally, these international deployments definitely diminished Russian and Serbo-Croatian languages as the preferred foreign (or second) language options.

After the Balkan conflict (Saqipi et al. 2014), "Kosovo was established as an international protectorate under the United Nations (UN) governance" (Saqipi et al. 2014:636), and English became the leading language in Kosovo (Nuhiu 2008; Munishi 2010) which helped to increase the use of English in the region. It had the role of the working language, known as the 'mission language' (Munishi 2013). The governance of the United Nations Mission in Kosovo (UNMIK) and of this "mission language" continued until the declaration of independence of the Republic of Kosovo in 2008 (Saqipi et al. 2014; The Kosovo Report 2000; Kim and Woehrel 2008). During this period, the English language was designated as an official language alongside the Albanian and Serbian languages (Munishi 2010).

All of these international organizations needed Kosovar translators and assistants who started using English and replacing Albanian words with English ones in everyday communication – leading to the increasing use of loanwords, namely English words (Nuhiu 2008; Caka 2013; Sejdiu & Alla 2015; Dushku 1998; Tamo 2010). It was a time of direct and uncontrolled anglicisms (Nuhiu 2013; Sejdiu & Alla 2015). This is supported by Dushku (1998), who points out that the

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

degree of penetration of Anglicisms into a country/nation's language depends on linguistic affinity of the nation, and "on the historical and cultural conditions of contact between English and each country's language and culture" (Dushku 1998: 369). This bidirectional condition occurred in Kosovo through NGOs with English-speaking employees and the Kosovar-Albanians' language affinity to grasp English loanwords. Since then, English in Kosovo has become the dominant foreign language, as in many other European countries (Kraus 2005). Moreover, the omnipresence of English loanwords in Kosovo is introduced in the following literature review, although Nuhui (2013) and Sejdiu-Rugova (2013) oppose the excessive penetration of loanwords at such high levels and they voice the need to take appropriate protective measures to preserve the Albanian language, and to reserve anglicisms only when necessary to fill semantic gaps.

Nowadays, English learning as a second or foreign language has shown exponential growth (Coleman 2006; Bolton & Kuteeva 2012). It has also become a huge industry in every part of Kosovo, in both urban and rural areas. Kosovar children grow up with the idea that learning and being able to speak English are a prerequisite to be successful in their future, as is the case in Albania (Kapo, 2011). Therefore, there are language centers, high schools, universities, and even kindergartens where English language is the medium of instruction. Coleman (2006) argues that the emergence of the private sector in East and Central Europe, which offers English-language learning opportunities, leaves the state sector behind as "slow reacting state institutions." Similarly in Kosovo, there are some highly-competitive private schools, preschool and kindergarten centers, secondary schools and tertiary level institutions which offer full-day programs in English, such as the International School of Prishtina, International Learning Group (ILG) School, American School of Kosovo (ASK), Finnish School of Kosovo, European College of Kosovo, British Academy of Kosovo, The British School of Kosovo, Britannica, Prishtina High School, American University of Kosovo, etc. Although highly competitive, the number of these private primary, secondary and tertiary educational institutions is small compared to the state ones; adding the fact that the education in state institutions in Kosovo is free. However, they are relevant to the discussion as English is the language of the instruction in these private institutions. Moreover, English is the institutionalized language, and the programs are led by international staff who provide learning experiences in English. The paradigm of English language taught in Kosovo, whether as an International Language (EIL) or English as a Lingua Franca (ELF), is based on

British-English and British culture, and/or American English and cultural values (Proshina and Nelson 2020). There are also schools such as Don Bosco School, or Mehmet Akif College, where students use not only English as a medium of instruction, but Italian, Turkish, and Albanian as well.

Indeed, the British Council, American Corner at the National Library in Prishtina (the capital city of Kosovo), KET NET (Kosovo English Teachers' Network) and the US Embassy are main supporters for introducing English language in the country. The British Council and American Corner provide textbooks, English language teaching and learning materials, as well as other sources. Whereas, KET NET with its branches in every city of Kosovo promotes professional development in the field of ELT by offering various teacher training seminars, and communicating and collaborating with all English language teachers of all levels nationally. Additionally, the US Fulbright program engages native American teacher assistants every year through English-language fellowship placements in different Kosovar HEIs, and also offers professional trainings and teaching exchanges in the United States.

To capture the influence of English language among Kosovar Albanians, this paper reviews some of the recent studies related to the country's historical, political, social, and educational factors. Thus, this review poses the following questions:

1. To what extent do the societal factors impact English language penetration in Kosovar Albanian society?
2. What are the significant English words found in recent studies in Albanian language?

From a review perspective, it hopes to examine the account for English language penetration, as well as the meaning of English words and their variation(s) due to the influence of various factors, as previously mentioned above.

Methodology

This paper aimed to review and discuss other authors' claims regarding the extent of the societal factors that impact English language penetration in Kosovar Albanian society, and the most significant English words found in recent studies in Albanian language. As such, it was focused in the published works of Albanians regarding these issues, such as Nuhiu (2008), Nuhiu (2010), Kapo (2011), Sejdiu & Alla (2015), Millaku (2013), Munishi (2013), Caka (2013), Saqipi

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

et al. (2014), Canaj (2020). In addition to the Report about Kosovo, prepared by the Center for Social Initiatives (2018), the review also consisted of the works and claims of Kachru (1985), Matsuda (2002), Bache and Taylor (2003), Reichelt (2006), Coleman (2006), Selvi (2011), Bolton & Kuteeva (2012), Proshina & Nelson (2020), whose papers were mostly considered in this review of studies.

Results and Discussion

The historical and political developments in Kosovo have had impacts on education (Saqipi et.al 2014). ‘The gear’ of English (Bolton 2013) dramatically changed after the Balkan conflict(s) due to the intensification and the presence of foreign organizations (NGOs, military forces, religious missionaries, academics) which helped to lower linguistic barriers, ensuing a tremendous influx of English usage. Following the intensification of English among Kosovar-Albanian after the conflict (1998/1999), it was noted that there was a need for education reform in the academic level, as well – that is, to incorporate an English-language component and give students access to a wider range of literature, emphasizing the need to reform higher education (HE). This important role was played by British actors (the British Department for Education and Employment (DfEE) as they "funded assistance from British universities to the University of Prishtina" (Bache and Taylor 2003:285). The DfEE assisted in the reconstruction of the University level. The University of Prishtina was the biggest and the only university in Kosovo at the time, and it represented intellectual autonomy for Kosovar-Albanians and enhanced the national Albanian/Kosovar identity (Bache & Taylor 2003).

Nowadays, as in other countries worldwide, such as Albania (Kapo 2011) or Turkey (Selvi 2011), the English language among Kosovar-Albanians bears great value and has become the language of almost all institutions. It is considered “an efficient means of communication for maintaining a network of foreign contacts” (Kraus 2005: 24). That is, English knowledge enables opportunities for professional development by communicating in different fields, such as in the field of economy, finance, tourism, environment, culture, journalism, education, technology (Kapo 2011; Nuhiu 2008; Sejdiu & Alla 2015, Millaku 2013; Caka 2013).

English knowledge among Kosovar-Albanians is seen to be a highly positive socio-cultural and professional feature (Nuhiu 2008; Caka 2013; Sejdiu & Alla 2015). In specific fields English

is playing a leading role in professional communities worldwide (see also Kachru 1985; Matsuda 2002; Nuhiu 2008; Reichelt 2006; Proshina and Nelson 2020) – this does not assume one preferred variety of English but refers to its function as a lingua franca (Canaj 2020) in trying to connect numerous cultural and linguistic varieties (Matsuda 2018). Moreover, “due to historical, political, and economic, as well as cultural and informational reasons” (Proshina & Nelson 2020: 256), also evident in Kosovo as a result of the intervention of different international organizations, “the pluricentricity of English has contributed to make English not a monolithic and homogeneous language anymore” (Proshina & Nelson 2020: 256). Again, arguments regarding the historical, political, and economic factors for English differentiation indicate the great number of varieties that exist – world Englishes. As such, Kosovar-Albanians have become diglossic – that is, they are using one language for local communication and expression of identity, and are also using English for more formal communication in a wider context (Coleman 2006). Similarly in Kosovo, English is increasingly used for intra-national, as well as international communication with the rest of the world as in other monolingual countries (Selvi 2011).

Nowadays “English is the language of the global finance markets” (Kraus 2005: 22). As such, English terminology of economic legislation, budget and finance in Kosovo is quite strong (Munishi 2006), and many institutions also record their institutional documents in English as well as in Albanian and Serbian (as is the case with all public institutions, at least in drafting regulations). More precisely, laws and regulations in Kosovo are always in three languages.

For example, the Law on Public Financial Management in Kosovo was drafted entirely by international experts of economic, financial and legal matters in English, and then it has been translated into Albanian (Munishi 2013). Additionally, most definitions in Kosovo law are fabricated directly under the influence of English (Munishi 2013). This affirms the tendency towards direct translation which still prevails – but it is the translator’s responsibility to balance language trends of direct and indirect translations due to the huge impact of borrowed words (Proshina 2007).

In Kosovar business, law, or education, the role of English is significant. Kosovar-Albanians, especially the younger generation, are creating new English/Albanian communities (Canaj 2020). This lingua franca (Bolton & Kuteeva 2012; Nuhiu 2008) is the most wanted, the most used, and the most studied foreign language in Kosovo. It is learned and used to indicate the

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

person's (Kosovar Albanian) personal response to “globalization, modernism and multilingualism” (Canaj 2020; Bolton & Kuteeva 2012; Nuhiu 2013). It is a way of introducing ‘the self’ and exploring intellectual abilities, as it naturally provides access to greater knowledge. It also encourages awareness and increases capacity for intellectual jobs in Kosovo.

The Report prepared by the Center for Social Initiatives (2018), which is supported by the UK Embassy in Kosovo regarding the issue of language, reveals that the younger generation prefers English as a language of communication between the two ethnicities (Albanian and Serbian), as this is also considered the ‘only’ option as neither of the two languages are a mandatory subject in the other community, despite both being official languages. On the other hand, English remains the sole mandatory language learned by both communities.

Moreover, English has become so fashionable with young adults and the educated elite, that these leaders of social change use English words and expressions in their everyday lives (Selvi 2011; Coleman 2006; Canaj 2020). Additionally, Coleman (2006) warns that all this “Englishization represents an extension of the global threat to minority languages” (Coleman 2006: 10), as is the ‘threat’ of English in the Swedish context in Bolton and Kuteeva (2012). In the global aspect, Albanian is a ‘minority language’ compared to the English language. Nevertheless, this paper does not discuss the threats of the global language, but it observes global bilingual and bicultural identity in the 21st century among Kosovar youth and elite, as pointed out by Coleman (2006) regarding ‘diglossity.’ Coleman (2006) points out that in spite of diverse frameworks and discussions about globalization and language, it seems that the spread of English will ultimately lead to a diglossic world, in which one language will be rooted and used in local culture, with English becoming the global second language. This position does not mean that Coleman advocates against globalization of English; he seems to be predicting the trends that eventually might lead to a diglossic world.

When it comes to recruitment calls, similarly in the Albanian case (Kapo 2011), and the EU state cases (Kraus 2005), one of the first criteria for job interviews in Kosovar institutions is English language knowledge. In fact, English “has a special role in every single curriculum vitae prepared” (Selvi 2011: 189) in Kosovo, as in many other countries. Undoubtedly, function of the

English language in Kosovo can be found in almost every public or private institution: in legal court, higher education institutions, in administration, and surely in multinational corporations.

Bolton and Kuteeva (2012) argue that education cannot be justified by pedagogical issues, but it is a complex matrix of the sociolinguistic history and current realities. Whereas Selvi (2011: 186) claims that “the influence of English is most evident in the context of national education”. Similarly in Kosovo, English learning is arranged by the Ministry of Education, Science and Technology (MEST) and the Common European Framework of Reference for Languages – that is, English language learning, and hours of teaching/learning at each educative level. English language as a mandatory subject is introduced in the first grade, precisely at the age of 6. It was made compulsory nationwide starting in primary schools (Canaj 2020). Since 2016, schools are introducing English even at an earlier age starting from the age of 5 with one or two hours per week (MEST 2018). Typically, preschoolers receive 2 hours or 90 minutes of lessons per week and this itinerary continues throughout the education cycle: in the first, second and tertiary education. This English language instruction continues as a mandatory course until the students finish high school. Whereas the University level students shift to the domain of science, and at this level English is introduced as English for Specific Purposes (ESP). It is a predominant foreign language in university curricula with the majority of textbooks published in the UK. Additionally, the English language is obligatory entrance exam for PhD students (Caka 2013). He, Caka (2013) justifies this exam arguing that English language knowledge would help the future academics to not only ‘consume’ the language (use it for their own purposes), but to use English for the purpose of knowledge transmission and generating new knowledge (Caka 2013).

Since Higher Education Institutions (HEIs) belong to a ‘globalized market’ – struggling to balance university policies, individuals, governments, and markets (Coleman 2006) – Kosovar HEIs (with the Bologna Agreement) are interested in expanding their collaboration with other international universities. As such, Kosovo’s education follows European Union recommendations on education (Canaj 2020). This aligns with Coleman (2006), who points out that “English is progressively becoming the language of higher education in Europe” (Coleman 2006: 1), even though there have been debates concerning the status of English in higher education (Bolton and Kuteeva 2012). The implementation of the Bologna process in standardizing degrees across EU countries (Bolton and Kuteeva 2012) has made use of English for their exchange students.

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

Although Kosovo is not an EU country yet, HEIs in Kosovo are asked to offer a selection of courses in English, for the purpose of student and teacher mobilities in European universities (Caka 2013). This is also supported with overseas mobility programs such as The U.S. Fulbright program, Japanese Embassy grant, in which the application of English is ‘a must’.

English as a Lingua Franca (Proshina & Nelson 2020; Bolton and Kuteeva 2012) is also in Kosovo (Canaj 2020; Nuhiu 2010). All educational institutions, elementary, secondary or even tertiary education strive to bring English language policy in a higher place on all national institutions. Coleman (2006) has succinctly explained the bidirectional (and twofold) relation of English language in HEI “While the global status of English impels its adoption in HE, the adoption of English in HE further advances its global influence” (Coleman 2006: 4).

Regarding Englishes in Kosovo, there are documents published by Sejdiu & Alla (2015), Belegu-Caka and Caka (2011), Caka (2006), Nuhiu (2008), which justify the emergence of Englishes in Kosovo. Additionally, the studies show a mixture of English varieties being used in Kosovo: the books used are mostly focused on British English, for example Kosovar children are taught and geared to ‘trousers’, ‘have got’, ‘sweets’ in schools, but in spoken English they will shift to American English – similar to Kraus’s (2005) opinion, who points out that “American English has permeated the everyday lives of people all over the world” (Kraus 2005: 23).

As Proshina (2007: 133) points out, “every variety of world English differs from another variety” and that there are language innovations and deviations on all levels – there are some deviations of English standards even in the Kosovar context regarding Englishes in Kosovo:

Morphological ones:

- Substitution of the Past Simple with Present Perfect (listened/have listened to: ‘degjova/kam degjuar’)
- Addition or lack of articles
- Prepositions e.g. By car with Tom (in Albanian : me veture, me Tomin – ‘me ’ is used for both : ‘by’ and ‘with’ prepositions)
- Plurals vs singular e.g. hair (in Albanian: floket (plural))

- Gender relations (e.g. neutral gender does not exist in Albanian. The bag (Çanta-feminine gender ends with (a), or (e.) i.e., The bag is red. It is red (in Albanian: Ajo është e kuqe. She is red.

Lexical borrowings:

English in Kosovo has its specialties, for example lexical anglicisms used in technical terminology such as antivirus, bit, bold, blog, operator, palmtop, printer, server, terminal, virtual, styling, cool, are words that fit well into the system of the Albanian language (Caka 2013; Sejdiu-Rugova 2013).

Additionally, there are words written in English, e-mail, I-pad, PC, DVD, CD, always read as English ones, not as in Albanian e.g. ('I'-pad). Similarly, in economic terminology: rent, risk, transparence (Munishi 2013), or English words which are used in everyday Albanian words such as: kontribute (contribute), agjenda (agenda), asistence (assistance), negociata (negociate), aktual (actual), prioritet (priority) (Tamo 2010).

As seen in some words, there is 'replacement of certain letters of English with those of Albanian, such as: c with k, or ch with ç. Example: italic – italik, telefax – telefaks, chip – çip, chipset – çipset' (Caka 2013: 298-301), or word/ verb changes by adding 'oj' in the first-person singular are mostly evident: download-daunlodoj, scan- skanoj, forward-forwardoj, block-bllokoj (Sejdiu-Rugova 2013).

Pragmatic deviations:

Although the language used is still masculine oriented language, which is based on culture (Proshina 2007), in the Kosovar context it depends on the type of jobs the person usually does which is inherited by previous traditional jobs and workers; For example, tailor (rrobaqepese), or teacher (mësuesja) - are usually referred to as female; lawyer (avokat) or taxi-driver (taksist)- are always referred to male; whereas the word doctor- nowadays mostly depends on the gender we are speaking: doktoreshe (female)/doktor (male).

It is evident that world terminology has changed, producing new psycholinguistic problems. When not finding the corresponding terminology within the traditional language, new terminology is produced on the basis of English, supporting the sociocognitive approach by Tamo (2010). This is also supported by Proshina and Nelson (2020) who point out that English variety

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

is based on linguaculture, that is, the ability to express the cultural identity and certain features transferred from their mother tongues. This ‘quasi-universal English language adoption’ (Coleman 2006) in everyday Kosovar lives, as exemplified, show examples of different views on the use of English among Kosovar-Albanians that relate to the global need for ‘field uniformity’ in economics, informatics, law, education and more. Like this, the adoption of the language for the purpose of easier and standardized communication is to extend and/or to exploit global achievements, which is related to the variety that expresses their culture, values, mindset, and world view (Proshina & Nelson 2020).

To summarize, different researchers have explored different aspects of the English language and its groupings, and the English in Kosovo can be argued to have developed under political, financial, social, and cultural circumstances. The consistent representations of English(es) must be understood within the broader political and social context of Kosovar society. Even though the data that has been described here reveal sufficient details of English(es) in Kosovo, we continue to refer to the socio-cognitive approach to using English in global planning. This approach refers to applying appropriate teaching methods that enhance pedagogical practices supported by state institutions, international organizations, and embassies that engage native speaking teachers to promote English learning in schools and higher education institutions.

CONCLUSION

The paradigm of world English(es) has given rise to numerous studies from different countries. Based on the review question posed regarding the extent of the societal factors that impact English language penetration among Kosovar-Albanian society, it is concluded that the interest regarding English in Kosovo has challenged the interrelation of Kosovar people and their culture, their keenness to learn English, and what and how much English should be learned and used. Given the dual history of the pre-war and post-war English status in Kosovo, there is English language learning engagement, financial support, and professional assistance through the US, the UK, and other organizations and national institutions (MEST).

In addition, as a response to the second study question regarding English words found in recent studies of the Albanian language, there are significant English words found in the everyday Kosovar-Albanian language. Examples of English loanwords in everyday communication are considered as a trend that is rapidly growing among the Kosovar youth. And this trend is based on

the positive attitudes towards the English-speaking nation(s), and the Albanian's language ability in easily accessing the English language with its alphabet and sounds.

In conclusion, this paper does not just reflect English language development in Kosovo, but also reflects the Kosovar-Albanian society through historical, social, political, educational, and cultural settings – revealing Kosovar-Albanian's high respect for English language usage. The advancement of English among each Kosovar can strengthen and enrich 'the self' in many dimensions (as English has a supplementary function (Proshina 2007) in everyday activities). The advantage of using the English language in the Republic of Kosovo derives primarily from the fact that English is a language of opportunity, a global language that promotes global culture, education, politics, and economy to the new local generation of Kosovar-Albanians who are eager to grasp the trend of globalization. Thus, it is English language teachers' job to understand the importance of language teaching practices, and to enhance novice teaching approaches and methods that motivate young adults to easily and promptly learn English.

REFERENCES

- Bache, I., Taylor, A. (2003). The Politics of Policy Resistance: Reconstructing Higher Education in Kosovo, *Journal of Public Policy*, 23(3), 279-300.
- Bekteshi, E. (2017). English Language Teaching and the Common European Frame of Reference -A Comparison of ELT in Portugal and in the Republic of Kosovo, *ANGLISTICUM, Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 6(1), 40-53.
- Belegu-Caka, V., Caka, N. (2011). Teaching of English as a Foreign Language in Technical Disciplines, *Journal of Institute Alb-Shkenca*, 4, 566- 570.
- Bolton, K. (2013). *17 Varieties of World Englishes*, The handbook of world Englishes, 289.
- Bolton, K., Kuteeva, M. (2012). English as an Academic Language at a Swedish University: Parallel Language Use and The 'Threat' Of English, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 33(5), 429-447.
- Caka, N. (2006). Huazimet leksikore dhe qëndrimi ndaj tyre, *Koha ditore*, (3339).

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

- Caka, N. (2013). Anglicizmat ne terminologjine teknike. (Anglicisms in Technical Terminology). *STUDIME 20- Journal of Philological Studies*. Academia Scientiarum Et Artium Kosoviensis Prishtine, 297-306.
- Canaj, K. (2020). Language Policy and Language Planning In Kosova, *International Journal of Teaching and Education*, Vol. VIII (2), 35-52.,
- Coleman, J. (2006). English-medium teaching in European Higher Education, *Language Teaching*, 39(1), 1-14.
- Communication between Members of the Serb Community and the Albanian Community in Kosovo (2018). The issue of language. Public Opinion Research Center for Social Initiatives in Kosovo. Supported by the UK Embassy in Kosovo http://www.kosovo.iom.int/sites/default/files/SI%20Language%20Report_ALB.pdf
- Dushku, S. (1998). English in Albania: Contact and Covergence. *World Englishes*, 17(3), 369-379.
- Hoxha, S., Caka, A. & Raca-Shala, A. (2009). Terminologjia juridike anglisht-shqip në legjislacionin e kosovës në periudhën 1999-2009. (English-Albanian Juridical Terminology In Kosova's Legislature During 1999-2009). Conference: Takimi i katërt vjetor ndërkombëtar i Institutit Alb-Shkenca "IASH-2009". Shkup
- Kachru, B. (1985). Standards, codification and sociolinguistic realism: English language in the outer circle. In R. Quirk and H. Widowson (Eds.), *English in the world: Teaching and learning the language and literatures* (11-36). Cambridge: Cambridge University Press
- Kapo, P. I. (2011). English Language Influence in the 21st Century Albanian and English Loans in the Albanian Language, *Problems of Education in the 21st Century*, 22.
- Kim, J., Woehrel, S. (2008). Kosovo and U.S. Policy: Background to Independence. Congressional Research Service. (CRS) Report for Congress. <https://fas.org/sgp/crs/row/RL31053.pdf>
- Kosovo Agency of Statistics. (ASK) (2019). *Kosovo in Figures 2019*. <https://ask.rks-gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics/general-statistics/kosovo-in-figures>

- Kraus, P. A. (2005). Democracy, communication and language in Europe's transnational political space, WZB Discussion Paper, No. SP IV 2005-204, *Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB)*, Berlin. <https://www.econstor.eu/handle/10419/49733>
- Latawski, P., Martin, A. S. (2003). *The Kosovo Crisis and The Evolution Of Post-Cold War European Security*. Manchester University Press.
- Matsuda, A. (2018). Is Teaching English as an International Language All about Being Politically Correct?. *RELC Journal*, 49(1), 24–35.
- Matsuda, A. (ed.). (2002). Symposium on World Englishes and Teaching English as a Foreign Language, *World Englishes*, 21(3), 421-55.
- Ministry of Education, Science and Technology of Kosovo (MEST). (2018). Korniza e Kurrikulës e Arsimit Parauniversitar. (Pre-University Education Curriculum Framework).
- Munishi, S. (2010). Planifikimi i statusit të gjuhëve në Kosovë, Pozita e sotme e gjuhës shqipe në Mal të Zi në krahasim me atë në përgjithësi (sesion shkencor i organizuar më 19.12.2010 në Ulqin – Mali i Zi), Art Club, Ulqin, Mali i Zi.
- Munishi, S. (2013). Ndikimi i anglishtes në terminologjinë e legjislacionit ekonomik. *STUDIME 20- Journal of Philological Studies*. Academia Scientiarum Et Artium Kosoviensis. Prishtine: 321-334.
- Nuhiu, V. (2008). Shqipja dhe huazimet angleze sot (Albanian Language and English Loanwords Today). *Thesis Kosova*, nr. 1.
- Nuhiu, V. (2013). Depërtimi dhe përdorimi i elementeve gjuhësore të huaja në gjuhën shqipe. *STUDIME 20- Journal of Philological Studies*. Academia Scientiarum Et Artium Kosoviensis. Prishtine: 221-225.
- Porto, M. (2014). The Role and Status of English in Spanish-Speaking Argentina and Its Education System: Nationalism or Imperialism?. SAGE Open. En Memoria Académica. Disponible en: http://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.9035/pr.9035.pdf
- Proshina, G. Z., Nelson, L. C. (2020). *Varieties of English and Kachru's Expanding Circle*, *Russian Journal of Linguistics*, 24(3), 523-550.

The Impact Of Foreign Ngo-S On Fostering English As The Opportunity Language: Challenges And Trends Among Young Adults

- Proshina, Z. (2007). *The ABC and Controversies of World Englishes*.
https://www.researchgate.net/publication/282319881_The_ABC_and_Controversies_of_World_Englishes
- Reichert, M. (2005). English in Poland, *World Englishes*, 24(2), 217-25.
- Reichert, M. (2006). English in a Multilingual Spain, *English Today*, 22(03), 3-9.
- Rrapaj, J., Kolasi, K. (2013). The Curious Case of Albanian Nationalism: The Crooked Line from a Scattered Array of Clans to a Nation-State, *The Turkish Yearbook of International Relations*, 44, 185-228.
- Saqipi B., Asunta, T. & Korpinen, E. (2014). Understanding the context of teacher professionalism in education systems undergoing transition – Kosovo case, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 112, 635-646
- Sejdiu – Rugova, L. (2013). The Adaptation of English Verb Borrowings into Albanian. *STUDIME 20. Journal of Philological Studies*. Academia Scientiarum Et Artium Kosoviensis. Prishtine, 281-287.
- Sejdiu, S., Alla, A. (2015). Ndikimi i anglishtes në gjuhën e mediave të Kosovës. The Influence of English on The Language of Kosovo Media.
- Selvi, A. (2011). World Englishes in The Turkish Sociolinguistic Context, *World Englishes*, 30(2), 182-199.
- Tamo, D. (2010). Anglicizmat në gjuhën e dokumenteve zyrtare. *Aktet- Journal of Institute Alb-Shkenca*. AKTET, Vol. III(4): 561-564
- USAID (2015). Udhëzime për zbatimin e drejtë të Ligjit për përdorimin e gjuhëve në institucionet e vetëqeverisjes lokale. Communication for Social Development.
- The Kosovo Report. (2000). *Conflict, International Response, Lessons Learned, The Independent International Commission On Kosovo*, Oxford University Press 2000.
- USAID. (2015). Udhëzime për zbatimin e drejtë të Ligjit për përdorimin e gjuhëve në institucionet e vetëqeverisjes lokale. Communication for Social Development. <http://csdkosovo.org/wp-content/uploads/2019/03/Vodic-o-pravilnoj-primeni-Zakona-o-upotrebi-jezika-ALB.pdf>

TEACHING-LEARNING AND ASSESSMENT PLAN FOR CHILDREN WITH AUTISM

Nutan PANDEY*

ABSTRACT

Spectrum is a beautiful word, and so are the abilities of children. Some children come under the continuum of gifted category, some are creative, and some are alike in IQ. Some can sing well; some can dance; some may not speak at all etc. So when there is a spectrum of abilities and disabilities so there should also be spectrum of methods of teaching-learning and assessments. The need is to visualise the process of teaching-learning and assessment as an on-going process that is instrumental how students think and absorb, and what they should pick up based on their thinking ability. In this paper how autistic students should be taught, what they should be presented with, and most importantly how they should be skilled and assessed is been mentioned. Autistic children come under the category of differently abled students; and are abled differently. So they should be treated, educated and assessed based on their specificity in terms of need, requirement, skills, limitations and abilities. Neither normal school curriculum can help them with similar teaching learning methods, or the same old assessment method. They need specific curriculum, teaching learning strategies based on their paucity and specific assessment method hitting to know whether are they able to run their lives, are they able to learn basic skills which may help them.

Keywords: Teaching-Learning, Assessment, Autistic, Disorder, Differently Abled, Special School.

Citation: PANDEY, N. (2022). "Teaching-Learning and Assessment Plan for Children with Autism", İMGELEM, 6 (11): 651-664.

Atf: PANDEY, N. (2022). "Otizmlı Çocuklar İçin Öğretme-Öğrenme ve Değerlendirme Planı", İMGELEM, 6 (11): 651-664.

Received / Başvuru: 09 October 2022 / 09 Ekim 2022

Accepted / Kabul: 16 November 2022 / 16 Kasım 2022

Research Article / Araştırma Makalesi.

INTRODUCTION

Aahna is 7-year-old girl with Autism spectrum disorder; she never makes eye contact, lacks expressive language, remains isolated and shows a very prominent fixation with a corner in her classroom. Sometimes she sings in a very melodious voice and has good memorization power. She starts crying as soon as her teacher makes her write something in her notebook. Her teacher slaps her when she makes tantrum and her melodious voice turns into sobs. Why does teacher compel her to write in her note book? When she lacks many basic skills which are necessary for her survival. Why doesn't teacher promote her singing? Why would be she assessed on her writing abilities in her notebook. Why don't we asses her based on her improvement in basic skills and singing?

David, a 10-year-old boy, is autistic. He neither communicates on his own nor does he reciprocate, so basically he lacks social and communication skills. But at the same time he is good at operating computer and knows how to use many latest technologies. But his mother and teachers are after him; they want him to read and write chapters and learn it like any other

* Senior Researcher, University of Lucknow, Faculty of Education, Department of Education, Lucknow / India, E-mail: education@lkouniv.ac.in ORCID Number: 0000-0003-2444-0310

child. Why none of them is giving heed towards his potential? Why they want him to memorise book chapters? Why he is not being promoted to learn new things about technology.

To teach is to touch lives. We can't take it lightly; it is a task of great responsibility. It is a work through which we can bring change within us, and around us. Teaching in real sense makes an individual to carry forward his or her own life. A teaching method comprises of techniques which enable learner to learn new thing and bring forth changes in their behaviour. Learning brings adaptation, adaptation with one's own self, with the family and with the society. Adaptation is nothing but the act or process of changing to better suit a situation. So how so ever we are born with, education, teaching and learning makes us able to adapt in our lives, to move forward and to carry out necessary processes. Teaching and learning plays far different and much crucial role in the lives of differently abled children. They lack ordinary adaptive skills, which make their lives worse. So here the teaching and learning process plays role in making them learn basic and minute details which can make their life bit easy.

In academic settings assessment means large no. of methods, tools and technique teacher device in order to figure out the progress of students in terms of knowledge acquired, skill honed, and changes in behavioural terms. Assessment plays various role like a student can be assessed in order to know the entering behaviour which plays crucial role in deciding the level of student, then a student is assessed throughout the course to gather the information about their knowledge formation i.e. formative assessment, summative evaluation which describes how much chunk of information is being transferred into students' brain, and many more types of assessments time to time have been done. But two major trepidations are being noticed 1. Assessment is losing its meaning, essence and beauty, 2. How every student can be assessed with the same scale when they are different from one another since the birth? Same assessment creates undue pressure on students as some are born with special talents, some are average, some are below average, some gets guidance throughout their life some never get it at all, some are good at learning English and some are good at baking cake, some have lost their parents at tender age and some are blessed with big support, some come to school by cycling for many hours, some are dropped by AC cars etc. Some are considered as normal and some comes under the continuum of being called as special. So, when they all are different why they are being assessed on the same scale. Why do we expect certain level of similar entering behaviour from them, and when they lack it, why they are treated as poor performance? Why they are arbitrated on relativeness? To be true, it is not the poor performance of the student rather it is the poor understanding of the assessors, policy makers, stakeholders that their vision is so narrow that

Teaching-Learning and Assessment Plan for Children with Autism

they are not able to bind every child in it. In this paper assessment issues which must be serving as hurdle in progress of children with autism have been discussed.

According to DSM-V (2013) Autism is a spectrum of disorder characterised by insufficiency in societal connections and social dealings. RPWD act 2016 defines autism as a neuro-developmental state typically appearing in the first three years of lifecycle that meaningfully affects a person's ability to communicate, understand association and relates to others and is frequently linked with unusual or stereotypical rituals or behaviours. As per Hourigan, R. and Hourigan (2009) Autism is a complex developmental disability that characteristically appears during the first three years of life and is the result of neurological disorder that affects the usual working of the brain. It is said by cognitive psychologist that autistic people lack 'theory of mind' any straight observation or idea of other minds or other situations of mind- and that this lies at the heart of their difference. Charls Hart, the author of "without reason"- a book about his autistic son and brother, sums up his son's thinking in one sentence: "Ted's statement isn't logical, they are associational'. It has been found that autistic brain thinks in foremost three forms- Either they will be visual thinker or Music and maths thinkers or verbal logic thinkers.

Autism is relatively common neurodevelopmental spectrum of disorder, with the current prevalence estimate of 1 in 59, with the likelihood of more in male sex in comparison to female. Autistic child lacks social skills, is unable to communicate i.e. neither their expressive language develops nor the receptive language, restricted interests and a sort of repetitiveness is seen in the behaviour. They demonstrate difficulty in many areas such as adaptive behaviour, and academic achievement. As soon as parents get confirmation that their child has ASD, a great deal of tension hovers around. They at any cost want their child to start behaving normally immediately. So in that series they get their child admitted into a normal school, as soon as child land at the school a very rigid time table, syllabus and curriculum puts the curtain over the issues being faced by the child. Now the autistic child gets assessed in respect to their other classmates and results are obvious-poor academic performance. But parents and teacher should understand the visible grades on the progress report are not the real concern but the child's assessment with respect to other children is, which is not permitting the child to make a progress the way he can do it. By the time parents accepts their child's need and requirement is different it already gets too delayed. Somehow, child gets admitted to the special school, and but somewhere the parents do not change their mind-set, they want their child to become similar to the other children of his/her age. The real plight starts when instead of getting evidence based

and need according intervention program, autistic child is made to memorise and cram things which are anyway not going to help them in their lives. And the disaster is when they are assessed on the basis of the matter they have been compelled to memorize, as it turns up into a cyclic process, as the common practices are certainly not going to bring any change in the behaviour of the child so he/she will be forced to practice the same exercise time and again; this in turn will take the child to nowhere else but towards tantrums, anxiety and anger.

It has been observed in order to retain and control children with autism at the school, instructors generally engage them in similar kind of activities which is mere a formality. Such children already lack emotions; similar and monotonous syllabus, activities and work without knowing the need and requirement of the child impedes the likelihoods of any kind of development in their behaviour. So do not make them sit and compel to learn things which are anyway not going to help in their lives at least. A five point step could be followed in order to make their teaching-learning and assessment more effective:

- 1) Screening the Child,
- 2) Set the Objectives,
- 3) Build Personalized Plan
- 4) Implementation of Plan
- 5) Personalised Assessment

Screening The Child

No two individual are same, and it is way too difficult to find out some minimal level of similarities to form a cohesive group of autistic student. So there is no question of teaching them in group. After being medically labelled, teacher can do one more screening with a checklist in order to know the exact and comprehensive status of the child. This will help a teacher in deciding which intervention program to opt for-

Development of Checklist: As only few checklists are available for the screening of autistic children, researcher on her own observed the group of 27 autistic students, for six months and interviewed parents, teachers, siblings, caretakers in order to make the list of symptoms of Autism spectrum disorder.

Face validity of the checklist: The face validity was established by giving the checklist to 9 professionals who have an adequate experience of working with children with Autism

Teaching-Learning and Assessment Plan for Children with Autism

Spectrum Disorder to rate on the five-point scale. Their responses were analysed. The face validity obtained from professional rating was found to be high.

<p>Social impairment</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. lack of friends 2. lack of social interaction 3. Can't make friends 5. Do not share food with others 6. Do not understands instructions 7. Do not follows instruction 8. Do plays with other students 9. Do not participate in singing and dancing 10. Remains isolated 11. Lack of empathy or understanding for others 	
<p>Communication</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Lacks expressive language 2. Lacks receptive language 3. Unable to initiate talk 4. Unable to continue the talk 5. Unable to share any experience 6. Do not repeat words after teacher 7. Do not greet anyone 8. Do not make eye contact 9. Do not smile, or laugh. 	
<p>Repetitive behaviour</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Follows the same routine daily 2. Plays with the same toy 3. Affinity with particular corner 4. Keep on looking at the same place for the long 5.Repeats the same word again and again 6.Flapping of hands 	
Spends lots of time alone	
Self-injurious behaviour	
Limited tolerance with food, very picky	

Anxiety	
Tantrum and Anger	

Check list 1: Checklist For Screening Autism Spectrum Symptoms

Along with the symptoms of autism, following things should be kept into mind:

a) Not every but few of the autistic students are blessed with rare, extraordinary and unusual abilities in the area of hyper comprehensive drawing skill, proficiency in singing or musical instrument, visual thinking, and fast mathematical calculations, calendar calculations and high efficiency in recalling dates, events, facts etc.. Such prodigious condition is known as savant syndrome, an island of genius. Autistic savants generally show a great amount of obsession with particular field they will keep on doing the same thing. Despite being blessed with extraordinary talents, they lack in regular areas of life.

There is no screening tool developed yet, for recognising autistic savant. But in class room of autistic student any savant is present it could be recognized by observations and case profile of the child.

Does the child have any of this?	
1. Can calculate exceptionally difficult questions without even pencil and pen?	8. Can sing with perfect pitch; play an instrument with extreme talent?
2. Can memorize a song just from hearing it once??	Is able to calculate the day or week of the month or year at any given point or time?
3. Can recollect license plate no. and other information in one go?	9. Can solve a puzzle with lightning speed?
4. Shows extraordinary fascinations with the details of maps, globes?	10. Calculate distance or height without measurement?
5. Can visualise patterns and reach out a decisions?	
6. Have extraordinary minute details of something?	
7. Have ability to recreate a scene with perfect precision straight from memory?	

Checklist 2. Checklist for Autistic Savant Children

Teaching-Learning and Assessment Plan for Children with Autism

b) Comorbidity: Shanny is a beautiful little girl aged 7 years. She is the most tantrums showing student of this particular special school. Sometimes, it difficult to calm her, so teachers just leave her at the corner doing whatever letting her silent. She develops rashes all over on her body and keeps on eating salts. It has been noticed that she has a habit of biting her vagina with nails, due to which wounds develops there and it makes her uneasy. Her teacher and parents do not understand the underlying condition of hypernatremia. Hypernatremia refers to sodium levels in the blood being too high. Sodium plays an essential role in functions such as muscle contraction, nerve impulse generation, and fluid balance. So if possible treatment could be taken for treating shanny's hypernatremia, her behaviour could be controlled as no longer she will have to face problems arising due to the co-occurring condition which is largely being untreated.

Co-occurring conditions are common in children with autism. It is presence of other medical conditions with autism. Generally one of the two conditions is taken into account and other is neglected. Being neglected it starts interfering with whatever the treatment is given to the child. As a result none of the intervention programs, therapy shows optimal level of Progress In The Child.

The List Of Co-Occurring Conditions Along With Autism Is Long But To Mention A Few:

Anxiety, Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD), Bipolar disorder, Clinical depression, Down syndrome, Eating disorders, Fragile X syndrome, Gastrointestinal symptoms, Intellectual disability and developmental delays, Language delay, speech disorder and developmental language disorder, Motor difficulties, Obsessive compulsive disorder (OCD), Seizures and epilepsy, Sleep problems, Tourette syndrome, Tuberous sclerosis, hypernatremia.

It is not possible for a teacher to diagnose a co-occurring medical condition. But it is required by the teacher to maintain a case history of every student. The case history of autistic student should contain following points-

Name of the child	
Age	
Sex	
Weight and height	

Level of Autism	
Allergy (if any)	
Details of Disease/ Disorder (other than autism)	
Date of last medical check-up	
Details of therapies being given	
Details of Family history of any disease in 1. father 2. mother 3 sibling	
Any other information	

Case Profile Sheet

Keeping above mentioned points in mind a teacher can move forward in order to decide the objectives of teaching learning plan for autistic students.

Set The Objectives

An objective is something you propose to accomplish. After chalking down comprehensively the level of symptoms, comorbidity, and any other talent, objectives can be decided. The teaching learning objectives of Autistic students are way different from normal students. We can't believe in following the syllabus and curriculum like that of normal school in order to bring behavioural changes in autistic student.

Here the teaching objectives of every autistic student would be different from other autistic student.

Teaching Objective for Ahana Who Is Good At Music But Shows Socially Impaired Behaviours Would Be:

- a) Identify the pattern, rhythm, pith and style of music Ahana likes.
- b) Analyse which electronic gadget Ahana would prefer to learn music of her choice.
- c) Decide the volume, frequency of song, room and place where Ahana would be comfortable in hearing it.
- d) Demonstrate this activity along few normal students, and make them sing along with Ahana.

Teaching-Learning and Assessment Plan for Children with Autism

So set one objective for one child at a time unless he/she get proficient in it. Do not move to the next objective unless one is achieved.

Build Personalized Plan

When objectives of every child is different, so should be the plan. It should be personalised, different for each student.

Purpose

This program has been developed keeping in mind that autistic students lacks expressive and receptive language, in return they are not able to form social relations, neither they are able to communicate their day today needs . Also it has been seen that early interventions plays major roles. Through this communication based intervention program researcher is trying to enhance the social behaviour of autistic.

Assumptions

The underlying assumption of the program is that autistic students will show positive changes in their social behaviour, they will be able to connect as well as communicate after going through this programme.

Subject

This programme has been developed for medically proven autistic students aged between 5-8 years.

Duration

It is six month program; three classes of 60 minutes per week.

Language Used:

Spoken- English and Hindi

Written: English and Hindi

Dimensions

This programme is based on four dimensions:

Social Responsiveness: This dimension revolves around the fact whether the student is able to respond in different situation or not.

Social Participation: it included whether the student is able to take part in different activities of life socially.

Body Language: it includes whether there is coordination between their feelings, understanding and body language.

Academic Responsibility: it includes whether the student is able to show the academic achievement as per the age.

Types of Intervention Approaches Which Will Be Used

Name of the approach	Description	Other information
Behavioural approach	Derived from operant learning theory, where information is presented and reinforcement on exhibiting desired response in the form of sweets, toys stickers is been given.	behavioural interventions include Discrete 1.Trial Training (DTT), 2. Picture Exchange Communication System (PECS), and 3. Positive behavioural Supports (PBS). Together, these interventions are sometimes loosely described as Applied Behaviour Analysis (ABA) Therapy and now constitute the primary approach used in clinical practice, according to parent and provider reports (Green et al., 2006; Stahmer, Collings, & Palinka, 2005).
Developmental Approaches	Engrained in constructivist theory, which infers that progress is an outcome of	Meant for every day routine ,for social communication

Teaching-Learning and Assessment Plan for Children with Autism

	<p>consideration of immediate environment, the physical and social. This approach believes that development is not a solitary rather it reaches to its maximum in the presence of more qualified caregiver, and peer group as they support in social and language development.</p>	<p>e.g are DIR/Floor-time and Hanen model</p>
<p>Naturalistic developmental behavioural interventions</p>	<p>It involves the use of behavioural principal of learning to teach skills chosen from a developmental sequences in naturalistic environments and using natural rewards</p>	<p>Skills selected are those which allow child to participate in reciprocal interaction.</p>
<p>TEACCH(treatment and education of autistic and related communication-handicapped children)</p>	<p>it is characterised by highly structured work routines and a heavy reliance on visual presentation of information</p>	<p>This activity includes</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. what activity the student will complete 2. how many items need to be completed 3. how to identify when the work is finished 4 what will happen after task completion.
<p>sensory based intervention</p>	<p>It believes sensory functions are foundation in nature and any kind of disruption in it disrupt the development</p>	<p>E.g. are sensory integration therapy, music training, auditory integration, brushing</p>

Animal based intervention program	Believes in the fact that interaction with animal is highly motivating and calming which helps in establishing good social relations.	e.g. horse riding, horse care , Labrador playing
Technology based intervention programs	Many students carry interest in technology, so many video games, apps, computer, robots are helpful	E.g. computer assisted instruction ⁴

Implementation of Plan

- a) Time- 60 min /daily
- b) Set-up- Room, with proper ventilation and light, soundproof, with proper sitting space and equipment required for the activity.
- c) Do not keep any bright coloured thing, open window or any other distractor inside the room.
- d) Classroom Procedure: The session will be taken on the everyday basis. Only medically proven Autistic students will remain present in the classroom along with the different teaching and learning aids. Only one activity keeping in mind all the four dimensions will be conducted in every session.

Steps Followed in Different Sessions

1. Take Autistic students to the desired place.
2. Remove anything or any object which can create distraction.
3. Exchange greetings before starting any activity every day.
4. Carry out the warm up session.
5. Now present the activity in very small steps, and one step at a time.
6. keep on repeating the above procedure by the time student gets proficiency in it.

Teaching-Learning and Assessment Plan for Children with Autism

Personalised Assessment

Assessment is very important part as it is going to tell us by how far we have achieved the desired objectives. We can't assess autistic student with mere copy pencil exam instead we need to do it with proper observation sheet. On the basis of activity a teacher can make a observation sheet, and on the basis of observation, scaling of the student can be done. This scaling result could be compared with the scaled assessment before the activity was presented. If student shows changes in behavioural terms next activity could be planted with the similar procedure, but if there isn't any change the activity or the time period may need to be reviewed again and with proper rectification it can be presented in front of the child.

CONCLUSION

Every autistic child needs a plan which can help in enhancing his/her latent potential. It is up to us, on our understanding of their, which will help in developing a specific plan as per the need of the child. We can't change the disorder but we can bring few orderly changes in the lives of autistic children.

Note: The names of Autistic children being used in this research paper are imaginary.

REFERENCES

- Auluck. (2003, December). Autism: A puzzle with missing pieces. The Times of India. <http://uolelibrary.informaticsglobal.com/> (Retrieved: 25.02.2020).
- Dilnaz. (2000, April). Autism is still little understood, The Times of India. <http://uolelibrary.informaticsglobal.com/> (Retrieved: 26.02.2020).
- Horvath, K., Permam, A. (2002). Autism and Gastrointestinal Symptoms, Current Science.
- Jordan, R., Srinivas, S. (2003, September). Talking autism. The Times of India. <http://uolelibrary.informaticsglobal.com/> (Retrieved: 26.02.2020).
- Rodier, P. (2000). The Early Origins Of Autism, *Scientific American*, 282, 56-63.
- Sharma, U., Rangarajan, R. (2019). Teaching Students With Autism Spectrum Disorder In South Asia: A Scoping Study And Recommendations For Future, *International Journal of Development Disabilities*, 65(5), 347-358.
- Understanding Autism. (2008, April). The Times of India. <http://uolelibrary.informaticsglobal.com/> (Retrieved: 25.02.2020).

DEPRESYON, ANKSİYETE VE STRES DÜZEYLERİ İLE AŞIYA YÖNELİK TUTUMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE İNCELENMESİ

Aslı YAYAK*
Özlem TOP**
İpek KARAGÖZ***

ÖZ

Bu çalışmada, 18 yaş üzerindeki bireylerin; depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile aşı olmaya yönelik tutumları arasındaki ilişkiler bazı sosyo-demografik değişkenler temelinde ele alınıp incelenmiştir. Bu bağlamda 330 kişilik örneklem grubuna online anket sistemi üzerinden ulaşılarak sosyo-demografik bilgi formu, Depresyon Anksiyete ve Stres Ölçeği Kısa Formu (DASS-21) ve Aşı Karşıtlığı Ölçeği sunulmuştur. Bu örneklem için DASS-21 cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .938 bulunurken, Aşı Karşıtlığı Ölçeği cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı ise .842 bulunmuştur. Katılımcıların cinsiyetlerine göre Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği Kısa Formu toplam puan ortalamaları arasında anlamlı farka rastlanmıştır ($t=-5.231$; $p=.000$). Bu noktada, kadın katılımcılar erkek katılımcılardan daha fazla depresyon, anksiyete ve stres bildirmişlerdir. Aşı karşıtlığı ölçümlerinde ise toplam puanda anlamlı bir fark ortaya çıkmazken, aşı yararı ve koruyuculuğuna yönelik alt ölçekler kadınların aşının koruyuculuğuna ve yararına yönelik inançlarının daha az olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, katılımcıların Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları toplam puanlarla DASS-21 toplam puanları ($r=.133$; $p=.016$) ve depresyon ($r=.126$; $p=.022$); anksiyete ($r=.118$; $p=.032$) ve stres ($r=.130$; $p=.018$) alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulgular, küçük bir örneklem grubundan yola çıkılarak ortaya konmuş olup, daha genellenebilir bulgulara ulaşmak adına geniş örneklemli çalışmaların yürütülmesi önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Depresyon, Anksiyete, Stres, Aşı Karşıtlığı.

EXAMINATION OF THE RELATIONS BETWEEN DEPRESSION, ANXIETY AND STRESS LEVELS AND ATTITUDES TOWARDS VACCINE IN THE COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

In this study, the relationships between depression, anxiety, stress levels and people's attitudes towards getting vaccinated were examined based on some socio-demographic variables. Data were collected from individuals over the age of 18. In this context, the socio-demographic information form, Depression Anxiety and Stress Scale Short Form (DASS-21) and Vaccine Hesitancy Scale were presented to the sample group, which involves 330 people, by an online survey system. The internal consistency coefficient, cronbach alpha, of the Vaccine Hesitancy Scale was found to be .842. There was a significant difference between the total mean scores of the Depression Anxiety Stress Scale Short Form according to the gender of the participants ($t=-5.231$; $p=.000$). It means that female participants reported more depression, anxiety, and stress than male participants. While no significant difference was found in the total score in the measures of vaccine hesitancy, the subscales for the benefit and protective value of the vaccine show that women have fewer beliefs about the protection and benefit of the vaccine. In addition, a positive and significant relationship were found between the participants' total scores from Vaccine Hesitancy Scale and DASS-21 total score ($r=.133$; $p=.016$), and also their depression ($r=.126$; $p=.022$), anxiety ($r=.118$; $p=.032$) and stress ($r=.130$; $p=.018$) subscale scores. The obtained findings were set out from a small sample group, and it is important to conduct studies with large samples to reach more generalizable findings.

Keywords: Pandemic, Depression, Anxiety, Stress, Vaccine Hesitancy.

Atf: YAYAK, A., TOP, Ö., KARAGÖZ, İ. (2022). "Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi", İMGELEM, 6 (11): 665-698.

* Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümü, Bursa-Türkiye, E-mail: asli.yayak@btu.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-1112-5103

** Uzm. Dr., Sağlık Bakanlığı Selimiye 1 No'lu Aile Sağlığı Merkezi, Edirne-Türkiye, E-mail: ozlemtop@hotmail.com ORCID Numarası: 0000-0001-8732-5817

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bursa-Türkiye, E-mail: ipekaragoz97@gmail.com ORCID Numarası: 0000-0002-4395-1450

Citation: YAYAK, A., TOP, Ö., KARAGÖZ, İ. (2022). "Examination Of the Relations Between Depression, Anxiety and Stress Levels and Attitudes Towards Vaccine in The Covid-19 Pandemic", İMGELEM, 6 (11): 665-698.

Başvuru / Received: 27 Mart 2022 / 27 March 2022

Kabul / Accepted: 19 Nisan 2022 / 19 April 2022

Araştırma Makalesi / Research Article

EXTENDED ABSTRACT

Covid-19 virus, together with SARS-COV and MERS-COV, is a type of virus defined in the beta-coronavirus family, and on March 11, 2020, the World Health Organization evaluated that the virus threatens the world in general and declared this process in the category of an epidemic (WHO 2020). The Covid 19 pandemic has been going on in waves since the first months of 2020, although it has reduced its impact from time to time. This pandemic, which affects the majority of people in the world negatively, has serious consequences on societies with both the loss of life it has created and the physical, psychological and social effects it has left. It is an expected situation that people will be affected psychologically negatively during these epidemic periods, which occur once in a century. At this point, our study aimed to examine the depression, anxiety, and stress levels of individuals over the age of 18 and their attitudes towards the vaccine in the context of socio-demographic variables. Depression, which is one of the most common and widespread mental disorders in the adult population (Kessler et al. 2008); anxiety, which is the state of being in constant expectation of unpleasant negativity for no reason (Karamustafalıoğlu & Yumrukçal 2011); and stress, which is defined as the reaction caused by all kinds of threatening stimuli perceived for the physical and mental integrity of the person (Scheier & Carver 1987) are the main variables in the study. In addition to these, the term vaccine hesitancy, which expresses hesitations about vaccination and rejecting the vaccination service offered (Dube et al. 2016), is another variable of the study. The socio-demographic information form prepared by us and the short form of Depression Anxiety and Stress Scale (DASS-21), which was developed by Lovibond and Lovibond (1995) and consists of 21 items, to measure depression, anxiety and stress, and the Vaccine Hesitancy Scale, consisting of 12 items, developed by Kılınçarslan et al. (2020) was applied to a sample group of 330 people consisting of 218 female and 112 male participants. The cronbach alpha internal consistency coefficient of the Depression Anxiety Stress Scale was found to be .938, while the cronbach alpha internal consistency coefficient of the Anti-vaccine Scale was found to be .842 for this sample group. The data collected for the research were subjected to statistical analysis with the SPSS v.21 statistical program. Before proceeding to the statistical analysis, the normal distribution of the scores of the participants from the scales was examined.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

Independent sample t-test and Pearson correlation analysis were used while proceeding with the statistical analyzes.

It was determined that 30.3% of the participants were married, 66.7% were single and 2.4% were divorced; 43.6% of them live in the metropolitan city, 34.8% in the city center, 13.3% in the district, 8.2% in the town/village; 83.6% of them were raised in a nuclear family, 11.8% in an extended family, 4.5% in other types of families; 47.6% of them are working in a job; 6.7% of them were graduated from primary school, 3% secondary school, 11.5% high school, 62.7% undergraduate, 16.1% graduate school; 16.4% had low income, 80.6% had medium and 3% had high income. Besides, 36.7% of the participants applied to a psychologist/psychiatrist; 26.1% of them used psychiatric drugs; 23.3% had received a psychologist/psychotherapy service and 16.1% had a psychiatric diagnosis.

A significant difference was found between the total mean scores of the Depression Anxiety Stress Scale Short Form based on the gender of the participants ($t=-5.231$; $p=.000$). At this point, female participants reported more depression, anxiety, and stress than male participants. Also, a significant difference was found between the mean scores of the vaccine the benefit and protective value of the vaccine subscale of the Vaccine Hesitancy Scale based on gender ($t=-2.270$; $p=.024$). The mean of women's beliefs about fewness of benefit and protective value of the vaccine ($\mu=9.21$) was found to be significantly higher than the men's mean ($\mu=8.30$). The differences between the other averages by gender were not significant.

Another finding that emerged was individuals with a psychiatric diagnosis, who applied to a psychiatrist/psychologist, and who received any psychologist/psychotherapy service, reported higher levels of depression, anxiety, and stress while there was no difference in their measures of opposition to vaccination. High levels of stress, depression, and anxiety reporting by individuals can be explained by the fact that these individuals are already in the mental health system, and by their awareness and acceptance of their affect. Psychiatric medicine use differs from these findings and there is no difference in anxiety level, while individuals using psychiatric medicine report higher rates of depression, stress, and DASS-21 total score. In the case of vaccine hesitancy, an image opposite to this picture emerges. Participants who did not use psychiatric medicine reported more vaccine hesitancy.

When the relationships between socio-demographic variables, depression anxiety stress levels, and vaccine hesitancy were examined, it was seen that there were a negative significant

relationship between the age of the participants and the DASS-21 total score ($r=-.255$; $p=.000$), anxiety ($r=-.295$; $p=.000$), depression ($r=-.216$; $p=.000$) and stress ($r=-.209$; $p=.000$) subscale scores; and between their total score of the Vaccine Hesitancy Scale ($r=-.116$; $p=.036$) and the scores from the benefit and protective value of the vaccine subscale ($r=-.144$; $p=.009$). There was also a negative significant relationship between income status and DASS total score ($r=-.110$; $p=.046$), anxiety ($r=-.137$; $p=.013$) and depression ($r=-.137$; $p=.013$). A positive and significant relationship was found between the education level variable and the scores obtained from the DASS-21 anxiety subscale ($r=.137$; $p=.013$) and the scores obtained from the benefit and protective value of the vaccine subscale of the Vaccine Hesitancy Scale ($r=.136$; $p=.013$).

Another noteworthy finding is that a positive and significant correlation was found between the participants' total scores from the Vaccine Hesitancy Scale and DASS-21 total scores ($r=.133$; $p=.016$) and depression ($r=.126$; $p=.022$); and their scores from anxiety ($r=.118$; $p=.032$) and stress subscales ($r=.130$; $p=.018$). In other words, as people's depression, anxiety, and stress levels increase, vaccine opposition/vaccine hesitancy increases.

Within the scope of this study, various findings were obtained by examining depression, anxiety, stress, and vaccine hesitancy within the scope of various demographics during the COVID-19 pandemic period. However, the characteristics of the study sample play a restrictive role in generalizing the findings to the whole country. Furthermore, the effects of the epidemic are on the going every day. Periodical increases and decreases in the number of cases, the emergence of new virus variants may have different effects on both the mental health of individuals and their attitudes about vaccines. At the same time, as seen in the differing findings in the literature, the changing strategies of different countries in coping with the pandemic is a situation that diversifies the effects of the epidemic on individuals. Despite all these limitations, the findings provide meaningful results for the groups that can be targeted in understanding the effects of the COVID-19 pandemic and reducing vaccine hesitancy.

While the effects of the new type of coronavirus (COVID-19) on psychological, economic, social, and physical health continue rapidly, scientific research to understand these effects is increasing at the same rate. The current study, as far as is known, is one of the few studies that examine the demographic characteristics by considering the vaccine hesitancy in our country. As a result of the analyses made, many different and overlapping results with the literature were examined. It is an obvious fact that the epidemic has many negative effects on mental health. As mentioned earlier, one of the reasons for the different findings may be sample

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

differences and different policies used by countries to deal with the pandemic. However, data collected during different periods of the epidemic can lead researchers to different conclusions.

The current study and other studies in the literature provide exploratory information on the effects of the epidemic. These findings play a vital role in identifying the people in the risk group who may be more adversely affected by the pandemic, identifying the people with anti-vaccine attitudes who could affect the vaccination rate, and transferring information to these individuals. However, there is still a need for additional studies that will provide causal results. The current study and future studies play an important role in the safety of mental and physical health in this epidemic, which is very challenging for the whole world and our country.

GİRİŞ

2020'nin ilk aylarından itibaren ülkemiz dahil tüm dünyayı kasıp kavuran yeni tip koronavirüs (COVID-19) salgını, hız kesmeden devam etmektedir. Süreç içinde yaşanmakta olan yüksek can kayıplarının yanında, milyonlarca/milyarlarca insan; fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak ciddi problemlerle yüzleşmek durumunda kalmaktadır. Farklı ülkelerde yürütülen ve uygulanmaya başlanan aşılama programlarıyla beraber, pandeminin 2021 yılı içinde tamamen bitmese de yayılım hızını kaybedeceği ve dünyanın nispeten normale dönmeye başlayacağı uzmanlar tarafından tahmin edilmektedir. Ancak yüzyılda bir gerçekleşen bu olağandışı olayda, birçok insanın çeşitli psikolojik sıkıntılar yaşadıkları gözlenmektedir. İşte bu noktada, 18 yaş ve üzeri yetişkinlerin; depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile aşıya yönelik tutumları, bazı sosyo-demografik veriler temelinde incelenip ortaya konmaya çalışılacaktır.

Depresyon, Dünya Sağlık Örgütü'nün bildirdiğine göre; en az iki hafta boyunca günlük aktiviteleri gerçekleştirmede yetersizlik, sürekli bir üzüntü hali ve ilgi kaybı ile karakterize bir durumdur (DSÖ 2018). Yetişkin popülasyonda, en sık ve en yaygın olarak rastlanan ruhsal bozukluklardan biridir (Kessler vd. 2008). Anksiyete ise bir sebebe dayanmayan, sürekli olarak, hoş olmayan bir olumsuzluk beklentisinde olma halidir (Karamustafalıoğlu ve Yumrukçal 2011). Tanımlanamayacak derecede bir korku ve kaygı hissi de denebilir (Üstün ve Bayar 2015). Diğer yandan Selye (1976) stresi; “psikolojik ve fizyolojik istenmeyen bir uyarana vücudun verdiği tepki” biçiminde açıklamıştır. Kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğü için algıladığı her türden tehdit uyarını strese yol açar (Scheier ve Carver 1987).

Bahsedilen depresyon, anksiyete ve stres değişkenleri arasında bir etkileşim olduğu söylenebilir. Stres, diğerlerine göre daha hafif düzeyde yaşanırken, depresyon bunların arasında yaşanan en ağır duygu durumu olarak ifade edilebilir (Üstün ve Bayar 2015).

Covid-19 virüsü, SARS-COV ve MERS-COV ile birlikte, beta-koronavirüs ailesi içinde tanımlanan bir virüs türü olup, 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü yaşanan bu süreci dünyanın genelini tehdit eden bir salgın yani pandemi kategorisinde değerlendirdiğini ilan etmiştir (DSÖ 2020). Temelde solunum yolu enfeksiyonuna yol açıp insanları boğarak öldüren bu virüs, ruhsal sağlığı da kısa ve uzun vadede etkilemektedir (Almond ve Mazumder 2005). Özellikle pandeminin ilk ortaya çıktığı ve vaka sayılarının artış gösterdiği dönemlerde, kişilerde korku, endişe ve stres düzeylerinin arttığı görülmüştür (Rajkumar 2020). Önceki çalışmalar, bulaşıcı hastalıkların genel popülasyonda depresyon, anksiyete ve stres düzeylerini yükselttiğini ortaya koymaktadır. Hong Kong'ta SARS salgını sırasında yapılan bir çalışmada, bireylerin ruh sağlıklarının daha kötü hale geldiği, çaresizlik, dehşet ve anksiyete hissettikleri gözlenmiştir. Yine katılımcıların %16'sında travma sonrası belirtiler görülürken %40'ı salgın sonrasında sosyal ortamlarda stres yaşadıklarını bildirmişlerdir (Lau vd. 2005).

Pandemi sürecinde sadece yoğun korku ve kaygının temel olduğu akut stres belirtileri görülmez. Bunlarla birlikte, travma sonrası stres belirtileri, depresif belirtiler ve kaygı bozukluğu semptomları gibi psikolojik durumlar da görülebilir (Schultz vd. 2013).

Rossi ve arkadaşları (2020) tarafından İtalya'da pandemi ve karantina süreçlerinin insan psikolojisi üzerindeki etkilerini görmek amacıyla internet yoluyla 18.147 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Buna göre; katılımcıların (tanı koyacak düzeyde) %37'si travma sonrası stres belirtileri, %20.8'i kaygı belirtileri, % 17.3'ü depresyon belirtileri, %7.3'ü uyku problemleri, % 21.8'i yüksek stres ve % 22.9'unun uyum problemleri kategorilerinde yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

Çalışmadaki diğer değişkenlerden biri aşı karşıtlığıdır. Aşılar, enfeksiyon hastalıklarına karşı bağımsızlık oluşturan ürünlerdir (Kader 2019). Bulaşıcı hastalıkların önlenmesi ve sağlığın sürdürülmesi konusunda en önemli halk sağlığı uygulamalarından biri aşılama (Yüksel ve Topuzoğlu 2019). Aşı karşıtlığı günümüzde ortaya çıkan bir kavram olmayıp, aşılamanın başlangıcıyla beraber başlamıştır (Smith 2017). Aşı karşıtlığı anlamında kullanılmaya başlanan yeni bir kavram "aşı kararsızlığı" olup, aşılama karşısında şüphe duymayı ve sunulan aşı hizmetini reddetmeyi ifade etmektedir (Dube vd. 2016). Aşı karşıtlığı ve kararsızlığını etkileyen birçok faktör olabilmektedir. DSÖ, bu faktörleri bağlamsal etkiler, bireysel ve grup etkileri, aşı

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

ve aşılamaaya ait etkiler olarak üç temel gruba ayırmaktadır (akt. Argüt vd. 2016). Bu taksonomiyle tutarlı bir şekilde, aşı kararsızlığına yönelik alanyazın derlemelerinde, çeşitli demografik özelliklerden bireysel karar alma mekanizmalarına, sağlık çalışanları tutumlarından medyada sunulan bilgilere kadar geniş bir etki yelpazesi sunulmaktadır (Erkekoğlu vd. 2020; Dube vd. 2013; Murphy vd. 2021; Sallom vd. 2021; Soares vd. 2021). COVID-19 pandemisi ve salgının hızını kesmeye yönelik çalışmalar ile ise aşı karşıtlığı ve kararsızlığı her zamankinden daha çok gündemde yer kaplamaya başlamıştır. Bu anlamda içinde bulunduğumuz salgın döneminde aşı kararsızlığı ve karşıtlığı risk faktörlerini belirlemek hem bireylerin kendisi hem de toplum adına sağlık tehditlerini minimuma indirme çabasında mühim bir konudur. Ülkemiz örneğinde yürütülen sınırlı sayıdaki COVID-19 dönemi aşı karşıtlığı çalışmalarında kadın olmak, bekar olmak ve düşük gelir düzeyi aşı karşıtlığını arttıran demografik özellikler olarak bulgulanmaktadır (Dağ ve Hemirci 2021; Mete vd. 2022).

Bu bağlamda mevcut araştırmanın amacı, COVID-19 salgının ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini (anksiyete, depresyon, stres) ve aşı karşıtlığını önceki çalışmalarda göz önünde bulundurulmamış olan kimi demografik özellikleri (psikolog/psikoterapi hizmeti alma, psikiyatrik ilaç kullanımı vb.) de ele alarak incelemektir. Elde edilen sonuçların salgının ilerleyişinde en etkili silah olan aşılama politikaları için fayda sağlayacağı öngörülmektedir. Bununla beraber COVID-19 salgınının son 2 yıldır ortaya çıkmış olduğu göz önüne alındığında, konuyla ilgili yapılan çalışmalar hala kısıtlı düzeydedir. Bu bağlamda, salgınla bağlantılı olduğu varsayılan farklı değişkenlerle yürütülen bu çalışmanın literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Gereç ve Yöntem

Örneklem

Bu çalışmada, 18 yaş ve üzeri katılımcıların covid-19 pandemi sürecindeki depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile aşıya yönelik tutumları arasındaki ilişkiler ele alınıp incelenmiştir. Bu bağlamda, farklı yaş ve cinsiyetten toplam 330 kişiden oluşan örneklem grubuna online anket sistemi üzerinden ulaşılarak veriler toplanmıştır. Katılımcılara, çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair bilgilendirme metni sunulmuş ve onayları alınarak ölçekler sunulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Katılımcılara öncelikle tarafımızca hazırlanan ve 13 sorudan oluşan, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, psikolojik bir hastalığı olup olmadığı gibi soruların yer aldığı sosyo-demografik bilgi formu sunulmuştur. Formun bir kısmı çoktan seçmeli iken bir kısmı açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği Kısa Formu (DASS-21): Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği Lovibord ve Lovibord (1995) tarafından öncelikle 42 maddeden oluşturulmuş, sonra 21 maddelik kısa formu geliştirilmiş bir formdur. Hem normal hem de klinik örneklemede depresyon, anksiyete ve stresi ölçmek için uygundur. Her bir faktör 7 maddeden meydana gelmektedir. 4'lü Likert tipi olan ölçekte puanların artması belirtilerin arttığı anlamına gelmektedir. Sarıçam (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin ulaşılan psikometrik özelliklere göre depresyon, anksiyete ve stres düzeyini geçerli ve güvenilir bir şekilde değerlendirdiği görülmektedir.

Aşı Karşıtlığı Ölçeği: Kılınçarslan ve arkadaşları tarafından (2020) geliştirilen Aşı Karşıtlığı Ölçeğinin, uzun form ve kısa formu bulunmaktadır. Uzun formun ve kısa formun açıkladığı varyans sırasıyla %57,4 ve %65,3'dür. Uzun form ve kısa form için Cronbach Alpha değerleri sırasıyla 0,905 ve 0,855'dir. Ölçek, "Kesinlikle katılıyorum" dan "kesinlikle katılmıyorum" a şeklinde 5'li Likert Tipi bir ölçektir. Bu çalışmada, 3 faktörde 12 maddeden oluşan kısa form kullanılmıştır. Puan arttıkça aşı karşıtlığı/tereddütü artmaktadır.

Hipotezler

Çalışmanın hipotezleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

H1: Cinsiyete göre kadın katılımcıların depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri erkek katılımcılara göre daha yüksektir.

H2: Aşı karşıtlığı ölçümleri ile DASS-21 toplam puanları arasında pozitif yönlü bir korelasyon vardır.

H3: Aşı karşıtlığı ölçümleri ile depresyon, anksiyete ve stres alt ölçekleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Katılımcıların psikolog/psikiyatri başvuruları ile DASS-21 toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

H5: Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımına göre DASS-21 toplam puan sıra ortalamaları arasında anlamlı farka rastlanmaktadır.

H6: Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımına göre Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamaları arasında anlamlı farka rastlanmaktadır.

H7: Katılımcıların psikoloğa gitme/psikoterapi alma durumlarına göre DASS-21 toplam puan sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmaktadır.

Bulgular

Katılımcılar

Araştırma N=330 (yaş ort= 29.96; ss=12.915) katılımcı ile yürütülmüştür. Katılımcıların %66.1'i kadınlardan (n=218; yaş ort=26.78; ss=10.898) ve %33.9'u erkeklerden (n=112; yaş ort=36.15; ss=14.267) oluşmaktadır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar ve yüzdeler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklere Göre Dağılımları ve Yüzdeleri

	Erkek		Kadın		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Medeni Durum	Evli	58	51.8	42	19.3	100	30.3
	Bekar	49	43.8	171	78.4	220	66.7
	Boşanmış	3	2.7	5	2.3	8	2.4
	Beraber yaşıyor	2	1.8	0	0.0	2	0.6
Yaşadığı Yer	Büyükşehir	42	37.5	102	46.8	144	43.6
	Şehir merkezi	49	43.8	66	30.3	115	34.8
	İlçe	9	8.0	35	16.1	44	13.3
	Kasaba/köy	12	10.7	15	6.9	27	8.2
Aile	Çekirdek	95	84.8	181	83.0	276	83.6
	Geniş	11	9.8	28	12.8	39	11.8
	Diğer	6	5.4	9	4.1	15	4.5
	Evet	80	71.4	77	35.3	157	47.6

Aşlı YAYAK- Özlem TOP- İpek KARAGÖZ

Çalışma Durumu	Hayır	32	28.6	141	64.7	173	52.4
Eğitimi Durumu	İlköğretim	13	11.6	9	4.1	22	6.7
	Ortaöğretim	6	5.4	4	1.8	10	3.0
	Lise	22	19.6	16	7.3	38	11.5
	Lisans	43	38.4	164	75.2	207	62.7
	Lisansüstü	28	25.0	25	11.5	53	16.1
Gelir Durumu	Düşük	22	19.6	32	14.7	54	16.4
	Orta	86	76.8	180	82.6	266	80.6
	Yüksek	4	3.6	6	2.8	10	3.0
Toplam		112	100.0	218	100.0	330	100.0

Katılımcıların %30.3'ünün evli, %66.7'sinin bekar ve %2.4'ünün boşanmış olduğu; %43.6'sının büyükşehirde, %34.8'inin şehir merkezinde, %13.3'ünün ilçede, %8.2'sinin kasaba/köyde yaşadıkları; %83.6'sının çekirdek ailede, %11.8'inin geniş ailede, %4.5'inin diğer tür ailede yetiştiği; %47.6'sının bir işte çalışıyor oldukları; %6.7'sinin ilköğretim, %3'ünün ortaöğretim, %11.5'inin lise, %62.7'sinin lisans, %16.1'inin lisansüstü mezunu olduğu; %16.4'ünün gelir durumunun düşük, %80.6'sının orta ve %3'ünü yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların psikiyatrik durumlarına ilişkin dağılımlar ve yüzdeler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Psikiyatrik Durumlarına İlişkin Dağılımlar ve Yüzdeler

		Erkek		Kadın		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Psikolog/Psikiyatri Başvurusu	Evet	25	22.3	96	44.0	121	36.7
	Hayır	87	77.7	122	56.0	209	63.3
Psikiyatrik ilaç kullanımı	Evet	22	19.6	64	29.4	86	26.1
	Hayır	90	80.4	154	70.6	244	73.9
Psikolog/Psikoterapi	Evet	12	10.7	65	29.8	77	23.3

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

	Hayır	100	89.3	153	70.2	253	76.7
Psikiyatrik Tanı	Var	12	10.7	41	18.8	53	16.1
	Yok	100	89.3	177	81.2	277	83.9
Psikiyatrik Tanı	Anksiyete bozukluğu	6	5.4	23	10.6	29	8.8
	Bipolar	0	0.0	3	1.4	3	0.9
	Borderline	1	0.9	0	0.0	1	0.3
	DEHB	1	0.9	3	1.4	4	1.2
	Deperson. ve OKB	1	0.9	2	0.9	3	0.9
	Depresyon	1	0.9	6	2.8	7	2.1
	İnsomnia	0	0.0	1	0.5	1	0.3
	OKB	2	1.8	2	0.9	4	1.2
	Sosyal fobi	0	0.0	1	0.5	1	0.3
	Yok	100	89.3	177	81.2	277	83.9
Toplam		112	100.0	218	100.0	330	100.0

Katılımcıların %36,7'sinin psikolog/psikiyatri başvurusunun bulunduğu; %26,1'in psikiyatrik ilaç kullanmış oldukları; %23,3'ünün psikolog/psikoterapi görmüş olduğu; %16,1'in psikiyatrik tanısının bulunduğu belirlenmiştir.

Bu örneklem için Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeği cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .938 bulunmuştur.

Bu örneklem için Aşı Karşıtlığı Ölçeği cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .842 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler SPSS v.21 istatistik programı ile istatistiksel analize tabi tutulmuştur. İstatistiksel analizlere geçilmeden önce katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanların normal dağılımları incelenmiştir. Kolmogorov-Smirnov normallik testinde normallik varsayımının karşılanmaması üzerine çarpıklık ve basıklık (Skewness-Kurtosis) değerlerinin George ve Mallery'nin (2010) önerdiği gibi ± 2.0 aralığında olup olmadıkları incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2.0 aralığında olduğu gözlemlendiğinden, katılımcıların

ölçeklerden aldıkları puanların normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. İstatistiksel analizler yürütülürken, bağımsız örneklem t testi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 3'te katılımcıların cinsiyetlerine göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Cinsiyet	N	ORT	SS	t	p
DASSToplam	Erkek	112	33.50	9.894	-5.231	.000*
	Kadın	218	39.99	12.044		
Depresyon	Erkek	112	11.01	3.898	-5.258	.000*
	Kadın	218	13.73	4.708		
Anksiyete	Erkek	112	11.47	3.409	-4.865	.000*
	Kadın	218	13.52	4.011		
Stres	Erkek	112	11.02	3.304	-4.080	.000*
	Kadın	218	12.74	4.185		
Aşı Karşıtlığı Toplam	Erkek	112	29.87	7.583	.004	.997
	Kadın	218	29.86	7.818		
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu ¹	Erkek	112	8.30	3.312	-2.270	.024*
	Kadın	218	9.21	3.501		
Aşı Karşıtlığı	Erkek	112	14.33	3.854	1.154	.249
	Kadın	218	13.83	3.715		
Aşı Olmama Çözümleri	Erkek	112	7.23	2.561	1.480	.140
	Kadın	218	6.83	2.253		

*p<.05

¹Ters puanlanmış

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

Katılımcıların cinsiyetlerine göre DASS toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-5.231$; $p=.000$). Kadınların DASS toplam puan ortalamaları ($\mu=39.99$) erkeklerin ortalamalarından ($\mu=33.50$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre DASS Depresyon alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-5.258$; $p=.000$). Kadınların depresyon ortalamaları ($\mu=13.73$) erkeklerin ortalamalarından ($\mu=11.01$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre DASS Anksiyete alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-4.865$; $p=.000$). Kadınların anksiyete ortalamaları ($\mu=13.52$) erkeklerin ortalamalarından ($\mu=11.47$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre DASS Stres alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-4.080$; $p=.000$). Kadınların stres ortalamaları ($\mu=12.74$) erkeklerin ortalamalarından ($\mu=11.02$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bu bağlamda H1 desteklenmiştir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre Aşı Karşıtlığı Ölçeği aşı yararı ve koruyuculuğu alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.270$; $p=.024$). Kadınların aşı yararının ve koruyuculuğunun düşüklüğüne ilişkin ortalamaları ($\mu=9.21$) erkeklerin ortalamalarından ($\mu=8.30$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Cinsiyete göre diğer ortalamalar arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4’de katılımcıların medeni durumlarına göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir. Bu analize boşanmış ve birlikte yaşayanlar sayılarının az olması nedeniyle dahil edilmemişlerdir.

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Medeni Durum	N	ORT	SS	t	p
ADS Toplam	Evli	100	33.74	10.208	-4.797	.000*
	Bekar	220	39.98	11.968		

Aslı YAYAK- Özlem TOP- İpek KARAGÖZ

Depresyon	Evli	100	11.45	4.188	-3.855	.000*
	Bekar	220	13.56	4.699		
Anksiyete	Evli	100	11.34	3.453	-5.199	.000*
	Bekar	220	13.61	3.959		
Stres	Evli	100	10.95	3.316	-4.278	.000*
	Bekar	220	12.81	4.167		
Aşı Karşıtlığı Toplam	Evli	100	28.78	7.257	-1.883	.061
	Bekar	220	30.51	7.769		
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu ¹	Evli	100	8.34	3.579	-2.145	.033*
	Bekar	220	9.23	3.386		
Aşı Karşıtlığı	Evli	100	13.46	3.532	-1.769	.078
	Bekar	220	14.25	3.779		
Aşı Olmama Çözümleri	Evli	100	6.98	2.613	-.167	.867
	Bekar	220	7.03	2.212		

*p<.05

¹Ters puanlanmış

Katılımcıların medeni durumlarına göre DASS toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-4.797$; $p=.000$). Bekarların DASS toplam puan ortalamaları ($\mu=39.98$) evlilerin ortalamalarından ($\mu=33.74$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların medeni durumlarına göre DASS Depresyon alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-3.855$; $p=.000$). Bekarların depresyon ortalamaları ($\mu=13.56$) evlilerin ortalamalarından ($\mu=11.45$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların medeni durumlarına göre DASS Anksiyete alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-5.199$; $p=.000$). Bekarların anksiyete ortalamaları ($\mu=13.61$) evlilerin ortalamalarından ($\mu=11.34$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların medeni durumlarına göre DASS Stres alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-4.278$; $p=.000$). Bekarların stres ortalamaları ($\mu=12.81$) evlilerin ortalamalarından ($\mu=10.95$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

Katılımcıların medeni durumlarına göre Aşı Karşıtlığı Ölçeği aşı yararı ve koruyuculuğu alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=2.145$; $p=.033$). Bekarların aşı yararının ve koruyuculuğunun düşüklüğüne ilişkin ortalamaları ($\mu=9.23$) evlilerin ortalamalarından ($\mu=8.34$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Medeni duruma göre diğer ortalamalar arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 5'te katılımcıların yaşadıkları yere göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları sıra ortalamaları ve Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi bulguları verilmiştir. Bu analizde ilçe kategorisi ve kasaba/köy kategorisi birleştirilmiştir. Bağımsız değişken kategorisine düşen katılımcı sayılarının normal dağılım göstermemesi nedeniyle nonparametrik Kruskal Wallis testi yürütülmüş ve anlamlı çıkan farklar için farkın kaynağının tespitine yönelik bağımsız örneklem Mann Whitney U testi yürütülmüştür.

Tablo 5. Katılımcıların Yaşadıkları Yere Göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Sıra Ortalamaları ve Kruskal Wallis ve Mann Whitney U Testi Bulguları

	Yaşadığı Yer	N	Sıra ORT	χ^2	p	z
DASS Toplam	Büyükşehir	144	184.68	14.764	.001*	B>Ş z=-3.873; p=.000 İ>Ş z=-2.016; p=.044
	Şehir merkezi	115	139.09			
	İlçe, kasaba/köy	71	169.37			
Depresyon	Büyükşehir	144	181.41	11.234	.004*	B>Ş z=-3.310; p=.000 İ>Ş z=-2.010; p=.044
	Şehir merkezi	115	142.12			
	İlçe, kasaba/köy	71	171.09			
Anksiyete	Büyükşehir	144	189.53	18.938	.000*	B>Ş z=-4.346; p=.000 B>İ z=-2.027; p=.043
	Şehir merkezi	115	138.03			
	İlçe, kasaba/köy	71	161.25			
Stres	Büyükşehir	144	179.84	11.242	.004*	B>Ş z=-3.286; p=.001 İ>Ş z=-2.207; p=.027
	Şehir merkezi	115	141.65			
	İlçe, kasaba/köy	71	175.06			
	Büyükşehir	144	177.03	5.680	.058	

Aslı YAYAK- Özlem TOP- İpek KARAGÖZ

Aşı Karşıtlığı	Şehir merkezi	115	148.92			
Toplam	İlçe, kasaba/köy	71	168.97			
	Büyükşehir	144	180.85			
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu ¹	Şehir merkezi	115	148.42	7.593	.022*	B>Ş z=-2.752; p=.006
	İlçe, kasaba/köy	71	162.03			
	Büyükşehir	144	173.38			
Aşı Karşıtlığı	Şehir merkezi	115	151.21	3.992	.136	
	İlçe, kasaba/köy	71	172.66			
	Büyükşehir	144	167.51			
Aşı Olmama Çözümleri	Şehir merkezi	115	155.53	2.517	.284	
	İlçe, kasaba/köy	71	177.56			

*p<.05

¹Ters puanlanmış

Katılımcıların yaşadıkları yere göre DASS toplam sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2_{(2)}=14.764$; $p=.001$). Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda büyükşehirde yaşayanların DASS toplam sıra ortalamaları ($\mu=184.68$) şehir merkezinde yaşayanlarıkinden ($\mu=139.09$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z=-3.873$; $p=.000$). İlçe, kasaba/köyde yaşayanların DASS toplam sıra ortalamaları ($\mu=169.37$) şehir merkezinde yaşayanlarıkinden ($\mu=139.09$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z=-2.016$; $p=.044$).

Katılımcıların yaşadıkları yere göre DASS Depresyon sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2_{(2)}=11.234$; $p=.004$). Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda büyükşehirde yaşayanların depresyon sıra ortalamaları ($\mu=181.41$) şehir merkezinde yaşayanlarıkinden ($\mu=142.12$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z=-3.310$; $p=.000$). İlçe, kasaba/köyde yaşayanların depresyon sıra ortalamaları ($\mu=171.09$) şehir merkezinde yaşayanlarıkinden ($\mu=142.12$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z=-2.010$; $p=.044$).

Katılımcıların yaşadıkları yere göre DASS Anksiyete sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2_{(2)}=18.938$; $p=.000$). Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda büyükşehirde yaşayanların anksiyete sıra ortalamaları ($\mu=189.53$) şehir merkezinde yaşayanlarıkinden ($\mu=138.03$) anlamlı düzeyde yüksek

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

bulunmuştur ($z=-4.346$; $p=.000$). İlçe, kasaba/köyde yaşayanların anksiyete sıra ortalamaları ($\mu=161.25$) şehir merkezinde yaşayanlarınkinden ($\mu=138.03$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z=-2.027$; $p=.043$).

Katılımcıların yaşadıkları yere göre DASS Stres sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2_{(2)}=11.242$; $p=.004$). Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda büyükşehirde yaşayanların stres sıra ortalamaları ($\mu=179.84$) şehir merkezinde yaşayanlarınkinden ($\mu=141.65$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z=-3.286$; $p=.001$). İlçe, kasaba/köyde yaşayanların stres sıra ortalamaları ($\mu=175.06$) şehir merkezinde yaşayanlarınkinden ($\mu=141.65$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z=-2.207$; $p=.027$).

Katılımcıların yaşadıkları yere göre Aşı Karşıtlığı Ölçeği aşı yararı ve koruyuculuğu alt ölçeğinden aldıkları sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2_{(2)}=7.593$; $p=.022$). Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yürütülen Mann Whitney U testi sonucunda büyük şehirde yaşayanların aşının yararı ve koruyuculuğunun düşüklüğüne ilişkin sıra ortalamaları ($\mu=180.85$) şehir merkezinde yaşayanlarınkinden ($\mu=148.42$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($z=-2.752$; $p=.006$).

Tablo 6'da katılımcıların çalışma durumlarına göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Çalışma Durumlarına Göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Çalışma	N	ORT	SS	t	p
DASS Toplam	Evet	157	35.87	11.504	-2.850	.005*
	Hayır	173	39.53	11.743		
Depresyon	Evet	157	12.20	4.632	-2.267	.024*
	Hayır	173	13.35	4.567		
Anksiyete	Evet	157	12.13	3.871	-3.120	.002*

Aslı YAYAK- Özlem TOP- İpek KARAGÖZ

	Hayır	173	13.46	3.893		
Stres	Evet	157	11.54	3.746	-2.686	.008*
	Hayır	173	12.71	4.127		
Aşı Karşıtlığı Toplam	Evet	157	29.39	8.370	-1.042	.298
	Hayır	173	30.29	7.091		
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu	Evet	157	8.54	3.485	-1.815	.070
	Hayır	173	9.23	3.414		
Aşı Karşıtlığı	Evet	157	13.86	4.033	-.630	.529
	Hayır	173	14.12	3.511		
Aşı Olmama Çözümleri	Evet	157	6.99	2.758	.216	.829
	Hayır	173	6.94	1.950		

*p<.05

Katılımcıların çalışma durumlarına göre DASS toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.850$; $p=.005$). Çalışmayanların DASS toplam puan ortalamaları ($\mu=39.53$) çalışanların ortalamalarından ($\mu=35.87$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların çalışma durumlarına göre DASS Depresyon alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.267$; $p=.024$). Çalışmayanların depresyon ortalamaları ($\mu=13.35$) çalışanların ortalamalarından ($\mu=12.20$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların çalışma durumlarına göre DASS Anksiyete alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-3.120$; $p=.002$). Çalışmayanların anksiyete ortalamaları ($\mu=13.46$) çalışanların ortalamalarından ($\mu=12.13$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların çalışma durumlarına göre DASS Stres alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=-2.686$; $p=.008$). Çalışmayanların stres ortalamaları ($\mu=12.71$) çalışanların ortalamalarından ($\mu=11.54$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların çalışma durumlarına göre diğer ortalamalar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 7’de katılımcıların psikolog/psikiyatri başvurusu durumlarına göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

Tablo 7. Katılımcıların Psikolog/Psikiyatri Başvurusu Durumlarına Göre Depresyon Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem T Testi Bulguları

	Psikolog/Psikiyatrist Başvurusu	N	ORT	SS	t	p
DASS Toplam	Evet	121	41.79	12.089	4.870	.000*
	Hayır	209	35.47	10.933		
Depresyon	Evet	121	14.43	4.808	5.026	.000*
	Hayır	209	11.87	4.255		
Anksiyete	Evet	121	13.97	3.952	4.100	.000*
	Hayır	209	12.17	3.778		
Stres	Evet	121	13.40	4.360	4.199	.000*
	Hayır	209	11.44	3.573		
Aşı Karşıtlığı Toplam	Evet	121	29.40	8.327	-.820	.413
	Hayır	209	30.13	7.365		
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu	Evet	121	9.12	3.923	.802	.423
	Hayır	209	8.78	3.165		
Aşı Karşıtlığı	Evet	121	13.60	4.022	-1.478	.140
	Hayır	209	14.23	3.597		
Aşı Olmama Çözümleri	Evet	121	6.69	2.428	-1.578	.116
	Hayır	209	7.12	2.320		

*p<.05

Katılımcıların psikolog/psikiyatri başvurusu durumlarına göre DASS toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=4.870$; $p=.000$). Psikologa/psikiyatriye başvuranların DASS toplam puan ortalamaları ($\mu=41.79$) başvurmayanların ortalamalarından ($\mu=35.47$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bu bağlamda H4 desteklenmiştir.

Katılımcıların psikolog/psikiyatri başvurusu durumlarına göre DASS Depresyon alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=5.026$; $p=.000$). Psikologa/psikiyatriye başvuranların depresyon ortalamaları ($\mu=14.43$) başvurmayanların ortalamalarından ($\mu=11.87$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikolog/psikiyatri başvurusu durumlarına göre DASS Anksiyete alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=4.100$; $p=.000$). Psikologa/psikiyatriye başvuranların anksiyete ortalamaları ($\mu=13.97$) başvurmayanların ortalamalarından ($\mu=12.17$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikolog/psikiyatri başvurusu durumlarına göre DASS Stres alt ölçeği ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t=4.199$; $p=.000$). Psikologa/psikiyatriye başvuranların stres ortalamaları ($\mu=13.40$) başvurmayanların ortalamalarından ($\mu=11.44$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikolog/psikiyatri başvurusu durumlarına göre diğer ortalamalar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 8’de katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem Mann Whitney U testi bulguları verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Psikiyatrik İlaç Kullanımlarına Göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem Mann Whitney U Testi Bulguları

	Psikiyatrik ilaç kullanımı		Sıra ORT	z	p
	Evet	N			
DASS Toplam	Evet	86	184.81	-2.184	.029*
	Hayır	244	158.69		
Depresyon	Evet	86	187.94	-2.546	.011*
	Hayır	244	157.59		
Anksiyete	Evet	86	178.76	-1.504	.133*
	Hayır	244	160.83		
Stres	Evet	86	183.13	-2.001	.045*

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

	Hayır	244	159.29		
Aşı Karşıtlığı Toplam	Evet	86	142.98	-2.549	.011*
	Hayır	244	173.44		
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu	Evet	86	150.56	-1.699	.089
	Hayır	244	170.77		
Aşı Karşıtlığı	Evet	86	144.33	-2.401	.016*
	Hayır	244	172.96		
Aşı Olmama Çözümleri	Evet	86	141.77	-2.716	.007*
	Hayır	244	173.86		

*p<.05

Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre DASS toplam puan sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-2.184$; $p=.029$). Psikiyatrik ilaç kullanımı olanların DASS toplam puan sıra ortalamaları ($\mu=184.81$) olmayanların sıra ortalamalarından ($\mu=158.69$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bu bağlamda H5 desteklenmiştir.

Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre DASS depresyon sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-2.546$; $p=.011$). Psikiyatrik ilaç kullanımı olanların depresyon sıra ortalamaları ($\mu=187.94$) olmayanların sıra ortalamalarından ($\mu=157.59$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre DASS anksiyete sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre DASS stres ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-2.001$; $p=.045$). Psikiyatrik ilaç kullanımı olanların stres sıra ortalamaları ($\mu=183.13$) olmayanların sıra ortalamalarından ($\mu=159.29$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-2.549$; $p=.011$). Psikiyatrik ilaç kullanımları olmayanların aşı karşıtlığı toplam puan sıra ortalamaları ($\mu=173.44$) olanların sıra ortalamalarından ($\mu=142.98$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bu bağlamda H6 desteklenmiştir.

Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre Aşı Karşıtlığı Ölçeği aşı karşıtlığı alt ölçeğinden aldıkları sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-2.401$; $p=.016$). Psikiyatrik ilaç kullanımları olmayanların aşı karşıtlığı sıra ortalamaları ($\mu=172.96$) olanların sıra ortalamalarından ($\mu=144.33$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre Aşı Karşıtlığı Ölçeği aşı olmama çözümleri alt ölçeğinden aldıkları sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-2.716$; $p=.007$). Psikiyatrik ilaç kullanımları olmayanların aşı olmama çözümleri sıra ortalamaları ($\mu=173.86$) olanların sıra ortalamalarından ($\mu=141.77$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanımlarına göre diğer ortalamalar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 9’da katılımcıların psikologa gitme/psikoterapi alma durumlarına göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem Mann Whitney U testi bulguları verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Psikologa Gitme/Psikoterapi Alma Durumlarına Göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Bağımsız Örneklem Mann Whitney U Testi Bulguları

	Psikolog/Psikoterapi	N	Sıra ORT	z	p
DASS Toplam	Evet	77	205.94	-4.250	.000*
	Hayır	253	153.19		
Depresyon	Evet	77	211.24	-4.822	.000*
	Hayır	253	151.58		
Anksiyete	Evet	77	198.04	-3.430	.001*
	Hayır	253	155.60		
Stres	Evet	77	196.18	-3.236	.001*
	Hayır	253	156.16		
Aşı Karşıtlığı Toplam	Evet	77	163.94	-.165	.869

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

	Hayır	253	165.98		
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu	Evet	77	173.90	-.888	.375
	Hayır	253	162.94		
Aşı Karşıtlığı	Evet	77	159.90	-.591	.555
	Hayır	253	167.21		
Aşı Olmama Çözümleri	Evet	77	158.69	-.724	.469
	Hayır	253	167.57		

*p<.05

Katılımcıların psikologa gitme/psikoterapi alma durumlarına göre DASS toplam puan sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-4.250$; $p=.000$). Psikologa giden/psikoterapi alanların DASS toplam puan sıra ortalamaları ($\mu=205.94$) almayanların sıra ortalamalarından ($\mu=153.19$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bu bağlamda son hipotez H7 de desteklenmiştir.

Katılımcıların psikologa gitme/psikoterapi alma durumlarına göre DASS depresyon sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-4.822$; $p=.000$). Psikologa giden/psikoterapi alanların depresyon sıra ortalamaları ($\mu=211.24$) almayanların sıra ortalamalarından ($\mu=151.58$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikologa gitme/psikoterapi alma durumlarına göre DASS anksiyete sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-3.430$; $p=.001$). Psikologa giden/psikoterapi alanların anksiyete sıra ortalamaları ($\mu=198.04$) almayanların sıra ortalamalarından ($\mu=155.60$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikologa gitme/psikoterapi alma durumlarına göre DASS stres sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-3.236$; $p=.001$). Psikologa giden/psikoterapi alanların stres sıra ortalamaları ($\mu=196.18$) almayanların sıra ortalamalarından ($\mu=156.16$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikologa gitme / psikoterapi alma durumlarına göre diğer ortalamalar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Aslı YAYAK- Özlem TOP- İpek KARAGÖZ

Tablo 10'da katılımcıların psikiyatrik tanı alma durumlarına göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları ortalamalar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem Mann Whitney U testi bulguları verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Psikiyatrik Tanı Alma Durumlarına Göre Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden Ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmalar Ve Bağımsız Örneklem Mann Whitney U Testi Bulguları

	Psikiyatrik Tanı	N	Sıra ORT	z	p
DASS Toplam	Var	53	211.21	-3.809	.000*
	Yok	277	156.75		
Depresyon	Var	53	207.51	-3.511	.000*
	Yok	277	157.46		
Anksiyete	Var	53	209.53	-3.680	.000*
	Yok	277	157.08		
Stres	Var	53	205.78	-3.369	.001*
	Yok	277	157.79		
Aşı Karşıtlığı Toplam	Var	53	145.10	-1.700	.089
	Yok	277	169.40		
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu	Var	53	146.58	-1.585	.113
	Yok	277	169.12		
Aşı Karşıtlığı	Var	53	155.65	-.823	.410
	Yok	277	167.38		
Aşı Olmama Çözümleri	Var	53	146.00	-1.644	.100
	Yok	277	169.23		

*p<.05

Katılımcıların psikiyatrik tanı alma durumlarına göre DASS toplam puan sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-3.809$; $p=.000$). Psikiyatrik tanı alanların DASS toplam puan sıra ortalamaları ($\mu=211.21$) almayanların sıra ortalamalarından ($\mu=156.75$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

Katılımcıların psikiyatrik tanı alma durumlarına göre DASS depresyon sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-3.511$; $p=.000$). Psikiyatrik tanı alanların depresyon sıra ortalamaları ($\mu=207.51$) almayanların sıra ortalamalarından ($\mu=157.46$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikiyatrik tanı alma durumlarına göre DASS anksiyete sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-3.680$; $p=.000$). Psikiyatrik tanı alanların anksiyete sıra ortalamaları ($\mu=205.78$) almayanların sıra ortalamalarından ($\mu=157.08$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikiyatrik tanı alma durumlarına göre DASS stres sıra ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($z=-3.369$; $p=.001$). Psikiyatrik tanı alanların stres sıra ortalamaları ($\mu=205.78$) almayanların sıra ortalamalarından ($\mu=157.79$) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikiyatrik tanı alma durumlarına göre diğer ortalamalar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 11’de katılımcıların Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları puanlarla demografik değişkenler arasındaki Pearson korelasyon analizi bulguları verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Puanlarla Demografik Değişkenler Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Bulguları

	Yaş	Gelir Durumu	Eğitimi Durumu
DASS Toplam	-.255**	-.110*	.082
Anksiyete	-.295**	-.110*	.137*
Depresyon	-.216**	-.137*	.049
Stres	-.209**	-.057	.050
Aşı Karşıtlığı Toplam	-.116*	-.001	.091
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu	-.144**	-.001	.136*
Aşı Karşıtlığı	-.069	.021	.031

Aslı YAYAK- Özlem TOP- İpek KARAGÖZ

Aşı Olmama Çözümleri	-.057	-.035	.049
----------------------	-------	-------	------

*p<.05; **p<.01

Katılımcıların yaşları ile DASS toplam puanı ($r=-.255$; $p=.000$), anksiyete ($r=-.295$; $p=.000$), depresyon ($r=-.216$; $p=.000$) ve stres ($r=-.209$; $p=.000$) alt ölçek puanları arasında ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinin toplam puanı ($r=-.116$; $p=.036$) ve aşı yararı ve koruyuculuğu alt ölçeğinden ($r=-.144$; $p=.009$) aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Katılımcıların gelir durumları ile DASS toplam puanı ($r=-.110$; $p=.046$), anksiyete ($r=-.137$; $p=.013$) ve depresyon ($r=-.137$; $p=.013$) arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile DASS Anksiyete alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında ($r=.137$; $p=.013$) ve Aşı Karşıtlığı Ölçeği Aşı Yararı ve Koruyuculuğu alt ölçeğinden alınan puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.136$; $p=.013$).

Tablo 12’de katılımcıların Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon analizi bulguları verilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeğinden ve Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Bulguları

	DASS Toplam	Depresyon	Anksiyete	Stres
Aşı Karşıtlığı Toplam	.133*	.126*	.118*	.130*
Aşı Yararı ve Koruyuculuğu	.088	.079	.099	.071
Aşı Karşıtlığı	.147**	.141*	.126*	.145**
Aşı Olmama Çözümleri	.072	.071	.042	.089

*p<.05; **p<.01

Katılımcıların Aşı Karşıtlığı Ölçeğinden aldıkları toplam puanlarla DASS toplam puanları ($r=.133$; $p=.016$) ve depresyon ($r=.126$; $p=.022$); anksiyete ($r=.118$; $p=.032$) ve stres ($r=.130$; $p=.018$) alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Bu bağlamda H2 ve H3 desteklenmiştir.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

Katılımcıların Aşı Karşıtlığı Ölçeğinin aşı karşıtlığı alt ölçeğinden aldıkları puanlarla DASS toplam puanları ($r=.147$; $p=.007$) ve depresyon ($r=.141$; $p=.010$); anksiyete ($r=.126$; $p=.022$) ve stres ($r=.145$; $p=.008$) alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Aşı Karşıtlığı Ölçeğinin Aşı Yararı ve Koruyuculuğu alt ölçeği ve Aşı Olmama Çözümleri alt ölçeğinden alınan puanlarla DASS toplam puanı ve alt ölçekleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Tartışma

2020 yılında ortaya çıkan COVID-19 salgınının gerek fiziksel gerek ruhsal sağlık üzerindeki etkileri, hem ülkemizde hem de dünya genelinde hızını koruyarak sürmektedir. Geçmiş yıllarda salgının etkilerine yönelik bilimsel çalışmalarda artan stres bulgularına ulaşıldığı gibi, COVID-19 döneminde de bireylerin kısa ve uzun vadede endişe, stres deneyimledikleri bulgulanmıştır (Almond ve Mazumder 2005; Lau vd. 2005; Rajkumar 2020). Salgının hızını ve negatif etkilerini azaltmanın en temel yolu virüse karşı bağışıklık oluşturacak aşılardır. Bu sebeple pandemiyle eş zamanlı olarak aşı çalışmaları da gündemde önemli bir yer kaplamaktadır. Aşılaraya yönelik güven ve çekinceler ise pandemi dönemindeki bir başka tartışma konusudur. Bu çalışmada, COVID-19 pandemisinin ruh sağlığı üzerindeki etkileri ve aşı karşıtlığı çeşitli demografik özellikler çerçevesinde incelenmiştir.

Katılımcılardan elde edilen verilerin sonuçlarına göre, kadınların DASS toplam puanı ve her bir alt ölçekten aldıkları puanlar erkeklerin puanlarından anlamlı olarak farklıdır. Diğer bir deyişle, kadın katılımcılar erkek katılımcılardan daha fazla anksiyete, depresyon ve stres bildirmişlerdir. Aşı karşıtlığı ölçümlerinde toplam puanda anlamlı bir fark ortaya çıkmazken, aşı yararı ve koruyuculuğuna yönelik alt ölçekler kadınların aşının koruyuculuğuna ve yararına yönelik inançlarının daha az olduğunu göstermektedir. Alanyazındaki diğer çalışmalarda kadın ve erkekler arasında aşı karşıtlığına yönelik daha belirgin farklar ortaya konulurken, kadın katılımcıların erkeklere kıyasla daha yüksek oranlarda aşı karşıtlığı ve aşı olmaya yönelik çekinceler bildirdiği bulgulanmıştır (Dağ ve Demirci 2021; Mete vd. 2022; Sallam 2021). Her ne kadar aşı karşıtlığına yönelik toplam puanda bir farka ulaşılamamış olsa da, aşının yararına olan inanç önemli bir belirleyici olduğundan (Troiano ve Nardi 2021), bu bulgu alanyazınla tutarlı gözükmektedir. Dağ ve Demirci (2021), aşı yararına olan inancı kendi çalışmalarında doğrularak aşının mevcut salgına bir çözüm olacağı düşüncesi ile aşı karşıtlığı arasında

anlamli bir iliŒki bulmuŒtur. KiŒiler aŒuların çözüm olacağına yönelik inancı arttika, aŒı karŒıtlıđı azalmaktadır. Salalı ve Uysal (2020) kendi alıŒmalarında bu duruma evrimsel bir perspektifle yaklaŒarak, kadınların iğrenme içgüdülerinin yüksek olmasını aŒı karŒıtlıđını daha yüksek seviyelerde deneyimlemelerine yol açabilecek bir mekanizma olarak öne sürmektedir.

Medeni durum bağlamında incelendiğinde de DASS toplam puanı, alt ölçekleri ve aŒı karŒıtlıđı arasında benzer farklılıklar görölmektedir. Bekar katılımcılar daha fazla DASS toplam puanı, depresyon, anksiyete ve stres bildirirken aŒı karŒıtlıđına yönelik ölçümlerde tek farklılık aŒı yararı ve koruyuculuğuna yöneliktir. Bekarların aŒuların koruyucu olduğuna ve yarar sağladığına yönelik inançları evli olan katılımcılara göre daha düşük olarak bulgulanmıŒtır. Bu durum, DASS toplam puan ve alt ölçeklerindeki yüksek puanlar da göz önüne alındığında sosyal destek ile açıklanabilir (Anazly vd. 2021). Sosyal destek, depresyon, anksiyete gibi duygu durum bozuklukları için koruyucu bir faktör olduğu gibi, kiŒinin sağlığını korumaya yönelik aksiyon almasında ve önleyici/tedavi edici müdahaleleri kabul etmesinde etkili bir rol oynayabilmektedir. Yapılan literatür taramasında uluslararası alanda medeni durum ile aŒı karŒıtlıđı arasındaki iliŒkiyi ortaya koyan bulgulara ulaŒılamamıŒ olsa da Dağ ve Demirci (2021) ölkemizde örnekleminde bekar olma ile aŒı karŒıtlıđı arasında benzer bir iliŒkiyi ortaya koymaktadır. Bir baŒka perspektiften, Türkiye örnekleminde ocuk sahibi olmak bireylerin aŒıya yönelik çekincelerini artıran bir bulgu olarak karŒımıza çıkmaktadır (Salalı ve Uysal 2020). Öyle ki, çocuklarına aŒı yaptırmada çekinceleri olan bireyler, kendileri söz konusu olduğunda aŒıya yönelik daha olumlu tutum bildirmişlerdir (Yıldız vd. 2021). DASS ve aŒı karŒıtlıđı ölçümlerinde aynı yöndeki farklılık bireylerin yaşadıkları bölgelere göre de ortaya çıkmaktadır. Hem DASS toplam, depresyon, anksiyete, stres alt ölçek puanlarında hem de aŒı yararı ve koruyuculuğuna yönelik inancın düşükluğünde büyükşehirde yaşayan katılımcılar en yüksek puanları almışlardır. Onları ilçe merkezinde yaşayanlar takip etmektedir ve en düşük anksiyete, depresyon, stres belirtilerini göstererek aŒuların yararlı ve koruyucu olduğuna en fazla inanan bireyler Œehir merkezinde yaşayanlardır. YaŒanan bölgeye göre aŒı karŒıtlıđı bildirme oranları farklı ölke örneklemlerinde farklı sonuçlar vermektedir. İrlanda örnekleminde yüksek düzey aŒı karŒıtlıđı bildiren kiŒilerin Œehirlerde yaşadığı bulgulanırken, İngiltere örnekleminde Œehir dıŒı kenar mahallelerde yaşayan bireylerde daha fazla aŒı karŒıtlıđı görölmektedir (Murphy vd. 2021)

Psikiyatrik bir tanıya sahip olan, psikiyatri/psikolog baŒvurusu bulunan, herhangi bir psikolog/psikoterapi hizmeti alan bireyler daha yüksek depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri bildirirken, aŒı karŒıtlıđına yönelik ölçümlerde bir farklılaŒma görölmemektedir. Bireylerin

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

yüksek düzeylerdeki stres, depresyon ve anksiyete bildirimleri bu kişilerin halihazırda ruhsal sağlık sistemi içerisinde bulunmaları, kendi duygu durumlarına yönelik farkındalık ve kabulleri ile açıklanabilir. Fakat bu bulgu, DASS toplam puanları ile aşı karşıtlığı toplam puanları arasındaki pozitif yönlü etki ile çelişkili gözükmektedir. Psikiyatrik ilaç kullanımı ise bu bulgulardan farklılaşmaktadır ve anksiyete düzeyinde bir fark görülemezken ilaç kullanan bireyler daha yüksek oranlarda depresyon, stres ve DASS toplam puanı bildirmektedirler. Aşı karşıtlığında ise bu tabloya zıt bir görüntü karşımıza çıkmaktadır. İlaç kullanmayan kişiler daha fazla aşı karşıtlığı bildirmişlerdir. İngiltere ve İrlanda örneklemindeki çalışmada, ruh sağlığına yönelik tedavi (ilaç ya da psikoterapi) almış olmak aşı karşıtlığını azaltan bir belirleyiciyken, bu bulgu ülkemiz örnekleminde ilaç kullanımı ile tutarlıdır fakat psikolog/psikoterapi hizmeti alan ve almayan gruplarda böyle bir farka ulaşılamamıştır (Murphy vd. 2021). Psikiyatrik ilaç kullanımı, öncesinde bir psikiyatrik muayene ve tanıyı gerektirmektedir ve bu bireylerin, halihazırda tedaviyi kabullenen, ilaçlara yönelik güveni olan kişiler olması beklenmektedir. Fakat mevcut alanyazında, psikiyatrik tanıli bireylerde çeşitli sebeplerle (depresyonda aşıya ulaşmak için yetersiz enerji ve motivasyon gibi), ilaç kullanımında ise aşı ve psikiyatrik ilaçların etkileşiminden doğabilecek olumsuzluklara yönelik kaygı ile aşı karşıtlığında artış olabileceğine de değinilmektedir (Payberah vd. 2022). Psikiyatrik tanı almış bireylere yönelik bir başka yaklaşım ise, aşıya yönelik çekincelerin tanıdan değil, aşıya yönelik mevcut inançlardan kaynaklandığıdır (Danenberg vd. 2021). Bizim örneklimiz klinik bir örneklem olmadığından, alanyazındaki psikiyatrik tanıli bireylere yönelik mevcut bilgilerin doğrulanamamış olması olası olmakla birlikte, aşı karşıtlığında psikiyatrik örneklemin de göz ardı edilmemesi gerektiği ve psikiyatristlerin tanıli bireyleri bilgilendirmedeki önemli rolü unutulmamalıdır (Payberah vd. 2022).

Çalışmada alanyazın ile farklılaşan bir diğer bulgu ise çalışan ve çalışmayan katılımcıların aşı karşıtlığı düzeylerinin arasında bir fark bulunmamasıdır. COVID-19 sürecinde aşılara yönelik tutumun incelendiği 15 makaleyi derleyerek ulaşılan bulgu, istihdam seviyesinin yüksek olmasının aşı kabulünü arttırıcı bir etki olduğudur (Troiano ve Nardi 2021). Bu bulgunun altında yatan sebep, özellikle hizmet sektöründe sosyal çevreyle birebir temas halinde çalışan kişiler için (sağlık çalışanları, garsonlar, kasiyerler vb.) getirilen aşı zorunlulukları ve sağlığına yönelik yüksek riskin farkındalığı, kendini koruma isteği olabilir. Çalışma durumu ve yaşanan bölgelere göre aşıya yönelik tutumlardaki farklılıkta ülke ekonomisi, salgın döneminde uygulanan ekonomik politikalar etkin rol alan durumlardır.

Bireyler salgının ekonomik etkilerini yaşadıkları ülkelere göre farklı düzey ve şekillerde deneyimlemektedir. Bu sebeple farklı örneklerde farklı sonuçlara ulaşılması olağan görünmektedir.

Çalışmanın sonuçlarına genel bir çerçeveden bakıldığında, yaş arttıkça DASS toplam puanında ve aşı karşıtlığında azalma görülmüştür. Aşı karşıtlığının yaş ile olan ilişkisi yapılan literatür taramasında en tutarlı ilişkiyi veren değişkenlerden biridir: yaş ile aşı karşıtlığı negatif ilişki içerisindedir (Mete vd. 2022; Murphy vd. 2021; Soares vd. 2021; Troiano ve Nardi 2021). Buna ek olarak, aşı karşıtlığı düzeyi DASS toplam puanı, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile pozitif bir ilişki içerisindedir. Her ne kadar mevcut araştırma bir neden sonuç ilişkisi ortaya koymasa da, alanyazın bulguları aşı karşıtlığı ve depresyon, anksiyete ve stres gibi psikopatolojik çıktılar arasındaki ilişkinin iki yönlü olabileceğini ortaya koymaktadır. Salalı ve Uysal (2020) bu verilerle tutarlı bir şekilde anksiyetede artışı aşı karşıtlığının önemli bir belirleyicisi olduğunu ortaya koymuştur. Bir başka çalışmaya göre, pandemi öncesi anksiyete ya da depresyon tanısı almış olmanın aşı yönelik olumsuz tutumla bir ilişkisi yoktur (Batty vd. 2022). Fakat bir başka çalışmada aşı karşıtlığının, diğer demografik, sağlık ve COVID-19 ile ilişkili bileşenlerden ziyade, anksiyete ve depresyon için en belirgin risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır (Palgi vd. 2021; Payberah vd. 2022). Pandemi döneminde maruz kalınan uzun süreli izolasyon, COVID-19 virüsünün sağlık üzerindeki negatif çıktılara her geçen gün bir yenisinin eklenmesi ve geliştirilen yeni aşuların uzun süreli yan etkilerine yönelik belirsizlik göz önünde bulundurulduğunda, bu faktörlerin kronik bir stres oluşturarak Aşı Karşıtlığı ve DASS puanları arasında pozitif yönde ilişkili olması makul ve alanyazınla tutarlı gözükmektedir.

Bu çalışma kapsamında, COVID-19 pandemisi döneminde depresyon, anksiyete, stres ve aşı karşıtlığını çeşitli demografik kapsamında inceleyerek oldukça çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Fakat çalışma örneğinin özellikleri elde edilen bulguların tüm ülkeye genellenmesinde kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır. Benzer şekilde, araştırma örneğindeki cinsiyet, medeni durum, ilaç kullanımı gibi sınıflandırmalardaki grup sayıları farkı bu genellemelerde ve elde edilen sonuçların anlamlılığında kısıtlayıcı olan bir başka faktör olarak karşımıza çıkabilmektedir. Buna ek olarak, salgının etkileri her gün sürmektedir. Dönem dönem artan ve azalan vaka sayıları, ortaya çıkan yeni virüs varyantları bireylerin hem ruhsal sağlığı üzerinde hem de aşulara yönelik fikirlerinde süreç üzerinde farklılaşan etkiler gösterebilirler. Aynı zamanda, literatürde farklılaşan bulgularda görüldüğü gibi, farklı ülkelerin pandemiyle başa çıkmadaki değişen stratejileri de salgının bireyler üzerindeki etkilerini çeşitlendiren bir

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

durumdur. Tüm bu kısıtlılıklara rağmen elde edilen bulgular, COVID-19 pandemisinin etkilerini anlamaya ve aşı karışıklığını azaltmada hedef alınabilecek gruplara yönelik anlamlı sonuçlar sunmaktadır.

SONUÇ

Yeni tip korona virüsünün(COVID-19) psikolojik, ekonomik, sosyal ve fiziksel sağlığa yönelik etkileri hızla devam etmekteyken, bu etkileri anlamaya yönelik bilimsel araştırmalar da aynı hızla artmaktadır. Mevcut çalışma, bilindiği kadarıyla, ülkemizdeki aşı karışıklığını da ele alarak demografik özellikleri inceleyen tek çalışma olmamakla birlikte, sınırlı sayıdaki çalışmalardan biridir. Aynı zamanda psikiyatrik tanı almış olmak, psikoterapi/psikolog hizmetinden faydalanmak, psikiyatrik ilaç kullanımı değişkenlerinin de incelenmeye alınması mevcut çalışmanın ayırıcı yönüdür. Yapılan analizler sonucunda, alinyazınla farklılaşan ve örtüşen birçok sonuca ulaşılmıştır. Salgının ruh sağlığı üzerinde birçok olumsuz etkiye sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Daha önce de belirtildiği gibi, farklı bulguların sebeplerinden biri örneklem farklılıkları ve ülkelerin pandemi ile başa çıkmada kullandığı farklı politikalar olabilir. Bununla birlikte, salgının farklı dönemlerinde toplanan veriler de araştırmacıları farklı sonuçlara götürebilmektedir.

Mevcut çalışma ve alinyazındaki diğer çalışmalar salgının etkileri üzerine keşfedici bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler, pandemiden daha fazla olumsuz etkilenebilecek risk grubundaki kişilerin belirlenmesinde, aşılama oranını etkileyen aşı karışıklı kişilerin belirlenerek bilgi aktarımı yapılmasında hayati rol taşımaktadır. Fakat buna ek olarak nedensel sonuçların da elde edileceği çalışmalara duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Mevcut çalışma ve bundan sonraki çalışmalar, tüm dünya ve ülkemiz için oldukça zorlayıcı olan bu salgın sürecinde ruhsal ve fiziksel sağlığın korunması adına önemli bir rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

- Almond, D., Mazumder, B. (2005). The 1918 Influenza Pandemic and Subsequent Health Outcomes: An Analysis of SIPP Data, *American Economic Review*, 95(2), 258-262.
- Argüt, N., Yetim, A. ve Gökçay, G. (2016). Aşı Kabulünü Etkileyen Faktörler, *Çocuk Dergisi*, 16(1), 16-24.
- Batty, G. D., Deary, I. J. ve Altschul, D. (2022). Pre-Pandemic Mental And Physical Health As Predictors Of COVID-19 Vaccine Hesitancy: Evidence From A UK-Wide Cohort Study, *Annals of Medicine*, 54(1), 274-282.
- Dağ, A., Demirci, H. (2021). Koronavirüs (Covid-19) Aşısı Karışıklığına Yönelik Nicel Bir Araştırma, *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi*, 1(2), 74-83.

- Danenberg, R., Shemesh, S., Bitan, D. T. vd. (2021). Attitudes Of Patients With Severe Mental Illness Towards COVID-19 Vaccinations: A Preliminary Report From A Public Psychiatric Hospital, *Journal of Psychiatric Research*, 143, 16-20.
- Dubé, E., Bettinger, J. A., Fisher, W.A. vd. (2016). Vaccine Acceptance, Hesitancy and Refusal In Canada: Challenges and Potential Approaches, *CCDR*, 42(12), 246-251.
- Dubé, E., Laberge, C., Guay, M. vd. (2013). *Vaccine Hesitancy: An Overview. Human Vaccines & Immunotherapeutics*, 9(8), 1763-1773.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2018). *Depression*.
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs369/en/>
- Erkekoğlu, P., Köse, S. B. E., Balcı, A. vd. (2020). Aşı Kararsızlığı ve COVID-19'un Etkileri, *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 208-220.
- George, D., Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.), Boston: Pearson.
- Kader, Ç. (2019). Aşı Karşıtlığı: Aşı Kararsızlığı ve Aşı Reddi, *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 4(3), 377-388.
- Karamustafaloğlu, O., Yumrukçal, H. (2011). Depresyon ve Anksiyete Bozuklukları, *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, 45(2), 65-74.
- Kessler, R. C., Merikangas, K. R. ve Wang, P. S. (2008). The Prevalence and Correlates of Workplace Depression in the National Comorbidity Survey Replication, *Journal of Occupational and Environmental Medicine/ American College of Occupational and Environmental Medicine*, 50(4), 381-390.
- Kılınçarslan, M. G., Sarıgül, B., Toraman, Ç. vd. (2020). Development of Valid and Reliable Scale of Vaccine Hesitancy in Turkish Language, *Konuralp Medical Journal*, 12(3), 420-429.
- Lau, J. T., Yang, X., Pang, E. vd. (2005). SARS-Related Perceptions in Hong Kong, *Emerging Infectious Diseases*, 11(3), 417-424.
- Lovibond, P. F., Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories, *Behaviour Research and therapy*, 33(3), 335-343.
- Mete, B. Doğan, E., Kanat, C. vd. (2022) COVID-19'A İlişkin Aşı Kararsızlığına Etki Eden Faktörler: Türkiye'den Bir Online Anket Çalışması, *ESTUDAM Public Health Journal*, 7(1), 73-82.
- Murphy, J., Vallières, F., Bentall, R. P. vd. (2021). Psychological Characteristics Associated With COVID-19 Vaccine Hesitancy and Resistance in Ireland and The United Kingdom, *Nature communications*, 12(1), 1-15.
- Palgi, Y., Bergman, Y. S., Ben-David, B. vd. (2021). No Psychological Vaccination: Vaccine Hesitancy is Associated With Negative Psychiatric Outcomes Among Israelis Who Received COVID-19 vaccination, *Journal of Affective Disorders*, 287, 352-353.
- Payberah, E., Payberah, D., Sarangi, A., vd. (2022). COVID-19 vaccine hesitancy in patients with mental illness: Strategies to overcome barriers—a review, *Journal of the Egyptian Public Health Association*, 97(1), 1-6.
- Rajkumar, R. P. (2020). COVID-19 and Mental Health: A Review of the Existing Literature, *Asian Journal of Psychiatry*, 52, 102066.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri ile Aşıya Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkilerin Covid-19 Pandemi Sürecinde İncelenmesi

- Rossi, R., Socci, V., Talevi, D. vd. (2020). COVID-19 Pandemic and Lockdown Measures Impact on Mental Health Among the General Population in Italy, *Frontiers in Psychiatry*, 11, 790.
- Salali, G. D., Uysal, M. S. (2020). COVID-19 vaccine hesitancy is associated with beliefs on the origin of the novel coronavirus in the UK and Turkey, *Psychological medicine*, 1-3.
- Sallam, M. (2021). COVID-19 Vaccine Hesitancy Worldwide: A Concise Systematic Review of Vaccine Acceptance Rates, *Vaccines*, 9(2), 160.
- Sarıçam, H. (2018). The psychometric properties of Turkish version of Depression Anxiety Stress Scale-21 (DASS-21) in health control and clinical samples, *Journal of Cognitive-Behavioral Psychotherapy and Research*, 7(1), 19-30.
- Scheier, M. F., Carver, C.S. (1987). Dispositional Optimism and Physical Well-being: The Influence of Generalized Outcome Expectancies on Health. *Journal of Personality*, 55(2), 169-210.
- Selye, H. (1976). *The Stress of Life*, New York: McGraw-Hill.
- Smith, T. C. (2017). Vaccine rejection and hesitancy: A review and call to action, *Open Forum Infectious Diseases*, 4(3).
- Soares, P., Rocha, J. V., Moniz, M. vd. (2021). Factors Associated With COVID-19 Vaccine Hesitancy, *Vaccines*, 9(3), 300.
- Troiano, G., Nardi, A. (2021). Vaccine hesitancy in the era of COVID-19, *Public Health*, 194, 245-251.
- Üstün, A., Bayar, A. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 384-390.
- World Health Organization. (2020). *Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public*. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/need-extra-precautions/people-at-higher-risk.html>
- Yıldız, Y., Telatar, T. G., Baykal, M. vd. (2021). COVID-19 Pandemisi Döneminde Aşı Reddinin Değerlendirilmesi, *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 200-205.
- Yüksel, G. H., Topuzoğlu, A. (2019). Aşı Redlerinin Artması ve Aşı Karşıtlığını Etkileyen Faktörler, *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 4, 244-258.

SOSYOLOJİK PERDEDEN KADIN OLMAK İLE GÖÇÜN BAĞINI SORGULAMAK

Yonca ALTINDAL*

ÖZ

Ülkeler, gelişme yazını açısından değerlendirildiğinde birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Gelişmenin mutlak anlamda görünürlük kazanabilmesi için ekonomik anlamda iyileşme halinin tek başına yeterli olmayacağı kabul edilmektedir. Önemli olan toplumsal ve hukuksal boyutta gelişmenin yaşanmasına dairdir. Bu nedenle gelirin nasıl dağıtıldığı, sınıfsal alanın inşa edilme göstergeleri, insan haklarının içerimleri, hukuksal yapı ve uygulamalarla sorgulanmalıdır. Bu sorgulamalar ister istemez kentlerin konumlarını da tartışılmayı elzem hale getirmektedir. Bu çalışma göçün pür tarihsel bir fotoğrafını çizmekten öte toplumsal cinsiyet ile ilişkisini sosyolojik düzlemde irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için Türkiye'nin göç serüvenine yer verilecektir. Ardından 1940'larla birlikte ülkemizde görülmeye başlayan göç devingenliği toplumsal cinsiyet eşitliği temelli perspektifle açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: kent, kentleşme, kentleşme, göç, toplumsal cinsiyet.

QUESTIONING THE LINK BETWEEN BEING A WOMAN AND MIGRATION AND MIGRATION THROUGH A SOCIOLOGICAL SCREEN

ABSTRACT

When countries are evaluated in terms of development literature, they differ from each other. It should be known that economic recovery alone will not be sufficient for the development to gain visibility in absolute terms. The important thing is to experience social and legal development. For this reason, how the income is distributed, the indicators of the construction of the class area, the implications of human rights, legal structure and practices should be questioned. These inquiries inevitably make it essential to discuss the positions of the cities. This study, beyond drawing a purely historical picture of migration, aims to examine its relationship with gender at the sociological level. In order to realize this aim, Turkey's migration adventure will be included. Then, the mobility of migration, which started to be seen in our country with the 1940s, will be tried to be explained with a perspective based on gender equality.

Keywords: urban, urbanization, being urban, migration, gender.

Atf: ALTINDAL, Y. (2022). "Sosyolojik Perdeden Kadın Olmak İle Göçün Bağını Sorgulamak", İMGELEM, 6 (11): 699-714.

Citation: ALTINDAL, Y. (2022). "Questioning the Link of the Link Between Being a Woman and Migration and Migration Through a Sociological Screen, İMGELEM, 6 (11): 699-714.

Başvuru / Received: 15 Aralık 2022 / 15 December 2022

Kabul / Accepted: 27 Aralık 2022 / 22 December 2022

Derleme Makalesi / Review Article

EXTENDED ABSTRACT

Urban, urbanization and urban being should be considered together with social life as they are indispensable for public life. Although the emergence conditions of cities are very important

* Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-mail: yoncaaltindal@balikesir.edu.tr, yoncaaltindal@yahoo.com.tr, ORCID Numarası: 0000-0002-1240-127X

when viewed from the historical conjuncture, interpreting the phenomenon that has as much fluidity as the urban gains meaning with the explanations of the sociology discipline.

Examination of urban areas inevitably reveals the phenomenon of migration. The evolution of migration should be considered together with the different dynamics of sociality. This is possible with the in-depth evaluations of sociology on the phenomenon of migration.

In order to make a detailed reading of the structures of cities, it is necessary to look at how their connection with development is established and how it is shaped. The appearance of cities and their basic implications will give important clues about where we stand regarding the phenomenon of development. Evaluating these clues in a sociological context is undoubtedly related to knowing what development means. Considering the development phenomenon as an economic basis will lead to incomplete and shallow inferences in interpreting the semantics of cities, urbanization and urbanization. For this reason, the meaning of the development phenomenon in the urban is possible with the necessity of questioning the movement experienced with the migration process and its relation with gender. At this point, it should be underlined that development is not a purely economic-based phenomenon. Development is a total phenomenon that is created socially, legally and culturally as well as increasing welfare in economic terms. The realization of this awareness and versatility took place in the 1970s in the world. On the one hand, neo-liberal policies gained momentum with the end of the Welfare state, and on the other hand, the sociality of current policies and the aspect of not being included in many vulnerable groups inevitably led to a broad assessment of the development phenomenon.

The fact that the development phenomenon was handled in this wide spectrum had a completely different color by changing both its name and its implications with the 1970s, when both the social science paradigm was transformed and the social policy fields evolved. In this new turn, which is called the new development or sustainable development principles, many new fields such as education, environment, gender have become the interest of social sciences, especially sociology and social policy disciplines. At the same time, it is in question that the non-governmental organizations, where the projects based on the studies on these new fields are effective, expand and disseminate the implications of the development phenomenon.

The relationship between sustainable development principles and the phenomenon of gender can be understood by evaluating the urban together with the urbanization, being urban and migration phenomenon. The differentiation of the woman's state of vulnerability in urban areas is also made visible by living in the center of the urban or, on the contrary, in its periphery.

These differentiations emerge more clearly with the effect of social and cultural dynamics, together with the basic cores of class and gender equality or inequality. These phenomena, which are sometimes not very obvious and exist more lately, provide information about the importance or absence of development in the urban sense. At this point, the phenomenon of migration should be explained by examining many aspects of how development is experienced, spatial, inter-class life experiences and the reproduction of genderism or, on the contrary, the realization of gender equality.

In Turkey, this phenomenon of migration, especially internal migration experiences, should be explained by understanding how both development and especially gender phenomena spread.

Although the adventure of the immigration phenomenon, which started especially with the 1940s, started with the stories of displacement with the dream of being employed, it has also been revealed by the sociological studies that this mobility is much more than just a simple change of location. With the realization of the phenomenon of internal migration, not only the direction and implications of employment have changed, but many changes have begun to be seen, from family structures to daily life practices. The stable nature of rural area dynamics has evolved, expanded and transformed with the transition to the urban area. This change and transformation has also been reflected in male-female relations, and the gendered understandings that position women and men differently in spatial terms have started to become more effective with traditional social and cultural themes. Although this masculine structure, norms and values were not seen sharply by the old owners of the urban, the resistance to change by the new citizens who later joined the urban or, so to speak, later acceptance, paved the way for sociological evaluations about being able to take part in the public sphere.

Although the meaning of migration in the relationship between migration and gender equality has changed over time, it has not gone beyond being a quantitative increase in terms of access to education and the right to work, especially in terms of years. Qualitatively, women's access to an active position and their process of becoming an active actor or agent still have not been fully realized due to the dominance of genderist and conservative policies. Even today, women have not been sufficiently empowered and free individuals in the sociological sense and from a gender equality-based perspective. The phenomenon of psychological, economic, social and collective empowerment is still the main obstacle women face. Especially in this four category, women are displaced as emotional beings who lag behind men, have no say, are pacified, far from being the decision maker. The masculine dominant structure sharply deters women from these areas and, of course, from their empowerment.

The sociological nature of migration is revealed by the recognition of its traces on the roads full of sharp bends in the urban, urbanization and urban being. The role of migration in the movement undoubtedly manifests itself in the differences in the level of development of the countries. At this point, genderist roles and patterns that make their presence felt deeply even though they hide themselves in the dynamism of cities exist and are reproduced day by day.

GİRİŞ

Göçe sosyolojik pencereden bakılması, görünmeyenin ardındaki keşfedilmesiyle doğrudan ilintilidir. Göç ile kırılğan grup olan kadınlar arasında yakın bağlantı söz konusudur. Göç olgusunun ve kentleşmenin de aslında toplumsal ve kültürel olarak erkek egemen yapının temel nüveleri etrafında yeniden üretilme süreçleri ve gündelik yaşam pratikleri etrafında yaşanması söz konusudur.

Ülkelerin kalkınmışlığı ise esas olarak kentleşmenin ve kentlileşmenin sosyal devlet ilkeleriyle yaşandığı ve hak temelli yaklaşımlarla şekillenen ya da bu yaklaşımlardan uzak varlığıyla kendisinden söz ettiren toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olup olmadığı ile doğrudan bağlantılıdır. Toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten bütünüyle farklı doğasını ve anlamını toplu iğne ile kazımak kalkınmanın olmazsa olmazıdır. Bu bakımdan kentlerin gelişmişliğinin gerçekleşebilmesi temeli eşitsizliğe dayalı yapı, mekanizma ve nüvelerinin sorgulanmasına bağlıdır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet olgusunun içerimleri, Türkiye özelindeki görünümleri ve özellikle göç sonrasında yaşanan değişim ve dönüşümlerin sosyolojik gözle irdelenmesi gerekmektedir.

Ekonominin yalnız başına gelişmişlik adına konuşacağı sözcüklerin sığılığı yerini menüsü zengin kavramsallıklara ve olgusalığa bırakmaktadır. Toplumsallığı bol yepyeni alanlardaki ele alış 17 temel ilke ile tanışmamıza imkân tanımaktadır. Yaşamın pek çok alanının dokusuna değinen acılarına çare olmayı vaat eden bu ilkelerin odağında sınıfsallığın toplumsal cinsiyet ile olan derin bağlantısını çözümlmek bu çalışmanın temel amaçları arasındadır.

Gelişmenin Toplumsal Cinsiyet İle İlişkisinde Sosyolojik Dokunuşlar

Gelişme olgusu geçmişten günümüze değin ekonomik temelli olarak kabul edilmektedir. Gelişme yazının şekillenmesi büyük anlamda ekonominin ilerlemesi anlamında kullanılmaktadır. Böylelikle ekonomik anlamda güçlenme bir ülkenin etkin anlamda söz sahibi olduğu anlamına da gelmektedir. Gelişmenin ekonomik boyut ile sınırlı kavrayışı ise zamanla değişime uğramış ve çok yönlü bir perspektifle irdelenmenin gerekliliğine ulaşmıştır. Bu evrimsellik gelişmenin bambaşka kapılarının da olduğunu göstermektedir.

Sosyolojik Perdeden Kadın Olmak İle Göçün Bağını Sorgulamak

Toplumsal cinsiyetin kentlerdeki serüveni ise farklılık göstermekle birlikte tablo temel olarak karanlık havaların egemen olduğu çizimlerdeki melankoliyi yaşam tarzı olarak benimsemiş ressamların fırça izleriyle doludur. Aydınlığın az gelişmiş ülkelerin havasına çok da sinmediği bu eşitsiz yapılanmada kentler sosyoloji makyajı ile var olabilmektedir. Bu makyaj çoğunlukla dağınık karambol şekilde görünür kılınmakta göz önü morlukları ve ruju akmış şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmektedir. Kentlerin yaşamış oldukları değişim kimi zaman oldukça hızlı kimi zaman ise yavaş seyretmektedir. Ancak değişimin olumlu boyutu olan gelişmenin gerçekleşmesi ve toplumların da bu anlamda ilerlemesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne kadar yaşandığı ile doğrudan bağlantılıdır. Bu noktada ekonomik kalkınmanın tek başına yeterli olduğuna ilişkin savın eksikliği sebebiyle geçerliliğini yitirmektedir. Bu noktada *Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini* öncelemek buğulu olmayan holistik pencereden toplumsallığı anlamak ve kavramakla olanaklı hale gelebilir. Bu ilkelerin kent, kentleşme ve kentleşme olgularıyla bağını kurmanın en açık yolu sosyolojik perspektifle yorumlanması ve cinsiyetçi izleklerin irdelenmesi ile mümkün olabilir.

Göçün Türkiye Cumhuriyeti Dönemi serüveni 1940'larla birlikte başlamış ve 1950'lerle birlikte hızlanmıştır. 1940'lı yılların sonlarında özellikle kentleşmenin seyri, Marshall yardımları nedeniyle tarımda makineleşmeye geçiş süreci ile etkili olmuştur. Kırsal alanda yer alan tarım işçiliği beraberinde yoğun iç göç dalgası sonrasındaki kent politikalarının liberal ve neo-liberal piyasacı yapısı üzerine şekillenmesi sebebiyle ucuz emek haline gelmesine yol açmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). İç göç olgusunun kırılğan gruplar açısından ele alınışı ise daha sonraki dönemlere denk gelmektedir. Göçün sosyolojisini okumak daha çok mekânsal açıdan yer değişimi ile ele alınmış ilerleyen dönemlerde de özellikle değişen aile yapılarını konu alan çalışmalar ön planda tutulmuştur.

Kadınların göç sürecindeki gündelik yaşam deneyimlerinin spesifik olarak irdelenmesi ise toplumsal cinsiyet eşitliği temelli perspektifin temel alınması ile etkin olabilecektir. Çünkü açıkça görülmektedir ki kadınlar açısından ucuz emeğin yönü çok daha ağırdır. Ne kente uyum sağlayabilen ne de kırsal alandan bağını tam anlamıyla koparabilmiş olan eğitimsiz alt sınıf kadın kırılğanlığın savunmasız ve korunaksız haliyle çok daha yakından tanışmaktadır. Bu durumda kente aidiyet hissedememekte, daha da önemlisi özne olamamakta dolayısıyla gün geçtikçe kentte erimektedir. Kentte yaşıyor olması kentli olduğu ve kentin temel yaşam haklarından yararlandığı anlamına gelmediği için göç süreciyle özellikle Türkiye özelindeki hikâyede kadınlar *ötekinin ötekisi* olarak pek çok sığınaksızlıkla baş etmek zorunda kalmışlardır. Bu doğrultuda kırılğan grupların içerisinde kadınların konumunu hatta daha doğru

şekilde ifade etmek gerekirse konumsuzluğunu değerlendirmek göç olgusu ile yaşanan flört süreçleriyle başlayan cicim aylarıyla devam eden mutluluk hallerinin yerini zamanla şiddetli geçimsiz evliliklere bırakmasından dolayı ayrıntılı okumasının yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Az gelişmiş ülke konumundaki Türkiye özelindeki kadınların yaşam alanlarının sınırları, karşılaşılan zorluklar ve kentte kadın olmaya dair geliştirilen mücadele görünümüleri göçün med-cezirli bir o kadar gri kasvetli fotoğrafını okumak kadar önemli olmakla birlikte hiç de kolay değildir. Bu nedenle göçün cinsiyetçiliğe karşın mesafeli ya da samimi ilişkisinin yapısının nasıl oluştuğu öncelikle devinimi toplumsal bağlamı ele almakla gerçekleşebilir. Zira göçün kadınlar açısından kültürel anlamda inşa edilen “ideal kadınlık” rollerinin devamlılığının ya da sona ermişliğinin tek bir yanıtını ve çıkarımını yapmak mümkün değildir. Tüm aşıkârlarıyla karşımızda duran, kırılmanın kadın halinin sınıfsal ve toplumsal cinsiyet boyutlarıyla beraber sosyolojik olgularla yorumlanmasına dairdir.

Kalkınmada Göç Göçteki Kalkınma: İçerimlerin Nasıllığı Düşünmek!

Göç, kadınlar ve erkekler için apayrı deneyimlerin yaşanmasına yol açan sosyolojik bir olgudur. Olgunun devingenliği az gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı çok daha net olarak karşımıza çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa ettiği “ideal kadınlık” ve “ideal erkeklik” kurgusu ile bu kurguyla şekillenen yapıların ülkeler açısından taşıdığı anlamsallık kalkınmanın boyutunu da göstermektedir. 2016-2030 yıllarını kapsayan “*Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Hedefler*” başlığı adı altında toplamda 17 ilkenin kalkınmanın tüm yaşamı doğrudan etkilemesine yönelik olduğunu ifade etmek olanaklıdır. Bu ilkeler kalkınma söylem ve politikalarında kadınların etkili olmalarına imkân sağlamayı hedeflemektedir. Bu nedenle Baltacı'nın da üzerinde durduğu üzere “kadınların kendi hayatlarına ilişkin karar verebilmelerinin yanı sıra, toplumların dönüşümünde de aktif olarak karar alabilmeleri için oldukça önem taşımaktadır” (2009:26-28).

Göçün kadınlar açısından kırılmanın daha derinden hissettirmesi 5. ilkenin yeterince kavranmadığını ve mevcut politikaların uygulamada sıkıntılar taşıdığına kanıtlarını sunmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesi kalkınmanın kamusal alandaki kadın-erkek eşitliğinin sağlıklı bir şekilde uygulanmasına dayalı içerimlere sahiptir. Özellikle eğitim ve çalışma haklarının kadınların lehine sosyal politikalarla dizayn edilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Böylelikle çalışma yaşamlarında kadınların karşılaştıkları *cam tavan* ve *kraliçe arı sendromlarını* önleyici farkındalığın edinmesine dair kapsamlı bir ilke oluşu eşitsizliğin çok daha derinlerdeki varlığının sorgulanmasını elzem hale getirmektedir. Bu ilke muhafazakâr gelenekçi cinsiyetçi keskin yapıların önüne eşitlikçi işleyişleri konu aldığı için

Sosyolojik Perdeden Kadın Olmak İle Göçün Bağını Sorgulamak

özellikle 1970 sonrasında neo-liberal piyasacı ve aile politikalarını önceleyen toplumlardan tepkiler almıştır. Bu yapıların egemen olmasının ana sebebi kuşkusuz toplumsal işbölümünün eşitsiz güç ilişkileriyle oluşturulmasından ve kültürel olarak inşa edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Toplumsal işbölümü Altındal'ın da belirttiği üzere

“kadını özel alanla sınırlayıp, erkeği kamusal alanla eş tutarak kadınları edilgen ve pasif konuma iten içerimlerle karşımıza çıkmaktadır. Kadınların aksine erkekler ise karar verici rolü üstlenmektedirler. Bu toplum yapısı ataerkil norm ve değerlerle oluşturulduğu için özne, kültür, rasyonel, bilim ve kamu ile erkek cinsiyeti ile buna karşın nesne, doğa, duygusallık, irrasyonellik ve özel alan ile kadın cinsiyeti özdeşleştirilmiştir. Özellikle dikkat edilmesi gereken nokta, belirtilen özelliklerin, ilkinin ikincisine negatif anlam yükleyerek ve hatta olumsuzlayarak kendini yüceltmesine dayalı olmasıdır” (2009:355).

Bu toplum yapılarında emeğin feminizasyonu ve kadınların güçlenmeleri aynı zamanda muhatap olarak kabul edilmelerini önlemektedir. Kadın politikalarının yerine aile politikaları temel alınmaya başlandığı için toplumsal işbölümü, geleneksel cinsiyetçi kodlar ve uygulamalar sorgulanmamakta ve esas odak noktası kutsallaştırılan ailede “iyi eş”, “iyi ev kadını” ve “iyi anne” olmakla değerlendirilmektedir. Kadın odaklı yaklaşımların yerine ailenin güçlendirilmesinin temel alınması toplumsal cinsiyet eşitliği olgusunun içerisinde boşaltılmasına, değersizleştirilmesine ve hafifsenmesine yol açmaktadır. Oysa kadın hareketinin başlaması dünya genelinde farklı amaçlarla ve mücadele alanlarının sayısız öyküleriyle doludur.

Kadınların toplumsal yaşantının pek çok alanında erkeklerle eşit haklara sahip olmak için hak taleplerinin oldukça uzun bir tarihi geçmişe sahip olduğu söylenebilir. Batı’da kadınların eşit hak mücadeleleri öncelikle eğitim alanında başlamıştır. 17. yüzyıla kadar uzanan bu tarihsel geçmişte kadınların seslerini duyurabilmeleri ise ancak 18. ve 19. yüzyıllarda Amerikan Özgürlükler Bildirgesi (1776) ve Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi’nin (1789) hemen sonrasında gerçekleşebilmiştir. Sanayileşme, kapitalistleşme ve ulus devlet sürecinde farklı politik ve ekonomik dönüşümlerle birlikte zaman içerisinde ailenin rolü ve önemi de değişmiştir. Bunun yanı sıra, Amerikan ve Fransız Devrimlerinin entelektüel ortamı

ve özgürlük anlayışını yaymaları, bir noktada kadın hareketine de temel teşkil etmiştir (Çakır, 2001; Sancar, 2000).

Mevzu, olgunun kapsamına ilişkin eril ve muhafazakâr yapının açıkça saldırısından kaynaklanmaktadır. Kadın ve erkeğin gerçek anlamda eşit olamayacağı buna ilişkin en fazla *toplumsal cinsiyet adaleti* denilmesinin çok daha uygun olacağına dair yerleşik eril kanaatler ve uygulamalar kadınların aktif özne olarak var olabilme haklarına ilişkin tehditleri içermekte ve zamanla bu ideolojik yapılanma kendisini açıkça yüksek sesle duyurmaktan da geri kalmamaktadır. Kadınlar adına yaratılan “kadın işi” ve erkeklere uygun olduğu düşünülen “erkek işi” ayrımcılığında da görüldüğü üzere kadınların öncelikli işlerinin ve görevlerinin ailenin tamamlayıcı ve sürdürücüsü olarak bakım emeği uyarınca davranılmasının en makul olduğu dillendirilmektedir. Bu demokratik hak temelli yaklaşımda, kadınların açıkça güçlenmelerinin yapıyı yok edeceği ve “*ailenin kutsallığına*” zarar oluşturacağı savunulmaktadır.

Kadınların kamusal alandaki güçleri şüphesiz eşit eğitim hakkına erişmeleri ve önlerindeki engellerin kaldırılması ile başlamaktadır. Devamında çalışma hayatında alacakları rollerin tanımlayıcılığı ve sınırları koruyuculuğu ise patriarkanın karar verici erkeklerinin iki dudağı arasında çıkacak izinlere ve cinsiyetçi yapıyı sorgulamayan bu erkekleri ikna kabiliyeti yüksek kadınların etkisine bağlıdır. Kadınların kendilerinden emin bir şekilde adım atmaları önlenmekte ya da sesleri kısık bir şekilde yaşamaları istenmektedir. Bu filmin senaryosu şüphesiz kadınların erkekler tarafından ciddi anlamda tehdit olarak görülmesi ile kaleme alınmıştır.

Kentteki Kadınların Kırılganlığa Adanmış Yüzü

Kentleşmenin ve kentlileşmenin hızlı ve çarpık olarak yaşandığı azgelişmiş ülkelerde özellikle kırsal alandan kentsel alana yönelik olan göçlerde kadınlar en savunmasız, en korunaksız ve en kırılgan kesimi oluşturmaktadırlar. Kadınlar açısından kentlerin gelişmişlik düzeyleri eril kentlerde yer almaları ile doğrudan ilintilidir. Kadınlar kamusalda görünür kılınıyor mu? Şekilsel olarak adeta vitrin gibi mi yer alıyorlar? Eğitimden çalışma hayatına kadar aktif özne olabiliyorlar mı? Göçle birlikte eğitimsiz kadınların kentte gerçek anlamıyla yaşayabilmeleri ne kadar mümkün oluyor? Bu gibi pek çok yapısal sorun günümüzde hala yanıtını beklemektedir.

Sosyolojik Perdeden Kadın Olmak İle Göçün Bağını Sorgulamak

Eski kentliler ile yeni kentliler arasındaki hiyerarşik güç ilişkilerinin sosyolojik yorumlanması sınıfsallığın ve patriarkanın izleklerini görebilmekle imkânlı hale gelir. Farklı kadınlıkların arasında yaşanan bu çatışma hali göç olgusunun kentsel alandaki mekânsal ayrışmalarında da kendisini açıkça göstermektedir. Öyle ki sınıfsal bağlamı olarak kadınların kırılabilirlik yelpazesinin içerisindeki renkleri üst sınıfa mensup iyi eğitilmiş kamusal alan dinamiklerinin farkında olan eski kentli bir kadın ile kırsal alanda ekonomik temelli olarak kentin periferisinde yaşam mücadelesi veren kadın açısından farklıdır. Eğitim seviyesi düşük, çoğunlukla okuma yazma bilgisi olmayan, asgari ücretle hayatını devam ettirmeye çalışan, kamusal alanda sadece ayak izi olan üst sınıf kadınların hayatlarının çok daha rahat geçirebilmesi için ev içi sorumluluklarını alarak yüklerini hafifleten, hayatlarını kolaylaştırır da beğenilmeyen, hafifsenen ve Urry'nin de belirttiği üzere *kirlenme* olgusuyla eşleştirilen alt sınıf kadınların yoksulluğun pençesinde olmaları kaçınılmaz olduğu için kırılabilirliği yaşama rengi elbette aynı olmayacaktır. Erder'in de özellikle bahsetmiş olduğu gibi kentlerde, kırsal göçmenlerin maddi imkânsızlıkları sonucunda ortaya çıkan gecekondu alanlarının gelişimi ve dönüşümünde en önemli belirleyici unsur ise yoksulluğun artmasıdır. Ekonomik ve toplumsal değişimler nedeniyle yoksulluk yalnızca gelir azlığı ile meydana gelmemektedir. Küresel çaptaki müdahalelerle az gelişmiş ülkelerin çöken ekonomileri, buna bağlı olarak farklılaşan toplumsal yapı içinde yeniden şekillenen sınıfsal yapı içinde oluşan uçurumlar, kentsel sosyal hizmetlerin ve sosyal devletin koruyuculuğunun ortadan kalkması ile kentlerdeki yoksullar daha zor koşullar altında yaşamaya mecbur bırakılmıştır (Erder, 2001:32-36). Bir yandan kentin geleneksel sınıflarının yaşadıkları mekânlardaki dönüşümler, diğer yandan da sermaye birikiminin hızının yükselmesi belli kentsel bölgelerin aldıkları düzensiz ve enformel göçler, kentlerde ciddi bir kentsel yoksulluk sürecini de birlikte etkilemiştir (Davis, 2007). Yoksulluk az gelişmiş ülkelerin içerisinde çıkamadıkları girdap gibidir. Ecevit'in de ifade ettiği üzere “büyümenin istenilen düzeyde olmayışı üretimin azalmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda yüksek oranda işsizliğin ve pek tabii ki gelir azalması gibi yapısal sonuçları da karşımıza çıkarmaktadır” (1998:31-47). Kadınlar açısından bakıldığında durum çok daha vahimdir. Özellikle göç sonrasında yoksulluğun kadınsılaşmasının derinden hissedilmesi söz konusudur. Güneş iki farklı sınıfsallıktaki kadınlar için eşit doğmamaktadır. Altındal'ın da dikkat çektiği üzere “gelirden yoksun, temel iktidarı elinde bulunduran erk'ek olmayan, genç ve sağlam ideal sağlık bedeninden yoksun ve ülke içinde azınlık olarak tanımlanan gruplar kırılabilirliğin esas özneleri olmakla birlikte toplumun kabul edilebilirliği noktasında ise etiketlenen gruplar” (2020:134) olarak değerlendirmek mümkündür.

Gecekonuda yaşayan her türlü olanaksızlıkla dolu gri gökyüzüyle tek odalı evinde ya da apartmanların bodrum katında uyanan kadınlar açısından göç ve sonrasında yaşananlar mutlu yüz ifadelerinden oldukça uzaktır. Oysa hayata daha şanslı olarak gözlerini açan üst ve orta üst sınıfa mensup kadınları masmavi bir gökyüzü kucaklamaktadır. Yine de her iki kadın açısından yaşam az gelişmiş ülke konumunda bulunan Türkiye özelinde görüldüğü gibi gökyüzünün yarısının kendilerine lütfedilmediği eril bulutlarla doludur. Bu damgalanmada Toksöz'ün de özellikle belirttiği üzere “neo-liberal ekonomik politikaların esnek, güvencesiz ve kayıt dışı işleri yaygınlaştırmasının etkisinden de bahsetmek gerekir. Bu durum özellikle kadınların düzensiz ve yetersiz gelir getiren, geçici ve kayıt dışı işler aracılığıyla ekonomik güçlenmelerini engellemiştir ve sermaye ile patriarka arasındaki uzlaşma sürdürülmektedir” (2011:225). Kadınların kentsel ekonomik yapılanma içerisindeki istihdama yeterince katılamaması ise Kandiyoti'nin ifade ettiği (1998) üzere temelde patriarkal, gelenekçi ve cinsiyetçi aile modeline dayanmasından kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde izlenen neo-liberal ve muhafazakâr politikaların 2000'li yıllarla birlikte daha fazla artması ve aile odaklı politikaların lanse edilmesi nedeniyle kadın istihdamında ciddi anlamda düşüş yaşanmaktadır. Dolayısıyla kadınların istihdamının artırılması bir yana gerçekçilikten uzak oranlarla gösterilmesi tercih edilmektedir. Kadınların kentleşmede etkili kararlar aldığı ve kentlerde altın harflerle adlarının yazıldığı bir söylem Türkiye özelinde sabah uyandığında her şeyin bir rüya olduğunun fark edildiği anda açıkça yüzlere çarpılmaktadır. Kadınlar adına etkin ve eşitlikçi kararların alındığının ve uygulandığının izahı yanıltıcıdır. Bu filmde başrol ise şüphesiz eril egemen yapının vazgeçilmez erkeklerine adanmıştır. Dolayısıyla gri bulutlarla uyanan kadınların yerine söz sahibi olan beyaz bulutlarla eşleştirilen hegemonik güç ilişkisinin en tepesinde bulunan kamusal alanı elleriyle kuşatmış olan takım elbiseli, gelirlileriyle söz sahibi olan, tahakküm uygulayıcı ve karar verici erkeklere atfedilmiştir. Bu erkekler Connell'a göre hegemonik erkeklik kavramında 'hegemonya' acımasız iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür. Yani üstünlük olarak nitelenen şey zor kullanmak ya da tehdit yoluyla egemenlik kurmak değil; dinsel öğretiler, medya mesajlarının içeriği, ücret yapıları gibi kültürel dinamikler içerisinde şekillenen bir yapıdır. Hegemonya ve hegemonik erkeklik, yasa ve düzen ile tespit edilmiş biçimde fiziksel güce sahip olanları onaylamakta, egemen konumdaki kültürel örüntüyü desteklemektedir (Connell, 1998:246-247). Altındal'ın da özellikle dikkat çektiği üzere “hegemonik erkeklik kavramı iktidarı elinde bulunduran erkeklerin oluşturmuş olduğu erkeklik imajına sahip olup olmama

adına kurulan tahakküm ilişkisine bağlı olarak oluşturulmaktadır. Oluşturulması beklenen imaj kodları ya da seti tarihsel ve mekânsal koşullarda değişebilme ihtimaline karşılık genellikle iyi bir eğitim ve iyi bir gelir kazancına sahip, kaslı, bedenini sergilemekten çekinmeyen, spor salonlarında gücü elinde bulunduran cinsiyet olduğunu ispatlarcasına fotoğraf ve videolarını sosyal medya hesaplarında paylaşan, heteroseksüel ve homofobik olan, aynı zamanda ‘iyi eş’, ‘iyi aile babası’ görüntüsü vermeye çalışan profil etrafında görünür kılınmaya çalışılmaktadır” (Altındal, 2021:3418). Bir yandan karanlık senaryosuna her geçen gün yeni replikler ekleyen kapitalizm öte yandan cinsiyetçi muhafazakâr yapının, mekanizmaların ve toplumsallaşmanın dışlayıcı ve damgalayıcı yönü kadınların ekonomik, psikolojik, toplumsal ve kolektif anlamda güçlenmelerine imkân tanımının önü bitmeyen yol çalışmalarıyla doludur. Güçlenme olgusunun bilinmesi bu noktada hayati önem taşımaktadır.

Güçlenerek Var Olmanın Önündeki En Büyük Kumdan Kale: Kırılgnlık

Eril ipotekli yapı tarafından kadınların çalışma hayatında erkeklerden daha başarılı, aktif ve egemen olmaları istenilmemekte, kadınların öncelikli alanlarının ev içi alan olduğu savunulmaktadır. Bu eşitliğe dayanmayan söylem ve uygulamalar kadınları ya pasifize etmekte ya da alandan tamamen uzaklaştırmaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinden uzaklaşmanın kadınların aktif ve eşit yaşama kapılarını sertçe kapatması anlamına geldiği ortadadır. Okul öncesi eğitimden itibaren başlayan bu süreç çalışma hayatında ve kamusal alanın pek çok alanında kadınların kırılgnlığının artmasına yol açmaktadır. Bu kırılgnlığın sınıfsal bağlamı açısından kadınların daha fazla olumsuz etkilendiği ortadadır. Alt sınıfa mensup ve de özellikle mavi yakalı olarak dahi çalışamayan ve emeğin öznesi olması imkânsız olan yoksul kadınlar açısından kırılgnlığın daha derinden yaşandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Güçlen(dir)me, kalkınma literatüründe çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Basitçe güçlenme, insanların kendi yaşamları üzerinde kontrol kazandıkları bir süreç, yaşadıkları toplumlardaki yaşama demokratik katılım (Rappaport, 1987:141-142) ve kendi çevrelerinin eleştirel bir biçimde anlaşılması olarak açıklanmıştır (Zimmerman, Schulz ve Checkoway, 1992:20-21). Güçlenme süreci, kadınların stratejik ihtiyaçlarının ve toplumsal konumlarının farkına varmalarını gerekli görmektedir. Bu, tabi kılma yapısının dönüşmesi, maddi kaynaklar ve bilgi üzerinde kontrolün sağlanması, karar alabilme, yetki sahibi olabilme ve toplumsal cinsiyetten kaynaklanan eşitsizliklerin azaltılması için bir önkoşuldur. Kadınların ikincil konumları yapısal olduğundan, stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçların değiştirilmesi de yapısal değişiklikleri gerektirir. Güçlen(dir)me yaklaşımı, bugün özellikle az gelişmiş ülkelerde

stratejik ve pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini farklı bağlamlarda birleştirmeye çalışmıştır. Bu yaklaşım, stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerine, pratik toplumsal cinsiyet gereksinimleri çerçevesinde oluşan aşağıdan yukarıya hareketlenmeyle dolaylı olarak ulaşmayı hedeflemektedir (Moser, 1993). Ancak özellikle ülkemizde olgu adeta tehdit olarak görülmektedir. Kadınların kamusal alanda güçlenmesi kadın istihdamının artması muhafazakâr hükümetlerin öncelikli politikası olmaktan oldukça uzaktır (Toksöz, 2011; Özar, 2012). Kadınların sesinin kısık olmasının arzulandığı her eril yapılanmada kadınsız politikalar savunulmakta ve kadınlar pasifize edilerek sindirilmeye çalışılmaktadır.

SONUÇ

Kadınların istihdamının erkeklerin gerisinde kalması yönündeki ayrımcı anlayış ve uygulamaların rüzgârı kimi zaman farklı yönden esmektedir. Kadınlara tanınan ve sınırları çizilen hemşirelik, öğretmenlik ya da sekreterlik gibi *pembe yakalı meslekler* ya da enformel iş kollarındaki güvencesiz, sigortasız yarımı belli olmayan sendikasız ve hak temelli olmaktan uzak enformel işler toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin uygulanmadığını gözler önüne sermektedir. “Kadın işi” ve “erkek işi” ayrımcılığının nihai kertede bir çeşit şiddet olarak ele alınmasının gerekliliği istihdam alanında da kamusal alanın kadınlar açısından kapılarını hafifçe araladığı mı yoksa arkadan kilitleyip anahtarını sakladığı mı? sorularının etraflıca yanıtlanması hükümetlerin temel sorumluluğu altında olmalıdır. Kentlerin içerisindeki sınıfsal ve mekânsal ayrışmaların kentin heterojenliğini görmezden gelme tutumu kadınların da yeterince söz sahibi olamaması ve eğitim, sağlık ve sosyal haklardan yararlanabilmesindeki pek çok yapısal sorun günümüz Türkiye’inde de açıkça hissedilmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma İlkelerinin uygulanmasının zorundalığı kadınların kamusal alandaki iş tanımını, ayrımcılığını ve hatta belirtildiği üzere şiddeti ve dışlanmışlığı ortadan kalkmadığı sürece damgalanmanın kadın halinin ve kırılabilirliğin boyutunun artması kaçınılmaz olacaktır. Özellikle ekonomik kriz zamanlarında işlerden ilk çıkarılan kesim kadınlar olmakta ve erkeklerin öncelikli olarak istihdam edilmesine yönelik üretilen politikalarla kırılabilirliğin kasırga hali devam etmektedir. Bu bağlamda Altındal’ın da açıkladığı üzere kırılabilirlik “toplumda temel haklara erişimde önünde engellerle karşı karşıya olan kesimleri adlandırmak amacıyla kullanılmaktadır. Kavramın yaygın etki hâline gelmesi 1970’lerle birlikte sosyal devlete olan derin gereksinimin yaşamın farklı alanlarında karşılaşılan dışlayıcı pratiklerle nasıl yeniden üretildiğine ilişkin kavrayış ve sorgulama ile ortaya çıkmış ve günümüze kadar devam etmektedir” (2021:110).

Sosyolojik Perdeden Kadın Olmak İle Göçün Bağını Sorgulamak

1970'ler tam da bu noktada bir yandan neo-liberal piyasacı muhafazakâr aile odaklı politikaların güç kazandığı öte yandan 1968 yeni toplumsal hareketlerle birlikte sosyal devletin kazanımlarının yeniden nasıl inşa edilebileceğini sosyal politikanın dar anlamından sıyrılıp geniş anlamında ele alınmaya başlandığı tarihsel dönemeçleri barındırmaktadır. Kadınların da özellikle kalkınmaya nasıl dâhil edilebileceğine dair oluşturulan farkındalık ile toplumsal tezahürlerin anlaşılmaya çalışıldığı ve sorgulandığı önemli zihinsel ve dinamik kavşakları da içeren bu dönemle birlikte değişen ve dönüşen yeni kalıplar toplumları aslında ikiye bölmüş durumdadır.

Bir yandan cinsiyetçi ve damgalayıcı olmakla kadınların yüceltilmesi adı altında aileyi yücelten ve kadınları birey görmekten uzak, ev alanıyla sınırlandıran kamusal alanda aktör olmasına engel olan politikalar diğer yandan kadınlar açısından güçlendirici mekanizmalarla bu eşitsiz yapıları ortadan kaldırmak için oluşturulan geniş anlamlı sosyal politikalar karşı karşıya gelmektedir. Bu şekilde tüm dünyada etkinliği gittikçe önemsenen *Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri* de toplumsal cinsiyet eşitliğini yaymaya ve projeler üretmeye özellikle az gelişmiş ülkelerde farkındalık arttırmaya çalışmaktadır. Bu farkındalığın yerleşmesi ve kanıksanması ise ülkelerin kalkınma olgusuyla nasıl tanıştıklarına, mevcut durumu ne şekilde değerlendirdiklerine ve gelecek için yapılan planlamalara ilişkin iyileştirici politikaların ne şekilde uygulanmaya geçtiğiyle ortaya konulacaktır. Son kertede niteliğin kapsamıyla yaşanılacak ve kentlerin içerisindeki göç serüvenleri ile özneliği kamusal arenada görünür kılacak kadınların etkin varlığıyla güç bulacaktır.

KAYNAKÇA

- Altındal, Y. (2009). "Erkeksi Siyasetin 'Erk'siz Dublörleri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Balıkesir.
- Altındal, Y. (2020). "Kentsel Adaletin Temsil Edil(e)memesi Ekseninde Ekümenopolis (Ucu Olmayan Şehir) Filminin Sosyolojik Okuması", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Issue -23 Mart, 2020 ISSN: 2528-9527 E-ISSN:2528-9535 Cilt Volume 15, Sayı Issue 23, ss. 2200-2230.
- Altındal, Y. (2021). "Nefes Alabilmenin Sosyal Devlet Hâli: Sosyolojik Bir Yorum", 21. Yüzyılda Kalkınmaya Yeniden Bakış İçinde, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 99-117.
- Baltacı, Ö. N., (2009). "Türkiye'de Mikro kredi ve Basına Yansıması", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Dönem Projesi, Ankara.

- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Toplum*, Kişi ve Cinsel Politika (Çev.: Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Davis, M. (2007), *Gecekondu Gezegeni*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. (2001). “*Bir’in Nostaljisinden Kurtulmak: Siyaset Teorisine ve Pratiğine Cinsiyet Açısından Bakış*”, Yerli Bir Feminizme Doğru. Derl: İlyasoğlu A, Akgökçe. N, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ecevit, Y. (1998). “*Türkiye’de Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi*”, (A. B. Mirzalıoğlu Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. İçinde (S. 267-284), İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- Erder, S. (2001). *Ümraniye: İstanbul’da Bir Kent Kondu*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Işık ve Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kandiyoti, D.,(1988). *Bargaining With Patriarchy. Gender and Society*, Vol.2, No.3. Special Issue to Honor Jessie Bernard (Sep., 1988), pp. 274-290 Sage Publications <http://www.jstor.org/stable/190357> erişim tarihi: 20.02.2015.
- Moser, C. (1993). “*Gender Planning and Development: Theory, Practice and Training*”, USA: Routledge.
- Özar, Ş. (2012). “*Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Kadın Emeği ve İstihdam Politikaları Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*”, Ankara Üniversitesi Yayınları, ss: 266-304.
- Rappaport, J. (1987). “*Terms of Empowerment/Exemplars of Prevention: Toward a Theory For Community Psychology*”, American Journal of Community Psychology, 15(2),121-148.
- Sancar, S. (2000). “*Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği*”, Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş; Eğitim, Çalışma ve Siyaset, İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Toksöz, G. (2011). “*Women’s Employment in Turkey in the Light of Different Trajectories in Development-Different Patterns İn Women’s Employment*”. Fe Dergi, 3(2), 19-32.
- Zimmerman, M. A. Israel, B.A., Schulz, A. ve Checkoeay, B. (1992). “*Further Explorations in Empowerment Theory: An Emprical Analysis of Psychological Empowerment*” American Journal of Community Psychology, 20 (6), pp. 707:727.

BOOK REVIEW

Şaban Halis Çalış, IDEAS, IDEOLOGIES AND NORMS: DECONSTRUCTING THE FOUNDATIONS OF TURKISH FOREIGN POLICY

Nobel Yayıncılık, Ankara 2021 (pp. 329)

Kritiği Yapan: Murat POYRAZ*

Citation: POYRAZ, M. (2022). "Ideas, Ideologies and Norms: Deconstructing the Foundations of Turkish Foreign Policy", İMGELEM, 6 (11): 715-719.

Atf: POYRAZ, M. (2022). "Fikirler, İdeolojiler ve Normlar: Türk Dış Politikasının Temellerinin Yapısökümü", İMGELEM, 6 (11): 715-719.

Received / Başvuru: 02 August 2022 / 02 Ağustos 2022

Accepted / Kabul: 25 October 2022 / 25 Ekim 2022

Book Review / Kitap Kritiği.

In his outstanding book, *Ideas, Ideologies and Norms: Deconstructing the Foundations of Turkish Foreign Policy*, Şaban Halis Çalış explores the roots of Turkish foreign policy by adopting a post-positivist position in International Relations. The author employs a combined theoretical approach focusing first on the concept of deconstruction and then on ideas, ideologies, and norms in order to make sense of the foundations of Turkish foreign policy established mainly by Kemalist leadership and cadres. He attempts to demonstrate that the composition of Turkish foreign policy needs to be comprehended as a process in which construction, reconstruction and even deconstruction in some cases can be seen.

The book is made up of eleven chapters, the first of which is an introduction and theoretical chapter, and then there are nine empirical chapters and a short conclusion. In the first chapter of the book, the author, firstly, concentrates on deconstruction "as a method like an archaeology or a genealogy of policy and political behaviour to analyse the foundations of modern Turkish foreign policy" (p. 8). It later delves into slightly the concepts of ideas, ideologies, and norms, all of which are considered "interwoven" (p. 29) for the subsequent discussions in the book. The following chapter looks into the formative particulars of Turkish identity within the context of classical Ottoman history, by and large. In this section, Çalış provides seminal insights into deep-rooted experiences the Turks had gone through at the time. While analysing the composition of the Turkish identity, the author attaches particular

* Research Assistant, Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Rize, Turkey, E-posta: murat.poyraz@erdogan.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-8352-0241

importance to the migration phenomenon. For the author, migration is “one of the most particular aspects of the Ottoman Empire and modern Turkey alike” (p. 32). In this vein, the author successfully argues that migration as both an age-old phenomenon and issue has emerged as an experience designating its relations with the presence as in many cases, for example, the migration of millions of Turks towards Europe in the second half of the twentieth century. As he discusses, this dimension points to deconstruction. They mostly backed up conservative Islamist movements in the modern Turkish state, although many of them had lived in modern European capitals and the founding fathers of the country had sought to dissolve secularism.

The third chapter investigates the roots of traditional Ottoman diplomacy by focusing on some concepts, which evolved out of both Islamic teachings and the nomadic traditions of the Ottomans. In this chapter, he critically examines the dichotomies of the Dar’ül İslam (House of Islam) and Dar’ül Harp (House of War), touching also upon other concepts related to the Dar, such as Dar’ül Cihad and Dar’ül Eman. After guiding the reader through these discussions, an important part of this section is allocated to an examination of how the Ottomans played a substantial role in the formation of the modern European identity, together with its enormous impact on European politics both before and after the Medieval Age. In this regard, he also maintains that the Ottomans did not isolate themselves from European Continent, even though it is widely conceded that the Ottoman state at the zenith of its power preferred to take a unilateral stance in relations with Europe.

In the fourth chapter, conditions influential in the collapse of the sublime state are initially presented, with slightly more attention to ideational transformations. These conditions would push the Ottomans to think “measures needed to be taken to save the State from collapse” (p. 94). To that end, he later goes on to give four conflicting ideologies – Ottomanism, Islamism, Turkism and Westernism – which are invented to save the Ottoman state from collapsing when it began losing its power. The next chapter delves deeper into the Europeanization efforts of the Ottomans whose primary aim was to stop the Ottoman state’s decline. This chapter of the book also goes into principles and norms, like non-intervention and *pacta sunt servanda*, which shaped its relations with the world in general, and Europe in particular. According to the author, in this new environment, the Ottomans followed a policy of harmonization with the European continent in keeping with its period of transformation. In compliance with the previous chapter, the sixth chapter digs into the question of why and how Turkey under the Mustafa Kemal leadership went through the modernization period, after the establishment of the Turkish

Book Review: Ideas, Ideologies and Norms: Deconstructing the Foundations of Turkish Foreign Policy

Republic. In this chapter, the author also discusses that, in order to civilize the Ottoman people in accordance with their own understating of what civilization required to become a civilized nation, Mustafa Kemal and his cadres made a tremendous number of radical reforms, many of which “attacked the foundations of old identity patterns and their Islamic premises in particular, and sought to radically transform Turkey” (p. 163), such as the abolition of the Sultanate in 1922 and the Caliphate in 1924, the termination of the Ministries of the Sacred Law and Pious Endowments, and the adoption of the Swiss Civil Code.

With a different conceptual framework, the next chapter seeks to examine the relationship between Turkey and the West in ideational aspects by adopting concepts of “the standards of civilization, identity, the other, unspoken assumptions, and the barbarian option” (p. 174). This chapter especially goes on to argue that the Turks were considered as the barbarians of the European continent and “the dominant other” (p. 185) in their construction process of identification and that the otherness of the Turks seems to be an unresolved issue for both sides, even though the Turks took serious steps to be a part of the Western civilization. Additionally, although the author makes the importance of experience in their relations visible – which eventually seeks to fortify the general framework – the standards of civilisation can be viewed as a driving factor. For instance, Çalış regards the Copenhagen Criteria as an essential sample setting out the standards of civilisation for candidate countries, including Turkey, to the European Union. In the eighth chapter, the author covers the subject of identity for modern Turkey. In doing so, the author focuses on the dichotomy between the self and the other. In this chapter, the author particularly wants the reader to know about the dichotomy that compared to Western identity transformation whose other is “chosen from ‘enemies’ outside of national borders” (p. 191), the Ottoman identity as a dominant identity keeping the Ottomans united was viewed as the other found within the national borders of modern Turkey (p. 191). In other words, the Kemalists saw the Ottomans as the dominant other in the formation and development of national identity after the establishment of the country.

The ninth chapter dwells on Kemalism as a national ideology developed to justify Kemalist reforms after the Liberation War. The principles of Kemalism – republicanism, nationalism, secularism, populism, statism and revolutionism – are discussed in this section. In connection with the previous chapter, the author argues that the Kemalists attempted to transform the Ottoman society into a new Western-style society that barely penetrated into all segments of social structure for a variety of reasons. This attempt failed to encompass all

segments of Turkish society; nonetheless, it reached the ruling class and elites largely. From 1923 through 1938, the next chapter elaborates on national and international norms in Turkish foreign policy under the Atatürk administration. He initially underlines that “Mustafa Kemal’s primary concern in the 1920s in particular was to establish a nation-state and then to define Turkish national identity. As far as foreign policy was concerned, the basic issue was, therefore, the consolidation of national independence and sovereignty in the modern state” (p. 236-237). In addition to this, the aim of ensuring Turkey’s unity and security was also taken into account. On the other hand, the author specifically claims on norms in Kemalist foreign policy that whereas many norms, such as Westernism and respect for international law, are inherited from the Ottoman past, secularism and estrangement from the Islamic World are the amongst norms that the Kemalist cadre further developed and put into practice in the conduct of foreign relations. The final chapter finishes discussions by placing importance on some concluding remarks relative to the previous chapters.

The main success of this book emanates from its attempt to probe the foundations of Turkey by way of a critical theoretical framework and to provide significant insights into the classical age of the Ottomans, Ottoman diplomacy and the Ottoman modernisation period. On the other hand, in certain discussions, the author offers a chronological narration that makes it easy for the reader to comprehend and follow the turn of events in Turkish foreign policy. However, the book also has some shortcomings that should be mentioned. One of the flaws in the book is that the general theoretical framework of the study is presented in the introductory part; nevertheless, the seventh chapter starts with a different conceptual framework, as pointed out earlier. Notwithstanding the noticeable tendency of the author aiming to consolidate the general framework of the book, it might have been justified in the opening pages of chapter seven. Besides, the book also suffers from self-contradictions. For instance, in the seventh chapter, he uses barbarian and civilization dichotomies in the relationship between Turkey and Europe. The author accepts the relevance of these concepts by stating that “this assumption is also relevant in the case of Turkey, for even though it has no colonial past, it has sought for more than two hundred years to become part of ‘civilised’ Europe as have many other colonial nations” (p. 174). However, he also asserts that the civilized group needs a group ‘that can be represented as barbarians against which to define themselves – in this case the colonial subjects’” (p. 174). Therefore, the reader must be aware of such contradicting opinions in the book.

In conclusion, *Ideas, Ideologies and Norms: Deconstructing the Foundations of Turkish Foreign Policy* can provide a good basis for understanding present-day Turkish foreign policy

Book Review: Ideas, Ideologies and Norms: Deconstructing the Foundations of Turkish Foreign Policy

with its remarkable title. It also offers a critical approach to the foundations of Turkish foreign policy. Students of different disciplines can benefit from this book, notably those studying International Relations, History, and Political Science. Plus, any reader interested in gaining more knowledge regarding Turkish foreign policy and regional and global politics can find this study thought-provoking and insightful.